

รายการ
ตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ
ฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๔

National Thai Traditional Medicine Formulary

2021 Edition

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๔

รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

ฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๔

National Thai Traditional Medicine Formulary

2021 Edition

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๔

National Thai Traditional Medicine Formulary 2021 Edition

ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๑๑-๔๖๔๙-๘

ที่ปรึกษา

นายอนุทิน ชาญวีรกูล
รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

แพทย์หญิงอัมพร เบญจพลพิทักษ์
อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

นายแพทย์ขวัญชัย วิศิษฐานนท์
รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

นายแพทย์ธิติ แสวงธรรม
รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

นายแพทย์สุริยะ วงศ์คงคาเทพ
อดีตอธิบดีและที่ปรึกษากรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ศาสตราจารย์ ดร.ภก.ชยันต์ พิเชียรสุนทร, ราชบัณฑิต
สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา

ดร.ภญ.อัญชลี จูฑะพุทธิ
ที่ปรึกษากรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

นางเสาวณีย์ กุลสมบูรณ์
ที่ปรึกษากรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ดร.นันทศักดิ์ โชติชนะเดชาวงศ์
ผู้อำนวยการกองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๖๔

จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

เรียบเรียงและจัดพิมพ์โดย
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข

พิมพ์ที่ บริษัท สามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด

สนับสนุนการพิมพ์โดย
กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ห้ามจำหน่าย

สาร

กระทรวงสาธารณสุขมีบทบาทในการฟื้นฟูและส่งเสริมให้การแพทย์แผนไทยและสมุนไพรกลับมามีบทบาทในการดูแลสุขภาพของคนไทยในระบบสาธารณสุขมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ ที่ส่งเสริมให้มีการใช้สมุนไพรประมาณ ๖๐ ชนิด ในสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งนำไปสู่การวิจัยและพัฒนาและบรรจุยาจากสมุนไพรเข้าในบัญชียาหลักแห่งชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันมียาแผนไทยและยาพัฒนาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติรวมทั้งสิ้น ๗๔ รายการ ความก้าวหน้าที่สำคัญคือการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริการสุขภาพ (service plan) ของกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ปลาย พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นต้นมา ทำให้ปัจจุบันประชาชนสามารถเข้าถึงบริการการแพทย์แผนไทยและยาจากสมุนไพรได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น มีผลให้ผู้ป่วยนอกที่ได้รับบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ผสมผสานมีจำนวนสูงกว่าเป้าหมายที่ร้อยละ ๒๐ ของจำนวนผู้ป่วยนอกทั้งหมดเป็นครั้งแรกในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๑

นอกจากส่งเสริมการให้บริการการแพทย์แผนไทยในระบบบริการสุขภาพแล้ว กระทรวงสาธารณสุขโดยกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ยังมีบทบาทภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ในการคุ้มครองตำรับยาและตำราการแพทย์แผนไทยที่มีประโยชน์หรือมีคุณค่าทางการแพทย์หรือการสาธารณสุขให้เป็น **“ตำรับยาแผนไทยของชาติหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ”** ที่ผ่านมา กระทรวงสาธารณสุขได้ออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔ จำนวน ๓๑ ฉบับ คุ้มครองตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ จำนวน ๕๑๔ รายการ ศิลาจารึก จำนวน ๕๓๖ แผ่น และตำรับยาแผนไทยของชาติในตำราและศิลาจารึกดังกล่าว จำนวน ๔๐,๕๔๑ ตำรับ และเพื่อเป็นการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเหล่านี้ในการดูแลสุขภาพของประชาชน กระทรวงสาธารณสุขจึงคัดเลือกตำรับยาที่ดี มีประสิทธิผล และความปลอดภัยจากตำรับยาแผนไทยของชาติเหล่านี้ ให้เป็น **“รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ”** ดำเนินการโดยแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนไทยและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องเป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานชุดต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณา กลั่นกรองและคัดเลือกตำรับยาที่เหมาะสม จากนั้นจึงนำตำรับยาที่คัดเลือกเข้าสู่กระบวนการประชาพิจารณ์ มีประโยชน์ในการเรียนการสอนวิชาชีพแพทย์แผนไทย การส่งเสริมการผลิตยาโดยภาคอุตสาหกรรมและโรงพยาบาลของรัฐและการคัดเลือกเข้าสู่รายการยาแผนไทยในบัญชียาหลักแห่งชาติต่อไปในอนาคต กระบวนการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติดังกล่าว จึงถือได้ว่ารายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติฉบับนี้ผ่านกระบวนการพิจารณากลั่นกรองคัดเลือกมาอย่างเข้มข้นและได้รับการยอมรับโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง “รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ” ฉบับนี้เป็นผลการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๓ ของ “โครงการจัดทำรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ” และเป็นผลงานทางวิชาการสำคัญของกระทรวงสาธารณสุข นำสู่การต่อยอดในระบบสุขภาพ เศรษฐกิจ ทรัพย์สินทางปัญญาและนวัตกรรม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ทำลายทิฐิสานเพื่อการศึกษา

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย คณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ คณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติทั้ง ๓ ชุด และคณะทำงานอื่น ๆ รวมทั้งกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดทำผลงานครั้งนี้

(นายอนุทิน ชาญวีรกูล)
รองนายกรัฐมนตรี
และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำนำ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ขับเคลื่อนภารกิจด้านการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้แบ่งภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ๓ ประเภท ได้แก่ ตำรับยาแผนไทยของชาติหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ ตำรับยาแผนไทยทั่วไปหรือตำราการแพทย์แผนไทยทั่วไป และตำรับยาแผนไทยส่วนบุคคลหรือตำราการแพทย์แผนไทยส่วนบุคคล โดยให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศคุ้มครองรายการตำรับยาแผนไทยในตำราการแพทย์แผนไทย ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ จำนวน ๓๑ ฉบับ ตำราการแพทย์แผนไทย ๕๑๔ รายการ ตำรับยาแผนไทย ๔๐,๕๔๑ ตำรับ และศิลาจารึก ๕๓๖ แผ่น ในจำนวนดังกล่าวเป็นตำราและแผ่นศิลาจารึกจาก **“ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)”** โดยประกาศเป็นตำราการแพทย์แผนไทยของชาติฉบับแรก และยังเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า โดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศรับรองขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำแห่งโลก (Memory of the World) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔

นอกจากนี้ **“ศิลาจารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร”** ยังมีความสำคัญเนื่องจากเป็นตำราการแพทย์แผนไทย ๑ ใน ๔ รายการ ของต้นสาแหรกตำราการแพทย์แผนไทยดั้งเดิม อีกทั้งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงเป็นแม่ทัพคุมทหารไปตั้งทัพอยู่ที่เมืองกาญจนบุรี พระองค์ได้เสด็จยาตราทัพออกจากกรุงเทพมหานคร เส้นทางยาตราทัพได้ผ่านคลองบางกอกใหญ่เข้าคลองด่าน เมื่อเสด็จถึงวัดจอมทอง หรือวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร อันเป็นวัดโบราณ ก็เสด็จหยุดประทับแรมที่หน้าวัดและได้ทรงกระทำพิธีเบิกโขลนทวารตามลักษณะพิชัยสงคราม ณ วัดนี้ ในพิธีดังกล่าวนี้ได้ทรงอธิษฐานขอให้เสด็จไปราชการทัพคราวนี้หากประสบความสำเร็จและเสด็จกลับมาโดยสวัสดิภาพจะสร้างวัดถวายให้ใหม่ ครั้นเสด็จกลับถึงพระนครแล้วก็ทรงเริ่มปฏิสังขรณ์วัดจอมทองใหม่ทั้งหมด ได้เสด็จมาประทับคุมงานและตรวจตราการก่อสร้างด้วยพระองค์เองแล้วถวายเป็นพระอารามหลวง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย พระองค์ได้ให้เหล่านักปราชญ์รวบรวมและคัดเลือกสรรพความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยส่วนหนึ่ง มาจารึกประดับเป็นแผ่นหินอ่อนสีเทารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้างยาว ด้านละ ๓๓ เซนติเมตร ติดประดับอยู่ที่ผนังด้านนอกของระเบียงพระวิหารพระพุทธไสยาสน์และผนังศาลารายหน้าพระอุโบสถวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๖๗-๒๓๙๔) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดโพธิ์ พร้อมทั้งขยายอาณาเขตพระอาราม ใช้เวลานานถึง ๑๖ ปี ๗ เดือน ในการนี้โปรดให้เหล่านักปราชญ์ ราชบัณฑิตในวิชาการสาขาต่าง ๆ ค้นคว้า รวบรวม ตรวจสอบและคัดสรรตำราวิชาการต่าง ๆ ให้ถูกต้อง จารึกประดับไว้ในอาคารเขตพุทธาวาส เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ราษฎรวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรวิหาร (วัดโพธิ์) จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ของปวงชนที่ใฝ่หาความรู้เปรียบเสมือนเป็น “มหาวิทยาลัยแห่งแรกของเมืองไทย” ที่รวมเอาภูมิปัญญาไทยไว้เป็นมรดกให้ลูกหลานไทยได้เรียนรู้ และเป็นมรดกแห่งภูมิปัญญาไทยให้คงอยู่คู่ประเทศไทย คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๘ เห็นชอบการถวายพระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการแพทย์แผนไทย” แด่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า และกำหนดให้วันที่ ๒๙ ตุลาคม ของทุกปี เป็น “วันภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยแห่งชาติ”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อจำหน่าย

กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายพัฒนาและกำหนดให้มีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ โดยมอบหมายให้กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ดำเนินการกลั่นกรอง วิเคราะห์ และคัดเลือกตำรับยาแผนไทยจากแหล่งสำคัญ ได้แก่ ตำรับยาจากตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ ตำรับยาเกร็ด ตำรับยาจากบัญชียาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติและประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ ตำรับยาจากแหล่งทั้งหลายเหล่านี้ได้ผ่านการพิจารณา กลั่นกรอง และคัดเลือกบนพื้นฐานองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย โดยอาศัยกลไกคณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ๓ ชุด คณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ คณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ และคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ประกาศเป็น **“รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ (National Thai Traditional Medicine Formulary)”** ทั้งนี้ ได้ผ่านการรับฟังความคิดเห็นเพื่อให้รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติดังกล่าว เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการให้ใช้ในการประกอบวิชาชีพและการเรียนการสอนแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย เป็นรายการยาในระบบบริการสุขภาพของประเทศ และในการผลิตยาแผนไทยในระดับอุตสาหกรรมและสถานบริการสุขภาพ

ด้วยเหตุผลและความสำคัญของหนังสือ**รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ** เล่มนี้ ได้จัดพิมพ์จำนวน ๓๒๔ ตำรับ เพื่อนำไปเผยแพร่ใช้ประโยชน์และอ้างอิงทางวิชาการ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ตำราเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในวงกว้างแก่ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์แผนไทย บุคลากรด้านการแพทย์แผนไทยและสาธารณสุขต่อไป

(แพทย์หญิงอัมพร เบญจพลพิทักษ์)
อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำแนะนำการใช้รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

ข้อมูลที่ให้ในบท **“คำแนะนำการใช้รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ”** นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายที่มาของรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ รวมทั้งความหมายของเนื้อหาในแต่ละบท แต่ละหัวข้อ และภาคผนวกของรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติเล่มนี้

ตำราเล่มนี้ คณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ รวมทั้งคณะอนุกรรมการและคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง มุ่งหวังให้เป็น **“รายการตำรับยาแห่งชาติ”** หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า **“National Formulary”** ของตำรับยาแผนไทย จึงมีชื่อเรียกว่า **“รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ (National Thai Traditional Medicine Formulary)”** ซึ่งเป็นเอกสารทางการที่รวบรวมตำรับยาแผนไทยจากแหล่งสำคัญ ๔ แหล่ง ได้แก่ *ตำรับยาจากตำรายาแผนไทยชาติ ตำรับยาเกร็ดที่ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยยังนิยมใช้ปรุงยาให้แก่ผู้ป่วย ตำรับยาจากบัญชียาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ และประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ* ตำรับยาจากแหล่งเหล่านี้ได้ผ่านการพิจารณา กลั่นกรอง และคัดเลือกบนพื้นฐานองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย โดย *คณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ* ๓ ชุด และ *คณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ* อันประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแพทย์แผนไทย *คณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ* และ *คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย* ทั้งนี้ ได้ผ่านการทำประชาพิจารณ์เพื่อให้รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ นำไปใช้เป็นรายการยาในระบบบริการสุขภาพของประเทศ การประกอบวิชาชีพและการเรียนการสอนด้านการแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย รวมทั้งการผลิตยาแผนไทยในระดับอุตสาหกรรมและในสถานบริการสุขภาพ

รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ประกอบด้วยตำรับยา ๓๒๔ ตำรับ สำหรับกลุ่มโรค/อาการ ๑๕ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโรคเด็ก กลุ่มโรคสตรี กลุ่มโรคลม กลุ่มยาบำรุง อายุวัฒนะ กลุ่มโรคกระษัย กล่อน กลุ่มโรคผิวหนัง แผล โรคเรื้อน กลุ่มโรคฝี กลุ่มโรคในปาก ในคอ กลุ่มโรคทางเดินปัสสาวะ กามโรค กลุ่มอาการท้องเสีย ท้องเดินบิด ป่วง กลุ่มโรคริดสีดวง กลุ่มโรคหอบ ไอ หอบหืด กลุ่มโรคท้องมาน กลุ่มไข้ และกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งตำรับยาที่กลั่นกรองหรือคัดเลือกมานั้นยังไม่ใช่รายการยาทั้งหมดสำหรับแต่ละกลุ่มโรค/อาการเหล่านี้ คณะทำงานฯ คณะอนุกรรมการฯ และคณะกรรมการฯ ที่เกี่ยวข้องยังจะต้องพิจารณาแก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติมรายการตำรับยาสำหรับกลุ่มโรค/อาการอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป

ข้อมูลตำรับยาแผนไทยในรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติเล่มนี้ ได้นำมาเรียบเรียงไว้ในรูปแบบที่เรียกว่า **“มอโนกราฟ”** (monograph) โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้แก่แพทย์แผนไทยและนักศึกษาแพทย์แผนไทยที่สนใจเกี่ยวกับที่มาของตำรับยา สูตรตำรับ การปรุงยา สรรพคุณ ขนาดและวิธีการใช้ เป็นต้น เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ปรุงยา สั่งยา หรือจ่ายยาให้แก่ผู้ป่วยได้อย่างถูกต้อง ปลอดภัย และมีประสิทธิผล มิใช่รายละเอียดของยาที่ระบุวิธีการตรวจวิเคราะห์หรือการควบคุมคุณภาพของตำรับยาในลักษณะของตำรามาตรฐานยาแผนไทย (Thai Traditional Preparation Pharmacopoeia)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำอธิบายความหมายของมอโนกราฟของตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

โครงสร้างของมอโนกราฟของตำรับยาแผนไทยแต่ละตำรับประกอบด้วย ชื่อตำรับยา ชื่ออื่น (ถ้ามี) ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับยา สรรพคุณ รูปแบบยา วิธีปรุงยา (ถ้ามี) ขนาดและวิธีการใช้ รวมทั้ง คำเตือน ข้อห้ามใช้ ข้อควรระวัง ข้อมูลเพิ่มเติม (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง แต่ละหัวข้อมีรายละเอียดและความหมาย ดังนี้

ชื่อตำรับยา (Name of medicinal preparation)

เป็นชื่อภาษาไทยของตำรับยาที่ระบุไว้ใน **“ตำรายาแผนไทยแห่งชาติ” “บัญชียาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ”** หรือ **“ประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ”** กรณีมีการสะกดชื่อยาหลายแบบหรือมีชื่อยาหลายชื่อ จะเลือกชื่อที่นิยมใช้มากที่สุด หรือใช้คำที่นิยมเขียนหรือสะกดกันในปัจจุบันเป็นชื่อตำรับยา เช่น ยามหาสดมภ์ ส่วนชื่อที่สะกดแบบอื่นจะเก็บไว้ในหัวข้อ “ชื่ออื่น” ในกรณีที่ในคัมภีร์ไม่ระบุชื่อตำรับยา ได้ใช้วิธีนำชื่อโรคหรืออาการที่ตำรับยานั้นใช้แก้มาตั้งเป็นชื่อตำรับยา เช่น ยาแก้ตานซางและตานขโมย ยาแก้เจ็บคอ แก้ไอ แก้อาเจียน แก้สะอึก

ชื่ออื่น (Other name)

ยาบางตำรับ นอกเหนือจากชื่อที่ใช้เป็นชื่อตำรับยาแล้ว ยังมีชื่อเรียกอื่นอีกหลายชื่อ หรือมีวิธีการสะกดชื่อยาหลายแบบ ชื่อเหล่านั้น จะระบุไว้ในชื่ออื่น

ที่มาของตำรับยา (Source of origin)

เป็นชื่อคัมภีร์หรือ**ตำราดั้งเดิม**ที่เป็นต้นกำเนิดหรือแหล่งที่มาของตำรับยานั้น พร้อมทั้งเลขหน้าหรือเลขที่แผ่นศิลาจารึกเพื่อการอ้างอิง และระบุข้อความเดิมเกี่ยวกับสูตรตำรับยานั้นไว้ด้วยอักษรตัวเอนในเครื่องหมายอัญประกาศ ในบางกรณียาตำรับหนึ่งอาจมีการระบุไว้ในตำรายามากกว่า ๑ เล่ม เช่น ยาแก้ตานทราง ที่อยู่ในเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ ๕ กับยาแก้ทรางฝ้าย ที่อยู่ในแพทยศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ พระยาพิศณุประสาทเวช ร.ศ. ๑๒๘ เป็นยาที่มีสูตรตำรับเหมือนกัน จึงระบุที่มาจากทั้ง ๒ แหล่ง

สำหรับตำรับยาที่มาจาก “บัญชียาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ” เนื่องจากบางตำรับได้มีการใช้เป็นยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณมาก่อนเป็นเวลานานหลายสิบปีและปรับปรุงสูตรตำรับไปบ้าง ดังนั้น สูตรตำรับจึงอาจไม่ตรงกับตำรับยาในคัมภีร์หรือตำรายาดั้งเดิม เช่น น้ำหนักของตัวยาบางตัวอาจต่างไป ตัวยาบางตัวอาจหายไป หรือมีการเพิ่มตัวยาบางตัวขึ้นมา แต่ยังคงมีเค้าโครงของตำรับยาที่ใกล้เคียงกับตำรับยาที่อยู่ในคัมภีร์หรือตำรายาดั้งเดิม ในกรณีเช่นนี้ ได้นำตำรับยาจากคัมภีร์หรือตำรายาดั้งเดิมที่ใกล้เคียงกันนั้นมาอ้างอิงไว้ในหัวข้อ “ที่มา” เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ สำหรับข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติการคัดเลือกเข้าสู่บัญชียาสามัญประจำบ้านแผนโบราณและบัญชียาหลักแห่งชาติได้นำไปกล่าวไว้ในหัวข้อ “ข้อมูลเพิ่มเติม”

ส่วนตำรับยาที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาลที่อยู่ในบัญชียาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ ได้พยายามสืบค้นถึงที่มาให้ชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้ ว่าโรงพยาบาลใดพัฒนายาตำรับนี้เป็นแห่งแรกสำหรับใช้เป็นเภสัชตำรับโรงพยาบาลจากสมุนไพร หรือผู้ใดเป็นผู้พัฒนาตำรับยานั้น ตำรับยาบางตำรับหมอพื้นบ้านเป็นผู้พัฒนาสูตรตำรับขึ้นใช้รักษาผู้ป่วยในชุมชนอย่างได้ผลดีมาก่อน หากผู้บริหารโรงพยาบาลชุมชนใกล้เคียงยอมรับในประสิทธิผลและความปลอดภัย และหมอพื้นบ้านเจ้าของตำรับยาอนุญาต โรงพยาบาลก็สามารถนำตำรับยานั้นมาเป็นรายการยาในเภสัชตำรับโรงพยาบาล เพื่อผลิตและใช้กับผู้ป่วยในโรงพยาบาลให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างต่อไป คณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติจึงได้เสนอตำรับยาเหล่านี้ให้คณะอนุกรรมการฯ และคณะกรรมการฯ ที่เกี่ยวข้องพิจารณาคัดเลือกเข้าในรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สูตรตำรับยา (Medicinal preparation formula)

เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับสูตรและส่วนประกอบของตำรับยานั้น โดยระบุว่ามีตัวยา (ไม่ว่าจะเป็นพืชวัตถุ สัตว์วัตถุ หรือธาตุวัตถุ) รวมทั้งหมดกี่ชนิด ปริมาณรวมของตัวยาทั้งหมดกี่กรัม หรือทั้งหมดกี่ส่วนในกรณีที่สูตรตำรับระบุตัวยาเป็นส่วน จากนั้นจึงระบุรายละเอียดของตัวยาแต่ละชนิดและน้ำหนักยา โดย

- **ตัวยา (Medicinal material, materia medica)** คือ ชื่อเครื่องยาที่นำมาใช้ปรุงยา ไม่ใช่ชื่อพืชสมุนไพรซึ่งเป็นที่มาของเครื่องยา สำหรับข้อมูลตัวยาหรือเครื่องยาแต่ละชนิดว่ามีที่มาจากพืชสมุนไพรหรือสัตว์ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์อย่างไร หรือมีชื่อเครื่องยาเป็นภาษาละตินซึ่งเป็นชื่อสากลอย่างไร รวมทั้งส่วนที่ใช้ของพืชและสัตว์แต่ละชนิด ได้รวบรวมไว้ใน “ภาคผนวก ๑ เภสัชวัตถุ” หากมีการวงเล็บส่วนที่ใช้กำกับไว้ท้ายตัวยา หมายถึง เป็นส่วนที่ใช้อื่นที่แตกต่างจากตัวยาที่แพทย์แผนไทยนิยมใช้กันโดยทั่วไป

- **ปริมาณ (Amount)** ส่วนมากแสดงน้ำหนักเป็นกรัมหรือเป็นส่วน มีบ้างที่กำหนดน้ำหนักหรือปริมาณเป็นหน่วยวัดอื่น เช่น กลีบ กำมือ ดอก ผล แว่น หัว องคุลี หรือแสดงปริมาณตัวยาเป็นหน่วยน้ำหนักแบบไทย (ตำลึง บาท สลึง เฟื้อง ไพ) ซึ่งได้แปลงหน่วยน้ำหนักแบบไทยในตำรายาให้เป็นกรัม โดยเทียบน้ำหนักดังนี้

๑	ชั่ง	เท่ากับ	๒๐	ตำลึง	เท่ากับ	๑,๒๐๐ กรัม
๑	ตำลึง	เท่ากับ	๔	บาท	เท่ากับ	๖๐ กรัม
๑	บาท	เท่ากับ	๔	สลึง	เท่ากับ	๑๕ กรัม
๑	สลึง	เท่ากับ	๒	เฟื้อง	เท่ากับ	๓.๗๕ กรัม
๑	เฟื้อง	เท่ากับ	๔	ไพ	เท่ากับ	๑.๘๗๕ กรัม
๑	ไพ				เท่ากับ	๐.๔๖๘๗๕ กรัม
๑	ทะนาน				เท่ากับ	๑,๐๐๐ มิลลิลิตร
๑	ถ้วย				เท่ากับ	๑๕๐ มิลลิลิตร
๑	จอก				เท่ากับ	๕๐ มิลลิลิตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ (Therapeutic use)

คุณสมบัติในการแก้หรือบำบัดรักษาโรคหรืออาการของตำรับยานั้นตามศาสตร์การแพทย์แผนไทย หรือจากรายงานการศึกษาวิจัยทางคลินิกที่สนับสนุนข้อบ่งใช้ เช่น สรรพคุณบรรเทาอาการปวดประจำเดือนของยาประสะไพล หรือสรรพคุณขับลม บรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อของยาธาตุอบเชย สำหรับความหมายของสรรพคุณที่เป็นศัพท์การแพทย์แผนไทยนั้น ได้ให้คำอธิบายศัพท์ไว้ใน “ภาคผนวก ๔ อภิธานศัพท์”

รูปแบบยา (Dosage form)

ลักษณะทางกายภาพของผลิตภัณฑ์ยาตำรับนั้น ๆ เช่น เป็นยาต้ม ยาผง ยาลูกกลอน ยาเม็ด ยาเม็ดพิมพ์ ยาแคปซูล ยาน้ำมัน ยาประคบ บางตำรับยามีรูปแบบยาได้มากกว่า ๑ รูปแบบ เช่น ยาผง ยาเม็ด ยาแคปซูล สำหรับยาเม็ด ยาเม็ดพิมพ์ หรือยาลูกกลอน บางตำรับจะระบุขนาดน้ำหนักต่อเม็ดไว้ด้วย

วิธีปรุงยา (Compounding method)

ในมอโนกราฟของยาบางตำรับอาจมีวิธีการเตรียมเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากที่ระบุไว้ในภาคผนวก ๓ ก็จะอธิบายวิธีเตรียมไว้ในหัวข้อนี้

ขนาดและวิธีใช้ (Dosage and administration)

ตำรับยาที่คัดเลือกจาก “บัญชียาจากสมุนไพรในบัญชียาหลักชาติ” หรือจาก “ประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ” ได้ระบุขนาดและวิธีใช้ไว้แล้วโดยละเอียดทุกตำรับ โดยระบุขนาดใช้ของยาเป็นระบบเมตริก คือ เป็นกรัม หรือมิลลิกรัม และยาน้ำกำหนดปริมาตรเป็นมิลลิลิตร

ส่วนตำรับยาแผนไทยที่มาจากคัมภีร์และตำรายาแผนไทยของชาติต่าง ๆ มักไม่ได้ระบุขนาดและวิธีใช้ไว้ การกำหนดขนาดและวิธีใช้ของตำรับยากลุ่มนี้เป็นเนื้อหาส่วนที่ยากที่สุดในการจัดทำรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ จึงต้องอาศัยประสบการณ์การเตรียมยาและการสั่งใช้ยาของคณะทำงานฯ คณะอนุกรรมการฯ ที่เป็นแพทย์แผนไทยผู้เชี่ยวชาญ ในการให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดขนาดและวิธีใช้ที่เหมาะสม โดยใช้วิธีระบุขนาดของยาเม็ด ยาเม็ดพิมพ์ หรือยาลูกกลอนเป็นมิลลิกรัมต่อเม็ด แล้วระบุขนาดใช้เป็นจำนวนเม็ดสำหรับผู้ใหญ่และเด็ก โดยขนาดยาของเด็กจะลดลงเป็นสัดส่วนกับอายุของเด็ก ถ้าเป็นยาน้ำจะระบุเป็นจำนวนช้อนชาหรือจำนวนช้อนโต๊ะ โดยวงเล็บปริมาตรเป็นซีซีหรือมิลลิลิตรไว้ให้ด้วยเพื่อความสะดวกหากใช้ถ้วยตวงยา โดยคิดคำนวณว่า ๑ ช้อนชา เท่ากับ ๕ ซีซี (มิลลิลิตร) และ ๑ ช้อนโต๊ะ เท่ากับ ๑๕ ซีซี

ข้อห้ามใช้ (Contraindication)

ข้อมูลที่อธิบายว่าตำรับยานี้ห้ามใช้ในคนกลุ่มใด เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค เช่น ยาประสะไพล ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้

คำเตือน (Warning)

ข้อความที่ผู้บริโภคและผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยควรทราบ<u>ก่อน</u>การใช้หรือการสั่งใช้ยาตำรับนั้น หรือควรใช้ด้วยความระมัดระวังในผู้ป่วยกลุ่มใด เช่น ยาเขียวหอม ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก นอกจากนี้ ยังอธิบายเกี่ยวกับอาการไม่พึงประสงค์ (adverse drug reaction) ที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้ตำรับยานั้น (ถ้ามี) รวมทั้งผลเสียต่อร่างกายที่อาจเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตำรับยานั้นกับยาแผนปัจจุบันบางชนิดหากมีการใช้ร่วมกัน (herb-drug interaction) เช่น ยาบางตำรับควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelet) เพราะอาจเพิ่มความเสี่ยงของการเกิดเลือดออก (bleeding)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อควรระวัง (Precaution)

ข้อความแจ้งเตือนเกี่ยวกับสิ่งที่อาจ**เกิดขึ้นระหว่างการใช้**ยาตำรับ ที่ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยควรทราบ เช่น ตำรับยาที่มีการบูรเป็นส่วนประกอบ จะมีข้อควรระวังว่า “ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้”

ข้อมูลเพิ่มเติม (Additional information)

ข้อมูลเกี่ยวกับตำรับยาที่ควรทราบ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของตำรับยา หรือการตัดตัวยาบางตัวออกจากสูตรตำรับดั้งเดิมพร้อมทั้งเหตุผล หรือเป็นข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับโรคหรืออาการที่ใช้ตำรับยานั้นในการบำบัดรักษา คำแนะนำเกี่ยวกับการเตรียมยา การใช้ยา กระสายยา ข้อมูลเกี่ยวกับคำแนะนำในการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยเพื่อป้องกันไม่ให้อาการเลวลง เช่น งดของแสลง ของเย็น ของเผ็ดร้อน ข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณที่ทำให้เกิดพิษจากการกินการบูร หรือข้อมูลที่เกี่ยวกับตำรับยาที่มีกัญชาเป็นส่วนผสม

เอกสารอ้างอิง (Reference)

การเขียนเอกสารอ้างอิงทั้งภาษาไทยและอังกฤษใช้หลักของแวนคูเวอร์ (Vancouver style) แต่การใช้เครื่องหมายวรรคตอนของเอกสารอ้างอิงภาษาไทยใช้ตาม “หลักเกณฑ์การใช้เครื่องหมายวรรคตอนและเครื่องหมายอื่น ๆ หลักเกณฑ์การเว้นวรรค หลักเกณฑ์การเขียนคำย่อ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ครั้งที่ ๗ (แก้ไขเพิ่มเติม)”

อย่างไรก็ตาม ตัวยา สรรพคุณของตำรับยา ขนาดและวิธีใช้ที่ระบุในแต่ละตำรับยานั้น ไม่ได้หมายความว่าเป็นตัวยา สรรพคุณของตำรับยา ขนาดและวิธีใช้ที่ยอมรับในการขึ้นทะเบียนตำรับ แจ้งรายละเอียดหรือจดแจ้งการอ้างอิงตัวยา สรรพคุณของตำรับยา ขนาดและวิธีใช้เพื่อการขอขึ้นทะเบียนตำรับ แจ้งรายละเอียดหรือจดแจ้งนั้นให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. ๒๕๖๒ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งกฎกระทรวง และประกาศกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ภาคผนวกของรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

ตอนท้ายของรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ มีภาคผนวกอยู่ ๔ ภาคผนวก เพื่อให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับตัวยาต่าง ๆ ที่ใช้ในตำรับยาทั้ง ๓๒๔ ตำรับ ได้แก่ เภสัชวัตถุ การเตรียมตัวยาก่อนใช้ปรุงยา วิธีการปรุงยา อภิธานศัพท์ด้านการแพทย์แผนไทยที่เกี่ยวข้องกับโรคและอาการต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ มีรายละเอียดพอสังเขป ดังต่อไปนี้

ห้ามใช้เพื่อการค้า

ภาคผนวก ๑ เภสัชวัตถุ (Medicinal material, Materia Medica)

เป็นภาคผนวกที่รวมตัวยาหรือเภสัชวัตถุ ทั้งพืชวัตถุ สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุทั้งหมดที่เป็นส่วนประกอบในตำรับยาทั้ง ๓๒๔ ตำรับ ในรูปของตาราง โดยแต่ละช่องจะให้ข้อมูลดังนี้

- **ชื่อตัวยา (Thai title)** หมายถึง ชื่อตัวยาที่ระบุในสูตรตำรับยา โดยเป็นชื่อที่เรียกหรือรู้จักเป็นสากลในปัจจุบัน ซึ่งอาจแตกต่างจากชื่อที่ใช้เรียกหรือเขียนในเอกสารต้นฉบับเดิม โดยเรียงชื่อตัวยาตามลำดับอักษรภาษาไทย ก-ฮ ในแบบพจนานุกรม

- **ส่วนที่ใช้ (Part used)** หมายถึง ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้เป็นตัวยา เช่น เหง้า ราก ใบ ดอก เกสร ผล เมล็ด ฯลฯ ทั้งนี้ ส่วนที่ใช้จะยึดตามหลักทางพฤกษศาสตร์ ไม่ใช่ชื่อที่เรียกเครื่องยาตามตำรายาไทย เช่น ดีปลี ส่วนที่ใช้ คือ ช่อผล ไม่ใช่ดอก แม้ว่าในตำราการแพทย์แผนไทยมักเรียกช่อผลที่มีสีแดงว่า ดอกดีปลี

  สำหรับตัวยาใดที่มีส่วนที่ใช้มากกว่า ๑ ส่วน และมีเครื่องหมายดอกจันทน์ “*” กำกับไว้ หมายความว่า เป็นส่วนที่ใช้ของตัวยาที่แพทย์แผนไทยนิยมใช้กันโดยทั่วไป

- **ชื่อละติน (Latin title)** เป็นชื่อตัวยาในภาษาละตินที่กำหนดให้มีไว้เพื่อความเป็นสากล เนื่องจากตำรายา (Pharmacopoeia) หรือรายการตำรับยาแห่งชาติ (National Formulary) ของหลายประเทศและขององค์การอนามัยโลกก็ใช้ชื่อละตินเป็นชื่อทางการของตัวยาต่าง ๆ ในที่นี้เพื่อความสะดวกในการสืบค้นชื่อ จึงได้นำส่วนที่ใช้เป็นยา เป็นคำลงท้ายชื่อ แทนที่จะใช้เป็นคำนำหน้า เช่นเดียวกับในตำราอ้างอิงยาสมุนไพรไทยของกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

  ศัพท์ภาษาละตินสำหรับส่วนต่าง ๆ ของพืชสมุนไพร ได้แก่ Bulbus (หัวอย่างหัวหอม), Caulis (เถา), Cormus (หัวอย่างหัวเผือก), Cortex (เปลือกต้น), Exocarpium (เปลือกผลชั้นนอกหรือ ผิวผล), Flos (ดอก), Folium (ใบ), Fructus (ผลหรือฝัก), Galla (ปุ่มหูด), Herba (ทั้งต้น), Lignum (แก่น), Mesocarpium (ผนังผลชั้นกลาง), Pedunculatum (ก้านช่อผล), Pericarpium (เปลือกผล), Pulpa (เนื้อในผลหรือฝัก), Radix (ราก), Rhizoma (เหง้า), Semen (เมล็ด), Stamen (เกสรเพศผู้) และ Stigma (ยอดเกสรเพศเมีย)

  ศัพท์ภาษาละตินสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสมุนไพร ได้แก่ Aetheroleum (น้ำมันระเหยง่าย), Extractum (สิ่งสกัดจากสมุนไพร), Latex (ยาง), Oleum (น้ำมัน) และ Resina (ชัน) ทั้งนี้ ชื่อละตินจะใช้ตามชื่อที่ปรากฏในตำรายาของต่างประเทศหากเป็นตัวยาสมุนไพรเดียวกัน หรือใช้ชื่อวิทยาศาสตร์ของสมุนไพรที่เป็นต้นกำเนิดของตัวยามาแปลงเป็นภาษาละติน ในกรณีที่ตัวยามาจากสมุนไพรได้หลายชนิด จะใช้ชื่อวิทยาศาสตร์ของสมุนไพรหลักที่นิยมใช้มาแปลงเป็นชื่อละตินเพียง ๑ ชื่อเท่านั้น

- **ชื่อวิทยาศาสตร์ (Scientific name)** เป็นชื่อวิทยาศาสตร์ของสมุนไพรที่เป็นต้นกำเนิดของตัวยา ประกอบด้วย ชื่อสกุล (genus) เขียนด้วยตัวเอน ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวพิมพ์ใหญ่ ตามด้วยชื่อระบุชนิด (specific epithet) ซึ่งเขียนด้วยตัวเอนเช่นกัน ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวพิมพ์เล็ก และชื่อผู้ตั้งชื่อ (author’s name) ที่เขียนด้วยตัวอักษรปรกติ ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวใหญ่ ทั้งนี้อาจใช้ชื่อย่อตามที่กำหนดในหนังสือ Authors of Plant Names* ฐานข้อมูล The Plantlist** และฐานข้อมูล Plants of the World Online*** หากพืชสมุนไพรชนิดใดสามารถระบุพันธุ์ (variety) หรือพันธุ์ปลูก (cultivar) ได้ก็จะระบุไว้หลังชื่อ โดยใช้ตัวย่อ var. หรือ cv. ตามลำดับ แล้วตามด้วยชื่อพันธุ์หรือชื่อพันธุ์ปลูก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

* Brummit RK, Powell CE. Authors of Plant Names. London: Royal Botanic Gardens, Kew. 1992.

** The Plant List (2013). Version 1.1. Published on the Internet; http://www.theplantlist.org/ (accessed 1st December 2020).

*** Board of Trustees of the Royal Botanic Gardens, Kew Published on the Internet; http://www.plantsoftheworldonline.org/ (accessed 1st December 2020).

ภาคผนวก ๒ การเตรียมตัวยาก่อนใช้ปรุงยา (Prepreparation of crude drug)

เนื่องจากตัวยาบางชนิดมีฤทธิ์แรงเกินไปหรือมีพิษมาก อาจเป็นอันตรายต่อผู้ป่วยได้ หรือตัวยาบางชนิดอาจไม่สะอาด มีเชื้อโรคปนเปื้อน หรือมีความชื้นมากเกินไป ตัวยาเหล่านี้จึงต้องผ่านกระบวนการ**ประสะ สะตุ** หรือฆ่าฤทธิ์ ก่อนนำมาใช้ปรุงยา เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค ภาคผนวกนี้จึงนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการประสะ สะตุ หรือฆ่าฤทธิ์ของตัวยาบางชนิดก่อนนำไปใช้

ภาคผนวก ๓ วิธีการปรุงยา (Compounding of traditional medicinal preparation)

รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ มีรูปแบบของยาเตรียมที่สำคัญ ๑๔ วิธี ได้แก่ ยาต้ม ยาน้ำมัน ยาดอง ยาฝน ยาทา ยาผง ยาแคปซูล ยาเม็ด ยาลูกกลอน ยาพอก ยาประคบ ยาชง ยาสด และยาขี้ผึ้ง

ซึ่งภาคผนวกนี้ได้อธิบายกระบวนการผลิตยาแต่ละรูปแบบโดยละเอียด รวมทั้งเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการผลิตยา ขั้นตอนการผลิต รวมทั้งการควบคุมคุณภาพระหว่างการผลิต

ภาคผนวก ๔ อภิธานศัพท์ (Glossary)

ภาคผนวกนี้เป็นบัญชีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย โรคหรืออาการทางการแพทย์แผนไทย รวมทั้งศัพท์ทางเภสัชกรรมไทยที่กล่าวถึงในรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาตินี้ เพื่อช่วยให้ผู้อ่านได้ศึกษาเพิ่มเติมและทำความเข้าใจคำศัพท์ที่เป็นภาษาไทยดั้งเดิมที่ใช้ในคัมภีร์หรือตำราแพทย์แผนไทยของชาติด้วยการให้ความหมายเป็นภาษาไทยที่ใช้ในปัจจุบัน ความหมายของคำศัพท์เหล่านี้ ส่วนใหญ่นำมาจาก “พจนานุกรมศัพท์แพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย” ของกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ส่วนคำศัพท์ที่ยังไม่มีในพจนานุกรมดังกล่าว คณะทำงานฯ และคณะอนุกรรมการฯ ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทยได้ร่วมกันพิจารณาปรับแก้ เพื่อจัดทำความหมายของคำศัพท์เหล่านั้นขึ้น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สารบัญ

หน้า

สาร -ก-

คำนำ -ข-

คำแนะนำการใช้รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ -ค-

สารบัญ -ฌ-

❀ **รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติมีดังนี้**

ยากษัยเส้น ๑
ยากำลังราชสีห์ สูตร ๑ ๒
ยากำลังราชสีห์ สูตร ๒ ๔
ยาแก้กล่อน ๖
ยาแก้กล่อนในเด็ก ๘
ยาแก้กล่อนลม ๙
ยาแก้กล่อนลมกล่อนแห้ง ๑๐
ยาแก้กล่อนลมอัมพาต ๑๑
ยาแก้กล่อนลมอุทธังคมาวาต ๑๒
ยาแก้กล่อน ๕ จำพวก ๑๓
ยาแก้กล่อนแห้ง ๑๔
ยาแก้กลากพรรนัย ๑๕
ยาแก้กลากเหล็ก ๑๖
ยาแก้กษัยกล่อน สูตร ๑ ๑๗
ยาแก้กษัยกล่อน สูตร ๒ ๑๙
ยาแก้กษัยกล่อน สูตร ๓ ๒๐
ยาแก้กษัยดาน ๒๑
ยาแก้กษัยเพื่อเตโชธาตุ ๒๒
ยาแก้กษัยเลือดลม ๒๓
ยาแก้กำเดา ๒๔
ยาแก้กุฏฐัง ๒๕
ยาแก้โกฏฐาสยาวาตอติสาร ๒๖
ยาแก้ขี้เรื้อน ๒๗
ยาแก้ไข้ สูตร ๑ ๒๘
ยาแก้ไข้ สูตร ๒ ๒๙
ยาแก้ไข้ตัวร้อน ๓๐
ยาแก้ไข้ทับระดูหรือระดูทับไข้ สูตร ๑ ๓๑
ยาแก้ไข้ทับระดูหรือระดูทับไข้ สูตร ๒ ๓๒
ยาแก้ไข้ทับระดูหรือระดูทับไข้ สูตร ๓ ๓๔
ยาแก้ไข้เพื่อเสมหะ สูตร ๑ ๓๕
ยาแก้ไข้เพื่อเสมหะ สูตร ๒ ๓๖
ยาแก้ไข้สันนิบาต ๓๗
ยาแก้คอแห้ง กระหายน้ำ ๓๙
ยาแก้คอแหบ ๔๐
ยาแก้คุดทะราด ๔๑
ยาแก้งูสวัด สูตร ๑ ๔๒
ยาแก้งูสวัด สูตร ๒ ๔๓
ยาแก้ช้ำรั่ว สูตร ๑ ๔๔
ยาแก้ช้ำรั่ว สูตร ๒ ๔๕
ยาแก้ซางขุม ๔๖
ยาแก้ซางเพลิง ๔๗
ยาแก้ดากออกในเด็ก ๔๙
ยาแก้ตับทรุด ๕๐
ยาแก้ตาน ๕๑
ยาแก้ตานขโมย ๕๓
ยาแก้ตานซาง ๕๔

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามมิให้สำเนาเพื่อการค้า

หน้า

ยาแก้เถาดาน	๕๕	ยาแก้มานหิน สูตร ๒	๙๑
ยาแก้ท้องขึ้น	๕๗	ยาแก้มุตฆาต สูตร ๑	๙๒
ยาแก้ท้องขึ้นในเด็ก	๕๘	ยาแก้มุตฆาต สูตร ๒	๙๔
ยาแก้ท้องเสียในเด็กอ่อน	๕๙	ยาแก้ระดูขัด	๙๖
ยาแก้ทักขิณมาน	๖๐	ยาแก้รำมะนาด	๙๗
ยาแก้โทสันฑฆาต	๖๓	ยาแก้ริดสีดวงจมูก สูตร ๑	๙๘
ยาแก้ธาตุระส่ำระสาย	๖๕	ยาแก้ริดสีดวงจมูก สูตร ๒	๙๙
ยาแก้นอนไม่หลับ/ยาแก้ไข้ผอมเหลือง	๖๖	ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก สูตร ๑	๑๐๐
ยาแก้น้ำเหลืองเสีย	๖๗	ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก สูตร ๒	๑๐๑
ยาแก้แน่นในยอดอก	๖๙	ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก สูตร ๓	๑๐๒
ยาแก้ประจำเดือนมาไม่ปรกติ	๗๐	ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก สูตร ๔	๑๐๓
ยาแก้ประดง	๗๑	ยาแก้ริดสีดวงลำคอ สูตร ๑	๑๐๔
ยาแก้ปวดท้องผสมคนทีสอ	๗๒	ยาแก้ริดสีดวงลำคอ สูตร ๒	๑๐๕
ยาแก้ปวดหลัง	๗๓	ยาแก้ริดสีดวงลำไส้	๑๐๖
ยาแก้ปัตฆาต	๗๔	ยาแก้เริมแลงูสวัด	๑๐๗
ยาแก้แผลในปากและลิ้น	๗๕	ยาแก้เรื้อนกวาง	๑๐๗
ยาแก้ฝี	๗๖	ยาแก้โรคจิต	๑๐๘
ยาแก้ฝีในกระพุ้งแก้มและในปาก สูตร ๑	๗๗	ยาแก้ลม สูตร ๑	๑๑๐
ยาแก้ฝีในกระพุ้งแก้มและในปาก สูตร ๒	๗๘	ยาแก้ลม สูตร ๒	๑๑๑
ยาแก้ฝีในคอ	๘๐	ยาแก้ลมกล่อน สูตร ๑	๑๑๒
ยาแก้ฝีในหู	๘๑	ยาแก้ลมกล่อน สูตร ๒	๑๑๓
ยาแก้ฝีมานทรวง	๘๒	ยาแก้ลมกล่อนให้จุก	๑๑๔
ยาแก้ฝีหัวคว่ำ	๘๓	ยาแก้ลมกษัย	๑๑๕
ยาแก้ฝีเอ็น	๘๔	ยาแก้ลมกษัยกล่อน	๑๑๖
ยาแก้พยาธิโรคเรื้อน	๘๕	ยาแก้ลมกษัยลูกอัณฑะใหญ่	๑๑๗
ยาแก้พิษฝี	๘๖	ยาแก้ลมกุจฉิสวาตอติสาร	๑๑๘
ยาแก้ฟกบวมเมื่อยขบ	๘๗	ยาแก้ลมต่าง ๆ	๑๒๐
ยาแก้มะเร็งไร	๘๘	ยาแก้ลมทุนะยักษวาโย	๑๒๑
ยาแก้มานลม	๘๙	ยาแก้ลมปะกัง	๑๒๒
ยาแก้มานหิน สูตร ๑	๙๐	ยาแก้ลมปัตฆาต สูตร ๑	๑๒๓

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

หน้า

ยาแก้ลมปัตฆาต สูตร ๒ ๑๒๔
ยาแก้ลมพาหุรวาโย ๑๒๖
ยาแก้ลมพุทยักษ์ ๑๒๗
ยาแก้ลมมหาสดมภ์ ๑๒๘
ยาแก้ลมมหาสดมภ์และลมอัมพาต ๑๒๙
ยาแก้ลมวาระยักขะวาโย ๑๓๐
ยาแก้ลมสรรพวาระจักรโมละ ๑๓๒
ยาแก้ลมสันดาน สูตร ๑ ๑๓๓
ยาแก้ลมสันดาน สูตร ๒ ๑๓๔
ยาแก้ลมสุนทรวาต ๑๓๕
ยาแก้ลมหทัยวาตะกำเริบ สูตร ๑ ๑๓๗
ยาแก้ลมหทัยวาตะกำเริบ สูตร ๒ ๑๓๘
ยาแก้ลมออกตามหูและตา ๑๓๙
ยาแก้ลมอัควารันตวาโย ๑๔๐
ยาแก้ลมอัมพฤกษ์ ๑๔๒
ยาแก้ลมอัมพฤกษ์อัมพาต สูตร ๑ ๑๔๓
ยาแก้ลมอัมพฤกษ์ อัมพาต สูตร ๒ ๑๔๕
ยาแก้ลมอุทธังคมาวาตา ๑๔๗
ยาแก้ละอองพระบาท ๑๔๘
ยาแก้วาโยกำเริบ ๑๔๙
ยาแก้สันทฆาต ๑๕๑
ยาแก้สารพัดลม ๑๕๒
ยาแก้เส้นปัตฆาต ๑๕๓
ยาแก้เสียงแห้ง ๑๕๔
ยาแก้หืด ๑๕๕
ยาแก้อยู่ไฟไม่ได้ ๑๕๖
ยาแก้อุทรวาตอติสาร ๑๕๗
ยาแก้ไอ สูตร ๑ ๑๕๘
ยาแก้ไอ สูตร ๒ ๑๕๙
ยาแก้ไอ ขับเสมหะ สูตร ๑ ๑๖๐
ยาแก้ไอ ขับเสมหะ สูตร ๒ ๑๖๑
ยาแก้ไอคอแหบแห้ง ๑๖๒
ยาแก้ไอผสมกานพลู ๑๖๓
ยาแก้ไอผสมตรีผลา ๑๖๔
ยาแก้ไอผสมมะขามป้อม ๑๖๕
ยาแก้ไอผสมมะนาวดอง ๑๖๖
ยาแก้ไอพื้นบ้านอีสาน ๑๖๗
ยาแก้ไอเพื่อลม ๑๖๘
ยาขี้ผึ้งกัดแผล แลฝีมีปลวก ๑๖๙
ยาขี้ผึ้งแก้โรคผิวหนัง ๑๗๐
ยาขี้ผึ้งแดงใส่ฝี ๑๗๑
ยาขี้ผึ้งใบมะระ ๑๗๒
ยาเขียวน้อย ๑๗๓
ยาเขียวเบญจขันธ์ ๑๗๔
ยาเขียวพิกุลทอง ๑๗๕
ยาเขียวหอม ๑๗๖
ยาครรภ์รักษา ๑๗๘
ยาคันธารส ๑๗๙
ยาคุดทะราด ๑๘๐
ยาฆ้องไชย ๑๘๑
ยาจันทน์ลีลา ๑๘๒
ยาจันทน์สามโลก ๑๘๓
ยาจำเริญอายุ ๑๘๔
ยาจิตรวาโย ๑๘๖
ยาชักดากให้หดเข้า ๑๘๗
ยาชำระโลหิตน้ำนม ๑๘๘
ยาชิรนัคคีจร ๑๘๙
ยาชุมนุมวาโย ๑๙๐
ยาดาวดึงษา ๑๙๓
ยาต้มแก้กษัยเส้น ๑๙๕
ยาต้มแก้เหน็บ ๑๙๖
ยาตรีผลา ๑๙๗

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

หน้า

ยาตรีผลาใหญ่	๑๙๙
ยาตรีหอม	๒๐๐
ยาตัดกำลังไข้	๒๐๒
ยาถ่ายไข้พิษไข้กาฬ	๒๐๓
ยาถ่ายดีเกลือฝรั่ง	๒๐๔
ยาถ่ายพยาธิ	๒๐๖
ยาถ่ายพยาธิพรหมกิจ	๒๐๗
ยาถ่ายลมถ่ายเสมหะในโรคกษัย สูตร ๑	๒๐๘
ยาถ่ายลมถ่ายเสมหะในโรคกษัย สูตร ๒	๒๑๐
ยาถ่ายลมถ่ายเสมหะในโรคกษัย สูตร ๓	๒๑๑
ยาทิวาตาธิคุณ	๒๑๒
ยาทองเนื้องาม	๒๑๔
ยาทองพันชั่ง	๒๑๖
ยาทาแก้ฝี สูตร ๑	๒๑๗
ยาทาแก้ฝี สูตร ๒	๒๑๘
ยาทาแก้ฝี สูตร ๓	๒๑๙
ยาทาแก้ฝี สูตร ๔	๒๒๐
ยาทาแก้ฝี สูตร ๕	๒๒๑
ยาทาแก้เรื้อนกวาง	๒๒๒
ยาทาแก้เรื้อนขี้นก	๒๒๓
ยาทาแก้เรื้อนวิลา	๒๒๔
ยาทาแก้โรคผิวหนัง	๒๒๕
ยาทาท้อง สูตร ๑	๒๒๖
ยาทาท้อง สูตร ๒	๒๒๗
ยาทาท้อง สูตร ๓	๒๒๙
ยาทาท้อง สูตร ๔	๒๓๐
ยาทาพระเส้น	๒๓๑
ยาทิพดารา	๒๓๒
ยาทิภาวุธ	๒๓๔
ยาธรณีสันฑะฆาต	๒๓๕
ยาธาตุเด็ก	๒๓๗
ยาธาตุบรรจบ	๒๓๘
ยาธาตุอบเชย	๒๔๐
ยานนทเสน	๒๔๑
ยานาดธิจร	๒๔๒
ยานารายณ์ประสิทธิ์	๒๔๔
ยานารายณ์พังค่าย	๒๔๕
ยาน้ำมันแก้แผลเปื่อย	๒๔๗
ยาน้ำมันชำระแผล	๒๔๘
ยาน้ำมันประสาน	๒๔๙
ยาน้ำมันมหาจักร	๒๕๐
ยาน้ำมันสนั่นไตรภพ	๒๕๑
ยาน้ำมันสมานแผล สูตร ๑	๒๕๓
ยาน้ำมันสมานแผล สูตร ๒	๒๕๔
ยาน้ำมันสิทธิโยคี	๒๕๕
ยาน้ำมันหยอดหู	๒๕๗
ยาบรมไตร	๒๕๘
ยาบำรุงธาตุเจริญอาหาร	๒๕๙
ยาบำรุงธาตุหลังฟื้นไข้	๒๖๐
ยาบำรุงเลือด สูตร ๑	๒๖๑
ยาบำรุงเลือด สูตร ๒	๒๖๒
ยาบำรุงเลือด สูตร ๓	๒๖๓
ยาบำรุงสตรี	๒๖๕
ยาบำรุงสำหรับบุรุษ สูตร ๑	๒๖๖
ยาบำรุงสำหรับบุรุษ สูตร ๒	๒๖๗
ยาบุพประสิทธิ	๒๖๘
ยาเบญจกูล	๒๖๙
ยาเบญจขันธ์	๒๗๐
ยาเบญจธาตุ	๒๗๒
ยาเบญจอำมฤต	๒๗๓
ยาประคบ	๒๗๔
ยาประคบคลายเส้น	๒๗๕

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

หน้า

ยาประสะกะเพรา ๒๗๖
ยาประสะกะเพราน้อย ๒๗๘
ยาประสะกานพลู ๒๘๐
ยาประสะจันทน์แดง ๒๘๒
ยาประสะเจตพังคี ๒๘๓
ยาประสะน้ำนม ๒๘๕
ยาประสะน้ำมะนาว ๒๘๖
ยาประสะเปราะใหญ่ ๒๘๗
ยาประสะผลสมอไทย ๒๘๙
ยาประสะผิวมะกรูด ๒๙๐
ยาประสะพริกไทย ๒๙๑
ยาประสะไพล ๒๙๒
ยาประสะมะแว้ง ๒๙๔
ยาประสะลม ๒๙๖
ยาประสะว่านนางคำ ๒๙๗
ยาประสะสมอ ๒๙๘
ยาปราบชมพูทวีป ๒๙๙
ยาปลูกไฟธาตุ ๓๐๑
ยาปะโตลาธิคุณ ๓๐๒
ยาปัตฆาตใหญ่ ๓๐๓
ยาแปรไข้ ๓๐๕
ยาผสมโคคลาน ๓๐๖
ยาผสมเถาวัลย์เปรียง ๓๐๗
ยาผสมเพชรสังฆาต ๓๐๘
ยาผายโลหิต ๓๐๙
ยาแผ้วฟ้า ๓๑๐
ยาฝนแสนห่าสิงคาทิจร ๓๑๑
ยาพรหมพักตร์ ๓๑๒
ยาพระเป็นเจ้ามงกฎลม ๓๑๓
ยาพระวิลาศ ๓๑๔
ยาพระแสงจักร ๓๑๕
ยาพอกแผลพอกฝี ๓๑๗
ยาพอกฝี สูตร ๑ ๓๑๘
ยาพอกฝี สูตร ๒ ๓๑๙
ยาพอกฝี สูตร ๓ ๓๒๐
ยาพัดในลำไส้ ๓๒๑
ยาไพสาลี ๓๒๒
ยาไฟประลัยกัลป์ ๓๒๔
ยาไฟห้ากอง ๓๒๕
ยามหากะเพรา ๓๒๖
ยามหากำลัง ๓๒๘
ยามหาจักรใหญ่ ๓๒๙
ยามหาไชยวาตะ ๓๓๑
ยามหานิลแท่งทอง ๓๓๓
ยามหาวาตาธิคุณ ๓๓๕
ยามหาวาโย ๓๓๗
ยามหาสดมภ์ ๓๓๘
ยามหาอำมฤต ๓๔๐
ยามันทธาตุ ๓๔๒
ยาริดสีดวงทางเดินปัสสาวะ ๓๔๔
ยาริดสีดวงมหากาฬ ๓๔๕
ยาลุลม ๓๔๗
ยาเลือดงาม ๓๔๘
ยาวาตาธิจร ๓๔๙
ยาวาตาประสิทธิ ๓๕๐
ยาวาโยสมุฏฐาน ๓๕๒
ยาวิรุณนาภี ๓๕๓
ยาวิสัมพยาใหญ่ ๓๕๕
ยาศุขไสยาศน์ ๓๕๗
ยาศุภมิตร ๓๕๘

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

หน้า

ยาสตรีหลังคลอด สูตร ๑ ๓๕๙
ยาสตรีหลังคลอด สูตร ๒ ๓๖๐
ยาสมมิทกุมารน้อย ๓๖๑
ยาสหัศธารา ๓๖๔
ยาสำหรับเด็ก ๓๖๖
ยาสิทธิจร ๓๖๘
ยาสุมกระหม่อมเด็ก สูตร ๑ ๓๖๙
ยาสุมกระหม่อมเด็ก สูตร ๒ ๓๗๐
ยาสุวรรณเกษรา ๓๗๑
ยาเสมหะพินาศ ๓๗๓
ยาแสงหมึก ๓๗๔
ยาใส่บาดแผลฝีกระอักปากหมู ๓๗๖
ยาหทัยวาตาธิคุณ ๓๗๗
ยาหอมแก้ลมวิงเวียน ๓๗๘
ยาหอมทิพโอสถ ๓๘๐
ยาหอมเทพจิตร ๓๘๓
ยาหอมนวโกฐ ๓๘๖
ยาหอมน้อย ๓๘๙
ยาหอมเบญโกฏ ๓๙๑
ยาหอมอินทจักร์ ๓๙๓
ยาห้ารากา ๓๙๖
ยาเหลืองปิดสมุทร ๓๙๗
ยาอนันตคุณ ๓๙๙
ยาอภัยสาลี ๔๐๑
ยาอมแก้เจ็บคอ เสียงแหบแห้ง ๔๐๒
ยาอัคคินีวคณะ ๔๐๓
ยาอัคนีจร ๔๐๕
ยาอัศฏาธิวรรค ๔๐๖
ยาอายุวัฒนะ สูตร ๑ ๔๐๘
ยาอายุวัฒนะ สูตร ๒ ๔๑๐
ยาอำมฤควาที ๔๑๑
ยาอำมฤต ๔๑๓
ยาอินทจร ๔๑๔
ยาอินทร์ประสิทธิ์ ๔๑๕

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑ เภสัชวัตถุ ๔๑๗
ภาคผนวก ๒ การเตรียมตัวยาก่อนใช้ปรุงยา ๔๔๕
ภาคผนวก ๓ วิธีการปรุงยา ๔๕๓
ภาคผนวก ๔ อภิธานศัพท์ ๔๖๗

รายชื่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง ๔๘๓

เอกสารอ้างอิง ๕๐๓

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

ฉบับ พ.ศ. ๒๕๖๔

จำนวน ๓๒๔ ตำรับ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยากษัยเส้น

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๙ ชนิด รวมปริมาณ ๒๓๖ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดีปลี	๔๐ กรัม
ชะพลู	๒๔ กรัม
ขิง	๒๐ กรัม
สะค้าน	๑๒ กรัม
กระชาย	๑๐ กรัม
กำลังวัวเถลิง	๑๐ กรัม
โพคาน	๑๐ กรัม
เถาวัลย์เปรียง	๑๐ กรัม
พริกไทย (เถา)	๑๐ กรัม
ไพล	๑๐ กรัม
ม้ากระทืบโรง	๑๐ กรัม
แสมสาร	๑๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๘ กรัม
การบูร	๖ กรัม
กระวาน	๔ กรัม
กะทือ	๔ กรัม
กานพลู	๔ กรัม
ชะเอมเทศ	๔ กรัม
พริกไทยล่อน	๔ กรัม
ลูกจันทน์	๔ กรัม
ว่านน้ำ	๔ กรัม
อบเชยเทศ	๔ กรัม
โกฐน้ำเต้า	๒ กรัม
ดอกจันทน์	๒ กรัม
บัวหลวง	๒ กรัม
บุนนาค	๒ กรัม
พิกุล	๒ กรัม
มะลิ	๒ กรัม
สารภี	๒ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการปวดหลัง ปวดเอว ปวดเมื่อยตามร่างกาย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๗๕-๑ กรัม กินวันละ ๔ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน เย็น และก่อนนอน

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้กับหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อควรระวัง
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่ม (anticoagulant) และยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด (antiplatelet)
- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

อาการไม่พึงประสงค์ แสบร้อนยอดอก

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาโคคลานตามสูตรตำรับในประกาศบัญชียาหลักแห่งชาติ คือ โพคาน ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Mallotus repandus* (Willd.) Müll. Arg. วงศ์ Euphorbiaceae *[๑]*
- ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๑๐).

ยากำลังราชสีห์ สูตร ๑

ชื่ออื่น ยากำลังราชสีห์

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ยาชื่อกำลังราชสีห์ เอาผลจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เลือดแรด สิ่งละส่วน โกฐสอ โกฐเขมา โกฐเชียง โกฐจุฬาลัมพา โกฐหัวบัว เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตั๊กแตน สิ่งละ ๒ ส่วน เจตมูลเพลิง สะค้าน ดีปลี ขิงแห้ง รากช้าพลู ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี เกสรบัวหลวง ดอกมะลิ ดอกจำปา ดอกกระดังงา ดอกคำ กฤษณา กระลำพัก ชะลูด ขอนดอก อบเชยเทศ ชะเอมเทศ จันทน์แดง จันทน์ขาว สิ่งละ ๔ ส่วน ฝางเสน ๙ ส่วน ต้มตามวิธีให้กิน บำรุงโลหิตให้งามบริบูรณ์วิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๑๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ฝางเสน	๙ ส่วน
กระดังงา	๔ ส่วน
กระลำพัก	๔ ส่วน
กฤษณา	๔ ส่วน
ขอนดอก	๔ ส่วน
ขิงแห้ง	๔ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
คำไทย	๔ ส่วน
จันทน์ขาว	๔ ส่วน
จันทน์แดง	๔ ส่วน
จำปา	๔ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๔ ส่วน
ชะพลู	๔ ส่วน
ชะลูด	๔ ส่วน
ชะเอมเทศ	๔ ส่วน
ดีปลี	๔ ส่วน
บัวหลวง	๔ ส่วน
บุนนาค	๔ ส่วน
พิกุล	๔ ส่วน
มะลิ	๔ ส่วน
สะค้าน	๔ ส่วน
สารภี	๔ ส่วน
อบเชยเทศ	๔ ส่วน
โกฐเขมา	๒ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๒ ส่วน
โกฐเชียง	๒ ส่วน
โกฐสอ	๒ ส่วน
โกฐหัวบัว	๒ ส่วน
เทียนขาว	๒ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๒ ส่วน
เทียนดำ	๒ ส่วน
เทียนแดง	๒ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๒ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บำรุงโลหิต

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้เกสรดอกไม้

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม ในสูตรตำรับนี้เดิมมีตัวยา “เลือดแรด” ซึ่งเป็นสัตว์วัตถุ แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับ เนื่องจากแรดเป็นสัตว์สงวนใกล้สูญพันธุ์ และเป็นสัตว์ที่อยู่ใน “อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (CITES)”

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗. หน้า ๒๔๙.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยากำลังราชสีห์ สูตร ๒

ชื่ออื่น ยากำลังราชสีห์

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อกำลังราชสีห์ ท่านให้เอา กฤษณา ๑ กะลำภัก ๑ ขอนดอก ๑ โกฐสอเทศ ๑ โกฐเชียง ๑ โกฐพุงปลา ๑ โกฐบัว ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ เทียนขาว ๑ เทียนเข้าเปลือก ๑ เทียนเยาวภานี ๑ ดอกกะดังงา ๑ ดอกจำปา ๑ เกสรบัวขาว ๑ เกสรบุนนาก ๑ เกสรบัวหลวง ๑ เกสรบัวแดง ๑ เกสรบัวขม ๑ เกสรบัวเผื่อน ๑ เกสรสัตบงกช ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ เถาวัลเปรียงแดง ๑ กำลังวัวเถลิง ๑ เถามวกทั้ง ๒ รากหญ้านาง ๑ ตรีกฎุก ๑ ฝางเสน ๑ เลือดแรด ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กานพลู ๑ การะบูร ๑ สิ่งละ ๒ สลึง ดอกคำไทย ๕ ตำลึง ทำเปนจุณน้ำดอกไม้เปนกระสายบดทำแท่งไว้ ถ้าจะให้ชูกำลัง น้ำตาลกรวดพิมเสนรำหัดให้กิน ถ้าจะแก้โลหิต แก้ลมแก้เส้น ละลายน้ำผึ้งพิมเสนรำหัดให้กินหายวิเศษนักแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๙ ชนิด รวมปริมาณ ๘๒๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
คำไทย	๓๐๐ กรัม
กฤษณา	๑๕ กรัม
กระลำพัก	๑๕ กรัม
กระดังงา	๑๕ กรัม
กำลังวัวเถลิง	๑๕ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐเชียง	๑๕ กรัม
โกฐบัว	๑๕ กรัม
โกฐพุงปลา	๑๕ กรัม
โกฐสอเทศ	๑๕ กรัม
ขอนดอก	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
จำปา	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เถาวัลย์เปรียง	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๑๕ กรัม
บัวขม	๑๕ กรัม
บัวขาว	๑๕ กรัม
บัวแดง	๑๕ กรัม
บัวเผื่อน	๑๕ กรัม
บัวหลวง	๑๕ กรัม
บุนนาค	๑๕ กรัม
ฝางเสน	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
มวกขาว	๑๕ กรัม
มวกแดง	๑๕ กรัม
ย่านาง	๑๕ กรัม
สมุลแว้ง	๑๕ กรัม
สัตบงกช	๑๕ กรัม
อบเชย	๑๕ กรัม
กานพลู	๗.๕ กรัม
การบูร	๗.๕ กรัม
ดอกจันทน์	๗.๕ กรัม
ลูกจันทน์	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บำรุงโลหิต บำรุงร่างกาย

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑.๕-๒ กรัม ละลายน้ำกระสายยากินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

<u>กระสายยาที่ใช้</u>

- ถ้าจะให้ชูกำลัง น้ำตาลกรวด พิมเสน รำหัดให้กิน
- ถ้าจะแก้โลหิต แก้ลม แก้เส้น ละลายน้ำผึ้ง พิมเสน รำหัดให้กิน

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม ในสูตรตำรับนี้เดิมมีตัวยา “เลือดแรด” ซึ่งเป็นสัตว์วัตถุ แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับ เนื่องจากแรดเป็นสัตว์สงวนใกล้สูญพันธุ์ และเป็นสัตว์ที่อยู่ใน “อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์”

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้กล่อน

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๏ ยากล่อน ท่านให้เอา โกฐจุฬาลัมพา โกฐสอเทศ โกฐหัวบัว เทียนดำ เทียนสัตตบุษย์ เทียนตาตั๊กแตน เบญจกูลทั้ง ๕ ดองดึง เกลือสินเธาว์ มหาหิงคุ์ ยาดำ กัญชา ว่านน้ำ ๑ รากช้าพลู หัวอุตพิด ชะเอม หนักสิ่งละ ๑ บาท พริกไทย เท่ายาทั้งหลาย ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๐ ชนิด รวมปริมาณ ๖๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๓๐๐ กรัม
ชะพลู	๓๐ กรัม
กัญชา	๑๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๑๕ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๑๕ กรัม
โกฐสอเทศ	๑๕ กรัม
โกฐหัวบัว	๑๕ กรัม
ขิง	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เจตมูลเพลิงแดง	๑๕ กรัม
ชะเอมเทศ	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
ดองดึง	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๕ กรัม
เทียนสัตตบุษย์	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
สะค้าน	๑๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม
อุตพิด	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้กล่อน

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ กรัม) กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้กล่อนในเด็ก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาเด็กเป็นกล่อน เอาหญ้าคา ๑ เปลือกจิกนา ๑ แกแล ๑ ฝาง ๑ แก่นขนุนละมุดสิ่งละ ๕ บาท สารส้ม ๑ บาท พริกไทยเท่าอายุ ต้มกินกล่อนเด็กหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๓๙๐ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
แกแล	๗๕ กรัม
ขนุนละมุด	๗๕ กรัม
จิกนา	๗๕ กรัม
ฝาง	๗๕ กรัม
หญ้าคา	๗๕ กรัม
สารส้ม	๑๕ กรัม
พริกไทย	จำนวนผลตามอายุผู้ป่วย

**ไม่รวมปริมาณพริกไทย*

สรรพคุณ แก้เด็กเป็นกล่อน

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม
- อาการเด็กเป็นกล่อน คล้ายกับอาการของตานโจร
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๑๔. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้กล่อนลม

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยากล่อนลมอัมพฤกษ์ มันให้เจ็บหลังยืดตัวขึ้นมิใคร่ได้ ถ้ากินยานี้มิพักนวดแล ให้เอาหัวบุกทั้ง ๒ กลอย ๑ หัวบอนแดง ๑ กะทือ ๑ เทียนทั้ง ๕ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ ดีปลี ๑ เปล้าทั้ง ๒ กระเทียมสุก ๑ สหัสคุณเทศ ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๒ ตำลึง พริกไทย ๒ ตำลึง บอระเพ็ด ๒ ตำลึง จำเพาะตัวตำด้วยครกเหล็กให้ละเอียด เอา น้ำมันงาจอก ๑ น้ำผึ้งทะนาน ๑ กวนพอปั้นได้กินเท่าลูกพุทราหาย ตำรานี้หาค่ามิได้เลย ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๑ ชนิด รวมปริมาณ ๒,๒๘๐ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑๒๐ กรัม
กลอย	๑๒๐ กรัม
กะทือ	๑๒๐ กรัม
ดอกจันทน์	๑๒๐ กรัม
ดีปลี	๑๒๐ กรัม
เทียนขาว	๑๒๐ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๒๐ กรัม
เทียนดำ	๑๒๐ กรัม
เทียนแดง	๑๒๐ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๒๐ กรัม
บอนแดง	๑๒๐ กรัม
บอระเพ็ด	๑๒๐ กรัม
บุกคางคก	๑๒๐ กรัม
บุกรอ	๑๒๐ กรัม
เปล้าน้อย	๑๒๐ กรัม
เปล้าใหญ่	๑๒๐ กรัม
พริกไทย	๑๒๐ กรัม
ลูกจันทน์	๑๒๐ กรัม
สหัสคุณเทศ	๑๒๐ กรัม
น้ำผึ้ง	๑,๐๐๐ มิลลิลิตร
น้ำมันงา	๕๐ มิลลิลิตร

**ไม่รวมปริมาณน้ำผึ้งและน้ำมันงา*

สรรพคุณ แก้กล่อนลมอัมพฤกษ์

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาบุกคางคกต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๙)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้กล่อนลมกล่อนแห้ง

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้กล่อนลมจุกเสียดแลกล่อนแห้ง ท่านให้เอา พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ ขิง ๑ กระเทียม ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐพุงปลา ๑ เทียนดำ ๑ กานพลู ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ เอาเสมอภาคตำผงละลายเหล้าก็ได้ น้ำส้มสายชูก็ได้ แก้กล่อนลม กล่อนแห้ง หายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
เกลือสินเธาว์	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐพุงปลา	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ขี้เหล็ก (ใบ)	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กล่อนลมจุกเสียดและกล่อนแห้ง

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ กรัม) ละลายสุราหรือน้ำส้มสายชูกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ กรณีละลายสุรา ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน กรณีละลายสุรา ระมัดระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคตับและโรคพิษสุราเรื้อรัง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาขี้เหล็กต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้กล่อนลมอัมพาต

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาแก้กล่อนแลลมกล่อนแลอัมพาต ให้เจ็บปวด ยืนตัวมิขึ้นนี้กินยานี้เถิด อย่าพึ่งนวดเร็ว ให้เอาบุกรอ ๑ หัวบอนแดง ๑ หัวกะทือ ๑ ไพล ๑ เทียน ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ ดีปลี ๑ เปล้าทั้ง ๒ เสมอภาค สิ่งละ ๑ ชั่ง จุกกก ๑ หัสคุณ ๒ ตำลึง พริก ๓ ชั่ง บอระเพ็ด ๒ ตำลึง จำเพาะตำเป็นผง จึงเอา น้ำมันจอก ๑ น้ำผึ้งทะนาน ๑ กวนให้ฝืนดันแล้วจึงเอายาฝี ๑ ใส่ลงก้อนไฟพับกินปั้นเท่าลูกพุทรา จึงกินเถิดดีนักแล ๑ ตำรานี้หาค่ามิได้เลยเสียเงิน ๓ ตำลึง จึงได้ตำรานี้มาไว้แล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๗๐๔ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๓๖๐ กรัม
กะทือ	๑๒๐ กรัม
จุกกก (จุกกระเทียม)	๑๒๐ กรัม
ดอกจันทน์	๑๒๐ กรัม
ดีปลี	๑๒๐ กรัม
เทียนขาว	๑๒๐ กรัม
บอนแดง	๑๒๐ กรัม
บุกรอ	๑๒๐ กรัม
เปล้าน้อย	๑๒๐ กรัม
เปล้าใหญ่	๑๒๐ กรัม
ไพล	๑๒๐ กรัม
ลูกจันทน์	๑๒๐ กรัม
บอระเพ็ด	๑๒ กรัม
หัสคุณเทศ	๑๒ กรัม
น้ำผึ้ง	๑๐๐ มิลลิลิตร
น้ำมันยางนา**	๕ มิลลิลิตร

**ไม่รวมปริมาณน้ำผึ้งและน้ำมันยางนา*

***ตำรับนี้ใช้น้ำมันยางนาแทนน้ำมันดิบ*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กล่อน ลมกล่อน และอัมพาต

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้กินติดต่อกันอย่างน้อย ๓ เดือน

ข้อมูลเพิ่มเติม

- เนื่องจากปริมาณรวมของสมุนไพรข้างต้นมีปริมาณที่มากเกินไป จึงลดทอนปริมาณของสมุนไพรแต่ละชนิดลงมา ๑๐ เท่า
- การใส่ลงก้อนไฟที่ระบุในยาตำรับนี้ หมายถึง การนำน้ำมันดิบและน้ำผึ้งกวนให้เข้ากัน จากนั้นนำผงยาที่บดผสมกันแล้วมาใส่ภายหลัง
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๔. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้กล่อนลมอุทธังคมาวาต

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้กล่อน แก้ลมอุทธังคะวาต ภาคหนึ่ง กระเทียม ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ เปราะหอม ๑ ว่านน้ำ ๑ เจตมูลเพลิง ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ยาทั้งนี้สิ่งละ ๑ ตำลึง สารส้ม ๑ บาท เกลือ ๑ บาท ๒ สลึง แก้กล่อนลงฝักแก้ลมอุทธังคะวาต ให้เสียดแทงในทรวงอกบำรุงธาตุ แก้โรครำเพรำพัดแก้คุณหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๕๑๗.๕๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๖๐ กรัม
ขิง	๖๐ กรัม
ขี้เหล็ก (ใบ)	๖๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๖๐ กรัม
ดีปลี	๖๐ กรัม
เปราะหอม	๖๐ กรัม
พริกไทย	๖๐ กรัม
ว่านน้ำ	๖๐ กรัม
เกลือ	๒๒.๕๐ กรัม
สารส้ม	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กล่อนลงฝัก แก้ลมอุทธังควาต ให้เสียดแทงในทรวงอก บำรุงธาตุ แก้โรคร่ำเพรำพัด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓ ช้อนโต๊ะ (๔๕ มิลลิลิตร) ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม
- สารส้มที่ใช้ในตำรับนี้ไม่ต้องสะตุ
- ตัวยาเกลือต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๖. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้กล่อน ๕ จำพวก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยากล่อน ๕ จำพวก เอา บอระเพ็ด ๕ ตำลึง ดีปลี ๕ บาท สะค้าน ๑ บาท เจตมูลแดง ๓ บาท ลูกสลอด ๕ สลึง ละลายน้ำผึ้งกินเท่าลูกนุ่นทวีขึ้นไปแล ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๔๕๓.๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บอระเพ็ด	๓๐๐ กรัม
ดีปลี	๗๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๔๕ กรัม
สลอด	๑๘.๗๕ กรัม
สะค้าน	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กล่อน ๕ จำพวก

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒๕๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน อาจปรับปริมาณยาตามธาตุหนักเบาของผู้ป่วยแต่ละราย

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ยาตำรับนี้เคยมีผู้ใช้แก้กล่อนดินพบว่าได้ผลดี
- ตัวยาสลอดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้กล่อนแห้ง

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“แก้กล่อนแห้งและพรรดึกผอมแห้ง เอา บอระเพ็ด ๑ เจตมูลเพลิง ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ลูกสลอด ๑ ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินเท่าลูกฝ้ายแล ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิง	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
สลอด	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้กล่อนแห้งและพรรดึกผอมแห้ง

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒๕๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน อาจปรับปริมาณยาตามธาตุหนักเบาของผู้ป่วยแต่ละรายได้

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กที่อายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสลอดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๔. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้กลากพรรนัย

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ ในลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะกิลาสะโรคคือกลากนั้นต่อไป ตามอาจารย์ท่านกล่าวไว้ในวิธีกุฏฐโรคแจ้งวิตถารอยู่ในบั้นปลายโน้นต่าง ๆ จะคัดเอามาแจ้งไว้ในที่นี้แต่ ๔ จำพวก พอบุคคลทั้งหลายพึงรู้โดยสังเขปเป็นแต่ละน้อย คือกลากพรรนัยจำพวก ๑ คือกลากเหล็กจำพวก ๑ คือเมฬุน กลากจำพวก ๑ คือกลากโอ่จำพวก ๑ อันว่าลักษณะกลากทั้ง ๔ จำพวก ซึ่งกล่าวมานี้บังเกิดเพื่อกรรมลามกพิบัติให้เป็นเหตุ แลจะได้ถึงซึ่งอันตรายแก่ชีวิตนั้นมิได้ โรคอันนี้เกิดแต่ผิวหนังตามอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ ในที่นี้จะว่าแต่กลากพรรนัยนั้นก่อนเป็นปฐม เมื่อจะบังเกิดนั้นเป็นวงแล้วเป็นเม็ดขึ้นกลางวงแล้วก็ลามต่อ ๆ กันออกไปเต็มทั้งกายเป็นขนนุงให้คันเป็นกำลัง ถ้าแก่เข้า รักษามิหายก็กลายเป็นวงขดติด ๆ กันไปก็มี บางทีเป็นแนว ๆ ดุจดังไม้เรียวตีก็มี ถ้าจะรักษาเอาจุณขี้เหล็ก รากทองพันชั่ง รากเจตมูลเพลิง มะขามเปียก กระเทียมทอกเอาเสมอภาค บดทา แก้กิลาสะโรค คือโรคกลากพรรนัยนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียมทอก	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ทองพันชั่ง (ราก)	๑ ส่วน
จุณขี้เหล็ก	๑ ส่วน
มะขาม (เนื้อในฝัก)	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้กลาก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ผสมน้ำต้มสุกหรือน้ำมะขามเปียกทาแผลวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในแผลติดเชื้อ แผลเน่าเปื่อยเรื้อรัง

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม
- นำเนื้อมะขามไปย่างให้พอแห้ง แล้วบดเป็นผง
- การเตรียมตัวยาจุณขี้เหล็กก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้กลากเหล็ก

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"ในลำดับนี้จะกล่าวด้วยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะกิลาสะโรค คือกลากเหล็กนั้น เป็นคำรบ ๒ เมื่อจะบังเกิดนั้นเกิดแต่ผิวหนังกำเริบก็ดี ผิวหนังหย่อนก็ดี ผิวหนังพิการก็ดีกล่าวคือ กองปัถวีธาตุให้เป็นเหตุ กระทำให้คันผิวเนื้อ และให้ผิวเนื้อนั้นชาสากไป แล้วก็ผุดขึ้นมาเป็นเม็ดรี เม็ดยาว เม็ดกลม แลเป็นวง มีผิวอันดำดุจผิวเหล็ก กระทำให้คันเป็นกำลัง ยิ่งเกายิ่งคัน ครั้นหายคันแล้ว กระทำให้แสบร้อน ต่อเสโทออก จึงคันอีกเล่า ถ้าบุคคลผู้ใดเป็นดังกล่าวมานี้ โลกสมมุติว่าเป็นชาติกรรมลามกโรคว่าโรคเกิดแต่กายอันไปบ่มิได้บริสุทธิ์ โดยอธิบายแห่งอาจารย์ว่าไว้ดังนี้ ฯ ถ้าแพทย์จะรักษาให้กระทำศรีรังษะวิถีเสียก่อน คือกระทำให้กายแลเครื่องอุปโภคบริโภคนั้นให้สุทธิแล้วจึงแต่งยากินยาทารักษาต่อไปโดยนัยดังนี้ ฯ ยากินภายใน เอาเบญจขี้เหล็กต้น เบญจเถาวัลย์เหล็ก เบญจพญามือเหล็ก เบญจชุมเห็ดเทศ สิ่งละ ๒ ตำลึง ๒ บาท ยาข้าวเย็นทั้งสอง หัวยั้ง กำมะถัน หนอนตายหยาก สิ่งละ ๕ ตำลึง เอาสุราเป็นกระสายต้มตามวิธีให้กินแก้กิลาสะโรค คือโรคกลากเหล็กนั้น หายวิเศษนัก ฯ ยาขนานนี้ได้ใช้มามากแล้วอย่าสนเท่ห์เลย ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๒,๑๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กำมะถันเหลือง	๓๐๐ กรัม
ข้าวเย็นใต้	๓๐๐ กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	๓๐๐ กรัม
ยั้ง	๓๐๐ กรัม
หนอนตายหยาก	๓๐๐ กรัม
ขี้เหล็ก (ทั้ง ๕)	๑๕๐ กรัม
ชุมเห็ดเทศ (ทั้ง ๕)	๑๕๐ กรัม
เถาวัลย์เหล็ก (ทั้ง ๕)	๑๕๐ กรัม
พญามือเหล็ก (ทั้ง ๕)	๑๕๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กลากเหล็ก (ผิวหนังเป็นปื้นสีดำ มีอาการแสบร้อน คันตามผิวหนัง ผิวสากชา)

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

วิธีปรุงยา นำตัวยาคลุกเคล้ากับสุราก่อน แล้วจึงนำไปต้มตามวิธี

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐-๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

คำเตือน ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคหัวใจ

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยากำมะถันเหลือง ควรใช้ในรูปแบบก้อน
- การใช้ยาตำรับนี้ ให้ระวังการใช้ยานี้ในผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้ยาอะม็อกซีซิลลิน (amoxicillin)
- ตัวยาหัวยั้งต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๕)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้กษัยกล่อน สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑ ,๒]*

“ถ้าจะแก้ท่านให้เอา สค้าน ๑ ว่านน้ำ ๑ ผักแพวแดง ๑ ยาดำ ๑ มหาหิงคุ์ ๑ โกฐสอ ๑ โกฐพุงปลา โกฐจุฬาลำพา ๑ กันชา ๑ ชะเอมเทศ ๑ ดีปลี ๑ แก่นแสมทเล ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ หัวอุตพิด ๑ หัวดองดึง ๑ ยาทั้งนี้เสอมภาค เอาพริกไทยเท่ายาทั้งหลาย ตำเปนผงละลายน้ำผึ้งกินหนัก ๑ สลึง กินยานี้ ๗ วันแล้วจึงกินยาทุเลาเสียครั้ง ๑ แล้วจึงทำยาขนานนี้กินต่อไปเถิด”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๓๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๑๕ ส่วน
กัญชา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐพุงปลา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
ดองดึง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
ผักแพวแดง	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
แสมทะเล	๑ ส่วน
อุตพิด	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้กษัยกล่อน

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน

- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน (phenytoin), โพรพาโนลอล (propranolol), ทีโอฟิลลีน (theophylline) และไรแฟมพิซิน (rifampicin) เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมการใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้กษัยกล่อน สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“เอาผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ สมุลแว้ง ๑ เทียนดำ ๑ ผักแพวแดง ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ ดีปลี ๑ ขิงแห้ง ๑ กะเทียม ๑ หัวบุก ๑ หัวกลอย ๑ หัวอุตพิด ๑ กระตาดทั้ง ๒ ยาทั้งนี้ เอาสิ่งละบาท เอาพริกไทย ๕ ตำลึง การะบูร ๒ บาท ตำผงละลายน้ำผึ้งก็ได้ น้ำร้อนก็ได้ น้ำส้มสายชูก็ได้ กินหายแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๘ ชนิด รวมปริมาณ ๕๗๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๓๐๐ กรัม
การบูร	๓๐ กรัม
กระดาดขาว	๑๕ กรัม
กระดาดแดง	๑๕ กรัม
กระเทียม	๑๕ กรัม
กระวาน	๑๕ กรัม
กลอย	๑๕ กรัม
กานพลู	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๕ กรัม
ดอกจันทน์	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
บุก	๑๕ กรัม
ผักแพวแดง	๑๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑๕ กรัม
สมุลแว้ง	๑๕ กรัม
อุตพิด	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กษัยกล่อน

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน

- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยากระดาดขาวต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑)*
- ตัวยากระดาดแดงที่ต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒)*
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยาบุกต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๗)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้กษัยกล่อน สูตร ๓

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้กระษัยกล่อนมันให้เสียงแหบแสบไส้ ท่านให้เอา สมอเทศ ๑ บาท สมอไทย ๑ บาท สมอพิเภก ๑ บาท สมอรองแรง ๒ สลึง บอระเพ็ด ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินแก้กระษัยกล่อนดีนักแล ยาตาอินโสให้ท่านมิมีจึงให้แก่ท่านท่องไว้ ขอให้เป็นกรรมประสิทธิแก่ข้าเถิดฯ ได้มาแต่ปีมะเมีย วันจันทร์ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๓ เพลาเช้า”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๘๒.๕ กรัม ดังนี้

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บอระเพ็ด	๑๕ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สะค้าน	๑๕ กรัม
สมอร่องแร่ง	๗.๕ กรัม

สรรพคุณ แก้กษัยกล่อน

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม การเตรียมเนื้อสมอทุกชนิดควรใช้วิธีผึ่งแดดหรือนึ่ง เพื่อให้เนื้อหลุดล่อนจากเมล็ดได้ง่าย

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้กษัยดาน

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่งเอา ตรีกฎุก มหาหิงคุ์ ๑ เจตพังคี ๑ สิ่งละ ๑ ส่วน สมอเทศ ๑ สมอไทย ๑ สิ่งละ ๓ ส่วน เทียนดำ ๔ ส่วน โกฐน้ำเต้า ๖ ส่วน ตำเปนผงบดละลายน้ำมะขามเปียกกินหนัก ๑ สลึง แก้ไกษยดานหายวิเศษนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๒๑ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐน้ำเต้า	๖ ส่วน
เทียนดำ	๔ ส่วน
สมอเทศ (เนื้อผล)	๓ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๓ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
เจตพังคี	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ เป็นยาถ่าย ขับลม สำหรับผู้ป่วยโรคกษัยดาน

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓.๗๕ กรัม ละลายน้ำมะขามเปียกกินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน

ข้อมูลเพิ่มเติม - ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้กษัยเพื่อเตโชธาตุ

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ไกษยอันหนึ่งมันเกิดเพื่อเตโชธาตุอันชื่อว่าสันตัปปัคคี มันให้เย็นทั่วตัว แต่ว่าให้ร้อนภายในเปนกำลัง มันตั้งขึ้นใต้สดือ ๓ นิ้ว มันให้จุกแดกมันให้ลั่นขึ้นลั่นลง ให้เสียดสีข้างจะพลิกตัวไปมามิได้ ประดุจเปนปัตฆาฏให้เจ็บให้ปวดสีสะให้วิงเวียนหน้าตา ถ้าจะแก้ให้เอา ตรีผลา ๑ ดองดึง ๑ เทียนทั้ง ๕ เอาสิ่งละ ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๒ สลึง กะเทียมเอาทั้งหัวรากใบเท่ายาทั้งหลาย ตำเปนผงละลายน้ำผึ้งกินหาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๒๘๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม (ทั้งต้น)	๑๔๒.๕ กรัม
ดองดึง	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๕ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๗.๕ กรัม

สรรพคุณ แก้กษัยอันเกิดจากเตโชธาตุ (สันตัปปัคคี) พิการ ที่ทำให้มีอาการจุกเสียด ปวดศีรษะ วิงเวียน

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้กษัยเลือดลม

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาแก้กระษัยเลือดลม ริดสีดวงต่าง ๆ ได้ทำแล้ววิเศษนัก เว้นเสียแต่กรรมให้ผล เอา ยาดำ ๑ บาท ไพล ๑ บาท เกลือ ๑ บาท ใบขี้เหล็ก ๑ บาท ใบมะขาม ๑ บาท ผิวมะกรูด ๑ บาท ตำเป็นยาสดกินแก้สารพัดโรค มีตานทรางเป็นต้นต่าง ๆ วิเศษแล ๗๑”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๙๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เกลือ	๑๕ กรัม
ขี้เหล็ก (ใบ)	๑๕ กรัม
ไพล	๑๕ กรัม
มะกรูด	๑๕ กรัม
มะขาม	๑๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กษัยเลือด กษัยลม

รูปแบบยา ยาสด *(ดูภาคผนวก ๓.๑๐)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ (๑๕ กรัม) กินวันละ ๒ ครั้ง หลังอาหาร เช้าและเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับและไต หญิงตั้งครรภ์ ผู้มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่มีภาวะความดันโลหิตสูงและผู้สูงอายุ

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตำรับยานี้มีมะขามและไพลซึ่งมีฤทธิ์ร้อนสามารถคุมฤทธิ์ของขี้เหล็กในตำรับได้
- ตัวยาขี้เหล็กต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๗)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๑. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้กำเดา

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่งแก้กำเดาให้ตามัวมืด เวียนศีรษะเจ็บกระบอกตาลมระคนกำเดา เอามะกรูด ๓ ลูก ไพล ๑ ตำลึง ต้มให้สุก เอาดินประสิวขาว ๑ บาท หัวหอม ๑ ตำลึง ตำเคล้าส้มมะขามสุกสุม ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๔๗๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะขามเปียก	๒๓๕ กรัม
มะกรูด (ผล)	๑๐๐ กรัม
ไพล	๖๐ กรัม
หอม	๖๐ กรัม
ดินประสิวขาว	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมกำเดา ให้ตามัวมืด เวียนศีรษะเจ็บกระบอกตาลมระคนกำเดา

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

วิธีปรุงยา นำมะกรูดและไพลมาต้มให้สุก ส่วนดินประสิวขาวและหัวหอมนำมาตำพอหยาบ จากนั้นนำยาทั้งหมดมาเคล้ากับมะขามเปียก

ขนาดและวิธีการใช้ พอกบริเวณศีรษะเมื่อมีอาการ เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน ระวังอย่าให้เข้าตา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้บริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ดินประสิวขาวที่ขายตามร้านขายยา ส่วนมากที่มีสีเหลือง ๆ ดำ ๆ แสดงว่ายังไม่สะอาดพอ ต้องต้ม กรอง และตกผลึกอีกหลาย ๆ ครั้ง จนได้สีขาวสะอาด
- ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้กุฏฐัง

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยากลั่น ตำรับ ๒ ๑ ขนานหนึ่ง ท่านให้เอา หัวลิงทั้ง ๕ แก่นขี้เหล็ก ๑ ชุมเห็ดโทนต้น ๑ หนอนตายหยาก ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง แล้วกลั่นเป็นขี้ทั้งทา ทั้งกินก็ได้แล ฯ แก้กุฏฐัง แก้มะเร็งไส้ แก้ขี้เรื้อนกวาง ขี้เรื้อนเกลื้อนกลาก หายหมดแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๒๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้เหล็ก	๓๐๐ กรัม
ชุมเห็ดไทย (ทั้งต้น)	๓๐๐ กรัม
หนอนตายหยาก	๓๐๐ กรัม
หัวลิง	๓๐๐ กรัม

สรรพคุณ แก้กุฏฐัง เรื้อนกวาง กลากเกลื้อน

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

วิธีปรุงยา ยาทั้งหมดบดให้ละเอียด เติมน้ำ แล้วนำไปเคี่ยวด้วยไฟอ่อนให้ตัวยาเป็นยางเหนียว แล้วปั้นเป็นลูกกลอน

ขนาดและวิธีการใช้ ยาทา ละลายสุราทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น

ยากิน ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อควรระวัง ตัวยาในตำรับนี้มีรสเบื่อเมา จึงควรใช้อย่างระมัดระวังภายใต้การควบคุมดูแลของแพทย์แผนไทย

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาชุมเห็ดโทนในยาตำรับนี้ หมายถึง ชุมเห็ดไทย (*Senna tora* L.) ที่ขึ้นเป็นต้นเดี่ยว ๆ (ไม่ใช่ชุมเห็ดที่ขึ้นเป็นกลุ่ม)
- ยากลั่นตำรับนี้เป็นรูปแบบยาของหมอพื้นบ้านอีสาน เตรียมโดยการสกัดตัวยาด้วยการต้มน้ำ แล้วเคี่ยวจนเป็นยางเหนียว วิธีการเตรียมยาแบบนี้ เรียก กลั่นเป็นขี้
- ตัวยาหัวลิงให้ใช้ได้ทุกส่วน (ทั้ง ๕) ยกเว้นเมล็ด เนื่องจากมีพิษ ไม่มีวิธีเตรียมยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้โกฏฐาสยาวาตอติสาร

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"จะกล่าวลักษณะโกฏฐาสยาวาตอติสาร อันเป็นปัจจุบันกรรมนั้นเป็นคำรบ ๔ เกิดตามลำไส้ ลมจำพวกนี้เลี้ยงสัตว์ทั้งหลายถ้าพัดมิได้ตลอดเมื่อใด ย่อมให้ลงไป บริโภคสิ่งอันใด ก็เป็นสิ่งอันนั้นออกมา สมมุติว่าไส้ตรง ลมกองนี้พัดอุจจาระ ปัสสาวะให้ลงสู่คูถทวาร ๆ ก็เปิดลมกับทวารหากรู้กันเอง ถ้ามิได้รู้กันตราบใดอาการก็แปรไปต่าง ๆ ดุจกล่าวแต่หนหลังนั้น...

ถ้าจะแก้เอาโกฐสอ โกฐเชียง โกฐกระดูก โกฐหัวบัว โกฐพุงปลา ลูกสมอเทศ สมอไทย พริกไทย ขิง ดีปลี กะทือ ไพล ว่านร่อนทอง ว่านนางคำ การบูร ลูกจันทน์ มหาหิงคุ์ เสมอภาค ทำเป็นจุณบดปั้นแท่งไว้ละลายน้ำแกแลต้ม กินแก้โกฏฐาสยาวาตอติสารหาย ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กะทือ	๑ ส่วน
การบูร	๑ ส่วน
โกฐกระดูก	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐพุงปลา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
ว่านนางคำ	๑ ส่วน
ว่านร่อนทอง	๑ ส่วน
สมอเทศ	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ท้องเสีย เนื่องจากอาหารไม่ย่อย

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑ กรัม ละลายน้ำต้มแกแลกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ขี้เรื้อน

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ขี้เรื้อน ท่านให้เอา โลดทะนง ๑ รากนมราชสีห์ต้น ๑ ลูกกระเบา ๑ ยา ๓ สิ่งเผาไฟให้ไหม้กินเท่าลูกพุทรา แก้ขี้เรื้อน ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเบา	๑ ส่วน
น้ำนมราชสีห์	๑ ส่วน
โลดทะนง	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้โรคผิวหนังเรื้อรังต่าง ๆ เช่น โรคเรื้อน โรคสะเก็ดเงิน

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

วิธีปรุงยา ยาทั้งหมดเผาไฟให้ไหม้ แล้วบดให้ละเอียด ปั้นเป็นเม็ดขนาดเท่าลูกพุทรา

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร เด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี และผู้ป่วยโรคหัวใจ

ข้อควรระวัง เมล็ดกระเบาและรากโลดทะนงมีรสเบื่อเมา จึงควรใช้อย่างระมัดระวังภายใต้การควบคุมดูแลของแพทย์แผนไทย

ข้อมูลเพิ่มเติม น้ำมันกระเบามีสารไซยาโนเจนิกไกลโคไซด์ (cyanogenic glycoside) จึงควรระมัดระวังการใช้ยาในผู้ป่วยโรคหัวใจ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๔๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ไข้ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาแก้ไข้ เอารากคนทา รากหญ้านาง รากเท้ายายม่อม รากชิงชี่ รากมะเดื่อชุมพร ลูกสมอทั้ง ๓ ลูกมะขามป้อม แก่นขี้เหล็ก แก่นจันทน์ทั้ง ๒ เถาวัลย์เปรียง เอาสิ่งละ ๔ บาท บอระเพ็ด ลูกกระดอม เกษสรบัวหลวง ขมิ้นอ้อย เอาสิ่งละ ๒ บาท หญ้าแพรก ๑ กำมือ หญ้าปากควาย ๑ กำมือ ต้มกินเช้าเย็น แก้ไข้ต่าง ๆ ไข้จับเชื่อมซึม ดีนักแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙๓๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้เหล็ก	๖๐ กรัม
คนทา	๖๐ กรัม
จันทน์ขาว	๖๐ กรัม
จันทน์แดง	๖๐ กรัม
ชิงชี่	๖๐ กรัม
เถาวัลย์เปรียง	๖๐ กรัม
มะขามป้อม	๖๐ กรัม
มะเดื่ออุทุมพร	๖๐ กรัม
ไม้เท้ายายม่อม	๖๐ กรัม
ย่านาง	๖๐ กรัม
สมอเทศ	๖๐ กรัม
สมอไทย	๖๐ กรัม
สมอพิเภก	๖๐ กรัม
กระดอม	๓๐ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๓๐ กรัม
บอระเพ็ด	๓๐ กรัม
บัวหลวง	๓๐ กรัม
หญ้าแพรก	๑๕ กรัม
หญ้าปากควาย	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ไข้ต่าง ๆ ไข้เชื่อมซึม

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ไข้ สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาแก้ไข้ เอารากเท้ายายม่อม รากคนทา รากมะเดื่อชุมพร รากชิงชี่ รากหญ้านาง หัวคร้า จันทน์แดง จันทน์ขาว แกแล แก่นแสมสาร แก่นแสมทะเล รากก้างปลาทั้ง ๒ รากมะแว้งทั้ง ๒ รากหมาก รากตาล ฝาง รากครอบตลับ หัวแห้วหมู แก่นขนุน ดีปลี ลูกกระดอม เอาสิ่งละ ๔ บาท ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกินเวลาเช้าเย็น แก้ไข้จับ ไข้พิษ แลไข้ทั้งปวง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๓๘๐ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๖๐ กรัม
ก้างปลาขาว	๖๐ กรัม
ก้างปลาแดง	๖๐ กรัม
แกแล	๖๐ กรัม
ขนุน	๖๐ กรัม
คนทา	๖๐ กรัม
ครอบตลับ	๖๐ กรัม
คล้า	๖๐ กรัม
จันทน์ขาว	๖๐ กรัม
จันทน์แดง	๖๐ กรัม
ชิงชี่	๖๐ กรัม
ดีปลี	๖๐ กรัม
ตาล	๖๐ กรัม
ฝาง	๖๐ กรัม
มะเดื่ออุทุมพร	๖๐ กรัม
มะแว้งเครือ (ราก)	๖๐ กรัม
มะแว้งต้น (ราก)	๖๐ กรัม
ไม้เท้ายายม่อม	๖๐ กรัม
ย่านาง	๖๐ กรัม
แสมทะเล	๖๐ กรัม
แสมสาร	๖๐ กรัม
หมาก	๖๐ กรัม
แห้วหมู	๖๐ กรัม
สะเดา (ก้านใบ)	๓๓ ก้าน

**ไม่รวมปริมาณสะเดา (ก้านใบ)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อนและแก้ไข้พิษ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาแก้ไข้ตัวร้อน

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาแก้ไข้ต่าง ๆ เอาผักกระโฉม ใบอังกาบ ใบทองพันชั่ง ใบพิมเสน ใบเงิน ใบทอง ใบหมากทั้ง ๒ จันทน์ทั้ง ๒ ใบสันพร้าหอม โกฏหัวบัว บดปั้นแท่ง ละลายน้ำซาวข้าวกินแลชะโลม”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
ทองพันชั่ง (ใบ)	๑ ส่วน
ใบเงิน	๑ ส่วน
ใบทอง	๑ ส่วน
ผักกระโฉม	๑ ส่วน
พิมเสนต้น	๑ ส่วน
สันพร้าหอม	๑ ส่วน
หมากผู้	๑ ส่วน
หมากเมีย	๑ ส่วน
อังกาบ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม ละลายน้ำซาวข้าว ทั้งกินและชโลมวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาแก้ไข้ทับระดูหรือระดูทับไข้ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะปรกติโลหิตโทษ อันบังเกิดแต่ปิตตสมุฏฐาน กล่าวคือดีนั้นเป็นคำรบ ๒ เมื่อจะบังเกิดนั้นกระทำให้คลั่ง มักขึ้งโกรธ ให้สวิงสวายหาแรงมิได้กระทำให้ตัวร้อนเป็นเปลวหาสมประดีมิได้ ต่อมีระดูมาแล้วจึงคลาย ฯ...

ถ้าจะแก้เอา เทียนดำ เทียนเยาวภาณี จันทน์ทั้ง ๒ อบเชยทั้ง ๒ สิ่งละ ๒ ส่วน โกฐทั้ง ๙ บัวน้ำทั้ง ๕ สิ่งละ ๔ ส่วน รากกระพังโหม เปลือกสันพร้านางแอ ผลมะตูมอ่อน สิ่งละ ๑๖ ส่วน เอาน้ำมะพร้าวอ่อน ๒ ส่วน น้ำท่า ส่วน ๑ เป็นกระสาย ต้มตามวิธีให้กิน แก้โลหิตปรกติโทษ อันบังเกิดแต่ขั้วดีกระทำให้สวิงสวายนั้นหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๑๑๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระพังโหม (ราก)	๑๖ ส่วน
มะตูม	๑๖ ส่วน
สันพร้านางแอ	๑๖ ส่วน
โกฐกระดูก	๔ ส่วน
โกฐก้านพร้าว	๔ ส่วน
โกฐเขมา	๔ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๔ ส่วน
โกฐชฎามังสี	๔ ส่วน
โกฐเชียง	๔ ส่วน
โกฐพุงปลา	๔ ส่วน
โกฐสอ	๔ ส่วน
โกฐหัวบัว	๔ ส่วน
บัวจงกลนี	๔ ส่วน
บัวนิลุบล	๔ ส่วน
บัวลินจง	๔ ส่วน
บัวสัตตบรรณ	๔ ส่วน
บัวสัตตบุษย์	๔ ส่วน
จันทน์ขาว	๒ ส่วน
จันทน์แดง	๒ ส่วน
เทียนดำ	๒ ส่วน
เทียนเยาวพาณี	๒ ส่วน
อบเชยเทศ	๒ ส่วน
อบเชยไทย	๒ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้ทับระดู ระดูทับไข้

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม งดของแสลง ห้ามกินของเย็น ของเผ็ดร้อน ของเปรี้ยว เพราะจะทำให้ไข้กำเริบ

เอกสารอ้างอิง

๑. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์). พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์. พระนคร : [ม.ป.พ.]; ๒๕๐๕.

ยาแก้ไข้ทับระดูหรือระดูทับไข้ สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะปรกติโลหิตโทษ อันบังเกิดแต่ปิตตสมุฏฐาน กล่าวคือดีนั้นเป็นคำรบ ๒ เมื่อจะบังเกิดนั้นกระทำให้คลั่ง มักขึ้งโกรธ ให้สวิงสวายหาแรงมิได้กระทำให้ตัวร้อนเป็นเปลวหาสมประดีมิได้ ต่อมีระดูมาแล้วจึงคลาย ฯ

ขนาน ๑ เอา โกฐทั้ง ๙ เทียนทั้ง ๗ จันทน์ทั้ง ๓ แฝกหอม ผลกระดอม บอระเพ็ด แห้วหมู มะตูมอ่อน ตรีผลา จุกโรหินี ผลสรรพพิษ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู อบเชยทั้ง ๒ ผลมะแว้งทั้ง ๒ สิ่งละ ๒ ส่วน ดอกสะเดา ๔ ส่วน ทำเป็นจุณ บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้แทรกพิมเสนให้กิน แก้พิษโลหิตปรกติโทษอันบังเกิดแต่ขั้วดีนั้นหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๘ ชนิด รวมปริมาณ ๗๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สะเดา (ดอก)	๔ ส่วน
กระดอม	๒ ส่วน
กระวาน	๒ ส่วน
กานพลู	๒ ส่วน
โกฐกระดูก	๒ ส่วน
โกฐก้านพร้าว	๒ ส่วน
โกฐเขมา	๒ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๒ ส่วน
โกฐชฎามังสี	๒ ส่วน
โกฐเชียง	๒ ส่วน
โกฐพุงปลา	๒ ส่วน
โกฐสอ	๒ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐหัวบัว	๒ ส่วน
จันทน์ขาว	๒ ส่วน
จันทน์แดง	๒ ส่วน
จันทน์เทศ	๒ ส่วน
จุกโรหินี	๒ ส่วน
ดอกจันทน์	๒ ส่วน
เทียนขาว	๒ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๒ ส่วน
เทียนดำ	๒ ส่วน
เทียนแดง	๒ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๒ ส่วน
เทียนเยาวพาณี	๒ ส่วน
เทียนสัตตบุษย์	๒ ส่วน
บอระเพ็ด	๒ ส่วน
แฝกหอม	๒ ส่วน
มะขามป้อม	๒ ส่วน
มะตูม	๒ ส่วน
มะแว้งเครือ	๒ ส่วน
มะแว้งต้น	๒ ส่วน
ลูกจันทน์	๒ ส่วน
สมอไทย	๒ ส่วน
สมอพิเภก	๒ ส่วน
สรรพพิษ	๒ ส่วน
แห้วหมู	๒ ส่วน
อบเชยเทศ	๒ ส่วน
อบเชยไทย	๒ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้ทับระดู ระดูทับไข้

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม งดของแสลง ห้ามกินของเย็น ของเผ็ดร้อน ของเปรี้ยว เพราะทำให้ไข้กำเริบ

เอกสารอ้างอิง

๑. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์). พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์. พระนคร : [ม.ป.พ.]; ๒๕๐๕.

ยาแก้ไข้ทับระดูหรือระดูทับไข้ สูตร ๓

ชื่ออื่น ยาแก้ไข้ทับระดูแลระดูทับไข้

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาแก้ไข้ทับระดูแลระดูทับไข้ เอาหญ้าเขียวพระอินทร์ ยาเข้าเย็น ชะเอม ต้มกิน หญ้าเขียวพระอินทร์นั้นคือหญ้าใต้ใบชนิดเขียว เอามัด ๓ เปราะตัดหัวตัดท้าย กินครั้งหนึ่งแก้ตอก ๑ เปราะทุกครั้งไป”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๒๔๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข้าวเย็นใต้	๖๐ กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	๖๐ กรัม
ชะเอมไทย (ราก)	๖๐ กรัม
หญ้าใต้ใบ (ชนิดเขียว)	๖๐ กรัม

สรรพคุณ แก้ไข้ทับระดูและระดูทับไข้

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ไข้เพื่อเสมหะ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"จะกล่าวลักษณะสมุฏฐาน ๔ ประการนั้น คือ เสมหะสมุฏฐาน ปิตตะสมุฏฐาน วาตะสมุฏฐาน สันนิปาตะสมุฏฐาน นั้นก่อนเป็นอาทิ ให้แพทย์ทั้งหลายพึงรู้โดยสังเขปอันนี้อยู่ในคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัยโน้นเสร็จแล้ว ฯ ในลำดับนี้ จะแสดงลักษณะเสมหะสมุฏฐานเป็นปฐม คือย่ำรุ่งแล้วไปจน ๔ โมงเช้า เป็นอำเภอแห่งเสมหะสมุฏฐาน มีอาการกระทำให้ตัวร้อนตัวเย็นให้ขนลุกขนพอง บางทีให้เสโทตก ให้กลัดอก บางทีให้หลับเชื่อมมัว แล้วให้เป็นหวัดแลไอ ให้เบื่ออาหาร ให้สวิงสวายโทษอันนี้เกิดแต่กองเสมหะสมุฏฐาน ฯ

ถ้าจะแก้เอา รากสะเดาต้น รากมะตูม บอระเพ็ด รากจวง เปราะหอม รากสะเดาดิน จุกโรหินี ดีปลี ว่านน้ำ รากมะแว้ง เสมอภาคต้มก็ได้ ทำเป็นจุณก็ได้ บดทำแท่งไว้ละลายน้ำขิงต้มก็ได้ น้ำมะขามป้อมต้มก็ได้ กินแก้เสมหะสมุฏฐานโรคนั้นหาย ฯ "

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จวง	๑ ส่วน
จุกโรหินี	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
เปราะหอม	๑ ส่วน
มะตูม (ราก)	๑ ส่วน
มะแว้งต้น (ราก)	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
สะเดา (ราก)	๑ ส่วน
สะเดาดิน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อเสมหะ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*, ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาต้ม ครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ยาเม็ดพิมพ์ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม ละลายน้ำขิงหรือน้ำมะขามป้อมกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ไข้เพื่อเสมหะ สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“จะกล่าวลักษณะสมุฏฐาน ๔ ประการนั้น คือ เสมหะสมุฏฐาน ปิตตะสมุฏฐาน วาตะสมุฏฐาน สันนิปาตะสมุฏฐาน นั้นก่อนเป็นอาทิ ให้แพทย์ทั้งหลายพึงรู้โดยสังเขปอันนี้อยู่ในคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัยโน้นเสร็จแล้ว ฯ ในลำดับนี้ จะแสดงลักษณะเสมหะสมุฏฐานเป็นปฐม คือย่ำรุ่งแล้วไปจน ๔ โมงเช้า เป็นอำเภอแห่งเสมหะสมุฏฐาน มีอาการกระทำให้ตัวร้อนตัวเย็นให้ขนลุกขนพอง บางทีให้เสโทตก ให้กลัดอก บางทีให้หลับเชื่อมมัวแล้วให้เป็นหวัดแลไอ ให้เบื่ออาหาร ให้สวิงสวายโทษอันนี้เกิดแต่กองเสมหะสมุฏฐาน ฯ

...อนึ่ง เอารากมะแว้งทั้งสอง ตรีผลา ตรีสาร ว่านน้ำ โกฐสอ อบเชย ดีปลี ขิง เอาเสมอภาคต้มกินแก้เสมหะสมุฏฐานโรคหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๑๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐสอ	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะพลู	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๑ ส่วน
มะแว้งเครือ (ราก)	๑ ส่วน
มะแว้งต้น (ราก)	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
อบเชย	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้หวัดและไอ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม ยาตำรับนี้ควรใช้อบเชยเทศ

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ไข้สันนิบาต

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาแก้ไข้สันนิบาต เอาลูกสมอทั้ง ๓ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ แก่นสน แก่นจันทน์ทั้ง ๒ กำยาน แก่นไม้สัก แก่นขี้เหล็ก แก่นมหาด กระเทียม พริกไทย ขิง ข่า ขี้กาแดง บอระเพ็ด ลูกกระดอม หัวแห้วหมู กระพังโหม รากชุมเห็ด รากหญ้านาง รากขัดมอญ รากหญ้าคา ไคร้หางนาค โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ ต้มกิน หรือจะบดปั้นแท่งละลายน้ำกระสายแทรกขันทศกรกินก็ได้”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๖ ชนิด รวมปริมาณ ๓๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๑ ส่วน
กระเทียม	๑ ส่วน
กระพังโหม	๑ ส่วน
กำยาน	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขัดมอน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข่า	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ขี้กาแดง	๑ ส่วน
ขี้เหล็ก	๑ ส่วน
ไคร้หางนาค	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
ชุมเห็ดไทย (ราก)	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มะหาด	๑ ส่วน
ย่านาง	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
สน	๑ ส่วน
สมอเทศ (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สัก	๑ ส่วน
หญ้าคา	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้สันนิบาต

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม ละลายน้ำกระสายยาแทรกขันฑสกร กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาแก้คอแห้ง กระหายน้ำ

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“๑ ยาแก้คอแหบให้หยากน้ำ เอาน้ำตาลทราย ๑ ส้มมะขามเปียก ๑ ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ เนระภูศีเทศ ๑ บดละลายน้ำมะนาวกินแล ฯะ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
น้ำตาลทราย	๑ ส่วน
เนระพูสี	๑ ส่วน
มะขาม (เนื้อในฝัก)	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้คอแหบแห้ง กระหายน้ำ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำมะนาวกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๑๙๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้คอแหบ

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

"...ยาแก้คอแหบ เอาขิง ๑ บรเพช ๑ รากแมงลัก ๑ ศีศะแห้วหมู ๑ น้ำผึ้ง ๑ กินทั้งแก้ไอด้วยแล ฯ..."

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิง	๑ ส่วน
น้ำผึ้ง	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
แมงลัก (ราก)	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ไอ แก้คอแห้ง เสียงแหบ

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑ กรัม กินหรืออมวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๑๙๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้คุดทะราด

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้คุดทะราด ยาข้าวเย็น ๕ ตำลึง ขันทองพยาบาท ๕ ตำลึง รากมะดูก ๕ ตำลึง รากมะขามป้อม ๕ ตำลึง ตะไคร้หางนาค ๕ ตำลึง กัญชา ๑๐ บาท มะพร้าวไฟลูก ๑ ทั้งน้ำทั้งเยื่อ เนื้อสมันชิ้นเท่าสองนิ้ว ใส่ลงในหม้อมาดบาท ๑ ต้มกิน แก้มะเร็งก็ได้ คุดทะราดก็ได้ ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๖๖๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขันทองพยาบาท	๓๐๐ กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	๓๐๐ กรัม
ตะไคร้หางนาค	๓๐๐ กรัม
มะขามป้อม	๓๐๐ กรัม
มะดูก (ราก)	๓๐๐ กรัม
กัญชา	๑๕๐ กรัม
กำมะถันเหลือง	๑๕ กรัม
มะพร้าวไฟ (น้ำและเนื้อผล)	๑ ลูก

**ไม่รวมปริมาณมะพร้าวไฟ (น้ำและเนื้อผล)*

สรรพคุณ แก้คุดทะราด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*

กลุ่มการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้งูสวัด สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“แก้งูสวัด เอา มุยแดง ๑ หัวคล้า ๑ ยาข้าวเย็น ๑ รากมะพร้าว ๑ รากบัว ๑ รากชิงชี่ ๑ รากคันทรง ๑ รากระงับ ๑ ยาทั้งนี้ต้มให้กินดีนักแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข้าวเย็น	๑ ส่วน
คันทรง	๑ ส่วน
คล้า	๑ ส่วน
ชิงชี่	๑ ส่วน
บัว (ราก)	๑ ส่วน
มะพร้าว (ราก)	๑ ส่วน
มุยแดง	๑ ส่วน
ระงับ (ราก)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้งูสวัด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๓๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ติดต่อกัน ๗-๑๐ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ติดต่อกัน ๗-๑๐ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาข้าวเย็นในตำรับนี้ ใช้ข้าวเย็นเหนือ หรือ ข้าวเย็นใต้ ก็ได้
- ยาตำรับนี้เป็นตำรับยาที่มีฤทธิ์เย็น ช่วยลดไข้ ลดอาการปวดแสบปวดร้อน ช่วยเรื่องน้ำเหลือง และทำให้ตุ่มยุบและแห้งเร็ว

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้งูสวัด สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

"อันนี้ชื่องูสวัด ครั้นได้ ๔ วัน ๕ วัน เอา ใบระงับ ๑ ใบมะยมผี ๑ ผักหวานบ้าน ๑ หญ้าตีนนก ๑ บดจงละเอียดชุบน้ำมันดิบทาหัวฝีนั้นแล ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำมันยางนา*	๑ ส่วน
ผักหวานบ้าน	๑ ส่วน
มะยมผี (ผักหวานป่า)	๑ ส่วน
ระงับพิษ	๑ ส่วน
หญ้าตีนนก	๑ ส่วน

**ตำรับนี้ใช้น้ำมันยางนาแทนน้ำมันดิบ*

สรรพคุณ แก้งูสวัด

รูปแบบยา ยาทา *(ดูภาคผนวก ๓.๑๔)*

วิธีปรุงยา นำตัวยาผักหวานบ้าน มะยมผี ระงับพิษ และหญ้าตีนนก มาตำให้ละเอียด แล้วผสมกับน้ำมันยางนา

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็กอายุต่ำกว่า ๖ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยามะยมผี หมายถึง ผักหวานป่า
- ก่อนใช้ยาตำรับนี้ต้องประเมินอาการ โดยใช้มืออังเหนือบริเวณที่เป็น ว่ามีความร้อนมากน้อยเพียงใด และหลังจากให้ยาตำรับนี้ ต้องประเมินอาการอีกครั้งว่าความร้อนลดลงหรือไม่ เนื่องจากผู้ป่วยอาจมีอาการแพ้ยา อันเนื่องมาจากน้ำมันยางนาในตำรับ หรือไม่ถูกกับยาตำรับนี้
- หากเป็นผู้ป่วยเด็กหรือผู้สูงอายุ ให้ใช้น้ำซาวข้าวหรือน้ำปูนใสแทนน้ำมันยางนา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. "ตำรายาเกร็ด". หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้ช้ำรั่ว สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

"จะว่าด้วยโรคอันเกิดสำหรับสัตว์ ที่เรียกว่าช้ำรั่วมีอยู่ ๔ ประการ คือเกิดเพราะคลอดบุตร มดลูกเหน้า ๑ คือเกิดเพราะส้องเสพ กับด้วยบุรุษเกินประมาณ ๑ คือเปนฝีในมดลูกแลเปนบุพโพจาง ๆ เปนน้ำเหลืองดังน้ำคาวปลา ๑ คือเปนเพราะ น้ำเหลืองนั้นร้ายจึงทวารเบานั้นเปื่อยไป แล้วให้ปัสสาวะนั้นหยด ๆ ย้อย ๆ ให้ปวดแสบนักให้ขัดหัวเหน่า ๑ รวมเปน ๔ ประการ ถ้าจะแก้ให้เอาฟางเข้าเหนียว ๑ ฝางเสน ๑ ตาไม้ไผ่ป่า ๑ รากไทรย้อย ๑ หัวอุดตะพิด ๑ เทียนทั้ง ๕ สารส้ม ๑ ดินประดิว ๑ โคกกระสุน ๑ โคกกระออม ๑ ผักเบี้ยใหญ่ ๑ เบญจบัวหลวง รากมะกล่ำต้น มะกล่ำเครือ เอาเสมอภาคต้ม ๓ เอา ๑ กินชำระโทษช้ำรั่ว"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๘ ชนิด รวมปริมาณ ๑๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โคกกระสุน	๑ ส่วน
โคกกระออม	๑ ส่วน
ดินประสิว	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
ไทรย้อย	๑ ส่วน
บัวหลวง (ทั้ง ๕)	๑ ส่วน
ผักเบี้ยใหญ่	๑ ส่วน
ไผ่ป่า (ตาไม้)	๑ ส่วน
ฝางเสน	๑ ส่วน
ฟางข้าวเหนียว	๑ ส่วน
มะกล่ำเครือ (ราก)	๑ ส่วน
มะกล่ำต้น (ราก)	๑ ส่วน
สารส้ม	๑ ส่วน
อุตพิต	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ช้ำรั่ว

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒-๔ ช้อนโต๊ะ (๓๐-๖๐ มิลลิลิตร) ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาบัวหลวง ใช้ทั้งดอกของบัวหลวงทำยา ได้แก่ ฐานรองดอก กลีบดอก เกสรเพศผู้ เกสรเพศเมีย และคัพพะ
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*
- ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้ช้ำรั่ว สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“อนึ่งโรคเกิดด้วยโลหิตพิการนั้น คือคลอดบุตรอยู่ไฟมิได้มดลูกเหน้าเปนปรวดอยู่ก็ดี ครั้นนานมาหลายปีหลายเดือน กลับเปนบุพโพโลหิตตกไป ๒ เดือน ๓ เดือน โลหิตจางไหลออกมาจึงเรียกว่าช้ำรั่ว บางทีน้ำเหลืองอันร้ายนั้นไหลออกมาถึงไหน ก็พรึงขึ้นรอบทวารเปนหัวขาวๆ แลแตกเปื่อยไปทั้งนั้น แล้วให้แสบร้อนคันเปนกำลัง ถ้าจะแก้ให้กินยาผายตามตำรานั้นเสียก่อนแล้วจึงต้มยาชำระลำไส้ เอายาเข้าเย็น ข่า หัวหอม ใบมะกา ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบมะนาว ยาทั้งนี้สิ่งละ ๒๐ บาท สารส้ม ดินประสิว สิ่งละ ๒ บาท ต้มกินชำระให้ปัสสาวะคล่อง แก้ปวดแก้ปัสสาวะพิการต่าง ๆ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๕๔๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข่า	๗๕ กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	๗๕ กรัม
มะกา	๗๕ กรัม
มะขาม	๗๕ กรัม
มะนาว (ใบ)	๗๕ กรัม
ส้มป่อย	๗๕ กรัม
หอม	๗๕ กรัม
ดินประสิว	๗.๕ กรัม
สารส้ม	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ช้ำรั่ว ขับปัสสาวะ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒-๔ ช้อนโต๊ะ (๓๐-๖๐ มิลลิลิตร) ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ยาตำรับนี้โบราณกำหนดน้ำหนักของตัวยาไว้ค่อนข้างมาก เมื่อทำเป็นยาต้มแล้วจะต้องใช้หม้อที่มีขนาดใหญ่ จึงได้ลดทอนสัดส่วนของตัวยาเหลือ ๑ ใน ๔ ส่วนจากของเดิม
- ตัวยาข้าวเย็นที่ใช้ในตำรับนี้ควรใช้ข้าวเย็นเหนือ
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*
- ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้ซางขุม

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ซางขุมซางดอกหมาก เอาลูกเบญกานี ๑ จันทน์แดง ๑ สีเสียดเทศ ๑ รากมะกล่ำเครือ ๑ บดทำแท่งไว้สมานลิ้นแก้ซางขุมหายแล ฯ”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทน์แดง	๑ ส่วน
เบญกานี	๑ ส่วน
มะกล่ำเครือ	๑ ส่วน
สีเสียดเทศ	๑ ส่วน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ซางขุม ซางดอกหมาก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ <u>เด็ก</u> อายุ ๑ เดือน-๖ เดือน ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๖ เดือน-๑ ปี ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม

อายุ ๑ ปี-๓ ปี ครั้งละ ๕๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๓ ปี-๕ ปี ครั้งละ ๗๐๐ มิลลิกรัม
ละลายน้ำต้มสุกที่เย็นแล้ว ทาบริเวณลิ้นหรือป้ายลิ้นวันละ ๑ ครั้ง ตอนเย็น

คำเตือน ยานี้อาจทำให้มีอาการท้องผูก

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ซางขุม ถ้าว่ากลางนั้นซีดขาว (ลิ้นเป็นฝ้าซีดขาว เด็กจะมีอาการกินข้าวไม่ได้ สำรอก) ๒ วันตานก็จะหาย ลักษณะซางขุมดวงดังนี้ ◦ः◦ การดูแลรักษาของแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้าน การกวาดยามักทำในช่วงเย็น เนื่องจากในช่วงบ่ายถึงเย็น (ตั้งแต่ ๑๔.๐๐-๑๘.๐๐ น.) เป็นช่วงเวลาวาตะสมุฏฐาน มักจะทำให้เด็กมีอาการท้องขึ้น ท้องพอง ไม่สบายตัว จึงควรวางยาในเวลาดังกล่าว
- ตัวยาสีเสียดเทศต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ซางเพลิง

ชื่ออื่น ยาแก้ทรางเพลิง *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา

๑. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาแก้ทรางเพลิง ขนานนี้ท่านให้เอา หว้านกีบแรด ๑ หว้านร่อนทอง ๑ เนระภูสี ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ ชะเอมทั้ง ๒ ใบมะกล่ำเครือ ๑ รวมยา ๗ สิ่งนี้เอาเสมอภาคต้ม ๓ เอา ๑ กินแก้ตัวร้อนแก้ตานทรางทั้งปวง ถ้าจะบดทำแท่งไว้ก็ได้ ละลายสุรากินแก้ตกมูกเลือดหายดีนัก”

๒. ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๓, ๔]*

“จกล่าวลักษณกำเหนิดทราง ๗ วัน อันบังเกิดแก่กุมารกุมารีทั้งหลายไว้ให้บุทคลทั้งปวงพึงรู้ดังนี้ ฯ อันว่ากุมารกุมารี ผู้ใดคลอดจากครรภมานดาวันอาทิตย์ กำเหนิดทรางเพลิงเปนเจ้าเรือน ทรางกรายเปนทรางจรหละชื่ออุไทยกาล ลอองชื่อเปลวไฟฟ้า ลมชื่อประวาตคุณจรประจำทรางเพลิงวันอาทิตย ในอาการทรางเพลิงนั้นกระทำให้ปากกุมารเปนส่าเขม่าขึ้นด้วยโทษเสมหะ โลหิตระคนกันให้บังเกิด จึงให้กินเข้า กินน้ำ กินนมมิได้ เพราะเสมหะโลหิตกล้าเปนกำลัง มักให้เสมหะเน่า ตกเปนมูกเปนเลือดออกมา แลเปนพยาธิต่างต่าง ฯ ถ้าจะแก้เอาว่านกีบแรด ว่านร่อนทอง เนียระภูษี เทียรดำ เทียรแดง ชเอมทังสอง ใบมกล่ำเครือ ยาทังนี้เอาเสมอภาคย์ ต้ม ๓ เอา ๑ กินแก้พิศให้ตัวร้อน แลทรางเพลิงก็ดี ทำเมดก็ได้ลลายสุรากิน แก้ตกมูกตกเลือด แก้ทรางเพลิงแลทรางทังปวงหาย ยานี้ดีนักแล ฯ”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
ชะเอมไทย	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เนระพูสี	๑ ส่วน
มะกล่ำเครือ (ใบ)	๑ ส่วน
ว่านกีบแรด	๑ ส่วน
ว่านร่อนทอง	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ตัวร้อน (เนื่องจากซางเพลิง) แก้ตานซาง แก้ถ่ายเป็นมูกเลือด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*, ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาต้ม

เด็ก	แรกเกิด-๑ เดือน	ครั้งละ ๑ มิลลิลิตร
	อายุ ๑ เดือน-๖ เดือน	ครั้งละ ๒ มิลลิลิตร
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๓ มิลลิลิตร
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๕ มิลลิลิตร
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๑๕ มิลลิลิตร

ดื่มวันละ ๔ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน เย็น และก่อนนอน ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ยาเม็ดพิมพ์

เด็ก	แรกเกิด-๖ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๔๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำต้มสุก กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำเตือน ไม่ควรใช้ในเด็กที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลาเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

๓. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ดากออกในเด็ก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ดากเด็ก ท่านให้เอา ผักเสี้ยนผี ๑ แก่นแสม ๑ รากส้มกุ้ง ๑ ใบกะเพรา ๑ รากชุมเห็ด ๑ บอระเพ็ด หนาม ๑ กระวาน ๑ ดีปลี ๑ ดีงูต้น ๑ ยาข้าวเย็น ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กินตามกำลังดากหดแล ๆ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระวาน	๑ ส่วน
กะเพรา	๑ ส่วน
ข้าวเย็นเหนือ	๑ ส่วน
ชุมเห็ดเทศ	๑ ส่วน
ดีงูต้น	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนผี	๑ ส่วน
ส้มกุ้ง	๑ ส่วน
แสมสาร	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ดากออก

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ มิลลิลิตร)
	อายุ ๑ ปี-๕ ปี	ครั้งละ ๒ ช้อนชา (๑๐ มิลลิลิตร)
	๕ ปี ขึ้นไป	ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ (๑๕ มิลลิลิตร)

ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น อาจปรับปริมาณยาตามกำลังธาตุของผู้ป่วยและดุลยพินิจของแพทย์แผนไทย ดื่มขณะยายังอุ่นอยู่ ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อควรระวัง หากอาการไม่ดีขึ้นภายใน ๓ วัน ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้ช่วยแก้อาการปวดมวนในท้อง ท้องผูก หรือออกแรงเบ่งอุจจาระมากเกินไป
- คำแนะนำสำหรับผู้ปกครองในการดูแลเด็กที่มีอาการดังกล่าว อาจให้เด็กกินกล้วยน้ำว้างอมวันละ ๑ ลูก หรือมะละกอสุก สำหรับกรณีที่เลี้ยงลูกด้วยนมผง อาจต้องพิจารณาให้เปลี่ยนสูตรนมผง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๘๑. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ตับทรุด

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“หัวเต่า ๓ หัว หัวเต่าเกียด ลิ้นเสือทั้งต้นทั้งราก ตาไม้ไผ่ป่า เกสรสารภี เกสรบุนนาค ปูนขาว ๓ หยิบ ต้มให้กิน แก้ตับย้อยลงมาให้จับแลชักตับให้ขึ้น”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณตัวยา ๑๖๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เต่าเกียด	๓๐ กรัม
บุนนาค	๓๐ กรัม
ไผ่ป่า (ตาไม้)	๓๐ กรัม
ลิ้นเสือ	๓๐ กรัม
สารภี	๓๐ กรัม
ปูนขาว	๑๕ กรัม
เต่านา	๓ หัว

** ไม่รวมปริมาณหัวเต่านา ๓ หัว*

สรรพคุณ แก้ตับทรุด ตับย้อย ตับโต

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๓-๕ เดือน	ดื่มครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ มิลลิลิตร)
	อายุ ๖-๑๒ เดือน	ดื่มครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา (๕-๑๐ มิลลิลิตร)
	อายุ ๑-๕ ปี	ดื่มครั้งละ ๑-๒ ช้อนโต๊ะ (๑๕-๓๐ มิลลิลิตร)
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ดื่มครั้งละ ๓-๔ ช้อนโต๊ะ (๔๕-๖๐ มิลลิลิตร)

วันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ตาน

ชื่ออื่น ยาต้มแก้ตานทรางแลตานขโมยผอมเหลืองแลผอมแห้ง *[๑-๔]*

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาต้มแก้ตานทรางแลตานขโมยผอมเหลืองแลผอมแห้ง ขนานนี้ท่านให้เอาตานทั้งห้า ๑ สมอทั้งสาม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ไพล ๑ แห้วหมู ๑ เปลือกสำโรง ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ หอมแดง ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ ตำลึง มะกรูด ๓ ลูกมาผ่า ๗ ซีก ผลขี้กาขาว ๓ ใบ ผลขี้กาแดง ๓ ใบ สานส้ม ๒ สลึง ยาดำ ๑ บาท ฝักราชพฤกษเปนกระสายต้ม ๓ เอา ๑ กิน ถ้าจะให้ลงแทรดดีเกลือกินตามธาตุหนักเบา ดีนักได้เชื่อแล้ว ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาต้มแก้ตานทรางแลตานขะโมย ผอมเหลืองแลผอมแห้ง ขนานนี้ท่านให้เอาตาลทั้ง ๕ สมอทั้ง ๓ ขมิ้นอ้อย ๑ ไพล ๑ แห้วหมู ๑ เปลือกสำโรง ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ หอมแดง ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๔ บาท มะกรูด ๓ ผล มาผ่า ๗ ซีก ผลขี้กาขาว ๓ ใบ ผลขี้กาแดง ๓ ใบ สานส้ม ๒ สลึง ยาดำ ๑ บาท ฝักราชพฤกษ์เป็นกระสายต้ม ๓ เอา ๑ ถ้าจะให้ลงแทรกดีเกลือกินตามธาตุหนักเบาดีนักได้เชื่อแล้ว”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๘ ชนิด รวมปริมาณ ๘๖๒.๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๖๐ กรัม
ตานขโมย	๖๐ กรัม
ตานดำ	๖๐ กรัม
ตาลโตนด	๖๐ กรัม
ตานเสี้ยน	๖๐ กรัม
ตานหม่อน (ราก)	๖๐ กรัม
ผักเสี้ยนผี	๖๐ กรัม
ไพล	๖๐ กรัม
สมอเทศ	๖๐ กรัม
สมอไทย	๖๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอพิเภก	๖๐ กรัม
สำโรง	๖๐ กรัม
หอมแดง	๖๐ กรัม
แห้วหมู	๖๐ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
สารส้ม	๗.๕ กรัม
ขี้กาขาว	๓ ผล
ขี้กาแดง	๓ ผล
มะกรูด (ผล)	๓ ผล

**ไม่รวมปริมาณขี้กาขาว ขี้กาแดง และมะกรูด (ผล)*

สรรพคุณ แก้ตานซาง ตานขโมย

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ (๑๕ มิลลิลิตร) น้ำฝักราชพฤกษ์เป็นกระสาย ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น เนื่องจากยานี้เป็นยาระบาย ถ้ายังไม่ถ่าย ให้ผสมดีเกลือกินตามธาตุหนักเบา และดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

คำเตือน ห้ามใช้ในเด็กอายุต่ำกว่า ๖ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ตานขโมย

ชื่ออื่น ยาต้มแก้ตานขโมย *[๑-๔]*

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาต้มแก้ตานขโมย ท่านให้เอา รากตาลตโนด ๕ ตำลึง รากตาลมอน ๕ ตำลึง เปลือกสนุ่น ๕ ตำลึง ขมิ้นอ้อย ๕ ตำลึง สะใคร้ ๕ ตำลึง ต้ม ๓ เอา ๑ กินแก้ทรางแก้ไฟธาตุแก้ลม แลชูกำลังรำหัดพิมเสนกิน แลบำรุงธาตุให้เสมอกันเปนปรกติดีนัก ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาต้มแก้ตานขโมย ท่านให้เอารากตาลโตนด ๕ ตำลึง รากตานหม่อน ๕ ตำลึง เปลือกสนุ่น ๕ ตำลึง ขมิ้นอ้อย ๑ ตะไคร้ ๕ ตำลึง ต้ม ๓ เอา ๑ กินแก้ทรางแก้ไฟธาตุแก้ลมแลชูกำลังรำหัดพิมเสนกิน แลบำรุงธาตุให้เสมอกันเปนปรกติดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๕๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๓๐๐ กรัม
ตะไคร้	๓๐๐ กรัม
ตาลโตนด	๓๐๐ กรัม
ตานหม่อน (ราก)	๓๐๐ กรัม
สนุ่น	๓๐๐ กรัม

สรรพคุณ แก้ตานขโมย บำรุงธาตุ เจริญอาหาร

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ <u>เด็ก</u> อายุ ๑-๖ ปี ครั้งละ ๑-๒ ช้อนโต๊ะ (๑๕-๓๐ มิลลิลิตร)
อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๓-๔ ช้อนโต๊ะ (๔๕-๖๐ มิลลิลิตร)
แทรกพิมเสนเล็กน้อย ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้ตานซาง

ชื่ออื่น ยาแก้ตานทราง *[๑, ๒]*, ยาแก้ทรางฝ้าย *[๓, ๔]*

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาแก้ตานทราง ขนานนี้ท่านให้เอาใบน้ำเต้า ๑ ขอบชะนางทั้งสอง ๑ ใบตานหม่อน ๑ ใบชุมเหด ๑ ใบระงับ ๑ ใบมูลกาแดง ๑ กทือ ๑ ไพล ๑ หอมแดง ๑ กเทียม ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รวมยา ๑๔ สิ่งนี้ เอาเสมอภาคทำเปนจุณ บดทำแท่งไว้กินแก้ตานทราง ตกมูกเลือด ถ้าแลเหมนเหน้าแทรกยาดำลงกินดีนัก ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาแก้ทรางฝ้าย ขนานนี้ท่านให้เอา ใบน้ำเต้า ๑ ขอบชะนางทั้งสอง ๑ ใบตานหม่อน ๑ ใบชุมเห็ด ๑ ใบระงับ ๑ ใบขี้กาแดง ๑ กระทือ ๑ ไพล ๑ หอมแดง ๑ พริกไทย ๑ กระเทียม ๑ ขิงแห้ง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รวมยา ๑๔ สิ่งนี้ เอาเสมอภาค ทำเปนจุณบดปั้นแท่งไว้ กินแก้ทรางฝ้ายแลตาน ทรางทั้งปวง แลแก้ตกมูก ตกเลือด ถ้าให้เหม็นโขงเน่าโขง แซกยาดำลงกินหายดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
กะทือ	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ขอบชะนางขาว	๑ ส่วน
ขอบชะนางแดง	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ขี้กาแดง (ใบ)	๑ ส่วน
ชุมเห็ดไทย	๑ ส่วน
ตานหม่อน	๑ ส่วน
น้ำเต้า	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
ระงับ	๑ ส่วน
หอมแดง	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ซางฝ้าย ตานซาง แก้ถ่ายเป็นมูกเลือด

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	แรกเกิด-๖ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๔๐๐ มิลลิกรัม

กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

<u>กระสายยาที่ใช้</u> แก้ถ่ายเป็นมูกเลือด มีกลิ่นเหม็นเน่า แทรกยาดำ

คำเตือน ไม่ควรใช้ในเด็กที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลาเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้เถาดาน

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาแก้เถาดานแก้ลมกระษัยแก้ริดสีดวงพลวก เอา พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ เปล้าน้อย ๑ เปล้าใหญ่ ๑ รากจิงจ้อ ๑ รากเจตมูล ๑ หัวดองดึง ๑ มหาหิงคุ์ ๑ การบูร ๑ สมอเทศสิ่งละ ๑ บาท รากสลอดกินลง ๒ บาท สลัดไดแห้ง ๑ ตำลึง หัสคุณ ๒ บาท ตำเป็นผงกินน้ำผึ้งเท่าลูกพุทรา แก้เส้นกินน้ำส้มสายชู แก้บวมห้าประการ แก้จุกผามม้ามย้อย แก้โลหิตแห้ง แก้ฝีในท้องก็ได้ แก้ป้างก็ได้ ถ้ากินยานี้ท่านห้ามหวาน อย่ากิน ถ้ากินหวานตาย ถ้าจะกินหวานเว้นยาเสียก่อนกินเถิด ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๒๗๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สลัดได (ต้น)	๖๐ กรัม
สลอด (ราก)	๓๐ กรัม
หัสคุณ	๓๐ กรัม
การบูร	๑๕ กรัม
จิงจ้อ	๑๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๕ กรัม
ดองดึง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เปล้าน้อย	๑๕ กรัม
เปล้าใหญ่	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมกษัย แก้เถาดาน แก้ริดสีดวงพลวก แก้เส้น แก้บวมห้าประการ แก้จุกผามม้ามย้อย แก้โลหิตแห้ง แก้ฝีในท้อง แก้ป้าง

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>แก้ลมกษัย แก้เถาดาน แก้ริดสีดวงพลวก</u>

ครั้งละ ๑.๕ กรัม ละลายน้ำผึ้ง กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

<u>แก้เส้น แก้บวมห้าประการ แก้จุกผามม้ามย้อย แก้โลหิตแห้ง แก้ฝีในท้อง แก้ป้าง</u>

ครั้งละ ๑.๕ กรัม ละลายน้ำส้มสายชู กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อควรระวัง ระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ขณะกินยานี้ ห้ามกินของหวาน
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยาสลอดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๖)*
- ตัวยาสลัดไดต้องประสะก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๗)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๑๔. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ท้องขึ้น

ชื่ออื่น ยาประสะการบูร *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ประสะการบูร เอา มหาหิงคุ์ กระเทียม ผิวมะกรูด รากเจตพังคี ตรีกฎุก ว่านน้ำ ไพล ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค สุราเป็นกระสาย บดทำแท่งละลายสุรา ละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำส้มซ่าก็ได้ แก้ตกมูกตกเลือดตานซาง ตาลโจร ลมจุกลมเสียด ท้องขึ้นท้องพองหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
เจตพังคี	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ตกมูกตกเลือด ตานซาง ตานโจร ลมจุกลมเสียด ท้องขึ้น ท้องพอง

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยากิน

เด็ก	อายุ ๑-๖ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๕๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๐.๗-๑ กรัม
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม

ละลายน้ำร้อนหรือน้ำส้มซ่ากินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น

ยาทา ละลายสุราแล้ว ทาบาง ๆ รอบสะดือเด็ก

ห้ามทาบริเวณสะดือและบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็กที่มีไข้สูงและท้องเสียอย่างรุนแรง

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลา ๓-๕ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๒.

ยาแก้ท้องขึ้นในเด็ก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่ง ถ้าเด็กท้องขึ้น เอามหาหิงคุ์ ๑ หอม ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบพลูแก ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ เอาเสมอภาค ทาท้องน้อยหัวหน่าวหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
พลูแก	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะเฟือง	๑ ส่วน
หอม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องขึ้น

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ผสมกับน้ำสุกที่เย็นแล้วหรือน้ำสุราทาบริเวณท้องน้อยเมื่อมีอาการ

ห้ามทาบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ห้ามทาสำหรับการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๕๑๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ท้องเสียในเด็กอ่อน

ชื่ออื่น ยาแก้กุมารอ่อนลงท้องหนัก, ยาแก้กุมารอ่อนลงท้องนัก

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

"ยาแก้กุมารอ่อนลงท้องหนักขนานนี้ ท่านให้เอาผลมตูมอ่อน ผลทับทิม ดีปลี รากหนาด ขิงสด รวมยา ๕ สิ่งนี้เอาเสมอภาคบดละลายน้ำผึ้งกินหายดีนัก ๗"

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

"ยาแก้กุมารอ่อนลงท้องนักขนานนี้ ท่านให้เอาลูกมะตูมอ่อน ๑ ลูกทับทิม ๑ ดีปลี ๑ รากหนาด ๑ ขิงสด ๑ รวมยา ๕ สิ่งนี้เอาส่วนเท่ากัน บดละลายน้ำผึ้งกินหายดีนัก"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
ทับทิม (ผล)	๑ ส่วน
มะตูม	๑ ส่วน
หนาด (ราก)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ท้องเสีย สำหรับเด็กอ่อน

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	อายุ ๑-๓ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ เดือน	ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำผึ้ง กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีไข้

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้ทักขิณมาน

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะอุทรโรค คือมานอันบังเกิดแต่กองดานนั้นมี ๒ ประการ ประการ ๑ ชื่อทักขิณมาน ประการ ๑ ชื่ออุตรมาน แลทักขิณมานนั้นเกิดแต่กองดานทักขิณคุณ กำเนิดตั้งอยู่ฝ่ายขวาเป็นกำหนด แลอุตรมานนั้นเกิดแต่กองอุตราคุณ กำเนิดตั้งอยู่ฝ่ายซ้ายเป็นกำหนด ดุจอาจารย์กล่าวไว้ ฯ ในที่นี้จะว่าแต่อุทรโรค อันชื่อว่าทักขิณมานนั้นก่อนเป็นปฐม เมื่อจะบังเกิดนั้นกระทำให้กายแลมือเท้านั้นเย็นดุจลูกเห็บ ให้แสยงขนแลขนชูชัน แล้วให้นาภีนั้นบวมอยู่เป็นนิจจะไปอุจจาระปัสสาวะมิได้สะดวกดุจเป็นบิด แล้วให้ปวดถ่วงเป็นกำลัง บางทีให้จับมีแต่หนาวภายในให้แน่นหน้าอก จับบวมแต่เท้าลื่นๆ ขึ้นก่อนจึงบวมนาภี ให้หายใจพักให้เหนื่อยแลให้นอนมิหลับ มิได้นึกอยากอาหาร ให้แน่นหน้าอกเป็นกำลัง ต่อเมื่อได้อาเจียนแลถ่ายอุจจาระออก จึงค่อยระงับลงบ้าง แล้วให้นาภีฝ่ายขวานั้นบวมแข็งเป็นดานขึ้นมาลักษณะดังกล่าวมานี้ ฯ...

อนึ่ง เอาโกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า สิ่งละส่วน ไพล กระชาย ข่าแก่ กระดาดทั้ง ๒ บุกรอ กลอย เปลือกกุ่มทั้งสอง แก่นแสมทั้งสอง ผักแพวแดง การบูร มหาหิงคุ์ ยาดำ สิ่งละ ๒ ส่วน เบญจกูล ว่านน้ำ กระเทียม พริกไทย เปลือกกันเกรา อุตพิด สิ่งละ ๔ ส่วน ดองดึง มะตูมอ่อน แห้วหมู รากจิงจ้อ สิ่งละ ๖ ส่วน ใบมะตูม ใบหนาด เปลือกมะรุม สมอไทย สิ่งละ ๘ ส่วน แก่นขี้เหล็ก แก่นแสมทะเล สิ่งละ ๑๐ ส่วนทำเป็นจุณบดละลายน้ำเกลือต้มให้กินตามกำลัง แก้ทักขิณมานเกิดแต่ดานทักขิณคุณหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๕๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้เหล็ก	๑๐ ส่วน
แสมทะเล	๑๐ ส่วน
มะตูม (ใบ)	๘ ส่วน
มะรุม	๘ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๘ ส่วน
หนาด	๘ ส่วน
จิงจ้อ	๖ ส่วน
ดองดึง	๖ ส่วน
มะตูม	๖ ส่วน
แห้วหมู	๖ ส่วน
กระเทียม	๔ ส่วน
กันเกรา	๔ ส่วน
ขิงแห้ง	๔ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๔ ส่วน
ชะพลู	๔ ส่วน
ดีปลี	๔ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๔ ส่วน
ว่านน้ำ	๔ ส่วน
สะค้าน	๔ ส่วน
อุตพิด	๔ ส่วน
กระชาย	๒ ส่วน
กระดาดขาว	๒ ส่วน
กระดาดแดง	๒ ส่วน
กลอย	๒ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
กุ่มน้ำ	๒ ส่วน
กุ่มบก	๒ ส่วน
ข่าแก่	๒ ส่วน
บุกรอ	๒ ส่วน
ผักแพวแดง	๒ ส่วน
ไพล	๒ ส่วน
มหาหิงคุ์	๒ ส่วน
ยาดำ	๒ ส่วน
แสมทะเล	๒ ส่วน
แสมสาร	๒ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ เป็นยาถ่าย ขับลม ในผู้ป่วยท้องมาน

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๔๐๐-๘๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำเกลือกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และโรคไต

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยากระดาดขาวต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑)*
- ตัวยากระดาดแดงที่ต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒)*
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้โทสันฑฆาต

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“อนึ่งจะว่าด้วยโทษ โทสันทะฆาฏ คือบุรษแลสัตรีย่อมมีเหมือนกัน จะยกกล่าวแต่บุรุษนั้นก่อน ถ้าผู้ใดเปนโรคโทสันทะฆาฏ เปนเพื่อกล่อนแห้งแลปัตะฆาฏจึงให้เจ็บให้เสียด แลเปนพรรดึกและเปนลม แลโลหิตให้ เปนก้อนอยู่ในท้อง ให้เจ็บทั่วสาระพางค์กาย ให้เจ็บเอวให้มือเท้าตาย ให้เมื่อยขบขัดหัวเหน่าแลสองต้นขาหน้าตะโพกให้ท้องติ่งไปทั้งสองราวข้างแลทวารเบาเหน้าเปนบุพโพโลหิต ให้เจ็บสีสะวิงเวียนหน้าตา ให้ปากเปรี้ยวเสียงแหบจักษุมืด ให้ขัดราวข้างทรวงอกให้ท้องขึ้นท้องพองกินอาหารมิรู้จักรส โทษทั้งนี้เปนเพราะเสมหะโลหิตแห้งอยู่ในไส้นอกไส้ บางทีให้เปนพรรดึก เมื่อจะเปนนั้นให้มิ่นเนื้อตัวให้ถอยอาหาร บางทีให้จับสบัดร้อนหนาวให้ปากเปรี้ยวหวานดังนี้ชอบที่กับโรคกล่าวมานี้ ทั้งนี้ก็เปนเพราะโลหิตเสมหะแห้งติดกระดูกสันหลัง แลโลหิตทั้งนี้บุรุษ ก็เหมือนกัน ให้แต่งยาแก้เอาสะค้าน ๑ ผักแพวแดง ๑ ดองดึง ๑ ว่านน้ำ ๑ มหาหิงคุ์ ๑ ยาดำ ๑ โกฐจุฬาลำพา ๑ โกฐสอ ๑ โกฐพุงปลา ๑ หัวอุตพิด ๑ ชะเอมเทศ ๑ ดีปลี ๑ แก่นแสมทะเล ๑ สิริยาทั้งนี้ เสมอภาค แล้วจึงเอาพริกไทยเท่ายาทั้งหลายทำผงละลายน้ำผึ้งกินหนัก ๑ สลึง แก้โรคทั้งปวงดังกล่าวมานี้ หายวิเศษนักแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๒๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๑๓ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐพุงปลา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
ดองดึง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
ผักแพวแดง	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
แสมทะเล	๑ ส่วน
อุตพิต	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้โทสันฑฆาต แก้กล่อน แก้กษัยเส้น

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑.๒-๑.๘ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำเตือน

- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ยาตำรับนี้ใช้บำบัดอาการเหงื่อออกมือเท้า ปัสสาวะขุ่นข้น ปัสสาวะสีเข้ม และโรคกษัยได้ โดยเฉพาะกษัยกล่อนและกษัยเส้น
- ยาตำรับนี้โบราณระบุให้ “ทำผงละลายน้ำผึ้ง” สามารถทำเป็นรูปแบบยาลูกกลอนได้ เพื่อให้สะดวกในการกินและเก็บไว้ได้นาน
- ยาตำรับนี้โบราณระบุให้ “กินหนัก ๑ สลึง” แต่ขนาดและวิธีการใช้ที่แนะนำ “ครั้งละ ๑.๒-๑.๘ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น” เพื่อให้เท่ากับขนาดยาที่กินต่อวันตรงตามที่โบราณกำหนด
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ธาตุระส่ำระสาย

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ธาตุสำเร็จ เปราะหอม ๑ แฝกหอม ๑ แห้วหมู ๑ ว่านน้ำ ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ ยาทั้งนี้เท่ากัน กระเทียมเท่ายาบดแท่งน้ำร้อน แก้ธาตุระส่ำระสาย ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๑๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๗ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เปราะหอม	๑ ส่วน
แฝกหอม	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ธาตุระส่ำระสาย

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ กรัม) ละลายน้ำร้อนกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ยาตำรับยานี้เป็นยาที่ใช้ในกลุ่มสตรีหลังหมดประจำเดือน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๘๑. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑.

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้นอนไม่หลับ/ยาแก้ไข้ผอมเหลือง

ที่มาของตำรับยา

๑. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“กัญชา แก้ไข้ผอมเหลืองหากำลังมิได้ ให้ตัวสั่นเสียงสั่นเปนด้วยวาโยธาตุกำเริบ แก้นอนมิหลับ เอาตรีกะฎุก ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ใบสะเดา ๑ ใบคนทีเขมา ๑ พริกล่อนเสมอภาค ใบกันชาเท่ายาทั้งหลายทำผง เอาน้ำมะพร้าว น้ำผึ้ง น้ำส้มส้า น้ำตาลทราย กระทือสด น้ำเบ็ญจทับทิมต้มละลายยากินหายแล”

๒. อายุรเวทศึกษา *[๓, ๔]*

“แก้ไข้ผอมเหลืองหากำลังมิได้ ให้ตัวสั่นเสียงสั่น เป็นด้วยวาโยธาตุกำเริบ แก้นอนมิหลับ เอาตรีกฎุก จันทน์ทั้งสอง ใบสะเดา ใบคนทีเขมา พริกร่อน เสมอภาค ใบกัญชาเท่ายาทั้งหลายทำผง เอาน้ำมะพร้าว น้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำตาลทราย กะทือสด น้ำเบญจทับทิม ต้มละลายกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กัญชา (ใบ)	๘ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
คนทีเขมา	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
พริกล่อน	๑ ส่วน
สะเดา	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ
- แก้นอนไม่หลับ
- แก้ไข้ผอมเหลือง มีอาการตัวสั่น เสียงสั่น ไม่มีกำลัง อ่อนเพลีย

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำมะพร้าว น้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำตาลทราย กะทือสด น้ำเบญจทับทิมต้ม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ยาแคปซูล ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินกับน้ำต้มสุกวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้
- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี
- ห้ามใช้ร่วมกับยาที่มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง เช่น ยานอนหลับ ยาต้านการชัก รวมทั้งแอลกอฮอล์หรือสิ่งที่มีแอลกอฮอล์ผสมอยู่

คำเตือน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อควรระวัง

- ยานี้อาจทำให้ง่วงซึมได้ ควรหลีกเลี่ยงการขับขี่ยานพาหนะ หรือทำงานเกี่ยวกับเครื่องจักรกล
- ควรระวังในผู้ที่ประกอบอาชีพทางน้ำ หรือผู้ที่ร่างกายต้องสัมผัสความเย็นเป็นเวลานาน เพราะจะทำให้เป็นตะคริวบริเวณท้องได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ไข้ผอมเหลือง เกิดจากธาตุลมกำเริบส่งผลให้นอนไม่ค่อยหลับ เบื่ออาหาร เมื่อเป็นเรื้อรัง ร่างกายผ่ายผอม ซีด เหลือง อ่อนเพลีย และไม่มีกำลัง ซึ่งอาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น โรคริดสีดวง
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย สะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๘. หน้า ๔๗๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

๓. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : พร้อมจักรการพิมพ์.; ๒๕๑๖.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้น้ำเหลืองเสีย

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ในลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะคชราด ๒ จำพวก สืบต่อไปเป็นคำรบ ๒ คือคชราดบอน จำพวก ๑ คือคชราดหูด จำพวก ๑ อันจะบังเกิดแก่บุคคลทั้งหลาย ตามอาจารย์กล่าวไว้มีอาการต่างๆ กันดังนี้ ฯ อันว่าคชราดบอนนั้น เมื่อแรกจะบังเกิดขึ้น ผุดขึ้นมาคล้ายดอกดาวเรือง กระทำให้คันเป็นกำลัง ครั้นเกาเข้าก็เปื่อยออกเป็นน้ำเหลืองหยดย้อยไป มิสู้ร้ายนัก เกิดแต่กองอาโปธาตุ อันว่าคชราดหูดนั้น เมื่อแรกจะบังเกิดผุดขึ้นมามีศีรษะนั้นแข็ง สัณฐานดุจหิดมีพิษน้อยกระทำให้คันเป็นกำลังเป็นประมาณแต่ยอดจะได้แตกออกนั้นหามิได้ มักบังเกิดกับด้วยลม อันมีพิษนั้นเนืองๆ เกิดแต่กองปัถวีธาตุ วาโยธาตุ ระคนกันให้โทษ แลคชราด ๒ จำพวก ซึ่งกล่าวมานี้ สรรพยาแก้ได้ดุจตามอาจารย์กล่าวไว้สืบกันมา...

ขนานหนึ่ง เอายาข้าวเย็นทั้ง ๒ ขันทองพยาบาท ซังข้าวโพด กำมะถันเหลือง สิ่งละ ๒ ตำลึง ๒ บาท ต้มตามวิธีให้กิน แก้คชราดทั้ง ๒ จำพวก คือคชราดบอนแลคชราดหูดนั้นหายแลแก้สรรพคชราดทั้งปวงก็ได้ แก้ทั้งกลาก เกลื้อน มะเร็งแลหิดด้านหิดเปื่อยก็ได้ และแก้ทั้งมะสุริกาโรค ๘ ประการก็ได้หายสิ้นวิเศษนัก ตามอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๗๕๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กำมะถันเหลือง	๑๕๐ กรัม
ขันทองพยาบาท	๑๕๐ กรัม
ข้าวโพด	๑๕๐ กรัม
ข้าวเย็นใต้	๑๕๐ กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	๑๕๐ กรัม

สรรพคุณ แก้น้ำเหลืองเสีย

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มตามกำลังธาตุของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยากำมะถันที่ใช้ในตำรับนี้ ต้องเป็นกำมะถันก้อน เนื่องจากเป็นรูปแบบยาต้ม

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้แน่นในยอดอก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาลมอันให้เย็นไปทั้งตัว ให้แน่นในยอดอก ให้เอา เปลือกปีบสวน ๑ เปลือกหอยขมเผา ๒ ส่วน พริกไทย ๓ ส่วน บดลายน้ำร้อนกินแก้ก็ได้ ลายน้ำผึ้งก็ได้ ได้ทำใช้แล้วดีจริง ๆ ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๓ ส่วน
หอยขม	๒ ส่วน
ปีบ (เปลือกต้น)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมอันให้เย็นไปทั้งตัว ให้แน่นในยอดอก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำอุ่นหรือน้ำผึ้งกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน
- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบ และความดันโลหิตสูง
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาหอยขมต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ประจำเดือนมาไม่ปรกติ

ชื่ออื่น ยาแก้หญิงไม่มีระดูผอมแห้ง

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้หญิงไม่มีระดูผอมแห้ง ถ้าหญิงไม่มีระดูให้ผอมแห้ง เอา หญ้าไทร กำมือ ๑ ผิวมะกรูด ๑ บาท ๒ สลึง ไพล ๒ สลึง ลูกพริกไทย ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ เทียนดำ ๑ บาท บดปั้นแท่งไว้กิน กินส้มมะขามเปียกเสียก่อน เมื่อจะกินยา นุ่งขาวห่มขาวกินให้ได้วันละ ๓ เพลาระดูงามดังเก่าแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะกรูด	๒๒.๕ กรัม
ขิง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
หญ้าไทร	๑๕ กรัม
ไพล	๗.๕ กรัม

สรรพคุณ ช่วยให้ประจำเดือนมาเป็นปรกติ ปรับธาตุในสตรี ฟอกโลหิต

รูปแบบยา ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อระดูมาให้หยุดกิน แต่ไม่เกิน ๑ เดือน และให้กินมะขามเปียกก่อนกินยานี้ทุกครั้ง

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้มีไข้

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๓๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ประดง

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาประดงทั้งปวง ท่านให้เอา รากมะตูมทั้ง ๒ ใบหมากทั้ง ๒ ขมิ้นอ้อย ยาข้าวเย็น ๑ เอาเสมอภาค ต้มกิน แก้ประดงแก้ลมผิวหนังหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ข้าวเย็น	๑ ส่วน
มะตูมนิ่ม (ราก)	๑ ส่วน
มะตูมบ้าน (ราก)	๑ ส่วน
หมากผู้	๑ ส่วน
หมากเมีย	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ประดง แก้ลมผิวหนัง

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยายาข้าวเย็นในตำรับนี้ ควรใช้คู่กันทั้งข้าวเย็นเหนือและข้าวเย็นใต้ หรือเลือกใช้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ปวดท้องผสมคนทีสอ

ชื่ออื่น ยาแก้ปวดท้อง แลให้อุจจาระเสียเรื้อรังมา แลปัสสาวะหยดย้อย *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาแก้ปวดท้อง แลให้อุจจาระเสียเรื้อรังมา แลปัสสาวะหยดย้อย ท่านให้เอา ใบคนทีสอ ๔ บาท ใบกระเพรา ๑ บาท ใบตานหม่อน ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ สลึง ใบสะเดา ๑ เฟื้อง กระเทียม ๒ สลึง กระชาย ๒ สลึง พริกไทย ๒ สลึง หอมแดง ๒ สลึง ผลจันทน์ ๑ เฟื้อง ดีปลี ๑ เฟื้อง ยาทั้งนี้ทำเปนจุณ บดด้วยหยัดสุรากิน ตามกำลังดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒๙.๓๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
คนทีสอ (ใบ)	๖๐ กรัม
กะเพรา	๑๕ กรัม
ตานหม่อน	๑๕ กรัม
กระชาย	๗.๕ กรัม
กระเทียม	๗.๕ กรัม
พริกไทย	๗.๕ กรัม
หอมแดง	๗.๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๓.๗๕ กรัม
ดีปลี	๑.๘๗๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑.๘๗๕ กรัม
สะเดา	๑.๘๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ปวดท้อง แก้ท้องเสียเรื้อรัง

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๑-๓ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ เดือน	ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๖ ปี	ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม

หยดน้ำสุรา ๑-๒ หยด เพิ่มลดได้ตามส่วน กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีไข้ ตัวร้อน ท้องผูก

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้ปวดหลัง

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้เจ็บหลัง เอา ขี้เหล็กทั้ง ๕ หนัก ๕ ตำลึง โคกกระออม ๑ ตำลึง รากส้มกุ้ง ๒ บาท ทรงบาดาล ๑ ตำลึง พญามือเหล็ก ๔ ตำลึง เจตมูลเพลิง ๑ ตำลึง ขิง ๑ ตำลึง ๓ บาท กระเทียม ๑ บาท สะค้าน ๑ ตำลึง ยาข้าวเย็น ๑ ตำลึง เป็นยาแก้กล่อน ๕ ประการ ต้มกินเถิดฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๙๙๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้เหล็ก (ทั้ง ๕)	๓๐๐ กรัม
พญามือเหล็ก	๒๔๐ กรัม
ขิง	๑๐๕ กรัม
ข้าวเย็นใต้	๖๐ กรัม
โคกกระออม	๖๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๖๐ กรัม
ทรงบาดาล	๖๐ กรัม
สะค้าน	๖๐ กรัม
ส้มกุ้งน้อย	๓๐ กรัม
กระเทียม	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้กล่อน ๕ ประการ แก้ปวดหลัง

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาทรงบาดาล เป็นสมุนไพรหายากสามารถใช้ได้ทั้งต้น

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ปัตฆาต

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาผักเป็ดแดงแก้ลมปัตคาด แก้ลมพิษให้ผูกพรรดึกจุกเสียด เอา มหาหิงคุ์ ๑ การบูร ๑ ว่านน้ำ ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ พริกล่อน ๑ สมอทั้ง ๓ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท เอา ผักเป็ดแดงเท่ายาทั้งหลาย ตำเป็นผงละลายน้ำส้มซ่าน้ำส้มสายชูก็ได้หายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๒๗๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ผักเป็ดแดง	๑๓๕ กรัม
การบูร	๑๕ กรัม
ขิง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
พริกไทยล่อน	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมปัตคาด แก้ลมพิษให้ผูกพรรดึกจุกเสียด

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำส้มซ่าหรือน้ำส้มสายชูกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อควรระวัง ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้แผลในปากและลิ้น

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรคอันชื่อว่าพริณะ กล่าวคือโรคริดสีดวงอันบังเกิดในปากแลลิ้นเป็นคำรบ ๔ มีอาการกระทำให้ลิ้นนั้นเปื่อยเป็นขุมๆ ให้น้ำเขฬะไหลอยู่เป็นนิจ จะบริโภคอาหารอันใดอันหนึ่ง มีรสอันเผ็ดร้อนแลเปรี้ยวเค็มก็มิได้ มักให้แสบร้อนเหลือกำลังทนยิ่งนัก ฯ

ขนานหนึ่ง เอาเปลือกราชพฤกษ์ เปลือกสะเดา ขมิ้นอ้อย ฝักส้มป่อย ผลกระดอม บอระเพ็ด เอาเสมอภาค ต้มตามวิธีให้อม แก้ริดสีดวงอันบังเกิดในปากแลลิ้นนั้นหายดีนัก ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
ราชพฤกษ์ (เปลือกต้น)	๑ ส่วน
ส้มป่อย (ฝัก)	๑ ส่วน
สะเดา (เปลือกต้น)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้แผลเปื่อยในปาก ในลิ้น (กินอาหารรสจัดก็จะทำให้แสบร้อนในปากและลิ้น)

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒๐ มิลลิลิตร อมกลั้วคอวันละ ๒-๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ใช้ขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาส้มป่อยต้องปิ้งไฟก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ฝี

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาน้ำดับไฟ ๒ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ บาท สารส้ม ๒ สลึง ทำแห่งฝนด้วยเหล้าแลน้ำปูนใส ทาฝีที่นม ที่รักแร้แล ที่ลับ...(เลือน)...พัดก็ได้แล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๕๒.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
หญ้าน้ำดับไฟ (ทั้งต้นสด)	๓๐ กรัม
ขมิ้นอ้อย (ทั้งต้นสด)	๑๕ กรัม
สารส้ม	๗.๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ฝีบริเวณเต้านม รักแร้ และที่ลับ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายสุราผสมกับน้ำปูนใส ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง, หน้า ๑-๒. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ฝีในกระพุ้งแก้มและในปาก สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะวัณโรคภายใน อันชื่อว่า ทันตะมูลา บังเกิดในแก้มซ้ายแก้มขวานั้นเป็นคำรบ ๓ เมื่อแรกขึ้นนั้นดูอาการแลประเภทดุจปูนกัดปาก แล้วดูสัณฐานดังชลุกะเข้าเกาะจับอยู่ตามกระพุ้งแก้มนั้นมีพรรณะแดงดังสีเสนอ่อนๆ และกระทำอาการให้แสบร้อนในกระพุ้งแก้ม แล้วให้แก้มนั้นเหน็บชา บางทีให้ฟกบวมออกมาภายนอกแลภายในขุมไป ถ้าทะลุออกมาภายนอก มียอดนั้นบานดังดอกลำโพง เป็นบุพโพส่วน ๑ น้ำเหลือง ๒ ส่วน ถ้าผู้ใดเป็นดังกล่าวมานี้เป็นกรรมของผู้นั้น ดังอาจารย์ท่านกล่าวไว้ว่าเป็นอสาทยะโรค จะได้ส่วน ๑ เสีย ๒ ส่วน ถ้าจะแก้ให้แก้แต่ยังมิทะลุออกมาภายนอกแต่ยังอ่อนอยู่นั้น ตามอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ

ท่านให้เอาพันธุ์ผักกาด ขิงแห้ง สมอเทศผลใหญ่ โกฐกระดูก หญ้ารังกา ว่านน้ำ ใบสะเดา เอาเสมอภาคทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำท่า เกลื่อนฝีอันบังเกิดในกระพุ้งแก้มทั้ง ๒ นั้นหายดีนัก ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐกระดูก	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
เมล็ดพรรณผักกาด	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
สมอเทศ	๑ ส่วน
สะเดา (ใบ)	๑ ส่วน
หญ้ารังกา	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ฝีในกระพุ้งแก้มและในปาก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓-๕ กรัม ผสมน้ำให้พอเปียก เกลื่อนบริเวณที่เป็นฝีวันละ ๓-๔ ครั้ง หรือเมื่อมีอาการ

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ฝีในกระพุ้งแก้มและในปาก สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะวัณโรคภายใน อันชื่อว่าทันตะมูลา บังเกิดในแก้มซ้ายแก้มขวานั้นเป็นคำรบ ๓ เมื่อแรกขึ้นนั้นดูอาการแลประเภทดุจปูนกัดปาก แล้วดูสัณฐานดังชลุกะเข้าเกาะจับอยู่ตามกระพุ้งแก้มนั้นมีพรรณะแดงดังสีเสนอ่อน ๆ และกระทำอาการให้แสบร้อนในกระพุ้งแก้ม แล้วให้แก้มนั้นเหน็บชา บางทีให้ฟกบวมออกมาภายนอกแลภายในขุมไป ถ้าทะลุออกมาภายนอก มียอดนั้นบานดังดอกลำโพง เป็นบุพโพ ส่วน ๑ น้ำเหลือง ๒ ส่วน ถ้าผู้ใดเป็นดังกล่าวมานี้เป็นกรรมของผู้นั้น ดังอาจารย์ท่านกล่าวไว้ว่าเป็นอสาทยะโรค จะได้ส่วน ๑ เสีย ๒ ส่วน ถ้าจะแก้ให้แก้แต่ยังมิทะลุออกมาภายนอก แต่ยังอ่อนอยู่นั้น ตามอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ

ขนานหนึ่ง เอาการบูร โหราเดือยไก่ ดีปลี ขมิ้นอ้อย เกลือสินเธาว์ เทียนดำ ผลพิลังกาสา โกฐกระดูก กานพลู สมุลแว้ง พิมเสน เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำผึ้งทาเกลื่อนฝีอันบังเกิดในกระพุ้งแก้มนั้น หายดีนัก ได้เชื่อแล้ว ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๑ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กานพลู	๑ ส่วน
การบูร	๑ ส่วน
เกลือสินเธาว์	๑ ส่วน
โกฐกระดูก	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
พิมเสน	๑ ส่วน
พิลังกาสา	๑ ส่วน
สมุลแว้ง	๑ ส่วน
โหราเดือยไก่	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ฝีในกระพุ้งแก้มและในปาก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓-๕ กรัม ผสมน้ำให้พอเปียก เกลื่อนบริเวณที่เป็นฝีวันละ ๓-๔ ครั้ง หรือเมื่อมีอาการ

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง รายชื่อยาแผนโบราณที่เป็นยาอันตราย (ไม่อนุญาตให้ใช้ในตำรับยาแผนโบราณ) “โหราเดือยไก่” ที่ทำให้หมดความเป็นพิษแล้ว สำหรับกินในมื้อหนึ่งไม่เกิน ๒.๕ กรัม และยาที่ผลิตขึ้นสำหรับใช้ภายนอก ยาตำรับนี้เป็นยาผง ใช้เกลื่อนในกระพุ้งแก้ม อาจจะมีตัวยาถูกดูดซึมไปในระบบทางเดินอาหาร
- ตัวยาโหราเดือยไก่ต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๘)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ฝีในคอ

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะวัณโรคบังเกิดภายใน อันชื่อว่า ฟองพระสมุทร บังเกิดเพื่อวาโย เพื่อโลหิตระคนกันขึ้นในคอต้นขาตะไกรนั้นเป็นคำรบ ๕ เมื่อแรกขึ้นมีสัณฐานดังหลังเบี้ย ถ้าขึ้นขวาตัวผู้ ถ้าขึ้นซ้ายตัวเมีย มีอาการกระทำให้เจ็บในลำคอเป็นกำลัง จะกลืนข้าวกลืนน้ำมิได้ ให้เจ็บปวดดังจะขาดใจตาย ถ้ายาถูกก็เกลื่อนหายไป ถ้ายามิถูกก็จำเริญแก่ขึ้นเป็นบุพโพ มีความเวทนาเป็นอันมากนัก แล้วกระทำพิษให้จับสะบัดร้อนสะท้านหนาวดุจไข้จับให้เชื่อมมัว ให้ร้อนแต่ศีรษะตลอดจนปลายเท้า จะได้เหมือนไข้เหนือสันนิบาตนั้นหามิได้ ให้ทุรนทุรายไปกว่าบุพโพจะแตก แลวัณโรคฟองสมุทรนี้เป็นยาปะยะโรครักษาได้ จะได้ตายนั้นหามิได้ ฯ

ขนานหนึ่ง เอาโพกพาย รากย่านาง เถาวัลย์เปรียง รากพุมเรียงทั้งสอง ขมิ้นอ้อย ยาข้าวเย็นเหนือ ยาข้าวเย็นใต้ เอาเสมอภาคต้มตามวิธีให้กิน แก้พิษฝีอันชื่อว่าฟองสมุทร อันบังเกิดในต้นขาตะไกรนั้นหาย แลยาขนานนี้เป็นยาตัดรากสรรพฝีทั้งปวง ถ้าเป็นบาดแผลแทรกกำมะถันลง ๑ ตำลึง ๑ บาท วิเศษนัก ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๖๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๗๕ กรัม
ข้าวเย็นใต้	๗๕ กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	๗๕ กรัม
เถาวัลย์เปรียง	๗๕ กรัม
พุมเรียงบ้าน	๗๕ กรัม
พุมเรียงป่า	๗๕ กรัม
โพกพาย	๗๕ กรัม
ย่านาง	๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ฝีในคอ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ห้ามทำลำหน่ายเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม ยาตำรับนี้หากใช้ในกรณีที่ฝีแตก ให้เพิ่มกำมะถันก้อน ๗๕ กรัม ลงในน้ำยาแล้วต้มดื่ม

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ฝีในหู

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาฝีในหู ยาดำ ๑ มหาหิงคุ์ ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ ลูกลำโพง ๑ น้ำมันดิบใส่ในลูกลำโพง ปิดฝาหุงด้วยไฟแกลบ ใส่ฝีในหูหาย ๆ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำมันยางนา*	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนผี	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน
ลำโพง (ผล)	๑ ส่วน

**ในตำรับนี้ใช้น้ำมันยางนาแทนน้ำมันดิบ*

สรรพคุณ รักษาฝีในหู

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุงยา ตัวยาผักเสี้ยนผี มหาหิงคุ์ ยาดำ บดให้ละเอียด ผสมกับน้ำมันยางนาใส่ในลำโพง (ผล) จากนั้นนำมาหุงด้วยไฟแกลบ

ขนาดและวิธีการใช้ หยอดหู ๑-๒ หยด วันละ ๒ ครั้ง เช้า และเย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง, หน้า ๑-๒. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ฝีมานทรวง

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะวัณโรคบังเกิดภายในอันชื่อว่า ฝีมานทรวงนั้น เป็นคำรบ ๓ เมื่อจะบังเกิดกระทำให้ยอกเสียดหายใจขัดในทรวงอก เจ็บกลางวันกลางคืนให้ไอ เป็นเสมหะเหนียว ให้ซูบผอม ให้แน่นหน้าอกเป็นกำลัง ดังอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ

ขนานหนึ่ง เอายาดำ ๑ ส่วน เทียนดำ ๔ ส่วน ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๑๐ ส่วน กระเทียม ๑๑ ส่วน ต้นสาบเสือทั้งต้นทั้งราก ๖ ส่วนต้มตามวิธีให้กินตามสมุฏฐานธาตุ ถ้าจะถ่ายแทรกดีเกลือกินตามธาตุหนักธาตุเบา แล้วให้กินประจำไปทุกวันจนกว่าจะหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๔๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑๑ ส่วน
ข้าวเย็นเหนือ	๑๐ ส่วน
ข้าวเย็นใต้	๑๐ ส่วน
สาบเสือ	๖ ส่วน
เทียนดำ	๔ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ฝีมานทรวง ที่มีอาการหอบเหนื่อยจากวัณโรคปอด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ยาตำรับนี้ใช้ในผู้ป่วยวัณโรค มีอาการไอ หอบหืด เจ็บบริเวณช่องท้อง กลืนน้ำไม่ค่อยได้ น้ำลายเป็นฟอง มีภาวะน้ำท่วมปอด ตรวจจากฟิล์มเอกซ์เรย์ พบว่ามีจุดที่ปอด เมื่อใช้ยาตำรับนี้รักษาแล้วอาการไอและเสมหะลดลง
- สัดส่วนของต้นสาบเสือ ใช้ใบ ๒ ส่วน ต้น ๒ ส่วน และราก ๒ ส่วน
- หากอาการดีขึ้นจะใช้ตำรับยาอื่นรักษา เช่น ยาสัตตะโกฐ ยาจันทลีลา
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ฝีหัวคว่ำ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่ง เอา ขมิ้นอ้อย ๑ ใบคนทีสอ ๑ ใบสะเดา ๑ ตำละลายเหล้ากินดับพิษฝีหัวคว่ำแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
คนทีสอ	๑ ส่วน
สะเดา	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ฝีหัวคว่ำ

รูปแบบยา ยาสด *(ดูภาคผนวก ๓.๑๐)*

วิธีปรุงยา ยาทั้งหมดตำให้ละเอียด ผสมสุรา (๔๐ ดีกรี) ปริมาตร ๓๐ มิลลิลิตร คั้นเอาน้ำไว้สำหรับกิน เก็บส่วนกากไว้สำหรับพอก

ขนาดและวิธีการใช้ ยากิน ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ (๑๕ มิลลิลิตร) กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ยาพอก พอกบริเวณที่เป็นวันละ ๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยโรคพิษสุราเรื้อรังและผู้ป่วยโรคตับ

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ยาตำรับยานี้ควรใช้ในรูปแบบยากินและยาพอก
- ใช้น้ำข้าวหมากหรือน้ำสาโทเป็นกระสายยาแทนสุราได้

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๖. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง, หน้า ๑-๒. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ฝีเอ็น

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

สูตรตำรับยา *“แก้ฝีเอ็น เอา เถาวัลย์เปรียง ๑ ใบรัก ๑ กากมะพร้าว ๑ น้ำส้มสายชู ๑ ประคบฝีเอ็นหายแล ฯ”* ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เถาวัลย์เปรียง (เถาสด)	๑ ส่วน
น้ำส้มสายชู	๑ ส่วน
มะพร้าว (กาก)	๑ ส่วน
รัก (ใบสด)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ฝีเอ็น

รูปแบบยา ยาประคบ *(ดูภาคผนวก ๓.๘)*

วิธีปรุงยา นำตัวยาเถาวัลย์เปรียงและรัก ตำให้ละเอียด จากนั้นผสมกับกากมะพร้าวและน้ำส้มสายชู แล้วห่อด้วยผ้าดิบ

ขนาดและวิธีการใช้ ประคบบริเวณที่เป็นวันละ ๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้พยาธิโรคเรื้อน

ชื่ออื่น ยากินภายใน

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ในลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะพยาธิโรค ๔ จำพวกนั้นเป็นคำรบ ๖ ตามอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ

๑. คือเรื้อนจำพวกหนึ่งสมมุติว่าเรื้อนบอน เมื่อแรกผุดขึ้นมานั้นเป็นรู ๆ ประไปมิใคร่จะเห็น ถึงจะเห็นก็เต็มพืดเห็นแต่ขาว ๆ แดง ๆ อยู่ในเนื้อรำไรมิได้เห็นถนัด ฯ

๒. ยังเรื้อนจำพวกหนึ่ง สมมุติว่าเรื้อนหิดนั้น มักขึ้นทั่วทั้งตัวแล้วลามไป ดุจบุคคลเป็นกลาก ฯ

๓. ยังเรื้อนจำพวกหนึ่งสมมุติว่า เรื้อนดอกหมากนั้นผุดขึ้นขาว ๆ ดั่งดอกหมาก ถ้าเหงื่อออก กระทำให้คัน เกาจนน้ำเหลืองซึมจึงหายคัน ฯ

๔. ยังเรื้อนจำพวกหนึ่งสมมุติว่าเรื้อนมะไฟนั้น ขึ้นเป็นเกล็ดแดงขอบขาวใหญ่เท่าผลมะไฟ ถ้าบังเกิดแก่บุคคลผู้ใดแล้ว มักกระทำให้ร้อนดุจต้องเพลิง ให้พอง ๆ ขึ้นมา ฯ อันว่าพยาธิโรคทั้ง ๔ ประการ ซึ่งกล่าวมานี้ ยาแก้ดุจกันตามอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ

ยากินภายใน เอารากช้าหมอง กำแพงเจ็ดชั้น โรกทั้งสอง เชือกเขาหนัง ต้นไข่แลน หญ้าหนวดแมว หัวยั้ง ยาข้าวเย็น สิ่งละ ๒ ตำลึง ๒ บาท กะลามะพร้าวไฟ ๓ ซีก ตาไม้ไผ่ป่า ๗ ตา ต้มตามวิธีให้กิน เมื่อจะกินให้เสกด้วยพุทธคุณ ๗ คาบ แก้พยาธิโรคคือเรื้อน ๔ จำพวก ซึ่งกล่าวมานั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๓๕๐ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กำแพงเจ็ดชั้น	๑๕๐ กรัม
ข้าวเย็นเหนือ	๑๕๐ กรัม
ไข่แลน	๑๕๐ กรัม
ขันทองพยาบาท	๑๕๐ กรัม
เชือกเขาหนัง	๑๕๐ กรัม
ยั้ง	๑๕๐ กรัม
โรกขาว	๑๕๐ กรัม
โรกแดง	๑๕๐ กรัม
หญ้าหนวดแมว	๑๕๐ กรัม
ไผ่ป่า (ตาไม้)	๗ ตา
มะพร้าวไฟ (กะลา)	๓ ซีก

**ไม่รวมปริมาณมะพร้าวไฟ (กะลา) และไผ่ป่า (ตาไม้)*

สรรพคุณ แก้โรคสะเก็ดเงิน

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีการทำงานของหัวใจหรือไตบกพร่อง

ข้อควรระวัง
- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ต้องจำกัดปริมาณโพแทสเซียม เช่น ผู้ที่เป็นโรคหัวใจ เนื่องจากหญ้าหนวดแมวมีปริมาณโพแทสเซียมสูง
- เมื่อกินยาตำรับนี้ อาจทำให้มีอาการมึนงงได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตามกรรมวิธีโบราณ เมื่อจะกินยานี้ให้เสกด้วยคาถาพุทธคุณ ๗ คาบ แล้วจึงกินยา
- ตัวยาหัวยั้งต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๕)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทย ในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้พิษฝี

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“แก้ฝีที่นม บอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ เกลือ ๑ กระเทียม ๑ จุนสี ๑ น้ำมันดิบ หุงเป็นน้ำมันก็ได้แก้พิษฝีที่นม แลฝีทั้งปวงแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๗.๒๕ ส่วน ดังนี้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำมันยางนา*	๓ ส่วน
กระเทียม	๑ ส่วน
เกลือ	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
จุนสี	๐.๒๕ ส่วน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

**ตำรับนี้ใช้น้ำมันยางนาแทนน้ำมันดิบ*

สรรพคุณ แก้ฝี

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุงยา นำตัวยากระเทียม เกลือ ขมิ้นอ้อย และบอระเพ็ดมาบดให้ละเอียด จากนั้นหุงด้วยน้ำมันยางนาและเติมจุนสีตามส่วน

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาจุนสีในตำรับยานี้ให้ลดปริมาณลงเหลือ ๑ ใน ๔ ส่วน และเติมภายหลังจากปรุงยาเสร็จ
- ตัวยาเกลือต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕)*
- ตัวยาจุนสีต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง, หน้า ๑-๒.

ยาแก้ฟกบวมเมื่อยขบ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาทาฟกบวมแลเมื่อยขบทั้งปวง ท่านให้เอา ใบประคำไก่ ๑ ตำลึง ใบกุ่มบก ๑ ตำลึง พริกไทย ๑ ตำลึง ขิง ๑ ตำลึง ดีปลี ๑ ตำลึง บดปั้นเป็นแท่งไว้พ่นด้วยสุราก็ได้ น้ำมะกรูดก็ได้แล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๓๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กุ่มบก (ใบ)	๖๐ กรัม
ขิง	๖๐ กรัม
ดีปลี	๖๐ กรัม
ประคำไก่	๖๐ กรัม
พริกไทย	๖๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ปวดเมื่อยแก้ฟกบวม

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

วิธีปรุงยา ยาทั้งหมดบดให้ละเอียด

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายสุราหรือน้ำมะกรูด ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้มะเร็งไร

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๏ ยามะเร็งไรชอนให้คัน เอาใบชิงช้าชาลี สองส่วน ๑ ใบพุทรา ๑ ข้าวสุก ๑ จุนสีน้อยหนึ่ง บดทา ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชิงช้าชาลี (ใบสด)	๒ ส่วน
ข้าวจ้าว (หุงสุก)	๑ ส่วน
พุทรา (ใบสด)	๑ ส่วน
จุนสี	๑ รำหัด

สรรพคุณ แก้มะเร็งไร มะเร็งชอนทำให้คัน

รูปแบบยา ยาสด *(ดูภาคผนวก ๓.๑๐)*

วิธีปรุงยา ยาทั้งหมดบดให้ละเอียด

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาจุนสีต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๑๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้มานลม

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะอุทรโรค คือมานลม ๔ ประการ อันบังเกิดแต่กองอโธคมาวาต อุทธังคมาวาต แลกองลมกุจฉิยาวาต โกฏฐาไสยาวาตนั้น เมื่อแรกจะบังเกิดขึ้น ให้เป็นเหตุแห่งอุทรโรค คือว่าด้วยลักษณะมานลม ๔ ประการนั้นสืบต่อไป ฯ อันว่าลักษณะมานลม ๔ประการนั้นจะขอยกแยกออกว่าแต่อุทรโรค อันบังเกิดแต่กองอโธคมาวาตนั้นก่อนเป็นปฐม คือกระทำให้ลมนั้นตั้งอยู่ในนาภี มิได้พลัดลงไปเป็นปรกติ จึงให้พะอืดพะอมแลให้นาภีนั้นขึ้นมิรู้วาย บางทีให้จุก บางทีให้แน่นไปทั้งท้องจะบริโภคอาหารมิได้ ให้อิ่มไปด้วยลมเป็นกำลัง จะผายลมก็มิได้สะดวก ให้อุทรนั้นผูกเป็นพรรดึกโดยกำลังลมกองนี้กระทำ จึงให้นาภีนั้นขึ้น พอสังเกตตั้งอยู่ใต้สะดือ ๒ นิ้ว ครั้นงวดจึงกระจายออกแล้วกลับแข็งเข้าเล่าลอยขึ้นมาทับเส้นอัณฑพฤกษ์อยู่ลมนั้นจึงพัดกล้าขึ้น ให้นาภีนั้นใหญ่ออกแล้วแข็งดังประดุจกล่าวมาดังนี้ ฯ

ถ้าจะแก้ เอาจันทน์แดง จันทน์ขาว จันทน์ชะมด เทพทาโร ข่าต้น กรุงเขมา แก่นแสมสาร แก่นแสมทะเล รากคนทีสอ สิ่งละส่วน มหาหิงคุ์ สมอพิเภก มะขามป้อม สมอไทย ว่านน้ำ สิ่งละ ๓ ส่วน หัศคุณเทศ ๕ ส่วน ทำเป็นจุณบดละลายน้ำส้มซ่ากินหนัก ๑ สลึง แก้อุทรโรคกล่าวคือมานลม นั้นหายดีนัก ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๒๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
หัสคุณเทศ	๕ ส่วน
มหาหิงคุ์	๓ ส่วน
มะขามป้อม	๓ ส่วน
ว่านน้ำ	๓ ส่วน
สมอไทย	๓ ส่วน
สมอพิเภก	๓ ส่วน
กรุงเขมา	๑ ส่วน
ข่าต้น	๑ ส่วน
คนทีสอ (ราก)	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์ชะมด	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
เทพทาโร	๑ ส่วน
แสมทะเล	๑ ส่วน
แสมสาร	๑ ส่วน

สรรพคุณ ขับผายลม แก้ลมพรรดึก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๔๐๐-๘๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำส้มซ่ากินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้มานหิน สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะอุทรโรคคือมานหิน อันบังเกิดแต่กองโกฏฐาสยาวาต อัณฑพฤกษ์ รัตตฆาต ซึ่งระคนกันนั้นเป็นคำรบ ๔ คือ โกฏฐาสยาวาตพัดในลำไส้นั้นกล้ายิ่งนัก ให้ลำไส้นั้นพองขึ้น ทับอัณฑพฤกษ์ รัตตฆาตนั้นจึงจมไปแขวนติดกระดูกสันหลังอยู่ ยันลงมาเอาท้องน้อยให้ตึงหน้าเหน่าเป็นกำลังแล้วตั้งเป็นก้อนแข็งใหญ่ขึ้น มีอาการแต่ให้ถ่วงท้องน้อยและให้ยอกสันหลัง หน้าตะโพกอันว่า มานหินทั้ง ๔ ประการ ซึ่งกล่าวมานี้ โทษจะได้เหมือนมานน้ำ มานลมนั้นหามิได้ เป็นแต่นาภีนั้นใหญ่ดุจหญิงทรงครรภ์ ด้วยเป็นชาติโรคให้บังเกิดดุจอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ

อนึ่ง เอาตรีกฎุก ไพล ข่าหลวง กระชาย มหาหิงคุ์ การบูร เปลือกมะรุม ว่านน้ำ ว่านเปราะ ผลพิลังกาสา สิ่งละส่วน ผิวมะกรูด พริกไทย ขิงแห้ง สิ่งละ ๒ ส่วน ใบสมอทะเลนึ่ง ๒๐ ส่วน ทำเป็นจุณละลายน้ำผึ้งให้กินหนัก ๑ สลึง แก้มานหินอันบังเกิดแต่กองโกฏฐาสยาวาต กองอัณฑพฤกษ์ กองรัตตฆาต ระคนกันนั้นหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๓๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอทะเล (ใบ)	๒๐ ส่วน
ขิงแห้ง	๓ ส่วน
พริกไทย	๓ ส่วน
มะกรูด	๒ ส่วน
กระชาย	๑ ส่วน
การบูร	๑ ส่วน
ข่าหลวง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พิลังกาสา	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะรุม	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
ว่านเปราะ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ เป็นยาถ่าย ระบาย ขับลม ในผู้ป่วยท้องมาน

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ตามธาตุหนักเบา

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้มานหิน สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะอุทรโรคคือมานหิน อันบังเกิดแต่กองกุจฉิสยาวาต อัณฑพาต ปัตฆาต ซึ่งระคนกันนั้นเป็นคำรบ ๓ คือกุจฉิสยาวาตนั้น กำเริบขึ้นในอุทรกล้ายิ่งนัก มิได้พัดลงตามช่องทวาร จึงกระทำให้อัณฑพาต ปัตฆาต เป็นเถาแข็งโดยอำนาจลมเดินในลำเส้นนั้นกล้า เส้นนั้น ก็พองขึ้นติดกับชายโครงข้างขวา เป็นแผ่นแข็งดุจแผ่นเหล็ก มีอาการให้แน่นโครงแล้วกระทำให้เจ็บอยู่สองสามวันแล้วหายไป โดยกำลังพิษวาโยกระทำดังกล่าวมานี้ ฯ

อนึ่ง เอาตรีกฎุก ว่านน้ำ ผิวมะกรูด มหาหิงคุ์ สิ่งละส่วน เทียนเยาวพาณี เปราะหอม การบูร เจตมูลเพลิง สิ่งละ ๒ ส่วน เทียนขาว ๓ ส่วน ผักแพวแดง ๖ ส่วน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำส้มซ่าให้กินหนัก ๑ สลึง แก้อุทรโรค คือมานหิน อันบังเกิดแต่กองกุจฉิสยาวาต อัณฑพาต ปัตฆาต ซึ่งระคนกันนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๒๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ผักแพวแดง	๖ ส่วน
เทียนขาว	๓ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๒ ส่วน
เทียนเยาวพาณี	๒ ส่วน
เปราะหอม	๒ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ขับลมในช่องท้องซึ่งทำให้มีอาการจุกเสียดแน่นชายโครง

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑ กรัม ละลายน้ำส้มซ่ากินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็ก สตรีตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้มุตฆาต สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“มุตรฆาฏ ๔ ประการ ว่าเมื่อจะถ่ายปัสสาวะออกมานั้นให้ปวดให้ขัดเจ็บเปนกำลัง ให้โลหิตช้ำ เปนหนองข้นขุ่นดำดุจดังน้ำครามนั้น ชื่อมุตรฆาฏ อันนี้เกิดด้วยกระทบชอกช้ำจึ่งสำแดงโทษเปนดังนี้ กระทำให้ขัดราวข้างดุจเส้นปัตฆาฏ แลให้เสียดแทงในอก จะไหวไปมามิสดวก บริโภคอาหารมิได้ให้อาเจียรเปนลมเปล่ารู้มิถึงว่าเปนเม็ดยอดภายใน

ขนานหนึ่งเอา โกฐทั้ง ๕ ชะมด ๑ พิมเสน ๑ ดอกจันทน์ ๑ แห้วหมู ๑ รากขี้กาแดง ๑ การะบูร ๑ ขิงแห้ง ๑ ขัดมอน ๑ ตรีผลา ๑ เทียนดำ ๑ น้ำประสานทอง ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคทำผงละลายน้ำผึ้งรวงกินแก้มุตฆาฏแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๘ ชนิด รวมปริมาณ ๑๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
การบูร	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขัดมอน	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ขี้กาแดง (ราก)	๑ ส่วน
ชะมดเช็ด	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
น้ำประสานทอง	๑ ส่วน
พิมเสน	๑ ส่วน
มะขามป้อม	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมอพิเภก	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้มุตฆาต

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ยาตำรับนี้โบราณระบุให้บดเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกิน จึงสามารถทำเป็นรูปแบบยาลูกกลอนได้ เพื่อให้สะดวกในการกินและเก็บไว้ได้นาน
- สูตรตำรับดั้งเดิมของยาตำรับนี้ไม่ได้กำหนดขนาดและวิธีการใช้เอาไว้ คณะทำงานจึงมีมติให้กำหนดขนาดและวิธีใช้ของยาตำรับนี้เป็น “ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น” และสาเหตุที่ยาตำรับนี้ต้องกิน ๓ เวลา เนื่องจากอาการของโรคมุตฆาตเป็นอาการเฉียบพลันและรุนแรง
- ตัวยาชะมดเช็ดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๒)*
- ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้มุตฆาต สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“มุตรฆาฏ ๔ ประการ ว่าเมื่อจะถ่ายปัสสาวะออกมานั้นให้ปวดให้ขัดเจ็บเปนกำลัง ให้โลหิตข้ำเปนหนองข้นขุ่นดำดุจดังน้ำครามนั้น ชื่อมุตรฆาฏ อันนี้เกิดด้วยกระทบชอกช้ำจึ่งสำแดงโทษเปนดังนี้ กระทำให้ขัดราวข้างดุจเส้นปัตฆาฏ แลให้เสียดแทงในอก จะไหวไปมามิสดวก บริโภคอาหารมิได้ให้อาเจียรเปนลมเปล่า รู้มิถึงว่าเปนเม็ดยอดภายใน...

ขนานหนึ่งเอา โกฐสอ ๑ อบเชย ๑ งาเม็ด ๑ เจตมูลเพลิง ๑ บอระเพ็ด ๑ ชะมด ๑ มูกมัน ๑ พิมเสน ๑ มหาหิงคุ์ ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ บุกรอ ๑ อุตพิด ๑ โลทนง ๑ รากชะคราม ๑ ไพล ๑ ใบคนทิสอ ๑ เกลือสมุท ๑ โคกกระสุน ๑ พริกเทศ ๑ กะเทียม ๑ น้ำประสานทอง ๑ เทียนทั้ง ๕ รากจิงจ้อ ๑ ผลจิงจ้อ ๑ เสมอภาค ทำเปนผงละลายน้ำร้อน กินบำบัดโรคทั้ง ๑๒ ประการในปัสสาวะ คือให้น้ำปัสสาวะเปนโลหิต แลน้ำปัสสาวะแดงเปนมุตรฆาฏแลช้ำรั่ว โรคแห่งสัตรี และเปนเสมหะ อุปะทมแลริศดวงซึ่งกล่าวมา จบมุตรฆาฏ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๘ ชนิด รวมปริมาณ ๒๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
เกลือสมุทร	๑ ส่วน
โกฐก้านพร้าว	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
คนทีสอ	๑ ส่วน
โคกกระสุน	๑ ส่วน
งา	๑ ส่วน
จิงจ้อ	๑ ส่วน
จิงจ้อ (ผล)	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะคราม	๑ ส่วน
ชะมดเช็ด	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
น้ำประสานทอง	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บุกรอ	๑ ส่วน
พริกเทศ	๑ ส่วน
พิมเสน	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
โมกมัน	๑ ส่วน
โลดทะนง	๑ ส่วน
อบเชย	๑ ส่วน
อุตพิด	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้มุตฆาต แก้ช้ำรั่ว

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินกับน้ำอุ่น วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม

- สูตรตำรับดั้งเดิมของยาตำรับนี้กำหนดให้ “ทำเป็นผง ละลายน้ำร้อนกิน” แต่ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ควรทำเป็นรูปแบบยาลูกกลอน เพื่อให้กินง่ายและเก็บไว้ได้นาน โดยให้กินกับน้ำอุ่น
- สูตรตำรับดั้งเดิมของยาตำรับนี้ไม่ได้กำหนดขนาดและวิธีการใช้เอาไว้ คณะทำงานจึงมีมติให้กำหนดขนาดและวิธีใช้ของยาตำรับนี้เป็น “ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินกับน้ำอุ่นวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น” และสาเหตุที่ยาตำรับนี้ต้องกิน ๓ เวลา เนื่องจากอาการของโรคมุตฆาตเป็นอาการเฉียบพลันและรุนแรง
- “อบเชย” ที่ใช้ในตำรับยาแผนไทยหากไม่ระบุว่าเป็นชนิดใด ให้ถือว่าเป็นอบเชยที่หาได้ในท้องถิ่น คือ *Cinnamomum bejolghotha* (Buch-Ham.) Sweet หรือ *Cinnamomum iners* Reinw. ex Blume
- “โลดทะนง” ที่ใช้ในตำรับยาแผนไทยคือชนิด *Trigonostemon albiflorus* Airy Shaw
- ตัวยาชะมดเช็ดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๒)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*
- ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ระดูขัด

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ระดูขัด ท่านให้เอาฝักส้มป่อย ๒ สลึง ลูกผักกาด ๒ สลึง เทียนดำ ๒ สลึง รากส้มกุ้ง ๒ สลึง หางไหลแดง ๒ สลึง ยาดำ ๑ บาท ใบสมอทะเลเท่ายาทั้งหลาย ต้มกิน ถ้าจะให้ลง แทรกดีเกลือ แล้วกินไป อย่าใส่ดีเกลือเลย โลหิตงามดีนักแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอทะเล (ใบ)	๕๒.๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๗.๕ กรัม
เมล็ดพรรณผักกาด	๗.๕ กรัม
ส้มกุ้ง	๗.๕ กรัม
ส้มป่อย (ฝัก)	๗.๕ กรัม
หางไหลแดง	๗.๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ระดูขัด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ให้ดื่มจนกว่าประจำเดือนจะมา แต่ไม่ควรดื่มติดต่อกันเกิน ๑ เดือน ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อห้ามใช้
- ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้มีไข้
- ห้ามใช้ในหญิงที่กำลังมีระดู เพราะจะทำให้มีการขับระดูออกมามากขึ้น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตำรับยานี้ควรใช้ภายใต้การควบคุมดูแลของแพทย์แผนไทย เนื่องจากต้องมีการติดตามผลการใช้และการรักษาอย่างต่อเนื่องเพราะตำรับยามีฤทธิ์เป็นยาถ่าย ดังนั้น เมื่อกินยาในวันแรกถ้ามีอาการถ่ายมาก ให้ลดปริมาณยาที่กินต่อมื้อ ไม่ต้องแทรกดีเกลือ แต่หากกินแล้วยังไม่มีการขับถ่ายออกมา จึงค่อยแทรกดีเกลือในยาหม้อต่อ ๆ ไป
- ตัวยาสมอทะเล (ใบ) ต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๕)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาส้มป่อยต้องปิ้งไฟก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๔)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๑๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑.

ยาแก้รำมะนาด

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะวัณโรคบังเกิดภายในอันชื่อว่า ทันตกุฎฐัง บังเกิดในกรามนั้นเป็นคำรบ ๒ ถ้าขึ้นขวาชื่อว่าทันตกุฎฐัง ถ้าบังเกิดขึ้นซ้ายนั้นได้ชื่อทันตมุนลัง มีประเภทดุจกันผิดกันแต่ชื่อเมื่อแรกตั้งขึ้น มีวรรณะสัณฐานดังเม็ดข้าวโพด มีสีแดง สีเหลือง สีผลหว้า บางทีแข็งดุจเม็ดหูด ร้ายนัก เมื่อแตกออกมีสัณฐานดังดอกลำโพง แล้วเปื่อยลามเข้าไปถึงลำคอ มีน้ำเหลืองมากกว่าบุพโพ มีพิษกล้ายิ่งนัก กระทำให้ปวดแต่ต้นคางขึ้นไปกระหม่อม ฟกบวมออกมาภายนอก ให้จับสะบัดร้อนสะบัดหนาว ให้บริโภคอาหารมิได้ แพทย์มิรู้ถึง ก็สมมุติว่ามะเร็งรำมะนาด ย่อมตายเสียเป็นอันมาก ดุจอาจารย์ท่านกล่าวไว้ดังนี้ ฯ ถ้าจะแก้ให้แก้แต่ยังมิแตกยังอ่อนอยู่นั้น ๆ

ขนานหนึ่ง เอา เกลือสินเธาว์ พันธุ์ผักกาด สมอเทศ สมอไทย สมอพิเภก โกฐกระดูก ว่านน้ำ หญ้ารังกา ใบสะเดา ขิงแห้ง ดีปลี เทียนดำ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ ละลายสุราทาเกลื่อนฝีอันชื่อว่าทันตกุฎฐัง อันบังเกิดต้นกรามนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เกลือสินเธาว์	๑ ส่วน
โกฐกระดูก	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เมล็ดพรรณผักกาด	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
สมอเทศ	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมอพิเภก	๑ ส่วน
สะเดา	๑ ส่วน
หญ้ารังกา	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้รำมะนาดและเหงือกบวมในระยะแรก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม ทาวันละ ๓-๔ ครั้ง เกลื่อนบริเวณเหงือกที่บวม

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงจมูก สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าฆานะ กล่าวคือ โรคริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นในนาสิกนั้นเป็นคำรบ ๓ มีอาการกระทำให้หายใจขัด บางทีเป็นเม็ดยอดขึ้นในนาสิก แล้วแตกลำลาบออกเหม็นคาวคอกระทำพิษให้ปวด ให้แสบร้อนเป็นกำลัง บางทีให้น้ำมูกไหลอยู่เป็นนิจ ใสดุจน้ำฝนให้เหม็นคาวคอยิ่งนัก ฯ

อนึ่ง เอาบุกรอ ดองดึง ผลมะกล่ำใหญ่ ดีปลี มะขามป้อม สมอไทย สมอเทศ กระวาน สมุลแว้ง ชะเอมเทศ โกฐสอ เทียนขาว เทียนสัตตบุษย์ เทียนเยาวพาณี สิ่งละส่วน เจตมูลเพลิง ๒ ส่วน ทำเป็นจุณบด ทำแท่งไว้ละลายน้ำกระสายอันควรแก่โรคให้กิน แก้ริดสีดวงอันบังเกิดในนาสิก อันอาจารย์กล่าวไว้สืบ ๆ กันมา อย่าสนเท่ห์เลย ได้ใช้มามากแล้ว เป็นมหาวิเศษนัก ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เจตมูลเพลิง	๒ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
ดองดึง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนเยาวพาณี	๑ ส่วน
เทียนสัตตบุษย์	๑ ส่วน
บุกรอ	๑ ส่วน
มะกล่ำใหญ่	๑ ส่วน
มะขามป้อม	๑ ส่วน
สมอเทศ	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมุลแว้ง	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงจมูก

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงจมูก สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าฆานะ กล่าวคือ โรคริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นในนาสิกนั้นเป็นคำรบ ๓ มีอาการกระทำให้หายใจขัด บางทีเป็นเม็ดยอดขึ้นในนาสิก แล้วแตกลำลาบออกเหม็นคาวคอกระทำพิษให้ปวด ให้แสบร้อนเป็นกำลัง บางทีให้น้ำมูกไหลอยู่เป็นนิจ ใสดุจน้ำฝน ให้เหม็นคาวคอยิ่งนัก ฯ

อนึ่ง เอาขิงแห้ง ดองดึง อุตพิด กระดาดแดง กระดาดขาว บุกรอ กลอย กระวาน สิ่งละส่วน พริกไทย ๘ ส่วน ทำเป็นจุณบดละลายน้ำร้อนกิน แก้ริดสีดวงอันเกิดแต่นาสิกนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๘ ส่วน
กระดาดขาว	๑ ส่วน
กระดาดแดง	๑ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
กลอย	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดองดึง	๑ ส่วน
บุกรอ	๑ ส่วน
อุตพิด	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงจมูก

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยากระดาดขาวต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑)*
- ตัวยากระดาดแดงต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒)*

- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าบานทะโรค กล่าวคือริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นตามขอบทวารรอบนั้นเป็นคำรบ ๑๗ มีลักษณะอาการกระทำให้เปื่อยไปทั้งทวารหนัก เป็นบุพโพโลหิตเหม็นเน่า เหม็นโขงยิ่งนัก ให้ปวดแสบปวดร้อนเป็นกำลัง และอุจจาระนั้นผูกเข้ามิได้ ถ้าผูกเข้ากระทำให้เจ็บปวดให้ตึงไปทั้งทวาร มีความเวทนาเป็นอันมาก ฯ

ถ้าจะแก้เอา รากถั่วพู รากมะแว้งเครือ รากมะเขือขื่น หอมแดง หญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบกะเม็ง ใบตำลึงตัวผู้ ผลลำโพงกาสลัก เอาน้ำสิ่งละถ้วย น้ำมันงาถ้วย ๑ หุงด้วยไฟแกลบให้คงแต่น้ำมันแล้วจึงเอา ดีงูเหลือม ๑ เฟื้อง ปรุงลงในน้ำมัน ทาแก้ริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นตามขอบทวารหนักนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
งูเหลือม	๑.๘๗๕ กรัม
กะเม็ง (น้ำคั้นจากใบ)	๑๕๐ มิลลิลิตร
ตำลึงตัวผู้ (น้ำคั้นจากใบ)	๑๕๐ มิลลิลิตร
ถั่วพู (น้ำคั้นจากราก)	๑๕๐ มิลลิลิตร
น้ำมันงา	๑๕๐ มิลลิลิตร
มะเขือขื่น (น้ำคั้นจากราก)	๑๕๐ มิลลิลิตร
มะแว้งเครือ (น้ำคั้นจากราก)	๑๕๐ มิลลิลิตร
ลำโพงกาสลัก (น้ำคั้นจากผล)	๑๕๐ มิลลิลิตร
หญ้าปากควาย (น้ำคั้นจากทั้งต้น)	๑๕๐ มิลลิลิตร
หญ้าแพรก (น้ำคั้นจากทั้งต้น)	๑๕๐ มิลลิลิตร
หอมแดง (น้ำคั้นจากหัว)	๑๕๐ มิลลิลิตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามจำหน่ายเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงทวารหนัก

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นอย่างน้อยวันละ ๓ ครั้ง

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าบานทะโรค กล่าวคือริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นตามขอบทวารรอบนั้นเป็นคำรบ ๑๗ มีลักษณะอาการกระทำให้เปื่อยไปทั้งทวารหนัก เป็นบุพโพโลหิตเหม็นเน่า เหม็นโขงยิ่งนัก ให้ปวดแสบปวดร้อนเป็นกำลัง และอุจจาระนั้นผูกเข้ามิได้ ถ้าผูกเข้ากระทำให้เจ็บปวดให้ตึงไปทั้งทวาร มีความเวทนาเป็นอันมาก ฯ

ขนานหนึ่ง เอา พริกไทย ขิงแห้ง ผลกระวาน ผลจันทน์ สะค้าน ดีปลี รากช้าพลู รากกัญชา เอาเสมอภาคทำเป็นจุณ บดละลายน้ำผึ้งรวงกินหนัก ๑ สลึง แก้ริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นตามขอบทวารหนัก หายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระวาน	๑ ส่วน
กัญชา (ราก)	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ชะพลู	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงทวารตามขอบทวารหนัก

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ กินครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก สูตร ๓

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าบานทะโรค กล่าวคือริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นตามขอบทวารรอบนั้นเป็นคำรบ ๑๗ มีลักษณะอาการกระทำให้เปื่อยไปทั้งทวารหนัก เป็นบุพโพโลหิตเหม็นเน่า เหม็นโขงยิ่งนัก ให้ปวดแสบปวดร้อนเป็นกำลัง และอุจจาระนั้นผูกเข้ามิได้ ถ้าผูกเข้ากระทำให้เจ็บปวดให้ตึงไปทั้งทวาร มีความเวทนาเป็นอันมาก ฯ

ขนานหนึ่ง เอา สีเสียดเทศ ยาข้าวเย็น เนระพูสี หญ้าปากควาย เอาเสมอภาคต้มตามวิธีให้กิน แก้ริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นขอบทวารหนักหายดีนักฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข้าวเย็นเหนือ	๑ ส่วน
เนระพูสี	๑ ส่วน
สีเสียดเทศ	๑ ส่วน
หญ้าปากควาย	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงทวารตามขอบทวารหนัก ที่มีเลือดออก

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ มิลลิลิตร กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

คำเตือน ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการท้องผูก

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสีเสียดเทศต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงทวารหนัก สูตร ๔

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าบานทะโรค กล่าวคือริดสีดวงอันบังเกิดขึ้นตามขอบทวารรอบนั้นเป็นคำรบ ๑๗ มีลักษณะอาการกระทำให้เปื่อยไปทั้งทวารหนัก เป็นบุพโพโลหิตเหม็นเน่า เหม็นโขงยิ่งนัก ให้ปวดแสบปวดร้อนเป็นกำลัง และอุจจาระนั้นผูกเข้ามิได้ ถ้าผูกเข้ากระทำให้เจ็บปวดให้ตึงไปทั้งทวาร มีความเวทนาเป็นอันมาก ฯ

ขนานหนึ่ง เอา ดีปลี ใบหนาด ไพล ขิงแห้ง กัญชาเทศ รากส้มกุ้ง รากมะแว้งต้น รากมะแว้งเครือ รากมะเขือขื่น บุกรอ กลอย อุตพิด กระดาดทั้งสอง เกลือสมุทร ดินประสิวขาว สารส้ม เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณแล้วจึงเอาน้ำมะนาว น้ำส้มซ่า น้ำผึ้ง เอาเสมอภาคพอควร ใส่กระทะตั้งไฟให้งวด แล้วเอายาผงนั้นใส่ลงกวนไปให้ปั้นได้จึงให้กินหนัก ๑ สลึง แก้ริดสีดวง อันบังเกิดขึ้นขอบทวารหนักหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดาดขาว	๑ ส่วน
กระดาดแดง	๑ ส่วน
กลอย	๑ ส่วน
กัญชาเทศ	๑ ส่วน
เกลือสมุทร	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดินประสิวขาว	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
บุกรอ	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มะเขือขื่น	๑ ส่วน
มะแว้งเครือ (ราก)	๑ ส่วน
มะแว้งต้น (ราก)	๑ ส่วน
ส้มกุ้ง	๑ ส่วน
สารส้ม	๑ ส่วน
หนาด	๑ ส่วน
อุตพิด	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงทวารตามขอบทวารหนัก

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามใช้เพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยากระดาดขาวต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑)*
- ตัวยากระดาดแดงที่ต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒)*
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงลำคอ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤคโรค อันชื่อว่าโรหินีกล่าวคือโรคริดสีดวง อันบังเกิดในลำคอนั้นเป็นคำรบ ๕ มีอาการกระทำให้ชุ่มไปด้วยเสมหะ ให้เหม็นคาวลำคอเป็นกำลัง บางทีให้เน่าเหม็นโขง ให้ลำคอเป็นเลือด บริโภคอาหารมิได้ไม่มีรส ฯ

ขนานหนึ่ง เอาแก่นสน ส่วน ๑ ขิงแห้ง ๒ ส่วนทำเป็นจุณเอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะงั่วส่วนหนึ่ง น้ำร้อนสองส่วน แก้ริดสีดวงอันบังเกิดในลำคอนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒ ชนิด รวมปริมาณ ๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๒ ส่วน
สน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงในลำคอ เมื่อมีเสมหะมาก เหม็นคาวในลำคอ กินอาหารไม่รู้รส เป็นต้น

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๔๐๐-๘๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำมะงั่ว ๑ ช้อนชา น้ำร้อน ๒ ช้อนชา ผสมให้เข้ากัน ป้ายคอวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น หรือเมื่อมีเสมหะมาก

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงลำคอ สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าโรหินีกล่าวคือ โรคริดสีดวงอันบังเกิดในลำคอนั้นเป็นคำรบ ๕ มีอาการกระทำให้ชุ่มไปด้วยเสมหะ ให้เหม็นคาวลำคอเป็นกำลัง บางทีให้เน่าเหม็นโขง ให้ลำคอเป็นเลือด บริโภคอาหารมิได้ไม่มีรส ฯ

ขนานหนึ่ง เอาใบมะนาว กระวาน รากมะเขือขื่น ขมิ้นชัน สมอไทย ผักแพวแดง เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อน กินแก้ริดสีดวงในลำคอนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระวาน	๑ ส่วน
ขมิ้นชัน	๑ ส่วน
ผักแพวแดง	๑ ส่วน
มะเขือขื่น	๑ ส่วน
มะนาว (ใบ)	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงในลำคอ เมื่อมีเสมหะมาก เหม็นคาวในลำคอ กินอาหารไม่รู้รส เป็นต้น

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๔๐๐-๘๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำร้อน กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีเสมหะมาก

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ริดสีดวงลำไส้

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าอันตคุณะ กล่าวคือโรคริดสีดวงอันบังเกิดในลำไส้น้อยนั้นเป็นคำรบ ๙ มีอาการกระทำให้ลงท้องยิ่งนัก อยู่ดี ๆ ก็ลงไประคนด้วยวาโยมีกำลัง เมื่อไปอุจจาระนั้นดุจผายลม มีเสียงอันดัง บางทีมีเสมหะ บางทีหาเสมหะมิได้ ให้หิวโหยถอยกำลังยิ่งนัก ฯ

อนึ่ง เอากะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย อบเชย เจตมูลเพลิง สมุลแว้ง ข่าต้น ขมิ้นเครือ สิ่งละส่วน รากมะแว้งทั้งสอง สิ่งละ ๒ ส่วน ตรีกฎุก สิ่งละ ๔ ส่วน ทำเป็นจุณบดละลายน้ำร้อนกินหนัก ๑ สลึง แก้ริดสีดวงอันบังเกิดในลำไส้น้อยนั้นหายดีนัก ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๒๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๔ ส่วน
ดีปลี	๔ ส่วน
พริกไทย	๔ ส่วน
มะแว้งเครือ (ราก)	๒ ส่วน
มะแว้งต้น (ราก)	๒ ส่วน
กะทือ	๑ ส่วน
ขมิ้นเครือ	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ข่าต้น	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
สมุลแว้ง	๑ ส่วน
อบเชยเทศ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงลำไส้ที่มีอาการท้องเสียบ่อย ๆ

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินกับน้ำอุ่นวันละ ๓-๔ ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้เริมแลงูสวัด

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาเริมแลงูสวัด ท่านให้เอา เปลือกเพกา ฝนกับน้ำปูนใสทาหายแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒ ชนิด รวมปริมาณ ๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำปูนใส	๑ ส่วน
เพกา (เปลือกฝัก)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้เริมและงูสวัด

รูปแบบยา ยาทา *(ดูภาคผนวก ๓.๑๔)*

วิธีปรุงยา นำเปลือกฝักเพกาฝนกับน้ำปูนใส

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ยาแก้เรื้อนกวาง

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้เรื้อนกวาง เอา ลูกมะกอกเผาไฟ ๑ บดละลายน้ำมันดิบ ทาหายแล ฯ”

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒ ชนิด รวมปริมาณ ๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำมันยางนา*	๑ ส่วน
มะกอกป่า	๑ ส่วน

**ตำรับนี้ใช้น้ำมันยางนาแทนน้ำมันดิบ*

สรรพคุณ แก้เรื้อนกวาง

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุงยา นำเมล็ดมะกอกป่าที่เผาแล้วบดให้ละเอียด ผสมกับน้ำมันยางนา

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามะกอกป่าต้องสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๕)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้โรคจิต

ที่มาของตำรับยา อายุรเวทศึกษา *[๑, ๒]*

“เอาเปลือกกุ่มน้ำ ๒ บาท เปลือกมะรุม ๖ บาท แห้วหมู เปล้าน้อย เปล้าใหญ่ รางแดง จันทน์เทศ เปลือกมะตูม ก้านกัญชา บอระเพ็ด เปลือกโมกมัน หญ้าชันกาด สนเทศ สิ่งละ ๑ บาท ระย่อมเท่ายาทั้งหลาย รวมตำผงละลายน้ำร้อนแทรกพิมเสน กินครั้งแรกหนัก ๒ ไพ ถ้านอนไม่หลับ ให้ทวียาขึ้นไปถึง ๑ สลึง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๕๗๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ระย่อม	๒๘๕ กรัม
มะรุม	๙๐ กรัม
กุ่มน้ำ	๓๐ กรัม
กัญชา (ก้านใบ)	๑๕ กรัม
จันทน์เทศ	๑๕ กรัม
บอระเพ็ด	๑๕ กรัม
เปล้าน้อย (ราก)	๑๕ กรัม
เปล้าใหญ่ (ราก)	๑๕ กรัม
มะตูม (เปลือกต้น)	๑๕ กรัม
โมกมัน	๑๕ กรัม
รางแดง	๑๕ กรัม
สนเทศ	๑๕ กรัม
หญ้าชันกาด	๑๕ กรัม
แห้วหมู	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้โรคลมที่ทำให้กังวล เครียด นอนไม่หลับ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำต้มสุกแทรกพิมเสนกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น หากอาการไม่ดีขึ้น/หรือยังนอนไม่หลับ ปรับขนาดยาเป็นครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำต้มสุกแทรกพิมเสนกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ยาแคปซูล ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น หากอาการไม่ดีขึ้น/หรือยังนอนไม่หลับ ปรับขนาดยาเป็นครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ควรเริ่มกินจากขนาดยาน้อย ๆ ก่อน ถ้ายังมีอาการนอนไม่หลับอยู่ ให้เพิ่มขนาดยามากขึ้น

ข้อห้ามใช้
- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี
- ห้ามใช้ในผู้ที่ใช้ยาลดความดันโลหิต

ข้อควรระวัง
- ควรระวังการใช้ยาตำรับที่มีระย่อมเป็นส่วนประกอบ เนื่องจากสารสำคัญซึ่งมีฤทธิ์ในการลดความดัน คือ สารเรเซอร์พีน (reserpine) และแอลคาลอยด์อื่น ๆ หากได้รับในขนาดที่สูงเกินไปจะเป็นพิษต่อระบบประสาท มีผลกดการทำงานของประสาท ทำให้เกิดอาการวิงเวียนศีรษะ ปากแห้ง คัดจมูก ท้องร่วง มึนงง หน้ามืด ใจสั่น ซึม มือแขนสั่น หรือถึงขั้นหัวใจหยุดเต้นได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ยาแก้โรคจิตตำรับนี้ เป็นตำรับยาตามตำราอายุรเวทศึกษา (ขุนนิทเทสสุขกิจ) เล่ม ๒ ทั้งนี้ ไม่ได้หมายถึงโรคจิตในความหมายของการแพทย์แผนปัจจุบัน (โรคทางจิตเวชและไบโพลาร์)
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาระย่อมต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา. เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ลม สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลม มือตายลมเหน็บชาเท้าเย็น ลมชักสะดุ้ง ลมเรอ ลมสวิงสวาย ประดุจล้นใจ ท่านให้เอารากตองแตก ๓ บาท รากจิงจ้อเหลี่ยม ๒ บาท ลูกมะตูมอ่อน ๒ บาท ลูกสมอไทย ๑ บาท ลูกกระวาน ๑ บาท กานพลู ๒ สลึง ลูกจันทน์ ๒ สลึง เทียนทั้ง ๕ เอาสิ่งละ ๑ บาท ๑ สลึง ดีปลี ๑ บาท ยาทั้งนี้ต้มเป็นผงกินกับน้ำร้อน แก้ลมไหล่ตายยกไม่ขึ้น แก้เสลดแห้งติดอกติดคอ เหม็นคาวคอ แก้ลมพันระดึก แก้กล่อนเป็นก้อนในท้อง แก้มุตกิด ๒ ประการ แก้ลมเบาเป็นเลือด เบาหยดหยอด มิสะดวก เสียวถึงหัวใจหาย ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๒๕๘.๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ตองแตก	๔๕ กรัม
จิงจ้อเหลี่ยม	๓๐ กรัม
มะตูม	๓๐ กรัม
เทียนขาว	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนดำ	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนแดง	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๘.๗๕ กรัม
กระวาน	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
สมอไทย	๑๕ กรัม
กานพลู	๗.๕๐ กรัม
ลูกจันทน์	๗.๕๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้อาการมือตาย เหน็บชา เท้าเย็น แก้ลมชักสะดุ้ง ลมเรอ ลมสวิงสวาย แก้ลมไหล่ตายยกไม่ขึ้น แก้เสลดแห้งติดอกติดคอ เหม็นคาวคอ แก้ลมพรรดึก แก้กล่อนเป็นก้อนในท้อง แก้ลมทำให้ปัสสาวะเป็นเลือด ปัสสาวะกะปริดกะปรอยไม่สะดวก แก้ลมเสียวถึงหัวใจ

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำอุ่นกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาตองแตกต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๕)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๑๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลม สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลม ๚ ๑๓๘๚ ยาแก้ลมมือตีนตายเป็นง่อยเปลี้ย เดินมิได้ กินอาหารมิได้ เอา มหาหิงคุ์ ๑ ลูกผักกาด ๑ หัวหอม ๑ ใบผักเสี้ยนทั้ง ๒ กระดาดทั้ง ๒ ผิวไม้สีสุก ๑ หัวเต่าเกียด ๑ ผักคราดทั้งต้น ทั้งราก ทั้งใบ ทั้งดอก ผิวมะกรูดเท่ายาทั้งหลาย ตำเป็นผงลายเหล้า น้ำขิง น้ำข่า น้ำส้มซ่าก็ได้ กิน แก้สารพัดลมดีนักแล ๚”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๒๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะกรูด	๑๐ ส่วน
กระดาดขาว	๑ ส่วน
กระดาดแดง	๑ ส่วน
เต่าเกียด	๑ ส่วน
เมล็ดพรรณผักกาด	๑ ส่วน
ผักคราด	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนไทย (ใบ)	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนผี (ใบ)	๑ ส่วน
ไผ่สีสุก	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
หอม	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้สารพัดลม แก้ลมมือตายเท้าตายกินอาหารไม่ได้

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายสุรา น้ำขิง น้ำข่า หรือน้ำส้มซ่า กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยากระดาดขาวต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑)*
- ตัวยากระดาดแดงต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ลมกล่อน สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาแก้ลมกล่อน โคคลาน ๑ ตำลึง เทียนสัตตบุษย์ ๑ ตำลึง ๒ บาท การบูร ๓ บาท กระวาน ๑ ตำลึง ๒ บาท กัญชา ๓ บาท พริกไทย ๒ ตำลึง หิงคุ์ ๒ ตำลึง ลูกเอ็น ๑ ตำลึง ๒ บาท เจตมูล ๒ ตำลึง ๓ บาท ดีปลี ๕ ตำลึง ขิง ๒ ตำลึง ๒ บาท สมุลแว้ง ๓ ตำลึง รากมะเขือขื่น ๓ บาท บุกรอ ๒ ตำลึง ๒ บาท หอยแครง ๒ บาท หอยขม ๒ บาท น้ำอ้อยแดง น้ำเปลือกมะรุมเป็นกระสายกิน แก้ลมกล่อน ขัดข้อให้เมื่อยแลเสียดแทง ขัดข้อกินหาย ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๗๑๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดีปลี	๓๐๐ กรัม
สมุลแว้ง	๑๘๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๖๕ กรัม
ขิง	๑๕๐ กรัม
บุกรอ	๑๕๐ กรัม
พริกไทย	๑๒๐ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๒๐ กรัม
กระวาน	๙๐ กรัม
เทียนสัตตบุษย์	๙๐ กรัม
ลูกเอ็น	๙๐ กรัม
โคคลาน	๖๐ กรัม
กัญชา	๔๕ กรัม
การบูร	๔๕ กรัม
มะเขือขื่น	๔๕ กรัม
หอยขม	๓๐ กรัม
หอยแครง	๓๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมกล่อน ข้อขัด ปวดเมื่อย

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

วิธีปรุงยา ยาทั้งหมดบดให้ละเอียด

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ กรัม) ละลายน้ำอ้อยแดงหรือน้ำเปลือกมะรุมกินวันละ ๒ ครั้ง หลังอาหาร เช้าและเย็น

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมการใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยาบุกรอเป็นสมุนไพรหายาก สามารถใช้บุกคางคกทดแทนได้
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยาหอยขมต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๓)*
- ตัวยาหอยแครงต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ลมกล่อน สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมกล่อน เอา รากผักเสี้ยนทั้ง ๒ โคกกระสุน ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ พญามือเหล็ก ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ เถาวัลย์เหล็ก ๑ แกแล ๑ ใบมัดกา ๑ แก่นขนุน ๑ ต้มกินแก้ลมกล่อนเหน็บ แก้ลมกล่อนชา ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
แกแล	๑ ส่วน
ขนุนละมุด	๑ ส่วน
ขี้เหล็ก	๑ ส่วน
โคกกระสุน	๑ ส่วน
เถาวัลย์เปรียง	๑ ส่วน
เถาวัลย์เหล็ก	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนไทย (ราก)	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนผี (ราก)	๑ ส่วน
พญามือเหล็ก	๑ ส่วน
มะกา	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมกล่อนเหน็บ แก้ลมกล่อนชา

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ลมกล่อนให้จุก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๐ ยาแก้ลมกล่อนให้จุก แก่นแสมทั้ง ๒ เบี้ยจันทน์เผาไฟ ๑ หอยแครงเผาไฟ ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ กระเทียม ๑ ข่า ๑ แก้จุก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เบี้ยจั่น	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
แสมทะเล	๑ ส่วน
แสมสาร	๑ ส่วน
หอยแครง	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้จุก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาเบี้ยจั่นต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๐)*
- ตัวยาหอยแครงต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลมกษัย

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมกล่อนและลมกระษัย ขับอุจจาระไหลลง เอา เทียนทั้ง ๕ สมอทั้ง ๓ เอาสิ่งละ ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ ตำลึง ดองดึง ๑ บาท ข้าวข้า ๑ บาท เอา กระเทียมเท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำตามสรรพคุณ และกระบวนโรคนั้นเถิด ใช้ได้มากอยู่ ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๔๒๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๒๑๐ กรัม
มหาหิงคุ์	๖๐ กรัม
เข้าค่า	๑๕ กรัม
ดองดึง	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๕ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมกล่อน ลมกษัย และบรรเทาอาการท้องผูก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ กรัม) ละลายน้ำ กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยาเข้าค่าต้องประสะก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๘)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามใช้เพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๔๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลมกษัยกล่อน

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมกระษัยกล่อน เอา รากชะพลู ๑ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เจตมูลเพลิง ๒ สลึง ขิง ๑ บาท สะค้าน ๒ สลึง ดีปลี ๑ บาท เทียนแดง เทียนขาว เอาสิ่งละ ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ บาท พริกไทย ๒ สลึง การบูร ๒ สลึง ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒๕.๖๒๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะพลู	๒๐.๖๒๕ กรัม
ขิง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
การบูร	๗.๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๗.๕ กรัม
พริกไทย	๗.๕ กรัม
สะค้าน	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมกษัยกล่อน อาการเหน็บชา

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ กรัม) กินวันละ ๒ ครั้ง หลังอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๑๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลมกษัยลูกอัณฑะใหญ่

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมกระษัยลูกคันทะ(อัณฑะ)ใหญ่กินแล้วหาย...(เลือน)...ให้เอา ข้าวเหนียวดำสาม ยาแป้งข้าวหมาก ๓ ใบ ให้เป็นหมากดีแล้วเอากระชาย ๑ ตำลึง พริกไทยค่อนทะนานหนึ่ง ตำกับกระชายเคล้าข้าวหมากกินแห้ง ตำตากตำผงละลายน้ำผึ้งกินหายแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๓,๐๖๐ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข้าวเหนียวดำ (นึ่ง)	๒,๔๐๐ กรัม
พริกไทย	๖๐๐ กรัม
กระชาย	๖๐ กรัม
แป้งข้าวหมาก	๓ ลูก

** ไม่รวมปริมาณแป้งข้าวหมาก*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ลมกษัย

รูปแบบยา ยาสด *(ดูภาคผนวก ๓.๑๐)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

วิธีปรุงยา

ยาสด

ข้าวเหนียวดำนึ่ง ผึ่งให้เย็น ผสมกับแป้งข้าวหมาก หมักทิ้งไว้ ๒ คืน แล้วผสมกับพริกไทยและกระชายที่ตำละเอียดให้เข้ากัน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาลูกกลอน

ข้าวเหนียวดำนึ่งผึ่งให้เย็น ผสมกับแป้งข้าวหมาก หมักทิ้งไว้ ๒ คืน ผสมกับพริกไทยและกระชายที่ตำละเอียดให้เข้ากัน ตากแห้ง ตำเป็นผง ละลายน้ำผึ้ง ปั้นเป็นลูกกลอน

ขนาดและวิธีการใช้

ยาสด

ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ กรัม) กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร ๑ ชั่วโมง เช้าและเย็น

ยาลูกกลอน

ครั้งละ ๒ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร ๑ ชั่วโมง เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี
- ห้ามใช้ในผู้ที่กินยาละลายลิ่มเลือด

คำเตือน ผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบควรกินยานี้หลังอาหาร

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ยาตำรับนี้เหมาะสำหรับผู้ป่วยโรคกระษัยกล่อนลมในผู้หญิง และต่อมลูกหมากโตในผู้ชาย หากมีอาการเรื้อรังให้ใช้ตำรับยานี้ร่วมกับการนวดจะทำให้ได้ผลเร็วขึ้น
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๕๒๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ลมกุจฉิสวาตอติสาร

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“จะกล่าวลักษณะลมกุจฉิสยาวาตอติสาร อันเป็นปัจจุบันกรรมนั้นเป็นคำรบ ๕ ลมกองนี้ เกิดอยู่นอกไส้ พัดแต่เพียงคอลงไปทวารหนักเบา เมื่อจะให้โทษนั้นประมวลกันเข้าเป็นก้อนในท้อง แต่ว่าอยู่นอกไส้ กระทำให้ลงท้องเหม็นคาว แต่มิได้ปวดมวน อยู่ ๆ ก็ไหลออกมาเอง เหตุว่าลมกองนี้เป็นเจ้าของทวาร มิได้หยัดทวารไว้ได้ สมมุติว่าทวารเปิดอยู่ดุจกล่าวมาดังนี้

“ถ้าจะแก้ เอาโกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า สิ่งละส่วน กระเทียม การบูร มหาหิงคุ์ สิ่งละ ๒ ส่วน ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน ว่านร่อนทอง กะทือ กระชาย ข่าตาแดง ลูกจันทน์ กานพลู ลูกเบญกานี ฝิ่นต้น ลูกมะตูมอ่อนสิ่งละ ๔ ส่วน ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะรุมต้ม กินแก้ลมกุจฉิสยาวาตอติสารหาย ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๔ ชนิด รวมปริมาณ ๖๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระชาย	๔ ส่วน
กะทือ	๔ ส่วน
กานพลู	๔ ส่วน
ขมิ้นชัน	๔ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๔ ส่วน
ข่าตาแดง	๔ ส่วน
เบญกานี	๔ ส่วน
ฝิ่นต้น	๔ ส่วน
มะตูม	๔ ส่วน
ลูกจันทน์	๔ ส่วน
ว่านร่อนทอง	๔ ส่วน
กระเทียม	๒ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มหาหิงคุ์	๒ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ท้องเสียที่เกิดจากลมกุจฉิสยาวาต

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๔๐๐-๘๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำมะรุมต้ม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าและเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ลมต่าง ๆ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมต่างๆให้เจ็บหน้าอก เกลียวข้างเส้นตึงแน่นท้องเพื่อเส้นตึงแต่หัวหน่าวขึ้นมาหน้าอก ให้ปวดท้อง ให้ตาเจ็บ ให้เหียนราก ให้ปวดหนังท้อง ให้น้ำลายเป็นฟอง ถ่มน้ำลายอยู่ยังรุ่งยังค่ำ ให้ออก ให้หน้ามืดแลวิงเวียนแลลมกระษัยยาแก้ริดสีดวงเลือดอยู่ไฟไม่ได้

ท่านให้เอา ขมิ้นอ้อยหัวใหญ่ มะกรูด ๓ ใบ เอาแต่ผิว ๑ พริกไทย ถ้วยน้ำนม ๑ ดีปลี ๗ ดอก ขิง ๗ แว่น กระเทียม ๗ กลีบ ๑ การบูร ๒ บาท ยาทั้งนี้ตำยัดใส่ในขมิ้นอ้อยหมกไฟให้สุกแช่เหล้าฝังข้าวเปลือกไว้ ๓ วัน กินหายตาคงเป็นเจ้าของตักบาตรไปเถิด ฯ

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๗ กลีบ
การบูร	๓๐ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๑ หัว
ขิง	๗ แว่น
ดีปลี	๗ ดอก
พริกไทย	ตวง ๓๐ มิลลิลิตร
มะกรูด	๓ ผล
สุรา	๗๕๐ มิลลิลิตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ลมต่าง ๆ ซึ่งทำให้มีอาการเจ็บหน้าอก ตึงแน่นท้อง คลื่นไส้อาเจียน ปวดท้อง หน้ามืดวิงเวียน แก้ลมกระษัย แก้ริดสีดวงเลือดอยู่ไฟไม่ได้

รูปแบบยา ยาดอง *(ดูภาคผนวก ๓.๑๑)*

วิธีปรุงยา ตัวยากระเทียม การบูร ขิง ดีปลี พริกไทย และมะกรูด ตำพอหยาบ ๆ ใส่ในขมิ้นอ้อยที่คว้านเอาไส้ในออก ปิดฝา นำไปหมกไฟ จากนั้นนำไปแช่สุรา ๗๕๐ มิลลิลิตร (ท่วมยา) และนำไปฝังในข้าวเปลือก ๓ วัน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ (๑๕ มิลลิลิตร) กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคตับและโรคพิษสุราเรื้อรัง

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม หากพบการบูรลอยขึ้นมาบริเวณผิวของยาหลังปรุงยาเสร็จให้ตักทิ้ง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ลมทุนะยักษวาโย

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวลักษณะกำเนิดแห่งลมอันชื่อว่า ทุนยักษวาโย เป็นคำรบ ๒ นั้น เกิดแต่กองลมอัมพาตเป็นต้น ลมกองนี้มักกระทำให้เสียดสีข้างแลชายโครงขึ้นมามิให้ตึงตัวได้ มักให้โก่งตัวอยู่ ให้ท้องแข็งเป็นเกลียว บริโภคอาหารมิได้ มักรากลมเปล่าแลมักเป็นรำมะนาดเจรจากล้อแกล้ มักให้ตามืดตาฟางแลกระทำให้ลงเป็นคราว ๆ มักพัดเตโชให้ดับ ถ้าผู้ใดเป็นดังกล่าวมานี้มักถอยอายุทุกวัน ฯ

ขนานหนึ่ง เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ มหาหิงคุ์ สิ่งละส่วน การบูร ๖ ส่วน ยาดำ ๘ ส่วน พริกไทย ๒๖ ส่วน ทำเป็นจุณน้ำเปลือกมะรุมต้มเป็นกระสายบดทำแท่งไว้เท่าเม็ดฝ้ายหีบ ให้กินหนัก ๑ สลึง แก้ลม ทุนะยักษวาโยนั้นหายดีวิเศษนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๔๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๒๖ ส่วน
ยาดำ	๘ ส่วน
การบูร	๖ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมทุนะยักษวาโย เกิดแต่กองลมอัมพาต

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

วิธีปรุงยา บดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำเปลือกมะรุม แล้วทำเป็นเม็ด

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน
- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘,. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ลมปะกัง

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓ *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมปะกัง เอาพริกไทย ๒ สลึง ขิงสด ๑ บาท ผิวมะกรูดสด ๑ บาท ๒ สลึง หญ้าแพรก ๓ บาท สารส้ม ๒ ตำลึง ตำพอกแก้ลมปะกัง แก้ลมเข้าข้อหายแล ฯ๓๐ฯ”

กลุ่มการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๒๑๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สารส้ม	๑๒๐ กรัม
หญ้าแพรก	๔๕ กรัม
มะกรูด	๒๒.๕ กรัม
ขิง	๑๕ กรัม
พริกไทย	๗.๕ กรัม

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

สรรพคุณ แก้ลมปะกัง แก้ลมเข้าข้อ

ขนาดและวิธีการใช้ พอกศีรษะหรือข้อต่อที่มีอาการปวด ครั้งละ ๑๐-๑๕ นาที เมื่อมีอาการ ระวังอย่าให้เข้าตา เป็นยาใช้ภายนอกห้ามกิน

ข้อห้ามใช้ ห้ามพอกบริเวณที่มีบาดแผล

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสารสำคัญต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลมปัตฆาต สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ แก้ลมปัตคาด เอา ข่า ๑ ว่านน้ำ ๑ รากหนาด ๑ ใบคนทีสอ ๑ เฉียงพร้ามอญ ๑ กระเทียม ๑ ไพล ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ มหาหิงคุ์ ๑ เจตบูล (เจตมูล) แดง ๑ ใบสะเดา ๑ ผิวมะกรูด ๑ การบูร ๑ ตำเป็นผงละลายน้ำร้อน แก้จุกเสียดลมหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
การบูร	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
คนทีสอ	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทยดำ	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
สันพร้าหอม	๑ ส่วน
สะเดา	๑ ส่วน
หนาด (ราก)	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้จุกเสียด

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำอุ่นกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อควรระวัง ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงค์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลมปัตฆาต สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่งให้เอาสหัสคุณเทศ สหัสคุณไทย รากเปล้าน้อย รากเปล้าใหญ่ รากเจตมูลเพลิง สลัดได ฝานตากแห้ง ตรีกฎุก เทียนดำ สิ่งละส่วน เอารากตองแตกใบแฉก ๓ ส่วนทำเปนจุณละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มส้า น้ำมะนาว ก็ได้กินแก้ลมปัตฆาฏลมราทยักษ์ ลมชื่อมหาสดมภ์ ครอบลมทั้งปวงหายสิ้นแลเอาแต่สหัสคุณ เปล้าทั้ง ๒ รากตองแตกนั้นประสะเสียก่อนจึงจะไม่คลื่นเหียน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ตองแตก	๓ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เปล้าน้อย	๑ ส่วน
เปล้าใหญ่	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
สลัดได (ต้น)	๑ ส่วน
หัสคุณเทศ	๑ ส่วน
หัสคุณไทย	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมปัตฆาฏ ลมราทยักษ์ ลมมหาสดมภ์

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒๕๐-๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า หรือน้ำมะนาว กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ยานี้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

คำเตือน ควรระมัดระวังการใช้ยานี้ร่วมกับยาลดความดันโลหิต

ข้อควรระวัง ไม่ควรกินติดต่อกันเกิน ๕ วัน

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาสลัดไดต้องประสะก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๗)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยาหัสคุณไทยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “กำภีธาตุพรณะราย”. คัมภีร์ใบลาน ๑ ผูก. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นจาร. ฉบับลานดิบ. เลขที่ ๑๑๔๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ลมพาหุรวาโย

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๏ จะกล่าวลักษณะกำเนิดแห่งลมอันชื่อว่า พาหุระวาโย เป็นคำรบ ๙ นั้น บังเกิดแต่สุขุมังคะวาต กล่าวคือลมคูถทวารแล่นขึ้นมาจับเอาหลังมือ กระทำให้มือบวมขึ้นแล้วแล่นลงมาจับเอาหลังเท้ากระทำให้เท้านั้นเบ่งขึ้นแล้วกลับแล่นขึ้นสู่กระบาลศีรษะ กระทำให้หนักศีรษะ ให้ศีรษะซุนไปให้วิงเวียนแลให้น้ำมูกตกน้ำตาตกให้เสียวลำมือลำเท้าให้เป็นเหน็บ แลลมกองนี้เกิดแก่ผู้ใดกำหนด ๕ เดือน จะลุกขึ้นมิได้เลย ฯ

ขนานหนึ่ง เอาแห้วหมู ใบสะเดา พริกไทย ขิงแห้ง ดีปลี กะทือ ไพล ข่า กระชาย ขมิ้นอ้อย กระเทียม ผิวมะกรูด เทียนดำ เทียนขาว สิ่งละส่วน หอมแดง กระเทียม สิ่งละ ๒ ส่วน การบูร ๔ ส่วน ลูกพิลังกาสา ๒๒ ส่วน ทำเป็นจุณบดละลายน้ำผึ้งรวงกินหนัก ๑ สลึง แก้ลมพาหุรวาโย อันบังเกิดแต่กองสุขุมังคะวาตนั้นหายวิเศษดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด รวมปริมาณ ๔๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พิลังกาสา	๒๒ ส่วน
การบูร	๔ ส่วน
กระเทียม	๓ ส่วน
หอมแดง	๒ ส่วน
กระชาย	๑ ส่วน
กะทือ	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
สะเดา	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมพาหุรวาโย อันเกิดแต่กองสุขุมังคะวาต

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑.๒ กรัม กินวันละ ๒-๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ ยาตำรับนี้ควรใช้ภายใต้การดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘.

ยาแก้ลมพุทยักษ์

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมกล่อนแลลมพุทยักษ์ ราทยักษ์ ยาเอา มหาหิงคุ์ ๑ บาท การบูร ๑ บาท พริกล่อน ๓ สลึง ขิงแห้ง ๓ บาท ดีปลี ๓ สลึง กระเทียม ๒ บาท ลูกกระวาน ๒ สลึง เกลือสินเธาว์ ๑ สลึง ยาทั้งนี้ตำเป็นผงละลายด้วยขิงก็ได้ ข่าก็ได้ น้ำส้มซ่าก็ได้ น้ำกระเทียมก็ได้ ทำเป็นผงก็ได้ สดก็ได้ ยานี้ได้ทำแล้วบอกไว้รู้แล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๑๓๘.๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๔๕ กรัม
กระเทียม	๓๐ กรัม
การบูร	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๑.๒๕ กรัม
พริกล่อน	๑๑.๒๕ กรัม
กระวาน	๗.๕๐ กรัม
เกลือสินเธาว์	๓.๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ยาแก้ลมกล่อนแลลมพุทยักษ์

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำขิง น้ำข่า น้ำส้มซ่า หรือน้ำกระเทียม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อควรระวัง ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๕๐. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ลมมหาสดมภ์

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมมหาสดมภ์แลลมอัมพาตคู่กัน เมื่อจับนั้นลิ้นหด เอา ใบผักคราด ๑ ใบแมงลักคา ๑ สารส้ม ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ พรมมิ ๑ บดทาลิ้นหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เกลือสินเธาว์	๑ ส่วน
ผักคราด	๑ ส่วน
พรมมิ	๑ ส่วน
แมงลักคา	๑ ส่วน
สารส้ม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้อาการลิ้นกระด้างคางแข็ง ควบคุมลิ้นลำบาก พูดไม่ชัด ที่เกิดจากลมมหาสดมภ์และลมอัมพาต

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ใช้ทาลิ้นเมื่อมีอาการ

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยาดังกล่าวใช้ในกรณีที่ลิ้นหดจากลมมหาสดมภ์และลมอัมพาต
- ผักคราด ควรใช้ส่วนของดอก เนื่องจากมีรสเผ็ดร้อนกว่าใบ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการออกฤทธิ์
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้ลมมหาสดมภ์และลมอัมพาต

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓ *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่งแก้ลมมหาสดม ลมอำมะพาศ คู่กัน เมื่อจับนั้นให้ลิ้นหดเข้า ให้แก้ด้วยยานี้เอาผักคราด ๑ แมงลัก ๑ ข่า ๑ สารส้ม ๑ เกลือสินเทาว ๑ พรมมิ ๑ บดปั้นแท่งไว้ทาลิ้นหด ฯะ ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เกลือสินเธาว์	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ผักคราด	๑ ส่วน
พรมมิ	๑ ส่วน
แมงลัก (ทั้งต้น)	๑ ส่วน
สารส้ม	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลิ้นหด ที่เกิดจากลมมหาสดมภ์และลมอัมพาต

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ เม็ด ละลายน้ำทาลิ้นวันละ ๓-๔ ครั้ง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕. หน้า ๓๑.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ลมวาระยักขะวาโย

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๏ จะกล่าวลักษณะกำเนิดแห่งลมอันชื่อว่า วาระยักขวาโย เป็นคำรบ ๓ นั้น เกิดแต่กอง อชิณวาต มักกระทำให้อยากคาวหวานแลเนื้อ ปลา ปู หอย ครั้นบริโภคเข้าไปทำให้เสียดชายโครงทั้งสองข้างแล ให้จุกอก แล้วแล่นลงมาจับเอาองคชาตกระทำให้ตีนมือตายแลหิวโหยหาแรงมิได้ ลมจำพวกนี้ถ้าบังเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ใด ถึงปีหนึ่งจะให้มือทั้งสองนั้นเสีย ดังกล่าวมานี้ ฯ

ขนานหนึ่งเอาโกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู ผักแพวแดง สิ่งละส่วน ดองดึง น้ำประสานทอง กัญชา การบูร รากจิงจ้อ มหาหิงคุ์ สิ่งละ ๒ ส่วน พริกไทย ขิงแห้ง ดีปลี รากส้มกุ้งทั้งสอง สิ่งละ ๑๐ ส่วน กระเทียม ผิวมะกรูด เทพทาโร เปล้าน้อย สิ่งละ ๑๒ ส่วน สมอพิเภก ๑๖ ส่วน มะขามป้อม ๓๒ ส่วน สมอไทย ๔๘ ส่วน ทำเป็นจุณบดละลายน้ำกระสายอันควรแก่โรคกินหนัก ๑ สลึง แก้ลมวาระยักขวาโย อันบังเกิดแต่กองอชิรณะนั้นหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๒ ชนิด รวมปริมาณ ๒๒๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอไทย	๔๘ ส่วน
มะขามป้อม	๓๒ ส่วน
สมอพิเภก	๑๖ ส่วน
กระเทียม	๑๒ ส่วน
เทพทาโร	๑๒ ส่วน
เปล้าน้อย	๑๒ ส่วน
มะกรูด	๑๒ ส่วน
ขิงแห้ง	๑๐ ส่วน
ดีปลี	๑๐ ส่วน
พริกไทย	๑๐ ส่วน
ส้มกุ้งน้อย	๑๐ ส่วน
ส้มกุ้งใหญ่	๑๐ ส่วน
กัญชา	๒ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
จิงจ้อ	๒ ส่วน
ดองดึง	๒ ส่วน
น้ำประสานทอง	๒ ส่วน
มหาหิงคุ์	๒ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
ผักแพวแดง	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมอันทำให้เกิดอาการจุกเสียดชายโครงและจุกอก เนื่องจากกินอาหารแสลงโรค หรือแสลงธาตุลม

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำร้อน กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทย ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ลมสรรพวาระจักรโมละ

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวลักษณะกำเนิดแห่งลมอันชื่อว่า สรรพวาระจักรโมละ เป็นคำรบ ๗ นั้น เกิดแต่กองอัมพฤกษ์ แลปัตคาตระคนกันกระทำให้จับเป็นคราว ๓ วัน ๔ วัน จับทีหนึ่ง เมื่อจะจับขึ้นมานั้น ทำให้เจ็บหลังก่อนแล้วแล่นขึ้นไปจับเกลียวข้าง ให้เจ็บต้นคอยิ่งนัก ฯ

ขนานหนึ่ง เอาผิวฝักมะรุม ผิวลูกมะตูม ผิวลูกมะกรูด ผิวมะนาว ผิวลูกส้มซ่า รากมะกรูด รากมะนาว ข่า กระชาย ไพล สิ่งละส่วน หอมแดง พริกไทย ดีปลี การบูร สิ่งละ ๒ ส่วน ใบพิมเสน ๑๘ ส่วน ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนแทรกชะมด แทรกพิมเสน กินแก้ลมสรรพวาระจักรโมละหาย ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๓๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พิมเสนต้น	๑๘ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
ดีปลี	๒ ส่วน
พริกไทย	๒ ส่วน
หอมแดง	๒ ส่วน
กระชาย	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
มะกรูด (ราก)	๑ ส่วน
มะตูม (ผิวเปลือกผล)	๑ ส่วน
มะนาว	๑ ส่วน
มะนาว (ผิวเปลือกผล)	๑ ส่วน
มะรุม (ฝัก)	๑ ส่วน
ส้มซ่า	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมสรรพวาระจักรโมละ ซึ่งเป็นลมที่ทำให้เกิดอาการปวดหลัง ปวดบั้นเอว แล้วปวดร้าวขึ้นต้นคอ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม ละลายน้ำร้อนแทรกชะมดหรือแทรกพิมเสนกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ลมสันดาน สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

"ยาแก้ลมสันดาน ฯ ๑๑๒ฯ ยาแก้ลมสันดานให้เย็นไปทั้งตัว ท่านให้เอา โกฐสอ ๑ เปลือกอบเชยไทย ๑ ลูกกระวาน ๑ ใบกระวาน ๑ กานพลู ๑ ขิงแห้ง ๑ การบูร ๑ ว่านน้ำ ๑ พริกไทย ๑ หัวดองดึง ๑ รากเจตมูล ๑ สะค้าน ๑ รากช้าพลู ๑ เอาสิ่งละบาท เอา ดีปลี ๔ ตำลึง ตำเป็นผงไว้กินเพลาเช้าน้ำร้อน เพลาเย็นน้ำขิง แก้ลมอันให้ตัวเย็น และลมเป็นก้อนเป็นเถาในท้องนั้นหายแลฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๔๓๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดีปลี	๒๔๐ กรัม
กระวาน	๑๕ กรัม
กานพลู	๑๕ กรัม
การบูร	๑๕ กรัม
โกฐสอ	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๕ กรัม
ชะพลู	๑๕ กรัม
ดองดึง	๑๕ กรัม
ใบกระวาน	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม
สะค้าน	๑๕ กรัม
อบเชยไทย	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมอันให้ตัวเย็น และลมเป็นก้อนเป็นเถาในท้อง

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำอุ่นหรือน้ำขิงกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบ และความดันโลหิตสูง

ข้อควรระวัง ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลมสันดาน สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมสันดาน ฯ ๑๓๑ ฯ ถ้าจะแก้ลมสันดานมันให้ท้องแข็งดุจแผ่นกระดานและมันให้จุกเสียดเป็นกำลัง ถ้าจะแก้ เอา ลูกช้าพลู ๑ บาท ขิงแห้ง ๑ ตำลึง ว่านน้ำ ๑ บาท รากช้าพลู ๑ บาท ตะไคร้หอม ๑ ตำลึง หัวหอม ๑ บาท กระเทียม ๓ บาท เปล้าน้อย ๑ ตำลึง ๒ บาท พริกไทย ๓ ตำลึง ตำเป็นผงไว้ ถ้าจะแก้ลมทั้งปวง ละลายน้ำร้อน ถ้าเจ็บทั่วสารพางค์ตัวลายน้ำมะนาวกินหาย ถ้าตกเลือดลายน้ำจุกหอมจุกกระเทียมกินหาย ยานี้วิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๔๙๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๑๘๐ กรัม
เปล้าน้อย	๙๐ กรัม
ขิงแห้ง	๖๐ กรัม
ตะไคร้หอม	๖๐ กรัม
กระเทียม	๔๕ กรัม
ชะพลู	๑๕ กรัม
ชะพลู (ผล)	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม
หอม	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมสันดานให้ท้องแข็งดุจแผ่นกระดาน แก้จุกเสียด

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำกระสายตามอาการ กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

<u>กระสายยาที่ใช้</u>

- กรณีแก้ลมทั้งปวง ละลายน้ำอุ่น
- กรณีแก้อาการจุกเสียด เจ็บทั่วสรรพางค์กาย ละลายน้ำมะนาว
- กรณีแก้ตกเลือด ละลายน้ำจุกหอม หรือจุกกระเทียม

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน

- ระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ระวังในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบและความดันโลหิตสูง
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลมสุนทรวาต

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมสุนทรวาตขนานนี้ท่านให้เอาขิงแห้ง ดีปลี กเทียม ว่านน้ำ ผิวมกรูด ไพล มหาหิง ยาดำ การบูร รวมยา ๙ สิ่งนี้เอาเสมอภาค เอาใบกเพราเท่ายาทั้งหลาย กระทำให้เปนจุณ บดปั้นแท่งไว้ละลายน้ำมกรูดกิน ถ้าจะแก้ท้องขึ้นละลายน้ำปูนใส ก็ได้ แซกรากเจตภังคีลงทาท้องแก้เจ็บท้องท้องขึ้นอุจามิออก หายดีนัก ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ภาคหนึ่งยาแก้ลมสุนทรวาต แลลมทรางทั้ง ๗ วันนั้น ท่านให้เอาขิง ดีปลี กระเทียม หว้านน้ำผิวมะกรูด ไพล มหาหิงคุ์ ยาดำ การะบูร เอาสิ่งละ ๑ บาท ใบกระเพราเท่ายาทั้งหลาย ยา ๑๐ สิ่งนี้ตำให้ละเอียด บดทำแท่งเอาไว้ละลายน้ำมะกรูดกิน ถ้าจะแก้ท้องขึ้นละลาย น้ำปูนใสก็ได้ แล้วจึงแซก รากเจ็ดตพังคี ทาท้องหายดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๒๗๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กะเพรา	๑๓๕ กรัม
กระเทียม	๑๕ กรัม
การบูร	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
ไพล	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
มะกรูด	๑๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมซาง แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้ปวดท้อง แก้ท้องผูก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยากิน

เด็ก อายุ ๑-๓ เดือน ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๔-๖ เดือน ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๗-๑๒ เดือน ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๑-๕ ปี ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม
อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม
ละลายน้ำมะกรูดหรือน้ำปูนใสกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ยาทา ละลายน้ำกระสายยาตามอาการ ทาบริเวณท้องเมื่อมีอาการ วันละ ๑ ครั้ง
ห้ามทาบริเวณขอบตาและเนื้อเยื่ออ่อน บริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด

กระสายยาที่ใช้
- แก้อาการท้องขึ้น ใช้น้ำมะกรูดหรือน้ำปูนใส
- แก้เจ็บท้อง ท้องขึ้น ท้องผูก ใช้รงทองหรือเจตพังคี

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีไข้

ข้อควรระวัง
- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้
- ไม่ควรกินติดต่อกันเป็นเวลานานเกิน ๗ วัน
- หากกินยานี้แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). ๒๕๔๒. หน้า ๓๑๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้ลมหทัยวาตะกำเริบ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร *[๑, ๒]*

“อันว่าลมหทัยวาตกำเริบนั้น คือ พัดดวงหทัยให้ระส่ำระสายคุ้มดีคุ้มร้าย แลมักขึ้งโกรธ ให้หิวโหยหาแรงมิได้ ลูกคนทีสอ หัสคุณ ลูกสะบ้าปิ้ง จันทน์ทั้งสอง ดีปลี เทียนข้าวเปลือก เทียนตั๊กแตน เทพทาโร เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้แทรกพิมเสนให้กิน แก้ลมหทัยวาตกำเริบหาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
คนทีสอ (ผล)	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทพทาโร	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
หัสคุณไทย	๑ ส่วน
สะบ้า	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมหทัยวาตะกำเริบ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐-๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำดอกไม้แทรกพิมเสนกินวันละ ๓-๔ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน เย็น และก่อนนอน

ข้อมูลเพิ่มเติม

- หมอพื้นบ้านจะใช้ลูกตะลิงปลิงแทนลูกสะบ้า และเรียกชื่อตำรับยาว่า “ยาลมมูลจิตร”
- ตัวยาหัสคุณไทยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๒๒ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. หน้า ๑-๑๕.

ยาแก้ลมหทัยวาตะกำเริบ สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร *[๑, ๒]*

“ลูกมะแว้งเครือ ๑ ชะเอมเทศ ๒ ใบกระวาน ๓ ดอกบุนนาค ๔ พริกไทย ๕ ขิงแห้ง ๖ ดีปลี ๗ อบเชยเทศ ๘ รากน้ำใจใคร่ ๙ เกสรบัวหลวง ๑๐ จันทร์เทศ ๑๑ น้ำตาลทราย ๑๒ ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำร้อนกินก็ได้ น้ำดอกไม้ก็ได้ แทรกพิมเสน กินแก้ลมกระทบหทัยให้คลั่งแก้ทุรนทุราย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๗๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำตาลทรายแดง	๑๒ ส่วน
จันทน์เทศ	๑๑ ส่วน
บัวหลวง	๑๐ ส่วน
น้ำใจใคร่	๙ ส่วน
อบเชยเทศ	๘ ส่วน
ดีปลี	๗ ส่วน
ขิงแห้ง	๖ ส่วน
พริกไทย	๕ ส่วน
บุนนาค	๔ ส่วน
ใบกระวาน	๓ ส่วน
ชะเอมเทศ	๒ ส่วน
มะแว้งเครือ	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมหทัยวาตะกำเริบ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐-๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำดอกไม้แทรกพิมเสนกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๒๒ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. หน้า ๑-๑๕.

ยาแก้ลมออกตามหูและตา

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓ *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่งแก้ลมออกตามหู ตา เอาทะลายหมากที่เปนเขาควาย ๒ สลึง บระเพช ๒ สลึง พัดแพวแดง ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง แห้วหมู ๒ บาท พิลังกาสา ๒ บาท ใบสลอด ๒ บาท ใบมะตูม ๒ บาท กรุงเขมา ๒ สลึง ยาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำผึ้งกิน จำเภาะแก้ลมออกหู ตา หายแล ฯ๓๐”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๕๗.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พิลังกาสา	๓๐ กรัม
มะตูม (ใบ)	๓๐ กรัม
สลอด (ใบ)	๓๐ กรัม
แห้วหมู	๓๐ กรัม
กรุงเขมา	๗.๕ กรัม
ดีปลี	๗.๕ กรัม
บอระเพ็ด	๗.๕ กรัม
ผักแพวแดง	๗.๕ กรัม
หมาก (ขั้วก้านช่อผล)	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมออกหูซึ่งทำให้มีอาการหูอื้อ มีเสียงในหู และลมออกตาที่ทำให้มีอาการตาลาย มักพบในผู้สูงอายุ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา ละลายน้ำผึ้งกินวันละ ๒-๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕. หน้า ๓๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ลมอัควารันตวาโย

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๏ จะกล่าวลักษณะกำเนิดแห่งลมอันชื่อว่า อัควารันตวาโย เป็นคำรบ ๕ นั้น เกิดแต่กองอัมพฤกษ์ แลสุมนาระคนกันมักกระทำให้เจ็บทั่วสารพางค์กาย มักให้นอนมาก มักฝันเห็นแลให้พรึงขึ้นทั้งตัว ให้คันเป็นกำลัง ให้ผิวเนื้อชาสาก ฯ

ขนานหนึ่ง เอาโกฐสอ โกฐเขมา โกฐก้านพร้าว โกฐพุงปลา โกฐหัวบัว โกฐน้ำเต้า เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนตาตั๊กแตน เทียนเยาวพาณี ลูกจันทน์ กระวาน กานพลู สิ่งละส่วน ตรีกฎุก แก่นสน สิ่งละ ๒ ส่วน พริกล่อน ๒๐ ส่วน ทำเป็นจุณบดละลายน้ำผึ้งให้กินหนัก ๑ สลึง แก้ลมอัควารันตวาโยนั้นหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๙ ชนิด รวมปริมาณ ๔๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกล่อน	๒๐ ส่วน
ขิงแห้ง	๒ ส่วน
ดีปลี	๒ ส่วน
พริกไทย	๒ ส่วน
สน	๒ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
โกฐก้านพร้าว	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐน้ำเต้า	๑ ส่วน
โกฐพุงปลา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
เทียนเยาวพาณี	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมอัมพฤกษ์ กระจายลมไปทั่วร่างกาย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน (*ดูภาคผนวก ๓.๕*)

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

คำเตือน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ลมอัมพฤกษ์

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับที่มีความใกล้เคียงกับยาแก้ลมอำมะพฤกษ์ ลมอำมะพาธ ในคัมภีร์แพทย์แผนโบราณ เล่ม ๒ *[๑]*

“ยาแก้ลมอำมะพฤกษ์ ลมอำมะพาธ ทำให้มือแลเท้าตาย เอาน้ำมะกรูด น้ำมะงั่ว น้ำมะนาว เปลือกทองหลางใบมน ไพร ข่า ขมิ้นอ้อย เปลือกกุ่มทั้ง ๒ กระเทียม รากเจ็ตมูลเพลิง พริกไทย ผักเสี้ยนผี เกลือ การบูร ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เอาสิ่งละเท่ากัน บดเป็นผงเคล้ากับน้ำส้ม ปั้นเป็นแท่งละลายน้ำกระสายตามควรแก่โรคกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๗๐ กรัม ดังนี้ *[๒]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๕ กรัม
การบูร	๕ กรัม
กุ่มน้ำ	๕ กรัม
กุ่มบก	๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๕ กรัม
ข่า	๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๕ กรัม
ดอกจันทน์	๕ กรัม
ทองหลางใบมน	๕ กรัม
ผักเสี้ยนผี	๕ กรัม
พริกไทยล่อน	๕ กรัม
ไพล	๕ กรัม
ลูกจันทน์	๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการปวดตามเส้นเอ็น กล้ามเนื้อ มือ เท้า ตึงหรือชา

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ชงน้ำร้อน ๑๒๐–๒๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้กับหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน ยานี้อาจทำให้มีอาการแสบร้อนยอดอก

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้ รวมทั้งผู้ป่วยความดันโลหิตสูง เนื่องจากมีเกลือเป็นส่วนประกอบ

ข้อมูลเพิ่มเติม ตำรับนี้มีสูตรใกล้เคียงกับคัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ ซึ่งตำรับยานี้ไม่มีตัวยามะกรูด น้ำมะงั่ว และน้ำมะนาว

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร), คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔. หน้า ๒๕๙.

๒. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๑๐).

ยาแก้ลมอัมพฤกษ์อัมพาต สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓ *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลมอำมพฤก อำมพาด ให้มือตาย เท้าตาย เอาน้ำมะนาว น้ำมะงั่ว น้ำมะกรูด เปลือกทองหลางใบมน ๑ ไพล ๑ ข่า ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ กุ่มทั้ง ๒ กะเทียม ๑ รากเจตมูล ๑ พริกไทย ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ เกลือ ๑ การะบูร ๑ ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ เอาเท่า ๆ กันตำผงน้ำกระสายตามควร ฯ๐ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม (ราก)	๑ ส่วน
การบูร	๑ ส่วน
กุ่มน้ำ	๑ ส่วน
กุ่มบก	๑ ส่วน
เกลือ	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ทองหลางใบมน	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนผี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
มะงั่ว	๑ ส่วน
มะนาว	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมอัมพฤกษ์อัมพาต

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม ใช้น้ำกระสายยาตามสมควร กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยามะกรูด มะงั่ว และมะนาว ในยาตำรับนี้ให้ใช้น้ำคั้นจากส่วนของผล
- ตัวยาเกลือต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕. หน้า ๓๕-๓๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ลมอัมพฤกษ์ อัมพาต สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ให้เอามหาหิงคุ์ ๑ บาท ว่านน้ำ ๑ สลึง เจตมูลเพลิง ๒ สลึง เกลือสินเธาว์ ๒ สลึง พริกไทย ๖ สลึง การะบูร ๒ สลึง กานพลู ๑ สลึง แห้วหมู ๒ สลึง โกฐพุงปลา ๑ เฟื้อง โกฐสอ ๑ เฟื้อง ยาดำ ๑ บาท รากตองแตก ๑ บาท ดีปลี ๖ สลึง รากช้าพลู ๑ สลึง ผลกระดอม ๖ สลึง บอระเพ็ด ๒ สลึง ลูกกระวาน ๒ สลึง กะเทียม ๒ สลึง ขมิ้นอ้อย ๒ สลึง หัศดำเทศ ๑ บาท ใบสะเดา ๑ ตำลึง ตำเปนผงละลายน้ำร้อนหรือน้ำส้มก็ได้ หรือส้มซ่าก็ได้ น้ำผึ้งก็ได้หรือน้ำร้อนก็ได้ แก้ลมอันเกิดแต่เท้าให้เท้าตายมือตาย และแก้ลมริศดวงก็หายสิ้นแล ให้รับประทานเท่าผลสมอแก้ลม ๓๐๐ จำพวกก็หายแล ถ้ารับประทานได้ ๗ วันเสียงดังจักกระจั่นเรไร

ถ้ารับประทาน ๑๕ วัน เสียงนกการะเวก ถ้ารับประทานได้นาน ๆ เสียงดังหงษ์ทองอยู่ในถ้ำคูหาสวรรค์ ถ้ารับประทานถึงเดือน ๑ เรียนพระไตรปิกฎ ๘๔๐๐จบคาถาปัญญาสว่าง ปราศจากพยาธิ ๕๐๐ จำพวกก็หายสิ้นแล รับประทานถึง ๖ เดือนจักษุสว่างทั้ง ๒ ข้าง รับประทานถึง ๗ เดือน รู้กำเนิดเทวดาในชั้นฟ้า รับประทานถึง ๘ เดือน พระเวสุวรรณลงมาสู่เราแล รับประทานถึง ๙ เดือนอายุยืนได้ถึง ๒๐๐ ปี ให้ทำยานี้กินเถิด ถ้าผู้ใดได้ตำรานี้แล้วไม่ทำกินเหมือนเหยียบแผ่นดินผิดทีเดียวแล ตำรานี้ท่านคิดปฤษณาได้อย่าสนเท่ห์เลย ถ้าได้พบให้ทำกินจำเริญอาหารด้วยแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๑ ชนิด รวมปริมาณ ๒๖๒.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สะเดา	๖๐ กรัม
กระดอม	๒๒.๕ กรัม
ดีปลี	๒๒.๕ กรัม
พริกไทย	๒๒.๕ กรัม
ตองแตก	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
หัสดำเทศ	๑๕ กรัม
กระเทียม	๗.๕ กรัม
กระวาน	๗.๕ กรัม
การบูร	๗.๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๗.๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๗.๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๗.๕ กรัม
บอระเพ็ด	๗.๕ กรัม
แห้วหมู	๗.๕ กรัม
กานพลู	๓.๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะพลู	๓.๗๕ กรัม
ว่านน้ำ	๓.๗๕ กรัม
โกฐพุงปลา	๑.๘๗๕ กรัม
โกฐสอ	๑.๘๗๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมอัมพฤกษ์ อัมพาต แก้ปวดเข่า ปวดข้อ

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน
- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาตองแตกต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๕)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ลมอุทธังคมาวาตา

ที่มาของตำรับยา ตำราโอสถครั้งรัชกาลที่ ๒ *[๑, ๒]*

"ยาแก้ลมอุทธังคมาวาตาเอาโกฏเขมา มหาหิงคุ์ สิ่งละ ๔ ส่วน การบูร กานพลู ดอกจันทน์ ผลพิลังกาสา กันชา สิ่งละ ๖ ส่วน โกฏบัว สมอเทศ กลำพัก จันชมด พริกหอม ดีปลี สิ่งละ ๘ ส่วน พริกไทย ๔๐ ส่วน ทำเปนจุณบดละลายน้ำผึ้งให้กินหนักสลึง ๑ แก้อุทธังคมาวาตกล้ากระทำให้คลุ้มคลั่ง แลแก้ลมอันให้มือตายเท้าตาย แลเปนเหน็บชา แลแก้สรรพลมใหญ่ทั้งปวง อันบังเกิดในกองธาตุนั้นหายวิเศษนัก"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวม ๑๒๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๔๐ ส่วน
กระลำพัก	๘ ส่วน
โกฐหัวบัว	๘ ส่วน
จันทน์ชะมด	๘ ส่วน
ดีปลี	๘ ส่วน
พริกหอม	๘ ส่วน
สมอเทศ	๘ ส่วน
กัญชา	๖ ส่วน
กานพลู	๖ ส่วน
การบูร	๖ ส่วน
ดอกจันทน์	๖ ส่วน
พิลังกาสา	๖ ส่วน
โกฐเขมา	๔ ส่วน
มหาหิงคุ์	๔ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ลมอุทธังคมาวาตา แก้ลมอัมพฤกษ์ อัมพาตเป็นเหน็บชา แก้ลมใหญ่ทั้งหลายที่เกิดในกองธาตุ

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑.๕-๒ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

คำเตือน

- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข

เอกสารอ้างอิง

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ. ตำราพระโอสถ ครั้งรัชกาลที่ ๒. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร; ๒๔๕๙.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้ละอองพระบาท

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ละอองพระบาทชื่อว่าเปลวไฟฟ้าและละออง อันนี้เกิดเพื่อซางโจร คือกุมารเกิดวัน ๗ เมื่อละอองพระบาทจำพวกนี้จะบังเกิดนั้นขึ้นดังน้ำชาด ถ้าทำพิษคางแข็งตาแข็งชักมือตีนกำตัวร้อนเป็นกำลัง ถ้าแก้มิทันแต่เช้าจนเที่ยงตายแล

ถ้าจะแก้ห้ามยาร้อนยาเคล้าเหล้าเคล้าน้ำมันให้แก้แต่อันเย็นอันหอมอันขม จึงจะร้อนแลละอองพระบาททั้ง ๗ วันทำดุจกันแล ถ้าจะแก้เอา รากทองหลางน้ำ ๑ รากพุงดอ ๑ รากมะกล่ำเครือ ๑ กฤษณา ๑ ลูกเบญกานี ๑ สีเสียดเทศ ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ บดทำแท่งละลายน้ำหมากดิบกวาดปากหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กฤษณา	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
ทองหลางน้ำ (ราก)	๑ ส่วน
เบญกานี	๑ ส่วน
พุงดอ	๑ ส่วน
มะกล่ำเครือ	๑ ส่วน
สีเสียดเทศ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ละออง ซาง และบรรเทาอาการท้องเสียในเด็ก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๑-๕ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๕ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๕ ปี	ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๕ ปี ขึ้นไป	ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำหมากดิบ เป็นยากวาดหรือยาป้ายปาก

คำเตือน ไม่ควรใช้ในเด็กที่มีไข้และเด็กที่มีอาการท้องเสียรุนแรง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสีเสียดเทศต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้วาโยกำเริบ

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราโอสถครั้งรัชกาลที่ ๒ *[๑, ๒]*

“ยาแก้วาโยกำเริบเอา การบูร ๔ ส่วน กะเทียม ขิงแห้ง ดีปลี ขมิ้นอ้อย ไพล หว้านน้ำ สิ่งละ ๘ ส่วน เง่าหญ้าชันกาด แห้วหมู สิ่งละ ๑๖ ส่วน บรเพ็ด สิ่งละ ๒๔ ส่วน ใบมะตูม ใบคนทีสอ ใบสเดา พริกไทย สิ่งละ ๑๖ ส่วน ทำเปนจุณบดละลายน้ำผึ้งให้กินหนักสลึง ๑ แก้วาโยอันกำเริบกล้าขึ้นเบื้องบนนั้นหายดีนัก”

๒. ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๓, ๔]*

“อนึ่ง เอาการบูร ๔ ส่วน กระเทียม ขิงแห้ง ดีปลี ขมิ้นอ้อย ไพล ว่านน้ำ สิ่งละ ๘ ส่วน เหง้าหญ้าชันกาด แห้วหมู สิ่งละ ๑๖ ส่วน บอระเพ็ด ๒๔ ส่วน ใบมะตูม ใบคนทีสอ ใบสะเดา พริกไทย สิ่งละ ๑๖ ส่วน ทำเป็นจุณบดละลายน้ำผึ้งให้กินหนัก ๑ สลึง แก้วาโยอันกำเริบกล้าขึ้นเบื้องบนนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑๗๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บอระเพ็ด	๒๔ ส่วน
คนทีสอ	๑๖ ส่วน
พริกไทย	๑๖ ส่วน
มะตูม (ใบ)	๑๖ ส่วน
สะเดา	๑๖ ส่วน
หญ้าชันกาด	๑๖ ส่วน
แห้วหมู	๑๖ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๘ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๘ ส่วน
ขิงแห้ง	๘ ส่วน
ดีปลี	๘ ส่วน
ไพล	๘ ส่วน
ว่านน้ำ	๘ ส่วน
การบูร	๔ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมตีขึ้นเบื้องสูง

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

คำเตือน ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ

เอกสารอ้างอิง

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ. ตำราพระโอสถ ครั้งรัชกาลที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร; ๒๔๕๙.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้สันทฆาต

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

" อันว่าสันทะฆาฏนี้เกิดแก่สัตรีภาพทั้งหลาย คือเปนเพราะโลหิตแห้งติดกระดูกสันหลัง จึงกระทำให้พิการต่าง ๆ ดังกล่าวมานั้น ท่านให้แต่งยาแก้ เอากระวาน ๑ กานพลู ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ สมุลแว้ง ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท พริกไทย ๕ บาท ตำเปนผงแล้วจึงเอาสารส้ม ๔ ตำลึง ๒ บาท ใส่กระทะเอาน้ำใส่ลงให้ท่วมเคี่ยวให้ละลายแล้วเอายาผงใส่ลงกวนให้แห้ง จึงบดด้วยน้ำผึ้งรวงกินหนัก ๑ สลึง แก้โลหิตพิการหมกอยู่ในท้องสันหลังทวารหนักเบาแก้โลหิตเปนก้อนจุกอยู่ในรูองคชาตก็ดี แลหญิงเปนช้ำรั่วแลคลอดบุตรนอนเพลิงมิได้ก็ดี เปนลมโฮกให้จุกเสียดแลริศดวงในทวารทั้ง ๙ ก็ดี ให้กินยานี้แล้วหายแล "

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๔๘๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สารส้ม	๒๗๐ กรัม
พริกไทย	๗๕ กรัม
กระวาน	๑๕ กรัม
กานพลู	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
ดอกจันทน์	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑๕ กรัม
สมุลแว้ง	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ ฟอกโลหิต แก้ขัดเบา ช้ำรั่ว

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑.๒-๑.๘ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ยาตำรับนี้โบราณระบุให้ "บดด้วยน้ำผึ้งรวง" ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า สามารถทำเป็นรูปแบบยาลูกกลอนได้ เพื่อให้สะดวกในการกินและเก็บไว้ได้นาน
- ยาตำรับนี้โบราณระบุให้ "กินหนัก ๑ สลึง" ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นให้กำหนดขนาดและวิธีการใช้เป็น "ครั้งละ ๑.๒-๑.๘ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น" เพื่อให้เท่ากับขนาดยาตามที่โบราณกำหนด
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

ยาแก้สารพัดลม

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

"...ขนานนี้แก้สารพัดลม จำเริญอาหารด้วย เอา สะค้าน ๒ สลึง ๑ เฟื้อง สมอเทศ ๑ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง ลูกช้าพลู ๑ บาท ๒ สลึง สหัสคุณเทศ ๑ บาท ๑ สลึง ตำผงลายน้ำร้อนกิน ๑ สลึง แก้โรคดุจกัน ท่านตีค่าไว้ ๑ ชั่งหนึ่งแล ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๗๑.๒๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะพลู (ผล)	๒๒.๕๐ กรัม
สมอเทศ	๒๐.๖๒๕ กรัม
หัสคุณเทศ	๑๘.๗๕ กรัม
สะค้าน	๙.๓๗๕ กรัม

สรรพคุณ แก้สารพัดลม ช่วยให้เจริญอาหาร

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำอุ่นกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. "ตำรายาเกร็ด". หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้เส้นปัตฆาต

ชื่ออื่น ยาแก้เส้นปัตคาด

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

"ยาแก้เส้นปัตคาด เอา ผักเสี้ยนทั้ง ๒ ใบประคำไก่ ๑ ใบคนทีสอ ๑ พริกไทย ๑ ผิวไม้สีสุก ๑ ไพล ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ว่านนางคำ ๑ ขิง ๑ ข่า ๑ กะทือ ๑ ใบว่านน้ำ ๑ หอม ๑ กระเทียม ๑ ผิวมะกรูด ๑ ยาดำ ๑ มหาหิงคุ์ ๑ กระชาย ๑ ตำผงละลายสุราก็ได้ น้ำส้มสายชูก็ได้ ทั้งกินทั้งทา แก้ลมปัตคาดเมื่อยขบเหน็บชา ลมขึ้นแต่ฝ่าเท้าจนศีรษะ ปวดศีรษะทาหาย น้ำกระสายได้ ๒ อย่างแล ๗"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระชาย	๑ ส่วน
กระเทียม	๑ ส่วน
กะทือ	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
คนทีสอ	๑ ส่วน
ประคำไก่	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนไทย	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนผี	๑ ส่วน
ไผ่สีสุก	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน
ว่านนางคำ	๑ ส่วน
ว่านน้ำ (ใบ)	๑ ส่วน
หอม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมปัตคาด แก้เมื่อยขบ เหน็บชา แก้ลมขึ้นแต่ฝ่าเท้าจนศีรษะ ปวดศีรษะ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยากิน ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม ละลายน้ำสุรา น้ำส้มสายชู หรือน้ำต้มสุก กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือตามกำลังธาตุหนักเบา

ยาทา ผงยาละลายน้ำสุรา น้ำส้มสายชู หรือน้ำต้มสุก ทาบริเวณที่มีอาการ

ข้อห้ามใช้
- ห้ามใช้บริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด
- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม - ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาแก้เสียงแห้ง

ชื่ออื่น ยาแก้ลม

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้ลม ฯ ๑๓ฯ ยาแก้ลมมันให้เสียงแห้งคอแห้ง เอา ส้มมะขามเปียก ๒ ตำลึง น้ำตาลโตนด ๑ สลึง น้ำมะนาว ๗ ลูก ชะเอมเทศ ๑ เฟื้อง เกลือ ๑ บาท น้ำใบมะกล่ำเครือจอก ๑ น้ำใบมะกล่ำต้นจอก ๑ น้ำขิงจอก ๑ ดีปลี ๒ สลึง เคี่ยวขึ้นแต่พอปั้นได้ กิน แก้เสียงแห้ง คอแห้งด้วยลมและริดสีดวงนั้นหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๔๘.๑๒๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะขามเปียก	๑๒๐ กรัม
เกลือ	๑๕ กรัม
ดีปลี	๗.๕ กรัม
ตาลโตนด	๓.๗๕ กรัม
ชะเอมเทศ	๑.๘๗๕ กรัม
มะนาว	๖๐ มิลลิลิตร
ขิง	๕๐ มิลลิลิตร
มะกล่ำเครือ	๕๐ มิลลิลิตร
มะกล่ำต้น	๕๐ มิลลิลิตร

**ไม่รวมปริมาณมะนาว ขิง มะกล่ำเครือ และมะกล่ำต้น*

สรรพคุณ แก้เสียงแห้งที่เกิดจากลม คอแห้ง

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

วิธีปรุงยา ตัวยามะนาว ขิง มะกล่ำเครือ และมะกล่ำต้น คั้นเอาน้ำตามที่กำหนด ผสมกับตัวยาเกลือ ดีปลี ตาลโตนด และชะเอมเทศ กวนให้เข้ากัน เติมมะขามเปียก กวนให้เข้ากันอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงปั้นเป็นยาลูกกลอน

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม อมเมื่อมีอาการ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาเกลือต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาแก้หืด

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๓ *[๑]*

“ยาแก้หืด เอาขิง ๒๐ บาท สะค้าน ๒๐ บาท หัวแห้วหมู ๒๐ บาท เจ็ตมูลเพลิง ๒๐ บาท พริกไทยล่อน ๑ ทนาน บดเป็นผงละลายน้ำร้อนกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๒,๒๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทยล่อน	๑,๐๐๐ กรัม
ขิง	๓๐๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๓๐๐ กรัม
สะค้าน	๓๐๐ กรัม
แห้วหมู	๓๐๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้หอบ หืด ภูมิแพ้อากาศ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำร้อนกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ยาแคปซูล ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ เด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี และผู้ที่เป็นแผลในกระเพาะอาหาร

คำเตือน

- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาแก้อยู่ไฟไม่ได้

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาแก้อยู่ไฟไม่ได้ ท่านให้เอา เม็ดพันผักกาด ๑ ว่านน้ำ ๑ พริกไทย ๑ กระเทียม ๑ หอมแดง ๑ ไพล ๑ เกลือ ๑ เสมอภาค ทำแท่งไว้กินไปกว่าจะออกไฟดีนักแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
เกลือ	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
เมล็ดพรรณผักกาด	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
หอมแดง	๑ ส่วน

สรรพคุณ ขับน้ำคาวปลา ช่วยให้มดลูกเข้าอู่

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำต้มสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาเกลือต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้อุทรวาตอติสาร

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“อติสารวรรคอันเป็นปัจจุบันกรรม ๖ ประการนั้น คือ อุทรวาตอติสาร สุนทรวาตอติสาร ปัสวาตอติสาร กุจฉิยาวาตอติสาร โกฏฐาสยาวาตอติสาร อุตราวาตอติสาร เป็น ๖ ประการด้วยกันดังนี้ ที่นี้จะกล่าวอุทรวาตอติสาร อันเป็นปัจจุบันกรรมนั้นเป็นปฐมมีอาการและประเภทบังเกิดขึ้นเพื่อขวั้นสะดือนั้นพอง โดยอำนาจผิงสะดือมิได้แต่ยังเยาว์อยู่นั้น และลมกองนี้ติดตัวมาจนใหญ่กระทำให้ท้องขึ้นมิรู้วายมักกลายเป็นลมกระษัย บางทีให้ลงให้ปวดมวน ครั้นกินยาหายไป ครั้นถูกเย็นเข้ากลับเป็นมา ให้ขบปวดท้องยิ่งนัก ฯ

ถ้าจะแก้เอา สะค้าน รากช้าพลู รากเจตมูลเพลิง ตรีกฎุก ผิวมะกรูด ใบคนทีสอ มหาหิงคุ์ เสมอภาค ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนกิน แก้อุทรวาตอติสารหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
คนทีสอ	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะพลู	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ ยาแก้ท้องขึ้น ท้องอืดเฟ้อ ท้องเสีย ปวดมวนในท้อง ที่เกิดจากลมอุทรวาต

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑ กรัม ละลายน้ำร้อนกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ไอ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร *[๑, ๒]*

“จะกล่าวสรเภทโรค คือ ไอเสียงแหบแห้ง บังเกิดเพื่อลมนั้น ให้เสมหะออกมา มีสีดำให้ระคายลำคอ ขนานหนึ่งเอาตรีกฎุก รากพรมมิ รากแมงลัก ว่านน้ำ ชะเอม เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณ บดละลายน้ำผึ้งก็ได้ น้ำตาลกรวดก็ได้ ให้กินแก้ไอแห้งเสียงดังกะสาบ เกิดเพื่อลมนั้นหาย ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ชะเอมไทย	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พรมมิ (ราก)	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
แมงลัก (ราก)	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ไอแห้ง เสมหะน้อย ระคายคอ และเสียงแหบแห้ง

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำผึ้งหรือน้ำตาลกรวดกินวันละ ๓-๔ ครั้ง ก่อนอาหาร หรือเมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีไข้ ร้อนใน เจ็บคอ

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๒๒ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. หน้า ๑-๑๕.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้องสมุดกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ยาแก้ไอ สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ถ้าชายหญิงผู้ใดให้ไอแห้งไม่มีเสมหะ ท่านให้เอาตรีกะฎุก ๑ รากส้มกุ้งทั้ง ๒ รากเจตมูลเพลิง ๓ ส่วน บอเพ็ด ๔ ส่วน ทำผงแล้วจึงปรุงผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เทียนทั้ง ๕ เอาสิ่งละ ๕ สลึง บดละลายน้ำผึ้งรวงกิน ๗ วัน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๓๗๘.๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บอระเพ็ด	๖๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๔๕ กรัม
ส้มกุ้งน้อย	๓๐ กรัม
ส้มกุ้งใหญ่	๓๐ กรัม
กระวาน	๑๘.๗๕ กรัม
กานพลู	๑๘.๗๕ กรัม
ดอกจันทน์	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนขาว	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนดำ	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนแดง	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๘.๗๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑๘.๗๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ บรรเทาอาการไอที่ไม่มีเสมหะ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม ละลายน้ำผึ้งกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ยาลูกกลอน ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม ละลายน้ำผึ้งกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ห้ามทำลำนำพิลาการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม จากประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า ยาขนานนี้ใช้รักษาโรคหอบหืดหรือผู้ป่วยที่มีอาการหวัดเนื่องจากแพ้อากาศ

เอกสารอ้างอิง

๑. พิษณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๓๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้ไอ ขับเสมหะ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

"จะกล่าวลักษณะสมุฏฐาน ๔ ประการนั้น คือ เสมหะสมุฏฐาน ปิตตะสมุฏฐาน วาตะสมุฏฐาน สันนิปาตะสมุฏฐาน นั้นก่อนเป็นอาทิ ให้แพทย์ทั้งหลายพึงรู้โดยสังเขปอันนี้อยู่ในคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัยโน้นเสร็จแล้ว ฯ ในลำดับนี้ จะแสดงลักษณะเสมหะสมุฏฐานเป็นปฐม คือย่ำรุ่งแล้วไปจน ๔ โมงเช้า เป็นอำเภอแห่งเสมหะสมุฏฐาน มีอาการกระทำให้ตัวร้อนตัวเย็นให้ขนลุกขนพอง บางทีให้เสโทตก ให้กลัดอก บางทีให้หลับเชื่อมมัว แล้วให้เป็นหวัดแลไอ ให้เบื่ออาหาร ให้สวิงสวายโทษอันนี้เกิดแต่กองเสมหะสมุฏฐาน ฯ

อนึ่ง เอา สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม รากมะแว้งต้น รากมะแว้งเครือ รากมะเขือขื่น รากมะกล่ำต้น ว่านน้ำ ชะเอมเทศ ดีปลีช้าง เสมอภาคทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำร้อนกิน แก้เสมหะสมุฏฐานโรคนั้นหาย ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
มะกล่ำต้น	๑ ส่วน
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๑ ส่วน
มะเขือขื่น	๑ ส่วน
มะแว้งเครือ (ราก)	๑ ส่วน
มะแว้งต้น (ราก)	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ไอ ขับเสมหะ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม ละลายน้ำร้อนกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม ในสูตรตำรับดีปลีช้างหาได้ยาก จึงเปลี่ยนมาใช้ดีปลี ซึ่งหาได้ง่ายและมีสรรพคุณเหมือนกัน

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาแก้ไอ ขับเสมหะ สูตร ๒

ชื่ออื่น ยาแก้ไอเพื่อเสมหะ

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๓ *[๑]*

"...ยาแก้ไอเพื่อเสมหะ เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู พริกไทย ดีปลี หัวหอม หัวกระเทียม ชะเอมเทศ รากส้มกุ้งน้อย รากมะแว้งเครือ รากมะเขือขื่น รากมะกล่ำเครือ เปลือกมะกล่ำต้น เอาเสมอภาค ฝักส้มป่อยเท่ายาทั้งหลาย บดละลายน้ำมะขามเปียกแทรกเกลือกวาด..."

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๒๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ส้มป่อย (ฝัก)	๑๔ ส่วน
กระเทียม	๑ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มะกล่ำเครือ	๑ ส่วน
มะกล่ำต้น	๑ ส่วน
มะเขือขื่น	๑ ส่วน
มะแว้งเครือ (ราก)	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
ส้มกุ้งน้อย	๑ ส่วน
หอม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไอ ขับเสมหะ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓-๕ กรัม ละลายน้ำมะขามเปียกแทรกเกลือ กินหรือกวาดคอวันละ ๑-๓ ครั้ง ตามอาการหนักเบา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็ก

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาส้มป่อยต้องปิ้งไฟก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาแก้ไอคอแหบแห้ง

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“๏ ยาแก้คอแหบแห้งไม่มีน้ำเขพะ เอาชะเอม ๑ ศีศะกะเทียม ๑ ขิงแห้ง ๑ ศีศะหอม ๑ เกลือรำหัดกิน มีน้ำเขพะแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ชะเอมไทย	๑ ส่วน
หอม	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ไอที่ไม่มีเสมหะ คอแห้ง เสียงแห้ง

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา แทรกเกลือเล็กน้อยกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๑๙๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ไอผสมกานพลู

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๒ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะเอมเทศ	๔๘ กรัม
บ๊วย	๑๖ กรัม
มะนาว (ผลดอง)	๑๐ กรัม
น้ำตาลกรวด	๔ กรัม
เกล็ดสะระแหน่	๓ กรัม
พิมเสน	๓ กรัม
กานพลู	๒ กรัม
เก๊กฮวย	๒ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๒ กรัม
มะแว้งเครือ	๒ กรัม
ว่านน้ำ	๒ กรัม
ส้มจีน	๒ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๒ กรัม
หล่อฮั่งก๊วย	๒ กรัม
อบเชยไทย	๒ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม อมเมื่อมีอาการทุก ๔ ชั่วโมง

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๓).

ยาแก้ไอผสมตรีผลา

ชื่ออื่น ยาแก้คอ แก้ไอ แก้ราก แก้สะอึก *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“อันว่าลักษณะทรางโจรทรางเพลิงนั้นย่อมมีเภทดุจกัน ให้แพทย์พึงรู้ดังนี้ ทรางโจรทรางเพลิงนั้นย่อมบังเกิดแก่กุมาร คือ ถ้าเกิดวันอาทิตย์วันเสาร์นั้น บางทีกุมารเกิดวันอาทิตย์ทรางเพลิงเปนเจ้าเรือนทรางโจรแซก บางทีกุมารเกิดวันเสาร์ทรางโจรเปนเจ้าเรือน ทรางเพลิงแซก เข้าเปนสองชื่ออยู่ดังนี้จึงเรียกว่าทรางโจร ทรางเพลิง มีลักษณะดังนี้ต่างกันออกทับทรางเพลิง คือ แม่ทรางโจรนั้นตั้งขึ้นกลางลิ้นไก่ เข้าไปหาแม่ดังเมล็ดเข้าเม่า จึงกระทำให้คอแห้งกินเข้ากินนมมิได้ ให้ตาฟางก่อน สีตาเหลืองเหมือนดังควันเทียน แล้วให้เซื่อมมึนให้ตัวร้อน ครั้นวางยาชอบถอยลงไปให้แต่ ๔ เดือน ๕ เดือน แล้วค่อยกลับขึ้นมาใหม่ ให้อยากพริกแลของคาวซึ่งชอบกับโรค เมื่อจะกำเริบขึ้นนั้นกระทำให้ลงท้องจะนับเวลามิได้ เปนโลหิตเสมหะเน่าออกมา แล้วให้แปรเปนไปต่าง ๆ แลให้ซูบผอมสันแข้งเปนหนามดังหนังกระเบน ตาก็ตั้งเปนเกล็ดกระดี่ขึ้นก่อนแล้วจึงแดงลามออกไปก็กลาย เปนต้อก้นหอยอยู่ประมาณ ๔ วัน ๕ วัน ก็แตกออก กุมารผู้นั้นก็ถึงแก่ความตาย

ยาแก้คอ แก้ไอ แก้ราก แก้สอึก ขนานนี้เอา ตรีผลา ๑ กระพังโหม ๑ ผักหวาน ๑ ใบกระเพรา ๑ ใบมะกล่ำเครือ ๑ รวมยา ๗ สิ่งนี้ เอาเสมอภาค บดละลายน้ำผึ้งทาลิ้น”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระพังโหม	๑ ส่วน
กะเพรา	๑ ส่วน
ผักหวาน	๑ ส่วน
มะกล่ำเครือ (ใบ)	๑ ส่วน
มะขามป้อม	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมอพิเภก	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ระคายคอ แก้ไอ แก้อาเจียน แก้สะอึก

รูปแบบยา ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำผึ้ง อมหรือทาลิ้นวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแก้ไอผสมมะขามป้อม

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย *[๑]*

สูตรตำรับยา ในยาน้ำ ๑๐๐ มิลลิลิตร ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะขามป้อม (สารสกัด ความเข้มข้น ๒๕%)	๓๐ มิลลิลิตร
ชะเอมเทศ (liquid extract)	๕ มิลลิลิตร
น้ำตาลทรายแดง	๔๐ มิลลิกรัม
มะนาว (ผลดอง)	๘ มิลลิกรัม
ส้มจีน	๓.๓ มิลลิกรัม
บ๊วย	๓ มิลลิกรัม
สมอพิเภก	๓ มิลลิกรัม
หล่อฮังก๊วย	๒ มิลลิกรัม
สมอไทย	๑ มิลลิกรัม
เกล็ดสะระแหน่	๐.๐๘ มิลลิกรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๔)*

ขนาดและวิธีการใช้ จิบเมื่อมีอาการไอทุก ๔ ชั่วโมง

คำเตือน
- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยเบาหวานที่ไม่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ เนื่องจากในสูตรตำรับมีน้ำตาลเป็นสารแต่งรส
- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ท้องเสียง่าย เนื่องจากมะขามป้อมมีฤทธิ์เป็นยาระบาย

ข้อมูลเพิ่มเติม หากผลิตยาในระดับอุตสาหกรรม ควรใส่สารกันเสียตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๔).

ยาแก้ไอผสมมะนาวดอง

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลพล จังหวัดขอนแก่น เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เดิมชื่อยาแก้ไอพลทิพย์ เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙๙ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บ๊วย	๓๕ กรัม
มะนาว (ผลดอง)	๓๕ กรัม
ชะเอมเทศ	๑๗ กรัม
ชะเอมไทย	๓ กรัม
อบเชยญวน	๓ กรัม
เกล็ดสะระแหน่	๒ กรัม
มะแว้งเครือ	๒ กรัม
กานพลู	๑ กรัม
มะขามป้อม	๑ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม เมื่อมีอาการไอทุก ๔ ชั่วโมง

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๔).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแก้ไอพื้นบ้านอีสาน

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เดิมชื่อยาแก้ไอมองคร่อ เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย มีบันทึกการใช้ในโรงพยาบาลตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๘ *[๑]*

สูตรตำรับยา ในยาน้ำ ๑๐๐ มิลลิลิตร ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำตาลทรายแดง	๕,๐๐๐ มิลลิกรัม
มะขามป้อม	๒,๐๐๐ มิลลิกรัม
ชะเอมไทย (ราก)	๑,๘๐๐ มิลลิกรัม
สมอไทย	๑,๖๐๐ มิลลิกรัม
กะเพราแดง	๖๐๐ มิลลิกรัม
ขมิ้นอ้อย	๖๐๐ มิลลิกรัม
ชะเอมเทศ	๖๐๐ มิลลิกรัม
เกลือสินเธาว์	๔๐๐ มิลลิกรัม
ขิง	๒๐๐ มิลลิกรัม
ดีปลี	๒๐๐ มิลลิกรัม
สารส้ม	๑๔๐ มิลลิกรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๑๐๐ มิลลิกรัม
ชะพลู	๑๐๐ มิลลิกรัม
พริกไทยล่อน	๑๐๐ มิลลิกรัม
กานพลู	๖๐ มิลลิกรัม
เกล็ดสะระแหน่	๓๐ มิลลิกรัม
น้ำผึ้ง	๕ มิลลิกรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ จิบเมื่อมีอาการไอทุก ๔ ชั่วโมง จิบขณะยายังอุ่น
ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๕).

ยาแก้ไอเพื่อลม

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร *[๑, ๒]*

“จะกล่าวสรเภทโรค คือ ไอเสียงแหบแห้ง บังเกิดเพื่อลมนั้น ให้เสมหะออกมา มีสีให้ระคายลำคอ

...ถ้าจะแก้เอาสะค้าน เจตมูลเพลิง กานพลู กระวาน ตรีกฎุก เยื่อมะขามเปียก กะเพราแดง สมอไทย เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณแทรกน้ำมะนาวให้กิน แก้ไอเสียงแหบแห้งเพื่อลม แก้กินอาหารมิได้ไม่มีรส แก้เสมหะแก้ริดสีดวง ก็หาย ฯ...”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระวาน	๑ ส่วน
กะเพราแดง	๑ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มะขามเปียก	๑ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ไอเสียงแหบแห้งอันเกิดจากลม และทำให้มีเสมหะสีดำ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำมะนาวกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ผู้ป่วยที่มีอาการไข้หรือเจ็บคอ

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๒๒ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. หน้า ๑-๑๕.

ยาขี้ผึ้งกัดแผล แลฝีมีปลวก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

"ขี้ผึ้งกัดแผลแลฝีมีปลวก ให้เอาลูกสะบ้ามอญ ๑ เม็ดละมุดสีดา ๑ เม็ดสลอด ๑ จุนสี ๑ สุพรรณถัน ๑ หัวกระดาดทั้ง ๒ หัวบุก ๑ หัวกลอย ๑ หัวอุตพิด ๑ เบี้ยจั่นเผาไฟ ๑ ยาทั้งนี้บดละเอียดละลายน้ำมันดิบ เมื่อหุงเอาขี้ผึ้งใส่น้อยหนึ่งหุงเป็นขี้ผึ้งกัดปลวกดีนักแล ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๓๐.๒๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำมันยางนา*	๒๐ ส่วน
กระดาดขาว	๑ ส่วน
กระดาดแดง	๑ ส่วน
กลอย	๑ ส่วน
บุก	๑ ส่วน
เบี้ยจั่น (เผาไฟ)	๑ ส่วน
ละมุดสีดา	๑ ส่วน
สลอด	๑ ส่วน
สะบ้ามอญ	๑ ส่วน
สุพรรณถัน	๑ ส่วน
อุตพิด	๑ ส่วน
จุนสี	๐.๒๕ ส่วน

**ตำรับนี้ใช้น้ำมันยางนาแทนน้ำมันดิบ*

สรรพคุณ กัดแผลที่มีหนองและแก้ฝีปลวก

รูปแบบยา ยาขี้ผึ้ง *(ดูภาคผนวก ๓.๑๒)*

วิธีปรุงยา ตัวยากระดาดขาว กระดาดแดง กลอย บุก เบี้ยจั่น สุพรรณถัน อุตพิด และจุนสี มาบดละเอียด และนำตัวยาละมุดสีดา สลอด และสะบ้ามอญ นำเยื่อหุ้มเมล็ดออกทุบให้แตก จากนั้นนำยาทั้งหมดมาหุงกับน้ำมันยางนา เติมขี้ผึ้ง ๑ ส่วนต่อน้ำมันที่เคี่ยวได้ ๓ ส่วน ทำเป็นยาขี้ผึ้ง

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- เดิมยาตำรับนี้มีตัวยาจุนสี ๑ บาท ซึ่งจุนสีมีฤทธิ์กัดหนองแรงมาก ควรลดปริมาณจุนสีลงมาเหลือเพียง ๑ ใน ๔ ของตัวยาทั้งหมด หากแผลผู้ป่วยไม่มีหนองไม่ต้องใส่จุนสีก็ได้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

- ตัวยาลูกสะบ้ามอญ เมล็ดละมุดสีดา และเมล็ดสลอดนั้น ไม่สามารถบดได้ และต้องใช้เป็นตัวยาสด โดยต้องเอาเปลือกหุ้มเมล็ดออกและนำมาทุบ จากนั้นจึงนำมาหุงกับน้ำมันยางนา
- ควรเพิ่มเติมในส่วนของปริมาณขี้ผึ้ง เป็น ๑ ใน ๓ ของน้ำมันที่เคี่ยวได้ และต้องเป็นขี้ผึ้งแท้ เนื่องจากมีสรรพคุณในการช่วยเรียกเนื้อ
- ควรใช้ยาตำรับอื่นพอกเพื่อดูดหนองออกให้หมดก่อนใช้ยาตำรับนี้
- ตัวยากระดาดขาวต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑)*
- ตัวยากระดาดแดงต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒)*
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยาบุกต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๗)*
- ตัวยาสลอดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๖)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*
- ตัวยาจุนสีต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาขี้ผึ้งแก้โรคผิวหนัง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ขี้ผึ้งมะเร็ง เอา ปูน ๑ เสน ๑ ลูกในสะบ้า ๑ ลูกกระเบา ๑ น้ำมันปลา ๑ กวนกันแตกแต่พอปิดได้ เอาเถิด ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเบา	๑ ส่วน
น้ำมันปลา	๑ ส่วน
ปูนแดง	๑ ส่วน
พิมเสน	๑ ส่วน
สะบ้า	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้โรคผิวหนัง

รูปแบบยา ยาขี้ผึ้ง *(ดูภาคผนวก ๓.๑๒)*

วิธีปรุงยา นำตัวยากระเบาและลูกสะบ้า ตำให้ละเอียด จากนั้นนำตัวยาอื่น ๆ มาผสมกันและกวนจนเป็นเนื้อเดียวกัน

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาน้ำมันปลา เป็นน้ำมันที่ได้จากการเจียวน้ำมันจากไขมันในท้องของปลาสวาย

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาขี้ผึ้งแดงใส่ฝี

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ขี้ผึ้งแดง เอา น้ำมันดิบ ๑ ขี้ผึ้ง ๑ ชันตะเคียน ๑ สีเสียดเทศ ๑ ว่านกีบแรด ว่านร่อนทอง เปลือกเม็ดมะขามคั่ว ๑ ดินคาวี ๑ ถลุงให้คงแต่น้ำมันใส่ฝีแลบาดแผล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชันตะเคียน	๑ ส่วน
ดินคาวี	๑ ส่วน
น้ำมันยางนา*	๑ ส่วน
มะขาม (เปลือกเมล็ดคั่ว)	๑ ส่วน
ว่านกีบแรด	๑ ส่วน
ว่านร่อนทอง	๑ ส่วน
สีเสียดเทศ	๑ ส่วน

**ตำรับนี้ใช้น้ำมันยางนาแทนน้ำมันดิบ*

สรรพคุณ รักษาฝีและบาดแผล

รูปแบบยา ยาขี้ผึ้ง *(ดูภาคผนวก ๓.๑๒)*

วิธีปรุงยา นำตัวยามะขาม ว่านกีบแรด ว่านร่อนทอง และสีเสียดเทศ มาบดให้ละเอียด ผสมกับตัวยาชันตะเคียน ดินคาวี และน้ำมันยางนา จากนั้นนำไปเคี่ยว กรองเอาแต่น้ำมันเติมขี้ผึ้ง ๑ ส่วน ต่อน้ำมันที่เคี่ยวได้ ๓ ส่วน ทำเป็นยาขี้ผึ้ง

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม - ตัวยาดินคาวี คือ ดินที่มีสีเหลืองส้มคล้ายมันปู มีรสเค็มเปรี้ยว พบบริเวณป่าชายเลน หรือหนองน้ำที่เป็นน้ำกร่อย
- ตัวยาสีเสียดเทศต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาขี้ผึ้งใบมะระ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ขี้ผึ้งใบมะระ เอา น้ำมันทะนาน ๑ ใบมะระ ๑ ชั่ง ขมิ้นอ้อย ๑ ว่านนางคำ ๑ ตำด้วยกันคั้นเอาน้ำใส่กระทะ เคี่ยวไปให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาขี้ผึ้งใส่ลงแต่พอสมควรเถิด ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๑,๒๐๐ กรัม
มะระขี้นก (ใบ)	๑,๒๐๐ กรัม
ว่านนางคำ	๑,๒๐๐ กรัม
น้ำมันมะพร้าว	๑ ลิตร

**ไม่รวมปริมาณน้ำมันมะพร้าว*

สรรพคุณ รักษาแผลฝีบวมอักเสบ ดับพิษฝี

รูปแบบยา ยาขี้ผึ้ง *(ดูภาคผนวก ๓.๑๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาเขียวน้อย

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“๏ ยาชื่อเขียวน้อยขนานนี้ท่านให้เอา ใบรงับพิศม์ ใบน้ำเต้า ใบหนาด ใบกเมง ใบเสนียด ใบอังกาบ ตรีกฎุก ขมินอ้อย รวมยา ๑๐ สิ่งนี้เอาเสมอภาค บดทำแท่งไว้ ลลายสุรากินตามกำลังกุมารกินเข้าได้แล ห้ามตาลโจร อันทำให้เจบท้องแลลงท้องนั้นหาย ๚”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาชื่อเขียวน้อย ขนานนี้ท่านให้เอา ใบระงับพิษ ๑ ใบน้ำเต้า ๑ ใบหนาด ๑ ใบกระเม็ง ๑ ใบเสนียด ๑ ใบอังกาบ ๑ ตรีกระฎุก ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รวมยา ๑๐ สิ่งนี้เอาส่วนเท่ากัน บดทำแท่งไว้ละลายน้ำเหล้ากินตามกำลังกุมาร กินเข้าได้แลห้ามตานโจรอันทำให้เจ็บท้องแลลงท้องนั้นหายแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กะเม็ง	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
น้ำเต้า	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ระงับพิษ	๑ ส่วน
เสนียด	๑ ส่วน
หนาด	๑ ส่วน
อังกาบ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ตานโจร ซึ่งทำให้มีอาการปวดท้อง ท้องเสีย ช่วยเจริญอาหาร

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๑-๓ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๔-๖ เดือน	ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๗-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๕ ปี	ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม

ละลายน้ำสุรา ๑-๒ หยด กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีอาการท้องผูก

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาเขียวเบญจขันธ์

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาเขียวเบ็ญจขันธ์ เอาใบผักกระโฉม ใบสันพร้าหอม ใบฝ้ายแดง ใบสันพร้ามอญ พรมมิ ใบพิมเสน เอาเสมอภาค บดเป็นผงปั้นแห่ง แก้พิษไข้ร้อนกระหายน้ำ ละลายน้ำดอกไม้ น้ำเมล็ดมะกอกเผาไฟ หรือน้ำรากบัวหลวงกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ผักกระโฉม	๑ ส่วน
ฝ้ายแดง	๑ ส่วน
พรมมิ	๑ ส่วน
พิมเสนต้น	๑ ส่วน
สันพร้ามอญ	๑ ส่วน
สันพร้าหอม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้ ร้อนในกระหายน้ำ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๖๐๐-๘๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำดอกไม้เทศ น้ำเมล็ดมะกอกเผา หรือน้ำรากบัวหลวง กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาเขียวพิกุลทอง

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาเขียวพิกุลทอง แก้ไข้ร้อนกระสับกระส่าย แก้ไข้พิษต่าง ๆ เอาใบเล็บครุฑ ใบทองพันชั่ง ใบพิมเสน ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบสันพร้าหอม ใบผักกระโฉม ใบหญ้านาง ใบเตยหอม ใบบอระเพ็ด ใบชิงช้าชาลี ใบตำลึง ใบผักเข้า หว้านเปราะ เอาสิ่งละเท่ากัน เอาดอกพิกุลเท่ายาทั้ง บดปั้นแท่ง แก้ร้อนละลายน้ำดอกไม้หรือน้ำซาวข้าว กินชะโลม”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๒๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พิกุล	๑๔ ส่วน
ชิงช้าชาลี (ใบ)	๑ ส่วน
ตำลึง	๑ ส่วน
เตยหอม	๑ ส่วน
ทองพันชั่ง (ใบ)	๑ ส่วน
บอระเพ็ด (ใบ)	๑ ส่วน
เปราะหอม	๑ ส่วน
ผักกระโฉม	๑ ส่วน
พิมเสนต้น	๑ ส่วน
ฟักข้าว (ใบ)	๑ ส่วน
มะเฟือง	๑ ส่วน
มะยม	๑ ส่วน
ย่านาง (ใบ)	๑ ส่วน
เล็บครุฑ	๑ ส่วน
สันพร้าหอม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน แก้ไข้พิษ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม ละลายน้ำดอกไม้หรือน้ำซาวข้าว กินและชโลมวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาเขียวหอม

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒ *[๑, ๒]*

"ยาเขียวหอม เอาใบมะกู่ ใบมะเมีย ใบพิมเสน ใบสันพร้าหอม ใบผกโฉม ว่ารกิบแรด ว่ารร่อนทอง จันแดง มหาสดำ เนรภูสี รากไครเครือ พิศนารถ เปราะหอม ดอกพิกุล ดอกบุนนาก ดอกสารภี เกสรบัวหลวง ตำผงไว้"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๘ ชนิด รวมปริมาณ ๙๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทน์ขาว	๕ กรัม
จันทน์แดง	๕ กรัม
เนระพูสี	๕ กรัม
บัวหลวง	๕ กรัม
บุนนาค	๕ กรัม
เปราะหอม	๕ กรัม
ผักกระโฉม	๕ กรัม
แฝกหอม	๕ กรัม
พิกุล	๕ กรัม
พิมเสนต้น	๕ กรัม
พิษนาศน์	๕ กรัม
มหาสดำ	๕ กรัม
ว่านกีบแรด	๕ กรัม
ว่านร่อนทอง	๕ กรัม
สันพร้าหอม	๕ กรัม
สารภี	๕ กรัม
หมากผู้	๕ กรัม
หมากเมีย	๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการไข้ ร้อนในกระหายน้ำ แก้พิษหัด พิษอีสุกอีใส

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำกระสายยากินทุก ๔-๖ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำกระสายยากินทุก ๔-๖ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

กระสายยาที่ใช้

- บรรเทาอาการไข้ ร้อนในกระหายน้ำ ใช้น้ำสุกหรือน้ำดอกมะลิ
- แก้พิษหัด พิษอีสุกอีใส ละลายน้ำรากผักชีต้ม ทั้งกินและชโลม*

**การชโลม ใช้ยาผงละลายน้ำ ๑ ต่อ ๓ แล้วชโลม (ประพรม) ทั่วตามตัวบริเวณที่ตุ่มใสยังไม่แตก*

ยาเม็ด

ผู้ใหญ่ กินครั้งละ ๑ กรัม ทุก ๔-๖ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี กินครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม ทุก ๔-๖ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

คำเตือน

- ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้

ข้อควรระวัง

- หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ทางการแพทย์แผนไทยมีข้อแนะนำสำหรับผู้ป่วยหัด อีสุกอีใส โดยห้ามกินอาหารทะเล ไข่ และน้ำเย็น เนื่องจากผิดสำแดง
- ในสูตรตำรับนี้เดิมมีตัวยา “ไคร้เครือ” แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับ เนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาด เป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต (nephrotoxicity) และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*

เอกสารอ้างอิง

๑. สภากาชาดไทย. ตำรายาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด; ๒๕๕๗. หน้า ๙.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๒-๕.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๗).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาครรภ์รักษา

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาครรภ์รักษา โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ จันทน์ทั้ง ๒ บัวทั้ง ๕ ชะลูด ๑ สมุลแว้ง ๑ แฝกหอม ๑ ขอนดอก ๑ สน ๑ กะทือ ๑”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๒๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กะทือ	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขอนดอก	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
ชะลูด	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
บัวจงกลนี	๑ ส่วน
บัวนิลุบล	๑ ส่วน
บัวลินจง	๑ ส่วน
บัวสัตตบรรณ	๑ ส่วน
บัวสัตตบุษย์	๑ ส่วน
แฝกหอม	๑ ส่วน
สน	๑ ส่วน
สมุลแว้ง	๑ ส่วน

สรรพคุณ บำรุงครรภ์

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อควรระวัง
- ไม่ควรใช้ยาติดต่อกันเป็นเวลานานเกิน ๗ วัน
- หากอาการไม่ดีขึ้น ควรพบแพทย์

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๔๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๒.

ยาคันธารส

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ คันธารส เอาจันทน์ชะมด จันทนา ลูกผักชี ลูกผักกาด รากย่านาง ไพล กระชาย ชะเอมเทศ บดทำแท่งไว้ แก้คลั่งละลายน้ำดอกไม้ แก้จับแก้มัวน้ำสมอ แก้หอบน้ำถั่วพู แก้รากน้ำลูกยอแทรกน้ำผึ้งกินหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระชาย	๑ ส่วน
จันทน์ชะมด	๑ ส่วน
จันทนา	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
เมล็ดพรรณผักกาด	๑ ส่วน
ย่านาง	๑ ส่วน
ลูกชีลา	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้คลั่ง แก้จับแก้มัว แก้หอบ แก้อาเจียน

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	อายุ ๑-๖ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๕๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๐.๗-๑ กรัม
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม

ละลายน้ำกระสายยากินวันละ ๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

กระสายยาที่ใช้

- แก้คลั่ง ละลายน้ำดอกไม้
- แก้จับแก้มัว ละลายน้ำสมอไทย
- แก้หอบ ละลายน้ำถั่วพู
- แก้อาเจียน ละลายน้ำลูกยอแทรกน้ำผึ้ง

คำเตือน - ควรระวังการใช้ในเด็กที่มีไข้สูงเกิน ๓๘.๕ องศาเซลเซียส หรือเด็กที่มีอาการเชื่องซึม

ข้อควรระวัง - ไม่ควรใช้ยานี้ติดต่อกันนานเกิน ๓-๕ วัน
- หากอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๒.

ยาคุดทะราด

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ยาคุดทะราด เอาข้าวเย็นจีน หนัก ๕ ตำลึง เทียนดำ ๑ ตำลึง ๑ บาท รากตานหม่อน ๓ ตำลึง ลูกพันธุ์ผักกาด ๑ บาท กำมะถัน ๒ สลึง ยาทั้งนี้ ต้ม ๓ เอา ๑ กินดีแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๓๓๗.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ตานหม่อน (ราก)	๑๘๐ กรัม
เทียนดำ	๗๕ กรัม
ข้าวเย็นใต้	๖๐ กรัม
เมล็ดพรรณผักกาด	๑๕ กรัม
กำมะถัน	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้คุดทะราด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐-๖๐ มิลลิลิตร กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาข้าวเย็นจีน ๕ ตำลึง ในยาตำรับนี้ เทียบเท่ากับการใช้ข้าวเย็นใต้ ๑ ตำลึง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๑๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑.

ยาฆ้องไชย

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวด้วยคัมภีร์ยาคือวิเศษสรรพคุณสำเร็จ อันอาจารย์เจ้าในก่อนประมวลไว้ ให้แก้สรรพโรคทั้งปวงต่าง ๆ สืบกันมา ฯ ในที่นี้จะว่าแต่สรรพคุณวิเศษ คือคณะสรรพยาที่จะแก้ซึ่งสรรพโรคอันบังเกิดแต่ฤดธาตุสมุฏฐานวิบัติให้จลณะเป็นไป กล่าวคือเสียงแห้งเสียงแหบเสียงเครือ ระคนด้วยอชิณะภายนอกให้บังเกิดโดยนัยดังนี้ ฯ

ยาชื่อฆ้องไชย เอาน้ำตาลกรวด น้ำตาลทราย น้ำตาลโตนด น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำเกลือ สิ่งละส่วน น้ำขิง น้ำใบเถาคัน สิ่งละ ๒ ส่วน น้ำมะขามเปียก ๔ ส่วน แล้วเอาใส่กระทะทองแดงตั้งไฟรุมไปให้ข้นจนปั้น ได้ให้ทาลิ้น กินไปเนืองเนือง แก้เสียงแหบแก้เสมหะเหนียวให้จามดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำมะขามเปียก	๔ ส่วน
น้ำขิง	๒ ส่วน
น้ำใบเถาคัน	๒ ส่วน
น้ำเกลือ	๑ ส่วน
น้ำตาลกรวด	๑ ส่วน
น้ำตาลโตนด	๑ ส่วน
น้ำตาลทราย	๑ ส่วน
น้ำผึ้ง	๑ ส่วน
น้ำอ้อย	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้เสียงแหบแห้ง เสมหะเหนียว

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม วันละ ๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ป่วยโรคเบาหวาน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาจันทน์ลีลา

ชื่ออื่น ยาจันทลีลา *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาจันทลีลา แก้สารพัดไข้ทั้งปวงถึงอับจน ถึงชักตาตั้งไปก็ดี ใช่บุราณกรรมแล้วหาย ท่านให้เอาโกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐจุลาลำพา ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ลูกกะดอม ๑ บรเพ็ด ๑ ปลาไหลเผือก ๑ เอาเสมอภาค แทรกพิมเสนชะมดบดละลายน้ำซาวเข้าก็ได้ ใช้มามากแล้ว ท่านตีราคาไว้ชั่งทองหนึ่ง แล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙๙ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๑๒ กรัม
โกฐเขมา	๑๒ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๑๒ กรัม
โกฐสอ	๑๒ กรัม
จันทน์ขาว	๑๒ กรัม
จันทน์แดง	๑๒ กรัม
บอระเพ็ด	๑๒ กรัม
ปลาไหลเผือก	๑๒ กรัม
พิมเสน	๓ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการไข้ตัวร้อน ไข้เปลี่ยนฤดู

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำสุกหรือน้ำซาวข้าวกินทุก ๓-๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม ละลายน้ำสุกหรือน้ำซาวข้าวกินทุก ๓-๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

ยาแคปซูลและยาเม็ด

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

คำเตือน ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม ยาจันทน์ลีลาใช้ได้ในหญิงที่มีไข้ทับระดูหรือไข้ระหว่างมีประจำเดือน

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒. หน้า ๗๕.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๙).

ยาจันทน์สามโลก

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาจันทน์สามโลก เอาเกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกบุนนาค ดอกพิกุล หัวแห้วหมู ใบหญ้านาง ใบพิมเสน ใบเท้ายายม่อม ใบมะระ ใบน้ำเต้า จันทน์แดง จันทน์เทศ เอาสิ่งละ ๑ บาท เอาจันทน์เท่ายาทั้งหลาย บดปั้นแท่ง ละลายน้ำดอกไม้ จันทน์แดง จันทนาฝนแทรกกิน แก้ไข้เชื่อมมัวร้อนใน แก้คูธเสมหะพิการ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๓๖๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทน์ขาว	๑๘๐ กรัม
จันทน์แดง	๑๕ กรัม
จันทน์เทศ	๑๕ กรัม
น้ำเต้า (ใบ)	๑๕ กรัม
บัวหลวง	๑๕ กรัม
บุนนาค	๑๕ กรัม
พิกุล	๑๕ กรัม
พิมเสนต้น	๑๕ กรัม
มะระ (ใบ)	๑๕ กรัม
ไม้เท้ายายม่อม (ใบ)	๑๕ กรัม
ย่านาง (ใบ)	๑๕ กรัม
สารภี	๑๕ กรัม
แห้วหมู	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน แก้ร้อนใน ดับกระหาย

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม ละลายน้ำดอกไม้ ฝนแทรกจันทน์แดง จันทนา กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาจำเริญอายุ

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์ลมชวะดาน *[๑, ๒]*

“ยาจำเริญอายุ ๑ พระตำราอยู่ในคัมภีร์อัมฤควารา ว่ายังมีหมอคนหนึ่งชื่อว่าชีวกกุมารแพทย์ประกอบพระโอสถถวายแก่พระยาปัดทะเวนทีสนละราช (ปัสเสนทิโกศลราช) ในสรรพยานั้นคือ มหาหิงคุ์ ๒ บาท การบูร ๒ บาท ดีปลี ๒ บาท กระวาน ๑ ตำลึง ๑ บาท สมอเทศ ๑ ตำลึง ลูกจันทน์ ๑ ตำลึง ๑ บาท กานพลู ๒ บาท กัญชา ๓ ตำลึง กฤษณา ๑ ตำลึง ๒ บาท กระลาพัก ๑ ตำลึง จันทน์ชะมด ๒ ตำลึง สมอไทย ๑ ตำลึง ๑ บาท ดอกจันทน์ ๓ บาท ขิงแห้ง ๑ ตำลึง ๒ บาท โกฐหัวบัว ๑ ตำลึง พิมเสน ๒ บาท ว่านน้ำ ๓ บาท สมอพิเภก ๑ ตำลึง โกฐสอ ๒ บาท โกฐเขมา ๒ บาท ลูกพิลังกาสา ๓ บาท พริกไทย ๑ ตำลึง ยาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำผึ้งน้ำขัณฑสกรกินเท่าลูกเดือยกินเช้าเย็น จำเริญอายุมีปัญญาบำบัดลม ๘๒ จาพวก โลหิต ๕ จำพวก เสมหะ ๘ จำพวก ก็หายแล ฯะ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๓๕๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กัญชา	๑๘๐ กรัม
จันทน์ชะมด	๑๒๐ กรัม
กฤษณา	๙๐ กรัม
ขิงแห้ง	๙๐ กรัม
กระวาน	๗๕ กรัม
ลูกจันทน์	๗๕ กรัม
สมอไทย	๗๕ กรัม
กระลำพัก	๖๐ กรัม
โกฐหัวบัว	๖๐ กรัม
พริกไทย	๖๐ กรัม
สมอเทศ	๖๐ กรัม
สมอพิเภก	๖๐ กรัม
ดอกจันทน์	๔๕ กรัม
พิลังกาสา	๔๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ว่านน้ำ	๔๕ กรัม
กานพลู	๓๐ กรัม
การบูร	๓๐ กรัม
โกฐเขมา	๓๐ กรัม
โกฐสอ	๓๐ กรัม
ดีปลี	๓๐ กรัม
พิมเสน	๓๐ กรัม
มหาหิงคุ์	๓๐ กรัม

สรรพคุณ เจริญอาหาร บำรุงร่างกาย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ยาตำรับนี้โบราณระบุให้ “ตำผงละลายน้ำผึ้ง” ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า สามารถทำเป็นรูปแบบยาลูกกลอนได้ เพื่อให้สะดวกในการกินและเก็บไว้ได้นาน
- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “คัมภีร์ลมชวะดาน”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๔๖. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๑๑ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๑๗๗ ง. หน้า ๑-๒.

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาจิตรวาโย

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาชื่อจิตรวาโย ขนานนี้ ท่านให้เอา แก่นสน ๑ จันทน์หอม ๑ ลูกผักชีทั้งสอง ๑ ลูกช้าพลู ๑ ลูกพิลังกาสา ๑ แห้วหมู ๑ สะค้าน ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ ใบสะเดา ๑ สิริยา ๑๑ สิ่งนี้เอาเสมอภาคทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ กินแก้ลมจับหัวใจให้เย็นเหน็บไปทั้งตัวแลสลบไปแต่ไม่ถูกตาย ถ้าแพทย์จะแก้ให้เอายานี้ ๙ เม็ด ลายลงกับน้ำดอกไม้ น้ำร้อนก็ได้กินหายดีนักได้ทำแล้ว ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๑ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทน์เทศ	๑ ส่วน
ชะพลู (ผล)	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
พิลังกาสา	๑ ส่วน
ลูกชีล้อม	๑ ส่วน
ลูกชีลา	๑ ส่วน
สน	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
สะเดา	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ลมจับหัวใจให้เย็นเหน็บไปทั้งตัว

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำดอกไม้หรือน้ำร้อนกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๐. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาชักดากให้หดเข้า

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ภาคหนึ่งยาชักดากให้หดเข้า เอาน้ำนมราชสีห์เครือเต็มกำมือ ๑ กลั้นใจตัดหัวตัดท้าย ขอบชนางแดง กำมือ ๑ ตัดหัวตัดท้าย ๑ กะเม็งแดงกำมือ ๑ ตัดหัวตัดท้าย เอาขมิ้นอ้อยหัวใหญ่มาหั่นเป็นแว่นให้ได้ ๓๒ แว่น ลงด้วยอาการ ๓๒ ต้มด้วยน้ำปูนขาวที่ใสกินเถิดหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑๓๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๗๐ กรัม
กะเม็งแดง	๓๐ กรัม
น้ำนมราชสีห์	๒๐ กรัม
ขอบชะนางแดง	๑๕ กรัม

สรรพคุณ ชักดากให้หดเข้าที่เดิม

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	อายุ ๑ เดือน-๕ เดือน	ครั้งละ ๒ ช้อนชา (๑๐ มิลลิลิตร)
	อายุ ๖ เดือน-๑ ขวบ	ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ (๑๕ มิลลิลิตร)
	อายุ ๑-๖ ปี	ครั้งละ ๒ ช้อนโต๊ะ (๓๐ มิลลิลิตร)
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๓-๔ ช้อนโต๊ะ (๔๕-๖๐ มิลลิลิตร)

ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น

ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑.

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาชำระโลหิตน้ำนม

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาชำระโลหิตน้ำนม ขนานนี้ ท่านในให้เอาหัศคุณทั้ง ๒ ผลจันทน์ ดอกจันทน์ เบญจเทียน ว่านหางช้าง รากหางช้าง รากตองแตก ตรีกฎุก กะเทียม ยาดำ เอาสิ่งละ ๒ บาท ข่าแห้ง ไพลแห้ง กานพลู เอาสิ่งละ ๑ บาท หอมแดง ๓ บาท สานซ่ม ดินประสิวขาว เอาสิ่งละ ๑ ตำลึง ศิริยา ๒๓ สิ่งนี้ทำเปนจุณ บดด้วยน้ำมะขามเปียกกินหนัก ๑ สลึง ให้กินไปทุกวัน เปนยาชำระอาจบำบัดโทษน้ำนมให้ถึงซึ่งพินาศฉิบหาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๗๒๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดินประสิว	๖๐ กรัม
สารส้ม	๖๐ กรัม
หอมแดง	๔๕ กรัม
กระเทียม	๓๐ กรัม
ขิงแห้ง	๓๐ กรัม
ดอกจันทน์	๓๐ กรัม
ดีปลี	๓๐ กรัม
ตองแตก	๓๐ กรัม
เทียนขาว	๓๐ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๓๐ กรัม
เทียนดำ	๓๐ กรัม
เทียนแดง	๓๐ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๓๐ กรัม
พริกไทย	๓๐ กรัม
ยาดำ	๓๐ กรัม
ลูกจันทน์	๓๐ กรัม
ว่านหางช้าง (ใบ)	๓๐ กรัม
ว่านหางช้าง (ราก)	๓๐ กรัม
หัสคุณเทศ	๓๐ กรัม
หัสคุณไทย	๓๐ กรัม
กานพลู	๑๕ กรัม
ข่า	๑๕ กรัม
ไพล	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ เป็นยาชำระบำบัดโทษน้ำนม

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยาหัสคุณไทยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาชิรนัคคีจร

ชื่ออื่น ยาฤทธิจร *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อฤทธิจร ดีปลี ๑ แฝกหอม ๑ เปราะหอม พริกไทย ๑ แห้วหมู ๑ ว่านน้ำ ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค รากกะเทียม เท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง ก็ได้กิน แก้วาโยธาตุพิการหาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๖ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เปราะหอม	๑ ส่วน
แฝกหอม	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ขับลม แก้ลมอัมพาต ลมราทยักษ์ และลมปัตฆาต

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาชุมนุมวาโย

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓ *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่งชื่อ ชุมนุมวาโย แก้ลมในเส้นแลผิวหนัง ในโลหิต กระดูก เนื้อ แลอาการที่ต่าง ๆ เอาผลข้าพลู ๑ สะค้าน ๑ ดีปลี ๑ มหาหิง ๑ ยาดำ ๑ ตรีผลา ๑ ไพล ๑ ฆ่า ๑ กะทือ ๑ กะชาย ๑ คนทีสอทั้งใบ ทั้งผล เข้าข้า ๑ สมุลแว้ง ๑ ดองดึง ๑ ผิวมะกรูด ๑ ผิวมะนาว ๑ สหัศคุณทั้ง ๒ เปล้าทั้ง ๒ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เทียนทั้ง ๕ โกฐสอ ๑ สารส้ม ๑ เกลือสินเทาว์ ๑ น้ำประสารทอง ๑ กรุงเขมา ๑ ใบสะเดา ๑ ใบเปราะหอม ๑ เอาสิ่งละ ๒ สลึง พริกไทย ๑ ตำลึง กระเทียม ๑ ตำลึง ๑ บาท ขิงสด ๒ ตำลึง ผลสลอด ๓ สลึง เอาน้ำส้ม ๘ ประการเปนกระสาย บดปั้นแท่งเท่าผลมะแว้ง ละลายน้ำผึ้งรวงภิมเสนรำหัด กินบำบัดลม ๑๐๐ จำพวก ดังกล่าวมาแต่ต้นนั้นหายแล ฯ๓ะ๏ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔๑ ชนิด รวมปริมาณ ๕๔๓.๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิง	๑๒๐ กรัม
กระเทียม	๗๕ กรัม
พริกไทย	๖๐ กรัม
สลอด	๑๑.๒๕ กรัม
กระชาย	๗.๕ กรัม
กระวาน	๗.๕ กรัม
กรุงเขมา	๗.๕ กรัม
กะทือ	๗.๕ กรัม
กานพลู	๗.๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๗.๕ กรัม
โกฐสอ	๗.๕ กรัม
ข่า	๗.๕ กรัม
เข้าค่า	๗.๕ กรัม
คนทีสอ	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
คนทีสอ (ผล)	๗.๕ กรัม
ชะพลู (ผล)	๗.๕ กรัม
ดองดึง	๗.๕ กรัม
ดีปลี	๗.๕ กรัม
เทียนขาว	๗.๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๗.๕ กรัม
เทียนดำ	๗.๕ กรัม
เทียนแดง	๗.๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๗.๕ กรัม
น้ำประสานทอง	๗.๕ กรัม
เปราะหอม (ใบ)	๗.๕ กรัม
เปล้าน้อย	๗.๕ กรัม
เปล้าใหญ่	๗.๕ กรัม
ไพล	๗.๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๗.๕ กรัม
มะกรูด	๗.๕ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๗.๕ กรัม
มะนาว (ผิวเปลือกผล)	๗.๕ กรัม
ยาดำ	๗.๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๗.๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๗.๕ กรัม
สมุลแว้ง	๗.๕ กรัม
สะค้าน	๗.๕ กรัม
สะเดา	๗.๕ กรัม
สารส้ม	๗.๕ กรัม
หัสคุณเทศ	๗.๕ กรัม
หัสคุณไทย	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมในเส้น ลมในผิวหนัง ลมในโลหิต ลมในกระดูก ลมในเนื้อ เป็นต้น

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

วิธีปรุงยา บดเป็นผงละเอียดผสมน้ำส้ม ๘ ชนิด แล้วทำเป็นเม็ด

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓-๕ กรัม ละลายน้ำผึ้งรวง รำหัดพิมเสนเป็นกระสาย กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาเข้าค่าต้องประสะก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๘)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาสลอดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๖)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยาหัสคุณไทยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕. หน้า ๓๑-๓๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาดาวดึงษา

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ท่านให้เอา จิงจ้อ ๒ ตำลึง รากตองแตก ๖ บาท สมอไทย ๖ บาท รากเจตมูลเพลิง ๖ บาท สหัสคุณเทศ ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท เทียนขาว ๑ บาท เทียนแดง ๑ บาท เทียนตาตักแตน ๑ บาท โกฐสอ ๑ บาท โกฐเขมา ๑ บาท โกฐกัดตรา ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ บาท กานพลู ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท การบูร ๓ สลึง เอาพริกไทย ๕ บาท ๒ สลึง ตำเปนผงละลายน้ำผึ้งน้ำร้อนก็ได้ น้ำมะกรูดน้ำมะนาวน้ำส้มซ่าก็ได้ แก้สารพัดไกษยสารพัดโรคทั้งปวงแล ยานี้ชื่อดาวดึงษา พระอินทราเธอให้ทานแก่คนทั้งหลาย ตีค่าไว้แสนตำลึงทอง ๑ แล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๘ ชนิด รวมปริมาณ ๖๖๓.๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จิงจ้อ	๑๒๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๙๐ กรัม
ตองแตก	๙๐ กรัม
สมอไทย	๙๐ กรัม
พริกไทย	๘๒.๕ กรัม
กานพลู	๑๕ กรัม
โกฐกักกรา	๑๕ กรัม
โกฐเขมา	๑๕ กรัม
โกฐสอ	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
หัสคุณเทศ	๑๕ กรัม
การบูร	๑๑.๒๕ กรัม

สรรพคุณ แก้กษัยเส้น ถ่ายลมในเส้นและลำไส้

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาต้มแก้กษัยเส้น

ที่มาของตำรับยา ตำรายาพิเศษ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ *[๑, ๒]*

“๑ ขนานหนึ่งนั้น นายไชยรามัญ อยู่บ้านเชิงราก เปนโรคกระไสย ป่วยไข้ลำบาก คุมมอญไปมาก ทำอิฐลพบุรี อายุนับได้ ห้าสิบสี่โดยปี ซูบผอมเต็มที เปนเกล็ดทั่วไป หิวหอบบอบแรง ไม่อาจเดินไกล ขัดสนจนใจ ไปหาผักฟืน พบพระหนึ่งมา หน้าตาสดชื่น อายุยาวยืน สักแปดสิบไป เดินคล่องเร็วนัก ดังจักรกลไฟ นายไชย ตามไล่ เต็มเหนื่อยจึงทัน ถึงแล้วกราบไห้ว คุณตาได้อะไร มาทำยาฉัน จึงเดินเร็วนัก ดังจักรหมุนหัน จงเม็ดตาฉัน บอก ให้เป็นทาน พระแก่จึงว่า กูได้กินยา เจ็ดสิ่งมานาน สักสามปีกว่า กายาอาจหาญ เดินไกลได้นาน ไม่เหนื่อยเมื่อยชา แรง ไม่ถอยถด ถึงอดเข้าปลา เพราะได้กินยา เจ็ดสิ่งจงจำ รางแดงกระชาย แห้วหมูทั้งหาย ตะโกนาเปลือกดำ อีกเปลือก ประคำไก่ รากแจงจงจำ สมอไทยดีล้ำ ต้มกินรินไป หรือจักตากแห้ง ทำผงเก็บไว้ น้ำผึ้งรินใส่ ปั้นก้อน กลืนกิน แก้กระไสยผอมแห้ง เกิดแรงกายิน อาหารทวีกิน ไม่เบื่อการงาน ของหนักยกได้ แรงกายอาจหาญ กินไปนานนาน จักหายโรคา นายไชยจำได้ หายารวมไว้ ได้สมปราถนา ต้มกินรินไป หายโรคโรคา สามเดือนเขาว่า กายาบริบูรณ์ ผิวหนังเปนเกล็ด หล่นร่วงหายสูญ แรงกายเพิ่มพูน ของหนักยกลอย เดินหนทางไกล อายุนับได้ หกสิบสี่ไม่ถอย กำลังยังมาก หาบเข้าเดินหยอย เที่ยวหนึ่งไม่น้อย หกสัดพอดี ไปตั้งทำอิฐอยู่ปฐมเจดีย์ กินมาสามปี ฟันแน่นไม่คลอน ถ้าไม่มีเพื่อน คนเดียวไม่นอน ไม่เปนโรคกล่อน เหมือนคนสิบแปดปี ผู้เล่านั้นชื่อ พระสุธรรมไมรี ข้าเขียนตามที่เขาจดหมายมา นายไชยเปนที่ สมิงสิทธิเดชา เปนผู้กินยา หายโรคแรงเจริญ มีผู้ได้ฟัง พลอยพูด สรรเสริญ ยาอื่นห่อนกิน ดีจริงควรจำ ลอกตัวยาไป ว่าเคยได้ใช้ มีคุณเข้มขำ แต่น้อยสิ่งไป เคยได้หาทำ ยานี้ดีล้ำ จงทินเทอญฯ

๏ เขียนลงตำรา อายุตูข้า ได้สองหมื่นวัน กับเศษพันร้อย สามสิบเอ็ดด้วยกัน ครบถ้วนในวันภุมวารมี เดือนแปดข้างแร สัตมีดิถี เถาะเปนชื่อปี นพศกตกลง คิดตามรัชกาล ที่เขาเขียนอ่าน ศกสิบเจ็ดจำนง จงสังเกตไว้ เพื่อใครต้องประสงค์ จักได้รู้ตรง ตามปีใช้กัน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระชาย	๑ ส่วน
แจง	๑ ส่วน
ตะโกนา	๑ ส่วน
มะคำไก่ (เปลือก)	๑ ส่วน
รางแดง	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้กษัยเส้น ปวดหลัง ปวดเอว

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐-๑๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. สุรสีห์วิสิษฐศักดิ์, เจ้าพระยา. ตำรายาพิเศษ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร; ๒๔๖๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาต้มแก้เหน็บ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๏ ยาแก้กล่อนลมให้ตีนมือเป็นเหน็บไปทั้งตัวก็ดี ท่านให้เอา เปลือกสมอ ๑ รากเท้ายายม่อม ๑ รากไม้รวก ๑ รากพันงูแดง ๑ ผักโหมหิน ๑ โคกกระสุน ๑ หัวแห้วหมู ๑ ว่านเปราะ ๑ ยาข้าวเย็น ๑ ดินประสิว ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กินเป็นเหน็บ ๓ ปี กิน ๓ เดือนหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมน้ำหนัก ๙.๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข้าวเย็นเหนือ	๑ ส่วน
โคกกระสุน	๑ ส่วน
เปราะหอม	๑ ส่วน
ผักโขมหิน	๑ ส่วน
ไผ่รวก	๑ ส่วน
ไม้เท้ายายม่อม	๑ ส่วน
สมอไทย (เปลือกต้น)	๑ ส่วน
หญ้าพันงูแดง	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน
ดินประสิว	๐.๕ ส่วน

สรรพคุณ แก้กล่อนลม

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒ ช้อนโต๊ะ (๓๐ มิลลิลิตร) ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- กษัยกล่อนลม หมายถึง กษัยกล่อนชนิดหนึ่ง เกิดจากความผิดปรกติของธาตุลม เป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง รักษายาก ผู้ป่วยมักมีอาการจุกเสียดแน่นในท้อง ปวดท้อง ร้อนภายในทรวงอก แต่ตัวเย็น เป็นต้น
- ตัวยาดินประสิวในตำรับนี้ ให้ปรับลดลงเหลือครึ่งส่วน
- ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำรายาเกร็ด". หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๔. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาตรีผลา

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม *[๑, ๒]*

"อนึ่งสรรพคุณแห่งตรีผลานั้น กล่าวคือ สมอพิเภก, สมอไทย, มะขามป้อมทั้ง ๓ นี้ระคนกันเข้าได้ชื่อว่าตรีผลา ถ้าผู้ใดได้บริโภคอาจระงับเสียซึ่งโรคอันบังเกิดแต่ดี รู้แก้ซึ่งเสมหะและลมในกองธาตุ กองระดู กองอายุสมุฏฐานนั้น ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๙๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๓๐ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๓๐ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๓๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ

- ยาปรับธาตุ (สมุฏฐานโรคอันบังเกิดแต่ดี ในคิมหันตฤดู)
- เป็นยาระบายอ่อน ๆ
- บรรเทาอาการไอจากการระคายคอ

รูปแบบยา ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาชง *(ดูภาคผนวก ๓.๙)*

ขนาดและวิธีการใช้

ปรับธาตุ (สมุฏฐานโรคอันบังเกิดแต่ดี ในคิมหันตฤดู)

ยาแคปซูล ชนิดเม็ด และชนิดลูกกลอน ครั้งละ ๓๐๐-๙๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒-๓ ครั้ง หรือตามแพทย์สั่ง

ระบายอ่อน ๆ

ยาชง

ครั้งละ ๑-๒ กรัม ชงน้ำร้อน ๑๒๐-๒๐๐ มิลลิลิตร ทิ้งไว้ ๓-๕ นาที ดื่มวันละ ๒-๓ ครั้ง หรือตามแพทย์สั่ง ดื่มขณะยายังอุ่น

ยาแคปซูล ยาเม็ด และยาลูกกลอน

ครั้งละ ๓๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒-๓ ครั้ง หรือตามแพทย์สั่ง

บรรเทาอาการไอจากการระคายคอ

ยาชง

ครั้งละ ๑-๒ กรัม ชงน้ำร้อน ๑๒๐-๒๐๐ มิลลิลิตร ทิ้งไว้ ๓-๕ นาที จิบในขณะยังอุ่น เมื่อมีอาการไอทุก ๔ ชั่วโมง

คำเตือน

- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่ท้องเสียง่าย
- ยานี้อาจทำให้เกิดอาการท้องเสีย

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตรีผลาเป็นพิกัดชนิดหนึ่ง จำกัดผลไม้ทั้ง ๓ อย่าง ได้แก่ สมอพิเภก สมอไทย และมะขามป้อม ในปริมาณเท่ากันโดยน้ำหนัก ซึ่งเป็นพิกัดยาในคิมหันตฤดู (ฤดูร้อน) ใช้ปรับสมดุลธาตุที่แปรไปในฤดูร้อน โดยสมอพิเภกเป็นตัวยาประจำกองสมุฏฐานปิตตะ สมอไทยเป็นตัวยาประจำกองสมุฏฐานวาตะ มะขามป้อมเป็นตัวยาประจำกองสมุฏฐานเสมหะ
- พิกัดตรีผลามักใช้ประกอบยาตำรับอื่น หรือใช้เป็นกระสายยา เพื่อเสริมประสิทธิภาพในการรักษา เช่น ช่วยระบายพิษไข้ ช่วยปรับธาตุ
- การใช้ตรีผลา สามารถใช้สัดส่วนไม่เท่ากันได้ เรียกว่า มหาพิกัดตรีผลา แก้ปิตตะ วาตะ เสมหะในกองธาตุ ฤดู อายุ และกองสมุฏฐาน มีสัดส่วนตัวยาที่แตกต่างกันขึ้นกับกองสมุฏฐานโรค

เอกสารอ้างอิง

๑. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์). พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์. พระนคร : [ม.ป.พ.]; ๒๕๐๕.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๕).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาตรีผลาใหญ่

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวด้วยตำรายาคือวิเศษสรรพคุณสำเร็จอันอาจารย์เจ้าในก่อนประมวลไว้ให้แก้สรรพโรคทั้งปวงต่าง ๆ สืบกันมา ฯ ในที่นี้จะว่าแต่สรรพคุณวิเศษ คือคณะสรรพยาที่จะแก้ซึ่งโรค กล่าวคือ ชาติวาโยพรรดึก อันบังเกิดขึ้นในกองปัตคาดแลรัตตคาด ระคนกันนั้นโดยนัยดังนี้ ฯ

ยาชื่อตรีผลาใหญ่ เอากระเทียม ๑ บาท สมอไทย สมอเทศ สมอพิเภก สมอทะเล สมอน้ำ ไพล ว่านน้ำ ผิวมะกรูด ใบกะเพรา มหาหิงคุ์ สิ่งละ ๒ บาท เกลือสินเธาว์ ๓ บาท มะขามป้อม ดอกชุมเห็ดเทศ สิ่งละ ๕ ตำลึง ทำเป็นจุณบดด้วยน้ำมะกรูดให้กินหนัก ๑ สลึง แก้ลมพรรดึกอันบังเกิดในกองปัตคาดแล รัตตคาดระคนกัน กระทำให้แน่นให้ตึงในนาภี แลอุจจาระมิออกนั้นหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๙๖๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชุมเห็ดเทศ (ดอก)	๓๐๐ กรัม
มะขามป้อม	๓๐๐ กรัม
เกลือสินเธาว์	๔๕ กรัม
กะเพรา	๓๐ กรัม
ไพล	๓๐ กรัม
มหาหิงคุ์	๓๐ กรัม
มะกรูด	๓๐ กรัม
ว่านน้ำ	๓๐ กรัม
สมอดีงู (เนื้อผล)	๓๐ กรัม
สมอทะเล (เนื้อผล)	๓๐ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๓๐ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๓๐ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๓๐ กรัม
กระเทียม	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ท้องผูกเป็นพรรดึก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๔๐๐-๘๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์

คำเตือน ควรระวังการใช้ยานี้ในเด็ก

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาสมอน้ำที่ปรากฏในตำรับนี้คือ “สมอดีงู”
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาตรีหอม

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาตรีหอม เอาลูกสมอเทศทุบเอาแต่เนื้อแลเปลือกนอก หนัก ๔ บาท ลูกมะขามป้อมเอาแต่เนื้อแลเปลือกนอก หนัก ๔ บาท ลูกสมอพิเภก เอาแต่เนื้อและเปลือกนอก หนัก ๔ บาท ลูกผักชีลาหนัก ๔ บาท ไคร้เครือ หนัก ๑ บาท โกฐสอหนัก ๑ บาท ชะเอมเทศหนัก ๑ บาท น้ำประสารทองเทศสะตุหนัก ๑ บาท ลูกซัดคั่วหนัก ๑ บาท ลูกสมอไทยเอาแต่เนื้อแลเปลือกนอกหนัก ๕ ตำลึง ๒ บาท โกฐน้ำเต้านึ่งให้สุกหนัก ๕ ตำลึง ๒ บาท ตากให้แห้ง ตำเป็นผง แก้อาหารในกระเพาะพิการ แก้ทราง แก้พิษเสมหะ น้ำสมอเทศต้มเป็นกระสาย แทรกเกลือ หรือดีเกลือก็ได้”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวม ๖๓ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐน้ำเต้า	๒๒ กรัม
สมอไทย	๒๒ กรัม
มะขามป้อม	๔ กรัม
ลูกชีลา	๔ กรัม
สมอเทศ	๔ กรัม
สมอพิเภก	๔ กรัม
โกฐสอ	๑ กรัม
ชะเอมเทศ	๑ กรัม
ลูกซัด	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้เด็กท้องผูก ระบายพิษไข้

รูปแบบยา ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๑-๒ เดือน	ครั้งละ ๔๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๕ เดือน	ครั้งละ ๘๐๐ มิลลิกรัม -๑ กรัม
	อายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๑.๒-๑.๖ กรัม

ละลายน้ำต้มสุกหรือน้ำกระสายยาอื่นที่เหมาะสม กินก่อนอาหารเช้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- สูตรตำรับยาตรีหอมตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “น้ำประสานทองสะตุ และ ไคร้เครือ” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดน้ำประสานทองสะตุออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ *[๕]* ส่วน “ไคร้เครือ” ตัดออกจากสูตรตำรับเนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาดเป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*
- ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*
- ตัวยาลูกซัดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๙๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖. (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๐ ตอนพิเศษ ๒๑ ง. หน้า ๔๑.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๘๒.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๔๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาตัดกำลังไข้

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาตัดกำลังไข้ เอาจันทน์ทั้ง ๒ ขอนดอก มวกแดง เทียนทั้ง ๕ โกฐทั้ง ๕ เกษรบัวหลวง ชะลูด อบเชย ดอกพิกุล หัวแห้วหมู รากหญ้านาง เอาเสมอภาค ต้มกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๐ ชนิด รวมปริมาณ ๒๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขอนดอก	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
ชะลูด	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
บัวหลวง	๑ ส่วน
พิกุล	๑ ส่วน
มวกแดง	๑ ส่วน
ย่านาง	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน
อบเชย	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ลดไข้

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาถ่ายไข้พิษไข้กาฬ

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

"ยาถ่ายไข้พิษไข้กาฬ เอาใบมะกา ใบมะยม ใบมะเฟือง หญ้าแพรก หญ้าปากควย ใบไผ่ป่า ใบมะขาม ใบส้มป่อย เนื้อฝักคูน ๗ ฝัก ยาดำ ๑ บาท ข่า ๓ แว่น ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ดินประสิว ๓ หยิบ ต้มให้สุกตำคั้นเอาน้ำแล้วเคี่ยว ๓ เอา ๑ กิน ๑ ถ้วยชาขนาดใหญ่ แทรกดีเกลือพอควร ขับพิษไข้พิษกาฬ หายสิ้นแล"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๒๗๗.๕๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
คูน	๑๐๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๑๕ กรัม
ข่า	๑๕ กรัม
ไผ่ป่า	๑๕ กรัม
มะกา	๑๕ กรัม
มะขาม	๑๕ กรัม
มะเฟือง	๑๕ กรัม
มะยม	๑๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
ส้มป่อย	๑๕ กรัม
หญ้าปากควาย	๑๕ กรัม
หญ้าแพรก	๑๕ กรัม
ดินประสิว	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ ถ่ายไข้พิษ ไข้กาฬ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐-๑๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาถ่ายดีเกลือฝรั่ง

ชื่ออื่น ยากวน *[๑]*, ยาถ่าย *[๔]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๓ *[๑]*

“ยากวน ยากวนนี้กินถ่ายไข้ดีมาก ให้เอาใบมะกา ๑ ใบมะขาม ๑ ใบซ่มป่อย ๑ หญ้าไทร ๑ ใบไผ่ป่า ๑ ฝักคูน ๑ รากขี้กาทั้งสอง ๑ รากตองแตก ๑ ขี้เหล็กทั้ง ๕ เถาวัลเปรียง ๑ หัวหอม ๑ ฝักซ่มป่อย ๑ สมอไทย ๑ สมอดีงู ๑ ยาดำหนัก ๑ ตำลึง ดีเกลือ หนัก ๕ ตำลึง ยาทั้งนี้ให้เขี้ยวไปกว่าจะแห้ง แล้วจึงสงเอากากยาทั้งนั้นออกเสีย จึงเอาดีเกลือกับยาดำส้มมะขามเปียกใส่เขี้ยวไปกว่าจะปั้นเปนลูกกลอนตามธาตุหนักธาตุเบา ถ่ายไข้ถ่ายโลหิต สาระพัดโรคทั้งปวงดีนักแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๑๗ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดีเกลือฝรั่ง	๖๐ กรัม
ยาดำ	๑๒ กรัม
ขี้กาขาว (ราก)	๓ กรัม
ขี้กาแดง (ราก)	๓ กรัม
ขี้เหล็ก (ทั้ง ๕)	๓ กรัม
คูน	๓ กรัม
ตองแตก	๓ กรัม
เถาวัลย์เปรียง	๓ กรัม
ไผ่ป่า	๓ กรัม
มะกา	๓ กรัม
มะขาม	๓ กรัม
ส้มป่อย (ใบ)	๓ กรัม
ส้มป่อย (ฝัก)	๓ กรัม
สมอดีงู	๓ กรัม
สมอไทย	๓ กรัม
หญ้าไทร	๓ กรัม
หัวหอม	๓ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ใช้บรรเทาอาการท้องผูกเฉพาะในรายที่ท้องผูกมากหรือในรายที่มีอาการท้องผูกเรื้อรังและใช้ยาอื่นแล้วไม่ได้ผล

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งแรก ๑ กรัม กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน ถ้าไม่ถ่าย วันต่อไปครั้งละ ๑.๕-๒.๕ กรัม กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน ตามกำลังธาตุหนักเบา เมื่อถ่ายแล้วให้เว้นอย่างน้อย ๒ วัน แล้วจึงใช้ยานี้อีกครั้ง

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ และเด็ก
- ห้ามใช้ในภาวะทางเดินอาหารอุดตัน (gastrointestinal obstruction/ileus)
- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะผิดปรกติเฉียบพลันที่ทางเดินอาหาร (acute gastro-intestinal conditions) เช่น คลื่นไส้ อาเจียน

คำเตือน

- เนื่องจากเป็นยาถ่ายอย่างแรง ไม่ควรใช้ยานี้ในผู้ป่วยอ่อนเพลียมากหรือมีภาวะขาดน้ำ
- ควรระวังการใช้ยาในผู้สูงอายุและผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของไตหรือตับ (renal/hepatic impairment) เนื่องจากยามีส่วนประกอบของแมกนีเซียม
- ยานี้อาจทำให้มีอาการปวดเสียดท้อง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตร์เวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามัคคี; (ม.ป.ป.). หน้า ๑๐๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๘).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖. (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๐ ตอนพิเศษ ๒๑ ง. หน้า ๔๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาถ่ายพยาธิ

ชื่ออื่น ยารุตัวพยาธิตานโจร *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยารุตัวพยาธิตานโจร ขนานนี้เอา พิมเสน ๑ การบูร ๑ ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กานพลู ๑ ใบกระเพรา ๑ ใบสวาด ๑ เอาสิ่งละ ๒ ส่วน รวมยา ๗ สิ่งนี้ทำเปนจุณ เอาผลสลอดนั้น ๑๔ ส่วน ปอกเปลือกเอาไส้ในออกเสียล้างน้ำให้หมด เอาผ้าขาวห่อใส่หม้อกับเข้าให้แห้งกวน ๓ หน แล้วเอามาขั้วกับน้ำปลาดีให้เกรียม แล้วทับน้ำมันออกเสีย แล้วจึงเอามาประสมเข้ากับยาทั้งนั้น บดทำแท่งไว้เท่าเมล็ดถั่วเขียว ให้กุมารกินแก้ผอมเหลือง ให้ลงเปนมูกเลือด ถ้ากุมารอายุได้ ๑ ปีให้กิน ๗ เม็ด ถ้ากุมารอายุได้ ๒ ปีกิน ๙ เม็ด ถ้ากุมารอายุได้ ๓ ปีให้กิน ๑๑ เม็ด ให้กินตามกำลังเด็กแลผู้ใหญ่ ถ้าไม่ลงจะให้ลงเอาจันทน์หอมทาตัว ถ้าลงนักเอาผลมะตาดกวนกับน้ำอ้อยงบต้มให้กินหยุดลง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๒๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สลอด	๑๔ ส่วน
กะเพรา	๒ ส่วน
กานพลู	๒ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
ดอกจันทน์	๒ ส่วน
พิมเสน	๒ ส่วน
ลูกจันทน์	๒ ส่วน
สวาด	๒ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ ถ่ายพยาธิ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ <u>เด็ก</u> อายุ ๑ ปี ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๒ ปี ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๓ ปี ครั้งละ ๕๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๔-๖ ปี ครั้งละ ๗๐๐-๘๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๐.๙-๑ กรัม
กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

<u>ผู้ใหญ่</u> ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ตามกำลังธาตุหนักเบา ถ้ายังไม่ถ่ายให้ใช้จันทน์หอมทาตัว ถ้าถ่ายมากเกินไปให้กินผลมะตาดกวนกับน้ำอ้อยงบ

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำเตือน ยานี้เป็นยาถ่าย ควรใช้ด้วยความระมัดระวัง โดยพิจารณาขนาดที่ใช้ตามกำลังธาตุหนักเบา

ข้อมูลเพิ่มเติม
- จันทน์หอมเป็นแก่นของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Santalum album* L. (วงศ์ Santalaceae)
- ถ้าหาน้ำตาลอ้อยงบไม่ได้ ให้ใช้น้ำตาลมะพร้าวหรือน้ำตาลโตนดแทน
- ตัวยาสลอดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาถ่ายพยาธิพรหมกิจ

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ตรีผลา ใบมะขาม ใบส้มป่อย รากขี้กาทั้งสอง หอม รากตองแตก สิ่งละส่วน ฝักราชพฤกษ์ ๙ ส่วน ต้มตามวิธีแทรกดีเกลือให้กินตามธาตุหนักธาตุเบา เป็นยาชำระลำไส้ตานโจรอันชื่อว่าพรหมกิจเกิดเพื่อชางแดง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ราชพฤกษ์	๙ ส่วน
ขี้กาขาว (ราก)	๑ ส่วน
ขี้กาแดง (ราก)	๑ ส่วน
ตองแตก	๑ ส่วน
มะขาม	๑ ส่วน
มะขามป้อม	๑ ส่วน
ส้มป่อย	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมอพิเภก	๑ ส่วน
หอม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ถ่ายพยาธิตานโจร

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ <u>เด็ก</u> อายุ ๑-๖ ปี ครั้งละ ๑-๒ ช้อนโต๊ะ (๑๕-๓๐ มิลลิลิตร)
อายุ ๗-๑๒ ปี ครั้งละ ๓-๔ ช้อนโต๊ะ (๔๕-๖๐ มิลลิลิตร)
ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น แทรกดีเกลือกินตามกำลังธาตุหนักเบา ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาถ่ายลมถ่ายเสมหะในโรคกษัย สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“อนึ่งเอา ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ เทียนแดง ๑ เทียนตาตักแตน ๑ โกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐกัดตรา ๑ กานพลู ๑ ดีปลี ๑ สิ่งละ ๑ ส่วน ยาดำ ๔ ส่วน การะบูร ๙ ส่วน สหัสคุณเทศ ๑ พริกไทย ๑ สิ่งละ ๕ ส่วน รากจิงจ้อ ๑ รากทนดี ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ สิ่งละ ๖ ส่วน สมอไทย ๑๔ ส่วน ตำเปนผงบดด้วยน้ำผึ้ง น้ำมะกรูด น้ำมะนาว ๑ น้ำส้มซ่าก็ได้ กินแก้ไกษยปลวกซึ่งกระทำพิษต่างๆ แลสรรพไกษยแลสรรพโรคทั้งปวง หายวิเศษนักท่านตีค่าไว้แสนตำลึงทอง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๙ ชนิด รวมปริมาณ ๖๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๔ ส่วน
การบูร	๙ ส่วน
จิงจ้อ	๖ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๖ ส่วน
ทนดี	๖ ส่วน
พริกไทย	๕ ส่วน
หัสคุณเทศ	๕ ส่วน
ยาดำ	๔ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐกักกรา	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

สรรพคุณ ถ่ายลมถ่ายเสมหะในผู้ป่วยโรคกษัย

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำผึ้ง น้ำมะกรูด น้ำมะนาว หรือน้ำส้มซ่า กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาถ่ายลมถ่ายเสมหะในโรคกษัย สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“อนึ่งเอา โกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ ตรีผลา ตรีกฎุก กานพลู ๑ สิ่งละ ๑ ส่วน รากส้มกุ้งทั้ง ๒ แก่นขี้เหล็ก ๑ แก่นแสมทเล ๑ สิ่งละ ๒ ส่วน รากทนดี ๕ ส่วน ตำเปนผงบดละลายน้ำผึ้งหรือน้ำขิงก็ได้ น้ำส้มซ่าหรือน้ำร้อนก็ได้ กินแก้ไกษยทั้งปวงหายวิเศษนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๓๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ทนดี	๕ ส่วน
ขี้เหล็ก	๒ ส่วน
ส้มกุ้งน้อย	๒ ส่วน
ส้มกุ้งใหญ่	๒ ส่วน
แสมทะเล	๒ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มะขามป้อม	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมอพิเภก	๑ ส่วน

สรรพคุณ ถ่ายลมถ่ายเสมหะในโรคกษัย

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำผึ้ง น้ำขิง น้ำส้มซ่า หรือน้ำร้อน กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าและเย็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาถ่ายลมถ่ายเสมหะในโรคกษัย สูตร ๓

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่งวิเศษนักท่านให้เอา ขมิ้นอ้อย ๑ สลึง ดองดึง ๑ สลึง ดีปลี ๒ สลึง ขันทศกร ๒ สลึง ตรีผลา ๓ สลึง ขิงแห้ง ๓ สลึง พริกไทย ๑ บาท รากเจตมูลเพลิง ๑ บาท รากทนดี ๓ บาท ๒ สลึง ตำเปนผง แล้วเอาน้ำผึ้ง ๔ ส่วน น้ำอ้อยแดง ๑ ส่วน คุลีการเข้าด้วยกันกินหนัก ๑ สลึง กินวัน ๑ คุ้มไปเดือนหนึ่ง กินเดือน ๑ คุ้มไปปีหนึ่งแลรูปงามแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๕๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ทนดี	๕๒.๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๑.๒๕ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๑๑.๒๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๑.๒๕ กรัม
ขันฑสกร	๗.๕ กรัม
ดีปลี	๗.๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๓.๗๕ กรัม
ดองดึง	๓.๗๕ กรัม

สรรพคุณ ถ่ายลมถ่ายเสมหะในโรคกษัย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาทวิวาตาธิคุณ

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๏ จะกล่าวด้วยลักษณะกำเนิดลม อันชื่อว่าลมสัตถกวาตนั้นเป็นคำรบ ๒ ถ้าบังเกิดแต่บุคคลผู้ใดมักกระทำให้เจ็บอกเป็นต้น แลลมกองนี้เกิดเพื่อสันทคาด ครั้นแก่เข้ากระทำให้จับเป็นเพลา และอาการที่จับนั้นมักให้เจ็บไปทุกชิ้นเนื้อ ดุจดั่งบุคคลเอามีดมาเชือดและเอาเหล็กอันแหลมมาแทง ให้แปลบปลาบไปทั้งกายให้ใจนั้นสั่นอยู่ริกๆ ให้เจ็บอกเป็นกำลัง ครั้นสร่างแล้วให้หิวหาแรงมิได้ให้เจ็บศีรษะให้จักษุมัวมิได้เห็นสิ่งอันใดบริโภคอาหารมิได้ นอนมิหลับ ถ้าจะแก้ให้แก้แต่ยังเจ็บอกอยู่นั้นให้หาย ถ้ามิหายแก่เข้าก็จะกลายเป็นโทสันทคาดและตรีสันทคาดต เป็นอติสัยโรคตามอาจารย์กล่าวไว้ว่าเป็นโรคตัด แพทย์ทั้งหลายพึงรู้ดังนี้ ฯ

ยาชื่อทวิวาตาธิคุณ เอาโกฐจุฬาลัมพา โกฐสอ ผลจันทน์ ดอกจันทน์ ผลเอ็น ขิงแห้งดีปลี ใบกระวาน ลำพัน ดอกกระดังงา สมุลแว้ง การบูร สิ่งละส่วน รากย่านาง ชะมด พิมเสน สิ่งละ ๒ ส่วน ทำเป็นจุณเอาน้ำดอกไม้เป็นกระสายบดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกไม้ให้กินแก้ลมสัตถกะวาตซึ่งกระทำให้เจ็บอกนั้นหายดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะมดเช็ด	๒ ส่วน
พิมเสน	๒ ส่วน
ย่านาง	๒ ส่วน
กระดังงา	๑ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
การบูร	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
ลำพัน	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
ลูกเอ็น	๑ ส่วน
สมุลแว้ง	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ กระจายลมที่ทำให้เกิดอาการแน่นหน้าอก ใจสั่น

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐-๕๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒-๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า เย็น และก่อนนอน หรือเมื่อมีอาการ

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาชะมดเช็ดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๒)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาทองเนื้องาม

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อทองเนื้องาม ขนานนี้ท่านให้เอา เทียนทั้งห้า เอาสิ่งละส่วน ไพล การบูน สิ่งละ ๒ ส่วน สมอไทยเอาแต่เนื้อสมอพิเภกเอาแต่เนื้อ ยาดำ มหาหิง ขมิ้นอ้อย เกลือสินเทาว์ ผิวมะกรูด ว่านน้ำ เอาสิ่งละ ๔ ส่วน เอาใบสมอทเลเท่ายาทั้งหลาย รวมยา ๑๖ สิ่งนี้ทำเปนจุณเอาสุราเปนกระสาย บดปั้นแท่งไว้ละลายน้ำมกรูด มนาว ให้กุมารกินขึ้นเหนือแลรู้จักรศอาหาร ถ้าจะให้ผายละลายน้ำซ่มมะขามเปียก แทรกดีเกลือดีงูเหลือม ลงกินดีนัก ๗”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาชื่อทองเนื้องาม เอาเทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๑ ส่วน ไพล ๑ การะบูร ๑ สิ่งละ ๒ ส่วน เนื้อสมอไทย ๑ เนื้อสมอพิเภก ๑ ยาดำ ๑ มหาหิงคุ์ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ ผิวมะกรูด ๑ หว้านน้ำ ๑ สิ่งละ ๔ ส่วน ใบสมอทะเลเท่ายาทั้งหลาย รวมยา ๑๖ สิ่งนี้ทำเปนจุณ เอาสุราเปนกระสาย บดทำแท่งละลายน้ำมะกรูดก็ได้ น้ำมะนาวก็ได้ กินเจริญมังษะเจริญอาหาร ถ้าจะให้ผายละลายน้ำส้มมะขามเปียกแซกดีเกลือ ดีงูเหลือม”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๘๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอทะเล (ใบ)	๔๑ ส่วน
เกลือสินเธาว์	๔ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๔ ส่วน
มหาหิงคุ์	๔ ส่วน
มะกรูด	๔ ส่วน
ยาดำ	๔ ส่วน
ว่านน้ำ	๔ ส่วน
สมอไทย	๔ ส่วน
สมอพิเภก	๔ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
ไพล	๒ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน

สรรพคุณ เจริญอาหาร เป็นยาระบาย

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	อายุ ๓-๕ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๕ ปี	ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๔๐๐-๕๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำต้มสุกกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น
หากต้องการใช้เป็นยาถ่ายให้ละลายน้ำมะขามเปียก แทรกดีเกลือกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาทองพันชั่ง

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อทองพันชั่งขนานนี้ เอารากตานทั้ง ๕ รากมะแว้งทั้ง ๒ รากจิงจ้อ ๑ รากมะเกลือ ๑ รากมะเขือขื่น ๑ รากเล็บมือนาง ๑ ข่า ๑ ขิง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ตรีผลา ๑ ผลมูลกาทั้ง ๒ ผลโหระพา ๑ เทียนเยาวภานี ๑ แห้วหมู ๑ บระเพ็ด ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ยาดำ ๓ บาท รวมยา ๒๔ สิ่งนี้ ต้ม ๓ เอา ๑ กินแก้ตานทราง แลตานโจร เปนยาล้างท้องแลแก้ตกมูกตกเลือด แก้ทรางทั้ง ๗ จำพวก ตั้งแต่กุมารอายุได้ ๓ เดือน นั้นไปจนถึง ๑๒ ปีเปนพ้นกำหนด ครั้นกินยาชำระล้างท้องแล้ว จึงเอายาชื่อทองเนื้องามละลายน้ำส้มซ่าให้กินประจำท้องต่อไป ทั้งชูรสอาหารแลปลูกผิวเนื้อหนังให้บริบูรณ์ด้วย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๔ ชนิด รวมปริมาณ ๓๙๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ยาดำ	๔๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๑๕ กรัม
ข่า	๑๕ กรัม
ขิง	๑๕ กรัม
ขี้กาขาว	๑๕ กรัม
ขี้กาแดง	๑๕ กรัม
จิงจ้อ	๑๕ กรัม
ตานขโมย	๑๕ กรัม
ตานดำ	๑๕ กรัม
ตานเสี้ยน	๑๕ กรัม
ตานหม่อน (ราก)	๑๕ กรัม
ตาลโตนด	๑๕ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๑๕ กรัม
บอระเพ็ด	๑๕ กรัม
มะเกลือ (ราก)	๑๕ กรัม
มะขามป้อม	๑๕ กรัม
มะเขือขื่น	๑๕ กรัม
มะแว้งเครือ (ราก)	๑๕ กรัม
มะแว้งต้น (ราก)	๑๕ กรัม
เล็บมือนาง	๑๕ กรัม
สมอไทย	๑๕ กรัม
สมอพิเภก	๑๕ กรัม
แห้วหมู	๑๕ กรัม
โหระพา	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ท้องผูกในโรคตานซางและตานโจร

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๓-๕ เดือน	ครั้งละ ๑ ช้อนชา (๕ มิลลิลิตร)
	อายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา (๕-๑๐ มิลลิลิตร)
	อายุ ๑-๕ ปี	ครั้งละ ๑-๒ ช้อนโต๊ะ (๑๕-๓๐ มิลลิลิตร)
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๓-๔ ช้อนโต๊ะ (๔๕-๖๐ มิลลิลิตร)

ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น

ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- เมื่อใช้ยาขนานนี้จนหายแล้ว ให้ใช้ “ยาทองเนื้องาม” ละลายน้ำส้มซ่ากินเพื่อช่วยให้เด็กเจริญอาหาร อ้วนท้วนสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง, หน้า ๑.

ยาทาแก้ฝี สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวด้วยตำรายาคือวิเศษสรรพคุณสำเร็จ อันอาจารย์เจ้าในก่อนประมวลไว้ให้แก้สรรพโรคทั้งปวงต่าง ๆ สืบกันมา ฯ ในที่นี้จะว่าแต่สรรพคุณวิเศษ คือคณะสรรพยาที่จะแก้ซึ่งโรค กล่าวคือ วัณโรคภายนอกนั้นโดยนัยดังนี้ ฯ

ขนานหนึ่ง เอารากทองพันชั่ง รากขี้กาแดง รากลำโพงกาสลัก หัวบานเย็นขาว เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายสุราแก้สรรพฝีทั้งปวง ฯ ถ้าจะทาแก้ฝีฟกบวมละลายน้ำรากมะนาวทาหายสิ้นวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้กาแดง (ราก)	๑ ส่วน
ทองพันชั่ง (ราก)	๑ ส่วน
บานเย็นขาว	๑ ส่วน
ลำโพงกาสลัก	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ฝี

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ฝีทั่วไป ครั้งละ ๓๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม ละลายเหล้าทาวันละ ๓-๔ ครั้ง บริเวณที่เป็นฝี
ฝีฟกบวม ครั้งละ ๓๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำรากมะนาวทาบริเวณที่เป็นฝีวันละ ๓-๔ ครั้ง

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ยาตำรับนี้โบราณระบุให้ “ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้” ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า สามารถทำเป็นรูปแบบยาเม็ดพิมพ์ได้ เพื่อให้สะดวกในการใช้และเก็บไว้ได้นาน
- ยาตำรับนี้ ควรใช้ขนาด ๑-๒ เม็ด ขึ้นอยู่กับขนาดของฝี
- ตัวยาลำโพงกาสลักต้องคั่วหรือสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๒)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาทาแก้ฝี สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาถอนเกล็ดถอนไส้ เอา ใบกรด ใบตะขบ ๑ ใบตะลุ่มหนัก ๑ ใบกาฝากมะม่วง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บดจงละเอียดเอาน้ำเป็นกระสายทาทั้งฝีนั้น (ถอน) ไส้ถอนเกล็ดแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กาฝากมะม่วง (ใบ)	๑ ส่วน
กรดน้ำ (ใบ)	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ตะขบหนาม (ใบ)	๑ ส่วน
ตะลุ่มนก/กำแพงเจ็ดชั้น (ใบ)	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ถอนเกล็ดถอนไส้ฝี

รูปแบบยา ยาทา *(ดูภาคผนวก ๓.๑๔)*

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายน้ำทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยากาฝากมะม่วง ใช้กาฝากมะม่วงกะล่อน เนื่องจากมีรสฝาดเปรี้ยวและมีสรรพคุณทางยาดีกว่ามะม่วงชนิดอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาทาแก้ฝี สูตร ๓

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาถอนเกล็ด เอา กระทุ่มขี้หมู ๑ เอาต้มกินก็ได้ ฝนกินก็ได้ เอาเหล้าเป็นกระสาย ทาจงได้สามทีสี่ทีจงเอาน้ำมันชูเกล็ดนั้นเล่า เกล็ดร่วงแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระทุ่มขี้หมู (เปลือกต้น/ราก)	๑ ส่วน

สรรพคุณ ถอนเกล็ดฝี

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*, ยาฝน *(ดูภาคผนวก ๓.๑๓)*, ยาทา *(ดูภาคผนวก ๓.๑๔)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาต้ม ครั้งละ ๑ ถ้วยกาแฟ (๓๐ มิลลิลิตร) ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ยาฝน ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ (๑๕ มิลลิลิตร) กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ยาทา ฝนกับสุราทาบริเวณที่มีอาการ วันละ ๓-๔ ครั้ง

ข้อมูลเพิ่มเติม ใช้ตำรับนี้คู่กับตำรับน้ำมันชูเกล็ดฝี ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด คือ บอระเพ็ด ผักเป็ดฟักข้าว และน้ำมันมะพร้าว หุงคงแต่น้ำมันทาบริเวณที่เป็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ยาทาแก้ฝี สูตร ๔

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาทาฝีทั้งหลาย รากลำโพงกาสลัก ๑ รากมะนาว ๑ รากน้อยหน่า ๑ รากสหัสคุณ ๑ รากมะไฟเดือนห้า ๑ มาฝนกับน้ำปูนใส ทาฝีทั้งปวงแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้อยหน่า	๑ ส่วน
มะนาว	๑ ส่วน
มะไฟเดือนห้า	๑ ส่วน
ลำโพงกาสลัก	๑ ส่วน
หัสคุณเทศ	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ฝีทั้งหลาย

รูปแบบยา ยาฝน *(ดูภาคผนวก ๓.๑๓)*

วิธีปรุงยา ยาทั้งหมดฝนกับน้ำปูนใส

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยาลำโพงกาสลักต้องคั่วหรือสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๒)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาทาแก้ฝี สูตร ๕

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ขนานหนึ่งเล่า ถ้าฝีมิถอน จะให้ถอนไส้ถอนเกล็ด เอา รากฟักข้าว ๑ รากพุงดอ ๑ เถาตำลึง ๑ บอระเพ็ด ๑ เถาชิงช้าชาลี ๑ ผักเป็ด ๑ หญ้าเกล็ดหอย ๑ เปลือกหมากสงแดง ๑ ใบพุงดอ ๑ ตำเอาน้ำ เสมอภาค หุงคงแต่น้ำมันทาฝีถอนแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำมันมะพร้าว	๓ ส่วน
ชิงช้าชาลี	๑ ส่วน
ตำลึง (เถา)	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
ผักเป็ดแดง	๑ ส่วน
พุงดอ (ใบ)	๑ ส่วน
พุงดอ (ราก)	๑ ส่วน
ฟักข้าว	๑ ส่วน
หญ้าเกล็ดหอย	๑ ส่วน
หมากสง	๑ ส่วน

สรรพคุณ ถอนไส้ถอนเกล็ดฝี

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาทาแก้เรื้อนกวาง

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ในลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะพยาธิโรค อันบังเกิดแก่บุคคลทั้งหลาย คือเป็นชาติบุพกรรมโรคคือโรคเรื้อนอันเป็นสาธารณะสืบต่อไป บังเกิดด้วยกิมิชาติ อันอาศัยกินอยู่ในชิ้นเนื้อนั้นแล จะได้เหมือนดั่งกุฏฐโรค ซึ่งกินอัฐิกุด จนเสียซึ่งชีวิตนั้นหามิได้ เป็นแต่จะให้ลำบากกาย ดุจอาจารย์กล่าวไว้อีก ๓ จำพวก เป็น ๗ จำพวก ด้วยกันกับกล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ในที่นี้จะว่าแต่ ๓ จำพวก ฯ จำพวกหนึ่ง คือชาติเรื้อนอันบังเกิดเนื่องกันมาแต่สัมพันธ์ตระกูล ฯ

จำพวกหนึ่งคือ ชาติเรื้อนบังเกิดด้วยสามัคคีรส คือหลับนอนระคนกันอยู่เป็นนิจจึงเป็น ฯ จำพวกหนึ่งคือชาติเรื้อนอันบังเกิดเป็นอุปาติกะหาเหตุมิได้ อยู่ดีๆ ก็เกิดขึ้นเอง แลธาตุทั้ง ๔ ก็มิได้วิปริตแปรปรวน แลทั้ง ๓ จำพวกซึ่งกล่าวมานี้ ให้เอายาตามชาติจำพวกนั้นมาแก้ก็จะหาย เป็นยาปะยะโรคหายโดยง่าย ดังอาจารย์กล่าวไว้ ดังนี้ในลำดับนี้จะกล่าวเรื้อนจำพวกหนึ่ง คือเรื้อนกวางนั้นก่อนเป็นปฐม เมื่อจะบังเกิดนั้นเกิดขึ้นตามข้อมือข้อเท้า แลกำด้นต้นคอ กระทำให้เป็นน้ำเหลืองพรึนลามออกไป ครั้นต้องยาแล้วแห้งเข้า บางทีก็หายขาดไป บางทีก็ไม่หาย แต่ไม่ตายเป็นแต่ลำบากดังอาจารย์กล่าวไว้ ฯ

ขนานหนึ่ง เอาเห็ดร่างแห เห็ดมูลโค เอาเสมอภาค บดละลายน้ำมันงาทา แก้พยาธิโรคคือเรื้อนกวางนั้นหายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำมันงา	๑ ส่วน
เห็ดมูลโค	๑ ส่วน
เห็ดร่างแห	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้เรื้อนกวาง *(สะเก็ดเงิน)*

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

ขนาดและวิธีการใช้ ทาแผลวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทย ในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาทาแก้เรื้อนขี้นก

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ ในลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะพยาธิโรค คือเรื้อนมูลนกนั้นเป็นคำรบ ๒ เมื่อจะบังเกิดนั้นผุดขึ้นมาเป็นแว่น เป็นวงขึ้นตามผิวหนัง เล็กก็มี ใหญ่ก็มี มีสีอันขาวนุง ๆ ขอบนั้นนูน ดูสัณฐานดังกลากพรรนัย กระทำให้คัน ถ้าแก่เข้าเป็นลามไปทั้งตัว พยาธิอันนี้หายบ้าง มิหายบ้าง แต่ไม่ตาย เป็นแต่ลำบากดังอาจารย์กล่าวไว้ ฯ

ขนานหนึ่ง เอาใบลำโพง ใบกรวยป่า ข่าหลวง ใบพลูแก่ เอื้องเพ็ดม้า ใบกุ่มน้ำ ใบกุ่มบก ใบขอบชะนางแดง ใบขอบชะนางขาว เอาเสมอภาคทำเป็นจุณบดละลายสุรา ทาแก้พยาธิโรค คือเรื้อนมูลนกนั้นหาย ตามอาจารย์กล่าวไว้วิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กรวยป่า	๑ ส่วน
กุ่มน้ำ (ใบ)	๑ ส่วน
กุ่มบก (ใบ)	๑ ส่วน
ขอบชะนางขาว	๑ ส่วน
ขอบชะนางแดง	๑ ส่วน
ข่าหลวง	๑ ส่วน
พลูแก	๑ ส่วน
ลำโพง (ใบ)	๑ ส่วน
เอื้องเพ็ดม้า	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้โรคสะเก็ดเงิน (ระยะที่มีแผลเป็นวงสีขาว มีขุย ขอบนูน มีอาการคัน และลามไปทั้งตัว)

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ผสมสุราทาวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาในตำรับนี้ควรใช้เป็นตัวยาสด

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทย ในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาทาแก้เรื้อนวิลา

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ ในลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะพยาธิโรคคือเรื้อนวิลานั้นเป็นคำรบ ๓ เมื่อจะบังเกิดนั้นขึ้นที่หูแลกำด้นต้นคอ กระทำให้เปื่อยพุพอง ให้คัน ดูสัณฐานดุจมะเร็งไรยิ่งคันยิ่งเกา ครั้นวายเกาแล้วให้แสบร้อนตามที่เกา แลลักษณะเรื้อนวิลานี้หายมากกว่าไม่หาย ดังอาจารย์กล่าวไว้ ฯ

“ขนานหนึ่ง เอาผลลำโพงแดง ใบกรวยป่า ใบขอบชะนางทั้งสอง ใบรักขาว เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณบดละลายน้ำมันดิบทา แก้พยาธิโรคคือเรื้อนวิลา เป็นต้น แลเรื้อนมูลนก แลเรื้อนกวางแลเรื้อนหูด แลแก้สรรพเรื้อนทั้งปวงก็หายวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กรวยป่า	๑ ส่วน
ขอบชะนางขาว	๑ ส่วน
ขอบชะนางแดง	๑ ส่วน
น้ำมันงา*	๑ ส่วน
รักขาว	๑ ส่วน
ลำโพงแดง	๑ ส่วน

**ตำรับนี้ใช้น้ำมันงาแทนน้ำมันดิบ*

สรรพคุณ แก้โรคสะเก็ดเงินระยะที่มีแผลเปื่อย

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุง ตัวยาลำโพงแดง กรวยป่า ขอบชะนางแดง ขอบชะนางขาว รักขาว โขลกให้ละเอียด แล้วนำไปหุงตามวิธีกับน้ำมันงา

ขนาดและวิธีการใช้ ทาวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาที่ใช้ในตำรับนี้ควรเป็นตัวยาสด
- ตัวยารักขาวต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๑)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทย ในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาทาแก้โรคผิวหนัง

ชื่ออื่น น้ำมันทากุฏฐโรค

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวด้วยตำรายาคือวิเศษสรรพคุณสำเร็จ อันอาจารย์เจ้าในก่อนประมวลไว้ ให้แก้สรรพโรคทั้งปวงต่าง ๆ สืบกันมา ฯ ในที่นี้จะว่าแต่สรรพคุณวิเศษ คือคณะสรรพยาที่จะแก้ซึ่งโรคกล่าวคือชาติบุพกรรม กุฏฐโรค สมมุติว่าโรคเรื้อนนั้นโดยนัยดังนี้ ฯ ยาชื่อน้ำมันทากุฏฐโรค เอาผลกะเบา ผลกะเบียน ผลลำโพง กาสลัก ผลดีหมีต้น เลี่ยนทั้งใบทั้งเปลือก ขอบชะนางทั้งสอง ทั้งต้นทั้งราก ใบกรวยป่า ใบสะแกแสง ใบมะเกลือ ใบตานหม่อน ใบยาสูบ ขมิ้นอ้อย สิ่งละ ๑ ตำลึง มะพร้าวไฟผล ๑ ทำเป็นจุณแล้วคุลีการเข้าด้วยกัน หุงให้คงแต่น้ำมันแล้วจึงมาทาสรรพกุฏฐโรคคือโรคเรื้อนทั้งปวงหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๗๘๐ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กรวยป่า	๖๐ กรัม
กระเบา	๖๐ กรัม
กระเบียน	๖๐ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๖๐ กรัม
ขอบชะนางขาว (รากและต้น)	๖๐ กรัม
ขอบชะนางแดง (รากและต้น)	๖๐ กรัม
ดีหมีต้น	๖๐ กรัม
ตานหม่อน	๖๐ กรัม
มะเกลือ	๖๐ กรัม
ยาสูบ	๖๐ กรัม
ลำโพงกาสลัก (ผล)	๖๐ กรัม
เลี่ยน (เปลือกและใบ)	๖๐ กรัม
สะแกแสง	๖๐ กรัม
มะพร้าวไฟ (ผล)	๑ ผล

**ไม่รวมปริมาณมะพร้าวไฟ*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้โรคผิวหนังซึ่งมีอาการผื่นคัน เช่น กลาก เกลื้อน

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุงยา ตัวยากระเบา กระเบียน ลำโพงกาสลัก (ผล) ดีหมีต้น เลี่ยน ขอบชะนางแดง ขอบชะนางขาว กรวยป่า สะแกแสง มะเกลือ ตานหม่อน ยาสูบ ขมิ้นอ้อย บดเป็นผงละเอียด แล้วหุงตามวิธีกับน้ำมันมะพร้าวไฟ

ขนาดและวิธีการใช้ ทาแผลวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในแผลติดเชื้อ แผลเน่าเปื่อยเรื้อรัง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยายาสูบต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๘)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทย ในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาทาท้อง สูตร ๑

ชื่ออื่น ยาทาแก้ท้องขึ้นแก้สะอึก *[๓, ๔]*

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาทาท้องท่านให้เอา พริกไทย ๑ ขิง ๑ กระเทียม ๑ หอม ๑ เกลือ ๑ หิง ๑ หัวพลู ๑ เอาเสมอภาค บดทาท้องน้อยแก้ท้องขึ้นแก้สอึกหายดีนัก ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาทาแก้ท้องขึ้นแก้สอึก ท่านให้เอาพริกไทย ๑ ขิง ๑ กระเทียม ๑ หอม ๑ เกลือ ๑ หิงคุ์ ๑ หัวพลู ๑ เอาเสมอภาคบดทาท้องน้อยแก้ท้องขึ้นแก้สอึกหายดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
เกลือ	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ถั่วพู	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
หอม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้สะอึก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ผสมกับน้ำสุกหรือสุราทาท้องน้อยเมื่อมีอาการ ห้ามทาบริเวณขอบตา เนื้อเยื่ออ่อน ผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด เป็นยาใช้ภายนอก ไม่ควรกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาเกลือต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาทาท้อง สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ยาทาท้อง *[๑, ๔]*

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

ยาทาท้องขนานนี้ท่านให้เอา หัศคุณทั้งสอง ๑ รง ๑ หิง ๑ เจตมูล ๑ หว้านน้ำ ๑ ใบหนาด ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ กเทียม ๑ ไพล ๑ แก่นแสมทเล ๑ ใบพลูแก ๑ รากเจตพังคี ๑ รวมยา ๑๔ สิ่งนี้เอาเสมอภาคทำเปนจุณ บดทำแท่งไว้ละลายน้ำไพลทาท้องลงดีนัก ฯ

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาทาท้อง ขนานนี้ท่านให้เอา หัศคุณทั้งสอง ๑ รง ๑ หิงคุ์ ๑ เจ็ตมูลเพลิง ๑ หว้านน้ำ ๑ ใบหนาด ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ กระเทียม ๑ ไพล ๑ แก่นแสมทเล ๑ ใบพลูแก ๑ รากเจ็ตพังคี ๑ รวมยา ๑๔ สิ่งนี้เอาเสมอภาคทำเปนจุณ บดทำแท่งไว้ละลายน้ำไพลทาท้องลงดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
เจตพังคี	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
พลูแก	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
รงทอง	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
แสมทะเล	๑ ส่วน
หนาด	๑ ส่วน
หัสคุณเทศ	๑ ส่วน
หัสคุณไทย	๑ ส่วน

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องผูก ท้องอืดเฟ้อ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายน้ำไพลทาท้องวันละ ๑ ครั้ง หรือเมื่อมีอาการ ห้ามทาบริเวณขอบตา เนื้อเยื่ออ่อน ผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด เป็นยาใช้ภายนอก ไม่ควรกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยารงทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๙)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยาหัสคุณไทยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาทาท้อง สูตร ๓

ชื่ออื่น ยาทาท้อง *[๑, ๒]* , ยาทาท้องให้ระบายลม *[๓, ๔]*

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาทาท้องขนานนี้ท่านให้เอายาดำ มหาหิง รงทอง ฝักราชพฤกษ มฆามเปียก ไพล ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง รวมยา ๘ สิ่งนี้เอาเสมอภาค บดทำแท่งไว้ละลายน้ำซ่มมะขามเปียก แล้วเอาตั้งเพลิงเสียให้อุ่นทาท้องขึ้น แลกลัดอุจาระไม่ออกก็ตกสิ้นหายดีนักฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาทาท้องให้ระบายลม ท่านให้เอายาดำ มหาหิงคุ์ รงทอง ฝักราชพฤกษ์ มะขามเปียก ไพล ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง บดละลาย ตั้งไฟให้อุ่นทาท้องดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
น้ำประสานทอง	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะขามเปียก	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน
รงทอง	๑ ส่วน
ราชพฤกษ์	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องผูก ท้องอืดท้องเฟ้อ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายน้ำมะขามเปียก แล้วตั้งไฟให้อุ่น ทาบริเวณท้องเมื่อมีอาการวันละ ๑ ครั้ง ห้ามทาบริเวณขอบตา เนื้อเยื่ออ่อน ผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด เป็นยาใช้ภายนอก ไม่ควรกิน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยารงทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๙)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

ยาทาท้อง สูตร ๔

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาทาท้องท่านให้เอา รากทนดี ๑ ข่าแก่ ๑ หิง ๑ ยาดำ ๑ รง ๑ ฝนทาแก้ขัดอุจจาระ ปัสสาวะ มิออกดีนัก ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาทาท้อง ท่านให้เอา รากทนดี ๑ ข่าแก่ ๑ หิงคุ์ ๑ ยาดำ ๑ รง ๑ ฝนทาแก้อุจจาระ ปัสสาวะ ไม่ออกดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข่า	๑ ส่วน
ทนดี	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน
รงทอง	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้อุจจาระ ปัสสาวะไม่ออก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ฝนทาบริเวณท้อง เมื่อมีอาการ ห้ามทาบริเวณขอบตา เนื้อเยื่ออ่อน ผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด เป็นยาใช้ภายนอก ไม่ควรกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยารงทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๙)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๒๙๔.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาทาพระเส้น

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน *[๑, ๒]*

“ทาพระเส้น ให้เอาพริกไทย ข่า กระชาย หอม กะเทียม มหาหิงคุ์ ยาดำ สิ่งละส่วน ตะไคร้หอม ใบขี้เหล็ก ใบตองแตก ใบมะขาม ใบเลี่ยน สิ่งละ ๔ ส่วน เอาใบมะคำไก่ ๑๖ ส่วน น้ำสุรา น้ำส้มสาชูก็ได้ เป็นกระสายน้ำส้มสาชูทาแก้พระเส้นพิรุธ แลแก้ลมอัมพาต ลมปัตฆาฏ กล่อน ตระคริว จับโปง เมื่อยขบทั้งปวงหายสิ้นแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๔๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะคำไก่	๑๖ ส่วน
ขี้เหล็ก (ใบ)	๔ ส่วน
ตองแตก (ใบ)	๔ ส่วน
ตะไคร้หอม	๔ ส่วน
มะขาม	๔ ส่วน
เลี่ยน	๔ ส่วน
กระชาย	๑ ส่วน
กระเทียม	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน
หอม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ปวดเมื่อยตามเส้นเอ็น ในโรคอัมพาต ปัตฆาต เป็นตะคริว ปวดบวมตามข้อ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายเหล้าหรือน้ำส้มสายชูทาหรือพอกวันละ ๒-๓ ครั้ง เช้า (กลางวัน) เย็น เป็นยาใช้ภายนอกห้ามกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม

- การใช้ยาขนานนี้พอกเข่าเป็นเวลานานเกิน ๑ ชั่วโมง อาจทำให้ผิวหนังบริเวณที่พอกลอกเป็นขุยได้ แต่ไม่ทำให้เกิดอันตรายแต่อย่างใด
- น้ำส้มสายชูที่ใช้เป็นกระสายนั้น ควรเป็นน้ำส้มสายชูที่ได้จากการหมักตามธรรมชาติ
- ตัวยาตองแตกต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๕)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน (ตำราพระโอสถพระนารายณ์). พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๕. หน้า ๑๑๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาทิพดารา

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาทิพดารา แก้ไข้พิษไข้กาฬ ไข้สันนิบาต ไข้รากสาด ไข้กาฬโรค ไข้ประดงทั้งปวง ไข้เหือดหัด อีสุกอีใส เอาจากชิงชี่ รากคนทา รากมะเดื่อชุมพร รากเท้ายายม่อม รากหญ้านาง เอาสิ่งละ ๑ บาท เหมือดคน ช้องระอา รากลำโพง ระย่อม ไคร้เครือ จันทน์แดง จันทน์ขาว จันทน์ชะมด จันทนา เอาสิ่งละ ๘ บาท เปลือกต้นปลาไหลเผือก เท่ายาทั้งหลาย ฝางเสนกึ่งยาทั้งหลาย บดปั้นแท่งด้วยน้ำดอกไม้ แทรกชะมด พิมเสน กระแจะตะนาว หญ้าฝรั่น อำพันทอง ดีหมี ดีหมูป่า ดีตะพาบน้ำ ละลายน้ำกระสายกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๒,๘๘๗.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ปลาไหลเผือก (เปลือกต้น)	๑,๑๕๕ กรัม
ฝางเสน	๕๗๗.๕ กรัม
ไคร้เครือ	๑๒๐ กรัม
จันทน์ขาว	๑๒๐ กรัม
จันทน์ชะมด	๑๒๐ กรัม
จันทน์แดง	๑๒๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทนา	๑๒๐ กรัม
ชองระอา	๑๒๐ กรัม
ระย่อม	๑๒๐ กรัม
ลำโพง	๑๒๐ กรัม
เหมือดคน	๑๒๐ กรัม
คนทา	๑๕ กรัม
ชิงชี่	๑๕ กรัม
มะเดื่ออุทุมพร	๑๕ กรัม
ไม้เท้ายายม่อม	๑๕ กรัม
ย่านาง	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ไข้พิษไข้กาฬ ไข้สันนิบาต ไข้รากสาด ไข้กาฬ ไข้ประดงทั้งปวง ไข้เหือดหัด อีสุกอีใส

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

วิธีปรุงยา บดปั้นแท่งด้วยน้ำดอกไม้แทรกชะมดพิมเสน กระแจะตะนาว หญ้าฝรั่น ดีหมี ดีหมูป่า ดีตะพาบน้ำ ละลายน้ำกระสาย

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาไคร้เครือต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๙)*
- ตัวยาระย่อมต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๐)*
- ตัวยาลำโพงต้องคั่วหรือสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๒)*

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาทิภาวุธ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาชื่อทิภาวุธ เอา โกฐ (หัว) บัว โกฐเชียง โกฐกระดูก เทียนขาว อบเชยเทศ ชะเอมเทศ สิ่งละส่วน กฤษณา กระลำพัก ชะลูด สิ่งละ ๒ ส่วน พริกหาง เปราะหอม สิ่งละ ๓ ส่วน ขอนดอก ๔ ส่วน ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้แทรกชะมด แทรกพิมเสนให้กิน แก้ลมสัถกะวาต ซึ่งกระทาให้จักษุมัว แลให้หิวหาแรงมิได้นั้นหายวิเศษนัก ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๒๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขอนดอก	๔ ส่วน
เปราะหอม	๓ ส่วน
พริกหาง	๓ ส่วน
กระลำพัก	๒ ส่วน
กฤษณา	๒ ส่วน
ชะลูด	๒ ส่วน
โกฐกระดูก	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
อบเชยเทศ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้ลมสัตถกวาตซึ่งกระทำให้จักษุมัว แลให้หิวหาแรงมิได้

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำดอกไม้ แทรกพิมเสนหรือชะมด กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาธรณีสันฑะฆาต

ชื่ออื่น ธรณีสันฑคาต *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในอายุรเวทศึกษา เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ยา ธรณีสันฑคาต เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เทียนดำ เทียนขาว ดองดึง หัวบุก หัวกลอย กระดาดแดง กระดาดขาว ลูกเร่ว ขิงแห้ง ชะเอมเทศ เจตมูล โกฐกระดูก โกฐเขมา โกฐน้ำเต้า สิ่งละ ๑ บาท ผักแพวแดง ลูกมะขามป้อม สิ่งละ ๒ บาท สมอไทย มหาหิงคุ์ การบูร สิ่งละ ๖ บาท รงทอง ๑๒ บาท ยาดำ ๒๐ บาท พริกไทย ๙๖ บาท ตำเป็นผง กินถ่าย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๖ ชนิด รวมปริมาณ ๑๖๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทยล่อน	๙๖ กรัม
ยาดำ	๒๐ กรัม
การบูร	๖ กรัม
มหาหิงคุ์	๖ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๖ กรัม
รงทอง	๔ กรัม
ผักแพวแดง	๒ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๒ กรัม
กระดาดขาว	๑ กรัม
กระดาดแดง	๑ กรัม
กระวาน	๑ กรัม
กลอย	๑ กรัม
กานพลู	๑ กรัม
โกฐกระดูก	๑ กรัม
โกฐเขมา	๑ กรัม
โกฐน้ำเต้า	๑ กรัม
ขิง	๑ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑ กรัม
ชะเอมเทศ	๑ กรัม
ดอกจันทน์	๑ กรัม
ดองดึง	๑ กรัม
เทียนขาว	๑ กรัม
เทียนดำ	๑ กรัม
บุก	๑ กรัม
เร่ว	๑ กรัม
ลูกจันทน์	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้เถาดาน ท้องผูก แก้กษัยเส้น

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม ละลายน้ำสุกหรือผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอน

กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าหรือก่อนนอน

ยาแคปซูล ยาเม็ด และยาลูกกลอน

ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าหรือก่อนนอน

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กเล็กอายุต่ำกว่า ๖ ปี

คำเตือน

- ควรระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยากระดาดขาวต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑)*
- ตัวยากระดาดแดงต้องปิ้งไฟหรือนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒)*
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยาบุกต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๗)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยารงทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๙)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖. หน้า ๑๘๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้าที่ ๒๘๙, ๓๑๑)

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาธาตุเด็ก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาธาตุเด็ก ใบเจตมูล ๑ ใบดีปลี ๑ ใบขิง ๑ ใบสะค้าน ๑ ใบช้าพลู ๑ ใบโหระพาเท่ายา ทำเม็ดกินแก้ธาตุมิเสมอกัน ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โหระพา	๕ ส่วน
ขิง (ใบ)	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง (ใบ)	๑ ส่วน
ชะพลู (ใบ)	๑ ส่วน
ดีปลี (ใบ)	๑ ส่วน
สะค้าน (ใบ)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ธาตุไม่เสมอกัน (บำรุงธาตุในเด็ก เช่น แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ อาหารไม่ย่อย เจ็บป่วยง่าย)

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๑ เดือน-๕ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑ ปี-๕ ปี	ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๕ ปี ขึ้นไป	ครั้งละ ๔๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำต้มสุกกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็กที่มีไข้

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๑๔. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาธาตุบรรจบ

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ ระบุในประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านฉบับที่ ๒ *[๑]*

"วัตถุส่วนประกอบ ขิง โกฐเขมา โกฐพุงปลา โกฐเชียง โกฐสอ เทียนดำ เทียนขาว เทียนสัตตบุษย์ เทียนเยาวพาณี เทียนแดง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู การบูร เปลือกสมุลแว้ง ลูกกระวาน ลูกผักชีลา ใบพิมเสน รากไคร้เครือ ดีปลี เปราะหอม หนักสิ่งละ ๔ ส่วน โกฐก้านพร้าว หนัก ๘ ส่วน เนื้อลูกสมอไทย หนัก ๑๖ ส่วน น้ำประสานทองสะตุ หนัก ๑ ส่วน"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๔ กรัม ดังนี้ *[๒]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๖ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๘ กรัม
กระวาน	๔ กรัม
กานพลู	๔ กรัม
การบูร	๔ กรัม
โกฐเขมา	๔ กรัม
โกฐเชียง	๔ กรัม
โกฐพุงปลา	๔ กรัม
โกฐสอ	๔ กรัม
ขิง	๔ กรัม
ดอกจันทน์	๔ กรัม
ดีปลี	๔ กรัม
เทียนขาว	๔ กรัม
เทียนดำ	๔ กรัม
เทียนแดง	๔ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๔ กรัม
เทียนสัตตบุษย์	๔ กรัม
เปราะหอม	๔ กรัม
พิมเสนต้น	๔ กรัม
ลูกจันทน์	๔ กรัม
ลูกผักชีลา	๔ กรัม
สมุลแว้ง	๔ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ บรรเทาอาการอุจจาระธาตุพิการ ท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น อุจจาระไม่เป็นมูกหรือมีเลือดปน ท้องเสียชนิดที่ไม่มีไข้

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำกระสายยากินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำกระสายยากินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

กระสายยาที่ใช้

- บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ใช้กระเทียม ๓ กลีบ ทุบชงน้ำร้อนหรือใช้ใบกะเพราต้ม
- บรรเทาอาการอุจจาระธาตุพิการ ท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ ใช้เปลือกแคเปลือกสะเดา หรือเปลือกผลทับทิมต้ม แทรกกับน้ำปูนใส
- ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ยาแคปซูลและยาลูกกลอน

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

คำเตือน ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด

ข้อควรระวัง

- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้
- ในกรณีท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ ใช้ไม่เกิน ๑ วัน หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม สูตรตำรับยาธาตุบรรจบตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “น้ำประสานทองสะตุ และ ไคร้เครือ” เป็นส่วนประกอบ *[๑]* แต่ได้ตัดน้ำประสานทองสะตุออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ *[๓]* ส่วน “ไคร้เครือ” ตัดออกจากสูตรตำรับเนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาดเป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๒]*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๘๕.

๒. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๐, ๒๙๐).

๓. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๔๔.

ยาธาตุอบเชย

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยปรับสูตรตำรับจากยาธาตุน้ำเปลือกอบเชย ของหมอจันดี เข็มเฉลิม แพทย์ประจำตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา *[๑]*

"ยาธาตุน้ำเปลือกอบเชย ตัวยา (๑) เปลือกอบเชย ๕๐ กรัม (๒) เปลือกสมุลแว้ง ๕๐ กรัม (๓) ชะเอมเทศ ๕๐ กรัม (๔) กานพลู ๕๐ กรัม (๕) การบูร ๑๐ กรัม (๖) เม็นทอล ๕ กรัม (๗) น้ำสะอาด ๕,๐๐๐ ซี.ซี."

สูตรตำรับยา ในน้ำ ๑๐๐ มิลลิลิตร ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๔,๑๐๐ มิลลิกรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระวาน	๘๐๐ มิลลิกรัม
กานพลู	๘๐๐ มิลลิกรัม
ชะเอมเทศ	๘๐๐ มิลลิกรัม
สมุลแว้ง	๘๐๐ มิลลิกรัม
อบเชยเทศ	๘๐๐ มิลลิกรัม
การบูร	๕๐ มิลลิกรัม
เกล็ดสะระแหน่	๕๐ มิลลิกรัม

สรรพคุณ ขับลม บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕-๓๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ยาธาตุอบเชย เดิมชื่อยาธาตุน้ำเปลือกอบเชย เป็นสูตรตำรับของหมอจันดี เข็มเฉลิม แพทย์ประจำตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม (บุตรชาย) ได้มอบสูตรตำรับให้โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเองเป็นผู้เผยแพร่สูตรตำรับ *[๒]* มีการใช้อย่างแพร่หลาย และมีการปรับสูตรตำรับเพิ่มเติม เช่น การเพิ่มลูกกระวาน ทั้งนี้ ยังได้ตีพิมพ์ในตำราแพทย์โบราณทั่วไปสาขาเภสัชกรรม ของกองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข *[๓]* และมีงานวิจัย *[๔]* รองรับ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๑).

๒. โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. ยาไทยที่ใช้ได้ผล. อนุสรณ์ฐานงานบรรจุอัฏฐิ หมอจันดี เข็มเฉลิม; ๒๕๒๘.

๓. กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย; ๒๕๔๑. หน้า ๒๑๘.

๔. กำไร กฤตศิลป์, กุลลณา ตันติประวรรณ, ขนิษฐา วัลลีพงษ์, จิรัญญา มุขขันธ์, ฉวีวรรณ ม่วงน้อย และคณะ. ประสิทธิผลและความปลอดภัยของยาธาตุอบเชยในการรักษาผู้ป่วย Functional Dyspepsia. สารศิริราช ๒๕๔๙; ๕๘(๑๑): ๑๑๐๓–๖.

ยานนทเสน

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาบำรุง เอา ดอกคำ ๑ สลึง จันทน์แดง ๒ สลึง จันทน์ขาว ๒ สลึง จันทนา ๒ สลึง ชะเอมเทศ ๒ สลึง กฤษณา ๑ สลึง รากมะกรูด ๑ สลึง รากมะตูม ๑ สลึง ชะลูด ๑ สลึง รากแฝกหอม๑ สลึง ฝาง เท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำฝางกิน บำรุงเลือดแล ชื่อนนทเสน ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ฝาง	๕๒.๕ กรัม
จันทน์ขาว	๗.๕ กรัม
จันทน์แดง	๗.๕ กรัม
จันทนา	๗.๕ กรัม
ชะเอมเทศ	๗.๕ กรัม
กฤษณา	๓.๗๕ กรัม
คำไทย	๓.๗๕ กรัม
ชะลูด	๓.๗๕ กรัม
แฝกหอม	๓.๗๕ กรัม
มะกรูด (ราก)	๓.๗๕ กรัม
มะตูม (ราก)	๓.๗๕ กรัม

สรรพคุณ บำรุงโลหิต

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำฝางกินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า

ข้อมูลเพิ่มเติม ผงยาต้องมีขนาดที่ผ่านแร่งเบอร์ ๘๐ ได้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๑. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑.

ยานาดธิจร

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๏จะกล่าวด้วยตำรายาคือวิเศษสรรพคุณสำเร็จ อันอาจารย์เจ้าในก่อนประมวลไว้ ให้แก้สรรพโรคทั้งปวงต่าง ๆ สืบกันมา ฯ ในที่นี้จะว่าแต่วิเศษสรรพคุณ คือคณะสรรพยาซึ่งจะแก้โรคสมมุติว่า หฤศโรคคือสรรพริดสีดวงนั้นโดยนัยดังนี้ ฯ

ยาชื่อนาดธิจร เอาโกฐสอ โกฐเขมา เทียนขาว ผลจันทน์ กานพลู สิ่งละส่วน รากทนดี รากชิงชี่ รากจิงจ้อ เปลือกทองหลางใบมน เปลือกมะรุม เปลือกกุ่มทั้งสอง บุกรอ กลอย อุตพิด ตรีกฎุก กระเทียม มะตูมอ่อน แห้วหมู กัญชา สิ่งละ ๒ ส่วน ทำเป็นจุณบดด้วยน้ำผึ้งให้กินหนัก ๑ สลึง แก้โรคริดสีดวงผอมเหลืองบริโภคอาหารเผ็ดร้อนมิได้นั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๓๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๒ ส่วน
กลอย	๒ ส่วน
กัญชา	๒ ส่วน
กุ่มน้ำ	๒ ส่วน
กุ่มบก	๒ ส่วน
ขิงแห้ง	๒ ส่วน
จิงจ้อใหญ่	๒ ส่วน
ชิงชี่	๒ ส่วน
ดีปลี	๒ ส่วน
ทนดี	๒ ส่วน
ทองหลางใบมน	๒ ส่วน
บุกรอ	๒ ส่วน
พริกไทย	๒ ส่วน
มะตูม	๒ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะรุม	๒ ส่วน
แห้วหมู	๒ ส่วน
อุตพิด	๒ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงผอมเหลือง ซึ่งทำให้กินอาหารเผ็ดร้อนไม่ได้ เป็นต้น

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยานารายณ์ประสิทธิ์

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยานารายณ์ประสิทธิ์ แก้ไข้พิษไข้กาฬ ไข้สันนิบาต ไข้รากสาดที่ลงเป็นโลหิต ไข้จับสั่น แก้ร้อนภายในภายนอก ถอนเบื่อเมาต่าง ๆ เอาเปลือกต้นปลาไหลเผือก รากลำโพงกาสลัก ช้องระอา รากชิงชี่ รากคนทา รากมะเดื่อชุมพร รากเท้ายายม่อม รากหญ้านาง จันทน์แดง จันทน์ขาว จันทน์เทศ จันทน์ชะมด จันทนา โกฏสอ โกฏหัวบัว รากมะปรางหวาน รากมะนาว รากมะกรูด ฝางเสน เอาสิ่งละ ๔ บาท เหมือดคนเท่ายาทั้งหลาย บดปั้นแท่งด้วยน้ำดอกไม้ แทรกชะมดพิมเสน กระแจะตะนาว ดีงูเหลือม ดีจรเข้ ดีหมูป่า ดีหมี ละลายน้ำกระสายตามควรแก่โรคกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๐ ชนิด รวมปริมาณ ๒,๒๘๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เหมือดคน	๑,๑๔๐ กรัม
โกฐสอ	๖๐ กรัม
โกฐหัวบัว	๖๐ กรัม
คนทา	๖๐ กรัม
จันทน์ขาว	๖๐ กรัม
จันทน์ชะมด	๖๐ กรัม
จันทน์แดง	๖๐ กรัม
จันทน์เทศ	๖๐ กรัม
จันทนา	๖๐ กรัม
ชองระอา	๖๐ กรัม
ชิงชี่	๖๐ กรัม
ปลาไหลเผือก (เปลือกต้น)	๖๐ กรัม
ฝางเสน	๖๐ กรัม
มะกรูด (ราก)	๖๐ กรัม
มะเดื่ออุทุมพร	๖๐ กรัม
มะนาว	๖๐ กรัม
มะปรางหวาน	๖๐ กรัม
ไม้เท้ายายม่อม	๖๐ กรัม
ย่านาง	๖๐ กรัม
ลำโพงกาสลัก	๖๐ กรัม

สรรพคุณ แก้ไข้พิษไข้กาฬ ไข้สันนิบาต ไข้รากสาดที่ถ่ายเป็นโลหิต ไข้จับสั่น แก้ร้อนภายในภายนอก ถอนพิษเบื่อเมาต่าง ๆ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

วิธีปรุงยา บดปั้นแท่งด้วยน้ำดอกไม้แทรกชะมด พิมเสน กระแจะตะนาว ดีงูเหลือม ดีจระเข้ ดีหมูป่า ดีหมี ละลายน้ำกระสายยาตามควรแก่โรค

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ มิลลิกรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาลำโพงกาสลักต้องคั่วหรือสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๒)*

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยานารายณ์พังค่าย

ที่มาของตำรับยา

๑. ศิลาจารึกตำรายาวัดราชโอรสารามวรวิหาร *[๑, ๒]*

“ยาชื่อนารายณ์พังค่ายเอาหิงคุ์ ๑ ลำพัน ๒ เจตมูล ๓ ผักชีล้อม ๔ สะค้าน ๕ โกฐสอ ๖ พริกไทย ๗ มะตูมอ่อน ๘ ลูกช้าพลู ๙ ขิงแห้ง ๑๐ สมอเทศ ๑๑ เทียนดำ ๑๒ แก่นบุนนาค ๑๓ เปล้าน้อย ๑๔ ทนดี ๑๕ ทำเป็นจุณละลายน้ำร้อนกินหนัก ๑ สลึง แก้ดานทักขิณคุณแลดานตะคุณประวาตะคุณ ฯ”

๒. ตำรายาเกร็ด *[๓, ๔]*

“ยาชื่อนารายณ์พังค่าย มหาหิงคุ์ ๑ (๑) อำพัน ๑ (๒) เจตมูล ๑ (๓) ชีล้อม ๑ (๔) สะค้าน ๑ (๕) โกฐสอ ๑ (๖) พริกหอม ๑ (๗) ลูกมะตูมอ่อน ๑ (๘) ลูกช้าพลู ๑ (๙) ขิง ๑ (๑๐) สมอเทศ ๑ (๑๑) เทียนดำ ๑ (๑๒) เกสรบุนนาค ๑ (๑๓) เปล้าทั้ง ๒ ๑ (๑๔) รากทนดี ๑ (๑๕) พริกไทย ๑ (๑๖) ยา ๑๖ สิ่งนี้ทวีตามวัยเลข ตากแห้งทำผงไว้เมื่อกินหนัก ๑ สลึง ละลายน้ำร้อนกิน ผายลง ๒ หน ๓ หน ต้องคุณก็ดีและลมขึ้นเบื้องบนถึงกระหม่อม แลลมให้เย็นตีนมือให้บวมเท้า ให้ตีนมือตายไป ตำหระ (ซีก) ตัวข้างหนึ่ง รับอาหารมิได้ให้คับทรวง ทั่วสารพางค์ตัว ไข้สันนิบาตลมมีพิษ ให้ฟกบวมทุกแห่งลมให้เย็นตัว ให้หาแรงมิได้ ไฟธาตุหย่อนเผาอาหารมิแหลก ให้เจ็บสีข้าง ให้ไอ เป็นหืด เป็นปาน เป็นพยาธิ ในท้อง ให้สั่นทั้งตีนมือ ลมให้ไอให้กระตุกทุกแห่ง และกินยาอันใด ๆ มิฟังให้กินยานี้ ถึงจะกินยาอื่น ยานี้ อย่าทิ้งเสีย ๑๕ วันกินทีหนึ่ง ชื่อนารายณ์พังค่าย ตีราคาไว้ชั่งทองหนึ่งแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๑๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐสอ	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะพลู (ผล)	๑ ส่วน
ทนดี	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
บุนนาค (แก่น)	๑ ส่วน
เปล้าน้อย	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เปล้าใหญ่	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
มะตูม	๑ ส่วน
ลำพัน	๑ ส่วน
ลูกชีล้อม	๑ ส่วน
สมอเทศ	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้อัมพฤกษ์ แก้ลมขึ้นเบื้องบน มือเท้าตาย

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓.๗๕ กรัม ละลายน้ำร้อนกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๒๒ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. หน้า ๑-๑๕.

๓. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๔๗. หมวดเวชศาสตร์.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาน้ำมันแก้แผลเปื่อย

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“เปลือกฝิ่นต้น ดีงูต้น รากถั่วพู น้ำมันงา ตำเอาน้ำสิ่งละจอก หุงให้คงแต่น้ำมัน เบญกานี สีเสียด ปรุงลงทาเปื่อยหาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เบญกานี	๑๕ กรัม
สีเสียด	๑๕ กรัม
ดีงูต้น	๕๐ มิลลิลิตร
ถั่วพู	๕๐ มิลลิลิตร
น้ำมันงา	๕๐ มิลลิลิตร
ฝิ่นต้น	๕๐ มิลลิลิตร

สรรพคุณ แก้แผลสดและแผลเปื่อย

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุง นำน้ำเปลือกฝิ่นต้น น้ำดีงูต้น น้ำรากถั่วพู มาหุงกับน้ำมันงา ให้เหลือแต่น้ำมันงา แล้วนำน้ำมันงาที่ได้ไปผสมกับผงเบญกานีและผงสีเสียด

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่มีอาการ วันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น ก่อนทาให้ทำความสะอาดแผลและบริเวณใกล้เคียงด้วยน้ำเกลือล้างแผล ห้ามทาบริเวณขอบตาและเนื้อเยื่ออ่อน เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม การเตรียมน้ำเปลือกฝิ่นต้น น้ำใบดีงูต้น และน้ำรากถั่วพู ทำโดยการนำส่วนของพืชสดที่ต้องการ ผสมน้ำเล็กน้อยโขลกให้ละเอียด คั้นเอาน้ำให้ได้อย่างละ ๑๐๐ มิลลิลิตร

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำซ้ำ ดัดแปลง เพื่อการค้า

ยาน้ำมันชำระแผล

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑]*

“๑ จะกล่าวซึ่งสรรพยาขี้ผึ้งน้ำมัน อันจะรักษาวัณโรคคือ สรรพแผล ทั้งปวงนั้นสืบต่อไปให้บุคคลทั้งหลายฟังรู้ดังนี้ ฯ

ยาน้ำมันชำระแผล เอาใบขอบชะนางทั้งสอง ใบหญ้าน้ำดับไฟ ใบลำโพงกาสลัก นำเอาน้ำสิ่งละทะนาน น้ำมันงาทะนาน ๑ นำใบเถาคันแดง ๒ ทะนาน หุงตามวิธีให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาผลจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู จุลสี สารส้ม สิ่งละ ๒ สลึง เป็นจุณปรุงลงในน้ำมัน ชุบสำลีใส่แผลเป็นยาชำระวิเศษนักฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๓๗.๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กานพลู	๗.๕ กรัม
จุนสี	๗.๕ กรัม
ดอกจันทน์	๗.๕ กรัม
ลูกจันทน์	๗.๕ กรัม
สารส้ม	๗.๕ กรัม
เถาคันแดง	๒ ลิตร
ขอบชะนางขาว	๑ ลิตร
ขอบชะนางแดง	๑ ลิตร
น้ำมันงา	๑ ลิตร
ลำโพงกาสลัก (ใบ)	๑ ลิตร
หญ้าน้ำดับไฟ	๑ ลิตร

**ไม่รวมปริมาณขอบชะนางขาว ขอบชะนางแดง หญ้าน้ำดับไฟ ลำโพงกาสลัก (ใบ) น้ำมันงา เถาคันแดง*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ชำระแผล

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุงยา ตัวยาขอบชะนางขาว ขอบชะนางแดง หญ้าน้ำดับไฟ ลำโพงกาสลัก (ใบ) น้ำมันงา เถาคันแดง หุงตามวิธีให้เหลือแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาตัวยาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู จุนสี สารส้ม บดเป็นผงละเอียดผสมลงในน้ำมัน

ขนาดและวิธีการใช้ ใช้สำลีชุบน้ำมันทาแผลหรือปิดแผลวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม

- การชำระแผล ในศาสตร์การแพทย์แผนไทยหมายถึง ทำความสะอาดแผลโดยการใช้ยาทาหรือพอกไว้ ใช้ได้ทั้งแผลสดและแผลเปื่อย
- ตัวยาจุนสีต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๑)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระนคร. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์; ๒๕๐๕.

ยาน้ำมันประสาน

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“น้ำมันประสาน เอา น้ำมันดิบ ๑ ข่า ๑ ว่านมหาเมฆ ว่านนางคำ สิ่งละทะนาน ยางสน ๓ บาท เคี่ยวคงแต่น้ำมันเอาเถิด ๆ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สน (ยาง)	๔๕ กรัม
ข่า	๑ ทะนาน
น้ำมันยางนา*	๑ ทะนาน
ว่านนางคำ	๑ ทะนาน
ว่านมหาเมฆ	๑ ทะนาน

**ตำรับนี้ใช้น้ำมันยางนาแทนน้ำมันดิบ*

สรรพคุณ รักษาโรคผิวหนัง แผลเรื้อรัง และแผลกดทับ

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุงยา นำตัวยาข่า ว่านมหาเมฆ และว่านนางคำ ตำให้ละเอียด คั้นเอาแต่น้ำ จากนั้นนำตัวยาทั้งหมดใส่ในกระทะ เคี่ยวจนน้ำระเหยออกหมดเหลือแต่น้ำมัน กรองเอากากออก

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

เอกสารอ้างอิง

๑. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์). พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์. พระนคร : [ม.ป.พ.]; ๒๕๐๕.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาน้ำมันมหาจักร

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน *[๑, ๒]*

"น้ำมันมหาจักร เอาน้ำมันงาทะนานหนึ่ง ด้วยทะนาน ๖๐๐ มะกรูดสด ๓๐ ลูก แล้วจึงเอาน้ำมันตั้งเพลิงขึ้น รุมเพลิงให้ร้อน เอาผิวมะกรูดใส่ลงให้เหลืองเกรียมดีแล้ว ยกลงกรองกากให้หมดเอาไว้ให้เย็น จึงเอาเทียนทั้ง ๕ สิ่งละ ๒ สลึง ดีปลีบาท ๑ การบูร ๒ บาท บดจงละเอียดปรุงลงในน้ำมันนั้น ยอนหู แก้ลม แก้ริดสีดวง แก้เปื่อยคันก็ได้ ทาเมื่อยขบก็ได้ ใส่บาดแผลเจ็บปวดเสี้ยนหนามหอกดาบก็ได้หายแล แต่อย่าให้ถูกน้ำ ๓ วัน มิเปนบุบโพเลย ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๘๒.๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
การบูร	๓๐ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๗.๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๗.๕ กรัม
เทียนดำ	๗.๕ กรัม
เทียนแดง	๗.๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๗.๕ กรัม
น้ำมันงา	๑ ลิตร
มะกรูด	๓๐ ลูก

**ไม่รวมปริมาณน้ำมันงาและมะกรูด*

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

สรรพคุณ ทาแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

วิธีปรุงยา

๑. ทอดผิวมะกรูดในน้ำมันงา จนผิวมะกรูดเปลี่ยนเป็นสีเหลืองเกรียม ยกลงจากไฟ กรองกากออกให้หมด พักให้เย็น

๒. ตัวยาเทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตั๊กแตน เทียนดำ ดีปลี บดให้พอหยาบ แล้วจึงใส่ลงในน้ำมันตามข้อ ๑ คนให้เข้ากัน กรองเอากากออกให้หมด ตั้งทิ้งไว้ให้เย็น แล้วจึงเติมการบูรลงในน้ำมันคนให้เข้ากัน

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่มีอาการปวดเมื่อยวันละ ๒-๓ ครั้ง เช้า (กลางวัน) เย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน (ตำราพระโอสถพระนารายณ์). พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๕. หน้า ๑๑๙.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาน้ำมันสนั่นไตรภพ

ที่มาของตำรับยา

๑. ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

๒. ศิลาจารึกตำรายาวัดราชโอรสารามวรวิหาร *[๓, ๔]*

“๑ จะกล่าวลักษณะกระษัยโรคอันบังเกิดขึ้นเป็นอุปปาติก คือกระษัยเหล็กนั้นเป็นคำรบ ๓ มีประเภทกระทำให้หน้าเหน่าและท้องน้อยนั้นแข็งดุจดังแผ่นศิลา และจะไหวตัวไปมาก็มิได้ ครั้นแก่เข้าแข็งลามขึ้นไปถึงยอดอกและให้บริโภคอาหารมิได้ ให้ปวดขบดังจะขาดใจตายดังนี้ ฯ

อนึ่ง เอาใบกะเพรา ใบแมงลัก ใบเสี้ยนผี กระชาย กัญชา พริกไทย หอมแดง หญ้าไซ เกลือ ลูกคัดเค้า ยาทั้งนี้เอาน้ำสิ่งละทะนาน ๑ น้ำมันงาทะนาน ๑ หุงให้คงแต่น้ำมันแล้ว จึงเอา ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เทียนดำ เทียนขาว การบูร สิ่งละ ๑ สลึง ทำเป็นจุณปรุงลงในน้ำมันนั้น แล้วจึงเอามาทาท้องรีดเสียให้ได้ ๓ วันก่อน แล้วจึงกินน้ำมันนี้อีก ๓ วันหายวิเศษนัก ยาน้ำมันขนานนี้ชื่อ สนั่นไตรภพ แก้กล่อนกระษัยทั้งปวงหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วย ตัวยา ๑๘ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระชาย	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
กัญชา	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
กะเพรา	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
เกลือ	๑ กิโลกรัม
คัดเค้า	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
ผักเสี้ยนผี (ใบ)	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
พริกไทย	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
แมงลัก	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
หญ้าไทร	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
หอมแดง	๑ กิโลกรัม (น้ำหนักตัวยาสด)
กระวาน	๓.๗๕ กรัม
กานพลู	๓.๗๕ กรัม
การบูร	๓.๗๕ กรัม
ดอกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
เทียนขาว	๓.๗๕ กรัม
เทียนดำ	๓.๗๕ กรัม
ลูกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
น้ำมันงา	๑ ลิตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กษัยเหล็ก

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

ขนาดและวิธีใช้ ใช้น้ำมันทารีดท้อง นวดคลึงบริเวณรอบสะดือถึงชายโครง ทิศตามเข็มนาฬิกา ๓ วันก่อน แล้วจึงให้กินน้ำมันครั้งละ ๓-๕ มิลลิลิตร กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า กินติดต่อกัน ๓ วัน

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี

คำเตือน

- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก ผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง
- ควรระวังในการทาบริเวณผิวที่บอบบางหรือผิวหนังที่แตก เนื่องจากอาจทำให้เกิดการระคายเคืองได้

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมการใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยากะเพรา แมงลัก ผักเสี้ยนผี กระชาย กัญชา พริกไทย หอมแดง หญ้าไทร คัดเค้า ใช้ตัวยาสดสิ่งละ ๑ กิโลกรัม คั้นเอาแต่น้ำมาใช้ในการปรุงยา
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาเกลือต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อจำหน่าย

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

๓. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๒๒ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. หน้า ๑-๑๕.

ยาน้ำมันสมานแผล สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑]*

“๑ จะกล่าวซึ่งสรรพยาขี้ผึ้งน้ำมัน อันจะรักษาวัณโรคคือ สรรพแผล ทั้งปวงนั้นสืบต่อไปให้บุคคลทั้งหลายพึงรู้ดังนี้ ฯ

ยาน้ำมันสมานแผล เอาใบมะเดื่ออุทุมพร ใบขอบชะนางทั้งสอง ใบหญ้านาง ใบเถาวัลย์แดง ใบไผ่ป่า ใบพุงดอ ใบมะเฟือง ใบทองหลางใบมน ใบขี้เหล็ก ใบมะระ ใบน้ำเต้า ตำเอาน้ำสิ่งละทะนาน น้ำมันงาทะนาน ๑ หุง ตามวิธีให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาเทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนเยาวภาณี สิ่งละ ๑ สลึง สีเสียดเทศ ชันตะเคียน กำยาน สิ่งละ ๒ สลึง เปลือกขี้อ้ายนา ๒ บาท ทำเป็นจุณปรุงลงในน้ำมันดีแล้ว ชุบสำลีปิดแผล ซึ่งกระทำพิษให้แสบ ให้ร้อน แลเป็นยาสมานแผล ทั้งปวงนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๑ ชนิด รวมปริมาณ ๖๗.๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้อ้ายนา	๓๐ กรัม
กำยาน	๗.๕ กรัม
ตะเคียน	๗.๕ กรัม
สีเสียดเทศ	๗.๕ กรัม
เทียนขาว	๓.๗๕ กรัม
เทียนดำ	๓.๗๕ กรัม
เทียนแดง	๓.๗๕ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๓.๗๕ กรัม
ขอบชะนางขาว	๑ ลิตร
ขอบชะนางแดง	๑ ลิตร
ขี้เหล็ก (ใบ)	๑ ลิตร
เถาวัลย์แดง	๑ ลิตร
ทองหลางใบมน (ใบ)	๑ ลิตร
น้ำเต้า	๑ ลิตร
น้ำมันงา	๑ ลิตร
ไผ่ป่า	๑ ลิตร
พุงดอ	๑ ลิตร
มะเดื่ออุทุมพร (ใบ)	๑ ลิตร
มะเฟือง	๑ ลิตร
มะระ	๑ ลิตร
ย่านาง (ใบ)	๑ ลิตร

**ไม่รวมปริมาณขอบชะนางขาว ขอบชะนางแดง ขี้เหล็ก (ใบ) เถาวัลย์แดง ทองหลางใบมน (ใบ) น้ำเต้า น้ำมันงา ไผ่ป่า พุงดอ มะเดื่ออุทุมพร (ใบ) มะเฟือง มะระ ย่านาง (ใบ)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ สมานแผล ใช้ในกรณีแผลสดหรือแผลเน่าเปื่อย แก้อาการปวดแสบปวดร้อนอันเกิดจากแผลเปื่อย

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุงยา ตัวยามะเดื่ออุทุมพร ขอบชะนางแดง ขอบชะนางขาว ย่านาง เถาวัลย์แดง ไผ่ป่า พุงดอ มะเฟือง ทองหลางใบมน ขี้เหล็ก มะระ น้ำเต้า น้ำมันงา หุงตามวิธีให้เหลือแต่น้ำมัน แล้วจึงนำตัวยาเทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนเยาวพาณี สีเสียดเทศ ตะเคียน กำยาน ขี้อ้ายนา บดเป็นผงละเอียดผสมลงในน้ำมัน

ขนาดและวิธีการใช้ ใช้สำลีชุบน้ำมันทาแผลหรือปิดแผลวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม
- สมานแผล ในศาสตร์การแพทย์แผนไทยหมายถึง การทำให้แผลติดกันในแผลเปื่อยหรือการเรียกเนื้อในแผลสด
- ตัวยาสีเสียดเทศต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์). พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์. พระนคร : [ม.ป.พ.]; ๒๕๐๕.

ยาน้ำมันสมานแผล สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร *[๑, ๒]*

“อนึ่ง เอาใบมะเกลือ ลูกสะบ้า ใบมะระ ใบปีบ ขมิ้นอ้อย ตำเอาน้ำสิ่งละถ้วย น้ำมันงา น้ำมันมะพร้าว สิ่งละถ้วย หุงให้คงแต่น้ำมันใส่แผลมะเร็งเพลิงแลฝีเปื่อยเน่า สรรพบาดแผลทั้งปวง แลกลากเกลื้อนก็หายดีวิเศษประเสริฐนัก ฯ๑๑”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๑ ถ้วย
น้ำมันงา	๑ ถ้วย
น้ำมันมะพร้าว	๑ ถ้วย
ปีบ (ใบ)	๑ ถ้วย
มะเกลือ	๑ ถ้วย
มะระ	๑ ถ้วย
สะบ้า	๑ ถ้วย

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้กลากเกลื้อน แก้แผลเปื่อย แผลสด

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

ขนาดและวิธีการใช้ ทาบริเวณที่มีอาการ

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๒๒ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. หน้า ๑-๑๕.

ยาน้ำมันสิทธิโยคี

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๏ จะกล่าวลักษณะกำเนิดแห่งลมอันชื่อว่า สิตมัควาโย เป็นคำรบ ๑๐ นั้นเกิดแต่กามวาตแลกองลมวิหค กระทำให้มือเย็นเท้าเย็นก่อน แล้วจึงทำให้มือตายเท้าตาย ยกมือขึ้นมิได้ ลมกองนี้ครั้นแก่เข้า แก้มิถอย จึงตกไปในระหว่างอัมพาต กระทำให้ลิ้นกระด้าง เจรจามิชัด มักให้เตโชเป็นติกะธาตุ แพทย์ทั้งหลายพึงรู้ ถ้าบังเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ใดแล้ว อายุมิยืนเลย ฯ

ยาน้ำมันชื่อสิทธิโยคี เอาขิงแห้ง ข่าแก่ กระเทียม เจตมูลทั้งสอง เปลือกทองหลางใบมน ทองเครือ บอระเพ็ดทั้งสอง ใบกะเพรา ใบแมงลัก หญ้าไซ ผักเสี้ยนผี หญ้าหนวดแมว เอาสิ่งละทะนานน้ำมันงาทะนาน ๑ หุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู มดยอบ เทียนดำ เทียนขาว สิ่งละ ๑ สลึง ทำเป็นจุณปรุงลงในน้ำมันทั้งกินทั้งทา แก้ลมสิตมัควาโยนั้นหายวิเศษนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๒๖.๒๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระวาน	๓.๗๕ กรัม
กานพลู	๓.๗๕ กรัม
ดอกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
เทียนขาว	๓.๗๕ กรัม
เทียนดำ	๓.๗๕ กรัม
มดยอบ	๓.๗๕ กรัม
ลูกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
กระเทียม	๑ ลิตร
กวาวเครือแดง	๑ ลิตร
กะเพรา	๑ ลิตร
ข่า	๑ ลิตร
ขิงแห้ง	๑ ลิตร
เจตมูลเพลิงขาว	๑ ลิตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ลิตร
ชิงช้าชาลี	๑ ลิตร
ทองหลางใบมน	๑ ลิตร
น้ำมันงา	๑ ลิตร
บอระเพ็ด	๑ ลิตร
ผักเสี้ยนผี	๑ ลิตร
แมงลัก	๑ ลิตร
หญ้าไทร	๑ ลิตร
หญ้าหนวดแมว	๑ ลิตร

**ไม่รวมปริมาณกระเทียม กวาวเครือแดง กะเพรา ข่า ขิงแห้ง เจตมูลเพลิงขาว เจตมูลเพลิงแดง ชิงช้าชาลี ทองหลางใบมน น้ำมันงา บอระเพ็ด ผักเสี้ยนผี แมงลัก หญ้าไทร หญ้าหนวดแมว*

สรรพคุณ แก้ลมสิตมัควาโย ซึ่งทำให้เป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

วิธีปรุงยา

๑. กระเทียม กะเพรา ข่า ขิงแห้ง เจตมูลเพลิงขาว เจตมูลเพลิงแดง ชิงช้าชาลี กวาวเครือ ทองหลางใบมน บอระเพ็ด ผักเสี้ยนผี แมงลัก หญ้าไทร หญ้าหนวดแมว คั้นเอาน้ำอย่างละ ๑ ลิตร ผสมกับน้ำมันงา ๑ ลิตร หุงให้เหลือแต่น้ำมัน

๒. นำตัวยากระวาน กานพลู ดอกจันทน์ เทียนขาว เทียนดำ มดยอบ ลูกจันทน์ บดเป็นผงละเอียด ผสมลงในน้ำมันตามข้อ ๑ และกวนให้เข้ากัน

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า ร่วมกับใช้ทาบริเวณที่มีอาการหรือทั้งตัว วันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น ห้ามทาบริเวณขอบตาและเนื้อเยื่ออ่อน ผิวหนังที่มีบาดแผลหรือมีแผลเปิด

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

คำเตือน ผู้ที่เป็นแผลในกระเพาะอาหาร ควรใช้ยานี้หลังอาหาร

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาขิง ข่า กระเทียม เจตมูลเพลิงแดง เจตมูลเพลิงขาว ทองหลางใบมน กวาวเครือแดง ชิงช้าชาลี บอระเพ็ด กะเพรา แมงลัก หญ้าไทร ผักเสี้ยนผี หญ้าหนวดแมว ถ้าใช้เป็นตัวยาสดให้ใช้วิธีการคั้นเอาน้ำ ถ้าเป็นตัวยาแห้งให้ใช้วิธีการต้มเอาน้ำ
- ตัวยามดยอบต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๒)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาน้ำมันหยอดหู

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาน้ำมันหูขนานนี้ท่านให้เอา น้ำสมอฝ้ายเทศอ่อนจอก ๑ น้ำใบฝ้ายเทศอ่อนจอก ๑ น้ำใบมูลกาแดงอ่อนจอก ๑ น้ำใบชิงชาลีจอก ๑ น้ำใบบรเพชจอก ๑ น้ำมันงาชาตรีจอก ๑ รวมยา ๖ สิ่งนี้หุงคงแต่น้ำมันเมื่อจะหุงนั้นให้เขียนยันต์นี้ใส่ก้นกะทะ แล้วจึ่งเสกด้วยมนต์นี้ ๑๑ คาบ แล้วให้ทำวันเสาร์ วันอังคาร เอาไว้ใส่หูเน่าหูเปื่อยหาย ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“น้ำมันทาหู ขนานนี้ท่านให้เอาน้ำสมอฝ้ายเทศอ่อน ๑ จอก น้ำใบฝ้ายเทศอ่อน ๑ จอก น้ำใบมูลกาแดงอ่อน ๑ จอก น้ำใบชิงช้าชาลี ๑ จอก น้ำใบบรเพ็ด ๑ จอก น้ำมันงา ๑ จอก รวมยา ๖ สิ่งนี้หุงให้คงแต่น้ำมันใส่หูเน่า หูเปื่อย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้กาแดง (น้ำจากใบอ่อน)	๕๐ มิลลิลิตร
ชิงช้าชาลี (น้ำจากใบ)	๕๐ มิลลิลิตร
น้ำมันงา	๕๐ มิลลิลิตร
บอระเพ็ด (น้ำจากใบ)	๕๐ มิลลิลิตร
ฝ้ายเทศ (น้ำจากใบอ่อน)	๕๐ มิลลิลิตร
สมอฝ้ายเทศ (น้ำจากผลอ่อน)	๕๐ มิลลิลิตร

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้หูน้ำหนวก

รูปแบบยา ยาน้ำมัน *(ดูภาคผนวก ๓.๖)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ หยด หยอดหูวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น เป็นยาใช้เฉพาะภายนอก

เอกสารอ้างอิง

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาบรมไตร

ชื่ออื่น ยาพระฤาษีบรมไตร

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาพระฤาษีบรมไตร ให้เอา เปลือกโมกมัน ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ บอระเพ็ด ๑ แห้วหมู ๑ พริกไทย ๑ กรุงเขมา ๑ ใบมะตูม ๑ ยา ๗ สิ่งนี้ สิ่งละ ๒ สลึง ใบสลอด ๑ บาท ใบพิลังกาสา ๑ บาท ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวง กินบำบัดโรคพยาธิ ๙ จำพวก ริดสีดวง ๖ จำพวก กิน ๑๐ วัน เสียงดังนกการเวก กินถึง ๑๕ วัน มีปัญญาเรียนคาถาได้ ๑,๐๐๐ กินเดือน ๑ บำบัดโรค ๑๐ จำพวก อายุยืนได้ ๑๐๐ ปี ยานี้ชื่อบรมไตร ถ้าผู้ใดเสพยานี้มีกำลังนักแล แม้นมิสัจให้กูผู้ซื่อฤาษีบรมไตรตกไปในโลกันต นรกเถิด ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๘๒.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พิลังกาสา (ใบ)	๑๕ กรัม
สลอด (ใบ)	๑๕ กรัม
กรุงเขมา	๗.๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๗.๕ กรัม
บอระเพ็ด	๗.๕ กรัม
พริกไทย	๗.๕ กรัม
มะตูม (ใบ)	๗.๕ กรัม
โมกมัน	๗.๕ กรัม
แห้วหมู	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ บำรุงร่างกาย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ยาตำรับนี้โบราณระบุให้ “ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวง” เพื่อให้สะดวกในการกินและเก็บไว้ได้นาน อาจทำเป็นรูปแบบยาลูกกลอนได้

ห้ามทำเป็นยาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๘๑. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาบำรุงธาตุเจริญอาหาร

ที่มาของตำรับยา อายุรเวทศึกษา *[๑, ๒]*

“เอาดีปลี รากช้าพลู เจตมูลเพลิง สะค้าน ขิง แก่นจันทน์ทั้งสอง แห้วหมู ลูกกระดอม บอระเพ็ด มะตูมอ่อน แฝกหอม แก่นสน ชะลูด อบเชย สมุลแว้ง เอาสิ่งละ ๑ บาท เกสรทั้งห้า สิ่งละ ๒ สลึง ต้มกิน ถ้าจะให้ระบายเติมสมอทั้งสาม ลูกมะขามป้อม”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๑ ชนิด รวมปริมาณ ๒๗๗.๕ ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๑๕ กรัม
ขิง	๑๕ กรัม
จันทน์ขาว	๑๕ กรัม
จันทน์แดง	๑๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๕ กรัม
ชะลูด	๑๕ กรัม
ชะพลู	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
บอระเพ็ด	๑๕ กรัม
แฝกหอม	๑๕ กรัม
มะตูม	๑๕ กรัม
สน	๑๕ กรัม
สมุลแว้ง	๑๕ กรัม
สะค้าน	๑๕ กรัม
แห้วหมู	๑๕ กรัม
อบเชย	๑๕ กรัม
บัวหลวง	๗.๕ กรัม
บุนนาค	๗.๕ กรัม
พิกุล	๗.๕ กรัม
มะลิ	๗.๕ กรัม
สารภี	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บำรุงธาตุ ช่วยให้เจริญอาหาร

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐-๓๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

ข้อมูลเพิ่มเติม หากต้องการฤทธิ์ระบายด้วย ให้เพิ่มตัวยาอีก ๔ ชนิด ได้แก่ สมอไทย สมอเทศ สมอพิเภก และมะขามป้อม อย่างละ ๑๕ กรัม ต้มกินตามวิธี

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

ยาบำรุงธาตุหลังฟื้นไข้

ชื่ออื่น ยาบำรุงธาตุเมื่อไข้หายแล้ว

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาบำรุงธาตุเมื่อไข้หายแล้ว เอารากเจ็ตมูลเพลิง ขิง ดีปลี หัวแห้วหมู สะค้าน รากช้าพลู ลูกมะตูมอ่อน เกษรบัวหลวง ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด ลูกกระดอม ดอกพิกุล ต้มกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะพลู	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
บัวหลวง	๑ ส่วน
พิกุล	๑ ส่วน
มะตูม	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บำรุงธาตุหลังจากฟื้นไข้

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔

ยาบำรุงเลือด สูตร ๑

ชื่ออื่น ยาบำรุงโลหิต

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาบำรุงเลือด ใบคูน ๑ เจตมูลเพลิง ๑ สะค้าน ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑แห้วหมู ๑ สมอทั้ง ๓ บอระเพ็ด ๑ รากช้าพลู ๑ พริก ๑ กระเทียม ๑ ลูกกระดอม ๑ ต้มกินบำรุงเลือด ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๑ ส่วน
กระเทียม	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
คูน (ใบ)	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะพลู	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
สมอเทศ	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมอพิเภก	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ บำรุงโลหิต

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ ผู้ที่กินยาละลายลิ่มเลือด และผู้ที่มีแผลในกระเพาะอาหาร

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๑. หมวดตำราเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑.

ยาบำรุงเลือด สูตร ๒

ชื่ออื่น ยาบำรุงโลหิต

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาต้มบำรุงเลือด ท่านให้เอา ดอกคำ ฝาง แก่นขนุน แก่นประดู่ ดอกบัว ดอกบุนนาค ดอกมะลิ ดอกพิกุล เทียนต้นทั้ง ๕ เอาเสมอภาคต้มกิน บำรุงเลือดงามดีนักแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขนุน	๑ ส่วน
คำไทย	๑ ส่วน
เทียนต้น (ทั้ง ๕)	๑ ส่วน
บัว	๑ ส่วน
บุนนาค	๑ ส่วน
ประดู่	๑ ส่วน
ฝาง	๑ ส่วน
พิกุล	๑ ส่วน
มะลิ	๑ ส่วน

สรรพคุณ บำรุงโลหิต

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๔. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาบำรุงเลือด สูตร ๓

ชื่ออื่น ยาบำรุงโลหิต *[๑]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในคัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ *[๑]*

“ยาบำรุงโลหิต เอาเบญจกูลสิ่งละ ๑ บาท ดอกจันทน์ ลูกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู เทียนทั้ง ๕ โกฐทั้ง ๕ ลูกสมอทั้ง ๓ ชะลูด อบเชย จันทน์ทั้ง ๒ แก่นแสมทั้ง ๒ กฤษณา เอาสิ่งละ ๒ สลึง ขมิ้นเครือ มวกแดง กำลังวัวเถลิง ดอกสาระภี ดอกพิกุล ดอกบุนนาค เกษรบัวหลวง เอาสิ่งละ ๑ บาท ครั่ง ๔ บาท ฝาง ๕ บาท ดอกคำไทย ๕ บาท ต้มกิน หรือจะบดเป็นผงละลายน้ำร้อนกินก็ได้”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๘ ชนิด รวมปริมาณ ๗๕ กรัม ดังนี้ *[๒]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
คำไทย	๑๐ กรัม
ฝาง	๑๐ กรัม
ครั่ง	๘ กรัม
กำลังวัวเถลิง	๒ กรัม
ขมิ้นเครือ	๒ กรัม
ขิงแห้ง	๒ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๒ กรัม
ชะพลู	๒ กรัม
ดีปลี	๒ กรัม
บัวหลวง	๒ กรัม
บุนนาค	๒ กรัม
พิกุล	๒ กรัม
มวกแดง	๒ กรัม
สะค้าน	๒ กรัม
สารภี	๒ กรัม
กระวาน	๑ กรัม
กฤษณา	๑ กรัม
กานพลู	๑ กรัม
โกฐเขมา	๑ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๑ กรัม
โกฐเชียง	๑ กรัม
โกฐสอ	๑ กรัม
โกฐหัวบัว	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทน์แดง	๑ กรัม
ชะลูด	๑ กรัม
ดอกจันทน์	๑ กรัม
เทียนขาว	๑ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑ กรัม
เทียนดำ	๑ กรัม
เทียนแดง	๑ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑ กรัม
ลูกจันทน์	๑ กรัม
สมอดีงู (เนื้อผล)	๑ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑ กรัม
แสมทะเล	๑ กรัม
แสมสาร	๑ กรัม
อบเชยเทศ	๑ กรัม

สรรพคุณ บำรุงโลหิต

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำต้มดอกคำไทย ดอกคำฝอย หรือน้ำสุก กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ยาแคปซูล และยาเม็ด

ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น *[๒]*

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้กับหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้ *[๒]*

คำเตือน

- ควรระวังการใช้ยากับผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร), คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔. หน้า ๒๑๖.

๒. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๙).

ยาบำรุงสตรี

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาแก้กล่อน เอาพญามือเหล็ก ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ แก่นขนุน ๑ กำลังวัวเถลิง ๑ พริกไทย ๑ แก่นแสมทะเล ๑ แก่นแสมสาร ๑ จะต้มก็ได้ดองเหล้าก็ได้ ถ้าดองเอาเงิน(ผูก)คอหม้อยา ๑ บาท กินหายแล ถ้าหญิงขัดระดูอยู่ ให้แทรก ฝาง ๑ ดอกคำฝอย ๑ พญาลำแพน กินดีมีระดูแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กำลังวัวเถลิง	๑ ส่วน
ขนุน	๑ ส่วน
ขี้เหล็ก	๑ ส่วน
พญามือเหล็ก	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
แสมทะเล	๑ ส่วน
แสมสาร	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้กล่อน

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*, ยาดอง *(ดูภาคผนวก ๓.๑๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาต้ม ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวันและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ยาดอง ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ (๑๕ มิลลิลิตร) ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวันและเย็น

ข้อห้ามใช้ กรณีรูปแบบยาดองสุรา ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน กรณีรูปแบบยาดองสุรา ระมัดระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคตับ และโรคพิษสุราเรื้อรัง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- กรณีผู้ป่วยหญิงที่มีอาการระดูขัดร่วมด้วยให้แทรกแก่นฝาง ๑ ส่วน ดอกคำฝอย ๑ ส่วน และต้นลำแพน ๑ ส่วน ช่วยให้มีระดู
- ตัวยาแก่นขนุนที่ใช้ทำยา คือ แก่นขนุนละมุด

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาบำรุงสำหรับบุรุษ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

"ยาเกิดกำลังแก้กล่อน ท่านให้เอา ลูกชะพลู ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ มะเขือขื่น ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ รากไม้เท้ายายม่อม ๑ ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน เอาหัวบัวขมเท่ายาทั้งหลาย ทำผงละลายน้ำผึ้งกิน เป็นยาแก้กล่อน อย่าให้ผู้หญิงกิน จะเกิดตัณหานัก ห้าม(เด็ด)ขาดแลฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๑๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บัวขม (หัว)	๗ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ชะพลู (ผล)	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนผี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มะเขือขื่น	๑ ส่วน
ไม้เท้ายายม่อม	๑ ส่วน

สรรพคุณ บำรุงกำลัง แก้กล่อน

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. "ตำรายาเกร็ด". หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๑๘. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาบำรุงสำหรับบุรุษ สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๏ แก้กล่อน ๕ ประการ องคชาติตายก็ดี เอา ลูกมะเขือขื่น ๑ ลูกมะแว้งเครือทั้ง ๒ ดอกผักคราด ๑ หัวบัวขมนา ๑ เอาเท่ากันตำละลายน้ำผึ้งเท่าลูกพุทรากินฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บัวขม (หัว)	๑ ส่วน
ผักคราด (ดอก)	๑ ส่วน
มะเขือขื่น (ผล)	๑ ส่วน
มะแว้งเครือ	๑ ส่วน
มะแว้งต้น	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้กล่อน ๕ ประการ แก้องคชาติตาย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาบุพประสิทธิ

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๏ จะกล่าวด้วยตำรายาคือวิเศษสรรพคุณสำเร็จ อันอาจารย์เจ้าในก่อนประมวลไว้ให้แก้สรรพโรคทั้งปวงต่าง ๆ สืบกันมา ฯ ในที่นี้จะว่าแต่วิเศษสรรพคุณ คือคณะสรรพยาซึ่งจะแก้โรคสมมติว่าหฤศโรคคือสรรพริดสีดวงนั้นโดยนัยดังนี้ ฯ

ยาชื่อบุพประสิทธิ เอาผลสลอดสุทธิ กรุงเขมา ดีปลี เจตมูลเพลิง สิ่งละส่วน บุกรอ กลอย บอระเพ็ด มะตูมอ่อน ขิงแห้ง ผลพิลังกาสา แห้วหมู สะค้าน สิ่งละ ๒ ส่วน ทำเป็นจุณบดด้วยน้ำผึ้งให้กินหนัก ๑ สลึง แก้ริดสีดวงเมล็ด ริดสีดวงยอดในลำไส้เปื่อยหายวิเศษนักฯ สรรพยา ๔ ขนานนี้ ของข้าพระพุทธเจ้า ขุนศรีโอสถทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย ขอเดชะ ได้ใช้แล้ว ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๒๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กลอย	๒ ส่วน
ขิงแห้ง	๒ ส่วน
บอระเพ็ด	๒ ส่วน
บุกรอ	๒ ส่วน
พิลังกาสา	๒ ส่วน
มะตูม	๒ ส่วน
สะค้าน	๒ ส่วน
แห้วหมู	๒ ส่วน
กรุงเขมา	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
สลอด	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงลำไส้

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ตามธาตุหนักเบา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีอาการท้องเสียหรือถ่ายเป็นเลือด

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาสลอดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๖)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาเบญจกูล

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

"...เจตมูลเพลิง สะค้าน ช้าพลู ขิงแห้ง ดีปลี ทั้ง ๕ สิ่งนี้ เรียกว่าเบญจกูล ฯะ..."

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๒๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๒๐ กรัม
ชะพลู	๒๐ กรัม
ดีปลี	๒๐ กรัม
สะค้าน	๒๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ บำรุงธาตุ แก้ธาตุให้ปรกติ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาชง *(ดูภาคผนวก ๓.๙)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ <u>ยาชง</u> ครั้งละ ๑.๕-๒ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

<u>ยาผง</u> ครั้งละ ๘๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

<u>ยาแคปซูล ยาเม็ดและยาลูกกลอน</u>

ครั้งละ ๘๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กเล็ก

ข้อควรระวัง

- ไม่ควรกินติดต่อกันนานเกิน ๗ วัน
- ควรระมัดระวังการใช้ในฤดูร้อน เนื่องจากอาจทำให้ไฟธาตุกำเริบ

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒ กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๓๖๕

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๒, ๓๑๕).

ยาเบญจขันธ์

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓ *[๑, ๒]*

“...ขนานหนึ่งยาชื่อว่า เบญจขันธ์ เอาเบญจมูลเหลก ๑ เบญจกูล ๑ เบญจเทียน ๑ เบญจโกฎ ๑ เบญจสมอ ๑ เบญจเกลือ ๑ ยาทั้งนี้ต้ม ๓ เอา ๑ กินผายลมทั้งปวง อันบังเกิดในเส้น ในเอน หายแล ฯ๓ะ๓...”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๖ ชนิด รวมปริมาณ ๓๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้เหล็ก (ทั้ง ๕)	๕ ส่วน
เกลือฝ่อ	๑ ส่วน
เกลือพิก	๑ ส่วน
เกลือวิก	๑ ส่วน
เกลือสมุทร	๑ ส่วน
เกลือสินเธาว์	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะพลู	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
สมอดีงู	๑ ส่วน
สมอทะเล	๑ ส่วน
สมอเทศ	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมอพิเภก	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน

สรรพคุณ เป็นยาถ่าย ยาระบาย และขับลมในเส้นในเอ็น

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่เป็นโรคไต โรคหัวใจ และผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕. หน้า ๒๙.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาเบญจธาตุ

ที่มาของตำรับยา อายุรเวทศึกษา *[๑, ๒]*

“เอาสะค้าน ช้าพลู เจตมูลเพลิง พริกไทย ดีปลี ขิง บอระเพ็ด ข่า ตะไคร้ ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน หัวแห้วหมู เอาส่วนเท่ากันทำเป็นจุณ ละลายน้ำผึ้งน้ำร้อน น้ำขิงน้ำข่า น้ำกระเทียมน้ำไพลแก้ธาตุทั้ง ๔ แก้ลม แก้โลหิต แก้เส้นและเจริญอาหาร”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นชัน	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๑ ส่วน
ชะพลู	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
ตะไคร้	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ บำรุงธาตุ ช่วยเจริญอาหาร

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒

ยาเบญจอำมฤต

ชื่ออื่น ยาเบ็ญจะอำมฤตย์

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“เอามหาหิงคุ์ ๑ ยาดำบริสุทธิ์ ๑ เอาสิ่งละ ๑ สลึง รงทอง ๒ สลึง มะกรูด ๓ ผล เอามหาหิงคุ์ ยาดำ รงทองใส่ในมะกรูดสิ่งละผลแล้วเอามูลโคพอกสุมไฟแกลบให้สุก ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ เอาสิ่งละ ๑ สลึง รากทนดี ๑ บาท ดีเกลือ ๔ บาท ยา ๕ สิ่งนี้ประสมกับมะกรูดดีสุมไว้ทำเปนจุณละลายน้ำส้มมะขามเปียกให้รับประทานหนัก ๑ สลึง ฟอกอุจจาระอันลามกให้สิ้นโทษ ชำระลำไส้ซึ่งเปนเมือกมันแลปะระเมหะทั้งปวง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๑.๒๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดีเกลือ	๖๐ กรัม
ทนดี	๑๕ กรัม
รงทอง	๗.๕ กรัม
ขิงแห้ง	๓.๗๕ กรัม
ดีปลี	๓.๗๕ กรัม
พริกไทย	๓.๗๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๓.๗๕ กรัม
ยาดำ	๓.๗๕ กรัม
มะกรูด (ผล)	๓ ผล

**ไม่รวมปริมาณมะกรูด (ผล)*

สรรพคุณ ถ่ายอุจจาระธาตุพิการและชำระเมือกมันในลำไส้

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๓-๑.๒ กรัม กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า

คำเตือน ควรระวังการใช้ยานี้ในเด็ก เนื่องจากยานี้มีฤทธิ์เป็นยาถ่ายที่ค่อนข้างแรง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยารงทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๙)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประคบ

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้เป็นสูตรตำรับในรายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เผยแพร่โดย สถาบันการแพทย์แผนไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๑๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ไพล	๕๐ กรัม
มะขาม	๓๐ กรัม
การบูร	๓๐ กรัม
มะกรูด	๒๐ กรัม
เกลือเม็ด	๑๕ กรัม
ขมิ้นชัน	๑๐ กรัม
ตะไคร้	๑๐ กรัม
ส้มป่อย	๑๐ กรัม

สรรพคุณ ประคบเพื่อลดอาการปวด ช่วยคลายกล้ามเนื้อ เอ็น และข้อ

รูปแบบยา ยาประคบ *(ดูภาคผนวก ๓.๘)*

ขนาดและวิธีการใช้ นำยาประคบไปนึ่ง แล้วใช้ประคบขณะยังอุ่นวันละ ๑-๒ ครั้ง ยาประคบ ๑ ลูก ใช้ได้ ๓-๔ ครั้ง โดยหลังจากใช้แล้วผึ่งให้แห้ง ก่อนนำไปแช่ตู้เย็น

ข้อห้ามใช้
- ห้ามประคบบริเวณที่มีบาดแผล
- ห้ามประคบเมื่อเกิดการอักเสบเฉียบพลัน เช่น ข้อเท้าแพลง หรือมีอาการอักเสบบวม แดง ร้อน ในช่วง ๒๔ ชั่วโมงแรก เนื่องจากจะทำให้มีอาการอักเสบบวมมากขึ้น และอาจมีเลือดออกมากตามมาได้ โดยควรประคบหลังเกิดอาการ ๒๔ ชั่วโมง
- ห้ามใช้กับผู้ที่แพ้ส่วนประกอบของยาประคบ

คำเตือน
- ควรระวังการใช้เป็นพิเศษในผู้ป่วยโรคเบาหวาน อัมพาต เด็ก และผู้สูงอายุ เพราะมักมีความรู้สึกในการรับรู้และตอบสนองช้า อาจทำให้ผิวหนังไหม้พองได้ง่าย
- ไม่ควรใช้ยาประคบที่ร้อนเกินไป โดยเฉพาะบริเวณผิวหนังที่เคยเป็นแผลมาก่อน หรือบริเวณที่มีกระดูกยื่น

ข้อควรระวัง หลังจากประคบสมุนไพรเสร็จใหม่ ๆ ไม่ควรอาบน้ำทันที เพราะเป็นการล้างตัวยาจากผิวหนัง และร่างกายยังไม่สามารถปรับตัวได้ทัน (จากร้อนเป็นเย็นทันทีทันใด) อาจทำให้เป็นไข้ได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ยาประคบสมุนไพรสด ผลิตจากสมุนไพรสด (เก็บได้ประมาณ ๓ วัน) น้ำหนักไม่น้อยกว่าลูกละ ๔๐๐ กรัม และยาประคบสมุนไพรแห้ง ผลิตจากสมุนไพรแห้ง (เก็บได้ประมาณ ๒ ปี) น้ำหนักไม่น้อยกว่าลูกละ ๒๐๐ กรัม
- นอกจากนี้ ยาประคบยังมีสูตรตำรับที่มีความหลากหลาย โดยการปรับสัดส่วนหรือเติมสมุนไพรชนิดอื่น ๆ ตามภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อจำหน่าย

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๑๔).

ยาประคบคลายเส้น

ชื่ออื่น ยาพระอังคบพระเส้นตึงให้หย่อน

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน *[๑, ๒]*

"...พระอังคบพระเส้นตึงให้หย่อน เอาเทียนดำ เกลือส่วน ๑ อบเชย ๒ ส่วน ไพล ๔ ส่วน ใบพลับพลึง ๘ ส่วน ใบมะขาม ๑๖ ส่วน ตำคุลิการห่อผ้านึ่งขึ้นให้ร้อน อังคบพระเส้นอันพิรุธให้หย่อนแล ฯ..."

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๓๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะขาม	๑๖ ส่วน
พลับพลึง	๘ ส่วน
ไพล	๔ ส่วน
อบเชย	๒ ส่วน
เกลือสมุทร	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน

สรรพคุณ คลายกล้ามเนื้อและเส้น

รูปแบบยา ยาประคบ *(ดูภาคผนวก ๓.๘)*

ขนาดและวิธีการใช้ นึ่งให้ร้อน แล้วใช้ประคบบริเวณที่มีอาการ วันละ ๑-๒ ครั้ง เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้

- ห้ามประคบบริเวณที่มีบาดแผล
- ห้ามประคบเมื่อเกิดการอักเสบเฉียบพลัน เช่น ข้อเท้าแพลง หรือมีอาการอักเสบ บวม แดง ร้อน ในช่วง ๒๔ ชั่วโมงแรก เนื่องจากจะทำให้มีอาการอักเสบบวมมากขึ้น และอาจมีเลือดออกมากตามมาได้โดยควรประคบหลังเกิดอาการ ๒๔ ชั่วโมง

คำเตือน

- ควรระวังการใช้เป็นพิเศษในผู้ป่วยโรคเบาหวาน อัมพาต เด็ก และผู้สูงอายุ เพราะมักมีความรู้สึกในการรับรู้และตอบสนองช้า อาจทำให้ผิวหนังไหม้ พองได้ง่าย
- ไม่ควรใช้ลูกประคบที่ร้อนเกินไป โดยเฉพาะบริเวณผิวหนังที่เคยเป็นแผลมาก่อน หรือบริเวณที่มีกระดูกยื่น

ข้อควรระวัง

- หลังจากประคบสมุนไพรเสร็จใหม่ ๆ ไม่ควรอาบน้ำทันที เพราะเป็นการล้างตัวยาจากผิวหนัง และร่างกายไม่สามารถปรับตัวได้ทัน (จากร้อนเป็นเย็นทันใด) อาจทำให้เป็นไข้ได้
- ควรระวังการใช้ในผู้ที่แพ้ส่วนประกอบในลูกประคบ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน (ตำราพระโอสถพระนารายณ์). พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๕. หน้า ๑๑๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาประสะกะเพรา

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในอายุรเวทศึกษา เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

"ยาประสะกะเพรา ของหมอมา ตันสุภาพ เอาพริกไทย น้ำประสานทองสะตุ ขิงแห้ง ดีปลี กระเทียม สิ่งละ ๑ สลึง ชะเอม มหาหิงคุ์ สิ่งละ ๑ บาท ผิวมะกรูด ๒ บาท เกลือสินเธาว์ ๑ เฟื้อง ใบกระเพราเท่ายาทั้งหลาย บดด้วยน้ำสุรา ปั้นแห่งเท่าเม็ดพริกไทย ละลายน้ำ น้ำสุรา กินแก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ แก้ปวดมวนแทรกไพลหมกไฟ ปนกับน้ำสุรา"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กะเพราแดง	๔๕ กรัม
มะกรูด	๒๐ กรัม
ชะเอมเทศ	๘ กรัม
มหาหิงคุ์	๘ กรัม
กระเทียม	๒ กรัม
ขิงแห้ง	๒ กรัม
ดีปลี	๒ กรัม
พริกไทยล่อน	๒ กรัม
เกลือสินเธาว์	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง

เด็ก	อายุ ๑-๓ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๔-๖ เดือน	ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๗-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๔๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำกระสายยา (ทิ้งไว้ให้ตกตะกอน แล้วใช้หลอดหยดดูดส่วนน้ำใส)
กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น เมื่อมีอาการ

กระสายยาที่ใช้

- บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ใช้น้ำสุกหรือน้ำใบกะเพราต้ม
- บรรเทาอาการจุกเสียด ใช้ไพลเผาไฟให้พอสุก ฝนกับน้ำสุก

ยาแคปซูลและยาเม็ด

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น เมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยามหาหิงค์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- สูตรตำรับยาประสะกะเพราตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “น้ำประสานทองสะตุ” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับแล้วตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ *[๕]*

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖. หน้า ๒๖๓.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๒)

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๗๙.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๓๘.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประสะกะเพราน้อย

ชื่ออื่น ยาประสะกะเพรา *[๑-๔]*

ที่มาของตำรับยา

๑. ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ยาประสะกะเพรา เอายาดำ หิงคุ์ยางโพ กระเทียม พริกไทย ดีปลี ว่านน้ำ สิ่งละส่วน ใบกะเพรา ๖ ส่วน ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลาย น้ำมะกรูดก็ได้น้ำสุราก็ได้ ให้กินตามกำลัง แก้ท้องขึ้นจุกเสียดอันบังเกิดเพื่อตานโจร อันชื่อรัตตะธาตุ ซึ่งกระทำให้ปิดอุจจาระนั้น”

๒. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาชื่อว่าประสะกะเพราขนานนี้ ท่านให้เอายาดำ หิงยางโพ กะเทียม พริกไทย ดีปลี ว่านน้ำ รวมยา ๖ สิ่งนี้เอาเสมอภาค ใบกะเพราเท่ายาทั้งหลายทำเปนจุณบดปั้นแท่งไว้ละลายน้ำมะกรูดก็ได้สุราก็ได้ กินเปนยาภายในแก้ท้องขึ้นเปนยาประจำท้องกุมารทั้งปวงดีนัก”

๓. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๕, ๖]*

“ยาชื่อประสระกระเพรา (น้อย) ขนานนี้ท่านให้เอา ยาดำ ๑ หิงคุ์ยางโพ ๑ กระเทียม ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ หว้านน้ำ ๑ รวมยา ๖ สิ่งนี้เอาเสมอภาค เอาใบกระเพราเท่ายาทั้งหลายทำเปนจุณ บดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะกรูดก็ได้ น้ำสุราก็ได้ กินแก้ท้องขึ้นเปนยาประจำท้องกุมารทั้งปวง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กะเพรา	๖ ส่วน
กระเทียม	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน
หิงคุ์ยางโพ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด ท้องผูก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	อายุ ๑-๓ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ เดือน	ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๔๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๖ ปี	ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม

ละลายน้ำมะกรูดหรือน้ำสุรา เพิ่มลดได้ตามส่วน กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

๓. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๕. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๖. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประสะกานพลู

ชื่ออื่น ยาประสระกานพลู *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาประสระกานพลู เอาเทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ โกฐสอ ๑ โกฐกระดูก ๑ มาศทั้ง ๒ การบูน ๑ ไคร้เครือ ๑ เปลือกเพกา ๑ เปลือกขี้อ้าย ๑ ใบกระวาน ๑ ลูกกระวาน ๑ ลูกผักชี ๑ แฝกหอม ๑ ว่านน้ำ ๑ กะชาย ๑ เปราะ ๑ รากแจง ๑ กรุงเขมา ๑ ยาเหล่านี้หนักสิ่งละ ๑ บาท รากเข้าสานหนัก ๒ บาท เนื้อไม้ ๑ ลูกจัน ๑ ขมิ้นชัน ๑ ยาทั้งนี้หนักสิ่งละ ๒ บาท น้ำประสารทอง ๑ ไพล ๑ เบ็ญจกูล ๑ ยาเหล่านี้หนักสิ่งละ ๒ สลึง ตรีกฎุกหนักสิ่งละสลึง เปลือกซิกหนัก ๒ บาท ๒ สลึง กานพลูเท่ายาทั้งหลาย แก้ปวดมวน ลูกจันทน์เทศ ไพล กะทือหมกไฟเป็นกระสาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๐ ชนิด รวมปริมาณ ๒๕๓ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กานพลู	๑๒๕ กรัม
ซิก	๑๐ กรัม
กฤษณา	๘ กรัม
ขมิ้นชัน	๘ กรัม
ข้าวสาร (ราก)	๘ กรัม
ลูกจันทน์	๘ กรัม
กระชาย	๔ กรัม
กระวาน	๔ กรัม
กรุงเขมา	๔ กรัม
การบูร	๔ กรัม
กำมะถันเหลือง	๔ กรัม
โกฐกระดูก	๔ กรัม
โกฐสอ	๔ กรัม
ขี้อ้าย	๔ กรัม
แจง	๔ กรัม
เทียนขาว	๔ กรัม
เทียนดำ	๔ กรัม
ใบกระวาน	๔ กรัม
เปราะหอม	๔ กรัม
แฝกหอม	๔ กรัม
เพกา	๔ กรัม
ลูกผักชี	๔ กรัม
ว่านน้ำ	๔ กรัม
ขิง	๓ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดีปลี	๓ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๒ กรัม
ชะพลู	๒ กรัม
ไพล	๒ กรัม
สะค้าน	๒ กรัม
พริกไทยล่อน	๑ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการปวดท้อง จุกเสียด แน่นเฟ้อจากอาหารไม่ย่อย เนื่องจากธาตุไม่ปรกติ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำกระสายยากินวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร เมื่อมีอาการ

กระสายยาที่ใช้

- ใช้ไพลเผาไฟให้พอสุก ฝนกับน้ำปูนใสเป็นน้ำกระสาย
- หากหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ยาแคปซูลและยาเม็ด

ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม สูตรตำรับยาประสะกานพลูตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “น้ำประสานทองสะตุ และ ไคร้เครือ” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดน้ำประสานทองสะตุออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ *[๕]* ส่วน “ไคร้เครือ” ตัดออกจากสูตรตำรับเนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาดเป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๖๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๓).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๘๖.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๓๙.

ยาประสะจันทน์แดง

ชื่ออื่น ยาประสระจันทน์แดง *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาประสระจันทน์แดง รากเหมือดคน ๑ ตำลึง รากมะปรางหวาน ๑ ตำลึง รากมะนาว ๑ ตำลึง เปราะหอม ๑ ตำลึง โกฐหัวบัว ๑ ตำลึง จันทน์เทศ ๑ ตำลึง ฝางเสน ๑ ตำลึง เกสรบัวหลวง ๑ บาท เกสรสารภี ๑ บาท เกสรบุนนาค ๑ บาท ดอกมะลิซ้อน ๑ บาท จันทน์แดงเท่ายาทั้งหลาย แก้ไข้ร้อนเชื่อมมัวกระหายน้ำ แก้คูถเสมหะเป็นพิษ น้ำดอกไม้ เหมือดคน รากมะนาว รากมะปรางหวานฝน ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๖๔ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทน์แดง	๓๒ กรัม
โกฐหัวบัว	๔ กรัม
จันทน์เทศ	๔ กรัม
เปราะหอม	๔ กรัม
ฝางเสน	๔ กรัม
มะนาว	๔ กรัม
มะปรางหวาน	๔ กรัม
เหมือดคน	๔ กรัม
บัวหลวง	๑ กรัม
บุนนาค	๑ กรัม
มะลิ	๑ กรัม
สารภี	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ บรรเทาอาการไข้ตัวร้อน (ไข้พิษ) แก้ร้อนในกระหายน้ำ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>ยาผง</u>

<u>ผู้ใหญ่</u> ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำสุกหรือน้ำดอกมะลิ กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง

<u>เด็ก</u> อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำสุกหรือน้ำดอกมะลิ กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง

<u>ยาแคปซูลและยาเม็ด</u>

<u>ผู้ใหญ่</u> ครั้งละ ๑ กรัม กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง

<u>เด็ก</u> อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง

ห้ามขายหรือโฆษณาเพื่อการค้า

คำเตือน

- ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้

ข้อควรระวัง

- กรณีบรรเทาอาการไข้ ร้อนในกระหายน้ำ หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๗๔.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๐).

ยาประสะเจตพังคี

ชื่ออื่น ยาประสระเจตพังคี *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาประสระเจตพังคี เอา ดอกจัน ๑ ลูกจัน ๑ ลูกกระวาน ๑ กานพลู ๑ ใบกระวาน ๑ กรุงเขมา ๑ ไคร้เครือ ๑ การบูน ๑ ลูกสมอทะเล ๑ พระยารากขาว ๑ เปลือกหว้า ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๒ สลึง พริกไทย ๑ บาท บรเพ็ด ๑ บาท ข่า ๘ บาท ระย่อม ๔ ตำลึง เจตพังคี ๘ ตำลึง น้ำกระสายต่าง ๆ แก้ลมกไษย ท้าวมือเย็น”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖๖ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เจตพังคี	๓๓ กรัม
ข่า	๑๖ กรัม
บอระเพ็ด	๒ กรัม
พริกไทยล่อน	๒ กรัม
ระย่อม	๒ กรัม
กระวาน	๑ กรัม
กรุงเขมา	๑ กรัม
กานพลู	๑ กรัม
การบูร	๑ กรัม
เกลือสินเธาว์	๑ กรัม
ดอกจันทน์	๑ กรัม
ใบกระวาน	๑ กรัม
พญารากขาว	๑ กรัม
ลูกจันทน์	๑ กรัม
สมอทะเล (เนื้อผล)	๑ กรัม
หว้า	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้จุกเสียด ขับผายลม

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ละลายน้ำสุกครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น *[๒, ๓]*

ยาแคปซูลและยาเม็ด

ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น *[๒, ๓]*

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ในสูตรตำรับนี้เดิมมีตัวยา “ไคร้เครือ” แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับ เนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาดเป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*
- ตัวยาระย่อมต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๘๐.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๔).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประสะน้ำนม

ชื่ออื่น ยาต้มประสะน้ำนม

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาต้มประสะน้ำนมขนานนี้ ท่านให้เอาสมอไทย ขิงแห้ง แห้วหมู ศิริยา ๓ สิ่งนี้เอาเสมอภาค ต้ม ๓ เอา ๑ กินแปรน้ำนมร้ายให้เปนดีแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๔๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
สมอไทย	๑๕ กรัม
แห้วหมู	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แปรน้ำนมร้ายให้เป็นดี

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อควรระวัง ระหว่างการใช้ยานี้ ห้ามกินอาหารหรือเครื่องดื่มที่มีรสเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประสะน้ำมะนาว

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวด้วยตำรายาคือวิเศษสรรพคุณสำเร็จอันอาจารย์เจ้าในก่อนประมวลไว้ ให้แก้สรรพโรคทั้งปวงต่าง ๆ สืบกันมา ฯ ในที่นี้จะว่าแต่สรรพคุณวิเศษ คือคณะสรรพยาที่จะแก้ซึ่งโรคอันเป็นชาติกล่าวคือสรรพโรคหืดนั้นโดยนัยดังนี้ ฯ

ยาชื่อประสะน้ำมะนาว เอาฝักส้มป่อย รากส้มกุ้งทั้งสอง กระเทียม พริกไทย ดีปลี ขิงแห้ง ดินประสิวขาว สารส้มเอาเสมอภาค ทำเป็นจุณแล้วจึงเอาน้ำมะนาวใส่ลงให้ท่วมยาทั้งนั้นจึงเอาขึ้นตั้งไฟกวนให้ปั้นได้ กินหนัก ๑ สลึง แก้สรรพโรคหืดทั้งปวงซึ่งกระทำอาการให้หอบ ให้จับ แก้ไอ แลโรคอันบังเกิดแต่กองเสมหะสมุฏฐานนั้นหายสิ้นวิเศษนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะนาว	๙ ส่วน
กระเทียม	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดินประสิว	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ส้มกุ้งน้อย	๑ ส่วน
ส้มกุ้งใหญ่	๑ ส่วน
ส้มป่อย (ฝัก)	๑ ส่วน
สารส้ม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้หอบหืด แก้ไอ

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

วิธีปรุงยา ตัวยาส้มป่อย (ฝัก) ส้มกุ้งน้อย ส้มกุ้งใหญ่ กระเทียม พริกไทย ดีปลี ขิงแห้ง ดินประสิว สารส้มนำไปบดเป็นผง เติมน้ำมะนาวให้ท่วมยาขึ้นตั้งไฟกวนให้เข้ากัน แล้วปั้นเม็ดลูกกลอน

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐-๖๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*
- ตัวยาส้มป่อยต้องปิ้งไฟก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๔)*

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาประสะเปราะใหญ่

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในคัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ *[๑]*

“ยาประสะเปราะใหญ่ แก้พิษไข้ตานซางตานขะโมย แก้ลมซางทั้งปวง แก้ลมผู้ใหญ่ก็ได้ เอาโกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน กานพลู จันทน์ทั้ง ๒ ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกพิกุล เกสรบัวหลวง เอาสิ่งละ ๑ บาท เอาว่านเปราะเท่ายาทั้งหลาย บดปั้นแท่ง ละลายน้ำดอกไม้หรือน้ำซาวข้าวกินและชะโลม”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๑ ชนิด รวมปริมาณ ๘๐ กรัม ดังนี้ *[๒]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เปราะหอม	๔๐ กรัม
กระวาน	๒ กรัม
กานพลู	๒ กรัม
โกฐเขมา	๒ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๒ กรัม
โกฐเชียง	๒ กรัม
โกฐสอ	๒ กรัม
โกฐหัวบัว	๒ กรัม
จันทน์แดง	๒ กรัม
จันทน์เทศ	๒ กรัม
ดอกจันทน์	๒ กรัม
เทียนขาว	๒ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๒ กรัม
เทียนดำ	๒ กรัม
เทียนแดง	๒ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๒ กรัม
บัวหลวง	๒ กรัม
บุนนาค	๒ กรัม
พิกุล	๒ กรัม
ลูกจันทน์	๒ กรัม
สารภี	๒ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ถอนพิษไข้ตานซางสำหรับเด็ก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผงและยาเม็ด

เด็ก อายุ ๑-๕ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม ละลายน้ำดอกไม้เทศหรือน้ำสุก กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง

ยาแคปซูลและยาเม็ด

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๑ กรัม กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง

คำเตือน

- ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ในบัญชียาสามัญประจำบ้านฯ ระบุว่าถอนพิษไข้ตานทรางสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า ๕ ปี นอกจากการกินยา สามารถใช้ยาผงผสมน้ำสุราสุมกระหม่อมร่วมด้วยได้ *[๓]*
- จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ขนาดยาที่ใช้สุมกระหม่อมขึ้นอยู่กับขนาดกระหม่อมเด็ก และควรเลี่ยงการใช้ในเด็กที่มีพัฒนาการของกะโหลกศีรษะผิดปรกติ

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร), คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔. หน้า ๑๗๖.

๒. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๑).

๓. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖. (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๐ ตอนพิเศษ ๒๑ ง. หน้า ๔๘.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประสะผลสมอไทย

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“เอาเกลือสินเธาว์ ๑ หัวอุตพิด ๑ ผลผักชีลา ๑ ขิงแห้ง ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ รากช้าพลู ๑ เถาสะค้าน ๑ ดีปลี ๑ เอาสิ่งละ ๑ สลึง ผลจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เอาสิ่งละ ๓ สลึง โกฐหัวบัว ๑ โกฐเขมา ๑ มหาหิงคุ์ ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท รากจิงจ้อเหลี่ยม ๒ บาท เนื้อผลสมอไทย ๖ บาทสลึง รวมยา ๑๖ สิ่งนี้ทำเปนจุณละลาย น้ำตรีผลาต้มให้รับประทาน ประสะกลิ่นอุจจาระธาตุให้สิ้นโทษ แลฟอกมูลลามกให้คืนเปนปรกติ แก้จุกเสียด ขบแทง แก้ลมพานใส้ในคลื่นเหียน แก้อุจจาระกลัดเปนพรรดึก แก้อำมพฤกษ์แลกล่อนกระไษย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๒๓๒.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอไทย (เนื้อผล)	๙๓.๗๕ กรัม
จิงจ้อเหลี่ยม	๓๐ กรัม
โกฐเขมา	๑๕ กรัม
โกฐหัวบัว	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
กระวาน	๑๑.๒๕ กรัม
กานพลู	๑๑.๒๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑๑.๒๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๓.๗๕ กรัม
ขิงแห้ง	๓.๗๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๓.๗๕ กรัม
ชะพลู	๓.๗๕ กรัม
ดีปลี	๓.๗๕ กรัม
ลูกชีลา	๓.๗๕ กรัม
สะค้าน	๓.๗๕ กรัม
อุตพิด	๓.๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมพานไส้ แก้ท้องผูกเป็นพรรดึก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา ละลายน้ำตรีผลากินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น หรือเมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

ยาประสะผิวมะกรูด

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ *[๑]*

"ยาประสะผิวมะกรูด เอาใบคนทิสอ ใบหนาด ใบผักเสี้ยนผี พริกไทย ขิง ดีปลี กะทือ ไพล หัวหอม หัวกระเทียม ข่า สารส้ม เอาสิ่งละเสมอภาค เอาผิวมะกรูดเท่ายาทั้งหลาย บดปั้นเป็นเม็ด ละลายน้ำร้อนหรือสุรากินครั้งละ ๓ หรือ ๕ เม็ด ขับเลือดร้ายในเรือนไฟ แก้ปวดท้องเมื่อคลอดลูกเพราะเลือดไม่ตก เป็นยาบำรุงโลหิตให้ระดูงามดี"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๙๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะกรูด	๔๕ กรัม
กระเทียม	๓.๗๕ กรัม
กะทือ	๓.๗๕ กรัม
ข่า	๓.๗๕ กรัม
ขิง	๓.๗๕ กรัม
คนทีสอ	๓.๗๕ กรัม
ดีปลี	๓.๗๕ กรัม
ผักเสี้ยนผี (ใบ)	๓.๗๕ กรัม
พริกไทย	๓.๗๕ กรัม
ไพล	๓.๗๕ กรัม
สารส้ม	๓.๗๕ กรัม
หนาด	๓.๗๕ กรัม
หอม	๓.๗๕ กรัม

สรรพคุณ ขับเลือดและขับน้ำคาวปลาหลังคลอด แก้ปวดท้องจากการคลอดลูก ขับโลหิตประจำเดือนให้มาตามปรกติ

รูปแบบยา ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม ละลายน้ำร้อนหรือเหล้ากินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ป่วยที่มีไข้ และผู้ป่วยที่มีภาวะตกเลือดหลังคลอด

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ระหว่างการใช้ยานี้ ห้ามกินอาหารหรือเครื่องดื่มที่มีรสเย็น
- การเตรียมตัวยาสารส้มก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร), คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาประสะพริกไทย

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาชื่อประสะพริกไทย ขนานนี้ ท่านให้เอา ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ ผักแผ้วแดง ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ หอยแครงเผา ๑ หอยขมเผา ๑ สิริยา ๙ สิ่งนี้เอาเสมอภาคเอาพริกไทยเท่ายาทั้งหลาย ทาเป็นจุณด้วยน้ำส้มซ่า น้ำผึ้งรวง ก็ได้กิน แก้ลม ๗๑๐ จำพวก แก้ริดสะดวงกินเผ็ดร้อนมิได้ก็ดี ถ้าได้กินยาขนานนี้หายวิเศษดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๑๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทยดำ	๙ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
ผักแพวแดง	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
หอยขม	๑ ส่วน
หอยแครง	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลม แก้ริดสีดวงลำไส้

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำส้มซ่าหรือน้ำผึ้งรวงกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน
- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ระวังในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบและความดันโลหิตสูง
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม - ตัวยาหอยขมต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๓)*
- ตัวยาหอยแครงต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๐. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาประสะไพล

ชื่ออื่น ยาประสระไพล *[๑]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบใน

๑. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาประสระไพล เอาผิวมกรูด ๒ ตำลึง ว่านน้ำ ๒ ตำลึง กะเทียม ๒ ตำลึง หอม ๒ ตำลึง พริกไทย ๒ ตำลึง ดีปลีหนัก ๒ ตำลึง ขิงหนัก ๒ ตำลึง ขมิ้นอ้อย ๒ ตำลึง เทียนดำหนัก ๒ ตำลึง เกลือสินเธาว์ ๒ ตำลึง การบูน ๑ บาท ตำผงแก้จุกเสียดน้ำร้อน”

๒. อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒ *[๓, ๔]*

“ยาประสะไพล เอาผิวมะกรูด ว่านน้ำ กระเทียม หอม พริกไทย ดีปลี ขิง ขมิ้นอ้อย เทียนดำ เกลือสินเธาว์ สิ่งละ ๒ ตำลึง การบูร ๑ บาท ไพลเท่ายาทั้งหลายตำผง กินแก้จุกเสียดน้ำร้อน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๖๒ กรัม ดังนี้ *[๕]*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ไพล	๘๑ กรัม
กระเทียม	๘ กรัม
เกลือสินเธาว์	๘ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๘ กรัม
ขิง	๘ กรัม
ดีปลี	๘ กรัม
เทียนดำ	๘ กรัม
พริกไทยล่อน	๘ กรัม
มะกรูด	๘ กรัม
ว่านน้ำ	๘ กรัม
หอม	๘ กรัม
การบูร	๑ กรัม

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปรกติ บรรเทาอาการปวดประจำเดือน ขับน้ำคาวปลาในหญิงหลังคลอดบุตร แก้ระดูไม่ปรกติ แก้จุกเสียด

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*
ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>แก้ระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปรกติ</u>

<u>ยาผง</u>

ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เป็นเวลา ๓-๕ วัน เมื่อระดูมาให้หยุดกิน

<u>ยาแคปซูล ยาเม็ด และยาลูกกลอน</u>

ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เป็นเวลา ๓-๕ วัน เมื่อระดูมาให้หยุดกิน

<u>บรรเทาอาการปวดประจำเดือน</u>

<u>ยาผง</u>

ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

<u>ยาแคปซูล ยาเม็ด และยาลูกกลอน</u>

ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

** ในกรณีที่มีอาการปวดประจำเดือนเป็นประจำ ให้กินยาก่อนมีประจำเดือน ๒-๓ วันไปจนถึงวันแรกและวันที่สองที่มีประจำเดือน*

<u>ขับน้ำคาวปลาในหญิงหลังคลอดบุตร</u>

<u>ยาผง</u>

ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำสุกหรือน้ำสุรากินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้กินจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ไม่เกิน ๑๕ วัน

<u>ยาแคปซูล ยาเม็ด และยาลูกกลอน</u>

ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้กินจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ไม่เกิน ๑๕ วัน

<u>แก้ระดูมาไม่ปรกติ</u>

<u>ยาผง</u>

ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม ละลายน้ำสุกหรือน้ำสุรากินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวันและเย็น

<u>ยาเม็ด และยาแคปซูล</u>

ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

<u>แก้จุกเสียด</u>

<u>ยาผง</u>

ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม ละลายน้ำสุกหรือน้ำสุรากินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

<u>ยาเม็ด และยาแคปซูล</u>

ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้
- ห้ามกินในหญิงที่มีระดูมากกว่าปรกติ เพราะจะทำให้มีการขับระดูออกมามากขึ้น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อควรระวัง

- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้
- กรณีระดูมาไม่สม่ำเสมอหรือมาน้อยกว่าปรกติ ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน ๑ เดือน
- กรณีขับน้ำคาวปลาในหญิงหลังคลอดบุตร ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน ๑๕ วัน

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๗๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

๕. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๓).

ยาประสะมะแว้ง

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียง คือ ยาประสะมะแว้งในประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๔๙๘ *[๑]* ดังที่บันทึกไว้ใน ตำราประมวลหลักเภสัช *[๒]*

“ยาประสะมะแว้ง วัตถุส่วนประกอบ สารส้ม ๑ ส่วน ขมิ้นอ้อย ๓ ส่วน ใบสวาด ใบตาลหม่อน ใบกะเพรา เอาสิ่งละ ๔ ส่วน ลูกมะแว้งต้น ลูกมะแว้งเครือ เอาสิ่งละ ๘ ส่วน วิธีทำและขนาดรับประทาน บดเป็นผงผสมน้ำสุก แทรกดีงูเหลือมพิมเสนพอควร ปั้นเม็ดหนักประมาณ ๑/๕ กรัม เด็กครั้งละ ๑ เม็ด ผู้ใหญ่ครั้งละ ๕-๗ เม็ด รับประทานบ่อย ๆ สรรพคุณแก้ไอ แก้เสมหะ ละลายน้ำมะขามเปียกแทรกเกลือ หรือใช้ผสมน้ำมะนาว หัวหอมแทรกเกลือพอควรกวาดคอ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๙๖ กรัม ดังนี้ *[๓]*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะแว้งเครือ	๒๔ กรัม
มะแว้งต้น	๒๔ กรัม
กะเพรา	๑๒ กรัม
ตานหม่อน	๑๒ กรัม
สวาด	๑๒ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๙ กรัม
สารส้ม	๓ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการไอ มีเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ช่วยขับเสมหะ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑-๑.๔ กรัม ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือ กินเมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๒๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือ กินเมื่อมีอาการ

ยาเม็ดและยาลูกกลอน

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑-๑.๔ กรัม กินหรืออมเมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๒๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือ กินหรืออมเมื่อมีอาการ

ข้อควรระวัง

- ไม่ควรใช้ติดต่อกันนานเกิน ๑๕ วัน หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์
- ไม่ควรใช้น้ำมะนาวแทรกเกลือกับผู้ป่วยที่ต้องจำกัดการใช้เกลือ

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ประกาศระบุยาสามัญประจำบ้าน ตามความในพระราชบัญญัติการขายยา พ.ศ. ๒๔๙๓ (๒๔๙๘, ๑ ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๗๒ ตอนที่ ๙๓ ฉบับพิเศษ หน้า ๑๐

๒. โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร. ตำราประมวลหลักเภสัช. กรุงเทพฯ; ๒๕๒๘. หน้า ๑๗๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๖).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประสะลม

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อประสะลมขนานนี้ท่านให้เอาใบภุมเสน การบูน ผิวมกรูดเอา สิ่งละ ๑ กเทียมกรอบ พริกไทย ขิงแห้ง ใบหนาด เอาสิ่งละ ๑ รวมยา ๗ สิ่งนี้ทำเปนจุณเอาน้ำมนาวเปนกระสาย บดปั้นแท่งไว้ ลลายน้ำก็ได้กินแก้ลม มกรูด มนาว ซ่มซ่า ๑ แลลม จุกเสียด ขบแทง ๑ อมริดลมทรางทั้งปวงหาย ฯ ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗๑.๒๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
หนาด	๑๕ กรัม
การบูร	๓.๗๕ กรัม
พิมเสนต้น	๓.๗๕ กรัม
มะกรูด	๓.๗๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมซาง ลมจุกเสียด ท้องอืด ท้องเฟ้อ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	แรกเกิด-๖ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๔๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำมะนาวกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีไข้

ข้อควรระวัง

- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้
- ไม่ควรกินติดต่อกันเป็นเวลานานเกิน ๗ วัน
- หากกินยานี้แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรพบแพทย์

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๓๖๕.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประสะว่านนางคำ

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์แผนโบราณ เล่ม ๒ *[๑]*

“ยาประสะว่านนางคำ เอาพริกไทย ขิงแห้ง ดีปลี ดินประสิว สารส้ม การะบูน เอาสิ่งละ ๒ สลึง เปราะหอม ว่านน้ำ ผิวมะกรูด แก่นแสมทั้ง ๒ เทียนดำ ไพล เอาสิ่งละ ๑ บาท ว่านนางคำ ๑๐ บาท บดเป็นผง ละลายน้ำร้อนหรือสุรากิน แก้โลหิตทำพิษในเรือนไฟ ขับโลหิตและน้ำคาวปลา แก้ปัสสาวะไม่สะดวกด้วย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๓๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ว่านนางคำ	๑๕๐ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เปราะหอม	๑๕ กรัม
ไพล	๑๕ กรัม
มะกรูด	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม
แสมทะเล	๑๕ กรัม
แสมสาร	๑๕ กรัม
การบูร	๗.๕ กรัม
ขิงแห้ง	๗.๕ กรัม
ดินประสิว	๗.๕ กรัม
ดีปลี	๗.๕ กรัม
พริกไทย	๗.๕ กรัม
สารส้ม	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ขับโลหิตและน้ำคาวปลาในสตรีหลังคลอด และแก้ปัสสาวะไม่สะดวก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา ละลายน้ำร้อนหรือสุรากินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร), คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาประสะสมอ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๏ ยาชื่อประสะสมอ ขนานนี้ ท่านให้เอา โกฐบัว ๑ บาท โกฐเขมา ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ บาท ขิงแห้ง ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท รากช้าพลู ๓ บาท รากจิงจ้อ ๓ บาท รากเจตมูล ๓ บาท ลูกจันทน์ ๑ สลึง กระวาน ๑ สลึง บุกรอ ๑ สลึง กลอย ๑ สลึง อุตพิด ๑ สลึง เกลือสินเธาว์ ๑ สลึง ลูกผักชี ๑ สลึง ลูกสมอไทย ปอกผิวเสียเอา แต่เนื้อ ๓ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง สิริยา ๑๖ สิ่งนี้ ทำเป็นจุณลายน้ำผึ้งรวงกินเท่าผลพุทราทำขึ้นไปให้ได้ ๓ วันจึงปลุก แก้ลมจุกเสียดแลลมให้องคชาติตาย แลลมกล่อนแลลมเสียดแทงให้ขึ้นทั้งตัวแล ลมผ่านไส้ลมพรรดึก แลลมอัมพฤกษ์ลมกระสาย... (ชำรุด)... แก้ทั้งลม ๓๐ จำพวกดีนัก ได้ใช้มามากแล้วอย่าสนเท่ห์เลย ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๔๗๐.๖๒๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอไทย (เนื้อผล)	๒๓๔.๓๗๕ กรัม
จิงจ้อ	๔๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๔๕ กรัม
ชะพลู	๔๕ กรัม
โกฐเขมา	๑๕ กรัม
โกฐหัวบัว	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
กลอย	๓.๗๕ กรัม
กระวาน	๓.๗๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๓.๗๕ กรัม
บุกรอ	๓.๗๕ กรัม
ลูกผักชี	๓.๗๕ กรัม
ลูกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
อุตพิด	๓.๗๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมจุกเสียดและลมให้องคชาติตาย แก้ลมกล่อน ลมเสียดแทงให้ขึ้นทั้งตัว ลมผ่านไส้ลมพรรดึก ลมอัมพฤกษ์ แก้ลม ๓๐ จำพวก

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๐. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาปราบชมพูทวีป

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับที่มีการศึกษาวิจัยในโครงการศึกษาประสิทธิภาพยาไทยในโรงพยาบาล *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๔๖๕ กรัม ดังนี้ *[๒]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กัญชาเทศ	๑๒๐ กรัม
พริกไทย	๑๒๐ กรัม
เหงือกปลาหมอ	๑๒๐ กรัม
กานพลู	๑๐ กรัม
หัสคุณเทศ	๑๐ กรัม
ขิง	๘ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๘ กรัม
บุกรอ	๘ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๘ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๘ กรัม
เทียนแกลบ	๖ กรัม
เทียนแดง	๖ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๖ กรัม
โกฐเขมา	๔ กรัม
โกฐสอ	๔ กรัม
เทียนดำ	๔ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พิลังกาสา	๔ กรัม
ลำพันหางหมู	๔ กรัม
การบูร	๒ กรัม
ดีปลี	๒ กรัม
กระวาน	๑ กรัม
ดอกจันทน์	๑ กรัม
ลูกจันทน์	๑ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการหวัดในระยะแรก และอาการที่เกิดจากการแพ้อากาศ

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๗.๕-๑.๕ กรัม กินวันละ ๔ ครั้ง หลังอาหาร เช้า กลางวัน เย็น และก่อนนอน

ข้อห้ามใช้
- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก
- ห้ามใช้เมื่อพบภาวะแทรกซ้อนจากการแพ้อากาศ เช่น ไซนัสอักเสบ การติดเชื้อแบคทีเรียที่มีอาการเจ็บบริเวณไซนัส ไข้สูง น้ำมูกและเสมหะเขียว

คำเตือน
- ควรระวังการบริโภคในผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ โรคแผลเปื่อยเพปติก และโรคกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง
- ยานี้อาจทำให้เกิดอาการแสบร้อนยอดอก

ข้อควรระวัง
- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*

เอกสารอ้างอิง

๑. เอกชัย ปัญญาวัฒนานุกูล. รายงานผลการศึกษาประสิทธิภาพยาไทย โรงพยาบาลกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๓๘. หน้า ๘๖-๑๐๖.

๒. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๘).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาปลูกไฟธาตุ

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ยาปลูกไฟธาตุ เปนอายุวัฑฒนะด้วย ท่านให้เอาดีปลี ๑ รากช้าพลู ๑ ผักแพวแดง ๑ สค้าน ๑ ขิงแห้ง ๑ ผลผักชีล้อม ๑ ว่านน้ำ ๑ หัวแห้วหมู ๑ ผลพิลังกาสา ๑ ผิวมะกรูด ๑ ทั้งนี้เอาเสมอภาค พริกล่อน เท่ายาทั้งหลาย ทำผงละลายน้ำผึ้งก็ได้ น้ำส้มซ่าก็ได้ น้ำร้อนก็ได้ สุราก็ได้ ปลูกไฟธาตุให้โลหิตงาม ถ้าไม่มีฤดูให้ฤดูมีมา ถ้าแม่ลูกอ่อนกินมีน้ำนมมาก ทั้งโทษมิได้เลยดีนักแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทยล่อน	๕๐ กรัม
ขิงแห้ง	๕ กรัม
ชะพลู	๕ กรัม
ดีปลี	๕ กรัม
ผักแพวแดง	๕ กรัม
พิลังกาสา	๕ กรัม
มะกรูด	๕ กรัม
ลูกชีล้อม	๕ กรัม
ว่านน้ำ	๕ กรัม
สะค้าน	๕ กรัม
แห้วหมู	๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ กระตุ้นน้ำนม กระจายเลือดลมในหญิงหลังคลอดให้ไฟธาตุบริบูรณ์ ปรับระบบการย่อยอาหารให้ดีขึ้น

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑.๕-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้

คำเตือน
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง
- ยานี้อาจทำให้เกิดอาการแสบร้อนยอดอก

ข้อมูลเพิ่มเติม หากต้องการให้ยาออกฤทธิ์เร็ว ให้กินยาผงละลายน้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำร้อน หรือสุรา

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๕, ๓๑๕).

ยาปะโตลาธิคุณ

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาแก้ไข้ตั้งแต่ ๗ วันถึง ๑๔ วัน ชื่อปะโตลาทิคุณ เอาเนื้อฝักราชพฤกษ์ ๒ สลึง ขิงแห้ง ๒ สลึง ผลกระดอม ๑ สลึง จันทน์ขาว ๑ สลึง เปลือกประคำดีควาย ๑ สลึง สะค้าน ๑ สลึง รากเสนียด ๑ สลึง แฝกหอม ๑ สลึง เมล็ดผักชีล้อม ๑ สลึง บอระเพ็ด ๑ สลึง หัวแห้วหมู ๑ สลึง ผลมะตูมอ่อน ๑ สลึง เนื้อผลสมอพิเภก ๑ บาท เนื้อผลมะขามป้อม ๑ บาท ต้มกินหรือจะบดเป็นผงละลายน้ำร้อนกินก็ได้ แก้ไข้เพื่อกำเดาหรือไข้เว้นวันจับ แก้เมื่อยขบจุกเสียด โลหิตตก หายแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๘๒.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๗.๕ กรัม
ราชพฤกษ์	๗.๕ กรัม
กระดอม	๓.๗๕ กรัม
จันทน์ขาว	๓.๗๕ กรัม
บอระเพ็ด	๓.๗๕ กรัม
แฝกหอม	๓.๗๕ กรัม
มะคำดีควาย (เปลือกผล)	๓.๗๕ กรัม
มะตูม	๓.๗๕ กรัม
ลูกชีล้อม	๓.๗๕ กรัม
สะค้าน	๓.๗๕ กรัม
เสนียด	๓.๗๕ กรัม
แห้วหมู	๓.๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ไข้เพื่อกำเดาและเสมหะ แก้ไข้จับวันเว้นวัน

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*, ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาต้ม ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ยาเม็ดพิมพ์ ครั้งละ ๒-๓ เม็ด ละลายน้ำต้มสุกกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาปัตฆาตใหญ่

ชื่ออื่น ยาปัตคาดใหญ่

ที่มาของตำรับยา ตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒ *[๑, ๒]*

“ยาปัตคาดใหญ่ ชเอมเทษ ๒ บาท โกฏบัว ๒ บาท โกฏสอ ๒ บาท โกฏกระดูก ๒ บาท สค้าน ๒ บาท ขิง ๑ บาท เจตมูล ๒ บาท สมูลแว่ง ๒ บาท เทียนดำ ๑ บาท เทียนขาว ๑ บาท กานพลู ๑ บาท ดอกจัน ๑ สลึง ลูกจันเทด ๑ บาท สีสดองดึง ๒ บาท สีสอุตพิษ ๒ บาท โหราท้าวสุนัก ๒ บาท สีสกลอย สีสบุกรอ ๒ บาท สมอไท ๗ บาท มฆามป่อม ๑๐ บาท กันชา ๒ บาท ดีปลี ๑ บาท โกฏจุลา ๒ บาท โกฏน้ำเต้า ๓ บาท รงทอง ๙ บาท ยาดำ ๙ บาท มหาหิง ๔ บาท การบูน ๓ บาท ๒ สลึง พริกไทลอนเท่ายาทั้งหลาย กระทำเปนจุล น้ำกระสายต่าง ๆ กินแก้ลมกระไสกร่อน ผูกกลัดเสียดแน่น”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๙ ชนิด รวมปริมาณ ๒,๓๙๒.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทยล่อน	๑,๑๙๖.๒๕ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๑๕๐ กรัม
ยาดำ	๑๓๕ กรัม
รงทอง	๑๓๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๐๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๖๐ กรัม
การบูร	๕๒.๕ กรัม
โกฐน้ำเต้า	๔๕ กรัม
กลอย	๓๐ กรัม
กัญชา	๓๐ กรัม
โกฐกระดูก	๓๐ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๓๐ กรัม
โกฐสอ	๓๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐหัวบัว	๓๐ กรัม
เจตมูลเพลิง	๓๐ กรัม
ชะเอมเทศ	๓๐ กรัม
ดองดึง	๓๐ กรัม
บุกรอ	๓๐ กรัม
สมุลแว้ง	๓๐ กรัม
สะค้าน	๓๐ กรัม
โหราท้าวสุนัข	๓๐ กรัม
อุตพิด	๓๐ กรัม
กานพลู	๑๕ กรัม
ขิง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑๕ กรัม
ดอกจันทน์	๓.๗๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมกษัยกล่อน แก้เถาดาน พรรดึก

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำร้อนกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

คำเตือน
- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยารงทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๙)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*
- ตัวยากลอยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาโหราท้าวสุนัขต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๙)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สภากาชาดไทย. ตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๒-๕.

ยาแปรไข้

ชื่ออื่น ยาแปลไข้

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาแปลไข้ เอารากคนทา รากชิงชี่ รากหญ้านาง รากมะเดื่อชุมพร รากเท้ายายม่อม เกษรบัวหลวง ดอกสาระภี ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกมะลิ หญ้าแพรก หญ้าปากควาย ใบระงับ รากหวายขม รากหวายลิงเหมือดคน ลูกกระดอม บอระเพ็ด แก่นจันทน์ทั้ง ๒ รากหญ้าคา เอาสิ่งละ ๔ บาท ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกินเวลาเช้าเย็น แก้ไข้พิษ ไข้จับสั่น แก้ได้ทั้ง ๓ ฤดู”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๒๖๐ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๖๐ กรัม
คนทา	๖๐ กรัม
จันทน์ขาว	๖๐ กรัม
จันทน์แดง	๖๐ กรัม
ชิงชี่	๖๐ กรัม
บอระเพ็ด	๖๐ กรัม
บัวหลวง	๖๐ กรัม
บุนนาค	๖๐ กรัม
พิกุล	๖๐ กรัม
มะเดื่ออุทุมพร	๖๐ กรัม
มะลิ	๖๐ กรัม
ไม้เท้ายายม่อม	๖๐ กรัม
ย่านาง	๖๐ กรัม
ระงับ	๖๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สารภี	๖๐ กรัม
หญ้าคา	๖๐ กรัม
หญ้าปากควาย	๖๐ กรัม
หญ้าแพรก	๖๐ กรัม
หวายขม	๖๐ กรัม
หวายลิง	๖๐ กรัม
เหมือดคน	๖๐ กรัม
สะเดา (ก้าน)	๓๓ ก้าน

**ไม่รวมปริมาณก้านสะเดา ๓๓ ก้าน*

สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน ไข้จับสั่น ไข้ ๓ ฤดู

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

ยาผสมโคคลาน

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลกุดชุม จังหวัดยโสธร เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม เผยแพร่โดยโครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตนเอง *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โพคาน	๕๐ กรัม
ทองพันชั่ง	๒๕ กรัม
โด่ไม่รู้ล้ม	๑๕ กรัม
มะตูม	๑๕ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๒๐-๒๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาโคคลานตามสูตรตำรับในประกาศบัญชียาหลักแห่งชาติ คือ โพคาน ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Mallotus repandus* (Willd.) Müll. Arg. วงศ์ Euphorbiaceae *[๑]*
- นอกจากนี้ ยังมีสูตรตำรับที่ใช้ในรูปแบบยาชง และพบว่ามีสถานบริการใช้สูตรตำรับที่มีสัดส่วนแตกต่างกันออกไป เช่น โรงพยาบาลบ้านนา จังหวัดนครนายก โรงพยาบาลสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๑๒).

ยาผสมเถาวัลย์เปรียง

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลกุดชุม จังหวัดยโสธร เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับตามภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน มีที่มาจากชมรมหมอยาพื้นบ้านอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖ *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ไพล	๔๐ กรัม
ดูกหิน	๒๐ กรัม
ดูกใส	๒๐ กรัม
เถาวัลย์เปรียง	๒๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๙-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหารทันที

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์

คำเตือน

- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่เป็นแผลในกระเพาะอาหาร เนื่องจากเถาวัลย์เปรียงมีกลไกออกฤทธิ์เช่นเดียวกับยาแก้ปวดในกลุ่มยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ (Non-steroidal anti-Inflammatory drugs : NSAIDs)
- ยานี้อาจทำให้เกิดการระคายเคืองของระบบทางเดินอาหาร ปวดท้อง ท้องผูก ปัสสาวะบ่อย คอแห้ง ใจสั่น

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๑๒).

ยาผสมเพชรสังฆาต

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลพล จังหวัดขอนแก่น เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เดิมชื่อ ยาริดสีดวง เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔ ชนิด รวมปริมาณ ๘๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เพชรสังฆาต	๕๐ กรัม
กะเม็ง	๑๕ กรัม
กระชาย	๑๐ กรัม
โกฐน้ำเต้า	๑๐ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการริดสีดวงทวารหนัก

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้ง ๐.๕-๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหารทันที เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาในหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร

คำเตือน ยานี้อาจทำให้เกิดอาการท้องเสีย มวนท้อง

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญระบุว่าสูตรตำรับนี้เหมาะกับริดสีดวงทวารหนักที่มีการถ่ายเป็นเลือดร่วมด้วย เนื่องจากมีกะเม็งและกระชายซึ่งมีฤทธิ์สมานลำไส้
- ในการรักษา ผู้ป่วยควรงดหรือหลีกเลี่ยงอาหารแสลง เช่น เหล้า เบียร์ ของหมักดอง อาหารทะเล
- ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๒).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาผายโลหิต

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

"อนึ่งยาผายโลหิต เอารากขี้กาแดง ๑ ขี้เหล็กทั้งห้า ๑ ใบมะกา ๑ ใบมะขาม ๑ ใบส้มป่อย ๑ หญ้าไซ ๑ ผลคัดเค้า ๑ ต้มให้งวดแล้วกรองเอาน้ำขยำใส่ลงอีก เขี้ยวให้ข้นปรุงยาดำสลึงเฟื้อง ดีเกลือ ๑ บาท กินประจุโลหิตร้ายทั้งปวง แก้ไข้สันนิบาท แก้ไข้ฝีดาษแล"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขี้กาแดง (ราก)	๑๕ กรัม
ขี้เหล็ก (ทั้ง ๕)	๑๕ กรัม
คัดเค้า	๑๕ กรัม
มะกา	๑๕ กรัม
มะขาม	๑๕ กรัม
ส้มป่อย	๑๕ กรัม
หญ้าไทร	๑๕ กรัม
ดีเกลือ	๗.๕ กรัม
ยาดำ	๗.๕ กรัม

สรรพคุณ ประจุโลหิต ฟอกโลหิต แก้ประจำเดือนมาไม่ปรกติ

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

วิธีปรุงยา ตัวยาขี้กาแดง (ราก) ขี้เหล็ก (ทั้ง ๕) มะกา มะขาม ส้มป่อย หญ้าไทร คัดเค้า ต้มให้งวด กรองเอาแต่น้ำ เคี่ยวให้ข้น แล้วจึงเติมยาดำ ดีเกลือ

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๖๐-๑๒๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ให้ดื่มตามอาการของโรคและกำลังของผู้ป่วย ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อห้ามใช้
- ห้ามใช้ในสตรีตั้งครรภ์
- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของหัวใจและผู้ป่วยโรคความดันโลหิตต่ำ
- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะทางเดินอาหารอุดตัน
- ห้ามใช้ในผู้ป่วยโรคริดสีดวงทวารที่มีอาการถ่ายเป็นเลือด

คำเตือน
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของไตหรือตับ

ข้อควรระวัง ไม่ควรกินยานี้ติดต่อกันเกิน ๗ วัน

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาแผ้วฟ้า

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ยาแผ้วฟ้า เอาตรีกฏุก เกลือสินเธาว์ สิ่งละส่วน รากส้มกุ้งทั้งสอง รากมะแว้งต้น รากมะแว้งเครือ รากมะอึก เมล็ดในมะเขือขื่น สิ่งละ ๒ ส่วน ผักแพวแดง สะค้าน ใบกระวาน สิ่งละ ๓ ส่วน ฝักส้มป่อยปิ้ง ๔ ส่วน ขิงแครง ๕ ส่วน วิธีทำ ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ละลายน้ำข่าแทรกเกลือกวาด สรรพคุณ แก้ละอองลมอันบังเกิดในโอษฐ์โรค กระทำให้ส้มปากเป็นต้น แลให้คอแห้งเป็นเม็ดยอดเกิดในคอให้ไอ ให้อ้วก ให้อาเจียนและให้บังเกิดละออง ๔ ประการ คือละอองขาว เหลือง ดำ แดง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๓๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแครง	๕ ส่วน
ส้มป่อย (ฝัก)	๔ ส่วน
ใบกระวาน	๓ ส่วน
ผักแพวแดง	๓ ส่วน
สะค้าน	๒ ส่วน
มะเขือขื่น (เมล็ด)	๒ ส่วน
มะแว้งเครือ (ราก)	๒ ส่วน
มะแว้งต้น (ราก)	๒ ส่วน
มะอึก	๒ ส่วน
ส้มกุ้งน้อย	๒ ส่วน
ส้มกุ้งใหญ่	๒ ส่วน
เกลือสินเธาว์	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ละอองในปาก และคอ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

เด็ก	แรกเกิด-๖ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๔๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำข่าแทรกเกลือ กวาดในปากและคอวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า และเย็น

คำเตือน ไม่ควรใช้ในเด็กที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลาเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทย ในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาฝนแสนห่าสิงคาทิจร

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ยาขนานหนึ่งชื่อฝนแสนห่าสิงคาทิจร แก้สันนิบาต ๗ จำพวก เปนเพื่อเสมหะโลหิตแลเพื่อกินของคาว เปนเพื่อทำการหนักชื่อสิงคาทิจร คือน้ำมูกตกเบื้องบนอากาศธาตุ จึงให้ไอเสียงแห้งให้หอบสอึก ให้แต่งยานี้แก้ เอาเม็ดพรรผักกาด ๑ ผลผักชี ๑ ขิงฝอย ๑ ข่า ๑ กะทือ ๑ ทำผงบดกินหายแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กะทือ	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ขิง (ราก)	๑ ส่วน
เมล็ดพรรณผักกาด	๑ ส่วน
ลูกผักชี	๑ ส่วน

สรรพคุณ ลดน้ำมูกในผู้ป่วยที่เป็นหวัด ซึ่งไม่มีอาการไข้

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำร้อนกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีไข้ ร้อนใน เจ็บคอ

ข้อมูลเพิ่มเติม ขิงฝอย คือ รากขิง (ginger)

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ยาพรหมพักตร์

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ยาชื่อพรหมพักตร์ เอาผลจันทน์ ดอกจันทน์ สิ่งละส่วน มหาหิงคุ์ ยางสลัดได การบูร สิ่งละ ๔ ส่วน พริกหอม ๕ ส่วนทำเป็นจุณ เอาน้ำเปลือกมะรุมต้มเป็นกระสายบด แล้วจึงเอาใส่กระทะขึ้นตั้งไฟกวนพอปั้นได้ทำแท่งไว้กินตามธาตุหนักเบา ขับโลหิตเน่าร้าย ซึ่งกระทำให้ปวดท้องจุกเสียดนั้นหายสิ้นดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๒๘๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกหอม	๗๕ กรัม
การบูร	๖๐ กรัม
มหาหิงคุ์	๖๐ กรัม
สลัดได	๖๐ กรัม
ดอกจันทน์	๑๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ขับโลหิตเน่าร้ายที่มีอาการปวดท้อง

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

วิธีปรุงยา บดเป็นผง ละลายน้ำเปลือกมะรุมต้ม แล้วจึงเอาใส่กระทะขึ้นตั้งไฟกวนพอปั้นเป็นเม็ดได้

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า กินยาสัปดาห์ละ ๑-๒ ครั้ง ตามกำลังธาตุหนักเบา และให้กินก่อนประจำเดือนมา ๓-๗ วัน

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในสตรีตั้งครรภ์
- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของโรคหัวใจและผู้ป่วยโรคความดันโลหิตต่ำ
- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีภาวะทางเดินอาหารอุดตัน
- ห้ามใช้ในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของไตหรือตับ

คำเตือน
- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ ผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก และกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน
- ยานี้เป็นยาถ่ายอย่างแรง ไม่ควรใช้ยาในผู้ป่วยอ่อนเพลียมากหรือมีภาวะขาดน้ำ

ข้อควรระวัง
- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้
- ไม่ควรกินติดต่อกันเกิน ๗ วัน
- การใช้ยานี้ควรอยู่ความควบคุมดูแลของแพทย์แผนไทย

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยาสลัดไดต้องประสะก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาพระเป็นเจ้ามงกุฎลม

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยานี้ชื่อพระเป็นเจ้ามงกุฎลม เอา โลดแดง โลดขาว รากมะรุม ๑ รากกุ่มทั้ง ๒ รากชิงชี่ ๑ ข่าทั้ง ๒ ว่านน้ำ ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ ใบกะเพรา ๑ ผิวมะกรูด ๑ เทียนทั้ง ๕ มหาหิงคุ์ หนักเท่ายาทั้งหลาย บดทั้งกินทั้งพ่น แก้ลมชักทั้งปวง แก้ปวดท้องแก้จุกเสียด แก้ผูกละลายน้ำขิงน้ำร้อนก็ได้ ศิริยา ๒๑ สิ่ง ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๙ ชนิด รวมปริมาณ ๕๔๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มหาหิงคุ์	๒๗๐ กรัม
กะเพรา	๑๕ กรัม
กุ่มน้ำ (ราก)	๑๕ กรัม
กุ่มบก (ราก)	๑๕ กรัม
ข่า	๑๕ กรัม
ข่าหลวง	๑๕ กรัม
ชิงชี่	๑๕ กรัม
ดอกจันทน์	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนตาตั๊กแตน	๑๕ กรัม
มะกรูด	๑๕ กรัม
มะรุม (ราก)	๑๕ กรัม
โรกขาว	๑๕ กรัม
โรกแดง	๑๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมชักทั้งปวง แก้ปวดท้องแก้จุกเสียด แก้ท้องผูก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำร้อนหรือน้ำขิงกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ยาพระวิลาศ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาสุมลมเจ็บสูง เอา ขิงสด ๑ กานพลูแก่ ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ กำยาน ๑ อบเชย ๑ บดสุมแก้ลมประกังกวาด ชื่อพระวิลาศแล ฯ

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กานพลู	๑ ส่วน
กำยาน	๑ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ผักเสี้ยนผี	๑ ส่วน
อบเชยเทศ	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมปะกัง

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

ขนาดและวิธีการใช้ พอกบริเวณศีรษะเมื่อมีอาการ ห้ามใช้บริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด ระวังอย่าให้เข้าตา เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาในตำรับนี้ ได้แก่ ขิง และ ผักเสี้ยนผี ควรใช้เป็นสมุนไพรสด ใช้สุมแก้การปวดตามข้อได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาพระแสงจักร

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อพระแสงจักร ให้เอาพริกล่อน ๑ สหัศคุณ ๑ เปล้าน้อย ๑ เบญจกูล ๑ ขิง ๑ เทียนทั้ง ๕ ตรีผลา ๑ ไพล ๑ ดองดึง ๑ สมุลแว้งเท่ายา เจตมูลกึ่งยา สารส้มเท่ายา บดพอกลมจับแต่แม่เท้าจนศีศะ แก้ลมกลิ้งในท้อง มือตายเท้าตาย จับเท้าเยน อันมีพิศม์ในกาย หายแล ฯ๓๐ ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๑๔ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สารส้ม	๕๗ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๒๐ ส่วน
สมุลแว้ง	๑๙ ส่วน
ขิง	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ชะพลู	๑ ส่วน
ดองดึง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
เปล้าน้อย (ใบ)	๑ ส่วน
พริกล่อน	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
หัสคุณไทย	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมจับตั้งแต่แม่เท้าจนถึงศีรษะ แก้ลมกลิ้งในท้อง มือตายเท้าตาย จับเท้าเย็น อันมีพิษในกาย

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ นำยามาทารอบบริเวณที่มีอาการ ห้ามพอกบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*
- ตัวยาหัสคุณไทยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕. หน้า ๓๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาพอกแผลพอกฝี

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

"ยาแก้ปวดแผลแลฝีต่างๆ ท่านให้เอา ใบฝ้ายผี ๑ ลูกมะกอก ๓ ลูก เผาไฟ ข้าวใหม่ ๓ ก้อน งาหยิบ ๑ ขมิ้นชัน ๑ บดเข้าด้วยกัน เป็นยาพอกแผลแลฝีต่างๆ แก้ปวดเอาน้ำนมเป็นกระสายดีนักแล ๚"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕.๕* ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข้าวเจ้า (หุงสุก)	๒ ส่วน
ขมิ้นชัน (เหง้าสด)	๑ ส่วน
ฝ้ายผี (ใบสด)	๑ ส่วน
งาดำ	๐.๕ ส่วน
มะกอกป่า	๓ ผล

**ไม่รวมน้ำหนักมะกอกป่า*

สรรพคุณ แก้ปวดแผล แก้ฝีทั้งหลาย

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

ขนาดและวิธีการใช้ แก้ฝี พอกบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

แก้ปวดแผล ละลายน้ำนม พอกบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ผลมะกอกเผาให้เป็นถ่าน ไม่ให้เป็นขี้เถ้าก่อนนำมาใช้ โดยสุมด้วยไฟแกลบ
- ตัวยามะกอกป่าต้องสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๕)*

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. "ตำรายาเกร็ด". หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๒.

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาพอกฝี สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ผิว่าฝีขึ้นหลังมือ หลังเท้า เรียกว่ากรึงบาดาล ๗ ขึ้นที่ทวารทั้งเก้าเรียกว่าปิดประตูชัย ๗ ขึ้นที่ไหล่เรียกว่าไฟสามกอง ขึ้นที่ท้องเรียกว่ากองสีพี ขึ้นนาภีเรียกฤๅษีจุดชวาลา ๗ ขึ้นโคนขาเรียกว่าพระจันทร์ทรงกลดขึ้นแสกหน้าชื่อจักรพระอาทิตย์ ๗ ขึ้นกระหม่อมเรียกว่าจอมประสาทสยองเกล้า ๗ ขึ้นที่ทัดหูลงมาเรียกว่านันทมาลา ๗ ขึ้นที่แก้มชื่อประถมคงคา ๗ ขึ้นท้ายผมชื่อจักรพระพรม ๗ ขึ้นที่ท้ายสะบักชื่ออัคคเนสัน ๗ ขึ้นก้นกบชื่อตะมอยปากแดง ๗ ขึ้นไพรปากชื่อเหลี่ยมสมุทร ๗ ขึ้นที่ไรผมเรียกพระจันทร์ลับเมฆ ๗

ยาพอกฝี ใบส้มป่อย ๑ ใบมะขาม ๑ ใบมะดัน ๑ ใบสะเดา ๑ ใบผักขวง ๑ ใบบอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ เสมอภาคตำให้ละเอียด พอกฝีแล ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย (เหง้า)	๑ ส่วน
บอระเพ็ด (ใบ)	๑ ส่วน
ผักขวง (ใบ)	๑ ส่วน
มะขาม (ใบ)	๑ ส่วน
มะดัน (ใบ)	๑ ส่วน
สะเดา (ใบ)	๑ ส่วน
ส้มป่อย (ใบ)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ฝี

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

ขนาดและวิธีการใช้ พอกบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ยาตำรับนี้เหมาะสำหรับพอกฝีระยะแรก ปวด บวม แดง ร้อน ฐานเป็นไตแข็ง ยังไม่มีหัว
- ตัวยาที่ใช้ในตำรับนี้ควรใช้เป็นตัวยาสด

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง, หน้า ๑-๒. หน้า ๑-๘๐.

ยาพอกฝี สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ใบพิมเสน ๑ ใบทองหลางใบมน ๑ ข้าวเหนียว ๑ พอกฝีแก้ปวดหาย ๆ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข้าวเหนียวนึ่ง	๑ ส่วน
ทองหลางใบมน (ใบ)	๑ ส่วน
พิมเสนต้น	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ปวดฝี

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

ขนาดและวิธีการใช้ พอกบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม ยาตำรับนี้เหมาะสำหรับพอกฝีระยะหัวสุก ปวด บวม แดง ร้อน มีตุ่มกลัดหนอง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง, หน้า ๑-๒. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาพอกฝี สูตร ๓

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ถ้าฝีแลเปื่อยออกไปก็ดี เอา ถ่านไม้ซาก ๑ ใบกรดยอดดำ ๑ ใบเกียวไก่ ๑ ใบระงับ ๑ ใบผักบุ้งร้วม ๑ ใบตูดหมูก็ได้ ใบตูดหมา ก็ได้ เสมอภาค ขมิ้นอ้อย ๓ แว่น ข้าวบูดก็ได้ ข้าวหมักก็ได้ บดให้ละเอียด พอกฝีทั้งปวง ทั้งกัดทั้งเรียกเนื้อ ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ตูดหมูตูดหมา (ใบสด)	๑ ส่วน
กรดยอดดำ (ใบสด)	๑ ส่วน
ข้าวหมัก/ข้าวหมาก	๑ ส่วน
ซาก	๑ ส่วน
ผักบุ้งร้วม (ใบสด)	๑ ส่วน
ระงับ (ใบสด)	๑ ส่วน
หนามเกี่ยวไก่ (ใบสด)	๑ ส่วน
ขมิ้นอ้อย (เหง้าสด)	๓ แว่น

**ไม่รวมปริมาณขมิ้นอ้อย (เหง้าสด)*

สรรพคุณ พอกฝี กัดฝีหนอง และช่วยเรียกเนื้อ

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

ขนาดและวิธีการใช้ พอกบริเวณที่เป็นวันละ ๒-๓ ครั้ง

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง, หน้า ๑-๒. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาพัดในลำไส้

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓ *[๑, ๒]*

“ภาคหนึ่งคู่กัน พริกไทย ๒ สลึง เกลือสินเทาว์ ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง เบญจกูล สิ่งละ ๒ สลึง กะเทียม เท่ายาตำผงละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง แก้ลมกลิ้งขึ้น กลิ้งลง หายแล ฯ๓ ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระเทียม	๖๐ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๗.๕ กรัม
ขิงแห้ง	๗.๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๗.๕ กรัม
ชะพลู	๗.๕ กรัม
พริกไทย	๗.๕ กรัม
สะค้าน	๗.๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมจำพวกหนึ่งพัดในลำไส้ ให้เป็นลูกกลิ้งขึ้นกลิ้งลงอยู่ในท้อง ให้จุกอกเสียดแทงตามชายโครง ทั่วสารพางค์กายและเสียดหัวใจ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม ละลายน้ำร้อนหรือน้ำผึ้งกินวันละ ๓-๔ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า กลางวัน เย็น และก่อนนอน

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕. หน้า ๓๓.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาไพสาลี

ที่มาของตำรับยา อายุรเวทศึกษา *[๑, ๒]*

“ยาไพสาลี ว่า พระพุทธเจ้า ทรงให้พระอานนท์ทำแจกเป็นทาน เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ สิ่งละ ๑ สลึง กระวาน ๑ สลึง ๑ เฟื้อง กานพลู ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง ๑ เฟื้อง ลูกพิลังกาสา ๓ สลึง ว่านน้ำ ๓ สลึง ๑ เฟื้อง เกลือสินเธาว์ ๑ บาท เทียนดำ ๑ เฟื้อง เทียนเยาพาณี ๖ สลึง ๑ เฟื้อง การบูร ๗ สลึง สมอเทศ ๗ สลึง ๑ เฟื้อง เทียนข้าวเปลือก ๖ สลึง สมอไทย ๒ บาท สมอพิเภก ๒ บาท ๑ เฟื้อง โกฐสอ ๙ สลึง โกฐเขมา ๙ สลึง ๑ เฟื้อง บุกรอ ๗ สลึง ขิงแห้ง ๑๐ สลึง ๑ เฟื้อง เจตมูลเพลิง ๗ สลึง หัสคุณเทศ ๕ บาท กัญชา ๓๐ บาท พริกไทยร่อน ๖๐ บาท ยาทั้งนี้ทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งน้ำอ้อยแดง น้ำนมโคก็ได้ กิน หนัก ๑ สลึง กิน ๓ เวลา แก้สารพัดโรคไส้เลื่อนกล่อน หืดไอ กุษฐัง เสมหะ ตามืด ตาฟาง หูหนวก หูตึง ลมสติมักหลงลืม เจ็บตะโพก จุกเสียด ลมสลักอก ขี้เรื้อน คุดทะราด เป็นผีในเพดานและลำคอ ลมมักให้หาวเรอ ให้รากสะอึก ลมสะแกเวียน นอนไม่หลับ ให้ง่วงเหงาหาวนอน ลมปวดมวนในท้อง เป็นป้างเป็นจุกผามม้ามย้อย หงอย เพ้อ พูดมิชัด”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๘๒๐.๖๓ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทยล่อน	๙๐๐ กรัม
กัญชา (ส่วนเหนือดินต้นเพศเมีย)	๔๕๐ กรัม
หัสคุณเทศ	๗๕ กรัม
ขิงแห้ง	๓๙.๓๗๕ กรัม
โกฐเขมา	๓๕.๖๒๕ กรัม
โกฐสอ	๓๓.๗๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๓๑.๘๗๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๓๐ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๒๘.๑๒๕ กรัม
การบูร	๒๖.๒๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๒๖.๒๕ กรัม
บุกรอ	๒๖.๒๕ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๒๔.๓๗๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๒๒.๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๓.๑๒๕ กรัม
พิลังกาสา	๑๑.๒๕ กรัม
ดีปลี	๙.๓๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กานพลู	๗.๕ กรัม
กระวาน	๕.๖๒๕ กรัม
ดอกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
ลูกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
เทียนดำ	๑.๘๗๕ กรัม

สรรพคุณ
- แก้โรคลม เช่น ลมจุกเสียด ลมสลักอก ลมมักให้หาวเรอ ลมให้รากสะอึก ลมสะแกเวียน ลมปวดมวนในท้อง
- แก้หืดไอ มีเสมหะ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้
ยาผง ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำผึ้ง น้ำอ้อยแดง หรือน้ำนมวัว กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ยาแคปซูล ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำต้มสุกกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี

คำเตือน
- ควรระวังการใช้ยานี้ในผู้ป่วยสูงอายุ
- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก ผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาไฟประลัยกัลป์

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในอายุรเวทศึกษา เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ยาไฟประลัยกัลป์ เอาพริกไทย ขิง ดีปลี กระเทียม สิ่งละ ๔ บาท กะทือ ๕ บาท ขมิ้นอ้อย ข่า ไพล เปลือกมะรุม สิ่งละ ๕ บาท เจตมูลเพลิง สารส้ม แก่นแสมทะเล การบูร ผิวมะกรูด สิ่งละ ๖ บาท ตำเป็นผงกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๗๑ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
การบูร	๖ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๖ กรัม
มะกรูด	๖ กรัม
สารส้ม	๖ กรัม
แสมทะเล	๖ กรัม
กะทือ	๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๕ กรัม
ข่า	๕ กรัม
ไพล	๕ กรัม
มะรุม	๕ กรัม
กระเทียม	๔ กรัม
ขิง	๔ กรัม
ดีปลี	๔ กรัม
พริกไทยล่อน	๔ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ขับน้ำคาวปลาในเรือนไฟ ช่วยให้มดลูกเข้าอู่

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้กินจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ไม่ควรเกิน ๑๕ วัน

ยาแคปซูลและยาเม็ด

ครั้งละ ๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้กินจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ไม่ควรเกิน ๑๕ วัน

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้
- ห้ามใช้ในหญิงที่ผ่าคลอด เนื่องจากทำให้แผลหายช้า

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖. หน้า ๒๑๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๕).

ยาไฟห้ากอง

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในคัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ *[๑]*

“ยาชื่อไฟห้ากอง เอา เจตมูลเพลิง ขิง พริกไทย สารส้ม ฝักส้มป่อย เอาสิ่งละ ๑ บาท บดเป็นผงละลายสุรา หรือน้ำส้มส้า น้ำร้อนกิน ขับเลือดเน่า และแก้เลือดตีขึ้น”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๐ กรัม ดังนี้ *[๒]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิง	๒๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๒๐ กรัม
พริกไทยล่อน	๒๐ กรัม
ส้มป่อย (ฝัก)	๒๐ กรัม
สารส้ม	๒๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ขับน้ำคาวปลาในเรือนไฟ ช่วยให้มดลูกเข้าอู่

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>ยาผง</u>

ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้กินจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ไม่ควรเกิน ๑๕ วัน

<u>ยาแคปซูลและยาเม็ด</u>

ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น ให้กินจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ควรไม่เกิน ๑๕ วัน

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้
- ห้ามใช้หญิงที่ผ่าคลอด เนื่องจากทำให้แผลหายช้า

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาส้มป่อยต้องปิ้งไฟก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๔)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔. หน้า ๒๑๗.

๒. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๖).

ยามหากะเพรา

ชื่ออื่น ยามหากระเพรา

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อว่ามหากะเพราขนานนี้ ท่านให้เอาเทียนทั้งห้า เอาสิ่งละส่วน ตรีกฎุก เอาสิ่งละ ๔ ส่วน มหาหิง กะเทียม เอาสิ่งละ ๘ ส่วน เอาใบกะเพราเท่ายาทั้งหลาย รวมยา ๑๖ สิ่งนี้ทำเปนจุณ เอาสุราเปนกระสายบดปั้นแท่งไว้ละลายสุรากิน แก้ตก มูก เลือด ๑ ปวดมวนหายดีนัก ๗”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาชื่อมหากระเพรา ท่านให้เอา เทียนทั้ง ๕ เอาสิ่งละ ๑ ส่วน ตรีกะฎุกเอาสิ่งละ ๔ ส่วน มหาหิงคุ์ ๑ กระเทียม ๑ เอาสิ่งละ ๘ ส่วน ใบกระเพราเอาเท่ายาทั้งหลาย รวมยา ๑๑ สิ่งนี้ทำเปนจุณ เอาสุราเปนกระสายบดทำแท่งละลายสุรากินแก้ตกมูกตกเลือด ปวดมวน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๖๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กะเพรา	๓๓ ส่วน
กระเทียม	๘ ส่วน
มหาหิงคุ์	๘ ส่วน
ขิงแห้ง	๔ ส่วน
ดีปลี	๔ ส่วน
พริกไทย	๔ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ท้องเสีย มีมูกเลือด แก้ปวดท้อง

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	อายุ ๓-๕ เดือน	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖-๑๒ เดือน	ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๖ ปี	ครั้งละ ๕๐๐-๗๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖-๑๒ ปี	ครั้งละ ๐.๘-๑ กรัม

ละลายน้ำสุรา ๔-๕ หยด กินทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

<u>ผู้ใหญ่</u> ครั้งละ ๑๐ เม็ด ละลายน้ำสุรา ๔-๕ หยด กินทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในผู้ที่มีไข้ ตัวร้อน

ข้อควรระวัง หากกินยานี้เกิน ๑ วันแล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรพบแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงค์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยามหากำลัง

ที่มาของตำรับยา ตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อมหากำลังแต่ครั้งนรายนภบุรีย์ทำเสวยเปนเสนห์ให้หยากอาหาร ถึงมิได้กินอาหารวันก็ดี กินยาขนานนี้ชูกำลังไปได้แก้ไข้อิดโรย จะถึงมระภาพย ท่านให้เอาเกษรบัวหลวง ๑ ดอกบุนนาก ๑ ผลบัวเกราะ ๑ ศีศะบัวขม ๑ ศีศะบัวเผื่อน ๑ ศีศะถั่วภู ๑ กระจับ ๑ ชเอมเทษ ๑ น้ำตาลกรวด ๑ เอาสิ่งลส่วน ดอกยี่ซุ่น ๑ ใบกระวาน ๑ เข้าสานขั้ว ๑ เอาสิ่งละสามส่วน ทำผงบดด้วยน้ำดอกไม้แทรกหย้าฝรั่นปั้นแท่งไว้ ลลายน้ำดอกมลิกินแก้อิดโรยหอบหิวหาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข้าวสาร (เมล็ด)	๓ ส่วน
ใบกระวาน	๓ ส่วน
ยี่สุน	๓ ส่วน
กระจับ	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
ถั่วพู	๑ ส่วน
น้ำตาลกรวด	๑ ส่วน
บัวเกราะ	๑ ส่วน
บัวขม (หัว)	๑ ส่วน
บัวเผื่อน (หัว)	๑ ส่วน
บัวหลวง	๑ ส่วน
บุนนาค	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ แก้อ่อนเพลีย บำรุงกำลังผู้สูงอายุหลังฟื้นไข้

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

วิธีปรุงยา บดเป็นผงละเอียดผสมน้ำดอกไม้ แทรกหญ้าฝรั่น แล้วปั้นเป็นเม็ด

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม ละลายน้ำดอกมะลิกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ห้ามทำซ้ำเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. สภากาชาดไทย. ตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๒-๕.

ยามหาจักรใหญ่

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อมหาจักร (ใหญ่) ขนานนี้ท่านให้เอา โกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐพุงปลา ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ โกฐกระดูก ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ เทียนขาว ๑ เทียนเข้าเปลือก ๑ เทียนเยาวภานี ๑ ตรีผลา ๑ หญ้าฝรั่น ๑ ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ การพลู ๑ ชะเอม ๑ เมล็ดโหระพา ๑ ผลผักชี ๑ สานส้ม ๑ ดินประสิวขาว ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ กระเทียม ๑ น้ำประสานทอง ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๒ สลึง ยาดำ ๒ บาท ใบกระพังโหม ๑๕ บาท รวมยา ๒๘ สิ่งนี้ทำเปนจุณ บดปั้นแท่งไว้ละลายน้ำสุราก็ได้กินแก้ลมทรางทั้ง ๗ วันหายดีนัก ได้เชื่อแล้วอย่าสนเท่ห์เลย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๑๔ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระพังโหม (ใบ)	๖๐ กรัม
ยาดำ	๘ กรัม
กระเทียม	๒ กรัม
กระวาน	๒ กรัม
กานพลู	๒ กรัม
โกฐกระดูก	๒ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๒ กรัม
โกฐเขมา	๒ กรัม
โกฐพุงปลา	๒ กรัม
โกฐสอ	๒ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๒ กรัม
ชะเอมเทศ	๒ กรัม
ดอกจันทน์	๒ กรัม
เทียนขาว	๒ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๒ กรัม
เทียนดำ	๒ กรัม
เทียนแดง	๒ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๒ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๒ กรัม
ลูกจันทน์	๒ กรัม
ลูกผักชี	๒ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๒ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๒ กรัม
สารส้ม	๒ กรัม
โหระพา (ผล)	๒ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมซาง บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

แก้ลมซาง

ยาผงและยาเม็ด

เด็ก อายุ ๑-๕ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม-๑.๕ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ

ยาผงและยาเม็ด

เด็ก อายุ ๑-๕ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม-๑.๕ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ยาเม็ดและยาแคปซูล

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

คำเตือน

- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- หากกินแล้วมีอาการท้องเสีย ให้หยุดกินยา

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- สูตรตำรับยามหาจักรใหญ่ตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “ดินประสิว” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับแล้วตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ *[๕]*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย สะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๖).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๙๑.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๔๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine ห้ามทำสำเนาเพื่อจำหน่าย

ยามหาไชยวาตะ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ มหาไชยวาต เอา ลูกโหระพา กระวาน เกลือกะตัง โกฐสอ การบูร เกลือสินเธาว์ รากจิงจ้อใหญ่ เปลือกมะรุม สิ่งละส่วน กฤษณา กระลำพัก พริกล่อน ว่านน้ำ ใบหนาด ขิงแห้ง สิ่งละ ๒ ส่วน ยาดำ เทียนดำ กานพลู สหัสคุณเทศ ดองดึง รากเจตมูลเพลิง ดีปลี สมอเทศ สิ่งละ ๔ ส่วน มหาหิงคุ์ ๘ ส่วน น้ำขิงต้มเป็นกระสายบดเป็นแท่งละลายน้ำส้มซ่า น้ำหมากแก่ น้ำขิง น้ำกระเทียมก็ได้กิน อาจสามารถจะชนะลมทั้ง ๗ จำพวก แลลมผู้ใหญ่คือลมอัมพาตราทยักษ์ ทักขิณคุณ ปะวาตะคุณ ลมสันดานจุกเสียดหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๖๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มหาหิงคุ์	๘ ส่วน
กานพลู	๔ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๔ ส่วน
ดองดึง	๔ ส่วน
ดีปลี	๔ ส่วน
เทียนดำ	๔ ส่วน
ยาดำ	๔ ส่วน
สมอเทศ	๔ ส่วน
หัสคุณเทศ	๔ ส่วน
กระลำพัก (ตาตุ่ม)	๒ ส่วน
กระวาน	๒ ส่วน
กฤษณา	๒ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
เกลือกะตัง	๒ ส่วน
เกลือสินเธาว์	๒ ส่วน
โกฐสอ	๒ ส่วน
ขิงแห้ง	๒ ส่วน
จิงจ้อใหญ่	๒ ส่วน
พริกล่อน	๒ ส่วน
มะรุม	๒ ส่วน
ว่านน้ำ	๒ ส่วน
หนาด	๒ ส่วน
โหระพา (ผล)	๒ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลม ๗ จำพวก ลมอัมพาต ลมราทยักษ์ ทักขิณคุณ ปะวาตะคุณ ลมสันดาน แก้จุกเสียด

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำส้มซ่า น้ำหมากแก่ น้ำขิง หรือน้ำกระเทียม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อควรระวัง ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยามหานิลแท่งทอง

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในอายุรเวทศึกษา เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

"ยามหานิลแท่งทองใหญ่ ของหมอมา ตันสุภาพ เอาเม็ดในสบ้าใหญ่เผา กระดูกแร้งเผา หัวกาเผา กระดูกงูเหลือมเผา หวายตะค้าเผ้า เม็ดมะกอกเผา ถ่านไม้ซาก ลูกประคำดีควายเผา จันทน์แดง จันทน์เทศ ใบพิมเสน ใบเถาหญ้านาง หมึกหอม สิ่งละ ๑ บาท เบี้ยจั่นเผา ๓ เบี้ย บดด้วยน้ำดอกไม้สดปั้นเม็ดปิดทองคำเปลว ละลายน้ำดอกมะลิ แก้ไข้พิษกาฬจับหัวใจ แก้ไข้เหนือ ดำแดง ถ้าลิ้นกระด้างคางแข็ง ใช้กินและละลายน้ำครำทาคางคอ ละลายน้ำปูนใส จุดกาฬ จุดหัวลำลอกแก้ว ถ้าชโลมใช้น้ำตำลึงตัวผู้ แก้เสมหะจุกคอ คอเจ็บใช้น้ำหญ้าเกล็ดหอยแทรกเกลือทั้งกินทั้งอม แก้อาเจียนใช้เปลือกลูกมะตูมต้มหรือยอปิ้งแล้วต้ม แก้กระหายน้ำใช้เง่าบัวหลวง รากหญ้าคา ชะเอม ต้มละลายยาแทรกดีงูเหลือม ถ้าหอบเอากฤษณา รากถั่วพูต้ม ละลายยาแทรกพิมเสนกินได้ทั้งเด็กผู้ใหญ่"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๓ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทน์แดง	๑๐ กรัม
จันทน์เทศ	๑๐ กรัม
พิมเสนต้น	๑๐ กรัม
มะกอก	๑๐ กรัม
มะคำดีควาย	๑๐ กรัม
ย่านาง	๑๐ กรัม
สะบ้ามอญ	๑๐ กรัม
สัก	๑๐ กรัม
หมึกหอม	๑๐ กรัม
หวายตะค้า	๑๐ กรัม
เบี้ยจั่น	๓ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการไข้จากไข้กาฬ หัด และอีสุกอีใส แก้ร้อนในกระหายน้ำ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑.๕-๒ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น แก้หัด และอีสุกอีใส ให้ละลายน้ำรากผักชีต้มเป็นกระสาย

ชนิดแคปซูลและชนิดเม็ด

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑.๕-๒ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

คำเตือน ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาเบี้ยจั่นต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๐)*
- ตัวยามะกอกต้องสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๔)*
- ตัวยามะคำดีควายต้องสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๖)*
- ตัวยาสะบ้ามอญต้องสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๘)*
- ตัวยาสักต้องสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๙)*
- ตัวยาหวายตะค้าต้องสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๒)*
- สูตรตำรับยามหานิลแท่งทองตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “กระดูกงูเหลือม และ กระดูกกา” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื่องจากมีประกาศให้งูเหลือมและนกกาเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ *[๕]*

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖. หน้า ๒๖๓.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๒).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๗๘.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๔๗.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยามหาวาตาธิคุณ

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวด้วยลักษณะกำเนิดลม อันชื่อว่าลมสัตถกวาตนั้นเป็นคำรบ ๒ ถ้าบังเกิดแต่บุคคลผู้ใด มักกระทำให้เจ็บอกเป็นต้น แลลมกองนี้เกิดเพื่อสันทคาด ครั้นแก่เข้ากระทำให้จับเป็นเพลา และอาการที่จับนั้น มักให้เจ็บไปทุกชิ้นเนื้อ ดุจดั่งบุคคลเอามีดมาเชือดและเอาเหล็กอันแหลมมาแทง ให้แปลบปลาบไปทั้งกาย ให้ใจนั้นสั่นอยู่ริก ๆ ให้เจ็บอกเป็นกำลัง ครั้นสร่างแล้วให้หิวหาแรงมิได้ให้เจ็บศีรษะให้จักษุมัวมิได้เห็นสิ่งอันใดบริโภคอาหารมิได้ นอนมิหลับ ถ้าจะแก้ให้แก้แต่ยังเจ็บอกอยู่นั้นให้หาย ถ้ามิหายแก่เข้าก็จะกลายเป็นโทสันทคาดและตรีสันทคาดตเป็นอติสัยโรคตามอาจารย์กล่าวไว้ว่าเป็นโรคตัด แพทย์ทั้งหลายพึงรู้ดังนี้ ฯ

ยาชื่อมหาวาตาธิคุณ เอาโกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า จันทน์ทั้ง ๒ ผลจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู อบเชย สมุลแว้ง ขิงแห้ง ดีปลี ผลเอ็น ลำพันแดง สิ่งละส่วน ดอกกระดังงา ใบกระวาน การบูร สิ่งละ ๒ ส่วน รากย่านาง ๓ ส่วน ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้แทรกชะมด แทรกพิมเสนให้กิน แก้ลมสัตถกะวาตซึ่งกระทำให้เจ็บตลอดไปทุกชิ้นเนื้อนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๕ ชนิด รวมปริมาณ ๓๐ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ย่านาง	๓ ส่วน
กระดังงา	๒ ส่วน
กระวาน	๒ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
จันทน์ขาว	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
ลำพันแดง	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
ลูกเอ็น	๑ ส่วน
สมุลแว้ง	๑ ส่วน
อบเชย	๑ ส่วน

สรรพคุณ กระจายลมที่ทำให้เกิดอาการแน่นหน้าอก ใจสั่น

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒-๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า เย็น หรือก่อนนอน เมื่อมีอาการ

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยามหาวาโย

ที่มาของตำรับยา ตำราโอสถครั้งรัชกาลที่ ๒ *[๑, ๒]*

“ยาขุนมหาวาโยทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย พระตำราชื่อมหาวาโย ท่านให้เอา ดีปลี ๖ สลึง ใบสะเดา ๖ สลึง มหาหิงคุ์บาท ๑ พริกไทยบาท ๑ การบูร บาท ๑ ยาดำบาท ๑ รากทนดีบาท ๑ ขมิ้นอ้อยบาท ๑ สหัสคุณเทศ บาท ๑ ว่านน้ำ ๒ สลึง เจตมูล ๒ สลึง แห้วหมู ๒ สลึง กะทือ ๒ สลึง กระวาน ๒ สลึง น้ำประสานทอง ๒ สลึง เกลือสินเธาว์ ๒ สลึง ขิงแห้ง ๒ สลึง รากชะพลู ๒ สลึง ลูกกระดอมสลึง ๑ กานพลูสลึง ๑ โกฐพุงปลาเฟื้อง ๑ โกฐสอเฟื้อง ๑ สรรพยา ๒๓ สิ่งนี้ ตำเป็นผง ละลายน้ำผึ้ง, น้ำร้อน, น้ำส้มสำ, ก็ได้ แก้ลมอัมพาต ลมราทยักษ์ ลมปัตฆาต แก้ลมบ้าหมู แก้โลหิตแห้ง โลหิตตีขึ้น แก้หืดไอ แก้ริดสีดวงมองคร่อ แก้กล่อนแห้งลงฝัก แก้ไส้เลื่อน ไส้ลาม แก้มุตกิด มุจฆาต แก้ฝีในท้อง ในอก แก้จุกเสียดหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๒๒๘.๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดีปลี	๒๒.๕ กรัม
สะเดา	๒๒.๕ กรัม
การบูร	๑๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๑๕ กรัม
ทนดี	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
หัสคุณเทศ	๑๕ กรัม
กระวาน	๗.๕ กรัม
กะทือ	๗.๕ กรัม
เกลือสินเธาว์	๗.๕ กรัม
ขิงแห้ง	๗.๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๗.๕ กรัม
ชะพลู	๗.๕ กรัม
น้ำประสานทอง	๗.๕ กรัม
ว่านน้ำ	๗.๕ กรัม
แห้วหมู	๗.๕ กรัม
กระดอม	๓.๗๕ กรัม
กานพลู	๓.๗๕ กรัม
โกฐพุงปลา	๑.๘๗๕ กรัม
โกฐสอ	๑.๘๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมอัมพาต ลมราทยักษ์ และลมปัตฆาต

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ. ตำราพระโอสถ ครั้งรัชกาลที่ ๒. โรงพิมพ์ โสภณพิพรรฒธนากร; ๒๔๕๙.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยามหาสดมภ์

ชื่ออื่น ยามะหาสะดม *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยามะหาสะดม ชะมดเชียงส่วน ๑ ภิมเสน ๑ การะบูร ๑ เทียนดำ ๑ ดองดึง ๑ เจตมูลเพลิง ๑ เอาสิ่งละ ๒ ส่วน กฤษณา ๑ กะลำภัก ๑ จันทน์เทศ ๑ เอาสิ่งละ ๓ ส่วน กำยาน ๔ ส่วน ขิง ๑ ดีปลี ๑ สิ่งละ ๘ ส่วน สนเทศ ๔ ส่วน บดด้วยน้ำมะนาวเปนกระสาย ปั้นแท่งผึ่งในร่มให้แห้งแล้วใส่ขวดปิดไว้อย่าให้ลมเข้าได้ ถ้าลมจับแน่ไปฝนด้วยน้ำมะนาว ๗ เมด คัดปากกรอกเข้าไปฟื้นแล ถ้าให้ระส่ำระสายหิวโหยหาแรงมิได้ ฝนด้วยน้ำดอกไม้เทศ น้ำดอกไม้ไทย ก็ได้ แทรกน้ำตาลกรวดกินหาย แก้ลมจับหัวใจ แก้โลหิตกำเริบแลลมกำเริบจับหัวใจ ให้นอนนิ่งแน่ไปก็ดี แลลิ้นกระด้าง คางแขงเรียกไม่ได้ยินอ้าปากมิออก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๔๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิง	๘ ส่วน
ดีปลี	๘ ส่วน
กำยาน	๔ ส่วน
สนเทศ	๔ ส่วน
กระลำพัก	๓ ส่วน
กฤษณา	๓ ส่วน
จันทน์เทศ	๓ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
การบูร	๒ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๒ ส่วน
ชะมดเชียง	๒ ส่วน
ดองดึง	๒ ส่วน
เทียนดำ	๒ ส่วน
พิมเสน	๒ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลมมหาสดมภ์

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้
- ครั้งละ ๒ กรัม ละลายน้ำมะนาว น้ำดอกไม้เทศ หรือน้ำดอกไม้ไทย แทรกน้ำตาลกรวด กินเมื่อมีอาการ
- ครั้งละ ๖๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำมะนาว น้ำดอกไม้เทศ หรือน้ำดอกไม้ไทย แทรกน้ำตาลกรวด กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ให้แยกชะมดเชียงเอาไว้ก่อน เมื่อจะใช้ยาจึงนำชะมดเชียงมาผสมตามต้องการแล้วจึงกิน
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยามหาอำมฤต

ชื่ออื่น ยามหาอำมฤก *[๑, ๒]* ยามหาอำฤต *[๓, ๔]*

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“๑ ยาชื่อมหาอำมฤกขนานนี้ท่านให้เอาเทียนทั้ง ๕ ตรีกฎุก สมอไทย ยาดำที่ดี ผิวมกรูด รากตองแตก เอาสิ่งละส่วน มหาหิง ผลมตูมอ่อน ว่านน้ำ เอาสิ่งละสี่ส่วน โกฎน้ำเต้า ๑๐ ส่วนครึ่ง รวมยา ๑๗ สิ่งนี้ทำเปนจุณเอาน้ำมฆามเปียกเปนกระสาย บดปั้นแท่งไว้ลลายน้ำร้อนกินแก้ทรางเพื่อลม ถ้าจะชำระมูกเลือดให้ลลายน้ำ ใบเทียน ใบทับทิมต้มกินหายดีนักฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาชื่อมหาอำฤต ขนานนี้ท่านให้เอา เทียนทั้ง ๕ ตรีกระฎุก ๑ สมอไทย ๑ ยาดำที่ดี ๑ ผิวมะกรูด ๑ รากตองแตก ๑ เอาสิ่งละส่วน มหาหิงคุ์ ๑ ผลมะตูมอ่อน ๑ หว้านน้ำ ๑ เอาสิ่งละ ๔ ส่วน โกฐน้ำเต้า ๑๐ ส่วนครึ่ง รวมยา ๑๗ สิ่งนี้ทำเปนจุณเอาน้ำมะขามเปียกเปนกระสาย บดปั้นแท่งไว้ละลายน้ำร้อนกิน แก้ทราง เพื่อลม ถ้าจะชำระมูกเลือดให้ละลายน้ำใบเทียนใบทับทิมต้มกินหายดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๖ ชนิด รวมปริมาณ ๓๔.๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐน้ำเต้า	๑๐.๕ ส่วน
มหาหิงคุ์	๔ ส่วน
มะตูม	๔ ส่วน
ว่านน้ำ	๔ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
ตองแตก	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
เทียนแดง	๑ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
ยาดำ	๑ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ท้องผูก แก้ท้องอืดเฟ้อ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ <u>เด็ก</u> อายุ ๑-๓ เดือน ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๔-๖ เดือน ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๗-๑๒ เดือน ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม
อายุ ๑-๖ ปี ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม
อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม
ละลายน้ำกระสายยากินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

<u>กระสายยาที่ใช้</u>
- กรณีแก้ซางเพื่อลม ใช้น้ำร้อน
- กรณีชำระมูกเลือด ใช้น้ำใบเทียนกิ่งต้ม หรือน้ำใบทับทิมต้ม

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยามันทธาตุ

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑]*

“ยามันทธาตุ เอาโกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ รากไคร้เครือ ๑ ลูกผักชีทั้ง ๒ การบูน ๑ กะเทียม ๑ สมุลแว้ง ๑ เปลือกโมกมัน ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์เทศน์ ๑ กานพลู ๑ เบ็ญจกูล ๑ พริกไทย ๑ ลูกจัน ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละส่วน ขิงแห้ง ๑ ส่วน ลูกเบ็ญกานี ๓ ส่วน ทำผงน้ำกระสายตามแต่จะใช้ กินแก้ธาตุทั้ง ๔ หย่อนฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๗ ชนิด รวมปริมาณ ๙๓ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๙ กรัม
เบญกานี	๙ กรัม
กระเทียม	๓ กรัม
กานพลู	๓ กรัม
การบูร	๓ กรัม
โกฐเขมา	๓ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๓ กรัม
โกฐเชียง	๓ กรัม
โกฐสอ	๓ กรัม
โกฐหัวบัว	๓ กรัม
จันทน์แดง	๓ กรัม
จันทน์เทศ	๓ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๓ กรัม
ชะพลู	๓ กรัม
ดีปลี	๓ กรัม
เทียนขาว	๓ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๓ กรัม
เทียนดำ	๓ กรัม
เทียนแดง	๓ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๓ กรัม
พริกไทยล่อน	๓ กรัม
โมกมัน	๓ กรัม
ลูกจันทน์	๓ กรัม
ลูกชีล้อม	๓ กรัม
ลูกชีลา	๓ กรัม
สมุลแว้ง	๓ กรัม
สะค้าน	๓ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แก้ธาตุไม่ปรกติ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า กลางวัน และเย็น

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินละลายน้ำสุกวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ยาเม็ดและยาแคปซูล

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม วันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้

- ห้ามใช้ในเด็กอายุต่ำกว่า ๑ ปี เนื่องจากเป็นยารสร้อน ทำให้ลิ้น ปาก แสบร้อนได้
- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

คำเตือน ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ในสูตรตำรับนี้เดิมมีตัวยา “ไคร้เครือ” แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับเนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาด เป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๘๔.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๕).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ.๒๕๕๖. (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๐ ตอนพิเศษ ๒๑ ง. หน้า ๓๙.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาริดสีดวงทางเดินปัสสาวะ

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ ลำดับนี้จะกล่าวด้วยนัยอันหนึ่งใหม่ ว่าด้วยลักษณะหฤศโรค อันชื่อว่าอัคนีโชต กล่าวคือโรคริดสีดวงอันบังเกิดในทางปัสสาวะนั้นเป็นคำรบ ๑๑ มีอาการกระทำให้ปัสสาวะนั้นเป็นโลหิตสด ๆ ไหลออกมาตามช่องปัสสาวะ บางทีให้น้ำปัสสาวะเหลืองดุจน้ำขมิ้น บางทีให้น้ำปัสสาวะออกมาเป็นบุพโพเจือ ให้แสบร้อนเป็นกำลัง ฯ

ขนานหนึ่ง เอาแก่นขี้เหล็ก รากโคกกระสุน แก่นสน เถาวัลย์เปรียง ขิงแห้ง ข่า ไพล ดีปลี พริกไทย เปลือกกันเกรา เทียนขาว โกฐน้ำเต้า โกฐพุงปลา โกฐกระดูก เบี้ยผู้เผา เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณบดละลายน้ำร้อนแทรกการบูรกินหนัก ๑ สลึง แก้ริดสีดวง อันบังเกิดในทางปัสสาวะนั้นหายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กันเกรา	๑ ส่วน
โกฐกระดูก	๑ ส่วน
โกฐน้ำเต้า	๑ ส่วน
โกฐพุงปลา	๑ ส่วน
ข่า	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ขี้เหล็ก	๑ ส่วน
โคกกระสุน (ราก)	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เถาวัลย์เปรียง	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เบี้ยผู้	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ไพล	๑ ส่วน
สน	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงทางเดินปัสสาวะ ซึ่งทำให้มีอาการปัสสาวะขัด ปัสสาวะเป็นเลือดหรือเป็นหนอง

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ ช้อนชา ละลายน้ำร้อนแทรกการบูรกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม - ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*
- ตัวยาเบี้ยผู้ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๑๘.

ยาริดสีดวงมหากาฬ

ชื่ออื่น ยาริดสีดวงมหาพาล *[๑]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาริดสีดวงมหาพาล เอาเทียนทั้ง ๕ โกฐสอ ๑ โกฐกัดกรา ๑ โกฐจุลาลำพา ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ โกฐพุงปลา ๑ ลูกจัน ๑ ดอกจัน ๑ ตรีกฎุก ๑ สค้าน ๑ มดยอบ ๑ สนเทศ ๑ สมุลแว้ง ๑ อบเชย ๑ ขอบชะนางทั้ง ๒ เอาสิ่งละ ๑ บาท ชาตก้อน ๑ เฟื้อง แต่ชาตนั้นใส่กระเบื้องตั้งไฟให้ร้อน เอาน้ำมะกรูดบีบใส่ลงขั้วให้แห้ง ๓ หน จนชาตกรอบแล้ว จึงประสมกับยาทั้งปวงตำเปนผงบดแทรกเกลือพิมเสน ปั้นเม็ดเท่าพริกไทยกิน ๓ เม็ด น้ำสุราเป็นยากระสาย แก้สาระพัดโรคริดสีดวงเรื้อรังฝีเปื่อยพังทั้งตัว คุธราดอุปทม ไส้ด้วนไส้ลาม แก้มุตกิจฉ์ แลริดสีดวงในทวารหนักเบากินหาย ใช้มามากแล้วดีนักแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๑๐ กรัม ดังนี้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐกักกรา	๕ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๕ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๕ กรัม
โกฐพุงปลา	๕ กรัม
โกฐสอ	๕ กรัม
ขอบชะนางขาว (รากและต้น)	๕ กรัม
ขอบชะนางแดง (รากและต้น)	๕ กรัม
ขิง	๕ กรัม
ดอกจันทน์	๕ กรัม
ดีปลี	๕ กรัม
เทียนขาว	๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๕ กรัม

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนดำ	๕ กรัม
เทียนแดง	๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๕ กรัม
พริกไทยล่อน	๕ กรัม
มดยอบ	๕ กรัม
ลูกจันทน์	๕ กรัม
สนเทศ	๕ กรัม
สมุลแว้ง	๕ กรัม
สะค้าน	๕ กรัม
อบเชยเทศ	๕ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการริดสีดวงทวารหนัก *[๒]*

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๘-๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น *[๒]*

คำเตือน
- ควรระวังการใช้ยาในหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร *[๒]*
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด

ข้อมูลเพิ่มเติม
- สูตรตำรับในบัญชียาหลักแห่งชาติได้ตัดตัวยา “ชาด” ออก เนื่องจากเป็นโลหะหนัก เดิมในสูตรตำรับมีชาดประมาณ ๑.๘๗๕ กรัม ในยาทั้งหมด ๑๑๑.๘๗๕ กรัม (โดยประมาณ) ขนาดของชาดก้อนที่ได้รับในมื้อหนึ่งประมาณ ๔.๕ มิลลิกรัม (เมื่อเทียบจากยา ๓ เม็ด ขนาดเท่าเม็ดพริกไทย) ซึ่งไม่เกินปริมาณที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาอนุญาตให้ใช้ คือ สำหรับกินในมื้อหนึ่งรวมกันไม่เกิน ๓๐ มิลลิกรัม โดยในทางการแพทย์แผนไทย ชาดถือเป็นตัวยาสำคัญที่ใช้แก้โลหิตและน้ำเหลืองเสีย และในสถานพยาบาลบางแห่งยังคงใช้สูตรตำรับที่มีชาดอยู่
- ตัวยามดยอบต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๒)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๘๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๓).

ยาลุลม

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาลุลม ให้เอา ขิงองคุลี ๑ ดีปลี ๗ บดละเอียดลายน้ำส้มซ่ากินเท่าลูกพุทราผายลมดีนักอย่าสนเท่เลยฯ ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิง	๑ องคุลี
ดีปลี	๗ ผล

สรรพคุณ ขับผายลม แก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ

รูปแบบยา ยาสด *(ดูภาคผนวก ๓.๑๐)*

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายน้ำส้มซ่ากินให้หมดในครั้งเดียวเมื่อมีอาการ

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

คำเตือน ระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบและความดันโลหิตสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาในตำรับนี้ต้องใช้ตัวยาสด

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๕. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาเลือดงาม

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลกุดชุม จังหวัดยโสธร เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๒ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระชาย	๕ กรัม
กระเทียม	๕ กรัม
กะทือ	๕ กรัม
กะเพรา	๕ กรัม
กานพลู	๕ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๕ กรัม
ขิงแห้ง	๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๕ กรัม
ชะพลู (ทั้งต้น)	๕ กรัม
ชะเอมเทศ	๕ กรัม
ดีปลี	๕ กรัม
ตะไคร้	๕ กรัม
พริกไทยล่อน	๕ กรัม
เพกา	๕ กรัม
ไพล	๕ กรัม
มะกรูด	๕ กรัม
มะนาว (ใบ)	๕ กรัม
เร่วหอม	๕ กรัม
ลูกจันทน์	๕ กรัม
สะระแหน่	๕ กรัม
การบูร	๑ กรัม
พิมเสน	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการปวดประจำเดือน ช่วยให้ประจำเดือนมาเป็นปรกติ แก้มุตกิด

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง

ครั้งละ ๑–๒ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ยาแคปซูล
ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๖).

ยาวาตาธิจร

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาชื่อวาตาธิจร แก้สาธารณะลมต่างๆ พริกไทย ๒ บาท ขิง ๒ บาท ดีปลี ๒ บาท สะค้าน ๒ บาท กระเทียมสด ๒ บาท ว่านน้ำ ๒ บาท เปราะหอม ๒ บาท ใบหนาด ๒ บาท ผิวมะกรูด ๒ บาท การบูร ๒ บาท ผิวมะตูมอ่อนเท่ายาทั้งหลาย ๕ ตำลึง ทำเป็นจุณน้ำกระสายอันควรแก่โรค ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๑ ชนิด รวมปริมาณ ๖๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะตูม (ผิวเปลือกผล)	๓๐๐ กรัม
กระเทียม	๓๐ กรัม
การบูร	๓๐ กรัม
ขิง	๓๐ กรัม
ดีปลี	๓๐ กรัม
เปราะหอม	๓๐ กรัม
พริกไทย	๓๐ กรัม
มะกรูด	๓๐ กรัม
ว่านน้ำ	๓๐ กรัม
สะค้าน	๓๐ กรัม
หนาด	๓๐ กรัม

สรรพคุณ แก้ลม

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำต้มสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อควรระวัง ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม สมุนไพรในตำรับนี้ มะตูม ใช้ผิวเปลือกผลสด และกระเทียม ใช้หัวสด

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาวาตาประสิทธิ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ *[๑, ๒]*

“ยาที่ ๕ ชื่อวาตาประสิทธิ ชื่อโทสันฆาฏก็ชื่อ ให้เอาสะค้านบาท ๑ ดีปลีบาท ๑ ขิงแห้งบาท ๑ โกฐสอบาท ๑ ชะเอมเทศบาท ๑ หญ้าตีนนกบาท ๑ กัญชาบาท ๑ หัวอุตพิศบาท ๑ หัวดองดึงบาท ๑ ยาดำ ๓ บาท มหาหิงคุ์ ๓ บาท แก่นแสมทะเล ๓ บาท โกฐน้ำเต้า ๓ บาท โกฐพุงปลา ๓ บาท ผักแพวแดง ๓ บาท ว่านน้ำ ๓ บาท เดิมเอาสิ่งละเสมอภาค พริกไทย หนักเท่ายา ๑๖ สิ่ง ใหม่นี้ให้เอาพริกไทยหนักเท่ายา ๑๖ สิ่ง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด รวมปริมาณ ๙๐๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๔๕๐ กรัม
โกฐน้ำเต้า	๔๕ กรัม
โกฐพุงปลา	๔๕ กรัม
ผักแพวแดง	๔๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๔๕ กรัม
ยาดำ	๔๕ กรัม
ว่านน้ำ	๔๕ กรัม
แสมทะเล	๔๕ กรัม
กัญชา	๑๕ กรัม
โกฐสอ	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
ชะเอมเทศ	๑๕ กรัม
ดองดึง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
สะค้าน	๑๕ กรัม
หญ้าตีนนก	๑๕ กรัม
อุตพิด	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลม แก้โทสันทฆาต

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑.๒ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ตามกำลังธาตุหนักเบา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

คำเตือน

- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาดองดึงต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๓)*
- ตัวยาอุตพิดต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๕๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หลวงแผ่นะทีเพิ่ม, รองอำมาตย์เอก. ตำรายาพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์. พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์; ๒๔๗๑.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาวาโยสมุฏฐาน

ที่มาของตำรับยา อายุรเวทศึกษา *[๑, ๒]*

“เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู สิ่งละ ๑ ส่วน เทียนทั้งเจ็ด บอระเพ็ด ลูกกระดอม ลูกมะตูมอ่อน พริกล่อน เบญจกูล สิ่งละ ๒ ส่วน เทพทาโร ข่าต้น สิ่งละ ๔ ส่วน การบูร ๕ ส่วน ตรีผลา ตามพิกัด ทำเป็นจุณ ระคนด้วยเกลือสินเธาว์ บดละลายน้ำขิงน้ำร้อนน้ำส้มซ่าก็ได้ กินแก้สมุฏฐานวาโยต่าง ๆ ให้ท้องขึ้น ท้องพอง ให้จุกเสียดแน่นในอก ให้เมื่อยให้ขบ ให้อาเจียน บริโภคอาหารมิได้ นอนมิหลับ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๗ ชนิด รวมปริมาณ ๕๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
การบูร	๕ ส่วน
ข่าต้น	๔ ส่วน
เทพทาโร	๔ ส่วน
กระดอม	๒ ส่วน
ขิงแห้ง	๒ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๒ ส่วน
ชะพลู	๒ ส่วน
ดีปลี	๒ ส่วน
เทียนขาว	๒ ส่วน
เทียนข้าวเปลือก	๒ ส่วน
เทียนดำ	๒ ส่วน
เทียนแดง	๒ ส่วน
เทียนตาตั๊กแตน	๒ ส่วน
เทียนเยาวพาณี	๒ ส่วน
เทียนสัตตบุษย์	๒ ส่วน
บอระเพ็ด	๒ ส่วน
พริกล่อน	๒ ส่วน
มะขามป้อม	๒ ส่วน
มะตูม	๒ ส่วน
สมอไทย	๒ ส่วน
สมอพิเภก	๒ ส่วน
สะค้าน	๒ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
เกลือสินเธาว์	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมจุกเสียด คลื่นไส้อาเจียน

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำขิง น้ำส้มซ่า หรือน้ำต้มสุก กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าและเย็น

เอกสารอ้างอิง

๑. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

ยาวิรุณนาภี

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“พระตำราหลวง ยาวิรุณนาภี เอา เปลือกต้นกุ่มน้ำ ๑ กุ่มบก ๑ เปลือกต้นมะรุม ๑ เปลือกต้นทองหลางใบมน ๑ ว่านน้ำ ๑ กะทือ [๑] ไพล ๑ ข่า ๑ กระชาย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ หัวเต่าเกียด ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ กระเทียม ๑ พริกเทศ ๑ ผิวมะกรูด ๑ กระวาน ๑ มหาหิงคุ์ ๑ ยาดำ ๑ ยาทั้งนี้สิ่งละ ๓ ตำลึง หอยแครงเผา ๑ ตำลึง ๒ บาท ปูนขาว ๒ สลึง ทำผงไว้บดด้วยน้ำผึ้งกิน แก้ปัตคาดเถาดาน แก้ลมกล่อน แก้เลือดตีขึ้น แก้เลือดเน่าเลือดร้าย บดด้วยสุรากินวิเศษนัก ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๓,๘๗๗.๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระชาย	๑๘๐ กรัม
กระเทียม	๑๘๐ กรัม
กระวาน	๑๘๐ กรัม
กะทือ	๑๘๐ กรัม
กุ่มน้ำ	๑๘๐ กรัม
กุ่มบก	๑๘๐ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๑๘๐ กรัม
ข่า	๑๘๐ กรัม
ขิง	๑๘๐ กรัม
ขี้เหล็ก	๑๘๐ กรัม
ดีปลี	๑๘๐ กรัม
เต่าเกียด	๑๘๐ กรัม
ทองหลางใบมน	๑๘๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกเทศ	๑๘๐ กรัม
พริกไทย	๑๘๐ กรัม
ไพล	๑๘๐ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๘๐ กรัม
มะกรูด	๑๘๐ กรัม
มะรุม	๑๘๐ กรัม
ยาดำ	๑๘๐ กรัม
ว่านน้ำ	๑๘๐ กรัม
หอยแครง	๙๐ กรัม
ปูนขาว	๗.๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ปัตคาดเถาดาน แก้ลมกล่อน แก้เลือดตีขึ้น แก้เลือดเน่าเลือดร้าย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำสุรา กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร

คำเตือน ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารอักเสบและความดันโลหิตสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- โบราณใช้เปลือกหอยแครงเผานำมาทำเป็นปูนขาว
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*
- ตัวยาหอยแครงต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๔)*

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๑. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาวิสัมพยาใหญ่

ชื่ออื่น ยาวิสำพยาไหญ่ *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาวิสำพยาใหญ่ ลูกผักชีลา ๑ บาท ลูกจัน ๑ บาท ดอกจัน ๑ บาท กระวาน ๑ กานพลู ๑ โกฐทั้ง ๕ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ น้ำประสารทอง ๑ สมอเทศ ๑ สมอไทย ๑ รากไคร้เครือ ๑ ว่านน้ำ ๑ บรเพ็ด ๑ ขิงแห้ง ๑ พยารากขาว ๑ ยาเหล่านี้เอาหนักสิ่งละ ๑ สลึง ดีปลีเท่ายาทั้งหลาย แก้จุกเสียดน้ำผึ้งน้ำร้อนเปนกระสาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๘ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ดีปลี	๕๔ กรัม
ดอกจันทน์	๘ กรัม
ลูกจันทน์	๘ กรัม
ลูกชีลา	๘ กรัม
กระวาน	๒ กรัม
กานพลู	๒ กรัม
โกฐเขมา	๒ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๒ กรัม
โกฐเชียง	๒ กรัม
โกฐสอ	๒ กรัม
โกฐหัวบัว	๒ กรัม
ขิงแห้ง	๒ กรัม
บอระเพ็ด	๒ กรัม
พญารากขาว	๒ กรัม
ว่านน้ำ	๒ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๒ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๒ กรัม
สมุลแว้ง	๒ กรัม
อบเชย	๒ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายน้ำสุกหรือผสมน้ำผึ้งกินครั้งละ ๑ กรัม ทุก ๔ ชั่วโมง

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำเตือน

- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีดีปลีในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม

สูตรตำรับยาวิสัมพยาใหญ่ตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “น้ำประสานทองสะตุ และ ไคร้เครือ” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดน้ำประสานทองสะตุออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ *[๕]* ส่วน “ไคร้เครือ” ตัดออกจากสูตรตำรับเนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาดเป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๗๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๗).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๘๕.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๓๘.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาศุขไสยาศน์

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน *[๑, ๒]*

"ยาศุขไสยาศน์ให้เอา การบูรส่วน ๑ ใบสเดา ๒ ส่วน สหัสคุณเทศ ๓ ส่วน สมุลแว้ง ๔ ส่วน เทียนดำ ๕ ส่วน โกฐกระดูก ๖ ส่วน ลูกจันทน์ ๗ ส่วน ดอกบุนนาค ๘ ส่วน พริกไทย ๙ ส่วน ขิงแห้ง ๑๐ ส่วน ดีปลี ๑๑ ส่วน ใบกันชา ๑๒ ส่วน ทำเปนจุณละลายน้ำผึ้ง เมื่อจะกินเศกด้วยสัพพีติโย ๓ จบแล้วกินพอควร แก้สรรพโรคทั้งปวงหายสิ้น มีกำลังกินเข้าได้นอนเปนศุขนักแล ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๗๘ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กัญชา (ใบ)	๑๒ ส่วน
ดีปลี	๑๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑๐ ส่วน
พริกไทย	๙ ส่วน
บุนนาค	๘ ส่วน
ลูกจันทน์	๗ ส่วน
โกฐกระดูก	๖ ส่วน
เทียนดำ	๕ ส่วน
สมุลแว้ง	๔ ส่วน
หัสคุณเทศ	๓ ส่วน
สะเดา	๒ ส่วน
การบูร	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สรรพคุณ ช่วยให้นอนหลับ ช่วยเจริญอาหาร

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำผึ้งหรือน้ำต้มสุกกินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน
ยาแคปซูล ครั้งละ ๑-๒ กรัม ดื่มกับน้ำต้มสุก วันละ ๑ ครั้ง ก่อนนอน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้
- ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก
- ห้ามใช้ร่วมกับยาที่มีฤทธิ์กดระบบประสาทส่วนกลาง เช่น ยานอนหลับ และยาต้านการชัก รวมทั้งแอลกอฮอล์หรือสิ่งที่มีแอลกอฮอล์ผสมอยู่

คำเตือน
- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก ผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหารและกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อควรระวัง
- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้
- ยานี้อาจทำให้ง่วงซึมได้ ควรหลีกเลี่ยงการขับขี่ยานพาหนะหรือทำงานเกี่ยวกับเครื่องจักรกล

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน (ตำราพระโอสถพระนารายณ์). พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๕.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาศุภมิตร

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๑ ยาศุภมิตรกินให้มีลมเบ่ง ให้เอา ลูกผักชี ๒ สลึง ลูกจันทน์ ๒ สลึง ดอกจันทน์ ๒ สลึง กระวาน ๒ สลึง กานพลู ๒ สลึง เทียนดำ ๒ สลึง เทียนขาว ๒ สลึง เทียนแดง ๒ สลึง สารส้ม ๑ บาท สะตุ ตำผงกินกับน้ำส้มซ่า น้ำร้อน น้ำตาลทราย หยดน้อยหนึ่งกิน กดลมลงล่างรักษาลูกในครรภ์ด้วย ๆ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๙ ชนิด รวมปริมาณ ๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สารส้ม	๑๕ กรัม
กระวาน	๗.๕ กรัม
กานพลู	๗.๕ กรัม
ดอกจันทน์	๗.๕ กรัม
เทียนขาว	๗.๕ กรัม
เทียนดำ	๗.๕ กรัม
เทียนแดง	๗.๕ กรัม
ลูกจันทน์	๗.๕ กรัม
ลูกผักชี	๗.๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ กินให้มีลมเบ่ง

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ หยดในน้ำร้อน ๑ แก้ว (๒๐๐ มิลลิลิตร) กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหารเช้าและเย็น ๑ สัปดาห์ก่อนกำหนดคลอด กรณีคลอดปรกติ

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๑. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑.

ยาสตรีหลังคลอด สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย *[๑]*

“แก่นแกแล แก่นขนุน ว่านชักมดลูก แก่นฝางเสน เถาสะค้าน รากเจตมูลเพลิงแดง ดอกดีปลี โกฐเชียง เถากำแพงเจ็ดชั้น หนักสิ่งละ ๑๐ กรัม พริกไทยล่อน รากช้าพลู ดอกคำฝอย ดอกมะลิ ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี เกสรบัวหลวง หนักสิ่งละ ๕ กรัม”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๓๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กำแพงเจ็ดชั้น	๑๐ กรัม
แกแล	๑๐ กรัม
โกฐเชียง	๑๐ กรัม
ขนุน	๑๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๐ กรัม
ดีปลี	๑๐ กรัม
ฝางเสน	๑๐ กรัม
ว่านชักมดลูก	๑๐ กรัม
สะค้าน	๑๐ กรัม
คำฝอย	๕ กรัม
ชะพลู	๕ กรัม
บัวหลวง	๕ กรัม
บุนนาค	๕ กรัม
พริกไทยล่อน	๕ กรัม
พิกุล	๕ กรัม
มะลิ	๕ กรัม
สารภี	๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ขับน้ำคาวปลา บำรุงเลือด ช่วยให้มดลูกเข้าอู่เร็วในหญิงหลังคลอด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒๕๐ มิลลิลิตร กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือดื่มแทนน้ำติดต่อกัน ๑ สัปดาห์ หรือจนกว่าน้ำคาวปลาจะหมด แต่ไม่ควรเกิน ๑๕ วัน ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้

คำเตือน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้

ข้อมูลเพิ่มเติม แพทย์แผนไทยดั้งเดิมใช้เป็นยาแทนการอยู่ไฟของหญิงหลังคลอด

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๗).

ยาสตรีหลังคลอด สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยากินเมื่อคลอดลูก ๑ ยากินคลอดลูกกินไปกว่าจะออกไฟ ท่านให้เอา ใบทองหลางใบมน ๑ ใบโคนดินสอ ๑ ใบจำปา ๑ ใบไผ่ป่า เอาสิ่งละ ๑ สลึง พริกไทย ๑ บาท ขิง ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อนสุกก็ได้”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๖๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิง	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
คนทีสอ	๓.๗๕ กรัม
จำปา (ใบ)	๓.๗๕ กรัม
ทองหลางใบมน (ใบ)	๓.๗๕ กรัม
ไผ่ป่า	๓.๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ขับน้ำคาวปลา ช่วยให้มดลูกเข้าอู่

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑ ช้อนชา ละลายน้ำผึ้งหรือน้ำต้มสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น กินติดต่อกันไม่เกิน ๑ เดือน หลังคลอด

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตกเลือดหลังคลอด หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาสมมิทกุมารน้อย

ชื่ออื่น ยาสมมิดทะกุมาร

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อสมมิดทะกุมารขนานนี้ ท่านให้เอาแก่นสน ผลจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน การพลู อบเชย สมุลแว้ง จันทน์ชะมด กฤษนา กระลำภัก ชะลูด ขอนดอก ชมดเชียง หญ้าฝรั่น ผลผักชีลา สังกรณี เอาสิ่งละ ๑ สลึง โกดทั้งเก้า ภุมเสน อำพันทอง เอาสิ่งละ ๒ สลึง เทียนทั้งห้า เอาสิ่งละ ๑ บาท กำยาน ๑ บาท ๑ สลึง รวมยา ๓๓ สิ่งนี้กระทำให้เปนจุณ เอาน้ำดอกไม้เปนกระสายบดปั้นแท่งไว้ แก้พิศม์ทรางจับหัวใจ แลทรางขึ้นตับ ขึ้นปอด แลขึ้นทรวงอก ให้ตกมูกตกเลือด ให้เชื่อมมึนมีกำลังนั้นน้อยให้อิดโรยไปนัก ถ้าจะแก้ระสำระสายละลายน้ำดอกไม้น้ำจันทน์กิน ถ้าจะแก้รากละลายน้ำผลยอต้มกิน ถ้าจะแก้หอบระหวยกำลังนั้นน้อยนัก ละลายน้ำรากถั่วภูต้มกิน ถ้าจะแก้คลั่ง ลลายน้ำแก่นสนต้มกิน ถ้าจะแก้กินเข้ามิได้ลลายน้ำขันทศกรกิน ถ้าจะแก้เชื่อมแก้มึน ละลายน้ำชเอมต้มกิน ถ้าจะแก้ลงละลายน้ำเปลือกมรุมต้มกิน ยาขนานนี้ใช้ได้ทุกประการดีนัก ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาชื่อสมมิทกุมารน้อย ขนานนี้ท่านให้เอาแก่นสน ๑ ผลจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ จันทน์ชะมด ๑ กฤษณา ๑ กระลำภัก ๑ ชะลูด ๑ ขอนดอก ๑ ชะมดเชียง ๑ หญ้าฝรั่น ๑ ผลผักชีลา ๑ สังกรณี ๑ เอาสิ่งละ ๑ สลึง โกฐทั้ง ๙ พิมเสน ๑ อำพันทอง ๑ เอาสิ่งละ ๑ สลึง เทียนทั้ง ๕ เอาสิ่งละ ๑ บาท กำยาน ๕ สลึง รวมยา ๓๓ สิ่งนี้กระทำให้เปนจุณ เอาน้ำดอกไม้เปนกระสาย บดปั้นแท่งไว้แก้พิษทรางจับหัวใจ แลทรางขึ้นตับขึ้นปอด แลขึ้นทรวงอกให้ตกมูกตกโลหิตให้เชื่อมมึนกำลังน้อยให้อิดโรยใช้น้ำกระสายดังนี้ ถ้าจะแก้ระสำระสายละลายน้ำดอกไม้น้ำจันทน์กิน ถ้าจะแก้รากละลายผลยอต้มกิน ถ้าจะแก้หอบระหวยกำลังน้อยนัก ละลายน้ำรากถั่วภูต้มกิน ถ้าจะแก้คลั่งละลายน้ำแก่นสนต้มกิน ถ้าจะแก้กินเข้ามิได้ละลายน้ำขันทศกรกินถ้าจะแก้เชื่อมแก้มึนละลายน้ำชะเอมต้มกิน ถ้าจะแก้ลงละลายน้ำเปลือกมะรุมต้มกิน ยาขนานนี้ใช้ได้ ทุกประการดีนัก”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อจำหน่าย

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๓ ชนิด รวมปริมาณ ๒๓๖.๒๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กำยาน	๑๘.๗๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๕ กรัม
โกฐกระดูก	๗.๕ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๗.๕ กรัม
โกฐเขมา	๗.๕ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๗.๕ กรัม
โกฐชฎามังสี	๗.๕ กรัม
โกฐเชียง	๗.๕ กรัม
โกฐพุงปลา	๗.๕ กรัม
โกฐสอ	๗.๕ กรัม
โกฐหัวบัว	๗.๕ กรัม
พิมเสน	๗.๕ กรัม
อำพันทอง	๗.๕ กรัม
กระลำพัก	๓.๗๕ กรัม
กระวาน	๓.๗๕ กรัม
กฤษณา	๓.๗๕ กรัม
กานพลู	๓.๗๕ กรัม
ขอนดอก	๓.๗๕ กรัม
จันทน์ชะมด	๓.๗๕ กรัม
ชะมดเชียง	๓.๗๕ กรัม
ชะลูด	๓.๗๕ กรัม
ดอกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
ลูกจันทน์	๓.๗๕ กรัม
ลูกชีลา	๓.๗๕ กรัม
สน	๓.๗๕ กรัม
สมุลแว้ง	๓.๗๕ กรัม
สังกรณี	๓.๗๕ กรัม
หญ้าฝรั่น	๓.๗๕ กรัม
อบเชย	๓.๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ซาง แก้พิษซาง

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	แรกเกิด-๖ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๔๐๐ มิลลิกรัม

ละลายน้ำกระสายยาตามอาการกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

<u>กระสายยาที่ใช้</u>

- แก้ระสำระสาย ละลายน้ำดอกไม้เทศหรือน้ำจันทน์แดง (ฝน)
- แก้อาเจียน ละลายน้ำลูกยอต้ม
- แก้หอบ ไม่มีแรง ละลายน้ำรากถั่วพูต้ม
- แก้คลั่ง ละลายน้ำแก่นสนต้ม
- แก้กินข้าวไม่ได้ ละลายน้ำขันทสกร
- แก้เชื่อมมึน ละลายน้ำชะเอมต้ม
- แก้ท้องเสีย ละลายน้ำเปลือกมะรุมต้ม

คำเตือน ไม่ควรใช้ในเด็กที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลาเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรพบแพทย์

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาสหัศธารา

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในคัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ *[๑]*

“ยาชื่อสหัศธารา แก้ลม ๘๐ จำพวก แก้เสมหะ ๒๐ จำพวก แก้ลมเข้าในเส้น ชื่อวาตะพรรค ๓๐ จำพวก แก้ลมแล่นในเนื้อ ๘ จำพวก แก้ลมแล่นตามสันหลัง ชื่อปราณยักษ์ ๒๐ จำพวก แก้โลหิตกำเดา ทำให้เป็นผีในอก ๕ จำพวก ชื่ออุระวาต ให้สลักอกจุกเสียด เอามหาหิงคุ์ ๕ สลึง โกฐก้านพร้าว ๒ สลึง โกฐพุงปลาสลึงเฟื้อง โกฐเขมา ๒ สลึงเฟื้อง โกฐกักกรา ๓ สลึง เทียนดำ ๓ สลึงเฟื้อง เทียนขาว ๑ บาท เทียนสัตยบุษย์ ๑ บาทเฟื้อง เทียนตาตั๊กแตน ๕ สลึง เทียนแดง ๕ สลึงเฟื้อง ลูกจันทน์ ๖ สลึง ดอกจันทน์ ๖ สลึงเฟื้อง การะบูน ๗ สลึง หัศคุนเทศ ๖ บาท รากทนดี ๑๐ บาท รากจิงจ้อ ๑ บาท หว้านน้ำ ๑๑ บาท ดีปลี ๑๒ บาท ลูกสมอไทย ๑๓ บาท รากเจ็ตมูลเพลิง ๒๘ บาท พริกไทย ๓๐ บาท บดเป็นผง แก้จุกเสียด ละลายน้ำลูกสมอไทยต้มกิน แก้ตัวเย็น ละลายข่าต้มกิน แก้น้ำลายเหนียว ละลายน้ำมะงั่วกิน แก้นอนไม่หลับ ละลายน้ำอ้อยแดงกิน แก้สบัดร้อนสบัดหนาว ละลายน้ำเปลือกมะรุมต้มกิน แก้รากเป็นเลือดหรือแก้บิด ละลายน้ำตาลหม้อกิน แก้ท้องรุ้งพุงมาร ละลายน้ำรากจิงจ้อต้มกิน แก้บวม ๕ ประการ ละลายน้ำร้อนกิน แก้ลมจุกขึ้นไปถึงต้นลิ้น ละลายน้ำผึ้งหรือน้ำส้มส้าแก้ลมตายไปภาคหนึ่ง ละลายน้ำนมโคกิน แก้ลมเป็นอ่างลิ้นขัดพูดไม่ชัด ละลายน้ำมันเนยกิน แก้ไข้ป่าเว้น ๒ วันจับ ๓ วันจับ ละลายน้ำมะนาวกิน เมื่อหญิงคลอดลูกจะให้ขับเลือด ละลายน้ำมะงั่วกิน สะเดาะลูกตายในท้อง ละลายน้ำมันงากิน แก้ฝีภายใน ละลายน้ำผักเป็ดต้มกิน”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๑ ชนิด รวมปริมาณ ๑,๐๐๐ กรัม ดังนี้ *[๒]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทยล่อน	๒๔๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๒๒๔ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๐๔ กรัม
ดีปลี	๙๖ กรัม
ว่านน้ำ	๘๘ กรัม
ทนดี	๘๐ กรัม
หัสคุณเทศ	๔๘ กรัม
การบูร	๑๔ กรัม
ดอกจันทน์	๑๓ กรัม
ลูกจันทน์	๑๒ กรัม
เทียนแดง	๑๑ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๐ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๐ กรัม
เทียนสัตตบุษย์	๙ กรัม
จิงจ้อ	๘ กรัม
เทียนขาว	๘ กรัม
เทียนดำ	๗ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐกักกรา	๖ กรัม
โกฐเขมา	๕ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๔ กรัม
โกฐพุงปลา	๓ กรัม

สรรพคุณ ขับลมในเส้น แก้โรคลมกองหยาบ

รูปแบบยา ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)* ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้กับหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

คำเตือน
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยโรคความดันเลือดสูง โรคหัวใจ โรคแผลเปื่อยเพปติก และโรคกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน
- ยานี้อาจทำให้เกิดอาการร้อนท้อง แสบท้อง คลื่นไส้ คอแห้ง เป็นผื่นคัน
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม
- จากการวิจัยทางคลินิกแบบ randomized double-blind controlled trial เพื่อประเมินประสิทธิผลของยาแคปซูลสหัสธารากับยาเม็ดไดโคลฟีแนคในการรักษาอาการปวดกล้ามเนื้อ พบว่าการกินยาแคปซูลสหัสธาราขนาดวันละ ๑,๒๐๐ มิลลิกรัม นาน ๗ วัน สามารถลดอาการปวดกล้ามเนื้อบ่าหรือต้นคอได้ไม่แตกต่างจากการใช้ยาเม็ดไดโคลฟีแนคขนาดวันละ ๗๕ มิลลิกรัม *[๓]*
- จากการวิจัยทางคลินิกแบบ randomized double-blind controlled trial เพื่อประเมินประสิทธิผลและความปลอดภัยของยาสหัศธารา (๓,๐๐๐ มิลลิกรัมต่อวัน) เปรียบเทียบกับกับยาไดโคลฟีแนค (๗๕ มิลลิกรัมต่อวัน) ในผู้ป่วยข้อเข่าอักเสบ (Knee osteoarthritis) พบว่าประสิทธิผลของการรักษาด้วยยาสหัศธาราและยาไดโคลฟีแนคไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในวันที่ ๑๔ และ ๒๘ ของการรักษา รวมทั้งการเกิดอาการข้างเคียงที่ไม่แตกต่างกันด้วย *[๔]*
- จากการวิจัยทางคลินิกแบบ randomized single-blind controlled trial เพื่อประเมินประสิทธิผลและความปลอดภัยของยาสหัศธารา [๔,๐๕๐ มิลลิกรัมต่อวัน (๑,๓๕๐ มิลลิกรัม วันละ ๓ ครั้ง)] เปรียบเทียบกับยาไอบูโพรเฟน [๑,๒๐๐ มิลลิกรัมต่อวัน (๔๐๐ มิลลิกรัม วันละ ๓ ครั้ง)] ในผู้ป่วยปวดหลังเฉียบพลัน (acute low back pain) พบว่าประสิทธิผลของการรักษาด้วยยาสหัศธาราและยาไอบูโพรเฟนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งวันที่ ๗ ของการรักษา รวมทั้งการเกิดอาการข้างเคียงที่ไม่แตกต่างกันด้วย *[๕]*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเผยแพร่ก่อนได้รับอนุญาต

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔. หน้า ๒๗๙.

๒. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๑๓).

๓. ปรีชา หนูทิม, วารณี บุญช่วยเหลือ, ณัฏฐิญา ค้าผล. การเปรียบเทียบประสิทธิผลของยาแคปซูลสหัสธารากับยาเม็ดไดโคลฟีแนค ในการรักษาอาการปวดกล้ามเนื้อ. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ๒๕๕๖;๑๑(๑):๕๔-๖๕.

๔. Pinsornsak P, Kanokkangsadal P, Itharat A. The clinical efficacy and safety of the sahastara remedy versus diclofenac in the treatment of osteoarthritis of the knee: a double-blind, randomized, and controlled trial. Evid Based Complement Alternat Med. ๒๐๑๕;๒๐๑๕:๑๐๓๐๔๖. doi: ๑๐.๑๑๕๕/๒๐๑๕/๑๐๓๐๔๖.

๕. Verayachankul T, Chatsiricharoenkul S, Harnphadungkit K, Jutasompakorn P, Tantiwongse J, Piwtong M, et al. Single-blind randomized controlled trial of poly-herbal formula Sahatsatara for acute low back pain: a pilot study. Siriraj Med J. ๒๐๑๖;๖๘:๓๐-๖.

ยาสำหรับเด็ก

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาเด็ก ท่านให้เอาใบสันพร้ามอญ ๑ ตำลึง ข่าตาแดง ๓ สลึง ขมิ้นอ้อย ๑ บาท การบูร ๑ สลึง พิมเสน ๑ เฟื้อง เมื่อจะบด บดด้วยน้ำซาวข้าวปั้นแท่งไว้ ถ้าเด็กลงท้องฝนด้วยลูกเบญกานี ถ้าท้องขึ้นฝนกับสุราทาท้อง ๆ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๙๑.๘๗๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สันพร้ามอญ	๖๐ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๑๕ กรัม
ข่าตาแดง	๑๑.๒๕ กรัม
การบูร	๓.๗๕ กรัม
พิมเสน	๑.๘๗๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ท้องเสียในเด็ก

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

วิธีปรุงยา บดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำซาวข้าว บดยาจนเหนียว แล้วทำเป็นแท่ง และทำให้แห้ง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้ <u>แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ</u> ฝนยาละลายสุรา ทาบาง ๆ รอบสะดือเด็กเมื่อมีอาการ ห้ามทาบริเวณผิวหนังที่มีบาดแผลหรือแผลเปิด

<u>แก้ท้องเสีย</u>

<u>เด็ก</u> อายุ ๑ ปี-๕ ปี ครั้งละ ๒๐๐-๓๐๐ มิลลิกรัม

อายุ ๕ ปี ขึ้นไป ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม

ฝนลูกเบญกานีละลายยากินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

คำเตือน ควรระวังในเด็กที่มีไข้สูงและถ่ายเหลวรุนแรง

ข้อควรระวัง ไม่ควรกินติดต่อกันเกิน ๓ วัน

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาสิทธิจร

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๏ จะกล่าวด้วยตำรายาคือวิเศษสรรพคุณสำเร็จ อันอาจารย์เจ้าในก่อนประมวลไว้ให้แก้สรรพโรคทั้งปวงต่าง ๆ สืบกันมา ฯ ในที่นี้จะว่าแต่วิเศษสรรพคุณ คือคณะสรรพยาซึ่งจะแก้โรคสมมุติว่าหฤศโรคคือสรรพริดสีดวงนั้นโดยนัยดังนี้ ฯ

ยาชื่อสิทธิจร เอาโกฐสอ โกฐเขมา โกฐหัวบัว เทียนดำ เทียนขาว ผลจันทน์ กระวาน กานพลู ขิงแห้ง ดีปลี สมอไทย สมอเทศ สมอพิเภก มะขามป้อม ผลพิลังกาสา แก่นแสมทั้งสอง รากส้มกุ้ง สะค้าน สิ่งละส่วน กัญชา ๒ ส่วน หอยขมเผา เบี้ยจั่นเผา สิ่งละ ๕ ส่วน พริกไทย ๓๔ ส่วน ทำเป็นจุณบดด้วยน้ำผึ้งให้กินหนัก ๑ สลึง แก้ริดสีดวง หืด ไอ มองคร่อ หายดีนัก ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๖๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๓๔ ส่วน
เบี้ยจั่น	๕ ส่วน
หอยขม	๕ ส่วน
กัญชา	๒ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
กานพลู	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
เทียนขาว	๑ ส่วน
เทียนดำ	๑ ส่วน
พิลังกาสา	๑ ส่วน
มะขามป้อม	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
ส้มกุ้ง	๑ ส่วน
สมอเทศ	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สมอพิเภก	๑ ส่วน
สะค้าน	๑ ส่วน
แสมทะเล	๑ ส่วน
แสมสาร	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ริดสีดวงทางเดินหายใจ ซึ่งทำให้มีอาการหืด ไอ มองคร่อ

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*
- ตัวยาเบี้ยจั่นต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๐)*
- ตัวยาหอยขมต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาสุมกระหม่อมเด็ก สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาสุมกระหม่อมถอนพิษซาง เอาใบสมี ๑ ใบพุทรา ๑ ดินหมาร่า ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ดินประสิวขาว ๑ บดให้ละเอียดพอกกระหม่อมดูดพิษซางหายแลฯ”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นอ้อย	๑ ส่วน
ดินประสิวขาว	๑ ส่วน
ดินหมาร่า	๑ ส่วน
พุทรา (ใบ)	๑ ส่วน
สมี	๑ ส่วน

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ ถอนพิษซาง บรรเทาอาการไข้ ตัวร้อน

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

ขนาดและวิธีการใช้ ละลายน้ำต้มสุกที่เย็นแล้ว พอกบริเวณกระหม่อมจนกว่าไข้จะลดลง (ขนาดยาที่ใช้ขึ้นอยู่กับขนาดกระหม่อมเด็ก) ระวังอย่าให้ยาเข้าตา เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็กที่มีพัฒนาการของกะโหลกศีรษะผิดปรกติ หรือมีบาดแผลที่บริเวณศีรษะ เช่น เป็นชันนะตุ หัวดักแด้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาดินประสิวต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาสุมกระหม่อมเด็ก สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาสุมกระหม่อมถอนพิษซาง ถ้ามิฟังเอา เปลือกทองหลางน้ำ ๑ รากพุทรา ๑ เปลือกสนุ่นน้ำ ๑ ตำลึงตัวผู้ ๑ ฟักข้าว ๑ ลูกประคำดีควาย ๓ ลูก ต้มแล้วจึงเอาประคำดีควายลูก ๑ ขยำลงที่น้ำต้มให้เป็นฟองแล้วจึงช้อนฟองใส่กระหม่อมเด็ก ๓ วัน วันละลูกหายแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๕ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ตำลึงตัวผู้	๑ ส่วน
ทองหลางน้ำ	๑ ส่วน
พุทรา (ราก)	๑ ส่วน
ฟักข้าว	๑ ส่วน
สนุ่นน้ำ	๑ ส่วน
มะคำดีควาย	๔ ผล

**ไม่รวมน้ำหนักมะคำดีควาย*

สรรพคุณ ถอนพิษซาง บรรเทาอาการไข้ ตัวร้อน

รูปแบบยา ยาพอก *(ดูภาคผนวก ๓.๗)*

วิธีปรุงยา ตัวยาตำลึงตัวผู้ ทองหลางน้ำ มะคำดีควาย ๓ ผล พุทรา ฟักข้าว สนุ่นน้ำ นำมาต้มให้เดือดในน้ำ ๒๕๐ มิลลิลิตร นาน ๑๕ นาที แล้วพักให้เย็นลง แล้วจึงนำลูกมะคำดีควาย ๑ ผล ขยำลงไปเคล้าให้เข้ากัน แล้วช้อนฟองใส่แผ่นสำลีให้ชุ่ม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้ พอกกระหม่อม นาน ๓๐ นาที หรือจนกว่าไข้ลดลง (ขนาดยาที่ใช้ขึ้นอยู่กับขนาดกระหม่อมเด็ก) ระวังอย่าให้ยาเข้าตา เป็นยาใช้ภายนอก ห้ามกิน

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็กที่มีพัฒนาการของกะโหลกศีรษะผิดปรกติ หรือมีบาดแผลที่บริเวณศีรษะ เช่น เป็นชันนะตุ หัวดักแด้

ข้อควรระวัง ไม่ควรใช้ติดต่อกันเกิน ๓ วัน

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามะคำดีควายต้องสุมก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ยาสุวรรณเกษรา

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“ถ้าจะแก้เอาโกฐสอ โกฐเขมา โกฐหัวบัว โกฐเชียง โกฐก้านพร้าว เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนเยาวพาณี เทียนสัตตบุษย์ ดอกสัตตบุษย์ ดอกลินจง ดอกจงกลนี ดอกสัตตบรรณ ดอกนิลุบล กฤษณา กระลำพัก ชะลูด ขอนดอก จันทน์ทั้งสอง แก่นสน สักขี เทพทาโร สมุลแว้ง อบเชย รากสามสิบ เอาเสมอภาคต้ม ๓ เอา ๑ ให้กินแก้สรรพไข้ในครรภรักษาหาย ยานี้ชื่อสุวรรณเกษรา ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๗ ชนิด รวมปริมาณ ๔๐๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระลำพัก	๑๕ กรัม
กฤษณา	๑๕ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๑๕ กรัม
โกฐเขมา	๑๕ กรัม
โกฐเชียง	๑๕ กรัม
โกฐสอ	๑๕ กรัม
โกฐหัวบัว	๑๕ กรัม
ขอนดอก	๑๕ กรัม
จันทน์ขาว	๑๕ กรัม
จันทน์แดง	๑๕ กรัม
ชะลูด	๑๕ กรัม
เทพทาโร	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๑๕ กรัม
เทียนสัตตบุษย์	๑๕ กรัม
บัวจงกลนี	๑๕ กรัม
บัวนิลุบล	๑๕ กรัม
บัวลินจง	๑๕ กรัม
บัวสัตตบรรณ	๑๕ กรัม
บัวสัตตบุษย์	๑๕ กรัม
สน	๑๕ กรัม
สมุลแว้ง	๑๕ กรัม
สักขี	๑๕ กรัม
สามสิบ	๑๕ กรัม
อบเชย	๑๕ กรัม

สรรพคุณ บำรุงครรภ์ แก้ไข้ในครรภ์รักษา

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น ดื่มขณะยายังอุ่น

ถ้ามีอาการไข้ในครรภ์รักษา ครั้งละ ๑๐๐-๒๐๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๔ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน เย็น และก่อนนอน ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อควรระวัง หากใช้ยานี้ติดต่อกัน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรหยุดใช้ยาและพบแพทย์

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาเสมหะพินาศ

ที่มาของตำรับยา คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๓ *[๑]*

“ยาชื่อเสมหะพินาศ เอาใบหนาด ผิวมะกรูดปิ้งไฟ ลูกสมอ เมล็ดผักกาด เมล็ดผักชีลา พริกไทย เอาเสมอภาค บดปั้นแท่งด้วยน้ำร้อน ละลายน้ำร้อนหรือน้ำส้มส้ากิน แก้เสมหะทำให้เท้าเย็นมือเย็น ตัวร้อน หัวร้อน หายแล”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
พริกไทย	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
เมล็ดพรรณผักกาด	๑ ส่วน
ลูกชีลา	๑ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ ส่วน
หนาด	๑ ส่วน

สรรพคุณ ขับเสมหะ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐-๖๐๐ กรัม บดละลายน้ำร้อนหรือน้ำส้มซ่ากินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น หรือเมื่อมีอาการ

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาแสงหมึก

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในคัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒ *[๑]*

"ยาแสงหมึก เอาหมึกหอม จันทน์ชะมด ลูกกระวาน จันทน์เทศ ใบพิมเสน ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู ใบสันพร้าหอม หัวหอม ใบกะเพรา ดีงูเหลือม เอาสิ่งละ ๑ บาท ชะมด พิมเสน ดีจรเข้ เอาสิ่งละ ๒ สลึง บดปั้นเป็นเม็ด แก้น้ำลายเหนียว แทรกหัวหอม พิมเสน แก้ตัวร้อน เชื่อมซึม ละลายน้ำดอกไม้เทศ หรือน้ำจันทน์เทศ ฝนกิน แก้ชักละลายน้ำร้อน แทรกพิมเสนกิน แก้ท้องขึ้นปวดท้อง ละลายน้ำใบกระเพราต้มกิน แก้ไอละลาย น้ำลูกมะแว้งเครือกวาด แก้ลงท้องและตกมูกเลือด ละลายน้ำเนื้อไม้ต้มกิน แก้ลงท้อง ละลายน้ำใบเทียน ใบทับทิม ต้มกิน แก้ปากเปื่อย ละลายน้ำหมากดิบทาปากแก้ละออง ละลายน้ำร้อนแทรกน้ำประสานทองสะตุทาปากและกิน"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวม ๔๕ กรัม ดังนี้ *[๒]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระวาน	๔ กรัม
กะเพรา	๔ กรัม
กานพลู	๔ กรัม
จันทน์ชะมด	๔ กรัม
จันทน์เทศ	๔ กรัม
ดอกจันทน์	๔ กรัม
พิมเสนต้น	๔ กรัม
ลูกจันทน์	๔ กรัม
สันพร้าหอม	๔ กรัม
หมึกหอม	๔ กรัม
หอม	๔ กรัม
พิมเสน	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ตัวร้อน แก้ท้องขึ้น ปวดท้อง แก้ไอ ขับเสมหะ แก้แผลในปาก แก้ละออง

รูปแบบยา ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

<u>แก้ตัวร้อน แก้ท้องขึ้น ปวดท้อง แก้ไอ ขับเสมหะ</u>

<u>เด็ก</u> อายุ ๑-๖ เดือน ครั้งละ ๐.๔ กรัม
อายุ ๗-๑๒ เดือน ครั้งละ ๐.๖ กรัม
กวาดคอวันละ ๑ ครั้ง หลังจากนั้นกินทุก ๓ ชั่วโมง

<u>แก้แผลในปาก แก้ละออง</u>

ใช้ทาในปาก วันละ ๑ ครั้ง

<u>กระสายยาที่ใช้</u>

- แก้ตัวร้อน ละลายน้ำดอกไม้เทศ
- แก้ท้องขึ้น ปวดท้อง ละลายน้ำใบกะเพราต้ม
- แก้ไอ ขับเสมหะ ละลายน้ำลูกมะแว้งเครือหรือลูกมะแว้งต้นกวาดคอ
- แก้แผลในปาก แก้ละออง ละลายน้ำลูกเบญกานีฝนทาในปาก

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ในกรณีแก้ไอ ขับเสมหะ อาจใช้น้ำมะนาวแทรกเกลือเป็นน้ำกระสายแทน หากหาน้ำกระสายที่ระบุข้างต้นไม่ได้ ให้ใช้น้ำต้มสุกหรือน้ำกระสายอื่นที่เหมาะสมตามศาสตร์การแพทย์แผนไทย
- สูตรตำรับยาแสงหมึกตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “ดีงูเหลือม และ ชะมด” เป็นส่วนประกอบ *[๓]* แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื่องจากงูเหลือมและชะมดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ และยังมีการประกาศให้ชะมดเป็นสัตว์ที่อยู่ใน “อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์” *[๔]*

เอกสารอ้างอิง

๑. โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔. หน้า ๑๕๑.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖. (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๐ ตอนพิเศษ ๒๑ ง. หน้า ๓๙.

๓. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๘๗.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๔๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาใส่บาดแผลฝีกระอักปากหมู

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“น้ำมันฝรั่ง ชันตะเคียน ๑ สีเสียดเทศ ๑ ชันย้อย ๑ สารส้ม ๑ ขี้ผึ้งแข็ง ๑ จุนสี ๑ หุงด้วยน้ำมันมะพร้าวแทรกเหล้าพอควร ใส่บาดแผลฝีกระอักปากหมู ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๘ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชันย้อย	๑ ส่วน
ตะเคียน	๑ ส่วน
น้ำมันมะพร้าว	๑ ส่วน
น้ำมันสน	๑ ส่วน
สารส้ม	๑ ส่วน
สีเสียดเทศ	๑ ส่วน
จุนสี	๐.๒๕ ส่วน

สรรพคุณ รักษาแผลฝีกระอักปากหมู

รูปแบบยา ยาขี้ผึ้ง *(ดูภาคผนวก ๓.๑๒)*

วิธีปรุงยา นำตัวยาสารส้มและสีเสียดเทศมาบดให้ละเอียด ผสมกับตัวยาชันตะเคียน ชันอ้อย และน้ำมันสน จากนั้นนำไปหุงด้วยน้ำมันมะพร้าว เติมจุนสีลงไป และเติมขี้ผึ้ง ๑ ส่วน ต่อน้ำมันที่เคี่ยวได้ ๓ ส่วน ทำเป็นยาขี้ผึ้ง

ขนาดและวิธีการใช้ นำยาขี้ผึ้งที่ได้มาแทรกด้วยสุรา ทาบริเวณที่เป็นวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาน้ำมันฝรั่งในตำรับนี้ หมายถึง น้ำมันสน
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*
- ตัวยาสีเสียดเทศต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๑)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง, หน้า ๑-๒. หน้า ๑-๘๐.

ยาหทัยวาตาธิคุณ

ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“๑ จะกล่าวด้วยลักษณะกำเนิดลมอันหนึ่ง อันบังเกิดในกองพัทธปิตโรคนั้นอีก ๔ จำพวก ตามนัยอาจารย์สำแดงไว้ในก่อนสืบๆ กันมาดังนี้ ฯ จำพวกหนึ่งชื่อหทัยวาต จำพวกหนึ่งชื่อสัตถกะวาต จำพวกหนึ่งชื่ออัศฎากาศ จำพวกหนึ่งชื่อสุมะนา ลักษณะลมทั้ง ๔ จำพวก ซึ่งกล่าวมานี้ อาจยังให้กองสมุฏฐานโรคทั้งปวงวิบัติแปรปรวนไปต่าง ๆ มีปิตสมุฏฐานเป็นต้น มีสันนิบาตสมุฏฐานเป็นที่สุดดังกล่าวมานี้ ฯ ในที่นี้จะว่าแต่ลมอันชื่อว่าหทัยวาตนั้นก่อนเป็นปฐม อันบังเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ใด มักกระทำให้มันตึง มิใคร่จะเจรจา ให้หนักปาก ให้ใจนั้นลอยอยู่เป็นนิจ มักจะอยู่สงัดแต่ผู้เดียว ให้ใจน้อยมักโกรธ มิได้รู้สึกอยากอาหารให้อิ่มไป บางทีกระทำให้หัวเราะระริกซิกซี้ บางทีกระทำให้ร้องไห้ ดุจดั่งคนกำพร้าหาคณาญาติมิได้ ถ้าจะแก้ให้แก้แต่ยังมึนตึงอยู่นั้น ครั้นแก่เข้ามักกลายเป็นดั่งโรคร้ายสมมติว่าลมบาดทะจิตเป็นอสาทยะโรค แพทย์จะรักษาเป็นอันยากยิ่งนัก ดุจอาจารย์กล่าวไว้ดังนี้ ฯ

ยาชื่อหทัยวาตาธิคุณ เอาตรีกฎุก โกฐกระดูก โกฐหัวบัว โกฐเชียง ผลจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน บอระเพ็ด สมอไทย ใบสะเดา สิ่งละส่วน ชะมด พิมเสน หญ้าฝรั่น อำพัน การบูร สิ่งละ ๒ ส่วนสมุลแว้ง ๓ ส่วน ดอกกระดังงา ๔ ส่วน ทำเป็นจุณเอาน้ำดอกไม้เทศเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำดอกมะลิให้กินแก้ลมหทัยวาตอันกระทำให้มึนตึงหายดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๙ ชนิด รวมปริมาณ ๒๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดังงา	๔ ส่วน
สมุลแว้ง	๓ ส่วน
การบูร	๒ ส่วน
ชะมดเช็ด	๒ ส่วน
พิมเสน	๒ ส่วน
หญ้าฝรั่น	๒ ส่วน
อำพันทอง	๒ ส่วน
กระวาน	๑ ส่วน
โกฐกระดูก	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ดอกจันทน์	๑ ส่วน
ดีปลี	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
ลูกจันทน์	๑ ส่วน
สมอไทย	๑ ส่วน
สะเดา	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมหทัยวาตะ ซึ่งทำให้มึนตึง

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

วิธีปรุงยา บดเป็นผงละเอียด ผสมกับน้ำดอกไม้เทศ แล้วทำเป็นเม็ด

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม ละลายน้ำดอกมะลิกินวันละ ๓-๔ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า กลางวัน เย็น และก่อนนอน

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาชะมดเช็ดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๒)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ยาหอมแก้ลมวิงเวียน

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับนี้มีที่มาจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล โรงพยาบาลวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว เสนอเข้าสู่รายการบัญชียาหลักแห่งชาติ เป็นตำรับที่ตั้งขึ้นตามองค์ความรู้การแพทย์แผนไทย *[๑]*

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๓ ชนิด รวมปริมาณ ๒๒๕ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะเอมเทศ	๓๒ กรัม
จันทน์เทศ	๒๔ กรัม
กานพลู	๑๒ กรัม
โกฐเชียง	๑๒ กรัม
โกฐหัวบัว	๑๒ กรัม
บัวหลวง	๑๒ กรัม
แฝกหอม	๑๒ กรัม
สมุลแว้ง	๑๐ กรัม
กระลำพัก	๘ กรัม
กฤษณา	๘ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐจุฬาลัมพา	๘ กรัม
โกฐพุงปลา	๘ กรัม
ชะลูด	๘ กรัม
อบเชยญวน	๘ กรัม
อบเชยเทศ	๘ กรัม
ขอนดอก	๖ กรัม
บุนนาค	๖ กรัม
พิกุล	๖ กรัม
พิมเสน	๖ กรัม
สารภี	๖ กรัม
มวกแดง	๕ กรัม
จันทน์แดง	๔ กรัม
น้ำประสานทอง	๔ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมวิงเวียน อ่อนเพลีย นอนไม่หลับ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๖-๑ กรัม กินละลายน้ำสุกเมื่อมีอาการทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ ๓ ครั้ง

คำเตือน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้เกสรดอกไม้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๗๙).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาหอมทิพโอสถ

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาหอมทิพโอสถ เอาดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ สารภี ๑ มะลิ ๑ บัวหลวง ๑ กระดังงา ๑ จำปา ๑ จงกล ๑ แห้วไทย ๑ กะจับ ๑ ฝาง ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ จันทน์เทศ ๑ เนื้อไม้ ๑ ชลูด ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ สนเทศ ๑ ว่านน้ำ ๑ กะชาย ๑ เปราะ ๑ ดอกคำ ๑ ชะเอม ๑ สุรามริด ๑ ข่าต้น ๑ ลูกจัน ๑ ดอกจัน ๑ ยาทั้งนี้เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท โกฐทั้ง ๙ หนักสิ่งละ ๒ สลึง เทียนทั้ง ๙ การบูนหนักสิ่งละ ๑ สลึง ชมดเชียงหนัก ๒ สลึง แก้เชื่อมมัวเพื่อพิศเสมหะน้ำดอกไม้จันทน์แดงฝนแทรกพิมเสน แก้ชักเพื่อพิศลมเพื่อพิศโลหิตน้ำดอกไม้หญ้าฝรั่นพิมเสนแทรกดีงูเหลือม แก้อ่อนเพลียวาโยวิงเวียนหิวโหยสวิงสวายเหนื่อยหอบ น้ำดอกไม้หญ้าฝรั่นพิมเสนชมดเชียงอำพัน หรือจะใช้น้ำหัวถั่วภูต้มกับน้ำดอกไม้ก็ได้”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔๘ ชนิด รวมปริมาณ ๑๔๒ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระจับ	๔ กรัม
กระชาย	๔ กรัม
กระดังงา	๔ กรัม
กฤษณา	๔ กรัม
ข่าต้น	๔ กรัม
คำไทย	๔ กรัม
จันทน์ขาว	๔ กรัม
จันทน์แดง	๔ กรัม
จันทน์เทศ	๔ กรัม
จำปา	๔ กรัม
ชะลูด	๔ กรัม
ชะเอมเทศ	๔ กรัม
ดอกจันทน์	๔ กรัม
บัวจงกลนี	๔ กรัม
บัวหลวง	๔ กรัม
บุนนาค	๔ กรัม
เปราะหอม	๔ กรัม
ฝาง	๔ กรัม
พิกุล	๔ กรัม
มะลิ	๔ กรัม
ลูกจันทน์	๔ กรัม
ว่านน้ำ	๔ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สนเทศ	๔ กรัม
สมุลแว้ง	๔ กรัม
สารภี	๔ กรัม
สุรามฤต	๔ กรัม
แห้วไทย	๔ กรัม
อบเชย	๔ กรัม
โกฐกระดูก	๒ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๒ กรัม
โกฐเขมา	๒ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๒ กรัม
โกฐชฎามังสี	๒ กรัม
โกฐเชียง	๒ กรัม
โกฐพุงปลา	๒ กรัม
โกฐสอ	๒ กรัม
โกฐหัวบัว	๒ กรัม
พิมเสน	๒ กรัม
การบูร	๑ กรัม
เทียนเกล็ดหอย	๑ กรัม
เทียนขาว	๑ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑ กรัม
เทียนดำ	๑ กรัม
เทียนแดง	๑ กรัม
เทียนตากบ	๑ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๑ กรัม
เทียนสัตตบุษย์	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมวิงเวียน

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ครั้งละ ๑-๑.๔ กรัม ละลายน้ำดอกไม้หรือน้ำสุกกินเมื่อมีอาการทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่เกินวันละ ๓ ครั้ง

ยาเม็ด

ครั้งละ ๑-๑.๔ กรัม กินเมื่อมีอาการทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่ควรเกินวันละ ๓ ครั้ง

คำเตือน

- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้

ข้อควรระวัง

- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

สูตรตำรับยาหอมทิพโอสถตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “ชะมดเช็ด” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื่องจากมีการประกาศให้ชะมดเช็ดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ และเป็นสัตว์ที่อยู่ใน “อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์” *[๕]*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๙๐.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๗๖).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๗๗.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๔๘.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาหอมเทพจิตร

ชื่ออื่น ยาหอมเทพจิตร์ *[๑]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาหอมเทพจิตร์ เอาลูกจัน ๑ ดอกจัน ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ จันทน์ทั้ง ๒ เนื้อไม้ ๑ กะลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ ชลูด ๑ อบเชย ๑ เปราะหอม ๑ แฝกหอม ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๒ สลึง ผิวมะกรูด ๑ บาท ผิวมะงั่ว ๑ บาท ผิวมะนาว ๑ บาท ผิวส้มกรังกานู ๑ บาท ผิวส้มจีน ๑ บาท ผิวส้มโอ ๑ บาท ผิวส้มเขียวหวาน ๑ บาท ผิวส้มส้า ๗ บาท ดอกพิกุล ๑ บาท บุนนาค ๑ บาท สารภี ๑ บาท เกสรบัวหลวง ๑ บาท บัวขม ๑ บาท บัวเผื่อน ๑ บาท ชมด ๑ สลึง การบูน ๑ สลึง โกฐทั้ง ๙ สิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้ง ๙ สิ่งละ ๑ บาท ดอกมะลิเท่ายาทั้งหลาย บดด้วยน้ำดอกไม้เทศ แก้ลมจับนิ่งแน่กระทบดวง น้ำดอกไม้หญ้าฝรั่นพิมเสนชมดเชียงอำพันทองแทรกฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔๘ ชนิด รวม ๓๖๖ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะลิ	๑๘๓ กรัม
ส้มซ่า	๒๘ กรัม
โกฐกระดูก	๔ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๔ กรัม
โกฐเขมา	๔ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๔ กรัม
โกฐชฎามังสี	๔ กรัม
โกฐเชียง	๔ กรัม
โกฐพุงปลา	๔ กรัม
โกฐสอ	๔ กรัม
โกฐหัวบัว	๔ กรัม
เทียนเกล็ดหอย	๔ กรัม
เทียนขาว	๔ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๔ กรัม
เทียนดำ	๔ กรัม
เทียนแดง	๔ กรัม
เทียนตากบ	๔ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๔ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๔ กรัม
เทียนสัตตบุษย์	๔ กรัม
บัวขม	๔ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บัวเผื่อน	๔ กรัม
บัวหลวง	๔ กรัม
บุนนาค	๔ กรัม
พิกุล	๔ กรัม
พิมเสน	๔ กรัม
มะกรูด	๔ กรัม
มะงั่ว	๔ กรัม
มะนาว (ผิวเปลือกผล)	๔ กรัม
ส้มเขียวหวาน	๔ กรัม
ส้มจีน	๔ กรัม
ส้มตรังกานู หรือส้มจุก	๔ กรัม
ส้มโอ	๔ กรัม
สารภี	๔ กรัม
กระลำพัก	๒ กรัม
กระวาน	๒ กรัม
กฤษณา	๒ กรัม
กานพลู	๒ กรัม
ขอนดอก	๒ กรัม
จันทน์ขาว	๒ กรัม
จันทน์แดง	๒ กรัม
ชะลูด	๒ กรัม
ดอกจันทน์	๒ กรัม
เปราะหอม	๒ กรัม
แฝกหอม	๒ กรัม
ลูกจันทน์	๒ กรัม
อบเชย	๒ กรัม
การบูร	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมกองละเอียด ได้แก่ อาการหน้ามืด ตาลาย สวิงสวาย ใจสั่น และบำรุงดวงจิตให้ชุ่มชื่น

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ครั้งละ ๑-๑.๔ กรัม ละลายน้ำสุกกินเมื่อมีอาการทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่เกินวันละ ๓ ครั้ง

ยาเม็ด

ครั้งละ ๑-๑.๔ กรัม กินเมื่อมีอาการทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่เกินวันละ ๓ ครั้ง

คำเตือน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้

ข้อควรระวัง
- ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

ข้อมูลเพิ่มเติม สูตรตำรับยาหอมเทพจิตรตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “ชะมดเช็ด” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื่องจากมีการประกาศให้ชะมดเช็ดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ และเป็นสัตว์ที่อยู่ใน “อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์” *[๕]*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๘๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๗๗).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๗๖.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๔๗.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาหอมนวโกฐ

ชื่ออื่น ยาหอมเนาวโกฐ *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาหอมเนาวโกฐ เอาเบ็ญจกูลหนัก ๓ สลึง หัวแห้วหมูหนัก ๑ บาท โกฐทั้ง ๙ หนักสิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้ง ๙ หนักสิ่งละ ๑ บาท สักขี ๑ ลูกราชดัด ๑ ลูกสาระพัดพิศ ๑ ลูกกระวาน ๑ กานพลู ๑ ดอกจัน ๑ ลูกจัน ๑ จันทน์เทศ ๑ จันทน์แดง ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ หญ้าตีนนก ๑ แฝกหอม ๑ ชลูด ๑ เปราะหอม ๑ ไคร้เครือ ๑ น้ำประสารทองจีน ๑ เนื้อไม้ ๑ ขอนดอก ๑ กะลำพัก ๑ ลูกมะขามป้อม ๑ ลูกสมอพิเภก ๑ ชะเอม ๑ ลูกผักชีลา ๑ ลูกกะดอม ๑ บรเพ็ด ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ ดอกมะลิ ๑ แก่นสนเทศ ๑ ยาทั้งนี้เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท ตำผง แก้วาโยวิงเวียนคลื่นเหียน น้ำดอกไม้หญ้าฝรั่น พิมเสนชมดเชียงอำพันทองแทรก แก้ปลายไข้เพื่อลมเจริญอาหาร ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน บรเพ็ด ๗ องคุลี ลูกกระดอม ๗ ลูก ต้มเป็นกระสายแทรกพิมเสนฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕๑ ชนิด รวมปริมาณ ๒๑๒ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๔ กรัม
กระลำพัก	๔ กรัม
กระวาน	๔ กรัม
กฤษณา	๔ กรัม
กานพลู	๔ กรัม
โกฐกระดูก	๔ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๔ กรัม
โกฐเขมา	๔ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๔ กรัม
โกฐชฎามังสี	๔ กรัม
โกฐเชียง	๔ กรัม
โกฐพุงปลา	๔ กรัม
โกฐสอ	๔ กรัม
โกฐหัวบัว	๔ กรัม
ขอนดอก	๔ กรัม
จันทน์แดง	๔ กรัม
จันทน์เทศ	๔ กรัม
ชะลูด	๔ กรัม
ชะเอมเทศ	๔ กรัม
ดอกจันทน์	๔ กรัม
เทียนเกล็ดหอย	๔ กรัม
เทียนขาว	๔ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนข้าวเปลือก	๔ กรัม
เทียนดำ	๔ กรัม
เทียนแดง	๔ กรัม
เทียนตากบ	๔ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๔ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๔ กรัม
เทียนสัตตบุษย์	๔ กรัม
บอระเพ็ด	๔ กรัม
บัวหลวง	๔ กรัม
บุนนาค	๔ กรัม
เปราะหอม	๔ กรัม
แฝกหอม	๔ กรัม
พิกุล	๔ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๔ กรัม
มะลิ	๔ กรัม
ราชดัด	๔ กรัม
ลูกจันทน์	๔ กรัม
ลูกซีลา	๔ กรัม
สน	๔ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๔ กรัม
สมุลแว้ง	๔ กรัม
สักขี	๔ กรัม
สารพัดพิษ	๔ กรัม
สารภี	๔ กรัม
หญ้าตีนนก	๔ กรัม
แห้วหมู	๔ กรัม
อบเชยญวน	๔ กรัม
ขิงแห้ง	๓ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๓ กรัม
ชะพลู	๓ กรัม
ดีปลี	๓ กรัม
สะค้าน	๓ กรัม
พิมเสน	๑ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ แก้ลมปลายไข้ (หลังจากฟื้นไข้แล้วยังมีอาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด และอ่อนเพลีย)

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง

ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำกระสายกินเมื่อมีอาการทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่เกินวันละ ๓ ครั้ง

กระสายยาที่ใช้

- แก้ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน (ลมจุกแน่นในอก) ในผู้สูงอายุ ใช้น้ำลูกซีลา (๑๕ กรัม) หรือเทียนดำ (๑๕ กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา
- แก้ลมปลายไข้ (หลังจากฟื้นไข้แล้วยังมีอาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย) ใช้ก้านสะเดา (๓๓ ก้าน หรือ ๑๕ กรัม) ลูกกระดอม (๗ ลูก หรือ ๑๕ กรัม) และเถาบอระเพ็ด (๗ องคุลี หรือ ๑๕ กรัม) ต้มเป็นน้ำกระสายยา
- ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ยาเม็ด

ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินเมื่อมีอาการทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่เกินวันละ ๓ ครั้ง

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

คำเตือน

- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้

ข้อมูลเพิ่มเติม สูตรตำรับยาหอมนวโกฐตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “ชะมดเช็ด น้ำประสานทอง และไคร้เครือ” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* ซึ่ง “ชะมดเช็ด และน้ำประสานทอง” ได้ตัดออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื่องจากมีการประกาศให้ชะมดเช็ดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ และเป็นสัตว์ที่อยู่ใน “อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์” *[๕]* ส่วน “ไคร้เครือ” ตัดออกจากสูตรตำรับเนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาดเป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๘๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๗๘).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๘๔.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๕๐.

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาหอมน้อย

ที่มาของตำรับยา

๑. เวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ ยาชื่อหอมน้อยขนานนี้ท่านให้เอา โกดสอ ๑ โกดพุงปลา ๑ โกดจุลาลำภา ๑ เทียนเยาวภานี ๑ ชะเอมเทด ๑ น้ำประสานทอง ๑ สานส้ม ๑ ผลโหรภา ๑ ผลผักชี ๑ ผลสมอไทย ๑ ผลสมอพิเภก ๑ ผลมะขามป้อม ๑ รวมยา ๑๒ สิ่งนี้เอาเสมอภาคทำให้เปนจุณ เอาสุราเปนกระสายบดแช่หมักไว้ ๓ วัน แล้วจึงเอาบดทำแท่งไว้ ถ้าจะแก้ลงละลายน้ำเปลือกมเดื่อ เปลือกแค ก็ได้ ถ้าจะแก้มูกแก้เลือด ละลายน้ำกทือ น้ำปูนไส ก็ได้ ถ้าจะแก้รากละลายน้ำผึ้ง น้ำสมอ ก็ได้พิมเสนรำหัดกิน ถ้าทรางขึ้นลิ้นละลายน้ำขมิ้นอ้อย พิมเสนรำหัดกวาด ถ้าจะแก้อกแก้ศอแห้งละลายน้ำมะกล่ำเครือกิน ถ้าจะแก้พิศม์ทรางละลายน้ำดอกไม้ พิมเสนรำหัดกินดีนัก ฯ”

๒. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ *[๓, ๔]*

“ยาชื่อหอมน้อย ขนานนี้ท่านให้เอา โกฐสอ ๑ โกฐพุงปลา ๑ โกฐจุลาลำภา ๑ เทียนเยาวภานี ๑ ชะเอมเทศ ๑ น้ำประสานทอง ๑ สานส้ม ๑ ผลโหระภา ๑ ผลผักชี ๑ ผลสมอไทย ๑ ผลสมอพิเภก ๑ ผลมะขามป้อม ๑ รวมยา ๑๒ สิ่งนี้เอาเสมอภาคทำให้เปนจุณเอาสุราเปนกระสาย บดแช่หมักไว้สามวัน แล้วจึงเอาบดแท่งไว้ ถ้าจะแก้ลงละลายน้ำเปลือกมะเดื่อ, เปลือกแค, ก็ได้ ถ้าจะแก้มูกเลือดละลายน้ำปูนใสน้ำกระทือก็ได้ ถ้าจะแก้อาเจียรละลายน้ำผึ้ง น้ำสมอก็ได้พิมเสนรำหัดกิน ถ้าทรางขึ้นลิ้นละลายน้ำขมิ้นอ้อยพิมเสนรำหัดกวาด ถ้าจะแก้คอแห้งละลายน้ำมะกล่ำเครือกิน ถ้าจะแก้พิษทรางละลายน้ำดอกไม้พิมเสนรำหัดกินดีนัก”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๒ ชนิด รวมปริมาณ ๑๒ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐพุงปลา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
เทียนเยาวพาณี	๑ ส่วน
น้ำประสานทอง	๑ ส่วน
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๑ ส่วน
ลูกผักชี	๑ ส่วน
สมอไทย (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑ ส่วน
สารส้ม	๑ ส่วน
โหระพา (ผล)	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ท้องเสีย แก้ถ่ายเป็นมูกเลือด แก้อาเจียน แก้ซางขึ้นลิ้น แก้อกแห้ง คอแห้ง แก้พิษซาง

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้

<u>เด็ก</u>	แรกเกิด - ๖ เดือน	ครั้งละ ๑๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๖ เดือน-๑ ปี	ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๑-๓ ปี	ครั้งละ ๓๐๐ มิลลิกรัม
	อายุ ๓-๖ ปี	ครั้งละ ๔๐๐ มิลลิกรัม

บดละลายน้ำกระสายยา กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

<u>กระสายยาที่ใช้</u>

- แก้ท้องเสีย ละลายน้ำเปลือกมะเดื่ออุทุมพร เปลือกแค
- แก้ถ่ายเป็นมูกเลือด ละลายน้ำปูนใส น้ำกะทือ
- แก้อาเจียน ละลายน้ำผึ้ง น้ำสมอไทย รำหัดพิมเสน
- แก้ซางขึ้นลิ้น ละลายน้ำขมิ้นอ้อย รำหัดพิมเสนกวาด
- แก้คอแห้ง ละลายน้ำมะกล่ำเครือกิน
- แก้พิษซางละลายน้ำดอกไม้ รำหัดพิมเสน

คำเตือน ไม่ควรใช้ในเด็กที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลาเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาหอมเบญโกฏ

ที่มาของตำรับยา ตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒ *[๑, ๒]*

“ยาชื่อหอมเบญโกฏ เอาโกฏ ๕ เทียน ๕ ลูกจัน ดอกจัน จันทั้ง ๒ กระวาน การพลู สน สักขี ชะลูด อบเชย กรุงเขมา สมูลแว้ง ดอกคำ ดอกบุญนาก เปราะหอม ว่านน้ำ น้ำประสารทอง บรเพช เจตพังคี ชเอม ทั้ง ๒ พริกไทย ดีปลี สมอทั้ง ๓ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท น้ำร้อนเปนกระสาย แก้จุก เซียด น้ำข่า แก้ชัก แก้สอึก น้ำสมอต้ม แทรกดีจรเข้”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓๖ ชนิด รวมปริมาณ ๕๔๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระวาน	๑๕ กรัม
กรุงเขมา	๑๕ กรัม
กานพลู	๑๕ กรัม
โกฐเขมา	๑๕ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๑๕ กรัม
โกฐเชียง	๑๕ กรัม
โกฐสอ	๑๕ กรัม
โกฐหัวบัว	๑๕ กรัม
จันทน์ขาว	๑๕ กรัม
จันทน์แดง	๑๕ กรัม
เจตพังคี	๑๕ กรัม
ชะลูด	๑๕ กรัม
ชะเอมเทศ	๑๕ กรัม
ชะเอมไทย (ราก)	๑๕ กรัม
ดอกคำ	๑๕ กรัม
ดอกจันทน์	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
เทียนขาว	๑๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๕ กรัม
เทียนดำ	๑๕ กรัม
เทียนแดง	๑๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๑๕ กรัม
น้ำประสานทอง	๑๕ กรัม
บอระเพ็ด	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
บุนนาค	๑๕ กรัม
เปราะหอม	๑๕ กรัม
พริกไทย	๑๕ กรัม
ลูกจันทน์	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม
สน	๑๕ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๑๕ กรัม
สมุลแว้ง	๑๕ กรัม
สักขี	๑๕ กรัม
อบเชย	๑๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมจุก เสียด แก้สะอึก แก้ชักที่เกิดจากลม

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น กรณีที่มีอาการจุกเสียดร่วมด้วย ให้ใช้น้ำข่าต้มเป็นกระสาย ส่วนกรณีที่มีอาการชักหรือสะอึกร่วมด้วย ให้ละลายน้ำสมอไทยต้มแทรกดีจระเข้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาน้ำประสานทองต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สภากาชาดไทย. ตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๒-๕.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาหอมอินทจักร์

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาหอมอินทจักร์ เอาสะค้าน ๑ รากช้าพลู ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ ลูกผักชี ๑ โกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ โกฐพุงปลา ๑ โกฐจุลาลำพา ๑ โกฐเชียง ๑ โกฐกัดกรา ๑ โกฐน้ำเต้า ๑ โกฐกระดูก ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ เทียนขาว ๑ เทียนเข้าเปลือก ๑ เทียนเยาวภานี ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ มวกแดง ๑ มวกขาว ๑ รากหญ้านาง ๑ ชลูด ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ กฤษณา ๑ กะลำพัก ๑ บรเพ็ด ๑ ลูกกะดอม ๑ กำยาน ๑ ขอนดอก ๑ อำพันทอง ๑ หญ้าฝรั่น ๑ ชมดเชียง ๑ ลูกจัน ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ รากไคร้เครือ ๑ อำพันแดง ๑ ดอกสาระภี ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกจำปา ๑ ดอกกระดังงา ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกคำไทย ๑ ฝางเสน ๑ เลือดแรด ๑ ดีงูเห่า ๑ ดีหมูป่า ๑ ดีโคเถื่อน ๑ ยาทั้งนี้เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท พิมเสน ๑ เฟื้อง ทำผง แก้ลมอันมีพิศลมบาทจิตร จับหัวใจให้คลุ้มคลั่ง ให้หลงใหล ลมอันแน่นหน้าอก กินเข้ามิได้ให้อาเจียร ให้แน่นหน้าอก ให้คลื่นเหียนให้จุกอก แลพิศโลหิตทำให้คลั่งเพ้อเลือดตีขึ้น แลแก้นอนมิหลับให้ระส่ำระสาย น้ำดอกไม้หญ้าฝรั่นพิมเสนชะมดเชียงอำพันทองเป็นกระสาย”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๔๙ ชนิด รวมปริมาณ ๙๘ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กระดอม	๒ กรัม
กระดังงา	๒ กรัม
กระลำพัก	๒ กรัม
กระวาน	๒ กรัม
กฤษณา	๒ กรัม
กานพลู	๒ กรัม
กำยาน	๒ กรัม
โกฐกระดูก	๒ กรัม
โกฐกักกรา	๒ กรัม
โกฐก้านพร้าว	๒ กรัม
โกฐเขมา	๒ กรัม
โกฐจุฬาลัมพา	๒ กรัม
โกฐเชียง	๒ กรัม
โกฐน้ำเต้า	๒ กรัม
โกฐพุงปลา	๒ กรัม
โกฐสอ	๒ กรัม
ขอนดอก	๒ กรัม
ขิง	๒ กรัม
คำไทย	๒ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
จันทน์แดง	๒ กรัม
จันทน์เทศ	๒ กรัม
จำปา	๒ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๒ กรัม
ชะพลู	๒ กรัม
ชะลูด	๒ กรัม
ดอกจันทน์	๒ กรัม
ดีปลี	๒ กรัม
ดีวัว	๒ กรัม
เทียนขาว	๒ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๒ กรัม
เทียนดำ	๒ กรัม
เทียนแดง	๒ กรัม
เทียนเยาวพาณี	๒ กรัม
บอระเพ็ด	๒ กรัม
บุนนาค	๒ กรัม
ฝางเสน	๒ กรัม
พิกุล	๒ กรัม
พิมเสน	๒ กรัม
มวกขาว	๒ กรัม
มวกแดง	๒ กรัม
มะลิ	๒ กรัม
ย่านาง	๒ กรัม
ลำพันแดง	๒ กรัม
ลูกจันทน์	๒ กรัม
ลูกผักชี	๒ กรัม
สมุลแว้ง	๒ กรัม
สะค้าน	๒ กรัม
สารภี	๒ กรัม
อบเชย	๒ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้ลมบาดทะจิต แก้คลื่นเหียนอาเจียน แก้ลมจุกเสียด

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ยาผง

ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำกระสายยา กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่เกินวันละ ๓ ครั้ง

กระสายยาที่ใช้

- แก้ลมบาดทะจิต ใช้น้ำดอกมะลิ
- แก้คลื่นเหียนอาเจียน ใช้น้ำลูกชีลาหรือเทียนดำต้ม หากไม่มีให้ใช้น้ำสุก
- แก้ลมจุกเสียด ใช้น้ำขิงต้ม

ยาเม็ด

ครั้งละ ๑-๒ กรัม กินทุก ๓-๔ ชั่วโมง ไม่เกินวันละ ๓ ครั้ง

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์

คำเตือน

- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ยาในผู้ป่วยที่แพ้ละอองเกสรดอกไม้

ข้อมูลเพิ่มเติม

- สูตรตำรับยาหอมอินทจักร์ตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยาพิมเสน ระบุว่า ๑ เฟื้อง เท่ากับ ๑.๘๗๕ กรัม แต่ภายหลังได้มีการปรับปริมาณของพิมเสนให้เท่ากัน คือ ๒ กรัม
- สูตรตำรับยาหอมอินทจักร์ตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “ชะมดเช็ด ดีงูเห่า ดีหมูป่า และไคร้เครือ” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* ซึ่ง “ชะมดเช็ด ดีงูเห่า และดีหมูป่า” ได้ตัดออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื่องจาก ๑. มีการประกาศให้ชะมดเช็ดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ และเป็นสัตว์ที่อยู่ใน “อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์” ๒. ดีงูเห่าและดีหมูป่าเป็นสัตว์วัตถุที่หาได้ยาก ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีการเพาะเลี้ยงกันอย่างแพร่หลาย จึงได้ตัดออกจากตำรับ *[๕]* ส่วน “ไคร้เครือ” ตัดออกจากสูตรตำรับเนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาดเป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๘๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำรับการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๗๙).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๘๓.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๔๙.

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาห้ารากา

ชื่ออื่น ยาแก้วห้าดวง *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑ *[๑]*

"...แลลักษณะไข้พิษนั้น คืออิดำ อิแดง .... ถ้าเห็นยังลึกอยู่ไม่ขึ้นให้เอาเทียนส่องมือดู แล้วให้แต่งยากะทุ้งให้กินชื่อว่าแก้วห้าดวง เอารากคนทา ๑ รากไม้เท้ายายม่อม ๑ รากชิงชี่ ๑ รากมะเดื่อ ๑ รากหญ้านาง ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคต้นให้กิน แล้วจึงแต่งยาประสะกะทุ้งผิวภายนอก ใบหญ้านาง ๑ ใบมะขาม ๑ เอาเสมอภาคเอาดินประสิวใส่แต่พอสมควรละลายน้ำซาวเข้าพ่น ถ้ามิขึ้นกระทำให้ตัวร้อนเป็นเปลว เอาเถาขี้กาแดงทั้งใบทั้งราก ๑ เถาหญ้านางทั้งใบทั้งราก ๑ เอาเสมอภาคแทรกดินประสิวละลายด้วยน้ำซาวเข้าทั้งกินทั้งพ่น ถ้ามิฟังให้เอาใบทองหลางใบมน ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ เข้าสารด้วย เอาเสมอภาคแทรกดินประสิวทั้งกินทั้งพ่น"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๕ ชนิด รวมปริมาณ ๑๐๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
คนทา	๒๐ กรัม
ชิงชี่	๒๐ กรัม
มะเดื่ออุทุมพร	๒๐ กรัม
ไม้เท้ายายม่อม	๒๐ กรัม
ย่านาง	๒๐ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการไข้ กระทุ้งพิษไข้

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม-๑ กรัม ละลายน้ำสุกกินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

ยาแคปซูลและยาเม็ด

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ มิลลิกรัม-๑ กรัม กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น เมื่อมีอาการ

คำเตือน

- ไม่ควรใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก
- ไม่ควรใช้ในหญิงที่มีไข้ทับระดูหรือไข้ระหว่างมีประจำเดือน

ข้อควรระวัง หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน ๓ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๖๓.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๓).

ยาเหลืองปิดสมุทร

ชื่ออื่น ยาเหลืองปิดสมุท *[๑]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑]*

“ยาเหลืองปิดสมุท แห้วหมู ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ เปลือกเพกา ๑ รากกล้วยตีบ ๑ กะเทียม ๑ ดีปลี ๑ ชันย้อย ๑ ครั่ง ๑ สีเสียดไทย ๑ สีเสียดเทศ ๑ ใบเทียน ๑ ใบทับทิม ๑ ขมิ้นชันกิ่งยาทั้งหลาย แก้อุจจาระเปนเสมหะโลหิต”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๓ ชนิด รวมปริมาณ ๙๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขมิ้นชัน	๓๐ กรัม
กระเทียม	๕ กรัม
กล้วยตีบ	๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๕ กรัม
ครั่ง	๕ กรัม
ชันย้อย	๕ กรัม
ดีปลี	๕ กรัม
ทับทิม	๕ กรัม
เทียนกิ่ง	๕ กรัม
เพกา	๕ กรัม
สีเสียดเทศ	๕ กรัม
สีเสียดไทย	๕ กรัม
แห้วหมู	๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ บรรเทาอาการท้องเสียชนิดที่ไม่เกิดจากการติดเชื้อ เช่น อุจจาระไม่เป็นมูก หรือมีเลือดปน ท้องเสียชนิดที่ไม่มีไข้

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓. ๒)*, ยาแคปซูล *(ดูภาคผนวก ๓.๓)*, ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผงและยาเม็ด

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำกระสายยากินทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๓-๕ เดือน ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม

อายุ ๖-๑๒ เดือน ครั้งละ ๓๐๐-๔๐๐ มิลลิกรัม

อายุ ๑-๕ ปี ครั้งละ ๕๐๐-๗๐๐ มิลลิกรัม

อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๐.๘-๑ กรัม

ละลายน้ำกระสายยากินทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

กระสายยาที่ใช้

- ใช้น้ำเปลือกผลทับทิมหรือเปลือกแคต้ม แทรกกับน้ำปูนใสเป็นน้ำกระสายยา สำหรับเด็กเล็กให้บดผสมกับน้ำกระสายยา ใช้กินหรือกวาดก็ได้
- ถ้าหาน้ำกระสายยาไม่ได้ให้ใช้น้ำสุกแทน

ยาแคปซูลและยาเม็ด

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม กินทุก ๓-๕ ชั่วโมง เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๐.๘-๑ กรัม กินเมื่อมีอาการ

ข้อควรระวัง หากใช้ยานี้เกิน ๑ วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสีเสียดเทศต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๑)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๖๙.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๙๑).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖. (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๐ ตอนพิเศษ ๒๑ ง. หน้า ๔๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาอนันตคุณ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“ยาชื่ออนันตคุณ เอา สมอไทย ๑๙๐ สมอพิเภก ๑๔ สมอเทศ ๓๒ สมอน้ำ ๑๘ มะขามป้อม ๑๐๘ ตรีกฎุก เอาสิ่งละ ๔ ตำลึง กระวาน ๑ ตำลึงกานพลู ๑ ตำลึง ๒ บาท สารส้ม ๑ ตำลึง ๒ บาท ข่าตาแดง ๑ ตำลึง ๒ บาท เจตมูล ๑ ตำลึง ๒ บาท หัสคุณ ๑ ตำลึง ๒ บาท รากช้าพลู ๑ ตำลึง ๒ บาท ลูกมะตูมอ่อน ๑ ตำลึง ๒ บาท แห้วหมู ๒ ตำลึง ๒ บาท สะค้าน ๒ ตำลึง ๒ บาท ยาทั้งนี้ทำแท่ง เอา น้ำส้มทั้ง ๕ น้ำมะนาว ๑ น้ำมะกรูด ๑ น้ำมะขาม ๑ น้ำมะงั่ว ๑ น้ำส้มซ่า ๑ เป็นกระสาย เมื่อจะบดดูฤกษ์ให้จงดีบายศรีสำรับ ๑ บดแล้วจึงเสกด้วย ปั้นแท่งเท่าเม็ดพริกไทย ถ้าเป็นลมกล่อนจุกเสียดเอาดอกขี้เหล็กต้มละลายยากิน ๙ เม็ด ถ้าเป็นลมกาลพิกล น้ำมะนาว ๑๓ เม็ด ลมอัมพาตน้ำมะนาว ๑๕ เม็ด ลมอุทรวาตน้ำส้มสายชู ๑๓ เม็ด ถ้าเป็นโรคเพื่อโลหิตต่างๆ พึงยักน้ำกระสายเอาเถิด ถ้าปวดศีรษะน้ำเปลือกมะรุมฝนทา ถ้าตาเป็นต้อเป็นหมอกฝนด้วยน้ำผักเค็ดทั้งหยอดทั้งทา ถ้าฝีมีพิษปวดหนักฝนกับสุราทั้งกินทั้งทา ถ้าเป็นฝีดาษอันร้ายละลายเหล้ากิน ถ้าคันฝนด้วยน้ำใบพลูแกถ้าเป็นฝีดาษกินกับมูตรก็ได้ ถ้าเป็นมุตกิดมุตคาดเป็นหนองกินกับน้ำข่าแก้เสลดหอบกระหาย ถ้าเป็นริดสีดวงผอมเหลืองผอมแห้งละลายน้ำผึ้งกิน ถ้าเป็นนิ่วละลายน้ำค้างกิน ๓ วัน ๗ วัน ๑๑ วัน ถ้าเป็นลมมือตายตีนตายง่อยเปลี้ยพลิกแพงเอาโหราเท้าสุนัขฝนน้ำมะนาวละลายยา ๕ เม็ด ทาสับ ศีรษะทาตากแดด ถ้าเป็นกล่อนละลายน้ำขิงน้ำขี้เหล็กน้ำโคกกระสุนต้มกิน ๑๑ เม็ด ๓ วัน ๗ วัน เห็นคุณ ถ้าเด็กเป็นพยาธิในท้องเอารากเล็บมือนาง ๑ รากช้าพลู ๑ ขี้เหล็ก ๑ ต้มเอาน้ำละลายยากินแก้ตาน โจรตานซาง ถ้าตกมูกเลือดเป็นบิดน้ำกะทือหมกไฟกิน ๗ เม็ด ถ้าเป็นป้างม้ามย้อยจุกผามกินกับสุรา ๓ เม็ด ๗ เม็ด ๑๑ เม็ด แก้พุงโรท้องโตเป็นก้อนปวดมวนกินกับน้ำข่า ๖ เม็ด ถ้าดองผีแลคนกินกับน้ำไพล ๑๕ เม็ด ถ้าเป็นฝีในท้องกินกับน้ำมะนาวกับเกลือ ๘ เม็ด ถ้าคชราชน้ำพันธุ์ผักกาด ฝีมดลูกน้ำมะนาวกับเกลือ ๘ เม็ด ถ้าเป็นในคอฝีคางทูมฝนด้วยเหล้าทั้งกินทั้งทา ถ้าเป็นกระษัยด้วนกระษัยลาม ฝนกับน้ำมะขามเปียกทา ๓ วัน ๗ วัน ฝีพุพองเปื่อยพังน้ำดินสอพองทาถ้าเป็นบาดปรอทฝนน้ำค้างน้ำมูตร ถ้าเสพสตรี กินยานี้เม็ด ๑ ทวีไปจน ๓ เม็ด หายสรรพโรควิเศษนักแลฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๘ ชนิด รวมปริมาณ ๒,๙๑๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ขิงแห้ง	๒๔๐ กรัม
ดีปลี	๒๔๐ กรัม
พริกไทย	๒๔๐ กรัม
มะขามป้อม	๒๔๐ กรัม
สมอน้ำ	๒๔๐ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๒๔๐ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๒๔๐ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๒๔๐ กรัม
สะค้าน	๑๕๐ กรัม
แห้วหมู	๑๕๐ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กานพลู	๙๐ กรัม
ข่าตาแดง	๙๐ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๙๐ กรัม
ชะพลู	๙๐ กรัม
มะตูมอ่อน	๙๐ กรัม
สารส้ม	๙๐ กรัม
หัสคุณไทย	๙๐ กรัม
กระวาน	๖๐ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมกล่อนจุกเสียด ลมอัมพาต ลมอุทรวาต

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

วิธีปรุงยา ตัวยาขิงแห้ง ดีปลี พริกไทย มะขามป้อม สมอน้ำ (เนื้อผล) สมอเทศ (เนื้อผล) สมอไทย (เนื้อผล) สมอพิเภก (เนื้อผล) สะค้าน แห้วหมู กานพลู ข่าตาแดง เจตมูลเพลิงแดง ชะพลู มะตูมอ่อน สารส้ม หัสคุณไทย กระวาน บดให้ละเอียด ละลายด้วยน้ำมะกรูด น้ำมะขาม น้ำมะงั่ว น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า แล้วทำเป็นเม็ด

ขนาดและวิธีการใช้

<u>แก้ลมกล่อนจุกเสียด</u>

ครั้งละ ๔๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำดอกขี้เหล็กต้มกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

<u>แก้ลมอัมพาต</u>

ครั้งละ ๑.๕ กรัม ละลายน้ำมะนาวกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

<u>แก้ลมอุทรวาต</u>

ครั้งละ ๑.๓ กรัม ละลายน้ำส้มสายชูกินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตัวยาน้ำส้มทั้ง ๕ ใช้เพียงชนิดใดชนิดหนึ่งได้
- ตัวยาสมอไทย มะขามป้อม สมอเทศ สมอน้ำ และสมอพิเภก ใช้ปริมาณ ๒๔๐ กรัม
- ตัวยาสารส้มต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๐)*
- ตัวยาหัสคุณไทยต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๗)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑.

ยาอภัยสาลี

ชื่ออื่น ยาอไภยสาลี *[๑, ๒]*

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาอไภยสาลี เอาลูกจัน ๑ สลึง ดอกจัน ๒ สลึง ลูกกระวาน ๓ สลึง กานพลู ๑ บาท ลูกพิลังกาสา ๑ บาท ๒ สลึง ว่านน้ำ ๑ บาท ๓ สลึง โกฐสอ ๒ บาท โกฐเขมา ๒ บาท ๑ สลึง เทียนเข้าเปลือก ๒ บาท ๒ สลึง เทียนแดง ๒ บาท ๓ สลึง เทียนขาว ๒ บาท เทียนตาตักแตน ๒ บาท ๑ สลึง เจตมูลเพลิง ๓ บาท สมอไทย ๓ บาท ๑ สลึง สมอเทศ ๓ บาท ๑ สลึง หัวบุกรอ ๓ บาท ๓ สลึง สหัศคุณเทศ ๑ ตำลึง ๒ บาท จันทน์เทศ ๑ ตำลึง กันชา ๓ บาท ๓ สลึง พลิกล่อน ๑ ตำลึง กินเช้าเย็นทุกวัน แก้สาระพัดลม ๘๐ จำพวก แก้โลหิต ๒๐ จำพวก แก้ริดสีดวง ๒๐ จำพวก ยานี้กินได้ ๓ เดือน หายโรคาพยาธิมิได้มีเลย อายุวัฒนะ ทั้งเกิดปัญญารู้หลักนักปราชญ์มากกว่าคนทั้งปวง ถ้าผู้ใดพบให้ทำกินวิเศษนัก ใครกินยานี้ดุจยาทิพย์นั้นแล ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๙ ชนิด รวมปริมาณ ๑๘๗ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
หัสคุณเทศ	๒๔ กรัม
จันทน์เทศ	๑๖ กรัม
พริกไทยล่อน	๑๖ กรัม
บุกรอ	๑๕ กรัม
สมอเทศ (เนื้อผล)	๑๓ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๑๓ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๒ กรัม
เทียนแดง	๑๑ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๑๐ กรัม
โกฐเขมา	๙ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๙ กรัม
โกฐสอ	๘ กรัม
เทียนขาว	๘ กรัม
ว่านน้ำ	๗ กรัม
พิลังกาสา	๖ กรัม
กานพลู	๔ กรัม
กระวาน	๓ กรัม
ดอกจันทน์	๒ กรัม
ลูกจันทน์	๑ กรัม

สรรพคุณ บำบัดโรคลม บรรเทาอาการจุกเสียดแน่น

รูปแบบยา ยาเม็ด *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๒)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑.๕-๒ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์และผู้ที่มีไข้

คำเตือน ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาบุกรอต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๑๘)*
- ตัวยาหัสคุณเทศต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔๖)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๗๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๘๗).

ยาอมแก้เจ็บคอ เสียงแหบแห้ง

ที่มาของตำรับยา ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“...ยาแก้คอเจรจาไม่แจ้งศับทสำเนียง เอาเนระภูศี ๑ รากกล้วยตีบ ๑ ชะเอม ๑ ขิงเปนน้ำกะสายชุบสำลีอมแล ฯ...”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด รวมปริมาณ ๓ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กล้วยตีบ	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
เนระพูสี	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ แก้เจ็บคอ เสียงแหบแห้ง

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๒ กรัม ละลายน้ำขิง ชุบสำลีป้ายคอและอม ไม่น้อยกว่า ๕ นาที แล้วบ้วนทิ้ง

ข้อควรระวัง ห้ามกลืนสำลี

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒. หน้า ๑๙๘.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ยาอัคคินีวคณะ

ที่มาของตำรับยา

๑. คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน *[๑, ๒]*

“ อัคคินีวคณะ ให้เอา กันชา ยิงสม สิ่งละส่วน เปลือกอบเชย ใบกระวาน กานพลู สะค้าน สิ่งละ ๒ ส่วน ขิงแห้ง ๓ ส่วน รากเจตมูลเพลิง ดีปลี สิ่งละ ๔ ส่วน น้ำตาลกรวด ๖ ส่วน กระทำเป็นจุณ น้ำผึ้งรวงเป็นกระสาย บดเสวยหนักสลึง ๑ แก้อาเจียน ๔ ประการ ด้วยติกกะขาคินีกำเริบ และวิสมามันทาคินีอันทุพลจึงคลื่นเหียนอาเจียน มิให้เสวยพระกระยาหารได้ ให้จำเริญพระธาตุทั้ง ๔ ให้เสวยพระกระยาหาร เสวยมีรสชูกำลังยิ่งนัก

“ข้าพระพุทธเจ้า ขุนประสิทธิโอสถจีน ประกอบทูลเกล้าฯ ถวาย ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เปนเจ้าเมืองลพบุรี เสวยเพลาเช้าอัตรา ดีนักแล ฯ”

๒. อายุรเวทศึกษา *[๓, ๔]*

“เอากัญชา ยิงสม สิ่งละ ๑ ส่วน เปลือกอบเชย ใบกระวาน กานพลู สะค้าน สิ่งละ ๒ ส่วน ขิงแห้ง ๓ ส่วน รากเจตมูลเพลิง ดีปลี สิ่งละ ๔ ส่วน น้ำตาลกรวด ๖ ส่วน ทำเป็นจุณ น้ำผึ้งรวง เป็นกระสายกินหนัก ๑ สลึง แก้อาเจียน กินอาหารมิได้ ให้เจริญอาหาร”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๐ ชนิด รวมปริมาณ ๒๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
น้ำตาลกรวด	๖ ส่วน
เจตมูลเพลิงแดง	๔ ส่วน
ดีปลี	๔ ส่วน
ขิงแห้ง	๓ ส่วน
กานพลู	๒ ส่วน
ใบกระวาน	๒ ส่วน
สะค้าน	๒ ส่วน
อบเชย	๒ ส่วน
กัญชา (ส่วนเหนือดินต้นเพศเมีย)	๑ ส่วน
ยิงสม	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ
- บำรุงร่างกาย ช่วยเจริญอาหาร
- แก้คลื่นเหียนอาเจียน ที่เกิดจากไฟย่อยอาหารผิดปรกติ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้
ยาผง ครั้งละ ๓.๗๕ กรัม ละลายน้ำผึ้งรวง กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า
ยาลูกกลอน ครั้งละ ๒.๑-๒.๔ กรัม กินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี

คำเตือน

- ควรระวังการใช้ในผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ ผู้ป่วยโรคแผลเปื่อยเพปติก โรคกระเพาะอาหารและกรดไหลย้อน เนื่องจากเป็นตำรับยารสร้อน
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ตำรับยานี้มีกัญชาเป็นส่วนประกอบ จัดเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท ๕ ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การใช้ยาเสพติดให้โทษตำรับนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรุงและสั่งจ่ายโดยผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์แผนไทยตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในประกาศกระทรวงสาธารณสุข
- ยามีรสร้อน ผู้ป่วยที่มีภาวะโรคกระเพาะอาหารควรกินหลังอาหารและแบ่งกินก่อนอาหาร เช้าและเย็น
- ตัวยากัญชาต้องคั่วก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๔)*

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน (ตำราพระโอสถพระนารายณ์). พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๕.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาอัคนีจร

ชื่ออื่น ยาแก้ลมพิษ

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

"...ยาแก้ลมพิษอันให้คันไปทั้งตัวก็ดี และลมปัตคาดก็ดี ลมสลักเพชรก็ดี ท่านให้เอา มหาหิงคุ์ ๑ ว่านน้ำ ๑ ลูกช้าพลู ๑ ขิงแห้ง ๑ เทียนเยาวพาณี ๑ ผัดแผวแดง (ผักแพวแดง) ๑ โกฐสอ ๑ เอาเสมอภาค ตำเป็นผง บดลายน้ำร้อนกินแก้ลม ๑๖ จำพวก ยานี้ชื่ออัคนีจร แก้ลมขึ้นให้เจ็บตาหายแล ฯ"

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๗ ชนิด รวมปริมาณ ๗ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐสอ	๑ ส่วน
ขิงแห้ง	๑ ส่วน
ชะพลู (ผล)	๑ ส่วน
เทียนเยาวพาณี	๑ ส่วน
ผักแพวแดง	๑ ส่วน
มหาหิงคุ์	๑ ส่วน
ว่านน้ำ	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลม ๑๖ จำพวก แก้ลมขึ้นให้ปวดตา แก้ลมพิษอันให้คันไปทั้งตัว

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละครึ่ง-๑ ช้อนชา (๒.๕-๕ กรัม) ละลายน้ำอุ่น ๓๐ มิลลิลิตร กินวันละ ๓ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้า กลางวัน และเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*

เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. "ตำรายาเกร็ด". หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๒. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาอัศฎาธิวรรค

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“เอาดอกบุนนาก ๑ เกสรบัวหลวง ๑ เทียนดำ ๑ เอาสิ่งละ ๒ สลึง ขิงแห้ง ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ รากช้าพลู ๑ ดีปลี ๑ เถาสะค้าน ๑ กะทือแห้ง ๑ ไพลแห้ง ๑ ข่าแห้ง ๑ กระชายแห้ง ๑ หัวหอม ๑ หัวกะเทียม ๑ ขมิ้นอ้อยแห้ง ๑ ผลมะตูมอ่อนแห้ง ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ยาดำบริสุทธิ์ ๕ สลึง สมอเทศ ๑ สมอพิเภก ๑ เอาสิ่งละ ๒ บาท สมอไทย ๖ บาท เปลือกไข่เหน้า ๑ รากเล็บมือนาง ๑ รากอ้ายเหนียว ๑ กะพังโหม ๑ เอาสิ่งละกำมือ ชุมเห็ดไทยต้นขนาดกลาง ๑ ต้น กะเพราต้นขนาดกลาง ๑ ต้น ฝักราชพฤกษ์ ๑๐ ฝักเอาแต่เนื้อ ขยำกับน้ำเปน กระสายใส่ในยา ต้ม ๓ เอา ๑ ให้รับประทานเวลาเช้าแก้อุจจาระธาตุลามก ให้ปวดท้องให้ไปอุจจาระวันละ ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง กลิ่นเหน้าเหม็น แก้อาเจียรแก้จุกเสียดบริโภคอาหารมิได้ แก้วาโยกลัดช่วงทวารแลแก้ริศดวงทั้งปวง แลเวลากลางวันให้วางยาหอมเนาวโกฐหรืออินทจักรก้ได้ เวลาบ่ายให้ยาประสะน้ำขิงละลายน้ำร้อน เวลาเย็นให้ยามันทธาตุ เวลากลางคืนให้ยาธาตุพิบัติ ถ้าอาการค่อยคลายสีอุจจาระดีแลเปนมูลเข้าไปอุจจาระก็น้อยครั้งรับประทานอาหารค่อยมีรสขึ้นบ้างแล้ว ควรให้ยาอินทรีย์ธาตุแลยาสมุฏฐานธาตุ แก้ในกองมหาภูตรูปให้ต้องตามฤดู, อายุ, กาล, สมุฏฐานแต่เวลาเช้าควรให้ยาอัศฎาธิวัครับประทานให้ระบายไว้ ถ้าจะเว้นเสียบ้างก็ได้บางครั้ง แต่เวลากลางวันควรให้ยาหอมรับประทนทุกวัน คือยาทิพโอสถ ยาหอมเนาวโกฐ ยาหอมอินทจักรเปนต้น”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๗ ชนิด รวมปริมาณ ๓๘๖.๒๕ กรัม* ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สมอไทย	๙๐ กรัม
สมอเทศ	๓๐ กรัม
สมอพิเภก	๓๐ กรัม
ยาดำ	๑๘.๗๕ กรัม
กระชาย	๑๕ กรัม
กระเทียม	๑๕ กรัม
กะทือ	๑๕ กรัม
ขมิ้นอ้อย	๑๕ กรัม
ข่า	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๑๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๑๕ กรัม
ชะพลู	๑๕ กรัม
ดีปลี	๑๕ กรัม
ไพล	๑๕ กรัม
มะตูม	๑๕ กรัม
สะค้าน	๑๕ กรัม
หอม	๑๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
เทียนดำ	๗.๕ กรัม
บัวหลวง	๗.๕ กรัม
บุนนาค	๗.๕ กรัม
กระพังโหม	๑ กำมือ
ไข่เน่า	๑ กำมือ
เล็บมือนาง	๑ กำมือ
อ้ายเหนียว	๑ กำมือ
กะเพรา (ทั้งต้น)	๑ ต้น
ชุมเห็ดไทย (ทั้งต้น)	๑ ต้น
ราชพฤกษ์	๑๐ ฝัก

**ไม่รวมปริมาณไข่เน่า เล็บมือนาง อ้ายเหนียว กระพังโหม ชุมเห็ดไทย (ทั้งต้น) กะเพรา (ทั้งต้น) ราชพฤกษ์*

สรรพคุณ แก้โรคอุจจาระธาตุพิการ ทำให้ท้องเสีย ปวดท้อง จุกเสียด

รูปแบบยา ยาต้ม *(ดูภาคผนวก ๓.๑.๓)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑๕๐ มิลลิลิตร ดื่มวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า ดื่มขณะยายังอุ่น ยา ๑ หม้อ ใช้ติดต่อกัน ๕-๗ วัน โดยให้อุ่นน้ำสมุนไพรทุกครั้งก่อนใช้ยา

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็ก หญิงตั้งครรภ์ และผู้ที่มีไข้

ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาอายุวัฒนะ สูตร ๑

ที่มาของตำรับยา ตำรายาพิเศษ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ *[๑, ๒]*

“๏ ยาคนทุกวัน เขาหวงปิดกัน ว่าดีนักหนากำจัดความแก่ แก้โรคชรา กำลังกายา มากมายไพรบูลย์ ตำเนินนิทาน ว่าคนพิการ อายุมากมูล มาว่ากับนาย ถึงเรื่องกฎหมาย มิให้หมู่สูญ ผู้ใดมีบุตร สามคนประมูล บิดาหักสูญ ออกนอกราชการ ตัวข้านี้ไซ้ บุตรเล็กบุตรใหญ่ ไม่มีช้านาน ล้มตายหายจาก เพราะกรรมบันดาน อายุสังขาร แปดสิบล่วงไป ฝ่ายนายได้ฟัง อาไศรยกำลัง กรุณาเป็นไป ช่วยหักชรา ปลดเปลื้องแก้ไข ปล่อยผู้นั้นไป ได้บวชบรรพชา พระนั้นรำพึง ถึงความชรา ว่าตัวอาตมา แก่แล้วจวนตาย ควรจักไปลา พระบาทพระฉาย แต่เมื่ออันตราย ยังไม่ถึงตน จึ่งขึ้นไปไหว้ พระบาททศพล กับด้วยฝูงชน ในไสมยเวลา พระนั้นไปอยู่ แทบถ้ำคูหา มีความปรารถนา จักสนานกายิน จึ่งไปนั่งอยู่ ที่ตะภักใกล้ดิน ภิกษุมีศีล รูปหนึ่งเดินมา ร่างกายหนุ่มเด็ก เดินแวะมาหาครั้นใกล้ปูผ้า จักกราบมัศการฯ

๏ พระแก่จึงว่า ข้าน้อยพรรษา ท่านอย่ากราบกราน ช้าก่อนเจ้าข้า ดีฉันบรรพชา เมื่อแก่ไม่นาน ท่านแก่กระมัง จงนั่งสำราญ อายุวัสสะการ มากน้อยเท่าไร ภิกษุหนุ่มเล่า อายุข้าพเจ้า ได้เกิดแต่ใน แผ่นดินนารายณ์ บิดาว่าไว้ อายุข้าได้ ครบถ้วนสิบสามปี ใหญ่แล้วบวชมา จนกาลบัดนี้ กี่รอบกี่ปี ข้ามิได้จำฯ

๏ พระแก่เห็นว่า พระหนุ่มพูดจา ลี้ลับภุกขำ หยากจักรู้ความ ตามเรื่องถ้อยคำ จึ่งกลับถามซ้ำ ให้แจ้งใจความ ข้าแต่คุณตา อายุพรรษา เหลือข้าจะนับตาม ทำไมคุณตา ไม่แก่ชรา จงแจ้งเรื่องความ ได้สิ่งใดหนอ ไว้สู้สงคราม ชรามาตาม ต่อต้านมีไชย ดูเหมือนพระหนุ่ม ร่างกายสุกใส ได้สิ่งอันใด แก้กันชรา ขอท่านจงแสดงด้วยความกรุณา สงเคราะห์แก่ข้า อันได้วิงวอนฯ

๏ พระหนุ่มเล่าว่า ข้าได้กินยา แต่หนุ่มจักสอน เครื่องยาหกสิ่ง เจือแซกของร้อน ทำผงเป็นก้อน เท่าเม็ดพุทรา เมื่อกินนั้นไซ้ อายุเพียงใด ร่างกายกายา คงอยู่เพียงนั้น ห้ามกันชรา กำลังเจริญกล้า เดินคล่องว่องไว ทิ้งถ่อนตะโกนา สองสิ่งจงหา เปลือกมาเตรียมไว้ บอระเพ็ด แห้วหมู หาดูให้ได้ เมล็ดข่อยพริกไทย หกสิ่งเสมอกัน ทำเปนผงแล้ว น้ำผึ้งละลายฉัน วันหนึ่งพึงปั้น เท่าเม็ดพุทรา อย่าให้ใหญ่นัก จักเผากายา ให้ผอมผิดตา เพราะยาเผาลนฯ

๏ พระแก่กลับมา เที่ยวเสาะแสวงหา เครื่องยาเพื่อตน ทำแล้วกินไป ตามวิไสยของตน กำลังเจริญล้น หมุนศึกออกมา เที่ยวทำการจ้าง เลี้ยงชีพแสวงหา นายพบต่อว่า บอกยาให้นาย ว่าได้ตำรา ดังว่าบรรยาย ท่านผู้เปนนาย ทำกินต่อมา อายุนับได้เจ็ดสิบห้าบ่อคลา ไปขึ้นภูผา เมืองเพชร์บุรี เดินคล่องว่องไว คนหนุ่มตามไปมิได้ทันที มีผู้ให้แคร่ เดินแซหลีกหนี ว่าตัวข้านี้ บังอาจเดินไป ถึงแล้วสบาย ยิ้มแย้มแจ่มใส ดูเหมือนมิได้ เหน็จเหนื่อยเมื่อยชา ตรงไปทำกิจ ตามกาลเวลา รูปกายกายา ยืนตราไม่แปร อย่างไรอย่างนั้น ไม่หนุ่มไม่แก่ เขาเล่ากันแล บุตรเด็กยังมีจะจริงหรือเท็จ ไม่รู้ถ้วนถี่ แต่ดูท่วงที ผิดแปลกฝูงชน ไม่ไคร่ไม่เจ็บ เหมือนสามัญชน จะเปนกุศล หรือฤทธิ์คุณยา จบเสร็จสิ้นเรื่อง เท่านี้กล่าวมา เขียนลงตำรา ปีขาลต้นปี พันสองร้อยเศษ ยี่สิบแปดได้มี ในรัชกาลนี้ สิบหกศกมา ปีที่เจ็ดสิบเจ็ด แห่งผู้ทำยา ผู้ใดปราถนา จงทำกินเทอญฯ

๏ พระหนุ่มองค์นั้น ตามเขาเล่าขาน ว่าเป็นเจ้าของยา คำนวนอายุ ตั้งแต่เกิดมา หักเป็นพรรษา ร้อยเจ็ดสิบเจ็ดปี คิดเป็นอายุ แต่ได้เกิดมี ร้อยเก้าสิบเจ็ดปี ในที่ศกแสดงฯ

๏ วันเขียนตำรา อายุตู่ข้า ได้สองหมื่นวัน กับเศษหกร้อย แปดสิบสามด้วยกัน ครบถ้วนเท่านั้น ในวันบุรณมี เดือนหกอาทิตย์ วารเพ็ญดิถี ขาลเป็นชื่อปี อัฐศกตกลงฯ

๏ ยังไม่สิ้นเรื่อง ดังจิตรจำนง ผู้ใดยังประสงค์จงอ่านต่อไปฯ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

๑ ยาหกสิ่งนี้ แต่อย่างเดียวมี คุณควรพรรณา บำบัดโรคไภย มากมายนักหนา มีผู้เล่าว่า สรรเสริญต่างกัน ย่อมล้วนอุดมเอก มีคุณมะหันต์ เปนยาอัศจรรย์ แก้กันโรคไภย กำจัดปัดทุกข์ เวทนาเปนไป ในกายในใจ ขับไล่เสื่อมคลาย ต่อใครสิ้นบุญ จึงต้องเสื่อมสูญ สิ้นชีพอัตราย ถ้ายังบุญมาก ก็หากสบาย ทุกข์ในจิตรกาย เบาถอยน้อยลง มีผู้บริโภค สิ่งเดียวจำนง ได้เห็นอานิสงษ์ อำนาจคุณยา ทีนี้จักได้ เรียงตัวพรรณา ผู้ใดกินยา เห็นคุณประการใดฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๖ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ข่อย	๑ ส่วน
ตะโกนา	๑ ส่วน
ทิ้งถ่อน	๑ ส่วน
บอระเพ็ด	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
แห้วหมู	๑ ส่วน

สรรพคุณ บำรุงร่างกาย เป็นยาอายุวัฒนะ

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๐.๕-๑ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในเด็กและสตรีวัยเจริญพันธุ์

เอกสารอ้างอิง

๑. สุรสีห์วิสิษฐศักดิ์, เจ้าพระยา. ตำรายาพิเศษ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร; ๒๔๖๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาอายุวัฒนะ สูตร ๒

ที่มาของตำรับยา

๑. ตำรายาพิเศษ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ *[๑, ๒]*

“๑ ตำนานมะตูมนิ่ม หลวงรัตนะพิม พานุรักษ์ เล่ามา จักได้เริ่มเรื่อง เรียบเรียงพรรณา ของเก่าเล่ามา เร่อร่าน่าชังๆ ยาลูกแปลกแม่ เจ้ากรมครุฑแก่ เล่าเรื่องให้ฟัง ว่าชายหนึ่งได้ มะตูมนิ่มขลัง สมดังใจหวัง ผลหนึ่งทำยา กล้วยน้ำไทยเพิ่ม หวีหนึ่งเทียวนา พริกไทยเท่ายา ว่าเต็มทนาน นึ่งขึ้นด้วยกัน มะตูมเชือดหั่น กล้วยน้ำปลอกฝาน พริกไทยในห่อ เทคลุกคุลีการ ย่อยให้แหลกนาน ทำแผ่นตากเรียง แห้งแล้วลงครก ป่นแหลกสิ้นเสียง ยกโถตั้งเคียง น้ำผึ้งคลุกเท เสร็จแล้วเก็บไว้ บุรุษนั้นไซ้ ไปเที่ยวเกร็ดเกร่ บ้านอื่นเมืองไกล เที่ยวไถลโยเยยากเย็นเก่นแก่ ยังไม่กลับมา แม่อยู่ทางนี้ เห็นนานเต็มที ลูกไม่กลับมา เดินไปในเรือน พบแต่โถยานี่ของลูกข้าทำไว้กินดู โรคไภยหายสิ้น กายินเฟื่องฟู คนอื่นแลดู เคลิ้มแปลกตาไป ที่เคยล้างหน้า บ้วนปากลงไป หญ้าที่นั่นไซ้งอกงามผิดตา โคหนึ่งเขาปล่อย แก้ผอมชราเที่ยวซัดเซมา พบหญ้าสดงาม โคกินหญ้าไซ้ โรคโคก็หาย ร่างกายควรการ คล้ายกับโคหนุ่ม เรี่ยวแรงอาจหาญ หญิงนั้นเห็นพยาน กินยาร่ำไป ทุกวันจนหมด ที่เหี่ยวแห้งสลดกลับฟูผ่องใส วรรณคล้ายหญิง แรกรุ่นเจริญไวย ฝ่ายบุตรเที่ยวไป นานแล้วกลับมา มารดาแปลกบุตร บุตรแปลกมารดาต่อพูดเจรจานานจึงรู้กัน เมื่อบุตรกลับมา อายุคณา หมื่นแปดพันวัน มารดาว่าสัก สองหมื่นหกพัน เล่าว่าบุตรนั้นแก่กว่ามารดา โถยาของข้า ไปไหนใครกิน มารดาเล่าว่า แม่พบโถยา เปิดขึ้นหยิบกิน บ้วนน้ำลงไป ถูกในแผ่นดินหญ้างามโคกิน หายโรคอ้วนพี แม่เห็นอัศจรรย์ จึงได้สำคัญ ว่ายานี้ดี กินไปจนหมด กายสดเปล่งศรี ก่อนซูบกลับพีอาหารเพิ่มพูน ครั้นกาลล่วงมา บุตรนั้นชรา สิ้นชีพดับสูญ มารดาอยู่มาก กว่าบุตรเจ็ดคูณ กำหนดด้วยสูญ หลายจุดหลายเรียง เขาเล่าสืบมา ไม่เห็นด้วยตา ต้องว่าส้อนเสียง พูดไม่เติมปาก ยากจักเรียบเรียง ผู้อ่านจักเถียง กล่าวโทษโจทย์ทาย”

๒. อายุรเวทศึกษา *[๓, ๔]*

“ยาอายุวัฒนะ เอามะตูมนิ่ม ๑ ลูก กล้วยน้ำไทย ๑ หวี พริกไทยเท่ายาตำให้แหลกทำเป็นแผ่นตากแดดให้แห้งแล้วลงครกป่นให้แหลกละเอียด เอาผสมกับน้ำผึ้ง เก็บไว้กิน เป็นยาเจริญอาหารและมีกำลัง”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๓ ชนิด ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
กล้วยน้ำไท	๑ หวี
มะตูมนิ่ม	๑ ลูก
พริกไทย	เท่ายา

สรรพคุณ เจริญอาหาร บำรุงร่างกาย

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น

ข้อห้ามใช้ - ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ ผู้ที่มีไข้ และเด็ก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำเตือน

- ควรระมัดระวังการใช้ในผู้สูงอายุ
- ควรระวังการกินร่วมกับยาในกลุ่มสารกันเลือดเป็นลิ่มและยาต้านการจับตัวของเกล็ดเลือด
- ควรระวังการใช้ร่วมกับยาเฟนิโทอิน โพรพาโนลอล ทีโอฟิลลีน และไรแฟมพิซิน เนื่องจากตำรับนี้มีพริกไทยในปริมาณสูง

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ปริมาณของพริกไทย ในยาตำรับนี้เท่ากับปริมาณของผลมะตูมนิ่ม ๑ ผล และผลกล้วยน้ำไท ๑ หวี
- ยาตำรับนี้โบราณระบุให้ “ทำเป็นแผ่นตากแดดให้แห้งแล้วลงครกป่นให้แหลกละเอียด เอาผสมกับน้ำผึ้ง” แต่อาจทำเป็นรูปแบบยาลูกกลอนได้ เพื่อให้สะดวกในการกินและเก็บไว้ได้นาน

เอกสารอ้างอิง

๑. สุรสีห์วิสิษฐศักดิ์, เจ้าพระยา. ตำรายาพิเศษ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร; ๒๔๖๒.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

๓. นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

ยาอำมฤควาที

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ที่มาของตำรับยา สูตรตำรับที่ใกล้เคียงตำรับนี้ พบในเวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑ *[๑, ๒]*

“ยาอำมฤควาที เอารากไคร้เครือ ๑ โกฐพุงปลา ๑ เทียนขาว ๑ น้ำประสารทองเทศสตุ ๑ ลูกผักชีลา ๑ ลูกมะขามป้อม ๑ ลูกสมอพิเภกเอาแต่เนื้อ ๑ ชะเอมเทศเท่ายาทั้งหลาย ทำผงแก้เสมหะพิการละลายน้ำมะขามเปียกหรือน้ำส้มซ่าแซกเกลือ บำรุงเสมหะ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๖ ชนิด รวมปริมาณ ๗๐ กรัม ดังนี้ *[๓]*

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
ชะเอมเทศ	๓๕ กรัม
โกฐพุงปลา	๗ กรัม
เทียนขาว	๗ กรัม
มะขามป้อม (เนื้อผล)	๗ กรัม
ลูกชีลา	๗ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๗ กรัม

สรรพคุณ บรรเทาอาการไอ ขับเสมหะ

รูปแบบยา ยาผง *(ดูภาคผนวก ๓.๒)*, ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้

ยาผง

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือ กินหรือกวาดคอเมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำมะนาวแทรกเกลือกินหรือกวาดคอเมื่อมีอาการ

ยาลูกกลอน

ผู้ใหญ่ ครั้งละ ๑ กรัม กินเมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ ๖-๑๒ ปี ครั้งละ ๕๐๐ มิลลิกรัม กินเมื่อมีอาการ

ข้อควรระวัง ไม่ควรใช้น้ำมะนาวแทรกเกลือกับผู้ป่วยที่ต้องจำกัดการใช้เกลือ

ข้อมูลเพิ่มเติม สูตรตำรับยาอำมฤควาทีตามประกาศยาสามัญประจำบ้าน พ.ศ. ๒๕๓๗ มีตัวยา “น้ำประสานทองสะตุ และ ไคร้เครือ” เป็นส่วนประกอบ *[๔]* แต่ได้ตัดน้ำประสานทองสะตุออกจากสูตรตำรับตามประกาศยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๔๒ *[๕]* ส่วน “ไคร้เครือ” ตัดออกจากสูตรตำรับเนื่องจากมีข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่า ไคร้เครือที่ใช้และจำหน่ายกันในท้องตลาดเป็นพืชในสกุล *Aristolochia* ซึ่งพืชในสกุลนี้มีรายงานว่าเป็นพิษต่อไต และเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕ องค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้พืชสกุล *Aristolochia* เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ *[๓]*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยสะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗. หน้า ๗๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

๓. ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๓๐๗).

๔. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๘๐.

๕. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๕๑.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามจำหน่ายเพื่อการค้า

ยาอำมฤต

ที่มาของตำรับยา แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒ *[๑, ๒]*

“เอาเทียนทั้ง ๕ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ เนื้อผลสมอไทย ๑ เนื้อผลสมอพิเภก ๑ ผิวมะกรูด ๑ รากทนดี ๑ เอาสิ่งละ ๑ สลึง ว่านน้ำ ๑ ผลมะตูมอ่อน ๑ มหาหิงคุ์ ๑ ยาดำบริสุทธิ์ ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท โกฐน้ำเต้า ๓ บาท รวยา ๑๗ สิ่งนี้ทำเปนจุณ บดด้วยน้ำมะขามเปียกทำแท่งไว้ ละลายน้ำผลสมอไทยต้ม ให้รับประทานตามกำลังคนไข้ ฟอกอุจจาระธาตุอันลามกในกองอะชิณโทษ ซึ่งเปนอะสาทิยะลามกนั้นให้ตกสิ้นแลเจริญสุคติธาตุโดยธรรมดา”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๗ ชนิด รวมปริมาณ ๑๕๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐน้ำเต้า	๔๕ กรัม
มหาหิงคุ์	๑๕ กรัม
มะตูม	๑๕ กรัม
ยาดำ	๑๕ กรัม
ว่านน้ำ	๑๕ กรัม
ขิงแห้ง	๓.๗๕ กรัม
ดีปลี	๓.๗๕ กรัม
ทนดี	๓.๗๕ กรัม
เทียนขาว	๓.๗๕ กรัม
เทียนข้าวเปลือก	๓.๗๕ กรัม
เทียนดำ	๓.๗๕ กรัม
เทียนแดง	๓.๗๕ กรัม
เทียนตาตั๊กแตน	๓.๗๕ กรัม
พริกไทย	๓.๗๕ กรัม
มะกรูด	๓.๗๕ กรัม
สมอไทย (เนื้อผล)	๓.๗๕ กรัม
สมอพิเภก (เนื้อผล)	๓.๗๕ กรัม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สรรพคุณ เป็นยาระบาย แก้อุจจาระธาตุพิการ

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๓๐๐-๙๐๐ มิลลิกรัม ละลายน้ำสมอไทยกินวันละ ๑ ครั้ง ก่อนอาหารเช้า

ข้อมูลเพิ่มเติม
- ตัวยาโกฐน้ำเต้าต้องนึ่งก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๖)*
- ตัวยามหาหิงคุ์ต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๓)*
- ตัวยายาดำต้องสะตุก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๒๗)*

เอกสารอ้างอิง

๑. พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑-๒.

ยาอินทจร

ที่มาของตำรับยา ตำรายาเกร็ด *[๑, ๒]*

“๏ ยาชื่ออินทจร เป็นยาทาสารพัด ลมกระษัยกล่อน กระษัยเลือด เป็นก้อน เป็นเถา เป็นดาน ท้องมาน ริดสีดวง มองคร่อ หืด ไอ ผอมเหลือง เป็นซาง เป็นม้าม ให้ยอก ให้จุก ให้เสียด ให้เอา พริกไทย ๑ สลึง ขิง ๑ สลึง ดีปลี ๑ สลึง ผลพิลังกาสา ๑ สลึง แห้วหมู ๑ สลึง ลูกมะตูมอ่อน ๑ สลึง เจตมูลเพลิง ๑ สลึง กรุงเขมา ๑ สลึง บอระเพ็ด ๑ สลึง เปลือกโมกหลวง ๑ สลึง สะค้าน ๑ สลึง รากช้าพลู ๑ สลึง สมอเทศ ๑ บาท ลูกสลอดประสะ ๒ บาท ทำเป็นจุณละลายน้ำผึ้ง กินหนัก ๒ ไพ น้ำร้อน กินหนัก ๑ เฟื้อง ๗”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๑๔ ชนิด รวมปริมาณ ๙๐ กรัม ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
สลอด	๓๐ กรัม
สมอเทศ	๑๕ กรัม
กรุงเขมา	๓.๗๕ กรัม
ขิง	๓.๗๕ กรัม
เจตมูลเพลิงแดง	๓.๗๕ กรัม
ชะพลู	๓.๗๕ กรัม
ดีปลี	๓.๗๕ กรัม
บอระเพ็ด	๓.๗๕ กรัม
พริกไทย	๓.๗๕ กรัม
พิลังกาสา	๓.๗๕ กรัม
มะตูม	๓.๗๕ กรัม
โมกหลวง	๓.๗๕ กรัม
สะค้าน	๓.๗๕ กรัม
แห้วหมู	๓.๗๕ กรัม

สรรพคุณ แก้ลมกระษัยกล่อน กระษัยเลือด เป็นก้อน เป็นเถา เป็นดาน ท้องมาน แก้ริดสีดวง มองคร่อ หืด ไอ ผอมเหลือง เป็นซาง เป็นม้าม ให้ยอก ให้จุก ให้เสียด

รูปแบบยา ยาลูกกลอน *(ดูภาคผนวก ๓.๕)*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๒๐๐ มิลลิกรัม กินวันละ ๒ ครั้ง ก่อนอาหาร เช้าและเย็น
ข้อห้ามใช้ ห้ามใช้ในหญิงตั้งครรภ์ หญิงให้นมบุตร ผู้ที่มีไข้ และเด็กอายุต่ำกว่า ๑๒ ปี
คำเตือน ยานี้อาจทำให้เกิดอาการท้องเสีย
ข้อมูลเพิ่มเติม ตัวยาสลอดต้องฆ่าฤทธิ์ก่อนนำไปใช้ *(ดูภาคผนวก ๒.๓๖)*
เอกสารอ้างอิง

๑. หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๓. หมวดเวชศาสตร์.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๓.

ยาอินทร์ประสิทธิ์

ชื่ออื่น ยาอินท์ประสิทธิ์
ที่มาของตำรับยา ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) *[๑, ๒]*

“ยาชื่ออินท์ประสิทธิ์ เอาโกฐทั้งเก้า กระแจะตะนาว ผิวมะกรูด ผิวมะนาว ผิวส้มซ่า ผิวมะงั่ว กฤษณา กระลำพัก ชะลูด ขอนดอก จันทน์แดง พิกุล สารภี การบูร ชะมดเชียง จันทน์เทศ พิมเสน ผลพริกไทยอ่อน ชะเอมเทศ สิ่งละส่วน ดอกมะลิ ๔๒ ส่วน ทำเป็นจุณบดทำแท่งไว้ให้กินแก้ลมวาโยในกองสมุฏฐานอันมีพิษนั้นหายวิเศษนัก ฯ ยาสามขนานนี้ ของข้าพระพุทธเจ้า พระบำเรอราช ทูลเกล้าฯ ถวาย ขอเดชะ ได้ใช้แล้ว ฯ”

สูตรตำรับยา ประกอบด้วยตัวยา ๒๘ ชนิด รวมปริมาณ ๖๙ ส่วน ดังนี้

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
มะลิ	๔๒ ส่วน
กระแจะตะนาว	๑ ส่วน
กระลำพัก	๑ ส่วน
กฤษณา	๑ ส่วน
การบูร	๑ ส่วน
โกฐกระดูก	๑ ส่วน
โกฐก้านพร้าว	๑ ส่วน
โกฐเขมา	๑ ส่วน
โกฐจุฬาลัมพา	๑ ส่วน
โกฐชฎามังสี	๑ ส่วน
โกฐเชียง	๑ ส่วน
โกฐพุงปลา	๑ ส่วน
โกฐสอ	๑ ส่วน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ตัวยา	ปริมาณตัวยา
โกฐหัวบัว	๑ ส่วน
ขอนดอก	๑ ส่วน
จันทน์แดง	๑ ส่วน
จันทน์เทศ	๑ ส่วน
ชะมดเชียง	๑ ส่วน
ชะลูด	๑ ส่วน
ชะเอมเทศ	๑ ส่วน
พริกไทย	๑ ส่วน
พิกุล	๑ ส่วน
พิมเสน	๑ ส่วน
มะกรูด	๑ ส่วน
มะงั่ว	๑ ส่วน
มะนาว (ผิวเปลือกผล)	๑ ส่วน
ส้มซ่า	๑ ส่วน
สารภี	๑ ส่วน

สรรพคุณ แก้ลม บำรุงหัวใจ

รูปแบบยา ยาเม็ดพิมพ์ *(ดูภาคผนวก ๓.๔.๑)*

ขนาดและวิธีการใช้ ครั้งละ ๑-๑.๕ กรัม กินวันละ ๒-๓ ครั้ง หลังอาหาร เช้า เย็น หรือก่อนนอน

คำเตือน ควรระวังการใช้กับผู้ป่วยที่มีประวัติแพ้เกสรดอกไม้

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปรกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

เอกสารอ้างอิง

๑. สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

๒. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อจำหน่าย

ภาคผนวก ๑
เภสัชวัตถุ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ภาคผนวก ๑

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๑	กรดน้ำ	ใบ	Scopariae Dulcidis Folium	*Scoparia dulcis* L.
๒	กรดยอดดำ	ใบ	Canthii Berberidifolii Folium	*Canthium berberidifolium* E.T.Geddes
๓	กรวยป่า	ใบ	Caseariae Grewiifoliae Folium	*Casearia grewiifolia* Vent.
๔	กระจับ	เมล็ด	Trapae Natansis Semen	*Trapa natans* L.
๕	กระชาย	เหง้าและราก	Boesenbergiae Rotundae Rhizoma et Radix	*Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf.
๖	กระดอม	ผลอ่อน	Gymnopetali Fructus	*Gymnopetalum chinense* (Lour.) Merr.
๗	กระดังงา	ดอก	Canangae Odoratae Flos	*Cananga odorata* (Lam.) Hook.f. & Thomson
๘	กระดาดขาว	หัว	Alocasiae Macrorrhizotis “Alba” Cormus	*Alocasia macrorrhizos* (L.) G.Don, “KRADAT KHAO”
๙	กระดาดแดง	หัว	Alocasiae Macrorrhizotis “Rubra” Cormus	*Alocasia macrorrhizos* (L.) G.Don, “KRADAT DAENG”
๑๐	กระทุ่มขี้หมู	เปลือกต้น*	Mitragynae Rotundifoliae Cortex	*Mitragyna rotundifolia* (Roxb.) Kuntze
๑๑	กระทุ่มขี้หมู	ราก	Mitragynae Rotundifoliae Radix	*Mitragyna rotundifolia* (Roxb.) Kuntze
๑๒	กระเทียม	หัว*	Allii Sativi Bulbus	*Allium sativum* L.
๑๓	กระเทียม	ทั้งต้น	Allii Sativi Herba	*Allium sativum* L.
๑๔	กระเทียม	ราก	Allii Sativi Radix	*Allium sativum* L.
๑๕	กระเทียมทอก	หัว	Allii Ampeloprasi Bulbus	*Allium ampeloprasum* L.
๑๖	กระเบา	ผล	Hydnocarpi Castanei Fructus	*Hydnocarpus castaneus* Hook.f. & Thomson
๑๗	กระเบียน	ผล	Ceriscoidis Turgidae Fructus	*Ceriscoides turgida* (Roxb.) Tirveng.
๑๘	กระพังโหม	เถา*	Oxystelmae Esculenti Caulis	*Oxystelma esculentum* (L.f.) Sm.
๑๙	กระพังโหม	ใบ	Oxystelmae Esculenti Folium	*Oxystelma esculentum* (L.f.) Sm.
๒๐	กระพังโหม	ราก	Oxystelmae Esculenti Radix	*Oxystelma esculentum* (L.f.) Sm.
๒๑	กระลำพัก (สลัดได)	แก่นที่มีราลง	Euphorbiae Antiquori Lignum	*Euphorbia antiquorum* L.
๒๒	กระลำพัก (ตาตุ่ม)	แก่นที่มีราลง	Excoecariae Agallochae Lignum	*Excoecaria agallocha* L.
๒๓	กระวาน	ผล	Wurfbainiae Testaceae Fructus	*Wurfbainia testacea* (Ridl.) Skornick. & A.D.Poulsen

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๒๔	กรุงเขมา	ราก	Cissampelotis Pareirae Radix	*Cissampelos pareira* var. *hirsuta* (Buch.-Ham. ex DC.) Forman
๒๕	กฤษณา	แก่นที่มีราลง	Aquilariae Resinatum Lignum	*Aquilaria crassna* Pierre ex Lecomte, *A. malaccensis* Lam.
๒๖	กล้วยตีบ	ราก	Musae Radix	*Musa* (ABB) “Kluai Tip”
๒๗	กล้วยน้ำไท	ผล	Musae Fructus	*Musa* (AA) “Kluai Nam Thai”
๒๘	กลอย	หัว	Dioscoreae Hispidae Cormus	*Dioscorea hispida* Dennst.
๒๙	กวาวเครือแดง/ทองเครือ	หัว	Buteae Superbae Radix	*Butea superba* Roxb. ex Willd.
๓๐	กะทือ	เหง้า	Zingiberis Zerumbeti Rhizoma	*Zingiber zerumbet* (L.) Roscoe ex Sm.
๓๑	กะเพรา	ใบ*	Ocimi Tenuiflori Folium	*Ocimum tenuiflorum* L.
๓๒	กะเพรา	ทั้งต้น	Ocimi Tenuiflori Herba	*Ocimum tenuiflorum* L.
๓๓	กะเพราแดง	ใบ	Ocimi Tenuiflori Folium Rubrum	*Ocimum tenuiflorum* L., red cultivar
๓๔	กะเม็ง	ส่วนเหนือดิน*	Ecliptae Prostratae Herba	*Eclipta prostrata* (L.) L.
๓๕	กะเม็ง	ใบ	Ecliptae Prostratae Folium	*Eclipta prostrata* (L.) L.
๓๖	กะเม็งแดง	ส่วนเหนือดิน	Ecliptae Prostratae Herba	*Eclipta prostrata* (L.) L.
๓๗	กัญชา	เรือนช่อดอกเพศเมีย*	Cannabidis Sativae Flos	*Cannabis sativa* L.
๓๘	กัญชา	ใบ	Cannabidis Sativae Folium	*Cannabis sativa* L.
๓๙	กัญชา	ก้านใบ	Cannabidis Sativae Petiolus	*Cannabis sativa* L.
๔๐	กัญชา	ราก	Cannabidis Sativae Radix	*Cannabis sativa* L.
๔๑	กัญชาเทศ	ใบ	Leonuri Sibirici Folium	*Leonurus sibiricus* L.
๔๒	กันเกรา	เปลือกต้น	Cyrtophylli Fragrantis Cortex	*Cyrtophyllum fragrans* (Roxb.) DC.
๔๓	ก้างปลาขาว	ราก	Flueggeae Virosae Radix	*Flueggea virosa* (Roxb. ex Willd.) Royle
๔๔	ก้างปลาแดง	ราก	Phyllanthi Reticulati Radix	*Phyllanthus reticulatus* Poir.
๔๕	กานพลู	ดอกตูมก่อนบาน	Caryophylli Flos	*Syzygium aromaticum* (L.) Merr. & L.M. Perry
๔๖	กาฝากมะม่วง	ใบ	Dendrophthoe Pentandrae Folium	*Dendrophthoe pentandra* (L.) Miq.
๔๗	กำแพงเจ็ดชั้น/ตะลุ่มนก	เถา*	Salaciae Chinensis Caulis	*Salacia chinensis* L.
๔๘	กำแพงเจ็ดชั้น/ตะลุ่มนก	ใบ	Salaciae Chinensis Folium	*Salacia chinensis* L.
๔๙	กำยาน	ยางจากต้น	Benzoinum	*Styrax tonkinensis* (Pierre) Craib ex Hartwich

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๕๐	กำลังวัวเถลิง	เถา	Anaxagoreae Luzonensis Caulis	*Anaxagorea luzonensis* A. Gray
๕๑	กุ่มน้ำ	เปลือกต้น*	Cratevae Religiosae Cortex	*Crateva religiosa* G.Forst.
๕๒	กุ่มน้ำ	ใบ	Cratevae Religiosae Folium	*Crateva religiosa* G.Forst.
๕๓	กุ่มน้ำ	ราก	Cratevae Religiosae Radix	*Crateva religiosa* G.Forst.
๕๔	กุ่มบก	เปลือกต้น*	Cratevae Adansonii Cortex	*Crateva adansonii* DC.
๕๕	กุ่มบก	ใบ	Cratevae Adansonii Folium	*Crateva adansonii* DC.
๕๖	กุ่มบก	ราก	Cratevae Adansonii Radix	*Crateva adansonii* DC.
๕๗	เก๊กฮวย	ดอก	Chrysanthemi Flos	*Chrysanthemum morifolium* Ramat.
๕๘	แกแล	แก่น	Maclurae Cochinchinensis Lignum	*Maclura cochinchinensis* (Lour.) Corner
๕๙	โกฐกระดูก	ราก	Aucklandiae Lappae Radix	*Aucklandia lappa* Decne
๖๐	โกฐกักกรา	ปุ่มหูด	Pistaciae Galla	*Pistacia chinensis* subsp. *integerrima* (J.L.Stewart) Rech.f.
๖๑	โกฐก้านพร้าว	เหง้า	Neopicrorhizae Scrophulariiflorae Rhizoma	*Neopicrorhiza scrophulariiflora* (Pennell) D.Y.Hong
๖๒	โกฐเขมา	เหง้า	Atractylodis Lanceae Rhizoma	*Atractylodes lancea* (Thunb.) DC.
๖๓	โกฐจุฬาลัมพา	ส่วนเหนือดิน	Artemisiae Annuae Herba	*Artemisia annua* L.
๖๔	โกฐชฎามังสี	รากและเหง้า	Nardostachyos Radix et Rhizoma	*Nardostachys jatamansi* (D.Don) DC.
๖๕	โกฐเชียง	รากแขนง	Angelicae Sinensis Radix Lateralis	*Angelica sinensis* (Oliv.) Diels
๖๖	โกฐน้ำเต้า	รากและเหง้า	Rhei Radix et Rhizoma	*Rheum palmatum* L., *R. officinale* Baill., *R. tanguticum* (Maxim. ex Regel) Balf.
๖๗	โกฐพุงปลา	ปุ่มหูด	Terminaliae Chebulae Galla	*Terminalia chebula* Retz.
๖๘	โกฐสอ	ราก	Angelicae Dahuricae Radix	*Angelica dahurica* (Hoffm.) Benth. & Hook.f. ex Franch. & Sav. var. *dahurica*
๖๙	โกฐสอเทศ	ราก	Iridis Radix	*Iris I. × germanica* L., *I. pallida* Lam.
๗๐	โกฐหัวบัว	เหง้า	Chuanxiong Rhizoma	*Ligusticum sinense* Oliv. cv. *Chuanxiong*
๗๑	ขนุน	แก่น	Artocarpi Heterophylli Lignum	*Artocarpus heterophyllus* Lam.
๗๒	ขนุนละมุด	แก่น	Artocarpi Heterophylli Lignum	*Artocarpus heterophyllus* Lam.
๗๓	ขมิ้นเครือ	เถา	Arcangelisiae Flavae Caulis	*Arcangelisia flava* (L.) Merr.
๗๔	ขมิ้นชัน	เหง้า	Curcumae Longae Rhizoma	*Curcuma longa* L.
๗๕	ขมิ้นอ้อย	เหง้า	Khamin Oi Rhizoma	*Curcuma* sp. “Khamin Oi”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๗๖	ขอนดอก	แก่นที่มีราลง	Mimusopsis Elengi Lignum, Lagerstroemiae Floribundae Lignum	*Mimusops elengi* L., *Lagerstroemia floribunda* Jack
๗๗	ขอบชะนางขาว	ใบ*	Pouzolziae Zeylanicae Folium	*Pouzolzia zeylanica* (L.) Benn.
๗๘	ขอบชะนางขาว	รากและต้น	Pouzolziae Zeylanicae Radix et Herba	*Pouzolzia zeylanica* (L.) Benn.
๗๙	ขอบชะนางแดง	ใบ*	Gonostegiae Pentandrae Folium	*Gonostegia pentandra* (Roxb.) Miq.
๘๐	ขอบชะนางแดง	รากและต้น	Gonostegiae Pentandrae Radix et Herba	*Gonostegia pentandra* (Roxb.) Miq.
๘๑	ข่อย	เมล็ด	Strebli Asperis Semen	*Streblus asper* Lour.
๘๒	ขัดมอน	ราก	Sidae Acutae Radix	*Sida acuta* Burm.f.
๘๓	ขันทองพยาบาท/ช้าหมอง/ดูกใส	แก่น*	Suregadae Multiflorae Lignum	*Suregada multiflora* (A.Juss.) Baill.
๘๔	ขันทองพยาบาท/ช้าหมอง/ดูกใส	ราก	Suregadae Multiflorae Radix	*Suregada multiflora* (A.Juss.) Baill.
๘๕	ข่า	เหง้า	Alpiniae Galangae Rhizoma	*Alpinia galanga* (L.) Willd.
๘๖	ข่าต้น	แก่น	Cinnamomi Ilicioidis Lignum	*Cinnamomum ilicioides* A.Chev.
๘๗	ข่าตาแดง	เหง้า	Alpiniae Officinari Rhizoma	*Alpinia officinarum* Hance
๘๘	ข่าหลวง	เหง้า	Alpiniae Galangae Rhizoma	*Alpinia galanga* (L.) Willd.
๘๙	ข้าวเจ้า	เมล็ด	Oryzae Endospermum	*Oryza sativa* L.
๙๐	ข้าวโพด	ซัง	Zeae Maydis Sang	*Zea mays* L.
๙๑	ข้าวเย็นใต้	หัว	Premnae Herbaceae Rhizoma	*Premna herbacea* Roxb.
๙๒	ข้าวเย็นเหนือ	หัว	Smilacis Corbulariae Rhizoma	*Smilax corbularia* Kunth
๙๓	ข้าวสาร	ราก	Cynanchi Hooperiani Radix	*Cynanchum hooperianum* (Blume) Liede & Khanum
๙๔	ข้าวสาร	เมล็ดคั่ว	Oryzae Endospermum	*Oryza sativa* L.
๙๕	ข้าวเหนียว	เมล็ด*	Oryzae Endospermum	*Oryza sativa* L. var. *glutinosa*
๙๖	ข้าวเหนียว	ฟาง (ต้นแห้งหลังเกี่ยวรวง)	Oryzae Paleas	*Oryza sativa* L. var. *glutinosa*
๙๗	ข้าวเหนียวดำ	เมล็ด	Oryzae Endospermum	*Oryza sativa* L. var. *glutinosa*
๙๘	ขิง	เหง้า*	Zingiberis Officinalis Rhizoma	*Zingiber officinale* Roscoe
๙๙	ขิง	ใบ	Zingiberis Officinalis Folium	*Zingiber officinale* Roscoe
๑๐๐	ขิง	รากฝอย	Zingiberis Officinalis Radix	*Zingiber officinale* Roscoe
๑๐๑	ขิงแครง	เหง้า	Zingiberis Officinalis Rhizoma	*Zingiber officinale* Roscoe

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๑๐๒	ขิงแห้ง	เหง้า	Zingiberis Rhizoma Preparata	*Zingiber officinale* Roscoe
๑๐๓	ขี้กาขาว	ผล*	Trichosanthis Scabri Fructus	*Trichosanthes scabra* Lour.
๑๐๔	ขี้กาขาว	ราก	Trichosanthis Scabri Radix	*Trichosanthes scabra* Lour.
๑๐๕	ขี้กาแดง	ผล*	Trichosanthis Tricuspidatae Fructus	*Trichosanthes tricuspidata* Lour.
๑๐๖	ขี้กาแดง	ใบ	Trichosanthis Tricuspidatae Folium	*Trichosanthes tricuspidata* Lour.
๑๐๗	ขี้กาแดง	ราก	Trichosanthis Tricuspidatae Radix	*Trichosanthes tricuspidata* Lour.
๑๐๘	ขี้เหล็ก	แก่น*	Sennae Siamea Lignum	*Senna siamea* (Lam.) H.S. Irwin & Barneby
๑๐๙	ขี้เหล็ก	ทั้ง ๕	Sennae Siamea Herba	*Senna siamea* (Lam.) H.S.Irwin & Barneby
๑๑๐	ขี้เหล็ก	ใบ	Sennae Siameae Folium	*Senna siamea* (Lam.) H.S.Irwin & Barneby
๑๑๑	ขี้อ้าย	เปลือกต้น	Terminaliae Nigrovenulosae Cortex	*Terminalia nigrovenulosa* Pierre
๑๑๒	ขี้อ้ายนา	เปลือกต้น	Walsurae Trichostemonis Cortex, Walsurae Villosae Cortex	*Walsura trichostemon* Miq., *W. villosa* Wall. ex Hiern
๑๑๓	เข้าค่า	หัว	Euphorbiae Sessiliflorae Radix	*Euphorbia sessiliflora* Roxb.
๑๑๔	ไข่เน่า	เปลือกต้น	Viticis Glabratae Cortex	*Vitex glabrata* R. Br.
๑๑๕	ไข่แลน	เถา	Stixidis Obtusifoliae Caulis	*Stixis obtusifolia* (Hook.f. & Thomson) Baill.
๑๑๖	คนทา	ราก	Harrisoniae Perforatae Radix	*Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.
๑๑๗	คนทีเขมา	ใบ	Viticis Negundinis Folium	*Vitex negundo* L.
๑๑๘	คนทีสอ	ใบ*	Viticis Trifoliae Folium	*Vitex trifolia* L.
๑๑๙	คนทีสอ	ผล	Viticis Trifoliae Fructus	*Vitex trifolia* L.
๑๒๐	คนทีสอ	ราก	Viticis Trifoliae Radix	*Vitex trifolia* L.
๑๒๑	ครอบตลับ	ราก	Abutilonis Indici Radix	*Abutilon indicum* (L.) Sweet
๑๒๒	คล้า	หัว	Schumannianthi Benthamiani Rhizoma	*Schumannianthus benthamianus* (Kuntze) Veldkamp & I.M.Turner
๑๒๓	คัดเค้า	ผล	Oxycerotis Horridi Fructus	*Oxyceros horridus* Lour.
๑๒๔	คันทรง	ราก	Colubrinae Asiaticae Radix	*Colubrina asiatica* (L.) Brongn.
๑๒๕	คำไทย/ดอกคำ	ดอก	Bixae Orellanae Flos	*Bixa orellana* L.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๑๒๖	คำฝอย	ดอก	Carthami Flos	*Carthamus tinctorius* L.
๑๒๗	คูน	เนื้อในฝัก*	Cassiae Fistulae Pulpa	*Cassia fistula* L.
๑๒๘	คูน	ใบ	Cassiae Fistulae Folium	*Cassia fistula* L.
๑๒๙	โคกกระสุน	ทั้งต้น*	Tribuli Terrestridis Herba	*Tribulus terrestris* L.
๑๓๐	โคกกระสุน	ราก	Tribuli Terrestridis Radix	*Tribulus terrestris* L.
๑๓๑	โคกกระออม	ทั้งต้น	Cardiospermi Halicacabi Herba	*Cardiospermum halicacabum* L.
๑๓๒	ไคร้เครือ	ราก	Aristolochiae Pierrei Radix	*Aristolochia pierrei* Lec.
๑๓๓	ไคร้หางนาค/ตะไคร้หางนาค	ทั้งต้น	Phyllanthi Taxodiifolii Herba	*Phyllanthus taxodiifolius* Beille
๑๓๔	งา	เมล็ด	Sesami Semen	*Sesamum indicum* L.
๑๓๕	งาดำ	เมล็ด	Sesami Semen	*Sesamum indicum* L.
๑๓๖	จวง	ราก	Cinnamomi Parthenoxylonis Radix	*Cinnamomum parthenoxylon* (Jack) Meisn.
๑๓๗	จันทน์ขาว	แก่น	Santali Albi Lignum	*Santalum album* L.
๑๓๘	จันทน์ชะมด	แก่น	Mansoniae Gagei Lignum	*Mansonia gagei* J.R. Drumm.
๑๓๙	จันทน์แดง	แก่น	Santali Rubri Lignum	*Pterocarpus santalinus* L.f.
๑๔๐	จันทน์เทศ	แก่น	Santali Albi Lignum	*Santalum album* L.
๑๔๑	จันทนา	แก่น	Tarennae Hoaensis Lignum	*Tarenna hoaensis* Pit.
๑๔๒	จำปา	ดอก*	Magnoliae Champacae Flos	*Magnolia champaca* (L.) Baill. ex Pierre
๑๔๓	จำปา	ใบ	Magnoliae Champacae Folium	*Magnolia champaca* (L.) Baill. ex Pierre
๑๔๔	จิกนา	เปลือกต้น	Barringtoniae Acutangulae Cortex	*Barringtonia acutangula* (L.) Gaertn.
๑๔๕	จิงจ้อ/จิงจ้อใหญ่	ราก*	Camoneae Vitifoliae Radix	*Camonea vitifolia* (Burm.f.) A.R.Simões & Staples
๑๔๖	จิงจ้อ/จิงจ้อใหญ่	ผล	Camoneae Vitifoliae Fructus	*Camonea vitifolia* (Burm.f.) A.R.Simões & Staples
๑๔๗	จิงจ้อเหลี่ยม	ราก	Operculinae Turpethi Radix	*Operculina turpethum* (L.) Silva Manso
๑๔๘	จิงจ้อใหญ่/จิงจ้อ	ราก*	Camoneae Vitifoliae Radix	*Camonea vitifolia* (Burm.f.) A.R.Simões & Staples
๑๔๙	จิงจ้อใหญ่/จิงจ้อ	ผล	Camoneae Vitifoliae Fructus	*Camonea vitifolia* (Burm.f.) A.R.Simões & Staples
๑๕๐	จุกกก (จุกกระเทียม)	ใบ	Allii Sativi Folium	*Allium sativum* L.
๑๕๑	จุกโรหินี	ราก	Barleriae Strigosae Radix	*Barleria strigosa* Willd.
๑๕๒	เจตพังคี	ราก	Cladogynotis Orientalidis Radix	*Cladogynos orientalis* Zipp. ex Span.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๑๕๓	เจตมูลเพลิงขาว	ราก	Plumbaginis Zeylanicae Radix	*Plumbago zeylanica* L.
๑๕๔	เจตมูลเพลิงแดง	ราก*	Plumbaginis Indicae Radix	*Plumbago indica* L.
๑๕๕	เจตมูลเพลิงแดง	ใบ	Plumbaginis Indicae Folium	*Plumbago indica* L.
๑๕๖	แจง	ราก	Maeruae Siamensis Radix	*Maerua siamensis* (Kurz) Pax
๑๕๗	ชองระอา	เถา	Barleriae Lupulinae Caulis	*Barleria lupulina* Lindl.
๑๕๘	ชะคราม	ราก	Suaedae Maritimae Radix	*Suaeda maritima* (L.) Dumort.
๑๕๙	ชะพลู	ราก*	Piperis Sarmentosi Radix	*Piper sarmentosum* Roxb.
๑๖๐	ชะพลู	ทั้งต้น	Piperis Sarmentosi Herba	*Piper sarmentosum* Roxb.
๑๖๑	ชะพลู	ใบ	Piperis Sarmentosi Folium	*Piper sarmentosum* Roxb.
๑๖๒	ชะพลู	ผล	Piperis Sarmentosi Fructus	*Piper sarmentosum* Roxb.
๑๖๓	ชะลูด	เปลือกเถา	Alyxiae Reinwardtii Cortex	*Alyxia reinwardtii* Blume
๑๖๔	ชะเอมเทศ	รากและเหง้า*	Glycyrrhizae Glabrae Radix et Rhizoma	*Glycyrrhiza glabra* L.
๑๖๕	ชะเอมเทศ	สารสกัดจากราก	Glycyrrhizae Glabrae Extractum (Liquid extract)	*Glycyrrhiza glabra* L.
๑๖๖	ชะเอมไทย	ลำต้น*	Albiziae Myriophyllae Caulis	*Albizia myriophylla* Benth.
๑๖๗	ชะเอมไทย	ราก	Albiziae Myriophyllae Radix	*Albizia myriophylla* Benth.
๑๖๘	ชันย้อย	ยางไม้	Hopeae Odoratae Resina	*Hopea odorata* Roxb.
๑๖๙	ช้าหมอง/ขันทองพยาบาท/ดูกใส	แก่น	Suregadae Multiflorae Lignum	*Suregada multiflora* (A.Juss.) Baill.
๑๗๐	ช้าหมอง/ขันทองพยาบาท/ดูกใส	ราก	Suregadae Multiflorae Radix	*Suregada multiflora* (A.Juss.) Baill.
๑๗๑	ชิงช้าชาลี	เถา*	Tinosporae Baenzigerii Caulis	*Tinospora baenzigeri* Forman
๑๗๒	ชิงช้าชาลี	ใบ	Tinosporae Baenzigerii Folium	*Tinospora baenzigeri* Forman
๑๗๓	ชิงชี่	ราก	Capparidis Micracanthae Radix	*Capparis micracantha* DC.
๑๗๔	ชุมเห็ดเทศ	ราก*	Sennae Alatae Radix	*Senna alata* (L.) Roxb.
๑๗๕	ชุมเห็ดเทศ	ดอก	Sennae Alatae Flos	*Senna alata* (L.) Roxb.
๑๗๖	ชุมเห็ดเทศ	ทั้งต้น	Sennae Alatae Herba	*Senna alata* (L.) Roxb.
๑๗๗	ชุมเห็ดเทศ	ทั้ง ๕	Sennae Alatae Herba	*Senna alata* (L.) Roxb.
๑๗๘	ชุมเห็ดไทย	ใบ*	Sennae Torae Folium	*Senna tora* (L.) Roxb.
๑๗๙	ชุมเห็ดไทย	ราก	Sennae Torae Radix	*Senna tora* (L.) Roxb.
๑๘๐	ชุมเห็ดไทย	ทั้งต้น	Sennae Torae Herba	*Senna tora* (L.) Roxb.
๑๘๑	เชือกเขาหนัง	เถา	Willughbeiae Edulidis Caulis	*Willughbeia edulis* Roxb.
๑๘๒	ซาก	ถ่านจากไม้	Erythrophlei Succirubri Cabones	Charcoal from *Erythrophleum succirubrum* Gagnep.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๑๘๓	ซิก	เปลือกต้น	Albiziae Lebbeck Cortex	*Albizia lebbeck* (L.) Benth.
๑๘๔	ดอกคำ/คำไทย	ดอก	Bixae Orellanae Flos	*Bixa orellana* L.
๑๘๕	ดอกจันทน์	เยื่อหุ้มเมล็ด	Myristicae Fragrantis Arillus	*Myristica fragrans* Houtt.
๑๘๖	ดองดึง	หัว	Gloriosae Superbae Rhizoma	*Gloriosa superba* L.
๑๘๗	ดีงูต้น	ใบ	Picrasmae Javanicae Folium	*Picrasma javanica* Blume
๑๘๘	ดีปลี	ช่อผล*	Piperis Retrofracti Fructus	*Piper retrofractum* Vahl
๑๘๙	ดีปลี	ใบ	Piperis Retrofracti Folium	*Piper retrofractum* Vahl
๑๙๐	ดีหมีต้น	ผล	Acalyphae Spiciflorae Fructus	*Acalypha spiciflora* Burm.f.
๑๙๑	ดูกใส/ขันทองพยาบาท/ช้าหมอง	แก่น*	Suregadae Multiflorae Lignum	*Suregada multiflora* (A.Juss.) Baill.
๑๙๒	ดูกใส/ขันทองพยาบาท/ช้าหมอง	ราก*	Suregadae Multiflorae Radix	*Suregada multiflora* (A.Juss.) Baill.
๑๙๓	ดูกหิน/มะดูก	แก่น	Siphonodonis Celastrinei Lignum	*Siphonodon celastrineus* Griff.
๑๙๔	ดูกหิน/มะดูก	ราก*	Siphonodonis Celastrinei Radix	*Siphonodon celastrineus* Griff.
๑๙๕	โดไม่รู้ล้ม	ทั้งต้น	Elephantopi Scaberis Herba	*Elephantopus scaber* L.
๑๙๖	ตองแตก	ราก*	Baliospermi Solanifolii Radix	*Baliospermum solanifolium* (Burm.) Suresh
๑๙๗	ตองแตก	ใบ	Baliospermi Solanifolii Folium	*Baliospermum solanifolium* (Burm.) Suresh
๑๙๘	ตะโกนา	เปลือกต้น	Diospyrotis Rhodocalycis Cortex	*Diospyros rhodocalyx* Kurz
๑๙๙	ตะเคียน	ยาง (ชัน)	Hopeae Odoratae Resina	*Hopea odorata* Roxb.
๒๐๐	ตะขบหนาม	ใบ	Flacourtiae Indicae Folium	*Flacourtia indica* (Burm.f.) Merr.
๒๐๑	ตะไคร้	เหง้าและกาบใบ	Cymbopogonis Citrati Rhizoma et Folium Laminae	*Cymbopogon citratus* (DC.) Stapf
๒๐๒	ตะไคร้หอม	เหง้าและก้านใบ	Cymbopogonis Nardi Rhizoma et Folium Laminae	*Cymbopogon nardus* (L.) Rendle
๒๐๓	ตะไคร้หางนาค/ไคร้หางนาค	ทั้งต้น	Phyllanthi Taxodiifolii Herba	*Phyllanthus taxodiifolius* Beille
๒๐๔	ตะลุ่มนก/กำแพงเจ็ดชั้น	เถา*	Salaciae Chinensis Caulis	*Salacia chinensis* L.
๒๐๕	ตะลุ่มนก/กำแพงเจ็ดชั้น	ใบ	Salaciae Chinensis Folium	*Salacia chinensis* L.
๒๐๖	ตานขโมย	ราก	Apostasiae Nudae Radix	*Apostasia nuda* R.Br.
๒๐๗	ตานดำ	ราก	Diospyrotis Montanae Radix	*Diospyros montana* Roxb.
๒๐๘	ตานเสี้ยน	ราก	Xantolidis Siamensis Radix	*Xantolis siamensis* (H.R.Fletcher) P.Royen

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๒๐๙	ตานหม่อน	ใบ*	Tarlmouniae Ellipticae Folium	*Tarlmounia elliptica* (DC.) H.Rob., S.C.Keeley, Skvarla & R.Chan
๒๑๐	ตานหม่อน	ราก	Tarlmouniae Ellipticae Radix	*Tarlmounia elliptica* (DC.) H.Rob., S.C.Keeley, Skvarla & R.Chan
๒๑๑	ตาล/ตาลโตนด	ราก	Borassi Flabelliferis Radix	*Borassus flabellifer* L.
๒๑๒	ตูดหมูตูดหมา	ใบ	Paederiae Foetidae Folium	*Paederia foetida* L.
๒๑๓	ตำลึง	ใบ*	Cocciniae Grandis Folium	*Coccinia grandis* (L.) Voigt
๒๑๔	ตำลึง	เถา	Cocciniae Grandis Caulis	*Coccinia grandis* (L.) Voigt
๒๑๕	ตำลึงตัวผู้	ใบ	Cocciniae Grandis Folium	*Coccinia grandis* (L.) Voigt
๒๑๖	เตยหอม	ใบ	Pandani Amaryllifolii Folium	*Pandanus amaryllifolius* Roxb.
๒๑๗	เต่าเกียด	หัว	Homalomenae Aromaticae Rhizoma	*Homalomena aromatica* (Spreng.) Schott
๒๑๘	ถั่วพู	ราก	Psophocarpi Tetragonolobi Radix	*Psophocarpus tetragonolobus* (L.) DC.
๒๑๙	เถาคัน/เถาคันแดง	ใบ	Parthenocissi Quinquefoliae Folium	*Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch.
๒๒๐	เถาวัลย์แดง	ใบ	Ichnocarpi Frutescentis Folium	*Ichnocarpus frutescens* (L.) W.T.Aiton
๒๒๑	เถาวัลย์เปรียง	เถา	Solorii Scandenidis Caulis	*Solori scandens* (Roxb.) Sirich. & Adema
๒๒๒	เถาวัลย์เหล็ก	เถา*	Ventilaginis Denticulatae Caulis	*Ventilago denticulata* Willd.
๒๒๓	เถาวัลย์เหล็ก	ทั้ง ๕	Ventilaginis Denticulatae Herba	*Ventilago denticulata* Willd.
๒๒๔	ทนดี	ราก	Baliospermi Solanifolii Radix	*Baliospermum solanifolium* (Burm.) Suresh
๒๒๕	ทรงบาดาล	ทั้งต้น	Sennae Surattensis Herba	*Senna surattensis* (Burm.f.) H.S.Irwin & Barneby
๒๒๖	ทองเครือ/กวาวเครือแดง	หัว	Buteae Superbae Radix	*Butea superba* Roxb. ex Willd.
๒๒๗	ทองพันชั่ง	ทั้งต้น*	Rhinacanthi Nasuti Herba	*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz
๒๒๘	ทองพันชั่ง	ใบ	Rhinacanthi Nasuti Folium	*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz
๒๒๙	ทองพันชั่ง	ราก	Rhinacanthi Nasuti Radix	*Rhinacanthus nasutus* (L.) Kurz
๒๓๐	ทองหลางน้ำ	เปลือกต้น*	Erythrinae Fuscae Cortex	*Erythrina fusca* Lour.
๒๓๑	ทองหลางน้ำ	ราก	Erythrinae Fuscae Radix	*Erythrina fusca* Lour.
๒๓๒	ทองหลางใบมน	เปลือกต้น*	Erythrinae Suberosae Cortex	*Erythrina suberosa* Roxb.
๒๓๓	ทองหลางใบมน	ใบ	Erythrinae Suberosae Folium	*Erythrina suberosa* Roxb.
๒๓๔	ทับทิม	ใบ*	Punicae Granati Folium	*Punica granatum* L.
๒๓๕	ทับทิม	ผล	Punicae Granati Fructus	*Punica granatum* L.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๒๓๖	ทิ้งถ่อน	เปลือกต้น	Albiziae Procerae Cortex	*Albizia procera* (Roxb.) Benth.
๒๓๗	เทพทาโร	แก่น	Cinnamomi Parthenoxylonis Lignum	*Cinnamomum parthenoxylon* (Jack) Meisn.
๒๓๘	เทียนกิ่ง	ใบ	Lawsoniae Folium	*Lawsonia inermis* L.
๒๓๙	เทียนเกล็ดหอย	เมล็ด	Plantaginis Ovatae Semen	*Plantago ovata* Forssk.
๒๔๐	เทียนแกลบ	ผล	Foeniculi Vulgare Fructus	*Foeniculum vulgare* Mill.
๒๔๑	เทียนขาว	ผล	Cumini Cymini Fructus	*Cuminum cyminum* L.
๒๔๒	เทียนข้าวเปลือก	ผล	Foeniculi Dulcis Fructus	*Foeniculum vulgare* Mill.
๒๔๓	เทียนดำ	เมล็ด	Nigellae Sativae Semen	*Nigella sativa* L.
๒๔๔	เทียนแดง	เมล็ด	Lepidii Sativi Semen	*Lepidium sativum* L.
๒๔๕	เทียนต้น	ทั้ง ๕	Impatiens Balsaminae Herba	*Impatiens balsamina* L.
๒๔๖	เทียนตากบ	ผล	Cari Carvi Fructus	*Carum carvi* L.
๒๔๗	เทียนตาตั๊กแตน	ผล	Anethi Graveolens Fructus	*Anethum graveolens* L.
๒๔๘	เทียนเยาวพาณี	ผล	Trachyspermi Ammi Fructus	*Trachyspermum ammi* (L.) Sprague
๒๔๙	เทียนสัตตบุษย์	ผล	Pimpinellae Anisi Fructus	*Pimpinella anisum* L.
๒๕๐	ไทรย้อย	รากอากาศ	Fici Benjaminae Aeroradix	*Ficus benjamina* L.
๒๕๑	น้อยหน่า	ราก	Annonae Squamosae Radix	*Annona squamosa* L.
๒๕๒	น้ำใจใคร่	ราก	Olacis Scandenidis Radix	*Olax scandens* Roxb.
๒๕๓	น้ำเต้า	ใบ	Lagenariae Sicerariae Folium	*Lagenaria siceraria* (Molina) Standl.
๒๕๔	น้ำนมราชสีห์	ส่วนเหนือดิน*	Euphorbiae Hirtae Herba	*Euphorbia hirta* L.
๒๕๕	น้ำนมราชสีห์	ราก	Euphorbiae Hirtae Radix	*Euphorbia hirta* L.
๒๕๖	น้ำมันงา	น้ำมันระเหยยากที่บีบได้จากเมล็ด	Sesami Oleum	*Sesamum indicum* L.
๒๕๗	น้ำมันมะพร้าว	น้ำมันระเหยยากที่บีบได้จากเนื้อในเมล็ด	Cocoes Oleum	*Cocos nucifera* L.
๒๕๘	น้ำมันยางนา	บัลซัม	Dipterocarpi Balsamum	*Dipterocarpus alatus* Roxb. ex G.Don
๒๕๙	น้ำมันสน	น้ำมัน	Pini Oleum	*Pinus* spp.
๒๖๐	น้ำอ้อย	น้ำคั้น	Sacchari Officinari Sucus	*Saccharum officinarum* L.
๒๖๑	เนระพูสี	เหง้า	Pteridrysis Syrmaticae Rhizoma	*Pteridrys syrmatica* (Willd.) C.Chr. & Ching
๒๖๒	บ๊วย	เนื้อผล	Pruni Mumes Mesocarpium	*Prunus mume* (Siebold) Siebold & Zucc.
๒๖๓	บอนแดง	หัว	Colocasiae Esculentae Cormus	*Colocasia esculenta* (L.) Schott

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๒๖๔	บอระเพ็ด	เถา*	Tinosporae Crispae Caulis	*Tinospora crispa* (L.) Hook. f. & Thomson
๒๖๕	บอระเพ็ด	ใบ	Tinosporae Crispae Folium	*Tinospora crispa* (L.) Hook. f. & Thomson
๒๖๖	บัว	ดอก*	Nelumbinis Flos	*Nelumbo nucifera* Gaertn.
๒๖๗	บัว	ราก	Nelumbinis Radix	*Nelumbo nucifera* Gaertn.
๒๖๘	บัวเกราะ	เมล็ด	Nelumbinis Semen	*Nelumbo nucifera* Gaertn.
๒๖๙	บัวขม	ดอก*	Nymphaeae Pubescentis Flos	*Nymphaea pubescens* Willd.
๒๗๐	บัวขม	หัว	Nymphaeae Pubescentis Rhizoma	*Nymphaea pubescens* Willd.
๒๗๑	บัวขาว	ดอก	Nymphaeae Alba Flos	*Nymphaea ampla* (Salisb.) DC.
๒๗๒	บัวจงกลนี	ดอก	Chongkonni Flos	*Nymphaea pubescens* Willd.
๒๗๓	บัวแดง	ดอก	Nymphaeae Loti Flos	*Nymphaea lotus* L.
๒๗๔	บัวนิลุบล	ดอก	Nilubon Flos	*Nymphaea nouchali* Burm.f.
๒๗๕	บัวเผื่อน	ดอก*	Buaphuen Flos	*Nymphaea nouchali* Burm.f.
๒๗๖	บัวเผื่อน	หัว	Buaphuen Rhizoma	*Nymphaea nouchali* Burm.f.
๒๗๗	บัวลินจง	ดอก	Linchong Flos	*Nymphaea* spp.
๒๗๘	บัวสัตตบรรณ	ดอก	Nymphaeae Rubrae Flos	*Nymphaea rubra* Roxb. ex Andrews
๒๗๙	บัวสัตตบุษย์	ดอก	Nelumbinis Alba Flos	*Nelumbo nucifera* Gaertn.
๒๘๐	บัวหลวง	เกสรเพศผู้*	Nelumbinis Stamen	*Nelumbo nucifera* Gaertn.
๒๘๑	บัวหลวง	ทั้ง ๕	Nelumbinis Herba	*Nelumbo nucifera* Gaertn.
๒๘๒	บานเย็นขาว	ราก	Mirabilidis Jalapae Rhizoma	*Mirabilis jalapa* L.
๒๘๓	บุก	หัว	Amorphophalli Paeoniifolii Cormus	*Amorphophallus paeoniifolius* (Dennst.) Nicolson
๒๘๔	บุกคางคก	หัว	Amorphophalli Paeoniifolii Cormus	*Amorphophallus paeoniifolius* (Dennst.) Nicolson
๒๘๕	บุกรอ	หัว	Amorphophalli Saraburiensis Cormus	*Amorphophallus saraburensis* Gagnep.
๒๘๖	บุนนาค	ดอก*	Mesuae Ferreae Flos	*Mesua ferrea* L.
๒๘๗	บุนนาค	แก่น	Mesuae Ferreae Lignum	*Mesua ferrea* L.
๒๘๘	เบญกานี	ปุ่มหูด	Querci Infectoriae Galla	*Quercus infectoria* G. Olivie
๒๘๙	ใบกระวาน	ใบ	Lauri Nobilidis Folium	*Laurus nobilis* L.
๒๙๐	ใบเงิน	ใบ	Graptophylli Picti Folium	*Graptophyllum pictum* (L.) Griff.
๒๙๑	ใบทอง	ใบ	Graptophylli Picti Folium	*Graptophyllum pictum* (L.) Griff.
๒๙๒	ประคำไก่/มะคำไก่	ใบ*	Putranjivae Roxburghii Folium	*Putranjiva roxburghii* Wall.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๒๙๓	ประคำไก่/มะคำไก่	เปลือกต้น	Putranjivae Roxburghii Cortex	*Putranjiva roxburghii* Wall.
๒๙๔	ประดู่	แก่น	Pterocarpi Macrocarpi Lignum	*Pterocarpus macrocarpus* Kurz
๒๙๕	ปลาไหลเผือก	ราก*	Eurycomae Longifoliae Radix	*Eurycoma longifolia* Jack
๒๙๖	ปลาไหลเผือก	เปลือกต้น	Eurycomae Longifoliae Cortex	*Eurycoma longifolia* Jack
๒๙๗	ปีบ	เปลือกต้น	Millingtoniae Hortensis Cortex	*Millingtonia hortensis* L.f.
๒๙๘	ปีบ	ใบ*	Millingtoniae Hortensis Folium	*Millingtonia hortensis* L.f.
๒๙๙	เปราะหอม	เหง้า*	Kaempferiae Galangae Rhizoma	*Kaempferia galanga* L.
๓๐๐	เปราะหอม	ใบ	Kaempferiae Galangae Folium	*Kaempferia galanga* L.
๓๐๑	เปล้าน้อย	ราก*	Crotonis Stellatopilosi Radix	*Croton stellatopilosus* H. Ohba
๓๐๒	เปล้าน้อย	ใบ	Crotonis Stellatopilosi Folium	*Croton stellatopilosus* H. Ohba
๓๐๓	เปล้าใหญ่	ราก	Crotonis Persimilidis Radix	*Croton persimilis* Müll. Arg.
๓๐๔	ผักกระโฉม	ใบ	Limnophilae Rugosae Folium	*Limnophila rugosa* (Roth) Merr.
๓๐๕	ผักขวง	ใบ	Glini Oppositifolii Folium	*Glinus oppositifolius* (L.) Aug.DC.
๓๐๖	ผักโขมหิน	ทั้งต้น*	Boerhaviae Diffusae Herba	*Boerhavia diffusa* L.
๓๐๗	ผักคราด	ทั้งต้น*	Spilanthis Acmellae Herba	*Spilanthes acmella* (L.) L.
๓๐๘	ผักคราด	ดอก	Spilanthis Acmellae Flos	*Spilanthes acmella* (L.) L.
๓๐๙	ผักคราด	ใบ	Spilanthis Acmellae Folium	*Spilanthes acmella* (L.) L.
๓๑๐	ผักบุ้งร้วม	ใบ	Ipomoeae Cairicae Folium	*Ipomoea cairica* var. *indica* Hallier f.
๓๑๑	ผักเบี้ยใหญ่	ทั้งต้น	Portulacae Oleraceae Herba	*Portulaca oleracea* L.
๓๑๒	ผักเป็ดแดง	ทั้งต้น	Alternantherae Bettzickianae Herba	*Alternanthera bettzickiana* (Regel) G. Nicholson
๓๑๓	ผักแพวแดง	ทั้งต้น	Arnebiae Euchromae Herba	*Arnebia euchroma* (Royle ex Benth.) I.M.Johnst.
๓๑๔	ผักเสี้ยนไทย	ทั้งต้น*	Cleomes Gynandrae Herba	*Cleome gynandra* L.
๓๑๕	ผักเสี้ยนไทย	ใบ	Cleomes Gynandrae Folium	*Cleome gynandra* L.
๓๑๖	ผักเสี้ยนผี	ทั้งต้น*	Cleomes Viscosae Herba	*Cleome viscosa* L.
๓๑๗	ผักเสี้ยนผี	ใบ	Cleomes Viscosae Folium	*Cleome viscosa* L.
๓๑๘	ผักหวาน/ ผักหวานบ้าน	ใบ*	Breyniae Vitis-idaeae Folium	*Breynia vitis-idaea* (Burm.f.) C.E.C.Fisch.
๓๑๙	ผักหวาน/ ผักหวานบ้าน	ทั้งต้น	Breyniae Vitis-idaeae Herba	*Breynia vitis-idaea* (Burm.f.) C.E.C.Fisch.
๓๒๐	ไผ่ป่า	ใบ*	Bambusae Bambotis Folium	*Bambusa bambos* (L.) Voss
๓๒๑	ไผ่ป่า	ตาไม้ (กิ่ง)	Bambusae Bambotis Gnarl	*Bambusa bambos* (L.) Voss

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๓๒๒	ไผ่รวก	ราก	Thyrsostachyos Siamensis Radix	*Thyrsostachys siamensis* Gamble
๓๒๓	ไผ่สีสุก	ผิวเปลือกต้น	Bambusae Blumeanae Cortex	*Bambusa blumeana* Schult. f.
๓๒๔	ฝาง	แก่น	Sappan Lignum	*Caesalpinia sappan* L.
๓๒๕	ฝางเสน	แก่น	Sappan Lignum	*Caesalpinia sappan* L.
๓๒๖	ฝ้ายแดง	ใบ	Gossypii Arborei Folium	*Gossypium arboreum* L.
๓๒๗	ฝ้ายเทศ	ใบ	Gossypii Herbacei Folium	*Gossypium herbaceum* L.
๓๒๘	ฝ้ายผี	ใบ	Abelmoschi Moschati Folium	*Abelmoschus moschatus* Medik.
๓๒๙	ฝิ่นต้น	เปลือกต้น	Jatrophae Multifidae Cortex	*Jatropha multifida* L.
๓๓๐	แฝกหอม	ราก	Chrysopogonis Zizanioidis Radix	*Chrysopogon zizanioides* (L.) Roberty
๓๓๑	พญามือเหล็ก	เนื้อไม้*	Strychnotis Lucidae Lignum, Strychnotis Ignatii Lignum	*Strychnos lucida* R. Br., *S. ignatii* P.J. Bergius
๓๓๒	พญามือเหล็ก	ทั้ง ๕	Strychnotis Lucidae Herba, Strychnotis Ignatii Herba	*Strychnos lucida* R. Br., *S. ignatii* P.J. Bergius
๓๓๓	พญารากขาว	ราก	Albiziae Lucidioris Radix	*Albizia lucidior* (Steud.) I.C. Nielson ex H.Hara
๓๓๔	พรมมิ	ทั้งต้น*	Bacopae Herba	*Bacopa monnieri* (L.) Wettst.
๓๓๕	พรมมิ	ราก	Bacopae Radix	*Bacopa monnieri* (L.) Wettst.
๓๓๖	พริกเทศ	ผล	Galangae Fructus	*Alpinia galanga* (L.) Willd.
๓๓๗	พริกไทย	ผล*	Piperis Nigri Fructus	*Piper nigrum* L.
๓๓๘	พริกไทย	เถา	Piperis Nigri Caulis	*Piper nigrum* L.
๓๓๙	พริกไทยล่อน/ พริกล่อน	เมล็ด	Piperis Nigri Semen	*Piper nigrum* L.
๓๔๐	พริกหอม	เมล็ด	Zanthoxyli Piperiti Fructus	*Zanthoxylum piperitum* (L.) DC.
๓๔๑	พริกหาง	ผล	Piperis Cubebae Fructus	*Piper cubeba* L.f.
๓๔๒	พลับพลึง	ใบ	Crini Asiatici Folium	*Crinum asiaticum* L.
๓๔๓	พลูแก	ใบ	Piperis Wallichii Folium	*Piper wallichii* (Miq.) Hand.-Mazz.
๓๔๔	พิกุล	ดอก	Mimusopsis Elengi Flos	*Mimusops elengi* L.
๓๔๕	พิมเสนต้น	ใบ	Pogostemonis Folium	*Pogostemon cablin* (Blanco) Benth.
๓๔๖	พิลังกาสา	ผล*	Ardisiae Ellipticae Fructus	*Ardisia elliptica* Thunb.
๓๔๗	พิลังกาสา	ใบ	Ardisiae Ellipticae Folium	*Ardisia elliptica* Thunb.
๓๔๘	พิษนาศน์	ราก	Sophorae Exiguae Rhizoma	*Sophora exigua* Craib
๓๔๙	พุงดอ	ใบ	Azimae Samentosae Folium	*Azima sarmentosa* (Blume) Benth. & Hook.f.
๓๕๐	พุงดอ	ราก*	Azimae Samentosae Radix	*Azima sarmentosa* (Blume) Benth. & Hook.f.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๓๕๑	พุทรา	ใบ*	Ziziphi Mauritianae Folium	*Ziziphus mauritiana* Lam.
๓๕๒	พุทรา	ราก	Ziziphi Mauritianae Radix	*Ziziphus mauritiana* Lam.
๓๕๓	พุมเรียงบ้าน	ราก	Lepisanthis Fruticosae Radix	*Lepisanthes fruticosa* (Roxb.) Leenh.
๓๕๔	พุมเรียงป่า	ราก	Lepisanthis Amoenae Radix	*Lepisanthes amoena* (Hassk.) Leenh.
๓๕๕	เพกา	เปลือกต้น*	Oroxyli Indici Cortex	*Oroxylum indicum* (L.) Kurz
๓๕๖	เพกา	เปลือกฝัก	Oroxyli Indici Pericarpium	*Oroxylum indicum* (L.) Kurz
๓๕๗	เพชรสังฆาต	เถา	Cissi Quadrangularis Caulis	*Cissus quadrangularis* L.
๓๕๘	โพกพาย	เถา	Pachygones Dasycarpae Caulis	*Pachygone dasycarpa* Kurz
๓๕๙	โพคาน	เถา	Malloti Repandi Caulis	*Mallotus repandus* (Willd.) Müll. Arg.
๓๖๐	ไพล	เหง้า	Zingiberis Montani Rhizoma	*Zingiber montanum* (J.Koenig) Link ex A.Dietr.
๓๖๑	ฟักข้าว	ราก*	Momordicae Cochinchinensis Radix	*Momordica cochinchinensis* (Lour.) Spreng.
๓๖๒	ฟักข้าว	ใบ	Momordicae Cochinchinensis Folium	*Momordica cochinchinensis* (Lour.) Spreng.
๓๖๓	มดยอบ	ยางไม้	Commiphorae Myrrhae Resina	*Commiphora myrrha* (Nees) Engl.
๓๖๔	มวกขาว	เถา	Urceolae Laevigatae Caulis	*Urceola laevigata* (Juss.) D.J.Middleton & Livsh.
๓๖๕	มวกแดง	เถา	Urceolae Roseae Caulis	*Urceola rosea* (Hook. & Arn.) D.J. Middleton
๓๖๖	มหาสดำ	เหง้า	Cyatheae podophyllae Rhizoma	*Cyathea podophylla* (Hook.) Copel.
๓๖๗	มหาหิงคุ์/ หิงคุ์ยางโพ	ยางจากราก	Assafoetidae Gumi	*Ferula assa-foetida* L., *F. foetida* (Bunge) Regel
๓๖๘	มะกรูด	ผิวเปลือกผล*	Citri Hystricis Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus hystrix* DC.
๓๖๙	มะกรูด	ผล	Citri Hystricis Fructus	*Citrus hystrix* DC.
๓๗๐	มะกรูด	ราก	Citri Hystricis Radix	*Citrus hystrix* DC.
๓๗๑	มะกล่ำเครือ	ราก*	Abri Precatorii Radix	*Abrus precatorius* L.
๓๗๒	มะกล่ำเครือ	ใบ	Abri Precatorii Folium	*Abrus precatorius* L.
๓๗๓	มะกล่ำต้น	ราก*	Adenantherae Pavoninae Radix	*Adenanthera pavonina* L.
๓๗๔	มะกล่ำต้น	ใบ	Adenantherae Pavoninae Folium	*Adenanthera pavonina* L.
๓๗๕	มะกล่ำต้น	เปลือกต้น	Adenantherae Pavoninae Cortex	*Adenanthera pavonina* L.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๓๗๖	มะกล่ำใหญ่	เมล็ด	Adenantherae Pavoninae Fructus	*Adenanthera pavonina* L.
๓๗๗	มะกอก	เมล็ด	Spondiatis Pinnatae Semen	*Spondias pinnata* (L.f.) Kurz
๓๗๘	มะกอกป่า	เมล็ด	Spondiatis Pinnatae Semen	*Spondias pinnata* (L.f.) Kurz
๓๗๙	มะกา	ใบ	Brideliae Ovatae Folium	*Bridelia ovata* Decne.
๓๘๐	มะเกลือ	ใบ*	Diospyrotis Mollidis Folium	*Diospyros mollis* Griff.
๓๘๑	มะเกลือ	ราก	Diospyrotis Mollidis Radix	*Diospyros mollis* Griff.
๓๘๒	มะขาม	ใบ*	Tamarindi Folium	*Tamarindus indica* L.
๓๘๓	มะขาม	เนื้อในฝัก	Tamarindi Pulpa	*Tamarindus indica* L.
๓๘๔	มะขาม	เปลือกเมล็ด	Tamarindi Endocarpium	*Tamarindus indica* L.
๓๘๕	มะขามป้อม	ผล*	Phyllanthi Emblicae Fructus	*Phyllanthus emblica* L.
๓๘๖	มะขามป้อม	เนื้อผล	Phyllanthi Emblicae Pericarpium	*Phyllanthus emblica* L.
๓๘๗	มะขามป้อม	สารสกัดความเข้มข้น ๒๕%	Phyllanthi Emblicae Extractum	*Phyllanthus emblica* L.
๓๘๘	มะขามเปียก	เนื้อในฝัก	Tamarindi Pulpa	*Tamarindus indica* L.
๓๘๙	มะเขือขื่น	ราก*	Solani Aculeatissimi Radix	*Solanum aculeatissimum* Jacq.
๓๙๐	มะเขือขื่น	เมล็ด	Solani Aculeatissimi Semen	*Solanum aculeatissimum* Jacq.
๓๙๑	มะคำไก่/ประคำไก่	ใบ*	Putranjivae Roxburghii Folium	*Putranjiva roxburghii* Wall.
๓๙๒	มะคำไก่/ประคำไก่	เปลือกต้น	Putranjivae Roxburghii Cortex	*Putranjiva roxburghii* Wall.
๓๙๓	มะคำดีควาย/ประคำดีควาย	ผล*	Sapindi Trifoliati Fructus	*Sapindus trifoliatus* L.
๓๙๔	มะคำดีควาย/ประคำดีควาย	เปลือกผล	Sapindi Trifoliati Exocarpium	*Sapindus trifoliatus* L.
๓๙๕	มะงั่ว	ผิวเปลือกผล	Citri Medicae Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus medica* L.
๓๙๖	มะดัน	ใบ	Garciniae Schomburgkianae Folium	*Garcinia schomburgkiana* Pierre
๓๙๗	มะดูก/ดูกหิน	แก่น	Siphonodonis Celastrinei Lignum	*Siphonodon celastrineus* Griff.
๓๙๘	มะดูก/ดูกหิน	ราก*	Siphonodonis Celastrinei Radix	*Siphonodon celastrineus* Griff.
๓๙๙	มะเดื่ออุทุมพร	ราก*	Fici Racemosae Radix	*Ficus racemosa* L.
๔๐๐	มะเดื่ออุทุมพร	ใบ	Fici Racemosae Folium	*Ficus racemosa* L.
๔๐๑	มะตูม	ผลอ่อน*	Aegles Marmelotis Fructus	*Aegle marmelos* (L.) Corrêa

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๔๐๒	มะตูม	ใบ	Aegles Marmelotis Folium	*Aegle marmelos* (L.) Corrêa
๔๐๓	มะตูม	ผิวเปลือกผล	Aegles Marmelotis Pericarpium	*Aegle marmelos* (L.) Corrêa
๔๐๔	มะตูม	ราก	Aegles Marmelotis Radix	*Aegle marmelos* (L.) Corrêa
๔๐๕	มะตูม	เปลือกต้น	Aegles Marmelotis Cortex	*Aegle marmelos* (L.) Corrêa
๔๐๖	มะตูมนิ่ม	ผล*	Aegles Marmelotis Fructus	*Aegle marmelos* (L.) Corrêa
๔๐๗	มะตูมนิ่ม	ราก	Aegles Marmelotis Radix	*Aegle marmelos* (L.) Corrêa
๔๐๘	มะตูมบ้าน	ราก	Aegles Marmelotis Radix	*Aegle marmelos* (L.) Corrêa
๔๐๙	มะนาว	ผิวเปลือกผล	Citri x Aurantiifoliae Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus x aurantiifolia* (Christm.) Swingle
๔๑๐	มะนาว	ใบ	Citri x Aurantiifoliae Folium	*Citrus x aurantiifolia* (Christm.) Swingle
๔๑๑	มะนาว	ผลดอง	Citri x Aurantiifoliae Fructus	*Citrus x aurantiifolia* (Christm.) Swingle
๔๑๒	มะนาว	ราก*	Citri x Aurantiifoliae Radix	*Citrus x aurantiifolia* (Christm.) Swingle
๔๑๓	มะปรางหวาน	ราก	Boueae Macrophyllae Radix	*Bouea macrophylla* Griff.
๔๑๔	มะพร้าว	กาก (เนื้อในผลหลังคั้นกะทิ)	Cocotis Nuciferae Endospermum	*Cocos nucifera* L.
๔๑๕	มะพร้าว	ราก*	Cocotis Nuciferae Radix	*Cocos nucifera* L.
๔๑๖	มะพร้าวไฟ	เนื้อมะพร้าว*	Cocotis Nuciferae Endospermum	*Cocos nucifera* L.
๔๑๗	มะพร้าวไฟ	น้ำและเนื้อผล	Cocotis Nuciferae Semen	*Cocos nucifera* L.
๔๑๘	มะพร้าวไฟ	กะลา	Cocotis Nuciferae Lolica	*Cocos nucifera* L.
๔๑๙	มะเฟือง	ใบ	Averrhoae Carambolae Folium	*Averrhoa carambola* L.
๔๒๐	มะไฟเดือนห้า	ราก	Asclepiadis Curassavicae Radix	*Asclepias curassavica* L.
๔๒๑	มะยม	ใบ	Phyllanthi Acidi Folium	*Phyllanthus acidus* (L.) Skeels
๔๒๒	มะยมผี (ผักหวานป่า)	ใบ	Melienthae Suavidis Folium	*Melientha suavis* Pierre
๔๒๓	มะระ	ใบ	Momordicae Charantiae Folium	*Momordica charantia* L.
๔๒๔	มะระขี้นก	ใบ	Momordicae Charantiae Folium	*Momordica charantia* L.
๔๒๕	มะรุม	เปลือกต้น*	Moringae Oleiferae Cortex	*Moringa oleifera* Lam.
๔๒๖	มะรุม	ฝัก	Moringae Oleiferae Fructus	*Moringa oleifera* Lam.
๔๒๗	มะรุม	ราก	Moringae Oleiferae Radix	*Moringa oleifera* Lam.
๔๒๘	มะลิ	ดอก	Jasmini Sambaci Flos	*Jasminum sambac* (L.) Aiton
๔๒๙	มะแว้งเครือ	ผล*	Solani Trilobati Fructus	*Solanum trilobatum* L.
๔๓๐	มะแว้งเครือ	ราก	Solani Trilobati Radix	*Solanum trilobatum* L.
๔๓๑	มะแว้งต้น	ผล*	Solani Violacei Fructus	*Solanum violaceum* Ortega
๔๓๒	มะแว้งต้น	ราก	Solani Violacei Radix	*Solanum violaceum* Ortega

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๔๓๓	มะหาด	แก่น	Artocarpi Lacuchae Lignum	*Artocarpus lacucha* Buch.-Ham.
๔๓๔	มะอึก	ราก	Solani Stramoniifolii Radix	*Solanum stramoniifolium* Jacq.
๔๓๕	ม้ากระทืบโรง	เถา	Fici Foveolatae Caulis	*Ficus foveolata* (Wall. ex Miq.) Miq.
๔๓๖	มุยแดง	เปลือกต้น	Dioecrescidis Erythrocladae Cortex	*Dioecrescis erythroclada* (Kurz) Tirveng.
๔๓๗	เมล็ดพรรณผักกาด	เมล็ด	Brassicae Nigrae Semen	*Brassica nigra* (L.) W.D.J. Koch
๔๓๘	แมงลัก	ใบ*	Ocimi x Citriodori Folium	*Ocimum × citriodorum* Vis.
๔๓๙	แมงลัก	ทั้งต้น	Ocimi x Citriodori Herba	*Ocimum × citriodorum* Vis.
๔๔๐	แมงลัก	ราก	Ocimi x Citriodori Radix	*Ocimum × citriodorum* Vis.
๔๔๑	แมงลักคา	ใบ	Hyptidis Suaveolens Folium	*Hyptis suaveolens* (L.) Poit.
๔๔๒	โมกมัน	เปลือกต้น	Wrightiae Arboreae Cortex	*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.
๔๔๓	โมกหลวง	เปลือกต้น	Holarrhenae Pubescentis Cortex	*Holarrhena pubescens* Wall. ex G. Don
๔๔๔	ไม้เท้ายายม่อม	ราก*	Clerodendri Indici Radix	*Clerodendrum indicum* (L.) Kuntze
๔๔๕	ไม้เท้ายายม่อม	ใบ	Clerodendri Indici Folium	*Clerodendrum indicum* (L.) Kuntze
๔๔๖	ยั้ง	หัว	Smilacis Ovalifoliae Rhizoma	*Smilax ovalifolia* Roxb. ex D.Don
๔๔๗	ยาดำ	ยางจากใบ	Aloin Preparata	*Aloe vera* (L.) Burm. f., *A. ferox* Mill.
๔๔๘	ย่านาง	ราก*	Tiliacorae Triandrae Radix	*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels
๔๔๙	ย่านาง	ใบ	Tiliacorae Triandrae Folium	*Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels
๔๕๐	ยาสูบ	ใบ	Nicotianae Tabaci Folium	*Nicotiana tabacum* L.
๔๕๑	ยิงสม	ราก	Panacis Ginseng Radix	*Panax ginseng* C.A. Mey.
๔๕๒	ยี่สุ่น	ดอก	Rosae x Damascenae Flos	*Rosa × damascena* Herrm.
๔๕๓	รงทอง	ยางจากต้น	Gambogia Resina	*Garcinia hanburyi* Hook.f.
๔๕๔	ระงับ/ระงับพิษ	ใบ*	Breyniae Glaucae Folium	*Breynia glauca* Craib
๔๕๕	ระงับ/ระงับพิษ	ราก	Breyniae Glaucae Radix	*Breynia glauca* Craib
๔๕๖	ระย่อม	ราก	Rauvolfiae Serpentinae Radix	*Rauvolfia serpentina* (L.) Benth. ex Kurz
๔๕๗	รัก	ใบ	Glutae Usitatae Folium	*Gluta usitata* (Wall.) Ding Hou
๔๕๘	รักขาว	ใบ	Cerberae Manghas Folium	*Cerbera manghas* L.
๔๕๙	รางแดง	เถา	Ventilaginis Denticulatae Caulis	*Ventilago denticulata* Willd.
๔๖๐	ราชดัด	ผล	Bruceae Fructus	*Brucea javanica* (L.) Merr.
๔๖๑	ราชพฤกษ์	เนื้อในฝัก*	Cassiae Javanicae Fructus	*Cassia javanica* L.
๔๖๒	ราชพฤกษ์	เปลือกต้น	Cassiae Javanicae Cortex	*Cassia javanica* L.
๔๖๓	เร่ว	เมล็ด	Wurfbainiae Uliginosae Semen	*Wurfbainia uliginosa* (J.Koenig) Giseke
๔๖๔	เร่วหอม	เมล็ด	Etlingerae Puniceae Semen	*Etlingera punicea* (Roxb.) R.M.Sm.
๔๖๕	โรกขาว	เปลือกต้น	Tamilnadiae Uliginosae Cortex	*Tamilnadia uliginosa* (Retz.) Tirveng. & Sastre

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๔๖๖	โรกแดง	เปลือกต้น	Dioecrescidis Erythrocladae Cortex	*Dioecrescis erythroclada* (Kurz) Tirveng.
๔๖๗	ละมุดสีดา	เมล็ด	Madhucae Esculentae Semen	*Madhuca esculenta* Fletcher
๔๖๘	ลำพัน/ลำพันแดง/ลำพันหางหมู	เหง้า	Enhali Acoroidis Rhizoma	*Enhalus acoroides* (L.f.) Royle
๔๖๙	ลำโพง	ราก*	Daturae Metelis Radix	*Datura metel* L.
๔๗๐	ลำโพง	ใบ	Daturae Metelis Folium	*Datura metel* L.
๔๗๑	ลำโพง	ผล	Daturae Metelis Fructus	*Datura metel* L.
๔๗๒	ลำโพงกาสลัก	ราก*	Daturae Metelis Radix	*Datura metel* L. var. *fastuosa* Danert.
๔๗๓	ลำโพงกาสลัก	ใบ	Daturae Metelis Folium	*Datura metel* L. var. *fastuosa* Danert.
๔๗๔	ลำโพงกาสลัก	ผล	Daturae Metelis Fructus	*Datura metel* L. var. *fastuosa* Danert.
๔๗๕	ลำโพงแดง	ผล	Daturae Metelis Fructus	*Datura metel* L. var. *fastuosa* Danert.
๔๗๖	ลิ้นเสือ	ทั้งต้น	Fici Pumilae Herba	*Ficus pumila* L.
๔๗๗	ลูกจันทน์	เมล็ด	Myristicae Fragrantis Semen	*Myristica fragrans* Houtt.
๔๗๘	ลูกชีล้อม	ผล	Oenanthes Javanicae Fructus	*Oenanthe javanica* (Blume) DC.
๔๗๙	ลูกชีลา/ลูกผักชี	ผล	Coriandri Sativi Fructus	*Coriandrum sativum* L.
๔๘๐	ลูกซัด	เมล็ด	Trigonellae Semen	*Trigonella foenum-graecum* L.
๔๘๑	ลูกเอ็น	ผล	Cardamomi Fructus	*Elettaria cardamomum* (L.) Maton
๔๘๒	เล็บครุฑ	ใบ	Polysciatis Fruticosae Folium	*Polyscias fruticosa* (L.) Harms
๔๘๓	เล็บมือนาง	ราก	Combreti Indici Radix	*Combretum indicum* (L.) DeFilipps
๔๘๔	เลี่ยน	ใบ*	Meliae Azedarach Folium	*Melia azedarach* L.
๔๘๕	เลี่ยน	เปลือกและใบ	Meliae Azedarach Cortex et Folium	*Melia azedarach* L.
๔๘๖	โลดทะนง	ราก	Trigonostemonis Reidioidis Radix	*Trigonostemon reidioides* (Kurz) Craib
๔๘๗	โลด	เปลือกต้น	Aporosae Villasae Cortex	*Aporosa villosa* (Lindl.) Baill.
๔๘๘	ว่านกีบแรด	เหง้าและโคนก้านใบ	Angiopteridis Evectae Rhizoma	*Angiopteris evecta* (G.Forst.) Hoffm.
๔๘๙	ว่านชักมดลูก	เหง้า	Curcumae Comosae Rhizoma	*Curcuma comosa* Roxb.
๔๙๐	ว่านน้ำ	เหง้า*	Acori Calami Rhizoma	*Acorus calamus* L.
๔๙๑	ว่านน้ำ	ใบ	Acori Calami Folium	*Acorus calamus* L.
๔๙๒	ว่านนางคำ	เหง้า	Curcumae Aromaticae Rhizoma	*Curcuma aromatica* Salisb.
๔๙๓	ว่านเปราะ	เหง้า	Kaempferiae Galangae Rhizoma	*Kaempferia galanga* L.
๔๙๔	ว่านมหาเมฆ	เหง้า	Curcumae Aeruginosae Rhizoma	*Curcuma aeruginosa* Roxb.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๔๙๕	ว่านร่อนทอง	เหง้า	Ludisiae Discoloris Rhizoma	*Ludisia discolor* (Ker Gawl.) Blume
๔๙๖	ว่านหางช้าง	ใบ	Iridis Domesticae Folium	*Iris domestica* (L.) Goldblatt & Mabb.
๔๙๗	ว่านหางช้าง	ราก*	Iridis Domesticae Radix	*Iris domestica* (L.) Goldblatt & Mabb.
๔๙๘	สน	แก่น	Pini Merkusii Lignum, Pini Kesiyae Lignum	*P. merkusii* Jungh. & de Vriese, *P. kesiya* Royle ex Gordon
๔๙๙	สน	ยางไม้	Pini Resina	*Pinus merkusii* Jungh. & de Vriese, *P. kesiya* Royle ex Gordon
๕๐๐	สนเทศ	แก่น	Platycladi Orientalidis Lignum	*Platycladus orientalis* (L.) Franco
๕๐๑	สนุ่น/สนุ่นน้ำ	เปลือกต้น	Salicis Tetraspermae Cortex	*Salix tetrasperma* Roxb.
๕๐๒	ส้มกุ้ง/ส้มกุ้งใหญ่	ราก	Ampelocissi Martinii Radix	*Ampelocissus martini* Planch.
๕๐๓	ส้มกุ้งน้อย	ราก	Grewiae Sinuatae Radix	*Grewia sinuata* Wall. ex Mast.
๕๐๔	ส้มกุ้งใหญ่/ส้มกุ้ง	ราก	Ampelocissi Martinii Radix	*Ampelocissus martini* Planch.
๕๐๕	ส้มเขียวหวาน	ผิวเปลือกผล	Citri Reticulatae Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus reticulata* Blanco
๕๐๖	ส้มจีน	ผิวเปลือกผล	Citri x Aurantii Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus x aurantium* L.
๕๐๗	ส้มซ่า	ผิวเปลือกผล	Citri x Aurantii Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus x aurantium* L.
๕๐๘	ส้มตรังกานู	ผิวเปลือกผล	Citri x Aurantii Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus x aurantium* L.
๕๐๙	ส้มจุก	ผิวเปลือกผล	Citri Reticalatae Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus reticulata* Blanco
๕๑๐	ส้มป่อย	ใบ*	Senegaliae Rugatae Folium	*Senegalia rugata* (Lam.) Britton & Rose
๕๑๑	ส้มป่อย	ฝัก	Senegaliae Rugatae Fructus	*Senegalia rugata* (Lam.) Britton & Rose
๕๑๒	ส้มโอ	ผิวเปลือกผล	Citri Maximae Exocarpium et Mesocarpium	*Citrus maxima* (Burm.) Merr.
๕๑๓	สมอดีงู	ผล*	Terminaliae Citrinae Fructus	*Terminalia citrina* (Gaertn.) Roxb.
๕๑๔	สมอดีงู	เนื้อผล	Terminaliae Citrinae Pericarpium	*Terminalia citrina* (Gaertn.) Roxb.
๕๑๕	สมอทะเล	ผล*	Shirakiopsis Indicae Fructus	*Shirakiopsis indica* (Willd.) Esser
๕๑๖	สมอทะเล	เนื้อผล	Shirakiopsis Indicae Pericarpium	*Shirakiopsis indica* (Willd.) Esser
๕๑๗	สมอทะเล	ใบ	Shirakiopsis Indicae Folium	*Shirakiopsis indica* (Willd.) Esser

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๕๑๘	สมอเทศ	ผล*	Terminaliae Chebulae Fructus Importa	*Terminalia chebula* Retz.
๕๑๙	สมอเทศ	เนื้อผล	Terminaliae Chebulae Pericarpium Importa	*Terminalia chebula* Retz.
๕๒๐	สมอไทย	ผล*	Terminaliae Chebulae Fructus	*Terminalia chebula* Retz.
๕๒๑	สมอไทย	เนื้อผล	Terminaliae Chebulae Pericarpium	*Terminalia chebula* Retz.
๕๒๒	สมอไทย	เปลือกต้น	Terminaliae Chebulae Cortex	*Terminalia chebula* Retz.
๕๒๓	สมอน้ำ	เนื้อผล	Terminaliae Citrinae Pericarpium	*Terminalia citrina* (Gaertn.) Roxb.
๕๒๔	สมอฝ้ายเทศ	ผลอ่อน	Gossypii Herbacei Fructus	*Gossypium herbaceum* L.
๕๒๕	สมอพิเภก	ผล*	Terminaliae Belliricae Fructus	*Terminalia bellirica* (Gaertn.) Roxb.
๕๒๖	สมอพิเภก	เนื้อผล	Terminaliae Belliricae Pericarpium	*Terminalia bellirica* (Gaertn.) Roxb.
๕๒๗	สมอร่องแร่ง	เนื้อผล	Terminaliae Pericarpium	*Terminalia* sp.
๕๒๘	สมี	ใบ	Sesbaniae Folium	*Sesbania sesban* (L.) Merr.
๕๒๙	สมุลแว้ง	เปลือกต้น	Cinnamomi Bejolghotae Cortex	*Cinnamomum bejolghota* (Buch.-Ham.) Sweet
๕๓๐	สรรพพิษ/ สารพัดพิษ	ผล	Sophorae Tomentosae Fructus	*Sophora tomentosa* L.
๕๓๑	สลอด	เมล็ด*	Crotonis Tiglii Semen	*Croton tiglium* L.
๕๓๒	สลอด	ใบ	Crotonis Tiglii Folium	*Croton tiglium* L.
๕๓๓	สลอด	ราก	Crotonis Tiglii Radix	*Croton tiglium* L.
๕๓๔	สลัดได	ยางจากต้น	Euphorbiae Antiquori Latex	*Euphorbia antiquorum* L.
๕๓๕	สลัดได	ต้น	Euphorbiae Antiquori Lignum	*Euphorbia antiquorum* L.
๕๓๖	สวาด	ใบ	Caesalpiniae Bonducis Folium	*Caesalpinia bonduc* (L.) Roxb.
๕๓๗	สะแกแสง	ใบ	Canangae Brandisianae Folium	*Cananga brandisiana* (Pierre) Saff.
๕๓๘	สะค้าน	เถา*	Piperis Wallichii Caulis	*Piper wallichii* (Miq.) Hand.-Mazz.
๕๓๙	สะค้าน	ใบ	Piperis Wallichii Folium	*Piper wallichii* (Miq.) Hand.-Mazz.
๕๔๐	สะเดา	ใบ*	Azadirachtae Indicae Folium	*Azadirachta indica* A. Juss. var. *siamensis* Valeton
๕๔๑	สะเดา	ก้านใบ	Azadirachtae Indicae Petiolus	*Azadirachta indica* A. Juss. var. *siamensis* Valeton
๕๔๒	สะเดา	เปลือกต้น	Azadirachtae Indicae Cortex	*Azadirachta indica* A. Juss. var. *siamensis* Valeton

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๕๔๓	สะเดา	ดอก	Azadirachtae Indicae Flos	*Azadirachta indica* A. Juss. var. *siamensis* Valeton
๕๔๔	สะเดา	ราก	Azadirachtae Indicae Radix	*Azadirachta indica* A. Juss. var. *siamensis* Valeton
๕๔๕	สะเดาดิน	ราก	Glini Oppositifolii Radix	*Glinus oppositifolius* (L.) Aug.DC.
๕๔๖	สะบ้า	เนื้อในเมล็ด	Entadae Rheedeii Semen	*Entada rheedeii* Spreng.
๕๔๗	สะบ้ามอญ	เนื้อในเมล็ด	Entadae Rhaseoloidis Semen	*Entada phaseoloides* (L.) Merr.
๕๔๘	สะระแหน่	ทั้งต้น	Menthae Herba	*Mentha × villosa* Huds.
๕๔๙	สัก	แก่น	Tectonae Grandis Lignum	*Tectona grandis* L.f.
๕๕๐	สักขี	แก่น	Maclurae Cochinchinensis Lignum	*Maclura cochinchinensis* (Lour.) Corner
๕๕๑	สังกรณี	ราก	Barleriae Strigosae Radix	*Barleria strigosa* Willd.
๕๕๒	สัตบงกช	ดอก	Nelumbinis Flos	*Nelumbo nucifera* Gaertn.
๕๕๓	สันพร้านางแอ	เปลือกต้น	Caralliae Brachiatae Cortex	*Carallia brachiata* (Lour.) Merr.
๕๕๔	สันพร้ามอญ	ใบ	Justiciae Gendarussae Folium	*Justicia gendarussa* Burm.f.
๕๕๕	สันพร้าหอม	ใบ	Eupatorii Fortunei Folium	*Eupatorium fortunei* Turcz.
๕๕๖	สาบเสือ	ต้นและราก	Chromolaenae Odoratae Herba et Radix	*Chromolaena odorata* (L.) R.M.King & H.Rob.
๕๕๗	สามสิบ	ราก	Asparagi Racemosi Radix	*Asparagus racemosus* Willd.
๕๕๘	สารพัดพิษ/สรรพพิษ	ผล	Sophorae Tomentosae Fructus	*Sophora tomentosa* L.
๕๕๙	สารภี	ดอก	Mammeae Siamensis Flos	*Mammea siamensis* (Miq.) T. Anderson
๕๖๐	สำโรง	เปลือกต้น	Sterculiae Foetidae Cortex	*Sterculia foetida* L.
๕๖๑	สีเสียด/สีเสียดไทย	สิ่งสกัดจากแก่น	Catechi Extractum	*Senegalia catechu* (L.f.) P.J.H.Hurter & Mabb.
๕๖๒	สีเสียดเทศ	สิ่งสกัดจากใบและกิ่ง	Gambir Extractum	*Uncaria gambir* (W.Hunter) Roxb.
๕๖๓	สีเสียดไทย/สีเสียด	สิ่งสกัดจากแก่น	Catechi Extractum	*Senegalia catechu* (L.f.) P.J.H.Hurter & Mabb.
๕๖๔	สุรามฤต	แก่น	Cocculi Laurifoli Cortex	*Cocculus laurifolius* DC.
๕๖๕	เสนียด	ใบ*	Justiciae Adhatodae Folium	*Justicia adhatoda* L.
๕๖๖	เสนียด	ราก	Justiciae Adhatodae Radix	*Justicia adhatoda* L.
๕๖๗	แสมทะเล	แก่น	Avicenniae Marinae Lignum	*Avicennia marina* (Forssk.) Vierh.
๕๖๘	แสมสาร	แก่น	Sennae Garrettianae Lignum	*Senna garrettiana* (Craib) H.S. Irwin & Barneby
๕๖๙	หญ้าเกล็ดหอย	ทั้งต้น	Gronae Triflorae Herba	*Grona triflora* (L.) H. Ohashi & K.Ohashi

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามจำหน่ายเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๕๗๐	หญ้าคา	ราก	Imperatae Cylindricae Rhizoma	*Imperata cylindrica* (L.) P.Beauv.
๕๗๑	หญ้าชันกาด	หัว	Panici Rapensi Rhizoma	*Panicum repens* L.
๕๗๒	หญ้าไซ	ทั้งต้น	Leersiae Hexandrae Herba	*Leersia hexandra* Sw.
๕๗๓	หญ้าตีนนก	ทั้งต้น	Digitoriae Ciliaridis Herba	*Digitaria ciliaris* (Retz.) Koeler
๕๗๔	หญ้าใต้ใบ (ชนิดเขียว)	ทั้งต้น	Phyllanthi Urinariae Herba	*Phyllanthus urinaria* L.
๕๗๕	หญ้าน้ำดับไฟ	ทั้งต้น*	Lindenbergiae Philippensis Herba	*Lindenbergia philippensis* (Cham. & Schltdl.) Benth.
๕๗๖	หญ้าน้ำดับไฟ	ใบ	Lindenbergiae Philippensis Folium	*Lindenbergia philippensis* (Cham. & Schltdl.) Benth.
๕๗๗	หญ้าปากควาย	ทั้งต้น	Dactyloctenii Aegyptii Herba	*Dactyloctenium aegyptium* (L.) Willd.
๕๗๘	หญ้าฝรั่น	เกสรเพศเมีย	Croci Stigma	*Crocus sativus* L.
๕๗๙	หญ้าพันงูแดง	ราก	Cyathulae Prostratae Radix	*Cyathula prostrata* (L.) Blume
๕๘๐	หญ้าแพรก	ทั้งต้น	Cynodonis Dactylonis Herba	*Cynodon dactylon* (L.) Pers.
๕๘๑	หญ้ารังกา	ทั้งต้น	Cyperi Iriae Herba	*Cyperus iria* L.
๕๘๒	หญ้าหนวดแมว	ทั้งต้น	Orthosiphonis Herba	*Orthosiphon aristatus* (Blume) Miq.
๕๘๓	หนอนตายหยาก	หัว	Clitoriae Macrophyllae Radix	*Clitoria macrophylla* Wall. ex Benth.
๕๘๔	หนาด	ใบ*	Blumeae Balsamiferae Folium	*Blumea balsamifera* (L.) DC.
๕๘๕	หนาด	ราก	Blumeae Balsamiferae Radix	*Blumea balsamifera* (L.) DC.
๕๘๖	หนามเกี่ยวไก่	ใบ	Capparidis Sepiariae Folium	*Capparis sepiaria* L.
๕๘๗	หมาก	ขั้วก้านช่อผล	Arecae Catechi Pedunculatum	*Areca catechu* L.
๕๘๘	หมาก	ราก*	Arecae Catechi Radix	*Areca catechu* L.
๕๘๙	หมากผู้	ใบ	Cordylines Fruticosae Folium	*Cordyline fruticosa* (L.) A.Chev.
๕๙๐	หมากเมีย	ใบ	Cordylines Fruticosae Folium	*Cordyline fruticosa* (L.) A.Chev.
๕๙๑	หมากสง	เปลือกผล	Arecae Catechi Pericarpium	*Areca catechu* L.
๕๙๒	หล่อฮังก๊วย	ผล	Siraitiae Fructus	*Siraitia grosvenorii* (Swingle) C. Jeffrey ex A.M.Lu & Zhi Y.Zhang
๕๙๓	หว้า	เปลือกต้น	Syzygii Cuminii Cortex	*Syzygium cumini* (L.) Skeels
๕๙๔	หวายขม	ราก	Calami Viminalidis Radix	*Calamus viminalis* Willd.
๕๙๕	หวายตะค้า	เถา	Calami Caesii Caulis	*Calamus caesius* Blume
๕๙๖	หวายลิง	ราก	Flagellariae Indicae Radix	*Flagellaria indica* L.
๕๙๗	หอม	หัว	Allii Ascalonici Bulbus	*Allium ascalonicum* L.
๕๙๘	หอมแดง	หัว	Eleutherinae Bulbosae Bulbus	*Eleutherine bulbosa* (Mill.) Urb.
๕๙๙	หัวลิง	ทั้ง ๕	Sarcolobi Globosi Herba	*Sarcolobus globosus* Wall.
๖๐๐	หัสคุณ/หัสคุณไทย	ราก	Holarrhenae Curtisii Radix	*Holarrhena curtisii* King & Gamble

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

พืชวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๖๐๑	หัสคุณเทศ	ราก	Kleinhoviae Hospitae Radix	*Kleinhovia hospita* L.
๖๐๒	หัสคุณไทย/หัสคุณ	ราก	Holarrhenae Curtisii Radix	*Holarrhena curtisii* King & Gamble
๖๐๓	หัสดำเทศ	แก่น	Alsophilae Giganteae Lignum	*Alsophila gigantea* Wall. ex Hook.
๖๐๔	หางไหลแดง	เถา	Derridis Ellipticae Caulis	*Derris elliptica* (Wall.) Benth.
๖๐๕	หิงคุ์ยางโพ/มหาหิงคุ์	ยางจากราก	Assafoetidae Gumi	*Ferula assa-foetida* L., *F. foetida* (Bunge) Regel
๖๐๖	เหงือกปลาหมอ	ทั้งต้น	Acanthi Ebracteati Herba, Acanthi Illicifolii Herba	*Acanthus ebracteatus* Vahl, *Acanthus ilicifolius* L.
๖๐๗	เห็ดมูลโค	ทั้งต้น	Copelandiae Cyanescensidis Boletus	*Copelandia cyanescens* (Berk. & Broome) Singer
๖๐๘	เห็ดร่างแห	ทั้งต้น	Phalli Indusiati Boletus	*Phallus indusiatus* Vent.
๖๐๙	เหมือดคน	ราก	Scleropyri Pentandri Radix	*Scleropyrum pentandrum* (Dennst.) Mabb.
๖๑๐	แห้วไทย	หัว	Cyperi Esculenti Cormus	*Cyperus esculentus* L.
๖๑๑	แห้วหมู	เหง้า	Cyperi Rhizoma	*Cyperus rotundus* L.
๖๑๒	โหระพา	ใบ*	Ocimi Basilici Folium	*Ocimum basilicum* L.
๖๑๓	โหระพา	ผล	Ocimi Basilici Fructus	*Ocimum basilicum* L.
๖๑๔	โหราเดือยไก่	ราก	Aconiti Laterlis Radix Preparata	*Aconitum carmichaeli* Debeaux
๖๑๕	โหราท้าวสุนัข	ทั้งต้น	Balanophorae Abbreviatae Herba	*Balanophora abbreviata* Blume
๖๑๖	อบเชย/อบเชยไทย	เปลือกต้น	Cinnamomi Cortex	*Cinnamomum iners* (Reinw. ex Nees & T. Nees) Blume
๖๑๗	อบเชยญวน	เปลือกต้น	Cinnamomi Loureirii Cortex	*Cinnamomum loureiroi* Nees
๖๑๘	อบเชยเทศ	เปลือกต้น	Cinnamomi Veri Cortex	*Cinnamomum verum* J. Presl
๖๑๙	อบเชยไทย/อบเชย	เปลือกต้น	Cinnamomi Cortex	*Cinnamomum iners* (Reinw. ex Nees & T. Nees) Blume
๖๒๐	อังกาบ	ใบ	Barleriae Cristatae Folium	*Barleria cristata* L.
๖๒๑	อ้ายเหนียว	ราก	Pleurolobi Gangetici Radix	*Pleurolobus gangeticus* (L.) J. St.-Hil. ex H. Ohashi & K. Ohashi
๖๒๒	อุตพิด	หัว	Typhonii Trilobati Cormus	*Typhonium trilobatum* (L.) Schott
๖๒๓	เอื้องเพ็ดม้า	ทั้งต้น	Persicariae Chinensis Herba	*Persicaria chinensis* (L.) H. Gross

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สัตว์วัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ส่วนที่ใช้	ชื่อสามัญ / ชื่อละติน	ชื่อวิทยาศาสตร์
๑	ขี้ผึ้ง/ขี้ผึ้งแข็ง	-	beeswax	*Apis dorsata* Fabricius, *A. mellifera* Linnaeus
๒	ครั่ง	สารคัดหลั่งจากครั่งตัวผู้	Lacca Resina	*Laccifera chinensis* Mahdihassan
๓	ชะมด/ชะมดเช็ด	สารคัดหลั่งจากต่อมกลิ่น	Civetta	*Viverricula malaccensis* (Gmelin)
๔	ชะมดเชียง	สารคัดหลั่งจากต่อมกลิ่น	Moschus	*Moschus moschiferus* Linnaeus, *M. berezovskii* Flerov, *M. chrysogaster* (Hodgson), *M. fuscus* Li
๕	ดีงูเหลือม	ถุงน้ำดี	Pythonis Reticulati Fellis	*Python reticulatus* (Schneider)
๖	ดีวัว	ถุงน้ำดี	Botis Tauri Vesicae Fellis	*Bos taurus* Linnaeus
๗	เต่านา	หัว	Malayemidis Macrocephalae Caput	*Malayemys macrocephala* (Gray)
๘	น้ำผึ้ง	-	honey/mel	*Apis dorsata* Fabricius, *A. mellifera* Linnaeus
๙	น้ำมันปลา	น้ำมัน	fish oil/Piscis Oleum	fish oil from *Pangasianodon hypophthalmus*
๑๐	เบี้ยจั่น	เปลือกหอย	money cowrie	*Cypraea moneta* Linnaeus
๑๑	เบี้ยผู้	เปลือกหอย	walled cowrie	*Cypraea obvelata* Lammarck
๑๒	หอยขม	เปลือกหอย	viviparid snail	*Filopaludina cambodjensis* (Mabille & Le Mesle), *F. munensis* (Brandt), *F. martensi* (Frauenfeld)
๑๓	หอยแครง	เปลือกหอย	cockle	*Anadara granosa* Linnaeus
๑๔	อำพันทอง	น้ำกามของวาฬ	ambergris	*Physeter catodon* Linnaeus

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ธาตุวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ชื่อสามัญ	ชื่อทางเคมี / ชื่อวิทยาศาสตร์
๑	กระแจะตะนาว	Krachae powder	-
๒	การบูร	camphor	*d*-camphor, *dl*-camphor
๓	กำมะถัน/กำมะถันเหลือง/สุพรรณถัน	sulphur	sulphur
๔	เกล็ดสะระแหน่	menthol	*l*-menthol, *dl*-menthol
๕	เกลือ	sea salt	sodium chloride
๖	เกลือกะตัง	urea	urea
๗	เกลือฝ่อ	Fo salt	prepared sodium chloride
๘	เกลือพิก	Pik salt	prepared sodium chloride
๙	เกลือเม็ด	rock salt	crude sodium chloride
๑๐	เกลือวิก	Wik salt	prepared sodium chloride
๑๑	เกลือสมุทร	sea salt	sodium chloride
๑๒	เกลือสมุทรี	Samuttri salt	prepared sodium chloride
๑๓	เกลือสินเธาว์	Sintao salt	prepared sodium chloride
๑๔	เกลือสินเธาว์	rock salt	sodium chloride
๑๕	ขันฑสกร	precipitated nectar	-
๑๖	ข้าวหมาก	fermented glutinous rice	-
๑๗	จุณขี้เหล็ก	iron powder	ferric oxide
๑๘	จุนสี	chalcanthie	copper sulfate
๑๙	ดินคาวี	Kawi earth	impured silicon dioxide
๒๐	ดินประสิว	crude saltpetre	crude potassium nitrate
๒๑	ดินประสิวขาว	saltpetre	pure potassium nitrate
๒๒	ดินหมาร่า	Mara earth	impured silicon dioxide
๒๓	ดีเกลือ	Glauver's salt	sodium sulfate decahydrate
๒๔	ดีเกลือฝรั่ง	epsom salt	magnesium sulfate heptahydrate
๒๕	น้ำตาลกรวด	crystalline sugar	sucrose
๒๖	น้ำตาลโตนด	palmyra palm sugar	sucrose
๒๗	น้ำตาลทราย	table sugar	sucrose
๒๘	น้ำตาลทรายแดง	brown sugar	sucrose
๒๙	น้ำประสานทอง	borax	sodium borate
๓๐	น้ำปูนใส	limewater	saturated calcium hydroxide solution
๓๑	น้ำส้มสายชู	vinegar	acetic acid
๓๒	ปูนขาว	lime	calcium oxide

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ธาตุวัตถุ

ลำดับ	ชื่อตัวยา	ชื่อสามัญ	ชื่อทางเคมี / ชื่อวิทยาศาสตร์
๓๓	ปูนแดง	redlime	calcium oxide
๓๔	แป้งข้าวหมาก	fermented rice flour	-
๓๕	พิมเสน	Borneol camphor	*d*-borneol, *dl*-borneol
๓๖	สารส้ม	ammonium alum	hydrated aluminium ammonium sulfate
๓๗	สุพรรณถัน/กำมะถัน/กำมะถันเหลือง	sulphur	sulphur
๓๘	สุรา	liquor	ethyl alcohol
๓๙	หมึกหอม	prepared Chinese ink	-

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ภาคผนวก ๒
การเตรียมตัวยาก่อนใช้ปรุงยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ภาคผนวก ๒
การเตรียมตัวยาก่อนใช้ปรุงยา

ยาไทย หรือ **ยาแผนไทย** มักใช้เป็นยาตำรับ ซึ่งแต่ละตำรับประกอบด้วยตัวยาต่าง ๆ ในการเตรียมตัวยาเพื่อใช้ปรุงยาตามตำรับยานั้นมีความสำคัญมาก เนื่องจากตัวยาสมุนไพรหลายชนิดต้องผ่านกระบวนการบางอย่างก่อนที่แพทย์ปรุงยาจะนำมาใช้ปรุงยาได้ ทั้งนี้ เนื่องจากตัวยามีฤทธิ์แรงเกินไป ไม่สะอาด อาจมีการปนเปื้อนของเชื้อโรค มีปริมาณความชื้นมากเกินไป หรือมีพิษมาก จึงต้องผ่านกระบวนการประสะ สะตุ และฆ่าฤทธิ์เสียก่อนเพื่อความปลอดภัยในการนำมาใช้

ประสะ เมื่ออยู่ในชื่อยา คำ ประสะ มีความหมาย ๒ อย่าง คือ ทำให้สะอาด บริสุทธิ์ หรือมีมากขึ้น เช่น ยาประสะน้ำนม หมายถึง ยาที่ทำให้น้ำนมสะอาดขึ้น อีกความหมายหนึ่งคือ มีส่วนผสมเท่ายาอื่นทั้งหมด เช่น ยาประสะกะเพรา หมายความว่า ยานั้นมีกะเพราเท่าตัวยาอื่นทั้งหมดรวมกัน แต่ในความหมายที่เกี่ยวกับการเตรียมตัวยาก่อนนำไปใช้ปรุงยานั้น คำ ประสะ หมายถึง การทำให้พิษของตัวยานั้นลดลง เช่น ประสะยางสลัดได ยางตาตุ่ม ยางหัวเข้าค่า

สะตุ ในศาสตร์ด้านเภสัชกรรมแผนไทย คำ สะตุ อาจหมายถึง ทำให้ตัวยาแห้งและมีฤทธิ์แรงขึ้น (เช่น การสะตุสารส้ม), ทำให้พิษของตัวยาลดลง (เช่น การสะตุหัวงูเห่า), ทำให้ตัวยาแห้งและปราศจากเชื้อ (เช่น การสะตุดินสอพอง) หรือทำให้ตัวยานั้นสลายตัวลง (เช่น การสะตุเหล็ก)

ฆ่าฤทธิ์ หมายถึง ทำให้ความเป็นพิษของเครื่องยาบางอย่างลดลงหรือหมดไป จนนำไปใช้ปรุงยาได้โดยไม่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ยา มักใช้กับตัวยาที่มีพิษมาก เช่น ลูกสลอด สารหนู ปรอท ชาด หรือใช้กับตัวอย่างที่ไม่มีพิษ เช่น ชะมดเช็ด ซึ่งเป็นการฆ่ากลิ่นฉุนหรือดับกลิ่นคาว ทำให้มีชะมดเช็ดมีกลิ่นหอม

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

สมุนไพรที่ต้องผ่านกระบวนการก่อนนำไปปรุงยา มีดังนี้

๒.๑ กระดาดขาว

นำมาปิ้งไฟหรือนึ่งก่อน จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๒.๒ กระดาดแดง

นำมาปิ้งไฟหรือนึ่งก่อน จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๓ กลอย

ถ้าเป็นตัวยาสด ให้หั่นเป็นแว่นบาง ๆ นำมาล้างน้ำสะอาด ๗ ครั้ง แล้วนำมาตากหรืออบให้แห้ง คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ พอสุก จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๔ กัญชา

คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ พอมีกลิ่นหอม จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๕ เกลือ

นำเกลือล้างให้สะอาด ใส่ในหม้อดิน เทน้ำใส่ให้เกลือละลาย แล้วนำมาตั้งไฟจนแห้งและฟู หรือคั่วเกลือที่อุณหภูมิสูง โดยนำเกลือใส่ในหม้อดิน ตั้งไฟให้ความชื้นและน้ำระเหยออกหมด จนเกลือกรอบจึงนำมาใช้ปรุงยา

๒.๖ โกฐน้ำเต้า

นำโกฐน้ำเต้ามาหั่นให้ขนาดเท่าๆ กัน ใส่ในลังถึง ซึ่งมีผ้าขาวห่อที่ฝาลังถึงเพื่อให้ซับไอน้ำที่ระเหยขึ้นมา นึ่งประมาณ ๓๐ นาที นำมาผึ่งให้แห้ง จึงนำไปใช้ทำยาได้

๒.๗ ขี้เหล็ก (ใบ)

นำไปต้มในน้ำเดือด ๑๐๐ มิลลิลิตร ๒ ครั้ง ครั้งละ ๓ นาที หรือนำใบเพสลาดมาลนไฟพอตายนึ่งเพื่อลดพิษ จึงนำมาปรุงยา

๒.๘ เข้าค่า

<u>วิธีที่ ๑</u> นำหัวเข้าค่าใส่ในถ้วย ต้มน้ำร้อนให้เดือด ชงกับหัวเข้าค่า ทิ้งไว้ให้เย็น ค่อย ๆ รินน้ำทิ้ง แล้วใช้น้ำเดือดชงอีกครั้ง จนหัวเข้าค่าสุก จึงนำไปใช้ปรุงยา

<u>วิธีที่ ๒</u> นำหัวเข้าค่าใส่ถ้วย เติมน้ำเย็นลงไปเล็กน้อย ใช้กระทะตั้งไฟใส่น้ำลงไป แล้วนำถ้วยหัวเข้าค่านั้นขึ้นตั้งในกระทะ ปิดฝาตุ่น อย่าให้น้ำในกระทะเข้าไปในถ้วย เมื่อหัวเข้าค่าสุกจึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๙ ไคร้เครือ

คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ ให้สุกจนเกือบไหม้ จึงนำมาปรุงยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

๒.๑๐ จุณขี้เหล็ก

นำผงเหล็กใส่ในหม้อดิน บีบน้ำมะนาวลงไปให้ท่วม ยกขึ้นตั้งไฟอ่อน ๆ ไม่ต้องปิดฝาหม้อจนน้ำมะนาวแห้ง ทำแบบนี้ ๗ ครั้ง จนผงเหล็กกรอบ จึงนำมาปรุงยาได้

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๒.๑๑ จุนสี

ละลายจุนสีในหม้อดิน โดยตั้งไฟอ่อน ๆ จนแห้งเป็นผงสีฟ้าอ่อน จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๑๒ ชะมดเช็ด

หั่นหัวหอมหรือผิวมะกรูดให้เป็นฝอยละเอียด ผสมกับชะมดเช็ด ใส่ลงบนใบพลูหรือช้อนเงิน นำไปลนไฟเทียนจนชะมดละลายและหอม แล้วกรองเอาน้ำชะมดเช็ดจึงนำมาปรุงยาได้

๒.๑๓ ดองดึง

วิธีที่ ๑ นำไปต้มหรือนึ่งให้สุกทุกครั้ง แล้วผึ่งแดดหรืออบให้แห้ง จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๒ นำไปปิ้งไฟให้พอสุก ไม่ไหม้เกรียมจนเกินไป จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๓ นำหัวดองดึงมาล้างให้สะอาด เทน้ำผึ้งให้ท่วม เคี่ยวในหม้อดินที่แตกแล้วจนน้ำผึ้งงวดและแห้ง จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๔ นำไปพรมเหล้า แล้วนำไปนึ่ง จากนั้นอบให้แห้ง จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๕ นำไปแช่น้ำข้าว จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๖ นำไปคั่วไฟในกระทะทองเหลือง ที่ความร้อน ๑๒๐ องศาเซลเซียส จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๑๔ ดินประสิว

ตำดินประสิวให้ละเอียดพอควรใส่ในหม้อดินประมาณ ๑ ใน ๓ ของหม้อที่ใช้สะตุ ไม่ใส่น้ำ ตั้งเตาถ่านใช้ไฟอ่อน ๆ ไม่ต้องปิดฝาหม้อดินรอจนดินประสิวละลายแห้งเป็นแผ่น สีขาวขุ่น ทิ้งให้เย็น จึงนำมาปรุงยา

๒.๑๕ ตองแตก/ทนดี

วิธีที่ ๑ นำตัวยาไปคั่วด้วยไฟอ่อน ๆ พอสุกไม่ให้ไหม้ จึงนำไปปรุงยาได้

วิธีที่ ๒ หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ คลุกเคล้าด้วยสุราให้ชุ่มแล้วตั้งไฟคั่วให้แห้ง จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๑๖ น้ำประสานทอง

นำน้ำประสานทองใส่หม้อดินหรือกระทะ ตั้งไฟจนละลายและฟูขาวดีทั่วกัน ยกลงจากไฟ จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๑๗ บุก

ถ้าเป็นตัวยาสด ให้หั่นเป็นแว่นบาง ๆ นำมาล้างน้ำสะอาด ๗ ครั้ง แล้วนำมาตากหรืออบให้แห้ง คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ พอสุก จึงนำมาปรุงยาได้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

๒.๑๘ บุกรอ

ถ้าเป็นตัวยาสด ให้หั่นเป็นแว่นบาง ๆ นำมาล้างน้ำสะอาด ๗ ครั้ง แล้วนำมาตากหรืออบให้แห้ง คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ พอสุก จึงนำมาปรุงยาได้

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๒.๑๙ บุกคางคก

ถ้าเป็นตัวยาสด ให้หั่นเป็นแว่นบาง ๆ นำมาล้างน้ำสะอาด ๗ ครั้ง แล้วนำมาตากหรืออบให้แห้ง คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ พอสุก จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๒๐ เบี้ยจั่น

วิธีที่ ๑ นำตัวยาไปตำพอแหลก คั่วให้กรอบ เกือบไหม้ นำมาตำให้เป็นผงละเอียด จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๒ นำตัวยาใส่ในเตาถ่าน เผาจนตัวยาสุก กรอบ เป็นสีขาว นำมาตำให้ละเอียด หลังจากนั้นนำไปแร่งด้วยแร่งเบอร์ ๖๐ จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๒๑ เบี้ยผู้

วิธีที่ ๑ นำตัวยาไปตำพอแหลก คั่วให้กรอบเกือบไหม้ จากนั้นนำมาตำให้เป็นผงละเอียด จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๒ นำตัวยาใส่ในเตาถ่าน เผาจนตัวยาสุก กรอบ เป็นสีขาว นำมาตำให้ละเอียด หลังจากนั้นนำไปแร่งด้วยแร่งเบอร์ ๖๐ จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๒๒ มดยอบ

นำตัวยาไปคั่ว ด้วยไฟอ่อน ๆ พอสุกกรอบ อย่าให้ไหม้ จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๒๓ มหาหิงคุ์

นำมหาหิงคุ์ใส่หม้อดิน เอาใบกะเพราแดงใส่น้ำต้มจนเดือด เทน้ำใบกะเพราแดงขณะร้อน ๆ ลงในหม้อดิน เพื่อละลายมหาหิงคุ์ แล้วกรองให้สะอาด จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๒๔ มะกอก

นำตัวยาไปสุม จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๒๕ มะกอกป่า

นำตัวยาไปสุม จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๒๖ มะคำดีควาย

นำตัวยาไปสุม จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๒๗ ยาดำ

วิธีที่ ๑ นำยาดำใส่กระทะที่สะอาด คั่วไฟจนละลาย ทิ้งไว้ให้เย็น ยาดำจะกรอบ จึงนำมาปรุงยา

วิธีที่ ๒ นำยาดำใส่กระทะ บีบน้ำมะกรูดพอท่วมตัวยา ตั้งบนเตาไฟอ่อน ๆ กวนให้แห้ง แอป อย่าให้ไหม้ ทิ้งให้เย็น จึงนำมาปรุงยา

วิธีที่ ๓ นำยาดำใส่หม้อดิน เติมน้ำเล็กน้อย ยกขึ้นตั้งไฟอ่อน ๆ จนตัวยาละลาย เหนียวข้น ทิ้งให้เย็น ยาดำจะกรอบ จึงนำมาปรุงยา

๒.๒๘ ยาสูบ (ใบ)

คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ พอมีกลิ่นหอม จึงนำมาปรุงยาได้ ถ้าเป็นยาต้มไม่ต้องคั่ว

๒.๒๙ รงทอง

วิธีที่ ๑ นำรงทองมาบดเป็นผง บีบน้ำมะกรูดใส่ลงจนปั้นได้ ห่อใบบัวหลวง ๗ ชั้น ปิ้งไฟอ่อน ๆ จนรงทองละลาย ใบบัวสุกเกรียม

วิธีที่ ๒ นำรงทองตำเป็นผง ห่อใบบัวหลาย ๆ ใบ มัดให้แน่น ไม่ให้รงทองรั่วออกมาได้ นำมาปิ้งไฟอ่อน ๆ จนรงทองละลาย ทิ้งให้เย็น รงทองจะสุกกรอบ จึงนำมาทำยาได้ หรือ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

วิธีที่ ๓ นำรงทองตำเป็นผง ห่อใบข่าหลาย ๆ ใบ มัดให้แน่นไม่ให้รงทองรั่วออกมาได้ นำมาปิ้งไฟอ่อน ๆ จนรงทองละลาย ทิ้งให้เย็น รงทองจะสุกกรอบ จึงนำมาทำยาได้

๒.๓๐ ระย่อม

แช่น้ำซาวข้าว ๓-๔ ชั่วโมง หรือพรมเหล้า แล้วนำใส่กระทะคั่วด้วยไฟอ่อน ๆ ให้สุกเหลือง ไม่ให้ไหม้

๒.๓๑ รักขาว (ใบ)

ตากหรืออบให้แห้ง คั่วให้สุกด้วยไฟอ่อน ๆ ก่อนนำมาทำยา จึงนำมาปรุงยา

๒.๓๒ ลำโพง/ ลำโพงกาสลัก

คั่วไฟให้เหลืองเกือบจะไหม้ หรือสุมในหม้อดินจนเป็นถ่าน แล้วนำมาใส่ในตำรับยา

๒.๓๓ ลูกซัด

เอาตัวยาไปคั่ว จึงนำไปใช้ปรุงยา

๒.๓๔ ส้มป่อย (ฝัก)

นำมาปิ้งไฟ จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๓๕ สมอทะเล (ใบ)

นำใบสมอทะเลไปนึ่ง ตาก หรืออบให้แห้ง จึงจะนำมาใช้ปรุงยาได้ ส่วนกรณียาต้ม ใช้ใบสดได้โดยไม่ต้องนึ่ง

๒.๓๖ สลอด

วิธีการฆ่าฤทธิ์สลอดนั้น ตำราการแพทย์แผนไทยให้ไว้หลายแบบ หลายวิธี เช่น

วิธีที่ ๑ ปอกเปลือกผลสลอด เอาเมล็ดออก ล้างน้ำให้สะอาด ห่อผ้าขาวบาง ใส่ในหม้อต้มกับข้าวสารหรือข้าวเปลือก กวนจนแห้ง ทำซ้ำอีก ๒ ครั้ง แล้วคั่วกับน้ำปลาจนเกรียม จากนั้นเอามาห่อผ้าแล้วทับด้วยของหนักจนน้ำมันออก จึงนำมาปรุงยา

วิธีที่ ๒ ใช้ผลสลอดปอกเปลือกแล้ว วันแรกต้มกับใบพลูแก วันที่ ๒ ต้มกับใบชะพลู วันที่ ๓ ต้มกับใบพริกเทศ วันที่ ๔ ต้มกับใบมะขาม วันที่ ๕ ต้มน้ำเกลือ วันที่ ๖ ต้มกับข้าวสาร วันที่ ๗ ต้มกับมูตรโคดำ

วิธีที่ ๓ ใช้เมล็ดสลอด ห่อด้วยข้าวสุก ปั้นเป็นก้อน แล้วนำไปเผาไฟอ่อน ๆ จนข้าวสุกเกรียมจึงนำมาทำยาได้

วิธีที่ ๔ นำผลสลอดแช่น้ำปลาร้าปากไหไว้ ๑ คืน แล้วยัดเข้าในผลมะกรูด จากนั้นเอาผลมะกรูดสุมในไฟแกลบให้ระอุ แล้วบดรวมกัน หรือบางตำราใช้สลอดยัดเข้าในมะกรูดหรือมะนาว แล้วเผาให้เมล็ดสลอดเกรียม

วิธีที่ ๕ ปอกเปลือกสลอดให้หมด แช่น้ำเกลือไว้ ๒ คืน แล้วจึงเอายัดในผลมะกรูด นำผลมะกรูดใส่ในหม้อดิน ปิดฝาไม่ใส่น้ำ สุมในไฟแกลบจนสุก แล้วนำไปปรุงยาพร้อมกับผลมะกรูด

วิธีที่ ๖ ต้มสลอดกับใบมะขามและส้มป่อย (๑ กำมือ) และเกลือ (๑ กำมือ) ให้สุก แล้วตากแดดให้แห้ง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

วิธีที่ ๗ ปอกเปลือกผลสลอด นำเมล็ดมาแช่น้ำปลาร้าไว้คืน ๑ แล้วคั่วให้เหลือง ใช้ผ้าห่อ ๕ ชั้น ทับเอาน้ำมันออก (ใช้ครกทับ)

วิธีที่ ๘ ใช้เนื้อเมล็ดสลอด ใส่ในลูกมะพร้าวนาฬิเก สุมไฟแกลบไว้ ๑ คืน จากนั้นทับน้ำออกให้แห้ง แล้วคั่วให้เกรียม

วิธีที่ ๙ แกะเมล็ดสลอดเอาเปลือกออก ต้มกับน้ำมูตร ๑ วัน ต้มกับน้ำมะพร้าว ๑ วัน ต้มกับข้าวสาร ๑ วัน ต้มกับน้ำอ้อยแดง ๑ วัน ทับน้ำให้แห้ง แล้วตากแดดให้แห้ง

วิธีที่ ๑๐ ปอกเปลือกผลสลอด แกะเอาเนื้อเมล็ดสลอด ห่อด้วยข้าวสุกให้มิด นำมาห่อด้วยผ้าขาว ต้มให้น้ำแห้ง ๓ หน ตากแดดให้แห้ง แล้วเอาต้มด้วยใบมะขามให้น้ำแห้ง ๑ ครั้ง ต้มด้วยใบส้มป่อยให้น้ำแห้ง ๑ ครั้ง ต้มด้วยเกลือให้น้ำแห้ง ๑ ครั้ง จากนั้นตากแดดให้แห้ง

วิธีที่ ๑๑ การฆ่าฤทธิ์สลอดโดยนำผลสลอด ๑๐๘ เมล็ด ผ่าเอาเมล็ดละซีก บดให้ละเอียด แล้วทอดในน้ำมันมะพร้าวไฟให้เกรียม บางตำราใช้วิธีการคั่วให้เมล็ดสลอดเกรียมแทน

๒.๓๗ สลัดได

วิธีที่ ๑ นำยางสลัดไดใส่ในถ้วยทนความร้อน ต้มน้ำร้อนให้เดือด ชงลงในถ้วยยาง กวนให้ทั่ว ทิ้งไว้ให้เย็น ค่อย ๆ รินน้ำทิ้ง ทำแบบนี้ ๗ ครั้ง จนน้ำยางสุก เอาน้ำยางมาผึ่งให้แห้ง จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๒ นำยางสลัดไดใส่ถ้วยทนความร้อน นึ่งในกระทะที่มีน้ำ ใช้ไฟปานกลาง ปิดฝากระทะไม่ต้องปิดฝาถ้วยน้ำยาง นึ่งแบบไข่ตุ๋น ระวังอย่าให้น้ำในกระทะกระเด็นลงในถ้วยยาง นึ่งจนยางสุก นำยางไปผึ่งแดดให้แห้ง แล้วนำมาย่างด้วยไฟอ่อน ๆ จึงนำมาปรุงยาได้

วิธีที่ ๓ นำต้นสลัดได หั่นเป็นชิ้น แล้วตากให้แห้ง จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๓๘ สะบ้ามอญ

นำตัวยาไปสุมกับไฟ จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๓๙ สัก

นำตัวยาไปสุมกับไฟ จึงนำไปใช้ปรุงยาได้ ถ้าใส่ยาต้ม ไม่ต้องสุมไฟ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

๒.๔๐ สารส้ม

สารส้มที่ใช้ทางยานั้น มักจะนำมาสะตุก่อนใช้ เรียก สารส้มสะตุ หรือ สารส้มสุทธิ โดยนำสารส้มมาบดให้ละเอียด ใส่ในหม้อดินหรือกระทะเหล็ก ตั้งไฟจนสารส้มฟูและมีสีขาว แล้วจึงยกลงจากไฟ ทิ้งให้แห้ง

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๒.๔๑ สีเสียดเทศ

ถ้าใส่ยาผง ให้ทุบเป็นก้อนเล็ก ๆ คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ ไม่ให้ไหม้ จึงนำมาปรุงยา ถ้าเข้ายาภายนอกไม่ต้องสะตุ

๒.๔๒ หวายตะค้า

นำตัวยาไปสุมกับไฟ จึงนำไปใช้ปรุงยาได้ ถ้าใส่ยาต้ม ไม่ต้องเอาไปสุมไฟ

๒.๔๓ หอยขม

๑) นำตัวยาใส่ในหม้อดินประมาณครึ่งหม้อ ปิดฝาตั้งไฟถ่าน ใส่ถ่านให้เต็มเตา ใช้ไฟแรง รอจนถ่านมอดทิ้งให้เย็น เปิดดูเปลือกหอย จะขาวกรอบ ใช้มือหักได้

๒) ถ้ายังไม่สุกขาวกรอบให้สุมอีกรอบ ใส่ถ่านให้เต็มเตา ใช้ไฟแรง เปลือกหอยจะสุก ขาวกรอบ นำมาตำให้ละเอียด แร่งด้วยแร่งเบอร์ ๖๐ จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๔๔ หอยแครง

๑) นำตัวยาใส่ในหม้อดินประมาณครึ่งหม้อ ปิดฝาตั้งไฟถ่าน ใส่ถ่านให้เต็มเตา ใช้ไฟแรง รอจนถ่านมอดทิ้งให้เย็น เปิดดูเปลือกหอย จะขาวกรอบ ใช้มือหักได้

๒) ถ้ายังไม่สุกขาวกรอบให้สุมอีกรอบ ใส่ถ่านให้เต็มเตา ใช้ไฟแรง เปลือกหอยจะสุก ขาวกรอบ นำมาตำให้ละเอียด แร่งด้วยแร่งเบอร์ ๖๐ จึงนำมาปรุงยาได้

๒.๔๕ หัวยั้ง

ใส่กระทะคั่วพอสุก ก่อนนำมาปรุงยาผงหรือยาต้ม

๒.๔๖ หัสคุณเทศ

นำตัวยาไปคั่ว จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๔๗ หัสคุณไทย

นำตัวยาไปคั่ว จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๔๘ โหราเดือยไก่

นำมานึ่งก่อน จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๔๙ โหราท้าวสุนัข

นำมานึ่งก่อน จึงนำไปใช้ปรุงยาได้

๒.๕๐ อุตพิด

ถ้าเป็นตัวยาสด ให้หั่นเป็นแว่นบาง ๆ ล้างน้ำสะอาด ๗ ครั้ง แล้วนำมาตากหรืออบให้แห้ง คั่วด้วยไฟอ่อน ๆ พอสุก จึงนำมาปรุงยาได้

ถ้าเป็นตัวยาแห้ง ให้หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ จากนั้นนำมาคั่วในกระทะให้เหลือง จึงนำมาใช้ปรุงยาได้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ภาคผนวก ๓
วิธีการปรุงยา

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ภาคผนวก ๓
วิธีการปรุงยา

๓.๑ ยาต้ม (decoction)

ยาต้มเป็นรูปแบบการปรุงยาแผนโบราณที่แพทย์แผนไทยนิยมใช้กันมากรูปแบบหนึ่ง การปรุงยารูปแบบนี้มีการจัดเตรียมตัวยาได้ทั้งสดและแห้ง นำตัวยาหลากหลายชนิดมาประสมกัน ต้มเดือด หรือเคี่ยว รินกินน้ำ โดยทั่วไปโบราณจะใช้หม้อดินเผาใหม่ ๆ ต้มยา ไม่ใช้หม้อที่ทำด้วยโลหะต่าง ๆ เช่น หม้อทองแดง หม้ออะลูมิเนียม เพราะทำให้ฤทธิ์ของยาเปลี่ยนไป หรือมีโลหะปนเปื้อนยา ปัจจุบันนิยมใช้หม้อสเตนเลส หรือหม้อเคลือบตั้งต้มบนเตาแก๊ส ไม่ใช้หม้อดินเพราะแตกง่ายเนื่องจากไม่มียางฟืนผสานก้นหม้อ

เครื่องยาที่นำไปใช้ตามตำรับนั้นต้องทำความสะอาดโดยการปัดฝุ่น ล้างน้ำ นำไปผึ่งลมให้แห้ง แล้วย่อยขนาดให้เหมาะสมสำหรับต้มให้น้ำซึมซาบไปในเนื้อตัวยาและดึงตัวยาสำคัญออกมาได้ แล้วนำตัวยาไปใส่ในหม้อต้มขนาดพอเหมาะ เติมน้ำพอท่วมยา นำตั้งเตาต้มให้เดือดด้วยไฟกลางประมาณ ๑๕ นาที ดับไฟ ยกหม้อลงจากเตา รินเอาน้ำดื่ม รูปแบบยาต้มแบ่งออกเป็น ๔ วิธี ได้แก่

๓.๑.๑ ยาต้ม วิธีที่ ๑ การต้มให้เดือดด้วยไฟแรงก่อนแล้วลดอุณหภูมิลงโดยใช้ไฟอ่อน ๆ ต้มต่อไปอีก ๑๐-๑๕ นาที กรองเอาส่วนที่เป็นน้ำมาดื่ม

๓.๑.๒ ยาต้ม วิธีที่ ๒ การต้มเคี่ยวด้วยไฟอ่อน คือ การต้มโดยใช้ไฟอ่อน ๆ ใช้เวลา ๒๐-๓๐ นาที กรองเอาแต่ส่วนที่เป็นน้ำมาดื่ม

๓.๑.๓ ยาต้ม วิธีที่ ๓ ยาต้มเคี่ยวไฟกลาง ต้มสามเอาหนึ่ง คือ เติมน้ำใส่ตัวยา ๓ ส่วน ต้มให้เหลือน้ำเพียง ๑ ส่วน รินเอาแต่น้ำเก็บไว้ วิธีการต้มแบบนี้นิยมใช้กับตำรับยาเล็ก ๆ ส่วนตำรับยาที่มีตัวยาประสมมาก ๆ นิยมนำยามาต้มซ้ำแบบเดิม ๓ ครั้ง นำน้ำยาทั้งหมดมารวมกันแบ่งเอาแต่น้ำดื่ม

๓.๑.๔ ยาต้ม วิธีที่ ๔ การต้มยาในระดับอุตสาหกรรม ต้มให้เดือดด้วยไฟแรงก่อนแล้วลดอุณหภูมิลงโดยใช้ไฟอ่อน ๆ ต้มต่อไปอีก ๑๐-๑๕ นาที กรองเอาส่วนที่เป็นน้ำ แล้วให้เติมน้ำต้มสุกปรับเพิ่มปริมาตรยาเท่ากับปริมาตรน้ำเริ่มต้น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

กระบวนการผลิตยาต้ม

๑. นำเครื่องยาที่ใช้ตามตำรับยามาทำความสะอาด ด้วยการคัดแยกสิ่งแปลกปลอมออกจากตัวยาที่ไม่สามารถล้างด้วยน้ำได้ และคัดแยกสิ่งที่ปนเปื้อนมากับตัวยา เช่น นำไปล้างน้ำทำความสะอาดเอาดิน ฝุ่นผง และสิ่งสกปรกอื่น ๆ ออกจากตัวยา นำตัวยาที่คัดแยกเอาสิ่งแปลกปลอมและปนเปื้อนออกเรียบร้อยแล้วไปผึ่งลมให้แห้ง

๒. ย่อยขนาดของสมุนไพรให้มีขนาดพอเหมาะสำหรับต้ม เพื่อให้น้ำสามารถซึมซาบเข้าไปในตัวยาและดึงเอาสารสำคัญออกมาได้

๓. นำเครื่องยาปริมาณตามตำรับยามาต้มน้ำตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแต่ละตำรับ

๓.๑ กรณียาต้ม วิธีที่ ๑ ให้เติมน้ำพอท่วม (โดยใช้มือกดบนยาเบา ๆ ให้ตัวยาจมอยู่ใต้น้ำและให้น้ำท่วมหลังมือ) นำไปตั้งบนเตา ต้มจนเดือดด้วยไฟกลาง แล้วลดอุณหภูมิลงโดยใช้ไฟอ่อน ๆ ต้มต่อไปอีก ๑๐-๑๕ นาที จึงยกหม้อลงจากเตา รินเอาน้ำแต่น้ำดื่ม

๓.๒ กรณียาต้ม วิธีที่ ๒ เติมน้ำให้ท่วมยา ตั้งไฟต้มเคี่ยวจนเหลือน้ำครึ่งหนึ่ง

๓.๓ กรณียาต้ม วิธีที่ ๓ ให้ประมาณจากน้ำที่ใส่ลงไป เช่น หากใส่น้ำลงไป ๓ ถ้วย ให้ต้มเคี่ยวจนได้น้ำยาประมาณ ๑ ถ้วย

๓.๔ กรณียาต้ม วิธีที่ ๔ ให้เติมน้ำตามปริมาตรที่กำหนดในสูตรตำรับ นำไปตั้งบนเตา ต้มจนเดือดด้วยไฟกลาง แล้วลดอุณหภูมิลงโดยใช้ไฟอ่อน ๆ ต้มต่อไปอีก ๑๐-๑๕ นาที จึงยกหม้อลงจากเตา หลังกรองแยกกากและบีบกากแล้ว ให้เติมน้ำต้มสุกปรับเพิ่มปริมาตรยาเท่ากับปริมาตรน้ำเริ่มต้น

๔. กรองแยกกากออกด้วยผ้าขาวบางจะได้ส่วนยาน้ำที่ผ่านการกรอง

๕. สารปรุงแต่งในตำรับ (ถ้ามี)

๕.๑ สารปรุงแต่งที่เป็นของแข็ง เช่น การบูร พิมเสน ดีเกลือ ให้แทรกละลายน้ำยาที่ได้จากข้อ ๔

๕.๒ สารปรุงแต่งที่เป็นของเหลว เช่น น้ำผึ้ง ให้แทรกผสมกันกับยาน้ำที่ได้จากข้อ ๔

๖. บรรจุยาลงในภาชนะที่เหมาะสม

๓.๒ ยาผง (powder)

ยาผงเป็นยาเตรียมแผนโบราณรูปแบบหนึ่ง ยาเตรียมแบบนี้อาจใช้กินโดยตรง แล้วดื่มน้ำตามมาก ๆ หรืออาจแทรกด้วยกระสายบางอย่างเพื่อช่วยให้กินยาได้ง่ายขึ้น การเตรียมยาผงอาจทำได้โดยการนำตัวยาต่าง ๆ ตามชนิดและปริมาณ/ปริมาตรที่ระบุหรือกำหนดไว้ในตำรับยามาผสมกัน จากนั้นนำยาที่ได้ไปบดให้ละเอียดโดยใช้เครื่องมือสำหรับบดยาชนิดต่าง ๆ ตามความเหมาะสม หรือนำไปบดด้วยเครื่องบดยาสมุนไพรที่ใช้กระแสไฟฟ้า จากนั้นนำผงยาที่ได้ไปแร่งผ่านตะแกรงหรือแร่งที่เหมาะสม โดยทั่วไปมักใช้แร่งเบอร์ ๑๐๐, เบอร์ ๘๐ หรือเบอร์ ๖๐ จนได้ยาผงที่มีขนาดตามต้องการ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กระบวนการผลิตยาผง

๑. **การทำให้แห้งก่อนนำไปย่อยขนาด** มีหลักการปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑.๑ ต้องทำความสะอาดวัตถุดิบสมุนไพรอย่างเหมาะสม จากนั้นให้นำเข้าสู่กระบวนการทำให้แห้งโดยเร็วที่สุดเพื่อป้องกันการเน่า และเพื่อลดการปนเปื้อนของจุลินทรีย์

๑.๒ ควรย่อยขนาดให้เหมาะสมเท่า ๆ กัน ก่อนนำไปทำให้แห้ง

๑.๓ ไม่วางสมุนไพรซ้อนกันจนหนาเกินไป และควรเกลี่ยชิ้นส่วนของสมุนไพรให้สม่ำเสมอ

๑.๔ ใช้อุณหภูมิที่เหมาะสมกับชนิดและส่วนของสมุนไพร เพื่อคงกลิ่น รส และสารสำคัญของสมุนไพรไว้

๑.๕ บริเวณที่ปฏิบัติงานควรสะอาด ถูกสุขลักษณะ มีการถ่ายเทอากาศที่ดี เพื่อลดการปนเปื้อนของจุลินทรีย์

ห้ามทำสำเนาเพื่อจำหน่าย

๒. การย่อยขนาดหรือการบดผง เครื่องมือที่ใช้มีอยู่หลายประเภท เช่น เครื่องบดแบบค้อน (hammer mill) เครื่องบดแบบตัด (cutting mill) ซึ่งใช้ในการย่อยขนาดของสมุนไพรแห้งและสมุนไพรสดตามลำดับ นอกจากเครื่องมือที่ใช้การย่อยขนาดแล้ว ยังต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๒.๑ สมุนไพรที่นำไปย่อยต้องถูกชนิด ถูกส่วน สะอาด ไม่มีหิน ดิน และทรายปนเปื้อน

๒.๒ ต้องลดความชื้นของสมุนไพรเพื่อให้ย่อยขนาดได้ง่าย ไม่เหนียว เช่น มีความชื้นน้อยกว่าร้อยละ ๕ ของสมุนไพรแห้ง จะทำให้บดสมุนไพรได้ง่ายขึ้น

๒.๓ ในกรณีที่ต้องการผงยาสมุนไพรละเอียดมาก ไม่ควรบดสมุนไพรให้ละเอียดทั้งหมดในครั้งเดียว แต่ควรมีการแร่งเป็นระยะ ๆ กล่าวคือ เริ่มจากแร่งเบอร์เล็กก่อน จากนั้นนำไปบดซ้ำและเปลี่ยนเป็นแร่งเบอร์ใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนได้ขนาดที่ต้องการ

๒.๔ สมุนไพรที่มีเส้นใยสูง เช่น เถาวัลย์เปรียง ควรตัดหรือสับให้มีขนาดเล็กลงก่อน แล้วจึงนำไปบดด้วยเครื่องบด

๒.๕ ในกรณีที่ต้องบดสมุนไพรหลายชนิดรวมกัน เช่น ในสูตรตำรับยาหอม ให้ใส่สมุนไพรที่บดยากลงไปบดก่อน

๒.๖ อัตราการป้อนสมุนไพรเข้าเครื่องบดต้องสัมพันธ์กับความสามารถในทำงานของเครื่อง

๒.๗ การบดสมุนไพรที่ละเอียดมากอาจเกิดความร้อนขึ้นได้ง่าย จึงควรหยุดพักการทำงานของเครื่องเป็นช่วง ๆ หรือหาวิธีการลดความร้อนที่เหมาะสม

๒.๘ ถ้าในสูตรตำรับมีตัวยาสมุนไพรหลายชนิด ต้องทำให้ตัวยาสมุนไพรแต่ละชนิดกระจายอย่างสม่ำเสมอก่อนนำไปบรรจุ หากใช้วิธีบดพร้อมกัน ต้องบดให้ละเอียด มีขนาดเท่ากันทั้งหมด ไม่มีส่วนใดเหลือ ในกรณีที่แยกบด ต้องบดผ่านแร่งที่มีขนาดเดียวกัน แล้วนำไปผสมในเครื่องผสมในเวลาที่เหมาะสมจนผงยาเป็นเนื้อเดียวกัน ทั้งนี้ ให้ศึกษาการกระจายตัวของผงยาสมุนไพรในวิธีการที่ผลิตด้วย

๒.๙ บริเวณที่บดสมุนไพร ต้องควบคุมให้ถูกสุขลักษณะเพื่อลดการปนเปื้อนของจุลินทรีย์

๒.๑๐ บุคลากรที่ปฏิบัติงานจะต้องผ่านการฝึกอบรมทั้งด้านการปฏิบัติการเภสัชกรรมที่ดี และความปลอดภัยในโรงงาน เนื่องจากต้องทำงานกับเครื่องจักรกล

๓. การบรรจุ

๓.๑ ห้องที่ทำการบรรจุต้องสะอาด มีการควบคุมความชื้น และการฆ่าเชื้อที่เหมาะสม ถ้าเป็นไปได้ควรบรรจุในห้องที่ควบคุมความดันอากาศเป็นบวก

๓.๒ เครื่องบรรจุมีความเหมาะสมในการบรรจุผงยาสมุนไพรสู่ซองหรือภาชนะบรรจุได้ตามปริมาณที่กำหนดไว้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า

๓.๓ ยาแคปซูล (capsule)

ยาแคปซูลเป็นรูปแบบยาเตรียมสมัยใหม่ที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาอนุญาตให้ใช้กับยาแผนโบราณไทยได้ แคปซูลที่ใช้อาจแบ่งเป็น ๒ ประเภท ตามลักษณะภายนอกที่ปรากฏ คือ

๑. แคปซูลชนิดแข็ง (hard gelatin capsule) เป็นแคปซูลที่มีปลอก ๒ ส่วน คือ ส่วนตัว (body) และส่วนฝา (cap)

๒. แคปซูลชนิดนิ่ม (soft gelatin capsule) เป็นแคปซูลที่ต้องใช้เครื่องผลิตเฉพาะ ส่วนใหญ่ใช้บรรจุยาที่มีลักษณะเป็นน้ำมัน ของเหลว ของกึ่งแข็ง เป็นต้น

ในการเตรียมยาแผนไทยหรือยาสมุนไพรนั้น ส่วนใหญ่จะบรรจุผงยาสมุนไพรในแคปซูลชนิดแข็ง โดยมีวิธีการเตรียมตัวยาสมุนไพรที่ใช้บรรจุแคปซูลคล้ายกับการเตรียมตัวยาเพื่อตอกยาเม็ด แต่อาจใช้ผงยาที่บดละเอียดและผ่านแร่งแล้วผสมกับสารช่วยอื่น ๆ จากนั้นนำเข้าสู่กระบวนการบรรจุแคปซูลโดยไม่ต้องเตรียมเป็นแกรนูล (granule) ก่อน

การเตรียมยาแคปซูลสำหรับยาสมุนไพรหรือยาแผนไทยนั้น มักใช้แคปซูลขนาดเบอร์ ๑, เบอร์ ๐, เบอร์ ๐๐ และเบอร์ ๐๐๐ (โดยมีขนาดแคปซูลจากเล็กไปใหญ่) ดังแสดงในตาราง ต่อไปนี้

ขนาด (เบอร์) แคปซูล	ปริมาตร (มิลลิลิตร)	ความหนาแน่นของผงยา (กรัม/มิลลิลิตร)			
		๐.๖	๐.๘	๑.๐	๑.๒
		น้ำหนักของผงยาที่บรรจุได้ (มิลลิกรัม)			
๐๐๐	๑.๓๗	๘๒๒	๑,๐๙๖	๑,๓๗๐	๑,๖๔๔
๐๐	๐.๙๑	๕๔๖	๗๒๘	๙๑๐	๑,๐๙๒
๐	๐.๖๘	๔๐๘	๕๔๔	๖๘๐	๘๑๖
๑	๐.๕๐	๓๐๐	๔๐๐	๕๐๐	๖๐๐

กระบวนการผลิตยาแคปซูล

๑. เตรียมอุปกรณ์การผลิตให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน มีการทำความสะอาดที่เหมาะสม

๒. เตรียมผงยาสมุนไพร (ผงยาผ่านแร่งอย่างน้อยเบอร์ ๘๐) และองค์ประกอบอื่นอย่างเหมาะสม เช่น การย่อยขนาด การผสมของผงยาสมุนไพรหรือสารช่วยในแต่ละสูตรตำรับให้กระจายตัวสม่ำเสมอ

๓. วัดปริมาณความชื้นของผงยาสมุนไพรผสม หากความชื้นเกินกว่าร้อยละ ๕ ให้อบผงยาสมุนไพรผสมอีกครั้ง โดยใช้อุณหภูมิ ๔๐-๖๐ องศาเซลเซียส นาน ๔-๖ ชั่วโมง

๔. บรรจุผงยาสมุนไพรลงในแคปซูลด้วยเครื่องบรรจุแคปซูล

๕. สุ่มตรวจค่าความผันแปรของน้ำหนักยาสมุนไพร หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนด ให้หยุดการผลิตและดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน ถ้าเป็นไปตามข้อกำหนดให้ดำเนินการในข้อถัดไป

๖. นำยาแคปซูลที่บรรจุได้ไปทำความสะอาดเพื่อกำจัดผงยาสมุนไพรที่เกาะติดอยู่ที่เปลือกด้านนอกของยาแคปซูลสมุนไพร ถ้าผลิตยาแคปซูลสมุนไพรจำนวนน้อย อาจใช้ผ้าสะอาดเช็ดเบา ๆ ที่เปลือกด้านนอกของยาแคปซูลสมุนไพร ส่วนในระดับอุตสาหกรรมให้ใช้เครื่องขัดแคปซูล ซึ่งประกอบด้วยขนแปรงที่หมุนตลอดเวลาและต่อเข้ากับเครื่องดูดฝุ่น เพื่อปัดฝุ่นและดูดฝุ่นออกจากยาแคปซูลที่ไหลผ่านเครื่องตั้งแต่เข้าจนออก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๓.๔ ยาเม็ด (tablet)

ยาเม็ดเป็นยาเตรียมรูปแบบหนึ่ง ตำราเภสัชกรรมแผนโบราณของไทยให้วิธีการปรุงยาเตรียมรูปแบบนี้ไว้รวมกับยาผงว่า เตรียมจาก “ยาตากแห้งประสมแล้ว บดเป็นผงละเอียด ปั้นเม็ดหรือใช้ในรูปยาผง” การทำยาเม็ดแบ่งได้ ๒ วิธี ได้แก่ การใช้แบบพิมพ์ด้วยมือ และการใช้เครื่องตอกยาเม็ด

๓.๔.๑ การใช้แบบพิมพ์ด้วยมือ

การทำยาเม็ดด้วยวิธีนี้ จะต้องเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ก่อน โดยนำแบบพิมพ์ยาเม็ดและกระจกแผ่นใสวางลงในกะละมังขนาดใหญ่ เทราดด้วยน้ำเดือดจนทั่ว เช็ดให้แห้งสนิทด้วยผ้าสะอาด ใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ทิ้งให้แอลกอฮอล์ระเหยก่อนนำไปใช้พิมพ์ยาเม็ด จากนั้นวางกระจกแผ่นใสบนโต๊ะ แล้ววางแบบพิมพ์ยาเม็ดลงบนแผ่นกระจกใส

อุปกรณ์

๑. แบบพิมพ์ยาเม็ด (แบบทองเหลือง)
๒. แผ่นกระจกใส ๑ แผ่น
๓. กาต้มน้ำ
๔. ผ้าผืนเล็ก
๕. ถาดใส่ยาเม็ด
๖. แป้งมัน
๗. กะละมัง
๘. แอลกอฮอล์
๙. สำลี

กระบวนการผลิตยาเม็ดแบบพิมพ์ด้วยมือ

๑. กวนแป้งมันกับน้ำเดือดให้เป็นแป้งเปียกใส นำผงยามาคลุกเคล้ากับแป้งเปียกใสในสัดส่วนที่พอเหมาะจนเข้ากันดี
๒. นำผงยาที่ผสมกันแล้วมาแผ่บนแผ่นกระจก แล้วนำแบบพิมพ์ยาเม็ดกดลงบนยา
๓. กดยาที่พิมพ์แล้วออกจากแบบพิมพ์ยาเม็ด ใส่ถาดที่เตรียมไว้
๔. นำไปตากแดดจัด หรือเข้าตู้อบไฟฟ้าซึ่งตั้งอุณหภูมิไว้ที่ ๕๐-๕๕ องศาเซลเซียส นานราว ๕-๖ ชั่วโมง
๕. นำยาเม็ดที่ได้เก็บใส่ขวดโหลแก้วที่สะอาด ปิดฝาให้มิดชิด

๓.๔.๒ การใช้เครื่องตอกยาเม็ด

ยาเม็ดตอกอัด (compressed tablet) เป็นรูปแบบยาเตรียมที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข อนุญาตให้นำมาใช้กับยาแผนไทยได้ เพื่อพัฒนายาแผนไทยให้มีมาตรฐาน ง่ายต่อการตรวจสอบ และปลอดภัยต่อผู้บริโภค ในการผลิตยาเม็ดตอกอัดนั้น จำเป็นต้องมีส่วนผสมอื่นนอกจากองค์ประกอบอันเป็นตัวยาสำคัญ ได้แก่ สารทำเจือจาง (diluent), สารยึดเกาะ (binder), สารช่วยไหล (glidant), สารหล่อลื่น (lubricant), สารต้านการยึดติด (antiadherent), สารช่วยแตกตัว (disintegrant), สารลดแรงตึงผิว (surfactant) และสารดูดซับ (adsorbent)

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

กระบวนการผลิตยาเม็ดตอกอัดด้วยเครื่องตอกยาเม็ด มี ๒ วิธี คือ

๑. การตอกโดยตรง (direct compression) มีขั้นตอนดังนี้

๑.๑ นำผงยาและสารช่วยต่าง ๆ ในตำรับยา ผ่านแร่งความละเอียดอย่างน้อยเบอร์ ๘๐ ชั่งตามสูตรตำรับ

๑.๒ ผสมผงยาและสารช่วยทั้งหมดเข้าด้วยกัน

๑.๓ นำไปตอกด้วยเครื่องตอกยาเม็ด ได้เป็นยาเม็ดออกมา

๑.๔ นำไปบรรจุภาชนะ

๒. ตอกยาเม็ดด้วยการทำแกรนูล (granulation) มีขั้นตอนดังนี้

๒.๑ นำผงยาและสารช่วย เช่น สารทำเจือจาง สารช่วยแตกตัว ผสมแห้งด้วยเครื่องผสมให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน

๒.๒ เตรียมสารละลายสารยึดเกาะตามสูตรตำรับ ผสมเปียกในสารผสมข้อ ๒.๑ จนได้เป็นสารที่จับตัวกันเป็นก้อน

๒.๓ นำมาแร่งเปียกด้วยเครื่องแร่งเปียก ได้เป็นแกรนูลเปียก

๒.๔ นำแกรนูลเปียกมาอบแห้งด้วยตู้อบไฟฟ้าจนได้เป็นแกรนูลแห้ง

๒.๕ นำแกรนูลแห้งมาแร่งแห้ง และผสมสารช่วย เช่น สารช่วยไหล สารต้านการยึดติด สารหล่อลื่นให้เข้ากัน

๒.๖ นำสารผสมที่ได้ในข้อ ๒.๕ ตอกด้วยเครื่องตอกยาเม็ดได้เป็นยาเม็ดออกมา

๒.๗ นำไปบรรจุภาชนะ

๓.๕ ยาลูกกลอน (pill)

ยาลูกกลอนเป็นยาเตรียมที่มีรูปร่างกลม อาจทำจากผงยาชนิดเดียวหรือผงตัวยาหลายชนิดที่ผสมปรุงตามตำรับยา โดยมีน้ำกระสายยาทำให้ผงยาเกาะติดกัน เช่น น้ำต้มสุก น้ำผึ้ง น้ำแป้ง น้ำข้าวเช็ด น้ำมะกรูด น้ำเปลือกมะรุม โดยทั่วไปนิยมใช้น้ำผึ้ง ตำรายาแผนโบราณไทยให้วิธีการปรุงยาเตรียมรูปแบบนี้ไว้ว่า “ยาตากแห้ง ประสมแล้วบดเป็นผงละเอียด ปั้นเป็นลูกกลอน”

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

องค์ประกอบในการผลิตยาลูกกลอน

การผลิตยาลูกกลอนให้ได้คุณภาพต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ผงยาสมุนไพร คุณลักษณะของผงยาสมุนไพรแต่ละชนิดมีความสำคัญต่อการผลิตยาลูกกลอนแตกต่างกัน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องมีดังต่อไปนี้

ห้ามจำหน่ายเพื่อการค้า

๑.๑ ลักษณะผงยาสมุนไพรที่จะทำให้ผลิตยาลูกกลอนได้ดี จะต้องเป็นผงยาสมุนไพรที่ละเอียดผ่านแร่งขนาดเบอร์ ๖๐-๑๐๐

๑.๒ คุณลักษณะเฉพาะตัวของสมุนไพรที่ใช้มีผลต่อการผลิตยาลูกกลอน เช่น ถ้าส่วนของสมุนไพรนั้นมีแป้งอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น เหง้าของขมิ้น ไพล เปราะหอม รากระย่อมน้อย ผลกล้วยเมล็ดเทียนต่าง ๆ จะทำให้การผลิตยาลูกกลอนทำได้ง่าย เนื่องจากสมุนไพรมีการเกาะตัวกันได้ดี ทำให้ปั้นเป็นลูกกลอนได้สะดวก ไม่ต้องใช้สารยึดเกาะจำนวนมาก แต่ถ้ามีส่วนผสมของเปลือก แก่น ใบ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีแป้ง จะมีปัญหาการไม่เกาะตัวของสมุนไพร ทำให้ปั้นเม็ดได้ยาก ซึ่งอาจแก้โดยบดผงยาสมุนไพรให้ละเอียดขึ้น และใช้สารยึดเกาะช่วยในปริมาณที่เหมาะสม เพราะอาจทำให้เกิดปัญหาการไม่แตกตัวหรือแตกตัวช้าของยาลูกกลอน

๒. **สารยึดเกาะ** สารยึดเกาะที่ใช้ในการผลิตยาลูกกลอนนิยมใช้น้ำผึ้งหรือน้ำผึ้งเทียม

น้ำผึ้ง เป็นของเหลว เหนียว ใส สีเหลืองหรือเหลืองปนน้ำตาล หนักกว่าน้ำ คือมีน้ำหนัก ๑.๓-๑.๕ กิโลกรัมต่อปริมาตร ๑ ลิตร น้ำผึ้งเป็นผลิตผลจากน้ำหวานของดอกไม้ ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของน้ำผึ้ง ได้แก่ แหล่งผลิตและฤดูกาล แต่โดยทั่วไป น้ำผึ้งแท้ประกอบด้วยน้ำตาลอินเวิร์ต (invert sugar) ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๖๕ มีน้ำตาลซูโครส (sucrose) น้อยมาก ไม่เกินร้อยละ ๑๐ นอกจากนี้ ยังมีน้ำตาลเดกซ์โทรส (dextrose) และฟรักโทส (fructose) ในปริมาณใกล้เคียงกัน

น้ำผึ้งเทียม ส่วนผสมของน้ำผึ้งเทียมส่วนใหญ่ คือ น้ำตาลแบะแซ หรือ น้ำเชื่อมกลูโคส (glucose syrup) ได้มาจากการย่อยแป้งมันสำปะหลังหรือแป้งข้าวโพดได้เป็นน้ำตาลกลูโคสชนิดหนึ่ง บางชนิดมีแป้งผสมอยู่ ซึ่งจะช่วยทำให้การเกาะตัวดีขึ้น แต่มีข้อเสียคือ เก็บได้ไม่นานเมื่อเทียบกับน้ำผึ้ง เกิดการบูด มีกลิ่นเปรี้ยว นอกจากนี้ ยาลูกกลอนที่ใช้น้ำผึ้งเทียมในการยึดเกาะ จะคงตัวไม่ได้นาน และขึ้นราได้ง่าย

นอกจากนี้ อาจใช้น้ำเชื่อมและแป้งเปียกเป็นส่วนช่วยสารยึดเกาะได้อีกด้วย

๓. **เครื่องมือการผลิต** เครื่องมือที่ใช้ผลิตยาลูกกลอนขึ้นอยู่กับขนาดของการผลิต ตั้งแต่ระดับครัวเรือน จนถึงระดับโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยทั่วไปประกอบด้วยเครื่องมืออย่างน้อย ๔ เครื่อง ได้แก่

- เครื่องผสม
- เครื่องรีดเส้น
- เครื่องตัดเม็ด
- เครื่องปั้นเม็ด ที่มีส่วนประกอบ ๓ ส่วน ได้แก่ เครื่องกลิ้งเม็ดให้กลม หม้อเคลือบ และเครื่องอบแห้ง

กระบวนการผลิตยาลูกกลอน

๑. เตรียมเครื่องมือให้สะอาดอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน

๒. เตรียมส่วนผสมให้เป็นไปตามสูตรตำรับ

๓. เตรียมผงยาสมุนไพรก่อนการผลิตให้เหมาะสม เช่น การทำความสะอาด การทำให้แห้ง การย่อยขนาด การผสมให้เข้ากัน

๔. ผลิตตามรูปแบบของเครื่องมือการผลิตของแต่ละสถานที่ผลิต โดยยึดแนวทางการทำให้ได้ยาลูกกลอนที่ดี ซึ่งมีข้อควรระวังในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

๔.๑ การผสมเปียก ต้องมีความระมัดระวังรอบคอบทุกขั้นตอน การผสมให้เป็นเนื้อเดียวกันขึ้นอยู่กับเครื่องมือ สารยึดเกาะที่ใช้ และระยะเวลาใช้ผสม

๔.๒ การรีดเส้น ต้องรีดเส้นให้มีความหนาแน่นของเนื้อยาสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้เม็ดยาที่มีขนาดใกล้เคียงกันเมื่อนำไปตัดเม็ด

๔.๓ การตัดเม็ด

๔.๔ การปั้นเม็ดกลม

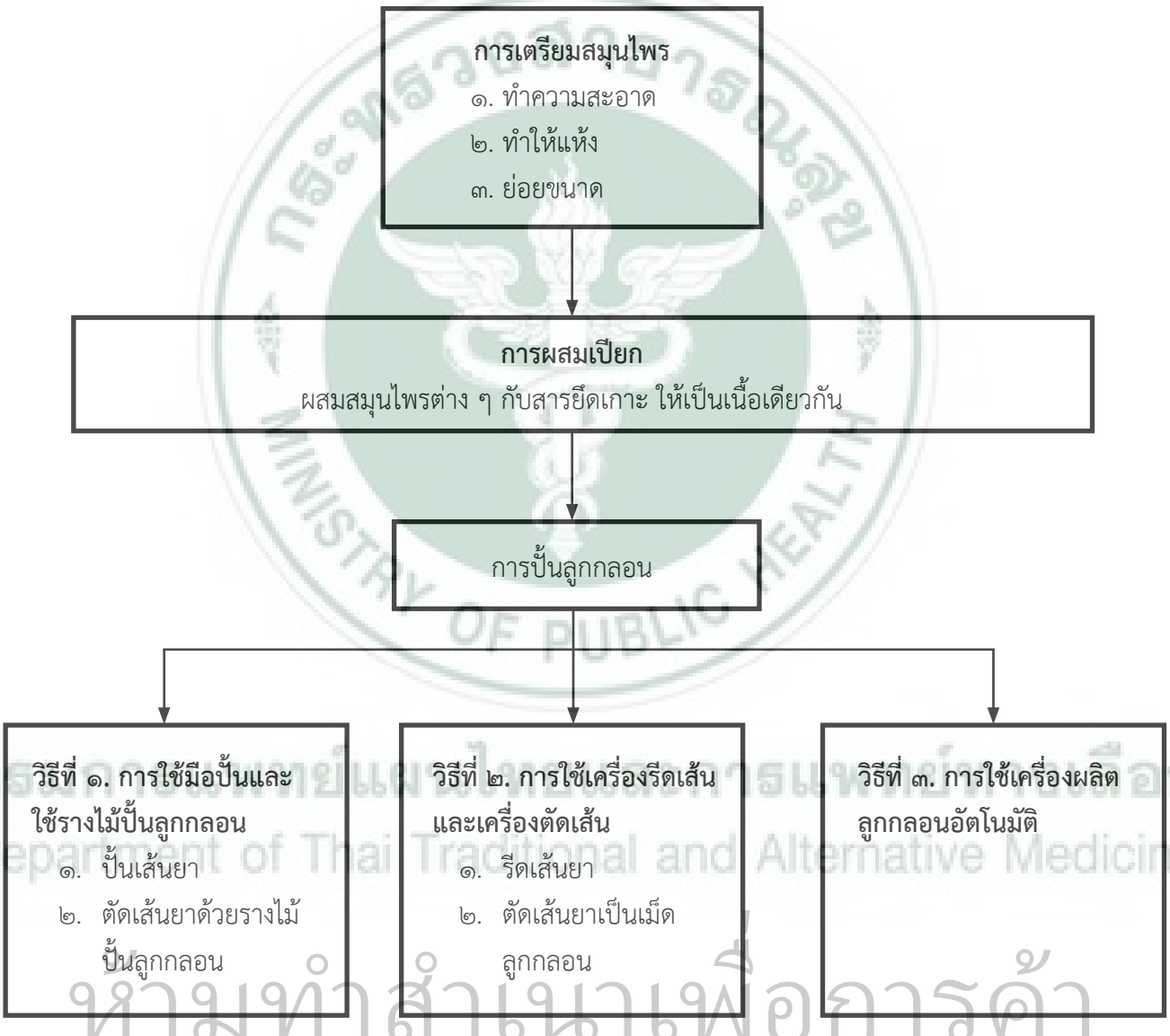
๔.๕ การกลิ้งเม็ดให้กลม นิยมใช้แป้งข้าวโพดหรือผงยาโปรยลงไปในบริเวณที่กลิ้งเม็ดยาเพื่อไม่ให้ยาลูกกลอนติดกัน

๔.๖ การอบแห้ง ต้องอยู่ในมาตรฐานที่กำหนด

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามจำหน่ายเพื่อการค้า

๔.๗ การเคลือบ ซึ่งต้องมีความชำนาญอย่างมาก เพื่อไม่ให้ความชื้นในเม็ดยาออกมาข้างนอก และไม่ให้ความชื้นจากข้างนอกเข้าไปในเม็ดยาลูกกลอน ทั้งยังทำให้เม็ดยาลูกกลอนเงางามน่ากิน

ขั้นตอนการผลิตยาลูกกลอน

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๓.๖ ยาน้ำมัน

ยาน้ำมันเป็นยาเตรียมรูปแบบหนึ่ง วิธีการปรุงยาเตรียมจากยาสดหรือแห้ง เมื่อผสมแล้วบดเป็นผงหยาบหุงด้วยน้ำมัน ยาน้ำมันใช้เป็นยาภายในและยาภายนอกได้ น้ำมันที่ใช้ในการปรุงยามักเป็นน้ำมันพืช (ที่ใช้มากได้แก่ น้ำมันงา และน้ำมันมะพร้าว) น้ำมันเนย นม หรือไขสัตว์ ผสมกับตัวยาตามตำรับ ตัวยาที่มีน้ำมากให้บีบเอาแต่น้ำส่วนตัวยาที่แห้งหรือมีน้ำเป็นส่วนประกอบน้อยมากจะบดเป็นผงแล้วผสมน้ำให้พอเปียก เมื่อผสมกับน้ำมันพืชหรือไขสัตว์แล้วก็หุงเคี่ยวให้เหลือแต่น้ำมัน เมื่อได้น้ำมันแล้วอาจรินเอาน้ำมันเก็บไว้ใช้ หรือเก็บน้ำมันแช่ตัวยาไว้เมื่อจะใช้ก็ตักเอาแต่น้ำมันมาใช้

กระบวนการผลิตยาน้ำมัน

๑. นำสมุนไพรในสูตรตำรับมาหั่นบาง ๆ
๒. เคี่ยวในน้ำมัน โดยใช้ไฟกลาง ระวังไม่ให้ชิ้นส่วนสมุนไพรไหม้
๓. เติมส่วนประกอบอื่น ๆ ในสูตรตำรับที่ต้องใช้ความร้อนช่วยละลาย ลงไปในระหว่างการเคี่ยว เช่น กำยาน สีเสียด จุนสี
๔. กรองโดยใช้ผ้าขาวบาง เพื่อเก็บน้ำมันที่ได้จากการเคี่ยว
๕. เติมส่วนประกอบในตำรับ (ที่ไม่ต้องใช้ความร้อนช่วยละลาย) ลงไปในน้ำมัน ตามข้อ ๔ เช่น พิมเสน การบูร
๖. บรรจุในภาชนะที่เหมาะสม

๓.๗ ยาพอก (poultice)

ตำราเภสัชกรรมแผนโบราณของไทยใช้วิธีการปรุงยาพอกจากสมุนไพรสดหรือสมุนไพรแห้งไว้ว่า เตรียมจาก *"ยาประสมแล้ว ตำให้แหลก ใช้พอกบริเวณที่ต้องการ"* โดยการนำสมุนไพรมาประสม ตำให้แหลก นำมาสุมหรือพอกบริเวณที่ต้องการ มีตั้งแต่พอกฝี พอกเข่าแก้ปวด พอกหัวแม่เท้าให้ตาสว่าง หรือสุม เช่น กระหม่อม

กระบวนการผลิตยาพอก หรือ ยาสุม

๑. นำสมุนไพรตามสูตรตำรับมาทำความสะอาด จากนั้นนำมาหั่น สับ หรือโขลกให้แหลก เพื่อให้ตัวยามีขนาดตามต้องการ
๒. ผสมกระสาย (ถ้ามี) เช่น สุรา น้ำซาวข้าว
๓. นำตัวยาพอกหรือสุมบริเวณที่ต้องการ หรือนำตัวยาห่อผ้าและนำมาพันบริเวณที่ต้องการ เช่น พันตัวยารอบหัวเข่า บรรเทาปวด

๓.๘ ยาประคบ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ยาประคบเป็นยาเตรียมแผนโบราณรูปแบบหนึ่ง ตำราโบราณให้วิธีการปรุงยาเตรียมรูปแบบนี้ไว้ว่า เตรียมจาก *"ยาสดหรือแห้ง ประสมแล้ว ทำเป็นลูกประคบ"* โดยการนำสมุนไพรหลายชนิดที่เป็นสมุนไพรสด หรือสมุนไพรแห้ง ผ่านกระบวนการทำความสะอาด นำมาหั่นให้ได้ตามขนาดที่ต้องการ นำไปตำให้พอแหลกก่อนนำไปบรรจุรวมกันในผ้าให้เป็นรูปทรงต่างๆ ตามวัตถุประสงค์และตำแหน่งที่ต้องการใช้ลูกประคบ เช่น รูปทรงกลม ใช้ประคบส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ทรงหมอนใช้นาบบริเวณที่ต้องการ

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ยาประคบ ใช้ประคบส่วนต่าง ๆ ของร่างกายควบคู่กับการนวดแผนไทย เพื่อรักษาและบรรเทาอาการเกี่ยวกับกล้ามเนื้อและเส้นเอ็น โดยสมุนไพรและความร้อนจากลูกประคบนั้น ช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของโลหิต ทำให้กล้ามเนื้อผ่อนคลาย ลดอาการหดเกร็งของกล้ามเนื้อ ลดอาการอักเสบ แก้ปวดเมื่อย และยังทำให้รู้สึกสดชื่นจากกลิ่นหอมของน้ำมันหอมระเหยอีกด้วย

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำลูกประคบ

๑. ผ้าสำหรับห่อสมุนไพรลูกประคบ ต้องเป็นผ้าฝ้ายหรือผ้าดิบที่มีเนื้อแน่นพอดี สามารถป้องกันไม่ให้สมุนไพรร่วงออกมาจากผ้าได้
๒. เชือกสำหรับมัดผ้าห่อลูกประคบ

๓. สมุนไพรที่ใช้ต้องผ่านการทำความสะอาด ไม่มีเชื้อรา และต้องมีสมุนไพร ๔ กลุ่มหลัก ดังนี้

๓.๑ กลุ่มสมุนไพรที่มีน้ำมันหอมระเหย เช่น ไพล ขมิ้นชัน ตะไคร้ มะกรูด

๓.๒ กลุ่มสมุนไพรที่มีรสเปรี้ยว มีฤทธิ์เป็นกรดอ่อน ๆ เช่น ใบมะขาม ใบส้มป่อย

๓.๓ กลุ่มสารแต่งกลิ่นหอม เช่น การบูร พิมเสน

๓.๔ เกลือ มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อและแก้อาการอักเสบได้ มีสมบัติดูดความร้อนทำให้ตัวยาสมุนไพรซึมได้เร็วขึ้น

กระบวนการผลิตลูกประคบ

๑. นำสมุนไพรมาล้างทำความสะอาด หั่นเป็นชิ้นให้ได้ขนาดที่ต้องการ

๒. นำสมุนไพรไปตำให้พอแหลก

๓. เติมเกลือและการบูรลงไป ผสมให้เข้ากัน ระวังอย่าให้สมุนไพรที่ผสมแฉะเป็นน้ำ

๔. นำสมุนไพรที่ผสมเรียบร้อยแล้ว ไปบรรจุในผ้าฝ้ายหรือผ้าดิบ ห่อเป็นลูกประคบมัดด้วยเชือกให้แน่น

๓.๙ ยาชง (infusion)

ยาชงอาจอยู่ในรูปแบบของใบหรือผงยาสมุนไพร ปัจจุบันนิยมบรรจุอยู่ในซองขนาดต่าง ๆ เป็นรูปแบบยาสมุนไพรพร้อมชง เมื่อจะใช้ต้องนำมาแช่ในน้ำเดือดหรือน้ำกระสายยาเพื่อเป็นตัวทำละลาย ส่วนใหญ่ทำมาจากสมุนไพรแห้ง มีหลักการผลิตยาคล้ายกับการผลิตยาผง

กระบวนการผลิตยาชง

๑. การทำให้แห้งก่อนนำไปย่อยขนาด มีหลักการปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑.๑ ต้องควบคุมบริเวณที่ปฏิบัติงานให้สะอาด ถูกสุขลักษณะ มีอากาศถ่ายเทได้ดี ลดการปนเปื้อนจุลินทรีย์ มีอุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสม

๑.๒ ทำความสะอาดวัตถุดิบสมุนไพร และนำไปฆ่าเชื้อโดยการนึ่งหรือผ่านน้ำร้อนอย่างรวดเร็ว (heat shock) เพื่อลดปริมาณจุลินทรีย์ที่ปนเปื้อน

๑.๓ นำไปย่อยขนาดให้เหมาะสมและมีความสม่ำเสมอกัน ก่อนนำไปทำให้แห้ง

๑.๔ นำไปทำให้แห้งโดยเร็วที่สุด เช่น นำไปอบ ตากแห้ง เพื่อป้องกันการเน่าเสียของสมุนไพร โดยใช้อุณหภูมิให้เหมาะสมกับสมุนไพรแต่ละชนิด เพื่อคงสรรพคุณ สี กลิ่น และรสยาของสมุนไพรนั้นไว้

๒. การย่อยขนาดหรือการบดผงเป็นการลดขนาดอนุภาคของวัตถุดิบให้เล็กลง เครื่องมือที่นิยมใช้ในการลดขนาดวัตถุดิบ ได้แก่ เครื่องบดแบบค้อน ใช้บดสมุนไพรแห้ง และเครื่องบดแบบตัด ใช้บดสมุนไพรสด นอกจากเครื่องมือที่ใช้ในการบดแล้ว ยังต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๒.๑ ต้องควบคุมบริเวณที่ทำการบดให้สะอาด ถูกสุขลักษณะ ลดการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ มีอุณหภูมิและความชื้นที่เหมาะสม

๒.๒ สมุนไพรที่นำไปย่อยต้องถูกชนิด ถูกส่วน สะอาด และไม่มีสารปนเปื้อนของหิน ดิน และทราย

๒.๓ สมุนไพรต้องผ่านการลดความชื้นก่อนนำมาลดขนาด โดยต้องมีความชื้นน้อยกว่าร้อยละ ๕ ของความชื้นสมุนไพรแห้ง จะทำให้บดสมุนไพรได้ง่ายขึ้น

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๒.๔ กรณีที่ต้องการบดผงยาให้ละเอียดมาก ไม่ควรบดขนาดให้ละเอียดในครั้งเดียว ควรใช้แร่งลดขนาดผงยาเป็นระยะ ๆ โดยเริ่มใช้แร่งเบอร์เล็กก่อนจากนั้นใช้แร่งขนาดใหญ่ขึ้นตามลำดับจนได้ขนาดตามที่ต้องการ

๒.๕ สมุนไพรที่มีเส้นใยสูง เช่น เถาวัลย์เปรียง ควรตัดหรือสับให้มีขนาดเล็กลงก่อนที่จะนำไปบดด้วยเครื่องบด

๒.๖ กรณีที่ต้องบดสมุนไพรหลายชนิดรวมกัน เช่น ในตำรับยาหอม ให้ใส่สมุนไพรที่บดยากลงไปบดก่อนตามลำดับ

๒.๗ อัตราการป้อนสมุนไพรเข้าเครื่องบดต้องสัมพันธ์กับความสามารถในการทำงานของเครื่องบด

๒.๘ การบดสมุนไพรให้ละเอียดมาก อาจเกิดความร้อนขณะบดขึ้นได้ จึงควรหยุดเครื่องบดเป็นช่วง ๆ เพื่อลดความร้อนที่เกิดขึ้น

๒.๙ หากสูตรตำรับมีสมุนไพรหลายชนิด ต้องทำให้สมุนไพรแต่ละชนิดกระจายตัวอย่างสม่ำเสมอกันก่อนนำไปบรรจุ หากใช้วิธีบดพร้อมกัน ต้องบดละเอียดให้มีขนาดอนุภาคที่เท่ากัน หากใช้วิธีแยกบด ต้องบดผ่านแร่งที่มีขนาดเดียวกันแล้วนำไปผสมในเครื่องผสมที่เหมาะสม

๓. การบรรจุ

๓.๑ ห้องที่ทำการบรรจุต้องสะอาด มีการควบคุมความชื้น มีการฆ่าเชื้อที่เหมาะสม และควรบรรจุในห้องที่มีความดันอากาศเป็นบวก

๓.๒ เครื่องบรรจุสามารถบรรจุผงยาสู่ภาชนะบรรจุหรือซองชาชงได้ตามปริมาณที่กำหนดไว้

๓.๓ ภาชนะบรรจุต้องสะอาด สามารถเก็บรักษาผงยาสมุนไพรได้คงสภาพก่อนนำมาใช้

๓.๑๐ ยาสด

รูปแบบยาตำรับที่มีส่วนประกอบของตัวยาสมุนไพรในตำรับเป็นชนิดสด ปรุงขึ้นเพื่อกินหรือใช้ในทันที มีวิธีการเตรียมที่ง่ายและใช้เวลาไม่มาก

กระบวนการผลิตยาสด

๑. นำสมุนไพรตามสูตรตำรับมาทำความสะอาด จากนั้นหั่น สับ หรือโขลกให้แหลก เพื่อให้ยามีขนาดตามที่ต้องการ

๒. นำตัวยาสมุนไพรมาตำหรือโขลกให้ละเอียด ละลายน้ำกระสายยาที่กำหนดก่อนใช้ยา และควรใช้ทันทีเมื่อปรุงยาเสร็จ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๓.๑๑ ยาดอง (maceration)

ยาดองเป็นยาเตรียมแผนโบราณไทยรูปแบบหนึ่ง ตำรายาโบราณให้วิธีการปรุงยาเตรียมรูปแบบนี้ไว้รวมกับยาชงว่า เตรียมจาก *“ยาตากแห้ง ประสมแล้ว บดเป็นผงหยาบ แช่น้ำหรือดองเหล้า กินแต่น้ำ”* ยาดองนี้เตรียมจากตัวยาแห้ง โดยอาจต้มแล้วดองกับน้ำหรือน้ำตัวยาสมุนไพรบางอย่าง ดองเกลือ หรือดองเหล้า

กระบวนการผลิตยาดอง

๑. หั่นหรือสับตัวยาให้มีขนาดเล็ก แล้วผสมปรุงแต่งตามตำรับยา

๒. นำมาบรรจุในภาชนะที่เหมาะสม เช่น ขวดโหล ไห โถ จากนั้นปิดฝาให้สนิท

๓. เวลาที่ใช้ดองขึ้นอยู่กับตำรับยา หากตำราไม่ระบุไว้ให้ดองไว้ ๓ วัน แล้วรินน้ำยาดองนั้นดื่มจนยาจืด หากยังจำเป็นต้องใช้ยานั้นอีก ให้เตรียมยาขึ้นใหม่ โดยเทตัวยาเก่าทิ้งไป ใช้ตัวยาใหม่แทน

๓.๑๒ ยาขี้ผึ้ง (ointment)

ยาขี้ผึ้งเป็นยาเตรียมแผนโบราณรูปแบบหนึ่ง ตำรายาโบราณให้วิธีการปรุงยาเตรียมรูปแบบนี้ไว้ว่าเตรียมจาก *"ยาประสมแล้ว ทำเป็นยากวนหรือยาขี้ผึ้งปิดแผล"* ยาขี้ผึ้งเป็นรูปแบบยาใช้ภายนอก การเตรียมยาเป็นการต่อยอดมาจากการเตรียมยาน้ำมัน เป็นภูมิปัญญาไทยที่เอาตัวยาไม่ละลายน้ำเตรียมให้อยู่ในรูปน้ำมันแล้วเติมขี้ผึ้ง เพื่อให้เป็นรูปแบบกึ่งของแข็ง

ในการเตรียมยาขี้ผึ้ง มีองค์ประกอบหลัก ๒ ส่วน คือ ขี้ผึ้ง และตัวยาสำคัญ ขี้ผึ้งมี ๔ ประเภทหลัก ได้แก่

๑. ขี้ผึ้งชนิดไฮโดรคาร์บอน (oleaginous base) ซึ่งมีองค์ประกอบเป็นไขล้วน ๆ ไม่มีน้ำเป็นองค์ประกอบ เมื่อทาจะมีลักษณะเป็นมันติดผิวหนัง ล้างออกยาก เช่น พาราฟินแข็ง (hard paraffin), พาราฟินนิ่ม (soft paraffin)
๒. ขี้ผึ้งชนิดดูดน้ำ (absorption base) ซึ่งมีองค์ประกอบเป็นไข เมื่อทิ้งไว้จะดูดน้ำได้ เช่น ขี้ผึ้ง ไขแกะ
๓. ขี้ผึ้งชนิดละลายน้ำ (water-soluble base) ซึ่งละลายน้ำได้ ซึมเข้าผิวหนังได้ดี ไม่มีกลิ่นหืน เช่น พอลิเอทิลีนไกลคอล
๔. ขี้ผึ้งชนิดอิมัลชัน (emulsifying base) ซึ่งมีน้ำเป็นองค์ประกอบ เช่น ลาโนลิน

กระบวนการผลิตยาขี้ผึ้ง

<u>วิธีที่ ๑</u> ผสมตัวยาลงไปในขี้ผึ้งพื้นที่หลอมเหลว

๑. ละลายตัวยาสมุนไพรลงในขี้ผึ้งที่หลอมเหลว (หากตัวยาเป็นของแข็ง ต้องบดให้ละเอียด)
๒. ทิ้งไว้ให้เย็นจนเกือบแข็งตัว
๓. การผสมตัวยาลงไปตอนที่ขี้ผึ้งเย็นจนเกือบแข็งตัวแล้วเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการเสื่อมสลายของตัวยา

<u>วิธีที่ ๒</u> การบดผสมตัวยาในขี้ผึ้งพื้นที่แข็งตัว

๑. ใช้โกร่งบดตัวยาให้ละเอียด (กรณีที่ผงยาไม่ละลายในขี้ผึ้งหรือละลายได้น้อย)
๒. นำขี้ผึ้งมาบดผสมลงไป หลอมให้เข้ากัน
๓. เมื่ออุณหภูมิของสารผสมขี้ผึ้งลดลงราว ๔๐ องศาเซลเซียส หรืออุ่น ๆ ใกล้จะเริ่มแข็งตัว ให้เติมสารผสมลงในยาพื้น โดยเทแล้วกวนผสมให้เข้ากัน
๔. แบ่งบรรจุในบรรจุภัณฑ์ในขณะที่ยาขี้ผึ้งยังอุ่นอยู่ ทิ้งไว้ให้แข็งตัว

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๓.๑๓ ยาฝน

ยาฝนเป็นวิธีการเตรียมยาสมุนไพรให้ยามีความละเอียด โดยการถูสมุนไพรบนหิน หรือฝาละมี ร่วมกับน้ำกระสายยา

กระบวนการผลิตยาฝน

๑. สมุนไพรเป็นชิ้นขนาดปานกลาง

๒. ฝนด้วยหินบดยา หินลับมีด หรือฝาละมี

๓. กรองเอาน้ำ แล้วดื่มน้ำที่ได้จากการฝน

๓.๑๔ ยาทา (liniment)

ยาทาเป็นรูปแบบยาใช้ภายนอก ตำรายาโบราณให้วิธีการปรุงยาเตรียมรูปแบบนี้ไว้ว่า เตรียมจาก *“ยาสดหรือแห้ง ประสมแล้ว ใช้เป็นยาทา”*

กระบวนการผลิตยาทา

๑. ใช้ตัวยาสดหรือแห้ง ถ้าใช้ตัวยาสดให้หั่นเป็นชิ้นก่อน แล้วตำหรือสับหยาบ ๆ ส่วนตัวยาแห้งอาจบดหยาบ (ผ่านแร่งเบอร์ ๖๐) ถึงละเอียดปานกลาง หยาบ (ผ่านแร่งเบอร์ ๘๐)

๒. นำมาผสมกันตามตำรับยา แล้วใส่บรรจุภัณฑ์

๓. ทาบริเวณที่เป็น อาจใช้ร่วมกับน้ำกระสายยาตามที่ตำรับยาระบุไว้

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ภาคผนวก ๔
อภิธานศัพท์

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ภาคผนวก ๔ อภิธานศัพท์

กระษัย, กระไษย์ *ดู กษัย.*

กระสาย, กระสายยา น. เครื่องแทรกยา เช่น น้ำ เหล้า น้ำผึ้ง น้ำดอกไม้ ในทางเภสัชกรรมแผนไทย ใช้แทรกยาเพื่อช่วยให้กินยาง่ายขึ้น และ/หรือเสริมฤทธิ์ของยาให้มีสรรพคุณดีขึ้น, หากเป็นของเหลวมักเรียก น้ำกระสาย หรือ น้ำกระสายยา. (ส.กษาย).

กระไสย *ดู กษัย.*

กล่อนลงฝัก น. โรคเกิดเพราะเส้นเลื่อนลงสู่ถุงอัณฑะ ทำให้ถุงอัณฑะโต ปัสสาวะขัด เป็นต้น.

กวาด, กวาดยา ก. เอายาป้ายในปาก คอ ลิ้นของทารกและเด็ก โดยใช้นิ้วหมุนโดยรอบ มักใช้นิ้วชี้.

กษัย น. โรคกลุ่มหนึ่ง เกิดจากความเสื่อมหรือความผิดปรกติของร่างกายจากความเจ็บป่วยที่ไม่ได้รับการรักษา หรือรักษาแล้วไม่หาย ทำให้ร่างกายซูบผอม กล้ามเนื้อและเส้นเอ็นรัดตึง โลหิตจาง ผิวหนังซีดเหลือง ไม่มีแรง มือเท้าชา เป็นต้น ตำราการแพทย์แผนไทยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ตามสาเหตุของการเกิดโรค คือ กษัยที่เกิดจากธาตุสมุฏฐาน (มี ๘ ชนิด ได้แก่ กษัยกล่อน ๕ ชนิด กับกษัยน้ำ กษัยลม และกษัยเพลิง) กับกษัยที่เกิดจากอุปปาติกะโรค (มี ๑๘ ชนิด ได้แก่ กษัยล้น กษัยราก กษัยเหล็ก กษัยปู กษัยจุก กษัยปลาไหล กษัยปลาหมอ กษัยปลาดุก กษัยปลวก กษัยลิ้นกระบือ กษัยเต่า กษัยดาน กษัยท้น กษัยเสียด กษัยเพลิง กษัยน้ำ กษัยเชือก และกษัยลม), เขียนว่า กระษัย กระไษย์ กระไสย หรือ ไกษย ก็มี.

กษัยกล่อน น. โรคกษัยกลุ่มหนึ่ง เกิดจากความผิดปรกติของธาตุทั้ง ๔ ตำราการแพทย์แผนไทยแบ่งออกเป็น ๕ ชนิด คือ กษัยกล่อนดิน กษัยกล่อนน้ำ กษัยกล่อนลม กษัยกล่อนไฟ และกษัยเถา.

กษัยกล่อนน้ำ น. กษัยกล่อนชนิดหนึ่ง เกิดจากความผิดปรกติของธาตุน้ำ ได้แก่ เลือด น้ำเหลือง หรือเสมหะ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง ๓ อย่าง เป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง รักษายาก ผู้ป่วยมักมีอาการเจ็บปวดมากบริเวณยอดอก อาจลามถึงตับและหัวใจได้, กษัยเลือด หรือ กษัยโลหิต ก็เรียก.

กษัยกล่อนไฟ น. กษัยกล่อนชนิดหนึ่ง เกิดจากความผิดปรกติของธาตุไฟ เป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง รักษายาก ผู้ป่วยมักมีอาการจุกเสียด แน่นหน้าอกมาก ร้อนอยู่ภายในเหงื่อออกมาก เบื่ออาหาร เจ็บบริเวณยอดอกอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่รุนแรง ตาแดง มีไข้ตอนบ่าย อาจมีอาการบวมที่ใบหน้า ท้อง หรือเท้า หากมีอาการบวมพร้อมกันทั้ง ๓ แห่ง จะรักษาไม่ได้.

กษัยกล่อนลม น. กษัยกล่อนชนิดหนึ่ง เกิดจากความผิดปรกติของธาตุลม เป็นได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง รักษายาก ผู้ป่วยมักมีอาการจุกเสียดแน่นในท้อง ปวดท้อง ร้อนภายในทรวงอก แต่ตัวเย็น เป็นต้น.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

กษัยดาน น. กษัยอันเกิดจากอุปปาติกะโรคชนิดหนึ่ง เกิดที่ยอดอก ทำให้กล้ามเนื้อตั้งแต่ยอดอกถึงหน้าท้องแข็งมาก ผู้ป่วยมีอาการปวด จุกเสียดแน่น กินข้าวไม่ได้ ถ้าลามลงถึงท้องน้อย ทำให้ปวดอยู่ตลอดเวลา ถูกความเย็นไม่ได้ แต่ถ้าลามลงไปถึงหัวหน่าวจะรักษาไม่ได้.

กษัยเถา น. กษัยกล่อนชนิดหนึ่ง เกิดจากความผิดปรกติของลมสันฑฆาตและลมปัตฆาต ซึ่งทำให้เส้นพองและแข็งอยู่บริเวณหัวหน่าวไปจนถึงหลัง ผู้ชายจะเกิดทางด้านขวา ส่วนผู้หญิงจะเกิดทางด้านซ้าย รักษายาก ผู้ป่วยมักมีอาการเจ็บปวดในทรวงอกและปวดเสียวจนถึงบริเวณต้นคอ ปัสสาวะเป็นเลือด เป็นต้น.

กษัยลม น. กษัยอันเกิดจากอุปปาติกะโรคชนิดหนึ่ง เกิดจากลมในร่างกายผิดปรกติ ลมทั่วร่างกายมารวมกันที่เหนือสะดือ ผู้ป่วยมีอาการจุกเสียด แน่นหน้าอกมาก หายใจขัด กินอาหารไม่ได้ เสียวแปลบทั่วร่างกายคล้ายถูกเข็มแทง.

กษัยเลือด, กษัยโลหิต *ดู กษัยกล่อนน้ำ.*

กษัยเส้น น. ความผิดปรกติที่เกิดในกล้ามเนื้อและเส้นเอ็น ทำให้มีอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย ท้องผูก อ่อนเพลีย เป็นต้น.

กษัยเหล็ก น. กษัยอันเกิดจากอุปปาติกะโรคชนิดหนึ่ง เกิดจากลมอัดแน่นแข็งเป็นดานอยู่ในท้องน้อย ผู้ป่วยมีอาการเจ็บปวด ท้องแข็งลามขึ้นไปถึงยอดอก กินอาหารไม่ได้ เป็นต้น.

กุจฉิสวาตอติสาร น. ปัจจุบันกรรมอติสารชนิดหนึ่ง ตำราการแพทย์แผนไทยว่า เกิดจากลมกุจฉิสยาวาตารวมกันเป็นก้อนในท้องอยู่นอกลำไส้ ผู้ป่วยจะไม่มีอาการปวดมวนในท้อง อุจจาระไหลออกมาเอง และมีกลิ่นเหม็นคาว.

โกฏฐาสยาวาตา น. ลมพัดในลำไส้และกระเพาะอาหาร เป็นองค์ประกอบ ๑ ใน ๖ ชนิดของธาตุลม.

ไกษย *ดู กษัย.*

ขับ ก. บังคับให้ออก เช่น ขับน้ำคาวปลา ขับลม ขับปัสสาวะ ขับเสมหะ.

ไข้ ๑. น. ความเจ็บป่วยทางกายหรือทางจิต เช่น ไข้พิษ ไข้กาฬ ไข้เหนือ ไข้หวัด นอกจากนี้ ในทางการแพทย์แผนไทยยังมีไข้ตัวเย็นอันเกิดจากธาตุไฟพิการ.

๒. ก. อาการครั่นเนื้อครั่นตัว สะบัดร้อนสะท้านหนาว ปวดเมื่อย, โดยทั่วไปหมายถึง อาการที่มีอุณหภูมิของร่างกายสูงขึ้นผิดจากระดับปรกติเนื่องจากความเจ็บป่วย.

ไข้กาล, ไข้กาฬ ๑. น. โรคกลุ่มหนึ่ง ผู้ป่วยมักมีไข้ มีเม็ดขึ้นตามอวัยวะภายใน เช่น ปอด ตับ ม้าม แล้วผุดออกมาที่ผิวหนัง เป็นเม็ดสีดำ สีเขียว สีคราม หรือเป็นเม็ดทราย เป็นแผ่นเป็นวงทั่วตัว ทำให้เกิดอาการแตกต่างกันไป ตำราการแพทย์แผนไทยแบ่งออกเป็น ๑๐ ชนิด ได้แก่ ไข้ประกายดาษ ไข้ประกายเพลิง หัด เหือด งูสวัด เริมน้ำค้าง เริมน้ำข้าว ลำลาบเพลิง ไฟลามทุ่ง และกำแพงทะลาย. ๒. น. ชื่อโรคกลุ่มหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการไข้สูง และมีเม็ดผื่นขึ้นตามร่างกาย ได้แก่ ไข้ประดง ไข้กระโดง และไข้รากสาด.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ไข้จับสั่น, ไข้ดอกบวบ, ไข้ดอกสัก *ดู ไข้ป่า.*

ไข้ตามฤดู *ดู ไข้เปลี่ยนฤดู.*

ไข้ทับระดู น. อาการไข้ขณะที่กำลังมีระดูหรือระดูเพิ่งหยุด อาการอาจรุนแรงถึงตายได้.

ไข้ประดง *ดู ประดง.*

ไข้ประดงลม *ดู ประดงลม.*

ไข้ป่า น. โรคชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการไข้สูงมากเป็นเวลา ส่วนใหญ่มักมีอาการหนาวสั่นร่วมด้วย นอกจากนี้ ยังอาจมีอาการปวดศีรษะ มือและเท้าเย็น มีเหงื่อออกมาก กระหายน้ำ ปัสสาวะบ่อย หากเป็นติดต่อกันหลายวันไม่หาย ผู้ป่วยจะซีด เบื่ออาหาร ตับโต ม้ามโต เป็นต้น โบราณเรียก ไข้ป่า เนื่องจากผู้ป่วยมักเป็นโรคนี้หลังกลับออกมาจากป่า, ไข้จับสั่น (ผู้ป่วยมักมีอาการหนาวสั่น) ไข้ดอกสัก (ผู้ป่วยมักเป็นโรคนี้ในช่วงฤดูฝนซึ่งเป็นช่วงที่ดอกสักบาน) หรือ ไข้ดอกบวบ ก็เรียก.

ไข้เปลี่ยนฤดู น. โรคชนิดหนึ่ง มักเกิดขึ้นในช่วงรอยต่อของแต่ละฤดู ผู้ป่วยมักมีไข้ สะบัดร้อนสะท้านหนาว กระหายน้ำ เป็นต้น ในทางการแพทย์แผนไทยอาจแบ่งโรคนี้ตามฤดูกาล เป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ไข้ในฤดูร้อน ไข้ในฤดูฝน และไข้ในฤดูหนาว, ไข้ตามฤดู ไข้สามฤดู ไข้หัวลม หรือ อุตุปริณามชาอาพาธา ก็เรียก.

ไข้พิษไข้กาฬ น. โรคกลุ่มหนึ่งที่มีอาการรุนแรง ผู้ป่วยมีอาการปวดศีรษะ ตัวร้อนจัด ปากแห้ง ฟันแห้ง น้ำลายเหนียว ตาแดง ร้อนในกระหายน้ำ มือเท้าเย็น มีเม็ดสีดำ แดง หรือเขียว ขนาดเล็กบ้างใหญ่บ้างผุดขึ้นตามร่างกาย ตำราการแพทย์แผนไทยแบ่งออกเป็น ๒๑ ชนิด โดยเรียกชื่อแตกต่างกันตามลักษณะอาการ เช่น ไข้อีแดง ไข้ปานดำ ไข้ปานแดง ไข้รากสาด.

ไข้มะเร็ง *ดูใน มะเร็ง.*

ไข้รากสาด น. ไข้กาฬกลุ่มหนึ่ง ผู้ป่วยอาจมีอาการตัวร้อนจัด มือเท้าเย็น ปวดศีรษะมาก ตาแดง เพ้อ มือกำเท้ากำ ตาเหลือกตาซ้อน หรืออาจมีอาการตัวเย็น เหงื่อออกมาก แต่ร้อนภายใน หอบ สะอึก ลิ้นกระด้างคางแข็ง เชื่อมมัว ไม่มีสติ นอกจากนี้ ยังอาจมีอาการถ่ายเป็นเลือด ไอเป็นเลือด อาเจียนเป็นเลือด เป็นต้น ตำราการแพทย์แผนไทยแบ่งไข้รากสาดออกเป็น ๙ ชนิด เรียกชื่อแตกต่างกันไปตามลักษณะอาการที่ปรากฏให้เห็นทางผิวหนัง ได้แก่ ไข้รากสาดปานแดง ไข้รากสาดปานดำ ไข้รากสาดปานเขียว ไข้รากสาดปานเหลือง ไข้รากสาดปานขาว ไข้รากสาดปานม่วง ไข้รากสาดนางแย้ม ไข้รากสาดพะนันเมือง และไข้รากสาดสามสหาย, ไข้ลากสาด ก็เรียก.

ไข้รำเพรำพัด, ไข้ลมเพลมพัด โรคชนิดหนึ่ง มักไม่ทราบสาเหตุ ผู้ป่วยมีอาการแตกต่างกันออกไป เช่น อาจมีไข้จุกเสียดในท้อง อาเจียน ละเมอเพ้อพก, รำเพรำพัด หรือ ลมเพลมพัด ก็เรียก.

ไข้ลากสาด *ดู ไข้รากสาด.*

ไข้สันนิบาต *ดู สันนิบาต.*

ไข้สามฤดู *ดู ไข้เปลี่ยนฤดู.*

ไข้หัด *ดู ไข้ออกหัด.*

ไข้หัดหลบใน *ดูใน ไข้ออกหัด.*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ไข้หัวลม *ดู ไข้เปลี่ยนฤดู.*

ไข้เหือด *ดู ไข้ออกเหือด.*

ไข้ออกหัด น. ไข้กาฬชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีไข้ สะบัดร้อนสะท้านหนาว เชื่อมมัว ปวดศีรษะ หลังจากนั้นจะมีเม็ดคล้ายเม็ดทรายยอดแหลมผุดขึ้นทั่วตัว หากไม่มีเม็ดยอดผุดขึ้นมาโบราณเรียก หัดหลบ หรือ ไข้หัดหลบใน ผู้ป่วยมีอาการท้องเสีย เป็นต้น, ไข้หัด ก็เรียก.

ไข้ออกเหือด น. ไข้กาฬชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการคล้ายไข้ออกหัด แต่เม็ดที่ผุดขึ้นทั่วตัวยอดไม่แหลม, ไข้เหือด ก็เรียก.

ฆานโรโค, ฆานะโรโค น. ริดสีดวงประเภทหนึ่ง เกิดในจมูก ผู้ป่วยจะหายใจขัด มีเม็ดขึ้นในจมูก เมื่อเม็ดนั้นแตกจะทำให้ปวดแสบปวดร้อนมาก น้ำมูกไหลอยู่ตลอดเวลา ลมหายใจมีกลิ่นเหม็น เป็นต้น, ริดสีดวงจมูก ก็เรียก.

จุก ก. อาการที่บังเกิดแน่นอยู่ในอกหรือในท้อง เช่น กินมากจนจุก.

เจริญอาหาร ๑. ก. บริโภคอาหารได้มากขึ้น. ๒ ว. เกี่ยวกับการบริโภคอาหารได้มาก เกี่ยวกับความรู้สึกอยากอาหาร เช่น ยาเจริญอาหาร.

ชโลม ก. ทำให้เปียกชุ่ม ในทางการแพทย์แผนไทย ใช้ผ้าชุบน้ำยาแล้วเช็ดตัวให้เปียก เช่น ชโลมยา ชโลมน้ำ.

ช้ำรั่ว น. โรคทางเดินปัสสาวะและอวัยวะสืบพันธุ์กลุ่มหนึ่ง เกิดกับผู้หญิง ผู้ป่วยมีอาการปวดแสบปวดร้อนภายในช่องคลอดและช่องทวารเบา กลั้นปัสสาวะไม่อยู่ เจ็บและขัดถึงบริเวณหัวหน่าว ตำราการแพทย์แผนไทยว่า อาจเกิดจากสาเหตุ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) เกิดจากการคลอดบุตรแล้วอยู่ไฟไม่ได้ ทำให้เสมหะโลหิตเดินไม่สะดวก มดลูกเน่า ๒) เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์มากเกินไป ๓) เกิดจากฝีในมดลูก ทำให้มีหนองหรือน้ำเหลืองไหลออกมา และ ๔) น้ำเหลืองที่เกิดจากทางเดินปัสสาวะอักเสบไหลออกมา ทำให้เกิดแผลเปื่อยลามที่ทวารเบา ปัสสาวะไหลกะปริบกะปรอย ปวดแสบ ขัดหัวหน่าว.

เชื่อม ๑. น. อาการอย่างหนึ่งของผู้ป่วยที่เป็นโรคบางชนิด มีลักษณะอาการหน้าหมองซึม มึนงง ตาปรือ คล้ายจะเป็นไข้ หรือเป็นอาการที่เกิดจากพิษไข้หรือพิษของโรคบางชนิด. ๒. ว. มีอาการเงื่องหงอยมึนซึมคล้ายเป็นไข้ มักใช้ร่วมกับคำอื่นที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับอาการที่แสดงออกให้เห็นเด่นชัด ได้แก่ เชื่อมซึม เชื่อมมึน และเชื่อมมัว.

เชื่อมมัว *ดูใน เชื่อม.*

เชื่อมมึน *ดูใน เชื่อม.*

ซาง น. โรคเด็กประเภทหนึ่ง มักเกิดในเด็กเล็ก ทำให้มีอาการตัวร้อน เชื่อมซึม ปากแห้ง อาเจียน กินอาหารไม่ได้ท้องเดิน มีเม็ดขึ้นในปาก คอ ลิ้นเป็นฝ้า เป็นต้น แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ซางเจ้าเรือน และ ซางจร ทั้งซางเจ้าเรือนและซางจรจะทำให้มีอาการแตกต่างกันตามวันเกิดของเด็ก, เขียนว่า ทราง ก็มี.

ซางกำเนิด *ดู ซางเจ้าเรือน.*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ซางจร น. ๑. ซางที่เกิดแทรกขึ้นระหว่างซางเจ้าเรือน ทำให้อาการรุนแรงขึ้น, ซางแทรก ก็เรียก. ๒. ซางที่เกิดต่อเนื่องจากซางเจ้าเรือน ทำให้มีอาการรุนแรงขึ้น เช่น ซางกราย เป็นซางจรที่อาจเกิดต่อเนื่องจากซางเพลิง.

ซางเจ้าเรือน น. ซางที่เกิดกับทารกตั้งแต่อายุครรภ์ได้ ๓ เดือน จนอายุได้ ๕ ขวบ ๖ เดือน, ซางกำเนิด ก็เรียก.

ซางแทรก *ดู ซางจร.*

ซางฝ้าย น. ซางจรชนิดหนึ่ง เกิดแทรกซางน้ำอันเป็นซางเจ้าเรือน ประจำเด็กเกิดวันจันทร์ ไม่มีแม่ซางเกิดขึ้นตามผิวหนังแต่ขึ้นที่เพดานปาก กระพุ้งแก้ม ไรฟัน และลิ้น เด็กที่เป็นโรคนี้จะมีอาการลิ้นเป็นฝ้าขาว มีไข้สูง ปากร้อน ปากแห้ง ไม่มีน้ำลาย หุบปากไม่ลง กินอาหารไม่ได้ อาเจียน ท้องเดิน อุจจาระเหม็นเหมือนไข่เน่า เป็นต้น. *ดู ซางจร ประกอบ.*

ซางเพลิง, ซางไฟ น. ซางเจ้าเรือนประจำเด็กเกิดวันอาทิตย์ เด็กที่ป่วยเป็นโรคนี้จะเริ่มมีเม็ดยอดที่เป็นแม่ซาง ๔ เม็ด เกิดที่บริเวณฝ่าเท้าเมื่ออายุได้ ๗ วัน และมีเม็ดยอดที่เป็นบริวารอีก ๔๐ เม็ด ขึ้นที่หน้าแข้งข้างละ ๒๐ เม็ด ซึ่งอาจจะรักษาให้หายได้ใน ๑๑ วัน แต่ถ้ารักษาไม่หายและมีอาการคงอยู่ แม่ซางและบริวารจะกระจายออกไป ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ เช่น เมื่อแม่ซางและบริวารกระจายขึ้นไปจากกลางหน้าแข้งถึงหัวเข่าจะเป็นเม็ดสีแดงลามออกไปเหมือนไฟไหม้ ทำให้มีอาการปวด เมื่อมีอาการรุนแรงขึ้นอาจถึงตายได้. *ดู ซางเจ้าเรือน ประกอบ.*

ตานขโมย *ดู ตานโจร.*

ตานโจร น. ตานที่เกิดกับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๕-๗ ขวบ แพทย์แผนไทยเชื่อว่ามักเกิดจากการกินอาหารอันทำให้เกิดพยาธิในร่างกาย มีอาการหลายอย่าง เช่น ลงท้อง ธาตุวิปริต ชอบกินของสดของคาว กินอาหารได้น้อย อุจจาระเหม็นคาวจัด ถ่ายกะปริบกะปรอยหรือเป็นมูกเลือด บางทีเลือดออกสด ๆ ทำให้เด็กซูบซีด เมื่อเป็นนานประมาณ ๓ เดือน จะมีอาการลงท้อง ตกเลือดดั่งน้ำล้างเนื้อ ปวดมวนเป็นมูกเลือด ดากออก ตัวผอมเหลือง, ตานขโมย ก็เรียก.

ตานซาง, ตานทราง, ตาลทราง น. ๑. โรคหรือความเจ็บป่วยที่เกิดในเด็ก มี ๒ กลุ่มใหญ่ คือ โรคตาน และ โรคซาง ใช้คำนี้เมื่อไม่ต้องการระบุเฉพาะเจาะจงว่าเป็นโรคใด.

๒. โรคตานที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากโรคซาง แต่รักษาไม่หาย เมื่อเด็กพ้นเขตซาง จึงพัฒนาเป็นโรคตาน.

เถาดาน น. โรคชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นลำแข็งตั้งขึ้นที่ยอดอกแล้วลามลงไปถึงท้องน้อย ทำให้เจ็บปวด จุกเสียด แน่นหน้าอก.

ทราง *ดู ซาง.*

ท้องมาน, ท้องมาร น. ชื่อโรคจำพวกหนึ่ง มีอาการให้ท้องโตอย่างหญิงมีครรภ์.

ทุนยักษวาโย โรคลมจรชนิดหนึ่ง ตำราว่าเกิดจากกองลมอัมพาต ผู้ป่วยมีอาการเสียดตั้งแต่บริเวณสีข้างและชายโครงขึ้นมา ทำให้ตัวงอ ท้องแข็ง กินอาหารไม่ได้ มักอาเจียน เป็นลมเปล่า ตาฟาง ท้องเสีย เป็นต้น.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

โทสันฑฆาต, โทสันทฆาต, โทสันทะฆาฏ น. โรคชนิดหนึ่งที่เกิดจากการกระทบกระแทกอย่างแรงจนชอกช้ำ เป็นอาการต่อเนื่องจากเอกสันฑฆาต เกิดอาการท้องผูกจนเป็นพรรดึก เกิดเป็นกองลมเข้าไปอยู่ในท้อง ทำให้เจ็บปวดไปทั้งตัว มีอาการเมื่อยบั้นเอว ขัดตะโพก เวียนศีรษะ สะบักร้อน สะท้านหนาว เป็นต้น. *ดู สันฑฆาต, สันทฆาต, สันทะฆาฏ ประกอบ.*

ธาตุกำเริบ น. ภาวะที่ธาตุใดธาตุหนึ่งทำหน้าที่มากผิดปรกติจนทำให้เกิดโทษขึ้น เช่น ธาตุไฟกำเริบ (สันตัปปัคคีกำเริบ) จะทำให้เกิดอาการตัวร้อน มีไข้.

น้ำกระสาย, น้ำกระสายยา *ดู กระสาย, กระสายยา.*

ในเรือนไฟ *ดู อยู่ไฟ.*

บาทจิตร *ดู ลมบาทจิตต์, ลมบาดทะจิตร.*

บำรุงเลือด, บำรุงโลหิต ๑. ก. ทำให้เลือดมากขึ้นหรือดีขึ้น. ๒. ว. ซึ่งทำให้เลือดมากขึ้นหรือดีขึ้น.

ประดง น. ๑. โรคกลุ่มหนึ่ง ตำราการแพทย์แผนไทยส่วนใหญ่ว่าเกิดจากไข้กาฬแทรกไข้พิษ ผู้ป่วยมีเม็ดผื่นหรือตุ่มขึ้นตามผิวหนัง อาจมีอาการคัน ปวดแสบปวดร้อน ตัวร้อน มือเท้าเย็น ร้อนในกระหายน้ำ หอบ สะอึก ปวดเมื่อยในกระดูก ปวดศีรษะ เป็นต้น แบ่งออกเป็น ๘ ประเภท ตามลักษณะของเม็ดผื่นหรือตุ่ม ได้แก่ ประดงมด ประดงช้าง ประดงควาย ประดงวัว ประดงลิง ประดงแมว ประดงแรด และประดงไฟ. ๒. โรคประเภทหนึ่ง ตำราการแพทย์แผนไทยว่า เกิดจากลมรามะธานี ซึ่งเกิดที่หัวใจ พัดขึ้นไปบนศีรษะ ทำให้ผู้ป่วยมีอาการคันหู หน้า และตา. ๓. โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง ทำให้คัน เป็นต้น ตามตำราการแพทย์แผนไทยว่า มีหลายชนิด เช่น ประดงเลือด ประดงลม, ไข้ประดง ก็เรียก.

ประดงลม น. ประดงชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีผื่นคันขึ้นตามผิวหนังเป็นกลุ่ม ๆ โบราณว่าเกิดจากลมเป็นพิษ, ไข้ประดงลม หรือ ลมพิษ ก็เรียก.

ปัฏฆาต, ปัตฆาฏ, ปัตะฆาฏ *ดู ปัตคาด.*

ปัตคาด น. ๑. เส้นที่มีจุดเริ่มต้นบริเวณขอบเชิงกรานด้านหน้า แล่นถึงตาตุ่ม เส้นด้านบนจะแล่นไปทางด้านหลัง ขึ้นข้างกระดูกสันหลัง (ถัดออกมาจากเส้นรัตตฆาต) ถึงบริเวณต้นคอ ท้ายทอย ขึ้นศีรษะ แล้วลงมาที่แขน เส้นที่อยู่ด้านขวา เรียก เส้นปัตฆาตขวา เส้นที่อยู่ด้านซ้าย เรียก เส้นปัตฆาตซ้าย ส่วนเส้นด้านล่างจะเริ่มจากบริเวณหน้าขา แล่นลงมาถึงตาตุ่มด้านใน เรียก เส้นปัตฆาตใน ส่วนด้านนอกเริ่มจากบริเวณสะโพก แล่นลงมาถึงตาตุ่มด้านนอก เรียก เส้นปัตฆาตนอก. ๒. โรคลมชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมักมีอาการปวดเมื่อยตามแนวเส้นปัตฆาต เคลื่อนไหวไม่สะดวก, ลมปัตฆาต ก็เรียก, เขียนว่า ปัฏฆาต ปัตฆาฏ หรือ ปัตะฆาฏ ก็มี.

ฝีปลวก น. ฝีวัณโรคชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีต่อมกลัดหนองขึ้นที่ปอด ตำราว่าเมื่อเริ่มเป็นจะมีอาการเจ็บบริเวณหน้าอกถึงสันหลัง ทำให้ผอมเหลือง อาเจียนเป็นเลือดไอเรื้อรัง เหม็นคาวคอ กินไม่ได้นอนไม่หลับ.

ฝีมะเร็ง *ดูใน มะเร็ง.*

ฝีมานทรวง น. ฝีวัณโรคชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีต่อมกลัดหนองเกิดขึ้นที่บริเวณทรวงอก ตำราว่าเมื่อเริ่มเป็นจะมีอาการยอก จุกเสียด แน่นหน้าอก หายใจขัด ไอมีเสมหะ ซูบผอม เป็นต้น.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ฝีเอ็น น. ฝีชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีเม็ดผุดขึ้นตามเส้นเอ็น มักพบบริเวณเส้นเอ็นที่ลำคอ ตำราการแพทย์แผนไทยว่า เกิดจากความบอบช้ำบริเวณลำคออันเนื่องมาจากการคลอด.

พรรดึก ๑. ก. อาการท้องผูกมาก มีอุจจาระเป็นก้อนแข็ง คล้ายขี้แมวหรือขี้แพะ.
๒. น. อุจจาระเป็นก้อนแข็ง กลม คล้ายขี้แมวหรือขี้แพะ.

พาหุรวาโย น. โรคลมจรชนิดหนึ่ง ตำราว่าเกิดจากกองสุขุมังควาต ผู้ป่วยมีอาการมือเท้าบวม หนักศีรษะ วิงเวียน น้ำมูกน้ำตาไหล เสียวมือและเท้าเป็นเหน็บ หากเป็นนานถึง ๕ เดือน ผู้ป่วยจะลุกไม่ขึ้น.

พิษไข้ น. อาการผิดปรกติที่เกิดขึ้นจากไข้ เช่น มีผื่น ร้อนใน กระหายน้ำ ท้องผูก อ่อนเพลีย ครั่นเนื้อครั่นตัว.

ไฟธาตุกำเริบ น. ภาวะที่ธาตุไฟในร่างกายทำหน้าที่มากผิดปรกติจนทำให้เกิดโทษ เช่น สันตัปปัคคีกำเริบ จะทำให้ผู้ป่วยมีอาการตัวร้อน เป็นไข้ เป็นต้น. *ดู ธาตุกำเริบ ประกอบ.*

มงคร่อ, มงคล่อ *ดู มองคร่อ.*

มดลูกเข้าอู่ น. มดลูกหดตัวเข้าสู่ภาวะปรกติภายหลังคลอด.

มองคร่อ น. ๑. โรคระบบทางเดินหายใจประเภทหนึ่ง ผู้ป่วยมีเสมหะเหนียวข้นอยู่ในช่องหลอดลมทำให้มีอาการไอเรื้อรัง. ๒. ในทางการแพทย์แผนปัจจุบันหมายถึง โรคหลอดลมโป่งพอง มีเสมหะในช่องหลอดลม ทำให้มีอาการไอเรื้อรัง โดยเฉพาะเมื่อนอนราบ, มงคร่อ หรือ มงคล่อ ก็เรียก. (อ. bronchiectasis).

มะเร็ง น. โรคเรื้อรังกลุ่มหนึ่ง ผู้ป่วยมักมีแผล ผื่น ตุ่ม ก้อน เป็นต้น ผุดขึ้นตามส่วนต่าง ๆ ภายในหรือภายนอกร่างกาย ตำราการแพทย์แผนไทยแบ่งเป็นหลายประเภท เช่น มะเร็งไร มะเร็งตะมอย มะเร็งทรวง มะเร็งช้าง หากผู้ป่วยมีอาการไข้ร่วมด้วย มักเรียก ไข้มะเร็ง เช่น ไข้มะเร็งปากทูม ไข้มะเร็งปากหมู ไข้มะเร็งเปลวไฟฟ้า หากผู้ป่วยมีฝีร่วมด้วย เรียกว่า ฝีมะเร็ง เช่น ฝีมะเร็งทรวง ฝีมะเร็งฝักบัว ฝีมะเร็งตะมอย. ๒. ในทางการแพทย์แผนปัจจุบัน หมายถึง เนื้องอกชนิดร้าย เกิดขึ้นเพราะเซลล์แบ่งตัวอย่างรวดเร็ว ควบคุมไม่ได้แล้วแทรกไปตามเนื้อเยื่อข้างเคียง และอาจหลุดจากแหล่งเริ่มต้นไปแบ่งตัวเพิ่มจำนวนที่บริเวณอื่น ๆ ได้ รักษาไม่ค่อยหาย.

มะเร็งไร น. โรคมะเร็งชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีตุ่มคล้ายหิดขึ้นตามผิวหนัง มีอาการคันมาก มักเกาจนเลือดซึม อาการไม่รุนแรงถึงชีวิต แต่รักษาให้หายขาดยาก ตำราการแพทย์แผนไทยว่า เกิดจากพยาธิคล้ายตัวไร.

มุตกิด น. โรคชนิดหนึ่ง เกิดกับผู้หญิง ผู้ป่วยมักมีระดูขาว ปัสสาวะขุ่นข้น บางครั้งบริเวณขอบทวารเบา อาจเป็นเม็ดหรือแผล คัน เปื่อย แสบ เหม็นคาว มีอาการแสบอกกินอาหารไม่รู้รส ปวดหลัง เสียวมดลูก เป็นต้น ตำราการแพทย์แผนไทยหลายเล่มแบ่งมุตกิดออกเป็น ๔ จำพวก คือ ๑) ปัสสาวะเป็นช้ำเลือด มีกลิ่นเหมือนปลาเน่า ๒) ปัสสาวะเป็นเลือดจาง ๆ สีเหมือนน้ำชานหมาก ๓) ปัสสาวะเป็นหนองจาง ๆ เหมือนน้ำซาวข้าว และ ๔) ปัสสาวะเป็นเมือก หยดลงเหมือนน้ำมูกไหล, เขียนว่า มุตรกฤจฉ์ มุตรกฤต มุตร์กิจฉ์ หรือ มุตระกฤต ก็มี.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

มุตฆาต, มุตตฆาต น. โรคชนิดหนึ่งที่ทำให้เกิดความผิดปรกติของน้ำปัสสาวะ เกิดจากการกระทบกระแทก เช่น จากอุบัติเหตุ เพศสัมพันธ์ ผู้ป่วยมีอาการปวดมากเวลาถ่ายปัสสาวะ ปัสสาวะกะปริบกะปรอย ปวดขัดบริเวณสีข้าง จุกเสียดบริเวณหน้าอก อาเจียน เป็นลมเปล่า เบื่ออาหาร เป็นต้น, เขียนว่า มุตรฆาฏ หรือ มุตระฆาฏ ก็มี.

มุตรกฤจฉ์, มุตรกฤต, มุตร์กิจฉ์, มุตระกฤต, มุตรฆาฏ, มุตระฆาฏ *ดู มุตกิด.*

ดู มุตฆาต, มุตตฆาต.

ยา ๑. น. สิ่งที่ใช้แก้ ป้องกันโรค หรือบำรุงร่างกาย ในทางการแพทย์แผนไทยมักหมายถึงผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสมุนไพรตั้งแต่ ๒ สิ่งขึ้นไป ผสม ปรุง แต่ง ตามตำรับ เรียกชื่อต่าง ๆ กัน คือ เรียกตามลักษณะก็มี เช่น ยาผง ยาเม็ด ยาลูกกลอน ยาน้ำ เรียกตามสีก็มี เช่น ยาเขียว ยาดำ เรียกตามรสหรือกลิ่นก็มี เช่น ยาขม ยาหอม เรียกตามวิธีทำก็มี เช่น ยาต้ม ยาดอง ยาฝน ยาหลาม เรียกตามกิริยาที่ใช้ก็มี เช่น ยากวาด ยาดม ยาอม ยานัตถุ์ ยาเป่า ยาพ่น ยาพอก ยาเหน็บ ยาสวน. ๒. (กฎ) น. วัตถุที่รับรองไว้ในตำรายาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศ, วัตถุที่มุ่งหมายสำหรับใช้ในการวินิจฉัย บำบัด บรรเทา รักษา หรือป้องกันโรคหรือความเจ็บป่วยของมนุษย์หรือสัตว์, วัตถุที่เป็นเภสัชเคมีภัณฑ์หรือเภสัชเคมีภัณฑ์กึ่งสำเร็จรูป หรือวัตถุที่มุ่งหมายสำหรับให้เกิดผลแก่สุขภาพ โครงสร้าง หรือการกระทำหน้าที่ใด ๆ ของร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์. ๓. ก. ทำให้หายโรค, รักษาให้หาย ในคำว่า เยียวยา.

ยาประจุ น. ยาแผนโบราณประเภทหนึ่ง ใช้ขับพิษ ถ่ายพิษ ล้างพิษ หรือฟอกพิษ.

ยาประจุโลหิต น. ยาฟอกเลือด ยาขับโลหิตระดูที่เน่าเสียออกจากร่างกาย.

ยาผาย น. ยาแผนโบราณไทยรูปแบบหนึ่ง ใช้ขับหรือระบายลม เลือด และธาตุ ให้เดินเป็นปรกติ เช่น ยาผายลมช่วยให้ลมระบายออกทางทวารหนัก ยาผายเลือดเป็นยาสำหรับฟอดเลือดหรือระดูให้เป็นปรกติ ยาผายธาตุช่วยให้ถ่ายอุจจาระเป็นปรกติ.

ร้อนใน น. อาการร้อนภายในช่องท้องถึงภายในปาก ผู้ป่วยมักมีอาการปากแห้ง คอแห้ง กระหายน้ำ มีแผลที่เยื่อบุภายในช่องปาก ท้องผูก เป็นต้น มักใช้คู่กับ กระหายน้ำ เป็น ร้อนในกระหายน้ำ.

ร้อนในกระหายน้ำ *ดูใน ร้อนใน.*

ราทยักษวาโย *ดู ลมราชยักษ์, ลมราทธยักษ์, ลมราทยักษ, ลมราทยักษ์.*

ระดู น. เลือดประจำเดือนที่ขับถ่ายจากมดลูกออกมาทางช่องคลอด.

ระดูทับไข้ น. การมีระดูออกมาระหว่างเป็นไข้ อาการจะรุนแรงน้อยกว่าไข้ทับระดู แต่อาจรุนแรงถึงตายได้.

ระบาย ก. ถ่ายออก เช่น ระบายท้อง.

รำเพรำพัด *ดู ไข้รำเพรำพัด, ไข้ลมเพลมพัด.*

รำมะนาด น. โรคชนิดหนึ่งเกิดตามรากฟัน ทำให้เหงือกบวม อักเสบเป็นหนอง, เขียนว่า รำมะนาฏ ก็มี.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

รำมะนาฏ *ดู รำมะนาด.*

รำหัด ก. แทรก เจือ ใส่ โรย ตัวยาปริมาณเล็กน้อย โดยใช้ปลายนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้จีบเข้าหากัน.

ริดสีดวง น. โรคกลุ่มหนึ่ง เกิดได้กับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ตา จมูก ลำไส้ทวารหนัก ตำราการแพทย์แผนไทยว่า มี ๑๘ ชนิด แต่ละชนิดมีอาการและชื่อเรียกแตกต่างกันไป บางชนิดอาจมีติ่งหรือก้อนเนื้อเกิดขึ้นที่อวัยวะนั้น เช่น ริดสีดวงตา ริดสีดวงทวารหนัก, หฤศโรค ก็เรียก, เขียนว่า ฤศดวง หรือ ฤษดวง ก็มี.

ริดสีดวงจมูก *ดู ฆานโรโค, ฆานะโรโค.*

ริดสีดวงมหากาฬ น. ๑. ริดสีดวงประเภทหนึ่ง เกิดในลำคอ อก ลำไส้ และทวารหนัก เมื่อเริ่มเป็นผู้ป่วยมีเม็ดขนาดเท่าถั่วเขียวขึ้นเป็นกลุ่ม ๙-๑๐ เม็ด เมื่อสุกจะแตกออกเป็นหนองปนเลือดแล้วเปื่อยลามเป็นปื้น มีหนองปนเลือดไหลซึมตลอดเวลา ปากคอเปื่อย กินอาหารเผ็ดร้อนไม่ได้. ๒. ยาแผนไทยขนานหนึ่ง ใช้แก้ริดสีดวง.

ฤศดวง, ฤษดวง *ดู ริดสีดวง.*

ลมกรรมมัชวาต น. ลมที่เกิดในหญิงกำลังจะคลอดบุตร มดลูกจะหดตัว ตำแหน่งของทารกอยู่ต่ำมาก ทำให้ทารกในครรภ์เคลื่อนเอาศีรษะลง พร้อมที่จะคลอดออกมา, ลมเบ่ง ก็เรียก, เขียนว่า ลมกัมมัชวาต หรือลมกัมมัชชวาต ก็มี.

ลมกษัย,ลมกระษัย น. ลมที่ทำให้ผอมแห้งแรงน้อย เป็นต้น.

ลมกองละเอียด น. ลมที่ทำให้มีอาการหน้ามืด ตาลาย วิงเวียน อ่อนเพลีย สวิงสวาย ใจสั่น เป็นต้น, สุขุมวาตะ หรือ สุขุมวาตา ก็เรียก.

ลมกองหยาบ น. ลมที่ทำให้มีอาการจุกเสียดแน่น ท้องอืด ท้องเฟ้อ เป็นต้น, โอฬาริกวาตะ หรือ โอฬาริกวาตา ก็เรียก.

ลมกัมมัชวาต, ลมกัมมัชชวาต *ดู ลมกรรมมัชวาต.*

ลมกำเดา น. โรคลมชนิดหนึ่ง ตำราการแพทย์แผนไทยว่า เป็นลมที่เกิดแทรกไข้กำเดา ผู้ป่วยมีอาการวิงเวียน หน้ามืด ตาลาย หนักศีรษะ เจ็บตา เป็นต้น.

ลมกำเนิด *ดู ลมซาง.*

ลมกุมภัณฑยักษ์ น. โรคลมมีพิษชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการชัก มือกำเท้างอ หมดสติ โบราณว่าถ้ารักษาไม่ได้ภายใน ๑๑ วัน อาจถึงแก่ความตาย.

ลมขึ้น, ลมขึ้นเบื้องสูง, ลมขึ้นสูง น. โรคชนิดหนึ่งหรือความผิดปรกติอันเกิดจากธาตุลม ผู้ป่วยมีอาการอ่อนเพลีย สวิงสวาย หน้ามืด หูอื้อ เป็นต้น.

ลมซาง น. โรคลมชนิดหนึ่ง เกิดในเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนถึง ๕ ขวบ ผู้ป่วยมีอาการแตกต่างกันไปตามวันเกิด, ลมกำเนิด ก็เรียก, เขียนว่า ลมทราง ก็มี.

ลมตะกัง *ดู ลมปะกัง.*

ลมตีขึ้นเบื้องสูง *ดู ลมขึ้น, ลมขึ้นเบื้องสูง, ลมขึ้นสูง.*

ลมทราง *ดู ลมซาง.*

ลมบาทจิตต์, ลมบาดทะจิต น. โรคลมมีพิษชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีไข้สูง เพ้อ ชัก เป็นต้น โบราณว่าถ้ารักษาไม่ได้ภายใน ๑๐ วัน อาจถึงแก่ความตาย, เขียนว่า บาทจิตร ก็มี.

ลมเบ่ง *ดู ลมกรรมมัชวาต.*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ลมปลายไข้ น. ความผิดปรกติเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ไม่สบายตัว วิงเวียน คลื่นไส้ เบื่ออาหาร อ่อนเพลีย ท้องอืดเฟ้อ มักเกิดขึ้นหลังฟื้นไข้ หรือหายจากความเจ็บป่วยบางอย่าง.

ลมปะกัง น. โรคชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการปวดศีรษะมาก อาจจะปวดข้างเดียวหรือ ๒ ข้าง ก็ได้ บางตำราว่ามักเป็นเวลาเช้า ผู้ป่วยอาจมีอาการอื่นร่วมด้วย เช่น ตาพร่า วิงเวียน อาเจียน, ลมตะกัง หรือ สันนิบาตลมปะกัง ก็เรียก.

ลมปัตฆาต *ดู ปัตคาด.*

ลมพรรดึก น. โรคลมชนิดหนึ่ง เกิดจากอาการท้องผูกมาก มีลมคั่งอยู่ในท้อง เป็นเถาดาน อุจจาระเป็นก้อนแข็งคล้ายขี้แมวหรือขี้แพะ ตำราการแพทย์แผนไทยว่า อาจเกิดจากธาตุไฟกำเริบ หรือกินของแสลง ผู้ป่วยมักมีอาการจุกเสียด กินอาหารไม่ได้ ทุรนทุราย ร้อนตามแข้งขา เป็นเหน็บชา ปัสสาวะบ่อย ๆ เป็นต้น.

ลมพานไส้ น. โรคลมชนิดหนึ่ง ตำราการแพทย์แผนไทยว่า ผู้ป่วยมีอาการอาเจียน จุกอก หากเป็นอยู่นานถึง ๗ เดือน ผู้ป่วยจะปวดเสียดบริเวณซี่โครงด้านซ้าย ร่างกายผอม เหลือง อยากกินของสดของคาว เมื่อมีอาการเรื้อรังถึง ๓ ปี จะถึงแก่ความตาย.

ลมพิษ *ดู ประดงลม.*

ลมพุทธยักษ์, ลมพุทยักษ์ น. โรคลมชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมักมีอาการชัก กระสับกระส่าย ขบฟัน ตาเหลือก ตาเบิกกว้าง ปากเบี้ยว มือกำเท้างอ แยกแข้งแยกขา ไม่มีสติ เป็นต้น.

ลมเพลมพัด *ดู ไข้รำเพรำพัด, ไข้ลมเพลมพัด.*

ลมมหาสดม, ลมมหาสดมภ์ น. โรคลมอันมีพิษชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการหาวนอนมาก จิตใจสับสน หมดสติ.

ลมราชยักษ์, ลมราทธยักษ์, ลมราทยักษ, ลมราทยักษ์ น. โรคลมชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการเป็นไข้ตัวร้อน ชักมือกำ เท้างอ ลิ้นกระด้างคางแข็ง คอแข็ง ตาเหลือง เป็นต้น, ราทยักษวาโย ก็เรียก.

ลมวิงเวียน น. ลมกองละเอียดประเภทหนึ่งทำให้หน้ามืด ตาลาย วิงเวียน อ่อนเพลีย สวิงสวาย ใจสั่น.

ลมสะอึก *ดู สะอึก.*

ลมสุนทรวาต น. ลมซางชนิดหนึ่ง เกิดในเด็กที่เกิดวันพุธ เด็กเริ่มมีอาการปวดท้อง ท้องขึ้น ตามด้วยอาการท้องเสีย ชักมือกำเท้างอ ท้องและหน้าเขียว เป็นต้น.

ลมหัศคินนี, ลมหัศคินี, ลมหัสดี น. ลมซางชนิดหนึ่ง เกิดในเด็กที่เกิดวันพฤหัสบดี เด็กมีอาการชัก มือกำ เท้างอ หลังแข็ง เหงื่อออก ท้องอืด เป็นต้น เด็กที่เป็นโรคนี้ห้ามอาบน้ำเย็น และไม่ใช้ยาที่ผสมกับเหล้า.

ลมอริต, ลมอริศ น. ลมซางชนิดหนึ่ง เกิดในเด็กที่เกิดวันศุกร์ เด็กมีอาการคอเขียว ชัก มือกำเท้างอ นัยน์ตากลอกไปมา น้ำลายฟูมปาก ลิ้นกระด้างคางแข็ง บางทีชักข้างซ้ายแต่เกร็งข้างขวา เป็นต้น.

ละออง น. โรคเด็กชนิดหนึ่ง เกิดกับทารกแรกเกิดถึงเด็กอายุไม่เกิน ๕ ขวบ ๖ เดือน ผู้ป่วยมีฝ้าบาง ๆ เกิดขึ้นในปาก ลำคอ กระพุ้งแก้ม หรือบนลิ้น ฝ้าบาง ๆ นี้อาจมีสีต่าง ๆ กัน ทำให้มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป นอกจากนี้ ยังมีเจ้าเรือนและชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามวันเกิดของผู้ป่วยด้วย เช่น ละอองแก้ววิเชียร เป็นละอองที่เกิดกับเด็กที่เกิดวันจันทร์ มีซางน้ำเป็นเจ้าเรือน ละอองที่อาจทำให้มีอาการรุนแรงขึ้นถึงตายได้ เรียก ละอองพระบาท เช่น ละอองมหาเมฆ ละอองเปลวไฟฟ้า ละอองแก้ววิเชียร.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ละอองทับทิม, ละอองเปลวไฟฟ้า น. ละอองที่เป็นกับทารกหรือเด็กที่เกิดวันเสาร์ มีซางโจรเป็นซางเจ้าเรือน และทารกหรือเด็กที่เกิดวันอาทิตย์ มีซางเพลิงเป็นซางเจ้าเรือน ผู้ป่วยมักมีเม็ดหรือยอดสีแดงคล้ายสีชาดหรือสียอดทับทิม ผุดขึ้นมาตามฝ้าบาง ๆ ที่เกิดขึ้นในปาก ลำคอ กระพุ้งแก้ม หรือบนลิ้น เมื่อรุนแรงขึ้นมักมีอาการลิ้นกระด้าง คางแข็ง ตาค้าง ชักเท้ากำมือกำ ตัวร้อนจัด. *ดู ละออง ประกอบ.*

ละอองพระบาท *ดูใน ละออง.*

ละอองมหาเมฆ น. ละอองที่เป็นกับทารกหรือเด็กที่เกิดวันพฤหัสบดี มีซางโคเป็นซางเจ้าเรือน ผู้ป่วยมักมีเม็ดยอดสีม่วงคล้ำขึ้นในปาก เมื่อรุนแรงขึ้นจะมีอาการหน้าเขียว ชักเท้ากำมือกำ ตาช้อนสูง อุจจาระปัสสาวะไม่ออก.

โลหิตเน่า น. โลหิตทุจริตโทษประเภทหนึ่ง เกิดจากโลหิตระดูร้าง โลหิตคลอดบุตร โลหิตต้องพิฆาต และโลหิตตกหมกช้ำ ที่ปล่อยทิ้งให้เรื้อรังจนเน่า ทำให้เกิดอาการต่าง ๆ แทรกซ้อนขึ้น เช่น เกิดจ้ำเลือดตามผิวหนังเป็นสีดำ แดง เขียว หรือขาว หรือเป็นตุ่มขนาดเล็ก ทำให้มีอาการคันมาก.

โลหิตระดูพิการ น. เลือดประจำเดือนที่มาไม่เป็นปรกติ.

โลหิตัง น. เลือด โลหิต เป็นองค์ประกอบ ๑ ใน ๑๒ สิ่งของธาตุน้ำ.

วารยักษวาโย น. โรคลมจรชนิดหนึ่ง ตำราว่าเกิดจากกองอชิณวาต ผู้ป่วยจะอยากกินอาหารคาวหวาน เนื้อ ปลา ปู และหอย ซึ่งเมื่อกินแล้วทำให้มีอาการเสียดชายโครงทั้งสองข้าง จุกแน่นบริเวณหน้าอก แล้วลามไปจนถึงบริเวณองคชาต มือเท้าตาย ไม่มีเรี่ยวแรง เป็นต้น.

สมุฏฐาน น. ที่เกิด ที่ตั้งเหตุ.

สมุฏฐานวาตะ น. ที่ตั้งหรือที่แรกเกิดของโรคอันเกิดจากลม แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง ได้แก่ หทัยวาตะ (ลมในหัวใจ อันทำให้หัวใจทำงานเป็นปรกติ) สัตถกวาตะ (ลมที่ทำให้เกิดอาการเสียดแทงตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย) และ สุมนาวาตะ (ลมในเส้น อันทำให้เกิดอาการปวดเมื่อย).

สมุฏฐานเสมหะ น. ที่ตั้งที่แรกเกิดของโรคอันเกิดจากเสลด แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง ได้แก่ ศอเสมหะ (เสมหะในลำคอ) อุระเสมหะ (เสมหะในอก) และคูถเสมหะ (เสมหะในทวารหนัก).

สรรพวาระจักรโมละวาโย น. โรคลมจรชนิดหนึ่ง ตำราว่าเกิดจากกองอัมพฤกษ์และลมปัตคาดร่วมกัน ผู้ป่วยมีอาการเจ็บบริเวณหลังส่วนล่างก่อน แล้ววิ่งขึ้นไปตามสีข้าง มีอาการเจ็บมากบริเวณต้นคอ เป็นต้น มักเกิดเป็นครั้งคราว ๓-๔ วัน/ครั้ง.

สวิงสวาย ก. อาการที่รู้สึกใจหวิว วิงเวียน คลื่นไส้ ตาพร่าจะเป็นลม.

สะอึก ก. อาการที่หายใจชะงักเป็นระยะ เนื่องจากกะบังลมหดตัวและช่องสายเสียงปิดตามทันทีทันใดในเวลาเดียวกัน, ลมสะอึก ก็เรียก.

สัตถกวาต น. ๑. *ดูใน สมุฏฐานวาตะ.* ๒. โรคลมชนิดหนึ่ง ตำราการแพทย์แผนไทยว่าเกิดจากสันฑฆาต ผู้ป่วยจะเริ่มมีอาการเจ็บบริเวณหน้าอก เมื่อเป็นนานเข้าจะเกิดเป็นเวลา โดยเมื่อมีอาการจะรู้สึกเจ็บแปลบปลาบไปทั่วทั้งตัวเหมือนถูกมีดเชือดและเหล็กแหลมแทง ใจสั่น เมื่ออาการบรรเทาลงจะรู้สึกหิว ไม่มีแรง ปวดหัวตามัว กินอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ หากจะรักษาต้องรักษาเมื่อเริ่มมีอาการเจ็บหน้าอก ถ้ารักษามิหายก็จะกลายเป็นโทสันฑฆาตและตรีสันฑฆาต รักษาไม่ได้.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

สันฑฆาต, สันทฆาต, สันทะฆาฏ น. ๑ เส้นที่มีจุดเริ่มต้นบริเวณขอบเชิงกรานด้านหน้า แล่นถึงตาตุ่ม เส้นด้านบนจะแล่นไปทางด้านหลัง ขึ้นข้างกระดูกสันหลัง ถึงบริเวณต้นคอ ท้ายทอย ขึ้นศีรษะ แล้วลงมาที่แขน เส้นที่อยู่ด้านขวา เรียก เส้นสันฑฆาตขวา เส้นที่อยู่ด้านซ้าย เรียก เส้นสันฑฆาตซ้าย. ๒. โรคเกี่ยวกับเส้นชนิดหนึ่ง ทำให้มีอาการจุกเสียดหน้าอก. ๓. โรคชนิดหนึ่ง เกิดจากการกระทบกระแทกชอกช้ำอย่างแรง เช่น ตกต้นไม้ ถูกทุบถองโบยตี ทำให้เกิดเลือดออกเป็นลิ่ม เป็นก้อน แห้ง หรือเน่าเสียอยู่ภายใน เรียก โลหิตต้องพิฆาต ในสตรีอาการอาจรุนแรงหากเกิดขณะมีระดู แบ่งเป็น ๔ ชนิดตามความรุนแรงของโรค ได้แก่ เอกสันฑฆาต โทสันฑฆาต ตรีสันฑฆาต และอาสันฑฆาต.

สันนิบาต น. ๑. ความเจ็บป่วยอันเกิดจากกองสมุฏฐานปิตตะ วาตะ และเสมหะ ร่วมกันกระทำให้เกิดโทษเต็มกำลังในวันที่ ๓๐ ของการเจ็บป่วย. ๒. ไข้ประเภทหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการ สั่นเทิ้ม ชักกระตุก และเพ้อ เช่น ไข้สันนิบาตลูกนก ไข้สันนิบาตหน้าเพลิง.

สันนิบาตลมปะกัง *ดู ลมปะกัง.*

สิตมัควาโย น. โรคลมจรชนิดหนึ่ง ตำราว่าเกิดจากกามวาตะและกองลมวิหค ผู้ป่วยจะเริ่มมีอาการมือเท้าเย็น แล้วทำให้มือเท้าตายยกไม่ขึ้น หากรักษาไม่หายจะทำให้มีอาการลิ้นแข็ง พูดไม่ชัด และอายุสั้น.

สุขุมวาตะ, สุขุมวาตา *ดู ลมกองละเอียด.*

สุม ก. ๑. วางทับซ้อน ๆ กันลงไปจนสูงเป็นกอง มักใช้กับคำว่า กระหม่อม เป็นสุมกระหม่อม. ๒. นำตัวยามาผสมรวมกันใส่ในหม้อดิน เผาให้เป็นถ่าน ยกลงจากเตาทิ้งไว้จนเย็น (โดยไม่เปิดฝาหม้อ หากเปิดฝาหม้อตัวยาภายในจะเป็นเถ้า มักใช้ร่วมกับคำว่า ยา เป็น สุมยา).

สุมกระหม่อม *ดู สุม.*

เส้น น. สิ่งที่มีลักษณะเป็นแนว ไม่กำหนดความยาว แนวที่มีลักษณะของธาตุดินจะจับต้องได้ เช่น เส้นเลือด เส้นเอ็น เส้นประสาน ในแนวเหล่านี้อาจเป็นทางขับเคลื่อนของธาตุน้ำ ธาตุไฟ หรือธาตุลม, เอ็น หรือ เส้นเอ็น ก็เรียก.

เส้นปัตคาดขวา *ดูใน ปัตคาด.*

เส้นปัตคาดซ้าย *ดูใน ปัตคาด.*

เส้นปัตคาดนอก *ดูใน ปัตคาด.*

เส้นปัตคาดใน *ดูใน ปัตคาด.*

เส้นสันฑฆาตขวา *ดูใน สันฑฆาต, สันทฆาต, สันทะฆาฏ*

เส้นสันฑฆาตซ้าย *ดูใน สันฑฆาต, สันทฆาต, สันทะฆาฏ*

เส้นเอ็น *ดู เส้น.*

เสียด ก. อาการที่รู้สึกอึดอัดหรือแทงยอกในท้องหรืออกเนื่องจากมีลม ในคำว่า เสียดท้อง เสียดอก จุกเสียด.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ไส้ลาม น. โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ชนิดหนึ่ง เกิดได้ทั้งในผู้หญิงและผู้ชาย ผู้ป่วยมีเม็ดฝีขึ้นที่ภายในอวัยวะเพศและลามออกมาภายนอก ไปที่ท้องน้อย ทวารหนัก ทวารเบา เมื่อเม็ดฝีแตกออกหนองจะไหลออกมา อาจมีอาการปวดมวนท้อง ถ่ายเป็นมูกเลือด แน่นหน้าอก อาเจียน กินอาหารไม่ได้ หรือเป็นลมบ่อย ๆ ร่วมด้วย.

ไส้เลื่อน น. โรคที่ลำไส้ออกไปจากช่องท้อง ได้แก่ ลงมาที่ถุงอัณฑะ (ในผู้ชาย) ที่แคมใหญ่ (ในผู้หญิง) หรือเลื่อนลงมาทางหน้าขา หรือเลื่อนออกไปทางหน้าท้อง สะดือ หรือเลื่อนผ่านกระบังลมเข้าไปในช่องอก.

หทัยวาต น. ๑. *ดูใน สมุฏฐานวาตะ.* ๒. โรคลมชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมักมีอาการมึนตึง ไม่ค่อยพูดคุย ใจลอยบ่อย ๆ ชอบอยู่คนเดียว ใจน้อย โกรธง่าย เบื่ออาหาร บางครั้งหัวเราะ บางครั้งร้องไห้ ถ้าจะรักษาให้รักษาเมื่อเริ่มมีอาการ หากทิ้งไว้นานจะรักษายาก.

หฤศโรค *ดู ริดสีดวง.*

หัดหลบ *ดูใน ไข้ออกหัด.*

อยู่ไฟ ๑. ก. นอนหรือนั่งผิงไฟ ใช้กับสตรีหลังคลอด โบราณมักใช้ไฟจากไม้ที่ติดไฟง่าย ให้ความร้อนดีและนาน ไม่แตกปะทุ เช่น ไม้สะแกนา ไม้มะขาม. ๒. น. กระบวนการดูแลสุขภาพของมารดาหลังคลอดในระยะแรก ซึ่งครอบคลุมการนอนหรือนั่งผิงไฟ การเข้ากระโจม การอาบสมุนไพร การนั่งถ่าน การทับหม้อเกลือ การนวด การประคบ การกินยา การกินอาหาร เป็นต้น โบราณเชื่อว่าความร้อนจะช่วยให้มดลูกเข้าอู่ได้เร็วขึ้น ช่วยขับน้ำคาวปลา ช่วยให้เลือดลมของสตรีหลังคลอดไหลเวียนดีขึ้น ลดการเกร็งและปวดเมื่อยของกล้ามเนื้อ ช่วยให้แผลฝีเย็บหายเร็วขึ้น ลดอาการเจ็บปวดอันเกิดจากการหดรัดตัวของมดลูกและจากเต้านมคัด ช่วยให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย เป็นต้น, ในเรือนไฟ ก็เรียก.

อัควารันตวาโย น. โรคลมจรชนิดหนึ่ง ตำราการแพทย์แผนไทยว่า เกิดจากกองอัมพฤกษ์และสุมนา ผู้ป่วยมีอาการเจ็บทั่วตัว มักหลับนาน ฝันเห็นเรื่องน่ากลัว ทำให้ขนลุกไปทั้งตัว คันมาก เป็นต้น.

อัมพาต น. ๑. ลมที่พัดจากปลายเท้าขึ้นไปทั่วตัว ทำให้อวัยวะบางส่วน เช่น แขนขาตาย ลิ้นกระด้างคางแข็ง. ๒. โรคชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมีอาการอวัยวะบางส่วน เช่น แขนขาตาย ไม่มีความรู้สึก, เขียนว่า อัมพาธิ อำมพาด อำมพาต อำมพาธ อำมพาธิ หรือ อำมะพาธ ก็มี. (ส. อม + วาต).

อัมพาธิ, อำมพาด, อำมพาต, อำพาธ, อำมพาธิ, อำมะพาธ *ดู อัมพาต.*

อุจจาระธาตุพิการ น. อาการที่ธาตุทั้ง ๔ ของร่างกายกำเริบ หย่อน หรือพิการ ทำให้เกิดความผิดปรกติทางอุจจาระ คือ มีสีเขียว ขาว ดำ หรือแดง มีกลิ่นหญ้าเน่า กลิ่นข้าวบูด กลิ่นปลาเน่า หรือกลิ่นซากศพ และมีลักษณะเป็นเมือก เป็นมัน เป็นเปลว หรือเป็นไต นอกจากนี้ อาจถ่ายอุจจาระบ่อย.

เอ็น *ดู เส้น.*

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

อุตุปริณามชาอาพาธา *ดู ไข้เปลี่ยนฤดู.*

โอฬาริกวาตะ, โอฬาริกะวาตา *ดู ลมกองหยาบ.*

อุทธังคมาวาตา น. ลมพัดตั้งแต่ปลายเท้าถึงศีรษะ บางตำราว่าพัดตั้งแต่กระเพาะอาหารถึงลำคอแล้วออกทางปาก เช่น ลมที่เกิดจากการเรอ อุทธังคมาวาตาเป็นองค์ประกอบ ๑ ใน ๖ ชนิดของธาตุลม.

อุทรวาตอติสาร น. ปัจจุบันกรรมอติสารชนิดหนึ่ง ตำราการแพทย์แผนไทยว่า เกิดจากการดูแลรักษาสะดือไม่ดีในระยะแรกคลอด ทำให้สะดือไม่แห้ง สะดือเน่า สะดือพองกลายเป็นสะดือจุ่น มีลมอุทรวาตเข้าไปในท้อง เมื่อโตขึ้นจะมีอาการท้องเสีย ปวดมวนในท้อง นอกจากนี้ ยังมีอาการท้องอืดตลอดเวลา ชักเท้ากำมือกำหน้าเขียว เป็นต้น.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

รายชื่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำสั่งกระทรวงสาธารณสุข
ที่ ๑๑๒๐ /๒๕๖๑
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

ตามคำสั่งกระทรวงสาธารณสุข ที่ ๑๘๖๗/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ คำสั่งกระทรวงสาธารณสุข ที่ ๒๔๕๓/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ เพิ่มเติม และคำสั่งกระทรวงสาธารณสุข ที่ ๑๑๐๐/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ เพิ่มเติม นั้น เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเห็นควรปรับปรุงคำสั่งดังกล่าวใหม่

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขจึงมีคำสั่งไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ โดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑.๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข	ประธานกรรมการ
๑.๒ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	รองประธานกรรมการ
๑.๓ ท่านผู้หญิงปรียา เกษมสันต์ ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๔ ศาสตราจารย์คุณหญิงแม้นมาส ชวลิต	กรรมการ
๑.๕ คุณจันทนี ธนรักษ์	กรรมการ
๑.๖ พลเอก จรัล กุลละวณิชย์	กรรมการ
๑.๗ นายพรชัย จุฑามาศ	กรรมการ
๑.๘ นายกสภาการแพทย์แผนไทย	กรรมการ
๑.๙ นายสุริยะ วงศ์คงคาเทพ	กรรมการ
๑.๑๐ ศาสตราจารย์ชยันต์ พิเชียรสุนทร	กรรมการ
๑.๑๑ นายชาตรี เจตนธรรมจักร	กรรมการ
๑.๑๒ นางมยุรา กุสุมภ์	กรรมการ
๑.๑๓ อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์	กรรมการ
๑.๑๔ อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	กรรมการและเลขานุการ
๑.๑๕ รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกที่ได้รับมอบหมาย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๖ ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑.๑๗ ผู้อำนวยการ...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑.๑๗ ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ผู้ช่วยเลขานุการ

๑.๑๘ ผู้อำนวยการกองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๒ ให้คณะกรรมการตามข้อ ๑ มีหน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๒.๑ ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๒.๒ สนับสนุนการดำเนินงานการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๒.๓ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติมอบหมาย ได้ตามความเหมาะสม

๒.๔ ดำเนินการอื่นใดตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขมอบหมาย

ข้อ ๓ ให้ยกเลิก

๓.๑ คำสั่งกระทรวงสาธารณสุข ที่ ๑๘๖๗/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๓.๒ คำสั่งกระทรวงสาธารณสุข ที่ ๒๔๕๓/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ เพิ่มเติม

๓.๓ คำสั่งกระทรวงสาธารณสุข ที่ ๑๑๐๐/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ เพิ่มเติม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

(นายปิยะสกล สกลสัตยาทร)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
ที่ ๔/๒๕๖๑
เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกอบมติคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยในคราวการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๐ คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย จึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ โดยมีองค์ประกอบดังนี้

๑.๑ อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	ประธานอนุกรรมการ
๑.๒ รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ที่อธิบดีมอบหมาย	อนุกรรมการ
๑.๓ นายกสภาการแพทย์แผนไทย	อนุกรรมการ
๑.๔ ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	อนุกรรมการ
๑.๕ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	อนุกรรมการ
๑.๖ ศาสตราจารย์ชยันต์ พิเชียรสุนทร	อนุกรรมการ
๑.๗ นางเสาวณีย์ กุลสมบูรณ์	อนุกรรมการ
๑.๘ นางสาวอัญชลี จูฑะพุทธิ	อนุกรรมการ
๑.๙ ผู้อำนวยการสำนักยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา	อนุกรรมการ
๑.๑๐ ผู้อำนวยการสำนักยาและวัตถุเสพติด กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์	อนุกรรมการ
๑.๑๑ ผู้แทนโรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๑.๑๒ ผู้แทนสมาคมเภสัชและอายุรเวชโบราณแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๑.๑๓ นายสุริยะ วงศ์คงคาเทพ	อนุกรรมการ
๑.๑๔ นายประจวบ จันทร์เพ็ญ	อนุกรรมการ
๑.๑๕ นายสันติสุข โสภณสิริ	อนุกรรมการ
๑.๑๖ นางมาลา สร้อยสำโรง	อนุกรรมการ
๑.๑๗ นางสาวกมลทิพย์ สุวรรณเดช	อนุกรรมการ
๑.๑๘ นายนันทศักดิ์ โชติชนะเดชาวงศ์ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑.๑๙ นางสาวสุวิมล สุมลตรี กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๑.๒๐ นางสาวกัญญ์วรา...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑.๒๐ นางสาวกัญญ์วรา ทวิชศรี อนุกรรมการ
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๒ ให้คณะอนุกรรมการตามข้อ ๑ มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๒.๑ กำหนดกรอบและแนวทางการกลั่นกรอง และคัดเลือกตำรับยาแผนไทย จากตำรับยาแผนไทยของชาติ ตำรับยาเกร็ด ตำรับยาของแพทย์แผนไทย ตำรับยาหมอพื้นบ้าน และตำรับเภสัชแผนไทยจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล เพื่อเป็นตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๒.๒ พิจารณาคัดเลือกตำรับยาแผนไทยที่คณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ชุดที่ ๑ ชุดที่ ๒ และชุดที่ ๓ เสนอ

๒.๓ เสนอตำรับยาแผนไทยที่คัดเลือกแล้วให้คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ประกาศเป็นตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๒.๔ แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อช่วยปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งนี้

๒.๕ ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยมอบหมาย

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกคำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ที่ ๙/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

(นายมรุต จิรเศรษฐสิริ)
รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข
หัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านพัฒนาการแพทย์
ประธานกรรมการคุ้มครอง
และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำสั่งกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ที่ ๓๑ /๒๕๖๒
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

กระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายในการพัฒนาและกำหนดให้มีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ โดยมอบหมายให้กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ดำเนินการกลั่นกรอง วิเคราะห์ และคัดเลือกตำรับยาที่ดี มีประสิทธิผล และความปลอดภัยที่ได้รับการประกาศคุ้มครองเป็นตำรับยาแผนไทยของชาติ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเหล่านี้ในการดูแลสุขภาพของประชาชน ให้เป็น "รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ" (National Thai Traditional Medicine Formulary) ซึ่งนอกจากจะมีประโยชน์ในการดูแลสุขภาพและบำบัดโรคของประชาชนในระบบบริการสุขภาพและในการประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยแล้ว ยังมีประโยชน์ในการเรียนการสอนวิชาชีพแพทย์แผนไทย การส่งเสริมการผลิตยาโดยภาคอุตสาหกรรมโรงพยาบาลของรัฐ และการคัดเลือกเข้าสู่รายการยาแผนไทยในบัญชียาหลักแห่งชาติต่อไปในอนาคต

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงได้ออกคำสั่ง ดังนี้

ข้อ ๑ แต่งตั้งคณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ (ชุดที่ ๑) โดยมีองค์ประกอบหน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๑.๑ องค์ประกอบ

๑) ศาสตราจารย์ชยันต์ พิเชียรสุนทร — ประธาน
วิทยาลัยการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

๒) นายชาตรี เจตนธรรมจักร — คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๓) นายสุวัตร์ ตั้งจิตรเจริญ — คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๔) นายศราวุธ กำกัดวงษ์ — คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๕) นายประโยชน์ ใจเพชร — คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๖) นายทรัพย์สิน ทองนพคุณ — คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๗) นายประจวบ จันทร์เพ็ญ — คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๘) นางเนตรดาว ยวงศรี คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๙) นายนิติกร พรหมพิทักษ์ คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๑๐) หัวหน้ากลุ่มงานเวชกรรมและผดุงครรภ์แผนไทย คณะทำงาน
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หรือผู้แทน

๑๑) หัวหน้ากลุ่มงานสนับสนุนการขึ้นทะเบียนยาแผนไทย คณะทำงาน
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หรือผู้แทน

๑๒) หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการเภสัชกรรมแผนไทย คณะทำงาน
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หรือผู้แทน

๑๓) ผู้อำนวยการกองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา คณะทำงาน
การแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๔) นางสาวสุวิมล สุมลตรี คณะทำงาน
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ และเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๕) นายธนดล มางาม คณะทำงาน
แพทย์แผนไทย และผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๖) นางสาวคัญฑมารา สิทธิไกรพงษ์ คณะทำงาน
นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ และผู้ช่วยเลขานุการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑.๒ หน้าที่และอำนาจ

๑) พิจารณา กลั่นกรองตำรับยาแผนไทยจากตำรับยาแผนไทยของชาติ

๒) จัดทำรายละเอียดประกอบตำรับยาแผนไทย จากตำรับยาแผนไทยของชาติ ที่พิจารณากลั่นกรองแล้ว

๓) เสนอตำรับ...

๓) เสนอตำรับยาแผนไทยที่กลั่นกรองแล้ว ต่อคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๔) ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมอบหมาย

ข้อ ๒ แต่งตั้งคณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ (ชุดที่ ๒) โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๒.๑ องค์ประกอบ

๑) นางเสาวณีย์ กุลสมบูรณ์ ประธาน
ข้าราชการบำนาญ

๒) นางสาวเพ็ญศรี สงวนทรัพย์ คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๓) นายบุญเลิศ สำราญบำรุง คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๔) นางกิ่งกาญจน์ บรรลือพืช คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๕) นายประภาส มาสขาว คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๖) นางมนัชยา มรรคอนันตโชติ คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๗) นางจันทร์ฉาย เขตต์สิทธิ์ คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๘) นายวรายุทธ อุทังโค คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๙) นายไพวัลย์ โคศรีสุทธิ์ คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๑๐) นายอาจิน สว่างชีพ คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๑๑) นางสาวนุชวิภา จงรักษ์ คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๑๒) นางจิรัชยา ประมวล คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๑๓) นางสาวจรัสศรี บุญคงทอง คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๑๔) นายสิทธิโชค ปราสาร คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๑๕) นายกัมพล มะลาพิมพ์ คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๑๖) นายธีระกุล...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑๖) นายธีระกุล อุทะกัง — คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๑๗) นายไกรสีห์ ลิ้มประเสริฐ — คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๑๘) รองศาสตราจารย์พาณี ศิริสะอาด — คณะทำงาน
นักวิชาการอิสระ

๑๙) หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการเภสัชกรรมแผนไทย — คณะทำงาน
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หรือผู้แทน

๒๐) นางสาวจิราภรณ์ บุญมาก — คณะทำงาน
นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๒๑) นางสาวภัทร วาศนา — คณะทำงาน
นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๒๒) นางสาวกมลทิพย์ สุวรรณเดช — คณะทำงาน
นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ — และเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๒๓) นายชัยพร กาญจนอักษร — คณะทำงาน
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ — และผู้ช่วยเลขานุการ
กองวิชาการและแผนงาน
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๒๔) นางสาวพิมกานต์ มหาสวัสดิ์ — คณะทำงาน
แพทย์แผนไทย — และผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๒๕) นางสาวพัชศศิร์ ดุจจานุทัศน์ — คณะทำงาน
เภสัชกรปฏิบัติการ — และผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๒.๒ หน้าที่...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๒.๒ หน้าที่และอำนาจ

๑) รวบรวมตำรับยาเกร็ด ตำรับยาจากแพทย์แผนไทย และตำรับยาจากหมอพื้นบ้านไทย

๒) พิจารณากลั่นกรองตำรับยาเกร็ด ตำรับยาจากแพทย์แผนไทย และตำรับจากหมอพื้นบ้านไทย ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเป็นตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๓) จัดทำรายละเอียดประกอบ ตำรับยาเกร็ด ตำรับยาจากแพทย์แผนไทย และตำรับยาจากหมอพื้นบ้านไทยที่กลั่นกรองแล้ว เสนอต่อคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๔) ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมอบหมาย

ข้อ ๓ แต่งตั้งคณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ (ชุดที่ ๓) โดยมีองค์ประกอบหน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๓.๑ องค์ประกอบ

๑) นางสาวอัญชลี จูฑะพุทธิ ประธาน
ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๒) นายขวัญชัย วิศิษฐานนท์ คณะทำงาน
ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๓) นางพรทิพย์ เติมวิเศษ คณะทำงาน
ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๔) นางวรวรรณ กอปรกิจงาม คณะทำงาน
นายแพทย์ชำนาญการ
โรงพยาบาลกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

๕) นายพินิต ชินสร้อย คณะทำงาน
เภสัชกรชำนาญการ
โรงพยาบาลวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

๖) นางสาวดลิชา ชั่งสิริพร คณะทำงาน
เภสัชกรชำนาญการ
โรงพยาบาลอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

๗) นางสาวสุภาภรณ์ ปิติพร คณะทำงาน
เภสัชกรเชี่ยวชาญ
โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี

๘) นางพนารัตน์ ดีทอง คณะทำงาน
แพทย์แผนไทยชำนาญการ
โรงพยาบาลทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๙) นายชัยพร กลิ่นจันทร์ คณะทำงาน
ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลซับตะเคียน
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลซับตะเคียน จังหวัดลพบุรี

๑๐) ผู้แทน...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑๐) ผู้แทนสถานการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะทำงาน
คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

๑๑) นางสาวอรทัย สารกุล คณะทำงาน
นักวิชาการศึกษา
วิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชมงคลธัญบุรี

๑๒) นายณรงค์ ตาบทิพย์วัฒนา คณะทำงาน
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์

๑๓) นางสาวสุภัททรา รังสิมาการ คณะทำงาน
เภสัชกรชำนาญการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๔) นางมาลา สร้อยสำโรง คณะทำงาน
แพทย์แผนไทยชำนาญการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๕) นางสาวกัญญ์วรา ทวิชศรี คณะทำงาน
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ และเลขานุการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๖) นายศุภจิต แพจุ้ย คณะทำงาน
นักวิชาการสาธารณสุข และผู้ช่วยเลขานุการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๗) นางสาวเย็นภัทร์ คำแดงยอดไตย คณะทำงาน
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ และผู้ช่วยเลขานุการ
กองวิชาการและแผนงาน
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

๓.๒ หน้าที่และอำนาจ

๑) พิจารณา รวบรวมเภสัชตำรับโรงพยาบาล และยาแผนไทยในบัญชียาหลักแห่งชาติ

๒) กลั่นกรอง วิเคราะห์ตำรับยาแผนไทยจากเภสัชตำรับโรงพยาบาล

๓) จัดทำรายละเอียดประกอบตำรับยา เสนอตำรับยาที่กลั่นกรองแล้วต่อคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

ห้ามนำสำเนาเพื่อการค้า

๔) ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมอบหมาย

ข้อ ๔ ให้ยกเลิกคำสั่งกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ที่ ๑๐๙๑/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานกลั่นกรองตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ จำนวน ๓ ชุด

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๒

(นายมรุต จิรเศรษฐสิริ)
อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำสั่งกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ที่ ๕๙๕/๒๕๖๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำรูปเล่มบัญชีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๑
(National Thai Traditional Medicine Formulary, ๒๐๑๘ edition)

ตามที่ได้มีคำสั่งกระทรวงสาธารณสุขที่ ๑๘๖๗/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ โดยคณะกรรมการอำนวยการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ได้มีมติที่ประชุม เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐ ให้จัดพิมพ์รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ปี ๒๕๖๐ และคำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ที่ ๙/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ โดยคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ได้มีมติที่ประชุมเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๖๐ ให้แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำรูปเล่มบัญชีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๑ นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ และมีประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำรูปเล่มบัญชีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๑ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	ที่ปรึกษา
๑.๒	รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	ที่ปรึกษา
๑.๓	อธิบดีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์	ที่ปรึกษา
๑.๔	เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา	ที่ปรึกษา
๑.๕	นายสุริยะ วงศ์คงคาเทพ	ที่ปรึกษา
๑.๖	นายสุเทพ วัชรปิยานันทน์	ที่ปรึกษา
๑.๗	ศาสตราจารย์ชยันต์ พิเชียรสุนทร วิทยาลัยการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม	ประธานคณะทำงาน
๑.๘	นางเสาวณีย์ กุลสมบูรณ์ ผู้อำนวยการกองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย	รองประธานคณะทำงาน
๑.๙	นางสาวอัญชลี จูฑะพุทธิ ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน	รองประธานคณะทำงาน
๑.๑๐	นางนัยนา วราอัศวปติ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาและจัดทำพจนานุกรม	คณะทำงาน

๑.๑๑ นางสาว...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑.๑๑ นางสาวกรวิกา จารุพันธ์ คณะทำงาน
สำนักยาและวัตถุเสพติด กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

๑.๑๒ นางสาวรุจิรา หวังธีระประเสริฐ ทำงาน
สำนักยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

๑.๑๓ นายนิติกร พรหมพิทักษ์ คณะทำงาน
สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑.๑๔ นางมาลา สร้อยสำโรง คณะทำงาน
สถาบันการแพทย์แผนไทย

๑.๑๕ นายนันทศักดิ์ โชติชนะเดชาวงศ์ คณะทำงานและเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย

๑.๑๖ นางสาวสุวิมล สุมลตรี คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย

๑.๑๗ นางสาวกมลทิพย์ สุวรรณเดช คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย

๑.๑๘ นายธนดล มางาม ผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย

๑.๑๙ นายเมฆาวุธ ธนพัฒน์ศิริ ผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย

๑.๒๐ นางสาวกัญญ์วรา ทวิชศรี ผู้ช่วยเลขานุการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ กำหนดแนวทาง เป้าหมาย และขั้นตอนการจัดทำโครงสร้างเนื้อหาของต้นฉบับ

๒.๒ จัดทำต้นฉบับ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับต้นฉบับ ได้แก่ ข้อแนะนำการใช้รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ บทนำแต่ละกลุ่มโรค/อาการ คำศัพท์ ภาคผนวก เป็นต้น

๒.๓ ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐

(นายปราโมทย์ เสถียรรัตน์)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิบดี
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำสั่งกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ที่ ๑๘๒ /๒๕๖๒
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำรูปเล่มบัญชีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๒
(National Thai Traditional Medicine Formulary, 2019 edition)

กระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายในการพัฒนาและกำหนดให้มีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ โดยมอบหมายให้กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ดำเนินการกลั่นกรอง วิเคราะห์ คัดเลือกตำรับยาที่ดี มีศักยภาพ ประสิทธิผล และความปลอดภัย มีการใช้จริงในสถานบริการหรือคลินิก จากตำรับยาที่ได้รับการประกาศคุ้มครองเป็นตำรับยาแผนไทยของชาติตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมุ่งเน้นส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเหล่านี้ในการดูแลสุขภาพของประชาชน ให้เป็น “รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ” (National Thai Traditional Medicine Formulary) และได้จัดพิมพ์รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๑ จำนวน ๑๐๐ ตำรับ เผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปีแห่งการสาธารณสุขไทย และในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ นี้ ได้ดำเนินการต่อเนื่องและจะจัดพิมพ์เพิ่มในรูปเล่มบัญชีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๒ ให้เป็นผลงานทางวิชาการที่สำคัญไว้ใช้ประโยชน์ในระบบการแพทย์แผนไทยของประเทศ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงได้ออกคำสั่ง ดังนี้

ข้อ ๑ แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำรูปเล่มบัญชีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๒ โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๑.๑ องค์ประกอบ

๑) ศาสตราจารย์ชยันต์ พิเชียรสุนทร ประธาน
วิทยาลัยการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

๒) นางสาวอัญชลี จูฑะพุทธิ รองประธาน
ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๓) นางเสาวณีย์ กุลสมบูรณ์ รองประธาน
ข้าราชการบำนาญ

๔) นางนัยนา วราอัศวปติ กรรมการ
ข้าราชการบำนาญ

๕) นางสาวกรวิกา จารุพันธ์ กรรมการ
เภสัชกรชำนาญการพิเศษ
สำนักยาและวัตถุเสพติด กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

๖) นางสาว...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๖) นางสาวรุจิรา หวังธีระประเสริฐ กรรมการ
เภสัชกรชำนาญการ
สำนักยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

๗) นายนิติกร พรหมพิทักษ์ กรรมการ
ผู้ประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทย

๘) นางมาลา สร้อยสำโรง กรรมการ
แพทย์แผนไทยชำนาญการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๙) นางสาวกัญญ์วรา ทวิชศรี กรรมการ
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๐) นายชัยพร กาญจนอักษร กรรมการ
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ
กองวิชาการและแผนงาน
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๑) นายนันทศักดิ์ โชติชนะเดชาวงศ์ กรรมการ
ผู้อำนวยการกองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา และเลขานุการ
การแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๒) นางสาวสุวิมล สุมลตรี กรรมการ
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ และผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๓) นางสาวพัชศศิร์ ดุจจานุทัศน์ ผู้ช่วยเลขานุการ
เภสัชกรปฏิบัติการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๔) นายธนดล มางาม ผู้ช่วยเลขานุการ
แพทย์แผนไทย
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๕) นางสาว...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑๕) นางสาวพิมกานต์ มหาสวัสดิ์ ผู้ช่วยเลขานุการ
แพทย์แผนไทย
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑.๒ หน้าที่และอำนาจ

๑) กำหนดแนวทาง เป้าหมาย และขั้นตอนการจัดทำโครงสร้างเนื้อหาของต้นฉบับ

๒) จัดทำต้นฉบับ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับต้นฉบับ ได้แก่ ข้อแนะนำการใช้รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ บทนำแต่ละกลุ่มโรค/อาการ คำศัพท์ ภาคผนวก เป็นต้น

๓) ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมอบหมาย

ข้อ ๒ ให้ยกเลิกคำสั่งกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ที่ ๘๘๕/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำรูปเล่มบัญชีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๑

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒

(นายปราโมทย์ เสถียรรัตน์)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิบดี
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

คำสั่งกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ที่ ๒๕๒/๒๕๖๓
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานด้านบรรณาธิการจัดทำต้นฉบับรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ
ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๓

ด้วย กระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายในการพัฒนาและกำหนดให้มีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ โดยมอบหมายให้กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ดำเนินการกลั่นกรอง วิเคราะห์และคัดเลือกตำรับยาที่ดี มีประสิทธิผล และความปลอดภัยที่ได้รับการประกาศคุ้มครองเป็นตำรับยาแผนไทยของชาติ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเหล่านี้ในการดูแลสุขภาพของประชาชน ให้เป็น “รายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ” (National Thai Traditional Medicine Formulary) รวมทั้งได้จัดพิมพ์รายการตำรับยาแผนไทย ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๑ เผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปี แห่งการสาธารณสุขไทย และใน พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในวาระสำคัญเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๑๐ ซึ่งนอกจากจะมีประโยชน์ในการดูแลสุขภาพและบำบัดโรคของประชาชนในระบบบริการสุขภาพและในการประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยแล้ว ยังมีประโยชน์ในการเรียนการสอนวิชาชีพแพทย์แผนไทย การส่งเสริมการผลิตยาโดยภาคอุตสาหกรรมโรงพยาบาลของรัฐ และการคัดเลือกเข้าสู่รายการยาแผนไทยในบัญชียาหลักแห่งชาติต่อไปในอนาคต

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงได้ออกคำสั่ง ดังนี้

ข้อ ๑ แต่งตั้งคณะทำงานด้านบรรณาธิการจัดทำต้นฉบับรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๓ โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๑.๑ องค์ประกอบ

๑) ศาสตราจารย์ชยันต์ พิชียรสุนทร ประธาน
วิทยาลัยการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

๒) นางสาวอัญชลี จูฑะพุทธิ รองประธาน
ที่ปรึกษากรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๓) นางเสาวณีย์ กุลสมบูรณ์ รองประธาน
ที่ปรึกษากรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๔) นาง...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๔) นางนัยนา วราอัศวปติ คณะทำงาน
ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา

๕) นายนันทศักดิ์ โชติชนะเดชาวงศ์ คณะทำงาน
ผู้อำนวยการกองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๖) นางสาวกรวิกา จารุพันธ์ คณะทำงาน
เภสัชกรชำนาญการพิเศษ
สำนักยาและวัตถุเสพติด
กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

๗) นางสาวรุจิรา หวังธีระประเสริฐ คณะทำงาน
เภสัชกรชำนาญการ
กองผลิตภัณฑ์สมุนไพร
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

๘) หัวหน้ากลุ่มงานสนับสนุนการขึ้นทะเบียนยาแผนไทย คณะทำงาน
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หรือผู้แทน

๙) หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการเภสัชกรรมแผนไทย คณะทำงาน
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หรือผู้แทน

๑๐) หัวหน้ากลุ่มงานเวชกรรมและผดุงครรภ์แผนไทย คณะทำงาน
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก หรือผู้แทน

๑๑) นางสาวสุวิมล สุมลตรี คณะทำงาน
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ และเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๒) นางสาวกัญญ์วรา ทวิชศรี คณะทำงาน
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ และผู้ช่วยเลขานุการ
สถาบันการแพทย์แผนไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๓) นายธนดล มางาม คณะทำงาน
แพทย์แผนไทย และผู้ช่วยเลขานุการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๔) นางสาว...

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

๑๔) นางสาวพัชศศิร์ ดุจจานุทัศน์ ผู้ช่วยเลขานุการ
เภสัชกรปฏิบัติการ
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๕) นางสาวเย็นภัทร์ คำแดงยอดไตย ผู้ช่วยเลขานุการ
แพทย์แผนไทยปฏิบัติการ
กองวิชาการและแผนงาน
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑๖) นางสาวอิศรา พงษ์พานิชย์ ผู้ช่วยเลขานุการ
แพทย์แผนไทย
กองคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
และแพทย์พื้นบ้านไทย
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

๑.๒ หน้าที่และอำนาจ

๑) กำหนดแนวทาง เป้าหมาย และขั้นตอนการจัดทำโครงสร้างเนื้อหาต้นฉบับ

๒) จัดทำต้นฉบับเพื่อปรับปรุงข้อมูลรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๒) และจัดทำเนื้อหาภาคผนวก ได้แก่ ภาคผนวก ๑ เภสัชวัตถุ ภาคผนวก ๒ การเตรียมตัวยาก่อนใช้ปรุงยา ภาคผนวก ๓ วิธีการปรุงยา ภาคผนวก ๔ อภิธานศัพท์ และภาคผนวก ๕ สมุฏฐานของโรคและอาการ

๓) เสนอรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติที่ปรับปรุงข้อมูลแล้ว เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และเสนอต่อคณะอนุกรรมการจัดทำตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ

๔) เสนอรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติที่จัดทำต้นฉบับเรียบร้อยแล้วไปยังคณะกรรมการนโยบายสมุนไพรแห่งชาติเพื่อประกาศลงราชกิจจานุเบกษาตามพระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์สมุนไพร พ.ศ. ๒๕๖๒

๕) ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกมอบหมาย

ข้อ ๒ ให้ยกเลิกคำสั่งกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ที่ ๑๘๒/๒๕๖๒ ลงวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำรูปเล่มบัญชีรายการตำรับยาแผนไทยแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช ๒๕๖๒

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

(นายปราโมทย์ เสถียรรัตน์)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิบดี
กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

เอกสารอ้างอิง

กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย; ๒๕๔๑.

กำไร กฤตศิลป์, กุลลณา ตันติประวรรณ, ขนิษฐา วัลลีพงษ์, จิรัญญา มุขขันธ์, ฉวีวรรณ ม่วงน้อย และคณะ. ประสิทธิผลและความปลอดภัยของยาธาตุอบเชยในการรักษาผู้ป่วย Functional Dyspepsia. สารศิริราช ๒๕๔๙; ๕๘(๑๑): ๑๑๐๓–๖.

คณะอนุกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติ. คู่มือการผลิตและประกันคุณภาพเภสัชตำรับโรงพยาบาลจากสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๕. กรุงเทพฯ : สำนักยา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา; ๒๕๕๖.

โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. ยาไทยที่ใช้ได้ผล. อนุสรณ์ฐานงานบรรจุอัฏฐิ หมอจันดี เข็มเฉลิม; ๒๕๒๘.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงส์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม ๑ : น้ำกระสายยา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง; ๒๕๕๖.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงส์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม ๒ : เครื่องยาพฤกษวัตถุ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง; ๒๕๕๖.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงส์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม ๓ : เครื่องยาสัตว์วัตถุ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง; ๒๕๕๖.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงส์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม ๔ : เครื่องยาธาตุวัตถุ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง; ๒๕๕๖.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงส์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม ๕ : คณาเภสัช. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง; ๒๕๕๖.

ชยันต์ พิเชียรสุนทร, วิเชียร จีรวงส์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม ๖ : คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง; ๒๕๕๖.

ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์). พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ฉบับสมบูรณ์. พระนคร : [ม.ป.พ.]; ๒๕๐๕.

นิทเทสสุขกิจ, ขุน (ถมรัตน์ พุ่มชูศรี). อายุรเวทศึกษา เล่ม ๒. กรุงเทพ ฯ : พร้อมจักรการพิมพ์; ๒๕๑๖.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๘, ๓๐ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๒ ตอนพิเศษ ๓๑๗ ง. หน้า ๑-๘๐.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘. (๒๕๕๙, ๑๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๗ ง. หน้า ๑-๓.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๒๒ เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. หน้า ๑-๑๕.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๕๙, ๑๑ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๓ ตอนพิเศษ ๑๗๗ ง. หน้า ๑-๒.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๕๙. (๒๕๖๐, ๒๔ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๓๙ ง. หน้า ๑-๒.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๐) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๑-๔.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๒๕ พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๑๔๑ ง. หน้า ๒-๕

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๖๐. (๒๕๖๐, ๖ พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๔ ตอนพิเศษ ๒๗๑ ง. หน้า ๑.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๑๘) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๑, ๒๙ มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง. หน้า ๑-๒.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การประกาศกำหนดตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำรับยาแผนไทยของชาติ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๖๑. (๒๕๖๒, ๒๒ มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๖ ตอนพิเศษ ๒๐ ง. หน้า ๑-๒.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้าน ฉบับที่ ๒ (๒๕๓๗, ๓ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๑ ตอนพิเศษ ๔๒ ง. หน้า ๗๗-๙๑.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (๒๕๔๒, ๒๔ สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนพิเศษ ๖๗ ง. หน้า ๓๘-๕๑.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. ๒๕๕๖. (๒๕๕๖, ๑๔ กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๐ ตอนพิเศษ ๒๑ ง. หน้า ๓๙-๔๘.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ประกาศระบุยาสามัญประจำบ้าน ตามความในพระราชบัญญัติการขายยา พ.ศ. ๒๔๙๓ (๒๔๙๘, ๑ ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๗๒ ตอนที่ ๙๓ ฉบับพิเศษ. หน้า ๑๐.

ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๓. (๒๕๖๓, ๒๙ ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๒๕๔ ง. หน้า ๓. (เอกสารแนบท้ายประกาศ หน้า ๒๗๖-๓๑๔).

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

ปรีชา หนูทิม, วารณี บุญช่วยเหลือ, ณัฏฐิญา ค้าผล. การเปรียบเทียบประสิทธิผลของยาแคปซูลสหัสธารากับยาเม็ดไดโคลฟีแนค ในการรักษาอาการปวดกล้ามเนื้อ. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ๒๕๕๖; ๑๑(๑):๕๔-๖๕.

พิศณุประสาตรเวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย สพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๗.

พิศณุประสาตร์เวช, พระยา. เวชศึกษา แพทย์ศาสตร์สังเขป เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามัคคี; (ม.ป.ป.). หน้า ๑๐๒.

พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย สะพานยศเส; ร.ศ. ๑๒๘.

พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๘.

พิศณุประสาทเวช, พระยา. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ ถนนอัษฎางค์; ร.ศ. ๑๒๖.

โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร. ตำราประมวลหลักเภสัช. กรุงเทพฯ; ๒๕๒๘.

สภากาชาดไทย. ตำรับยาสภาอุณาโลมแดง ร.ศ. ๑๑๒. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๗.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ. ตำราพระโอสถครั้งรัชกาลที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร; ๒๔๕๙.

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. จารึกตำรายาวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๗.

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์ ฉบับใบลาน (ตำราพระโอสถพระนารายณ์). พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๕๕.

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.; ๒๕๕๗.

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. ชุดตำราภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ฉบับอนุรักษ์ ตำราการแพทย์แผนไทยในศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.; ๒๕๕๗.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. พจนานุกรมศัพท์แพทย์และเภสัชกรรมแผนไทย ฉบับราชบัณฑิตยสภา พ.ศ. ๒๕๕๙. นนทบุรี : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ; ๒๕๖๐.

สุรสีห์วิสิษฐศักดิ์, เจ้าพระยา. ตำรายาพิเศษ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร; ๒๔๖๒.

โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อจำหน่าย

โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร), คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

โสภิตบรรณลักษณ์, ขุน (อำพัน กิตติขจร). คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อุตสาหกรรมการพิมพ์; ๒๕๐๔.

หลวงแผ่นะทีเพิ่ม, รองอำมาตย์เอก. ตำรายาพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์. พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์; ๒๔๗๑.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “คัมภีร์ธาตุพรณะราย”. คัมภีร์ใบลาน ๑ ผูก. อักษาไทย. ภาษาไทย. เส้นจาร. ฉบับลานดิบ. เลขที่ ๑๑๔๓. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “คัมภีร์ลมชวะดาน”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๕๖. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๑. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๖. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๙. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยขาว. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๘๑. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๑๘. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๑. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๒. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๓. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๒๕. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๐. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๑. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๓. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๕. หมวดเวชศาสตร์.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๖. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๗. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๘. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๓๙. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๔๕. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๔๗. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๔. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๕. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๗. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๕๘. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๓. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๖๔. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๓. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๕. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๒๗๘. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๑๔. หมวดเวชศาสตร์.
หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๑๕. หมวดเวชศาสตร์.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๓๒. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๓๙. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๔๒. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๓๕๐. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๕๑๒. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. “ตำรายาเกร็ด”. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เลขที่ ๕๒๘. หมวดเวชศาสตร์.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๑. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๔๒.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๓. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน); ๒๕๕๕.

เอกชัย ปัญญาวัฒนานุกูล. รายงานผลการศึกษาประสิทธิภาพยาไทย โรงพยาบาลกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์; ๒๕๓๘. หน้า ๘๖-๑๐๖.

Pinsornsak P, Kanokkangsadal P, Itharat A. The clinical efficacy and safety of the sahastara remedy versus diclofenac in the treatment of osteoarthritis of the knee: a double-blind, randomized, and controlled trial. Evid Based Complement Alternat Med. ๒๐๑๕;๒๐๑๕: ๑๐๓๐๔๖. doi: ๑๐.๑๑๕๕/๒๐๑๕/๑๐๓๐๔๖.

Verayachankul T, Chatsiricharoenkul S, Harnphadungkit K, Jutasompakorn P, Tantiwongse J, Piwtong M, et al. Single-blind randomized controlled trial of poly-herbal formula Sahatsatara for acute low back pain: a pilot study. Siriraj Med J. ๒๐๑๖;๖๘:๓๐-๖.

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine
ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า

.....

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ห้ามทำสำเนาเพื่อการค้า